

ԻԻՆԿԱՏԱՐ ՎԱՐՔ

ԵՒ ՎԿԱՅԱՐԱՆ ՈՒԹԻՒՆ

Ս Ր Բ Ո Յ

Որք կան 'ի հին Տօնացուցի Եկեղեցւոյ
Հայաստանեայց :

Յօրինեալ վաւերական Բանիւր Ճառընդարաց Ռբոյ
և այլոց աղօթաց, հանդերձ Ժանօրնումբէր :

'ի Հ. Մկրտիչ վարդապետէ Աւգերեան, յաշակեր
տութէ մեծին Մխիթարայ Աբբայօր :

Հրամանաւ ՏՆ ՏՆ Սփեփաննոսի Ագոնի' Աբբայի և
Արքեպիսկոպոսի :

Արդեամբք անձասէր Մանուկ Աղայի կարնեց-
ւոյ մահտեսի Աճատուրեան :

ՀԱՏՈՐ. Թ. :

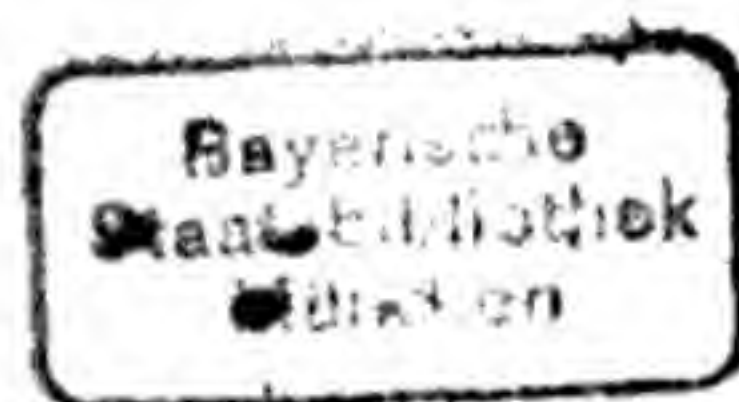
Միջոց Յիսնակաց ը կիսոյն :

'ի Գրիգորէ սքանչելագործէ մինչև ցԵԼԱՍՈՒԱ
տիտսեանս :

1813. 'ի Վ. Ե. Ն. Ե. Տ. Կ. Խ. Ուրբ :

'ի Վ. անս Սթյն Ղազարու :

ՄԷ Գրեգոր Սահյեւագործ Եպիսկոպոս
նկոչեաւորայ :

ՎԱՐՎ ՍՐԻՈՅՆ

Վրիգորի Աթանչեւագործի՝ նկնկեսարու
Հայրապետին :

Հ. նոյեմբ. 24 : Յ. 1. նոյ. 17 : Ղառընսի
Լ. Տժէ = Դէ : Վր. նիւսապետի՝ ի ներքող սրանչեւ
լագործին . յն . եւ լա . որպէս եւ հյ . ի Ղառընս .
Լ . պժէ . ըստ հասին . եւ ի Ղ . Վ . էբր ամբողջ .
երես . ախշ = ահիշ . նոյեմբ . ժէ , համ ժէ : Լ .
տէբ . 2 . 34 . եւ Է . 14 : Ս՝ էծն Բարսեղ . հերոնի-
հոս . եւ այլ : (1)

ՎԱՆՈՇԻՒՆ Ի ՀԱՐԱ,
սթանչեւագործ ըբ Հայրապետն
Վրիգորիոս էր ի քաղաքէն նկն-
կեսարու , որ թարգմանի նոր
կմփ փոքր կեսարիա , յՅէն պոնտոսի ի սահ-
մանակցու թէ կապադովկիոյ , յերրորդ դա-
րու փրկչին՝ հասեչ մինչեւ ի ժամանակս աւ-
րեղիանոսի կայսեր՝ որ նստաւ յամի տն . 270 :
Հեթանոս ծնողաց էր որդի , ի տանէ աղնը-
ոնականաց տեղւոյն . զի ի սորա նախնեաց
լինէր իշխան եւ վերակացու պոնտացւոյ , որ
A 3 կար-

կարգաւորէր զՏն մինչև 'ի գաւառս , որոյ նա
խագահ քաղաք էր կեսարիա կապադովկաց
ւոյ . ուր եղև և ծնունդ սքանչելւոյն գրի-
գորի՝ որ նախ թէոդորոս կոչուր , քիմ Կա-
պադու . այլ զկնի կոչեցաւ թաւմադուրդոս ,
քիմ սքանչելագործ . զոր Կապադովկայէ ըն-
տրեաց , և որոշեաց զնա՝ ոչ վասն Զական մե-
ծութե , այլ վասն երկնաւորին :

Սուրբ 'ի զարգացմանէ հասակին տղայութե՝
իբրև բնաւորական բերամար քիմ Կապադով-
կայէն՝ անսոսրատի ընտանեցաւ , և քիմ ընծայ-
եցաւ , ցուցել վաղվաղակի յառաջին հասա-
կին ունի 'ի կատարեալ հասակի եղեալ՝ բար-
ւոք վարս և գնացս . քանզի էր հրաժարեալ
յսմ երկրաքարչ մտածութե , և 'ի բաց կա-
ցեալ 'ի նորահասակ սովորութեց հասակակ-
ցացն , 'ի զբօսանաց , 'ի տեսարանաց , 'ի պա-
ճութեալ պատմութեանաց , 'ի փափկութեց , 'ի
գինարբոճաց . և փոյթ Կապադովկայէն բարե-
լաւութեց հոգւոյ : Սուրբ 'ի ինէր նմառաջին ստաց-
ոճած առաքինութի՝ հաստատել յերկիւղն
քիմ . և նոյին լծակից՝ իմաստունի , և ուսում-
նասիրութեան փոյթ . և սոցա դաստիարակ
զժողով կալութիւն ունէր . իսկ անհայարտունի
և անբարկացողունի և ընչից արհամարհանք՝
ընդաբոյս էր նր :

Սուրբ ունի նահապետն աբրահամ երևելի ա-
րարածովքս զաներևոյթ արարիչն իմաստա-
սիրէր , և 'ի զգալեացս յիմանալիսն թեա-
կոխէր , մինչև թողուլ զերկիր ծննդեան իւ-
րոյ և զհետ երթալ կոչողին , նոյնպէս և
մեծն

մեծն գրիգորիոս 'ի ձեռն արտաքին իմաս-
տուէ զներքինն արծարծանէր , և հելլենա-
կան վարժիւք առ քրիստոնէութեն իմաց-
մունս առաջնորդէր , զանհաստատութի ար-
տաքնոցն իմաստից՝ շնորհօք կոչողին 'ի հաւ-
տատուն ճշմարտութի փոխաբերել . մինչև
թողեալ զմոլորական հարց իւրոց աղանդն՝
խնդրեաց զուղիղ և զճշմարիտ հաւատս . և
եկեալ 'ի խորհրդական և յանմարմնական
ճնունդն մկրտութի՝ սբ աւագանին , ուն ոչ-
ինչ աղտ ունելով յանձնական մեղաց առ 'ի
մեղացն լուսացարան 'ի ներքս մատուցանել ,
զնոյն ինքն զքս զգեցեալ լինէր 'ի մկրտուն :
Եւ այս եղև յարբունս հասակի . յորում ժա-
մանակի յարուցեալ գնաց յաղեքսանդրիա
եգիպտացւոց յուսումն իմաստասիրութե .
ուր առատապէս մտօք եղև կատարեալ փի-
լիսոփայական օրոճեստիւն . ինմին և հմուտ
յոյժ հին և նոր կտակարանաց . քանզի ու-
նէր միտս անհամեմատս այլոց մանկանց , որք
էին անմուստեք հաւաքելք 'ի հելլենացւոց
ուսմունս յիմաստասիրական և 'ի բժշկական :
Եւ նախանձեցան ուսումնակիցք ի գրիգորի
անարատ վարսն . զի առաւել քան զալիս ծե-
րութե՝ զգաստութիւն էր զարդարեալ . վոյ
դժպհի երևէր նոյն այնպէս տեսանել զերա-
նելին գովելի յաչս ամենեցուն . զի մաքրա-
գունիցն գովեստ՝ աղտեղացելոցն նախա-
տինք լինի : Եւ զի տեսանէին զնա սրբամիտ
յոյժ , խորհեցան արատ ինչ յարել յանա-
րատն գրիգորիոս . վարձեցին կին մի պոռ-

նիկ , և ամին յանդիման նր . որ եկե՛ջ ասէր
ցնա 'ի հրապարակ բազմուէ , թէ տո՛ւր ինձ

զոր խոստացարն զվարձ պոռնկութե :

Հայնմ՝ վայրի ամենեքեան՝ որ քոջ գիտակ
էին պարկեշտուէ սքն , բարկանային կնոջն .
իսկ սքն գրիգորիոս ո՛չ շարժեցաւ , և ո՛չ ա-
սաց ինչ լեզւեմ պոռնկին կմ գաւաճանողացն .
ո՛չ վկայս կոչեաց , և ո՛չ երդմամբ զբիծն 'ի
բաց մերժեաց . այլ առ ոմն՝ (որ հոմանի էր
պոռնկին , և նենգութեւն առաջնորդ ,) ա-
սէ . ա՛ռ զարծաթա , և հատո՛ւ պոռնկին . զի մի
իսպառ եկեալ թախանձեցուցէ զիս :

Եւ մինչդեռ գայր կինն՝ ունելով զարծաթն
'ի ձեռին զգին զըպարտուէ , լինէր յոյ՝ ար-
դարոյն վկայութի , և զըպարտչացն յանդի-
մանութի . զի իսկոյն ըմբռնեալ 'ի դիճէն՝
գալարէր , և օտար 'ի մարդկեղէն ձայնէ ու-
նալով ոմ գանատուն՝ անկանէր առաջի բազ-
մութե քաղաքին՝ ահաւոր և քստմնելի տես-
լեամբ , հերացն ցցո՛ւնելով , և ձեռօքն ցտե-
լով . աչացն շրջելով , և 'ի բերանոյն փրփուր
թորեցուցանելով :

Եւ իբրեւ կամէր խեղդել զնա դէն , եկեալ
սքն գրիգորի՝ կարգաց զանունն այ՝ 'ի վր՝ նր .
և անդէն բժշկէր 'ի դիճէն . ի որ հիացան
ամենեքեան : Եւս առաջին մանկութե նր
'ի ծաղիկ հասակի սքանչելիք՝ առաւել քան
զողջախոհին յովսէփայ :

Վրդ ի արտաքին իմաստութեցն անցեալ ի
ուսումն՝ հանդիպեցաւ ումեմն փիլիսոփանու-
սի կմ պերմե լիանոսի , որ հայրենակից էր նր
'ի

'ի կապադովկիոյ , և զուգակրօն ըստ վորու .
թէն . այն՝ որ եղև յետոյ ենչս կեսարու կա-
պադովկացւոց , և զարդ այնր եկեղեցւոյ . և
հանդերձ նովաւ աշակերտեալ լինէր որոգի-
նէսի մեծի վիշապի . յորմէ ուսան սքն գրի-
գորիոս և փիլիմիդիանոս , և եղբայրն գրիգո-
րի աթենոգորոս՝ որ նոյնպէս ենչս եղև 'ի
պոնտոս , զիմմ ուսմունս քրիստոնէական ի-
մաստութե զամս հինգ . զի էր լի և կատա-
րեալ իմմ գիտութիւն զարմանալին որոգինէս .
այլ 'ի շարագրեւնր գիրս բազումս՝ գթեաց
և 'ի բազում իրս :

Վ'ս որոյ և երանելին գրիգոր հոգևոր իմաս-
տութիւն և հանձարով առաւելեալ յիմծային
ուսմունսն՝ ոչ արժանի վարկանէր զյամեւն
յաշակերտանոցինր , 'ի ժամանակին՝ յորում
ետես զնա օտարաձայն յեկեղեցւոյ . այլ ըս
բաւականին իբրև զգանձս ոսկւոյ և ականց
պատուականաց ժողովեչ ընտրանաւ զամե-
նականաւոր շնորհս իմաստութե՝ դառնայր յՅն
իւր : Վ'ու որ ժողովեալ իմմ ազգն՝ հրապու-
րէին զնա 'ի վարս Յիս անկանել ամուսնու-
թիւ . զոր և ոչ լսել յանձն էառ , այլ հրա-
ժարեալ՝ ետ զինքն ինչ :

Վ'նդ այն ժամանակս փիղիմոս ենչս՝ ամա-
սիոյ մետրապօլիտ՝ յիմծուստ առեչ հրաման՝
կամէր ձեռնադրել զգրիգոր 'ի քահանայու-
թի . իսկ նր լուեալ՝ փախեաւ 'ի հեռաւոր
տեղիս երկոց աւուրց . և փիղիմոս խնդրէր
զնա , և ոչ գտանէր . և յայտոսիկ յերկարէր
բարւոք մարտն . զի ոմն ունել ցանկայր սի-
րով ,

ըով, իսկ ոմն փախչէր և թաքչէր յանապատ,
 տէր յանապատ • ոմն մատուցանէր նոյ զհայց-
 ունածս, զի յաջողեսցի փոյթն զօրութ շնոր-
 հացն նոյ • որոյս զի մի այնքան բարւոք անձն
 դատարկ և անշահ մնասցէ 'ի կենցաղումս •
 և ոմն ասիւն ըմբռնեալ 'ի բարձր պաշտամա-
 նէ քահանայուէ՝ ոմն յահաւոր և 'ի սարսա-
 փելի խորհրդոյ, ոչ թոյլ տայր խորհրդոցն
 հաւանել զալ յայն պատիւ : Այլ նոյ՝ որ
 փառաւորէ զորս փախչինն 'ի փառաց, տես-
 լեամք ձգէր զնա 'ի նոյն հաւանութի :

Քանզի տեսանէր մեծն գրիգորիոս 'ի տես-
 լեանն, զի փիղիմոս ըստ օրինի քահանայա-
 պետի ձեռնադրէր զնա 'ի քահանայութի և
 յեպսութի՝ եդեալ զձեռն 'ի վր գլխոյ նր •
 և ձայն եղև առ նա, կացջի՛ր գրիգորիոս 'ի
 տեղւոջդ, զի ձեռնադրեսցէ զքեզ փիղի-
 մոս : Ար և վաղվաղակի անդր հասանէր՝ ուր
 գրիգորիոսն էր, և ձեռնադրէր զնա ընտե-
 չութեն նոյ՝ 'ի քաղաքին, ուր հանդիպեցաւ •
 նոյ 'ի նկեկեսարիս, (ռամկօրէն՝ նիկիսար) •
 որոյ բնակիչք էին կուսպաշտք • բայց միայն
 եօթնւտասն ոգիք գտանէին անդ քրիստո-
 նեայք :

Արդ ընայնպիսի ըով մտեալ գրիգորի՝ ոչ
 համարձակէր զառաջինն 'ի բանին քարոզու-
 թի, մինչև ոչ յայտնեսցի նմա 'ի իմնէ առա-
 ւելութի շնորհաց իմաստուէ և հանճարոյ •
 և նմիւն հաստատէր զխորհուրդն 'ի յոյս կեն-
 գանի՝ 'ի վերուստ ստուգել նմա զբան վար-
 դապետուէ • քանզի էին յայնժամ ոմանք,
 որք

որք զանձապաշտութեն խորհուրդ այլեայլ
պատմէին , և 'ի ձեռն կեղծաւորութե խո-
սից որոգայթելով զպարզամիտսն՝ զանց առ-
նէին զճշմարտութե . վնայ հայցէր յնայ ուսա-
նել որոշ կանոն ինչ ուղիղ հաւատոյ խոստո-
ւանութե . զի զնոյն քարոզեսցէ և յայտնաւ
բանեսցէ 'ի լուր ամենեցուն :

Յայնժամ 'ի հսկել նր և 'ի հոգալ՝ տեսաւ
ներ 'ի տեսլեանն ծեր ոմն քահանայ վայե-
լուչ , շնորհալից երեսօք , և հրեշտակական
կարգաւոր ձեռով : Նրաշացեալ ը տեսիլն և
հիացեալ գրիգորիոս՝ կամէր ուսանել , թէ
ո՞վ իցէ , և կամ վն էր երևեցաւ : Իսկ նա
հեղ ձայնիւ ասէր . յանձային հրամանէն ե-
րևեցայ քեզ՝ ուսուցանել զկանոն վնպուն
ճշմարիտ հաւատոյ . և նա խնդութե և եր-
կիւղիւ լցե՛լ՝ մնայր տեսանել զկատարածն :
Իսկ սքանչելի ծերն մատամբ ցուցանէր
նմա այլ տեսիլ ահեղահրաշ . կին մի բարի
և բարեզգեսց՝ ահաւոր յոյժ շուրջ փակե՛լ
պայծառ լուսով , որ փարատեաց զմթութի
խորին գիշերոյ . մինչ զի անբերելի երևէր
աչաց երևումն հրաշափառ տեսլեանն , թող
թէ 'ի միտ առնուլ՝ ո՞րք իցէ : Յայնժամ միտ
եղեալ ձայնի խօսակցութե նց 'ի մէջ իւր-
եանց , զի յանունն կոչէին զմիմեանս , մայր
մոն , և յովհաննէս աւետարանիչ , ծանեաւ
զնո , թէ կինն գեղեցիկ՝ մայր մոն է՝ ամեն-
օրհնեալ կոյսն . և ծերն կմ երէցն՝ յովհան-
նէս աւետարանիչն :

Եւ լու՛աւ , զի ասէր մայր մոն ը յովհաննէս .
ու

ուսո՞ղ դմա զճմարտութեան խորհուրդն . և յովհաննէս առնէր պի՛նի , պատրաստ եմ առնել ը քումդ հրամանի : Եւ ասաց աւետարանիչն զբանսն . և գրիգորիոս 'ի միտ էառ . և եղև տեսիլն աներևոյթ : Եւ նոյն այն վիճակութիւն է (ասէ՛քքն գրիգորն իւսացի՝ պատմօղ բանիցս) , զոր գրով եղանակեաց և քարոզեաց երանելին գրիգորիոս յիւրում եկեղեցւոջն զառաջինն . ուր և պահեցաւ այն ձև վիճակութեան իբրև յմայ . որով և մնաց տեղին անփորձ 'ի հերձուճածոց : Եւ բան խորհրդածութեան այս է :

* Ս'ի ԽԺ՝ հայր բանին կենդանւոյ , իմաստութեան անձնաւորի , և զօրութեան և կերպարանի մշտնջենաւորի . կատարեալ՝ կատարելոյ ծնօղ , հայր որդւոյ միածնի : Ս'ի ԽԴ , միայն 'ի միայնոյ , ԽԶ յմայ , կերպարան (կմ կնիք) և պատկեր ԽԺութեան , բանն (ԽԺ) ներգործական ԽԺ , և իմաստութի՛ն՝ եղելոցս ԽԺ բովանդակիչ , զօրութի (սոսաճմանելի՛ն) ԽԺ ստացականացս արարիչ (կմ համօրէն արարածոյ արարչական) . որդի ճշմարիտ՝ ճշմարտի հօր , անտես՝ անտեսի , և անապական՝ անապականին , անմահ անմահին , և մշտնջենաւոր մշտնջենաւորի : Եւ Ս'ի հոգի՛ն , առ 'ի յմայ զեութիւն (կամ զգոյութիւն) ունելով , և 'ի ձեռն որդւոյ երևեալ , (և յայտնել մարդկան .) պատկեր որդւոյ , կատարելոյ կատարեալ , (կամ կատարեալ՝ի կատարելոյ) , կեանք՝ (և) կենդանեաց պատճառ . աղբիւր ԽԶ , և սրբութիւնը .

արեւելեալութեան պարագայ (կամ բաշխող) . որով
յայտնի ամ ճայր՝ որ ի վր ամի և յամի , և
այ (կմ ամ) որդին , որ ի ձեռն նորա ամե-
նայնք : Արրորդութի կատարեալ՝ փառօք
և մշտնջենաւորութիւն և արքայութիւն . ոչ բա-
ժանեալ և ոչ օտարացեալ , (կմ անբարձա-
նելիք և անօտարանալիք) : Այլ ապա ըստա-
ցական ինչ , և ոչ ծառայ յերրորդութեան , և
ոչ ի ներքսածական (կմ ներածական) . ուր
թէ յառաջագոյն ոչ գոլով և յետոյ ի ներքս
մտեալ : Այլ պակասեաց երբեք որդի ճօր ,
և ոչ որդւոյ ճօգի . (կմ ոչ նունագեաց որդի
ի ճօրէ , և ոչ յորդւոյ ճօգի) . այլ՝ անայլայ-
լելի և անփոփոխելի (նոյն) ինքն երրորդութիւն
միշտ || : (2)

Այս սքանչելի ամառանութիւն է յամառան
աւետարանչէ աւանդեալ սքանչելւոյն գրի-
գորի , զոր հանդիսացուցին ամ ժողովք և
հարք՝ որ զկնի . առաւելանալս յառաջագոյն նի-
կիոյ , և գրիգոր ամառանն , և մեծն բար-
սեղ , որք գաւառակից և սահմանակից էին
սքանչելագործին գրիգորի : Ամին իրի ի վր
բերէ աստանօր նիւսացին . այսպէս յաղագս
այսորիկ պարտ է հաւատաւ . ընդ յեկեղեց-
ւոյն՝ յորում բանս քարոզի . իմ ի նկեւսա-
րիա . յորոց նոյն ինքն տալաւորութի (իմ բուն
գրչութի) երանելոյն այնորիկ ձեռին մինչև
ցայսօր պահի ի փառս ամ՝ որն տախտակս
ամագիծս :

Յարուցեալ ապա երանելոյն գրիգորի ի
տեղւոյն՝ ուր զտեսիլն ետես , համարձա-
կու .

կութիք իմն և քաջալերութիւնք առ յայ՝ որպէս
 քաջ նահատակ ՚ի քաղաքն դիմէր, և խոր-
 հէր եկեղեցի շինէլ. քանզի նմ գաւառն և
 քաղաքն և որ շուրջ զնովաւ գիւղք՝ բազնօք
 և մեհենօք և արձանօք դիւաց ճոխանային.
 զի ամենեքեան փոյթ ունէին ՚ի կռամոլութեն
 ծանականս, և զտաճարս կռոցն պաճուճէին.
 իսկ ճշմարտին նայ տաճար սլատրաստեալ ոչ
 ուրեք. այնպէս զօրացեալ էր անդ բռնութի
 դիւաց: Այլ զոր օրինակ զօրավար թագա-
 ւորի հզօրի հալածէ զթշնամիսն, նոյնպէս և
 մեծն այն զդիւացն զգուռնդս հալածէր:
 Վասնզի գոլով ՚ի ճանապարհի՝ մինչև հա-
 տեալ ՚ի քաղաքն, երեկոյն ՚ի վր հասանէր.
 և անձրև սաստիկ եղեւ ՚ի մեհեան մի մտա-
 նէր հանդերձ լիւր եղեւովքն. և մեհեանն
 այն նշանաւոր էր, և բազում դեք ՚ի նմա
 բնակեւ. և դիւացն կամարար սալակերտ և
 սպասաւոր կայր անդ մեհենազարդ քուրմն,
 և ՚ի ձեռն նր դիւթական և հարցական ներ-
 գործութիք ՚ի նմա լինէին: Այլ մտեալ ՚ի
 մեհեանն մեծն գրիգորիոս հանդերձ իւրա-
 քովքն՝ սաստեաց դիւացն՝ կոչեւով զանունն
 քսի. և նշանաւ խաչիւն զարհուրեցոյց ըզ-
 դեսն և ՚ի բաց հալածեաց. և հանէր լի սռ-
 վորութեն իւրում զգիշերն ՚ի գլուխ յաղօթան
 և յօրհնութիս նայ արթնութիւնք. և ելեալ ա-
 ռաւօտին դնայր զառաջեդեալ ճանապարհ
 իւր:

Այլ եկն քուրմն վաղիւն լի սովորութեն մա-
 տուցանել զոհս դիւացն, և ասէր. երևեցա-
 ընք

բոլոր ինձ ուժք և խօսեցարձեք : Եւ դեքն
արտաքոյ մեհենին ձայնեչ՝ ասէին . անհնար
է մեզ 'ի մեհեանդ յայդ մտանել՝ վաս 'ի դմա
օթելոյ գրիգորի սքանչելագործի . զի նորա
մաքրութիւն զմեզ հալածեաց . իսկ քուրմն
մեհենակալ զամ հնարս հնարէր զոհիւք և
պաշտամամբք ը ախորժման դիւանցն . այլ
ոչ լուան դեքն սովորական դիւթութեց և
կոչմանց : (Յայնժամ բարկութիւն լցեալ մե-
հենակալն՝ գայր հասանէր մեծին գրիգո-
րիոսի . և սպառնայր մատնել զնա իշխանացն ,
և թագաւորին գուշակել , թէ քրիստոնեայ
է՝ և նստոցն թշնամի , և յանդգնեցաւ յնձայ-
ին մեհեանն մտանել և հալածել զնձան ,
և խափանեաց զգորութիւնս :

Եւ գրիգորիոս զանմիտ բարկութիւն քրմին ցա-
ծուցանէր ասելով . վստահ եմ 'ի ճշմարիտ
նստն՝ որ ունի հալածել զդեռ ուստի և կա-
մի , և բնակեցուցանել ուր և կամի , որ և
քեզ եղիցի . զի 'ի միտ առցես զգորութիւնս
իմոյ , և զտկարութիւն դիւանց՝ զորս պաշտես
'ի սնոտիս : () այս լուեչ քրմին՝ կայր հիւ-
ցեալ , թէ զի՞նչ ունի առնել : (Յայնժամ
գրէ երանելին 'ի քարտիսի հրամանական
գիր առ դեան . և էր գիրն այս ինչ ը նոցա
բարբառոյն . * Վրիգորիոս առ սատանայ .
|| ուտ || . Կո՛րպէս մեկն գրէ ճառընտիրն ,
մոտ 'ի բագինդ ը հրամանի իմոյ քոյին ըն-
կերօքդ : Եւ առեալ քրմին զգիրն՝ երթայր
կարդայր 'ի վերայ բագնին . և նոյնժամայն
մտին դեքն 'ի մեհեանն՝ որպէս զառաջինն :

Եւ տեսեալ և գիտացել մեհենակալին հաւատարիմ լինել զգիրն և զբանն գրիգորի՝ ի զարմացման մեծի եղև ը սքանչելիսն , և ը իշխանութի նր ի վր գիւնացն :

Վարձեալ պնդեցաւ զկնի գրիգորի . աղաւթն ուսուցանել թէ ո՞վ է անձն այն , որ զգիւնաց բնութի ի ձեռին ունի : Եւ յասել սակաւութ մեծին գրիգորի զբարեպաշտութե խորհուրդն , ինդրէր քուրմն ի նմանէ այլ սքանչելիս տեսանել , զի եկեացէ ի ճշմարիտ հաւատն : Վար մի կայր լեռնացեալ հանգէպ նց , զոր ոչ էր հնար ումեք շարժել , այլ միայն այ զօրութեն . արդ ասէր քուրմն ցգրիգորիոս , թէ հրամայեալի՜ր փոխիլ յայլ տեղի : Եւ նա ոչինչ յապաղէր , այլ հրամայեաց որնա անձնաւորի՜ քարին , փոխիլ յայլ տեղի՜ ուր քուրմն եցոյց . և նոյնժամայն փոխեցաւ ը բանին գրիգորի . զոր տեսեալ քրմին՝ հաւատաց յո՞՞ժ ճշմարիտ :

Եւ թողել զքրմուի , զտուն , զազգ , զինչս և զստացունածս , գնաց զկնի մեծին գրիգորի . և առեալ տանէր զնա ի քաղաքն՝ վերահաւակելով զայրն , և զսքանչելիսն պատմելով : Հեղու ամ քաղաքն ի լուր սքանչելեացն . և տեսանէին զմեհենազարդ քուրմն և զսքանչելագործն ի միասին . ո՞վ իցէ ասեն գրիգորիոսդ այդ , զի մարդ գոլով՝ ուժոց իշխէ ոն ծառայից , և զսպասաւոր նց ունի զկնի իւր . և կամէին մեծարել զնա բազմօք , և պատուհասիրել ի տան ուրումն մեծի . և էր ինդիր ի մէջնց , թէ ո՞ր ազանիցի :

Եւ

Եւ

Եւ յԼնա ոչ կամեւ լով ծանրանալ ու մեք՝ իբրեւ
 'ի ծանրութե իմեքէ զանձն ազատէր . և ոչ
 իմիք ալիտոյանալ ասէր , ոչ ընչից , ոչ տեղ-
 ւոյ , և ոչ տան . զի զիմ ինչ զկենցաղական
 ոչինչ համարէր , միայն թէ զնց փրկութիւն
 շահեսցի : Եւ զի նչ է ասէ տարակուսանքդ
 այդ զտեղւոյ . ամբ է մեր տուն , որ 'ի ձեռն
 նր կեամք և շարժիմք . կամ թէ նեղիցիմք
 ը երկնային յարկն , և խնդրիցեմք հանգչել
 'ի վր երկրի . այլ տուն մեր դուք էք 'ի քս
 յո , ուր 'ի ձեռն փութոյ իւրաքանչիւր ոք
 առաքինութիւն շինի և ուղղափառ հաւատով
 'ի ձեռն առաքելոյ և մարգարէից . զայս
 փոյթ ամ ոք հոգասցի , զի մի այսպիսիքս
 մեզ կարեւորք անպատրաստ լինիցին :

'Ե խօսեւնր զայսոսիկ առ բազմութիւն՝ վա-
 ռեցաւ 'ի սէր նր մոսոնիոս ոմն անուն երեւե-
 լի 'ի քաղաքին , և փութացաւ լինել ասպն-
 ջական մեծին գրիգորի . և հասեւ յափշտա-
 կէր յայլոց զշնորհն . և մեծաւ աղաչանօք
 հրաւիրէր զայրն այ 'ի տան իւրում օթեա-
 նիլ . և նա ը բազում թախանձանաց նր և
 հաւատոյ՝ յանձն էառ պատուէլ զայրն մտա-
 նելով 'ի տուն նր . ուր ժողովեցան և այլ
 բազմութիւք . և երանելին սակաւ ինչ խօսե-
 ցեալ , զի արեւն 'ի մուտս էր , հրամայէր այ-
 գուն ժողովիլ 'ի լսել զբանն այ :

Եւ 'ի վաղիւն ժողովեցաւ քաղաքն ամ , արք
 և կանայք , ծերք և մանկունք , երիտասարդք
 և կուսանք . ոմն և վտանգեալք 'ի պէսպէս
 ախտից և 'ի դիւնաց . զի եւ համբաւ նր ընդ
 իւր

նամ երկիրն : Իսկ նա 'ի մէջ հրապարակին
արձանացեալ զօրութիւնս՝ սբ հոգւոյն՝ զպէտս
շնորհին բաշխէր իւրաքանչիւրոցն պատշա-
ճապէս . քարոզէր զաւետարանն արքայութեն
երկնից , ուսուցանէր , խրատէր , և բժշկէր
զախտաժէտս : Եւ նոյն խնդութիւնք ընկալեալ
զբանն , և ի սքանչելիսն հրաշացեալ՝ դար-
ձան 'ի ճանապարհաց իւրեանց չարաց և 'ի
սնոտեաց կռոյն . և այսպէս յօրինէր զամե-
նեւեան փառաբանիչս նոյ , և երկրպագուս
սբ երրորդութեն :

Ը ինէր այնուհետեւ տուն աղօթից . և սե-
ղան ուղղեալ՝ կատարէր զկենսաբեր խոր-
հուրդն . և ամենեքեան ընչիւք և մարմնով
առ փոյթն սպասաւորէին 'ի կանգնել զտա-
ճար նոյ կենդանւոյ . և նոյն շնորհիւ իմն
կատարէր զգործն : Եւ յս տաճար մինչև ցայ-
ժըմ ցուցեալ լինի (ասէ նիւսացին) . որ և
յետ ժամանակաց վկայեցաւ յնոյ՝ մեծին այն
լինել գործ . քանզի 'ի սաստիկ շարժման քա-
ղաքին՝ որ առ մերովք եղև ժամանակօք ,
յորժամ անպիտանացան արքունական ապա-
րանքն , և տապալեցան այլ շինուածք քա-
ղաքին , միայն մնաց տաճարն այն անսասա-
նելի և անխախտելի , ոնչ զի յայտնի երևեա-
ցի զօրութեն նոյ և նորին աղօթիցն գործ :
Իսկ մեծն գրիգորիոս՝ յորժամ մկրտեաց ըզ-
ժողովուրդն , ձեռնադրեաց և զքուրմն 'ի
սարկաւազ . և արար բազում ուղղութիւնս 'ի
քաղաքին և ի նամ դաւառն :

Յաւուրսն յայնոսիկ երկուց ոմանց եղբարց
է .

Երիտասարդաց զհայրենի ժառանգութիւն բա-
 ժանելով՝ ի մէջ իւրեանց՝ հակառակէին լ'ս
 ծովակի միոյ , զոր իւրաքանչիւր ոք իւր սի-
 րէր առնել . լինէր դատաստանին նոր սքանչե-
 լագործն . երթեալ ի տեղին՝ զառաջինն ա-
 զաչէ ի խաղաղութի , և յայտնէ զիրաւունսն՝
 նախապատիւ առնել զսէրն քան զշահս ծո-
 վակին . և ոչ լինէր լսելի աղաչանք նր . քան-
 զի բարբարոսք էին , և ի բարկութե՛ն յուսով
 շահիցն կիզուին , և ի պատերազմ բորբո-
 քէին . մինչև զոր ժողովեալ իւրաքանչիւր
 յԷ ձեռամբ եղելոցն՝ բազմաձեռնութե՛ք ի
 ապանումն միմեանց խորհէին . և ի վաղիւն
 հանդերձէ էին յիրեարս յարձակիլ պատե-
 րազմաւ : Ս'նայր յեզր ծովուն այրն նայ , և
 հսկէր զգիշերն , և զմովսեսի սքանչելագոր-
 ծութիւնն ի ջուրսն ցուցանէր . ոչ հարմամբ
 գաւազանի յերկուս բաժանեաց զծովն , այլ
 ամենեւին ցամաքեցոյց . զի գտաւ յառաւօ-
 տուն ծովն չոր անթաց . մինչ զի և ոչ ի փոր-
 ունածսն ունէր մասն խոնաւութե՛ն . զի խորք
 էին ծովու : Ս'և այսպէս ի խաղաղութի զպա-
 տերազմն փոխեաց , և ծանոյց զեղբայրուէն
 բնութի՝ ի բարիս սքանչելեօք . և որ երբեմն
 ծով էր , յաւուրս նիւսացւոյն փոխատրեալ
 էր ի բնակութի , յանտառս և յարտավարս
 դաշտաց և ի խորածորս՝ նշանակօք սահմա-
 նաց ծովակին :

Վետ մի հօսի ի գաւառի անդ յաղբերաց
 հայոց լերանց՝ Է ձորս վայրաբերէլ յորձա-
 նօք ահաւոր հոսմամբ . գայլ անունն ի
 B 2 բնակ-

բնակչաց Տին . որ ընդ որ անցանէր՝ մերձա-
կայիցն բազում առնէր վտանգս . առնոյր և
ադարակս և արտավարս և մարգս . և թէ-
պէտեւ բազում դարմանս և հնարս առնէին ,
այլ օգտի չէին և ոչինչ . քանզի իբրեւ հեղեղատ
յորդեալ ըն ժամանակին՝ քանդէր զմամ-
բու թիս , և ապակսնէր զՏն : Այ միաբա-
նեալ մարդկան՝ եկին առ Խբն գլխորիոս ,
և աղաչէին զնա , զի լուծցէ զմնաս գետոյն՝
որպէս և կամեսցի . և կամ հրամայեսցէ նց
թողուլ զսահմանն , և գնալ յայլ Տ :

Հարուցել ապա նոքօք հանդերձ գնաց յեզր
գետոյն . քանզի ոչ արգելուին զնա աշխա-
տութեան գնացք առ մարդկան օգտի . ոչ ձիով
կի՞ իշով կի՞ իշակիսով գնաց երբեք , այլ հե-
տեակ ի գաւազանն յեցեալ՝ զմամ ճանա-
պարհ վճարէր : Հասեալ յեզր գետոյն , և
իմացել թէ անհնար է մարդկան իմաստու-
թեան կի՞ ուժոյ ելս առնել մնասուցնր , բայց
եթէ այլ զօրութեն , յիշեաց զքան մարգա-
րէին , թէ սահման եղիր՝ որ ոչ անցանէ :
Օայս ասաց , և զգաւազանն ի խոնարհ
ցցեաց յափն գետոյն , ուր յարձակումն հո-
սանացն առնէր զմնասն :

Եւ ի կալնր յաղթս առ իոր հանդերձ ար-
տասունք՝ անդէն վաղվաղակի արմատացել
լինէր գաւազանն , և գալարութի ցուցանէր
ոնց զգաւազանն ահարոնի . յայնժամ ասէ ե-
րանելին ցամբօին . մի երկնչիք , զի իոր հա-
ճեցաւ փակ իմն և սահման դնել յարգելումն
ջուրց . և այնպէս դառնայր ամենեքումք
հան-

Հանդերձ 'ի քաղաքն՝ փառաւորելով զհրաշաֆործ իմրն : Եւ արդարեւ ծառացեալ դաւազանն այն՝ սահման հաստատեցաւ հոսանաց . զի յայնմհետէ 'ի յորդել անձրեաց և ուղիւից գարնայնոյ՝ ոչ իշխէին անցանել ընդ արմատ ծառոյն . և անուն ծառոյն է մինչև ցայժմ՝ դաւազան գրիգորի : Եւ հռչակէր ևս քան զևս անուն երանելւոյն . և իմ դերեք ընթանայր քարոզութիւն , դործակից լինելով խորհրդոյն սքանչելիքն . և փոյթն առ բարին տարածէր առ ամենեւին , և հաւատացելոցն հաւատ աճէր և բազմանայր :

Եւ ինչին աղաչանք սուր գրիգորիոս 'ի քաղաքէն կոմանայ՝ դալ առ նոյն ձեռնադրել 'նոցա եւս . և նա ունկնդիր եղև աղաչանաց նոց . գնաց զկնի . և եղեալ առ նոյն՝ ետես , զի ոմն զայս , և ոմն զայն ընտրէր . այլ նա իմ տայր զընտրութիւն՝ խնդրելով յիմ յայտնել նմա զարժանաւորն . և քարոզէր ամենեցուն , թէ ոչ գեղ և հասակ , և ոչ մեծութիւն ազգի կամ ճոխութիւն բանի սլարտ է խնդրել , այլ հոգի պայծառ յաչս իմ՝ առաքինուք զարգարել : Եւ ոմն՝ որ կարծէր զինքն ընտիր կամ գլխաւոր 'ի խորհրդի , սա առաջին եղև 'ի սաղտանել զայրն իմ . քանզի յառաջ մատուցեալ ասէ եպերանօք . զի եթէ բնաւ յառաջորդոյն ընտրեալքս և երեւելիքս ոչ են արժանի , և զանարգան կամիս կոչել 'ի քահանայութիւն , ապա կոչեացի աղեքսանդրոս դարբին կամ ածխագործ . եթէ նա հաճոյ է քեզ , զուգաձայն եմք նմին քաղաքս իմ :

Իսկ արքայն ոչ արհամարհեալ զայրն յիշատակեալ, ո՞վ է ասէ այս աղեքսանդրոս՝ զոր ասէքդ. յայնժամ մի ոմն յորոց մերձն կային, կատականօք ՚ի մէջ ածէ զաղեքսանդրոս, փերեւեթեալ զգետտուք և անշուք կերպարանօք, և ձեռքն և երեսքն և այլ մարմինն աղտեղեալ ՚ի գործելեաց և ՚ի կայծականց հրոյն. և էր ծիծաղելի ամենեցուն և գձուծ։

Իսկ մեծն գրիգորիոս ծանեալ ազդեցութիւն հոգւոյն՝ թէ որսլիսի ոք էր այրն. որ ոչ առ վտանգի տնանկութե կենցաղոյս եկեալ էր յայն արուճեստ, այլ վժ առաքինուէ և օգտի տնանկաց. ապա թէ ոչ՝ իմաստասէր էր այրն, ոմն և յետոյ իրքն ծանուցին։

Յայնժամ նա զանխլանալ ջանայր, և ՚ի վերջ քարշէր զինքն. զի ոմն զառաքինութիւն ծածկէր անարգ կերպարանօք, այսպէս և անարժան վարկանէր զինքն։ Այլ գրիգորիոս հրամայէր յառաջ ածել զայրն, և յայտնէր զնոր ծածուկ վարսն յայտնեալ նմա յայ. ապա ականարկէր սպասաւորացն, որք տարել լուծացին զաղեքսանդրոս, և մեծին հանդերձիւք վերարկեալ ածին ը հրամանին. յայնժամ հայեցել ամենեցուն հանդերձ նոքօք՝ որք ընտրեալքն կարծէին, զարմանք կալան զամենեսեան վժ ընտրութե առնն։

Ասէ ցնժ գրիգորիոս. զի՞ զարմանայք. ոչ ինչ նորագոյնս հանդիպեցայք աղեքսանդրի, որ ծանօթ է ամենեցուն ձեզ. այլ զգայուի խաբեալք ոչ գիտէիք յիրաւունս բարւոյն դարձուցանել զդատաստանն իմ. զի մարդ հայի

հայի յերեսս , իսկ անձ 'ի սիրտն : () այս ա-
սացեալ՝ մատուցանէ զայրն 'ի քահանայու-
թիւն և 'ի քահանայապետութիւն ձեռնա-
դրութեամբ ընկատարեալ շնորհի խորհր-
դածունն . և այսպէս որ յառաջագոյն ծած-
կեչէր 'ի քաջ , 'ի ձեռն մեծին գրիգորի յայտ-
նեցաւ : Այլ որ մեծն է , զի 'ի ժամու անդ
ձեռնադրութե , կմզկնի 'ի ձեռն տեսչեան
եղելոյ առ այլս՝ երևեցաւ 'ի վրն շնորհք
հոգւոյն սբյ նմանութե աղաւնոյ . և որք տե-
սինն զայն՝ օրհնէին զանձ , և ահիւ մեծաւ
ըմբռնեցան . և հրամայէնց հնազանդ լինել
նմա ուն քահանայի նոյ և հովոճի իւրեանց :
Այլ տունաւ նմա շնորհք գիտութե , և ուսու-

հրով կատարեալ վն անունն քաջի :

Արկուք ժմանք հրէայք կամեցան խաղ առ-
նել և խաբել զսքանչեղագործն . մին 'ի նո-
ցանէ եղև սուտ մեռել ուն յանկարծամահ ,
և անկեալ դնէր 'ի կողմանէ ճանապարհին .
իսկ ընկերն կոծէր 'ի վր մեռելոյն ողբեր-
գական ձայնիւ : Այլ իբրև ընայն անցանէր
առ նոքօք սքանչեղագործն , վերագոչէր առ
նա ասելով . յանկարծակի մահ պատահեաց
թշուռականիս , և մերձ ահա կայ առ 'ի
թաղումն . պարգևեալ առ 'ի քէն անարգա-
գոյն հանդերձիկ՝ արկանել 'ի վր դորա պա-
տանս : իսկ արն ուն ոչ անտես առնէր զհայց-
ունածս հրէին . առել զարկանելին իւր՝ տա-

բաժեաց 'ի վր մեռելոյն , և ինքն զճանապարհ իւր գնաց : Աւհրէայն խնդալից անկանէր 'ի վր մեռելոյն , զխաղու և զծաղու բանս բարբառէր վսշահու հանդերձին . իսկ նա ոչինչ բարբառեցաւ , զի լէ արկման հանդերձին եւ հոգին :

'Ի քարոզել երբեմն սբյն 'ի հրապարակի՝ մինչդեռ սքանչացեալ էին ամենեքին , ոմն 'ի մանկանց առ ընկերսն աղաղակէր , թէ ոչ յանձնէ զայսչափ ինչ ասէ վրպն , այլ ոմն մերձ կալով առ նմա՝ հանէ զբանն : Իբրեւ դադարեաց գրիգորիոս 'ի խօսելոյ՝ ետ բերել զմանուկն , և ասէ առ որս անդն կային . ոչ է մաքուր 'ի դիւնէ մանուկդ այդ : Աւ առեւ յսբյն զկտաւն՝ որ 'ի վր ուսոյն էր , մերձեցոյց 'ի բերան իւր , և ընկէց 'ի վր մանկանն . և նա սկտաւ տագնապիլ 'ի դիւնէն՝ պատառելով զհանդերձսն և փրփրալով . ապա մատուցեալ 'սբն՝ դնէ զձեռն 'ի վր , և առնէ զնշան խաչին . և 'ի բաց հալածէր ըզդէն 'ի մանկանէն . որոյ զգաստացեալ՝ փառաւորէր զմծ : (3)

Արդ այնուհետեւ զտեղի կալել մեծին գրիգորի յաթոռ իւր 'ի նէոկեսարիա , օր քան զօր ձգէր զբազումս 'ի հաւատոս ճշմարտութե՝ զօրութիւն նշանաց և անձնորհ վրպութիւն . մինչդիւրս բովանդակ քաղաքն տարածեալ անձային քարոզութեն՝ փոխադրեալ լինէին յամպարշտութեւ առ բարեպաշտ հաւատն . և փոխել բազնացն և մեհենացն առ 'ի կռօցն պղծութեւ և 'ի զազրալի զոհիցն , շիջանէր արիւն .

ընկնէ զուրկ թի՛ որ 'ի վր թագնացն , և կեն-
դանազոհութի՛ն դիւնացն . և յամ տեղիս եկե-
ղեցիք և աղօթանոցք վերականգնեալ լի-
նէին 'ի ձեռն մեծին գրիգորի . և քրիստո-

նէից խորհուրդն աճէր յօյժ յոյժ :

() այն լուռեալ թգրին՝ ըստ ազդեւոյ ոմանց
'ի հեթանոսաց , բարկացաւ . գրէ առ իշխան
Յին խափանել զեկեղեցիս . և որք քնի եր-
կըրպագեցին սոսէ , ըմբռնեացին և դարձցին
հարկաւ 'ի հայրենական պաշտօն : Իբրեւ
պատմեցաւ 'ի քաղաքին չար և անմեծ հրա-
մանն 'ի հրապարակս տարածեւ յիշխանաց ,
կամ ուրանալ զհաւատն , և կմ չարչարանս
ազգի ազգի և տանջանս մահու կրել , աս-
տուստ լինէին անապատք , և ունայնանային

'ի բնակչաց քաղաքք և շէնք :

Հայնժամ հայեցեւ մեծին գրիգորի 'ի մարդ-
կային տկարութի , եթէ ոչ բաւեն բազումք
մինչև 'ի մահ տեւել , խորհրդակից լինի ե-
կեղեցւոյն՝ փոքր ինչ տեղի տալ հալածչացն
փախստեամբ ըստ պատուիրանին տն . և եր-
թեւ բնակէր և ինքն յանապատի իւրայովքն՝
որ 'ի պէտս պաշտամանն սպասաւորէին նմ :
Իսկ բռնաւորացն փոյթ այն էր , եթէ զե-
անդ զնա որպէս զօրավար քաջ ըմբռնել
կարասցեն . և ահա ումեմն տեսեալ յամ-
պարշտացն՝ գուշակէր հալածչաց զտեղին .
և նց ամբոխ արարեալ և երթեալ շրջափա-
կէին զտեղին և պահէին , զի մի հնար լիցի
նց փախչել :

Իսկ գրիգորիոս տարածեւ զձեռն իւր՝ հան-
դերձ

դերձ սարկաւագաւն, որ յառաջ քրմապետն
էր, կայր յաղօթս. և անդէն անկաւ 'ի վե-
րայ արանցն անտեսուի. զի և որք յառաջն
տեսին զնս, այլ ոչ ևս տեսանէին. և յուզէին
զամ վայրսն, ոմանց 'ի տեղին իսկ կալով,
և այլոց առ նոքօք անցանելով. և իբրեւ ոչ
կարացին գտանել, սքանչացեալք 'ի փա-
խուստ դարձան, և գնացին զճանապարհս
իւրեանց: Ալ որ գուշակեացն հալածչաց,
եկեալ անկանէր առաջի սբ. յն, խնդրէր թու-
ղութի յանցանացն. որ և հաւատաց յամ և
մկրտեցաւ. և որ յառաջ հալածիչն էր՝ մի 'ի

թաքուցելոցն լինէր, և օրհնէր զամ:

Ալ զի ընդերկարեցան հալածանքն, և լի
էին կապարսնք և տանջանարանք, մեծն գրիւ
գորիոս հանապազ հոգայր վսնց յանապա-
տին. և աղօթէր վսնց՝ ոմ մովսէս լեզեմ
ամաղեկայ վս իէլի: Ար երբեմն լս սովորու-
թեն յաղօթսն ւայ լցե՛լ հոգւոմն սբ. մինչ
զի յայտնի եղև մերձակայիցն՝ ձայն ինչ լի-
նել առ նա յայ. այլ ոչ լինէր նց հասու լի-
նել տեսլեանն և իմաստից ձայնին: Ալ դա
դարեալ յաղօթիցն՝ եկն առ ժողովուրդն,
որ կայր մեկուսի, և աւետիս տալով նց՝ վեր-
օրհնէր զամ պայծառ ձայնիւ, զյաղթա-
կանն երգելով, օրհնեալ է իմր՝ որ ոչ ետ ըզ-
մեզ 'ի յորս ատամանց նց. լե որ զարմացե՛լք՝
որք լե նմայն էին, ուսանել զպատճառսն ար-
ժանի լինել աղաչէին:

Ասէ առ նս. տեսանէի 'ի ժամ աղօթիցն,
զի էր 'ի հրապարակ ատենի հալածչաց երի-
տաւ.

տասարդ մի բարի՝ տրոագիոս (կմ տրուլան ,
դիոմն) անուն . որոյ մարտուցել լը բանսար-
կունին և լը դառն հալածիչսն՝ յառաջ ածաւ
առ իշխանն՝ ի դահճայն՝ ի քաղաքին . և յետ
բազում և ազգի ազգի տանջանայց՝ վկայեաց ,
և վերազգեցաւ զպսակն անասական . և լը-
նայ ձայն՝ թէ դադարելոց են հալածումունքն :
() այս լունեալ սարկաւագն և որ լը նմայն
էին , սքանչացան . զի այնչափ հեռագոյն
գոլով՝ ի քաղաքէն՝ այնպէս ստոյգ գիտաց .
և ոչ անհաւատ եղեն . բայց աղաչէր զնա
սարկաւագն , զի հրաման տացի նմերթալ
՝ ի քաղաքն և տեսանել : Սքն ասէ . գուցէ
ըմբռնեսցիս որդեակ . և նա ասէ . յուսամ
յնձ , և յաղթս քո՝ որ փրկէ զիս : Այն ի
քաղաքն , և լունալ յամենեցունց զվկայուի
սքն նահատակին , և զանուննր , ոմա ասաց
այրն ույ :

Աւ դարձաւ անդրէն աշխատել , և օրն տա-
րաժամէր . և էին բաղանիք ի քաղաքին ,
կամեցաւ անդ ագանել զգիշերն . վսյ աղա-
չէր զոմն՝ որ մերձ կայր առ բաղանիսն՝ բա-
նալ նմա . և նա ասէ ցնա . ոչ է հնար ումեք
՝ ի գիշերի մտանել ի բաղանիքս , զի յետ
մտանելոյ արեգականն դե ունի զբաղանիսդ
և զջուրսդ որ ի դմա . և բազմաց անգիտու-
թիւ մտեալ՝ սպանան ի նմին : Այլ սարկա-
ւագն ոչ հաւանեալ բանից առնն՝ ի ներքս
մտանէ ի հանգիստ . և ահա լսէր բազում
ճայթիւնս և արհուիրս և ողբս և շնչիւնս .
հրով և ծխով լցեալ լինէր տուն բաղա-
նեացն .

հեացն . և դիւանցն կերպ 'ի կերպս դազանաց
 և սուղնոց լինելով շուրջ շուրջ զմարմնով
 նր զեռային :

Իսկ սարկաւազն զկնիքն քօի արարեալ յին
 քեան՝ արհամարհէր զպատրանս դիւաց . և
 ը առաջին դուռն անցեալ՝ 'ի ներքսագոյնն
 մտանէր աներկիւղ . և անդ ահաւոր և դժըն-
 դակ և ս լինէր երեւոյթ դազանաց դիւացն ,
 մինչև շարժել և տատանել զտուռն . և զյաւ-
 տակն պատառեալ ցուցանէին , և 'ի ներ-
 քուստ 'ի վեր կայծակունս արձակել 'ի ջուրն
 և 'ի հոսսա : Իսկ նա աղօթիւք և քօի կնքովն
 հալածէր զնմ ցնորս երեւթից . և այնպէս
 հանգուցեչ զգիշերի , և առաւօտուն ջրովն
 լոճացեալ՝ խորհեցաւ ելանել և դնալ . և
 դեն դարձեչ արգելուլ կամեցեչ՝ զդուռնն
 ըդէմ փակէր . իսկ նա զկնիքն քօի արարեչ՝
 բանայր զդուռն :

Իսեն դեքն . եթէ ոչ էր . վն գրիգորի՝ որ
 զքեզ նոյ յանձնեաց , կենդանի 'ի բաղա-
 նեացս ոչ ելանէիր : Իսկ սարկաւազն . գրի-
 գորիոս՝ որ եհան աղօթիւք 'ի բազնէն ըզ-
 հայրն ձեր սատանայ , որում եսն սարսաւո-
 րէի , և դարձեալ եմոյծ թղթովն , նորին ա-
 ղօթքն իսպառ հալածեացէ՛ զձեզ 'ի տեղու-
 ջէս յայսմանէ , և եղև այնպս . մինչև զար-
 մանալ բաղնեպանայն և բնակչաց քաղա-
 քին . և ել համբաւս այս ը նմ ճն . և եկեչ
 սարկաւազն պատմեաց սթյն գրիգորի :

Եւ ինքն գրիգորիոս սիրէր միշտ յանապատս
 լինել յաղօթս . և 'ի ձեռն քահանայից հով-
 ունէր

ունէր զժողովուրդն ըն քաղաքաց քաղաքաց ,
որ հաւատացաւ նմ : Աւ իբրեւ դադարեցոյց
զհալածանսն աղօթիւք , իջանէր անդրէն 'ի
քաղաքն , և ուսուցանէր զամենեւեան : Աւ
հրամայէր տօն կատարել իմ Ծրցն՝ որ վկայ-
եցին , և ուրախանալ հոգեւորանց և ցնծալ
'ի յիշատակ սբցն . և ոչ միայն վա ճգնելոց
վկայիցն հաւատովք տօնս օրինադրեաց , այլ
և ընկալեալ զայլեւայլ վկայից զմարմինս՝
հանգիստ նց պատրաստէր , ամփոփելով 'ի
վայելուչ դիրս . և կարգեաց ըստ բոլորման
շրջագայութե ժամանակաց զմբ մարտիւ-
րոսացն վարդարել զյիշատակս՝ փոխանակ
ընդունայն պաշտամանցն և հեթանոսական
տօնից :

Յորս երևելի էր այն , զի յառաջին ամս քա-
հանայութե Ծրցն՝ տօն իմն ամենաժողով և
ամենահրապարակ առնէին դիւնի ումիմն իմ
քաղաքն նկոկեսարու . և գաւառականքն
միաժողով լեալ , զդէն՝ զոր տօնէին , ածող
կմ վերատեսող կարդային . այն է ըն հէլլե-
նացւոց՝ տէ՛ւս կմ զԼս . և միաբարբառ միով
ձայնիւ աղաղակէին . ուլ զԼս տո՛ւր մեզ տե-
ղի և ըսորձակեա՛ : () այն իմացեալ մեծին
գրիգորի՝ յղէ առ նոսա ասելով . տացի՛ ձեզ
տեղի , որ չէ՛ այլ երբեք լեալ . յայտ արա-
բե՛լ՝ զի եթէ դարձցին 'ի պաշտամանէ դից ,
յարկ յաւիտենական տացի՛ նոցա յոյ . ապա
թէ ոչ՝ զԼսն ոչ ունի առնելնց բարիս , այլ
չարիս . ո՞նց և արար իսկ , մինչև 'ի սուգ դար-
ձուցանել զտօն ուրախութե նց :

Վան .

Վաճառի նոյն ժամայն անկաւ 'ի վր' նոց ախտ
սաստիկ , որ որոնս հուր այրէր զնո , և զբա-
զումս կոտորէր . զի յիմ տունս տարածեցաւ
ապականարար ժանտուի ախտին : Այն ե-
կեալ բազմութիւն ապաւինեցան 'ի սքանչե-
լագործ ծառայն նոյ , և խնդրէին հնարս փրկ-
կուի . և նա գնաց զկնի նոց , և մտեալ յիւ-
րաքանչիւր տունս՝ աղօթիւք փարատեաց ըզ-
սաստակիչ ախտն , և բժշկեաց զնո . և այնոց
խրատեալք 'ի հարուճածոցն՝ դարձան 'ի քն
և մկրտեցան . և 'ի ձեռն մարմնական ախ-
տին՝ հոգւով առողջացան :

() այսօրինակ քաղաքավարեալ մեծին գրի-
գործիոսի զիմ ժամանակս իւր յեկեղեցւոջն
նոյ , զոր նովաւ դարձոյց քն իմ , սքանչելի
լինէր բանիւք և արդեամբք : Այլ վն զի յա-
ռաջագոյն դիտաց զփոխութիւն իւր , փութայր
փոխադրել զամենեւեան 'ի կռոցն պղծութե
'ի փրկական հաւատն քնի . և յուղեչ՝ եթէ
իցէ ոք մնացեալ 'ի նեոկեսարիա արտաքոյ
հաւատոցն , եգիտ ոչ աւելի քան զեօթնե-
տասն անձինս , որչափ ինչ կսոյին անդ նախ
քրիստոնեայք : Այլ արտմեալ երանելոյն
վն մնացելոցս այսօրիկ՝ անկանէր առաջի նոյ ,
և խնդրէր արտասուճօք զդարձ մոլորելոցն .
զի որ յետ նո փոխանորդեացէ զեկեղեցին՝
մի լիցի նմ կռապաշտ տեսանել 'ի հօտի նո .
և աղօթելով վն յառաջագիմութե հաւա-
տացելոց՝ օրհնեաց զնո . և աւանդեաց զհո-
գի իւր 'ի ձեռն նոյ ուրախութիւն :

Այս է առնն նոյ կենցաղն , և առ իմ փո-
խութիւն .

խուլմն . և քանզի 'ի կեանս Տիս ոչ ստացաւ
տուն և տեղի ուրեք , և ոչ յետ մահոճանն
ստանայր իւր տեղի առ 'ի Թաղուլմն սեպհա
կան . մինչ զի ոնյ ինքն իսկ դուշակեաց՝ յա
ռակս եղև ասել զսքանչելոյն , եթէ դրի-
գորիս 'ի կենդանուէն ոչ անոճանեաց իւր
տեղի , և ոչ յետ մահոճան . այլ ոնյ կեանս
անցոյց պանդխտութե , նոյնպէս յօտարաց
տեղի Թաղմամբ՝ եղև պանդուխտ և 'ի մահ-
ոճան . և որոնս 'ի ստացոճածոց հրաժարեաց
'ի կեանս իւր , նոյնպէս և 'ի Թաղմանն 'ի
զարդուց :

() արմատցի (ասէ Ճառընտիրն բանիւ՝ նիւ
սացւոյն) իւրաքանչիւր ոք 'ի հանդիպելոց
բանիցս . այլ մի՛ ոք անհաւատասցի . որպէս
և տնտեսութիւն յայտ առնէ , ուր 'ի ձեռն նր
եղև այնքան փոփոխմանց այլայլուի 'ի ստու-
թէ 'ի ճշմարտութի . և այս որ ինչ գրեցաւն
ստուգութիւն , է սակաւ 'ի բազմացն . զի յու
լով եցոյց սքանչելագործն զարմանալիս 'ի
վր զարմանալեաց , և գերազանց առաքինու
թիւնահատակեցաւ . և բազում Ճառս շարա-
գրեաց յաղագս ուղղափառ հաւատոց և վա-
րուց : Այսն հանդիսացաւ 'ի կենցաղուլմն .
և հրաժարեալ հանգեալ ը նմ սքս 'ի քս
յս 'ի տր մեր . որում փառք յաւիտեանս ,
ամէն :

Ծ ԱՆ Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք :

(1) **Ք**աջածանօթ ամենեցուն ճանաչի հեղինակ բռնական վարուց սքանչելագործին՝ գրիգոր նիւսացի եղբայր մեծին բարսղի . վնյ և գրելքն նամ աներկոճանալի նամ իրօք : Եւ եթէ ճառ նիւսացւոյն ներբողական յօրինուածով կարգեալ՝ տայր մեզ դոյզն մի աշխատու թի քաղելոյ՝ ի կարգէ գովեստից զպատմական բանս , զայդ յառաջ քան զմեզ պատրաստական գործեաց ոմն յառաջնոց խմաստուն վկայաբանից՝ ի ճառընտիրն մեր **Ա** . Թերեւս ունելով և այլուստ զայլ հեղինակս սլարզ վարուց սբյն . և զի ոչ գտանի նմանն նր առ այլս , Թերեւս մերոյն գրիգորի վկայասիրի է երկասիրութի՝ գեղեցիկ և վայելաւչ կարգաբանութ . զորոյ և մեր զհետս կալաք՝ հայելով և ի բնագիրն նիւսացւոյն , և ի թարգմանեալ օրինակն՝ որ կայ ի Ճառընտ . Գ :

Դամ է միայն յառաջ բերել ի հաստատութի գրելոցս թ նիւսացւոյն՝ և զպանծալի բանս սբյն բարսղի . որ ի գիրս յաղագս հոգւոյն սբյ , ԳԼ ԻՆ . այսպէս խօսի . * Ո՛ր
 ,, գիցուք զգրիգորիտս մեծն , և զնր զձայնս . ոչ ապու
 ,, քէն լն առաքեալս և լն մարդարէս . զայր՝ որ նովին
 ,, հոգւով նց չըջեցաւ , և լն սբցն շաւիղս յամ վարս
 ,, իւր ընթացաւ . և զաւետարանական քաղաքավարու
 ,, թն զգուշութի յամ կեանս իւր ուղղեաց : Ես զայս
 ,, ասեմ իսկ . անիրաւ խք արգեօք տու ճշմարտութին ,
 ,, եթէ ոչ լն ընտանացելոցն լն նոյ զհոգին զայն համա
 ,, թուէսցուք որ՝ օրինակ իմն լապտեր մեծ պայծառաս
 ,, ցի , յեկեղեցի նոյ արտափայլեաց . որ և ահաւոր ու
 ,, նէր ի հոգւոյն սբյ գործակցութէ լնդէմ դիւաց զօ
 ,, բութի : Այնչափ էառ զբանին շնորհ ի հնազանդութի
 ,, հաւաստոյ ի հեթանոսս , մինչև եօթնևտասն միայն
 ,, քրիստոնէայս առննկալեալ , զբոլոր ժողովուրդն՝ որ
 ,, քաղաքացի և որ գեղջուկ՝ ի ձեռն գիտուէ էած առ
 ,, նծ : Սա և զգետոցն հոսանս փոխադրեաց , պատ
 ,, ուէր տուեալ նց յանունն ի մեծ քնի . և զլիճն ցա
 ,, մաքեցոյց՝ որ առիթն էր սրտերազմի եղբարց ագա

Ի

,, հաց ,

,, հաց : իսկ հանգերձեւոցն նախաձայնուիք այնպիսիք ,
 ,, մինչև ոչինչ յետնեալ գտանիլ յայլոց մարգարէից .
 ,, և ամենևին իսկ յերկար լինէր զառնն պատմել զսքանչ
 ,, չեղիս , որ առաւելութիւն որոց 'ի նմա շնորհաց ներ-
 ,, քործեւոց 'ի հոգւոյն՝ ամ զօրութիւն և նշանօք և ար-
 ,, ոճեստիւք , երկրորդ մովսէս 'ի նոցունց իսկ 'ի թըշ-
 ,, նամեաց ճշմարտութե կարգացել լինէր : Այսպէս 'ի
 ,, նմա ամ բան և գործ կատարեալ շնորհօք՝ ուն զլոյս
 ,, իմն ճառագայթէր , յիշատակ գերերկնային զօրութե ,
 ,, որ յաներևութից զհետ երթայր նր : Սորայս մեծ է
 ,, տակաւին և այժմ 'ի դաւառականս անդ զարմանք .
 ,, և անհնանալի և միշտ բարդաւաճ յիշատակն սողա-
 ,,ւորեալ յեկեղեցիս , յոչ իմիք ժամանակի թարշամե-
 ,, լի : Եւ արդ ոչ զգործ ինչ , ոչ զբան , ոչ զտիպար ինչ
 ,, խորհրդական , բայց զոր նց եթող , յաւելին յեկեղե-
 ,, ցի . որոյ վն իսկ և բազում ինչ՝ յորոց առ նո կատա-
 ,, րին (արարողութիւնք) , անկատարք երևին վո հնաձեւու-
 ,, թե կարգաւորութեն . զի և ոչ իշխէին՝ ոյք զյաջոր-
 ,, դութի եկեղեցւոյն անտեսէին , յզկնի նր գիւտից
 ,, ընունել 'ի յաւելոճած : Արդ մի է գրիգորի , և որ
 ,, այժմ դիմափսօսեալ լինի ('ի հերեսիովտաց) օրինակ
 ,, փառաբանութե , 'ի նր սուչուէ յեկեղեցւոյ պահել || :
 Սոյնպէս պատուով յիշատակէ զնա և 'ի թուղթս իւր
 իք , և ճգ . ուն և 'ի ճե . է՝ զի գրիգոր մեծ կոչէ , և է՝
 զի՝ սքանչելին գրիգորիոս . և 'ի ճի , ստուգապէս մեծ
 գրիգոր : Եւ հերոնիմոս 'ի յիշելն զնա 'ի կարգի երևել
 զի արանց կմ եկեղեցական մատենագրաց , ասէ . * այլ
 ,, առաւել (հանգիսացեալ են) նշանք նր և սքանչելիք ,
 ,, զոր արար յեպսութե 'ի մեծ փառս յոքունց եկեղե-
 ,, ցեաց || : ուն և 'ի թուղթն Կ . կոչէ զնա * այլ առա-
 ,, քելական նշանաց և զօրութեց || . սոյնպէս խօսին և
 այլք :

(2) Օրինակ դաւանութեա հաւատոյ միօրինակ գտանի 'ի
 կարգի պատմութե նիւսացւոյն . յն . հյ . և լտ . որոնք և
 առ հռութիւնոսի և առ այլ մատենագիրս , որք 'ի մեջ
 բերեն զայն . թող զգուշնաքեայ տարբերութիւն գրչաց
 կմ օրինակաց թարգմանութեց , զորս առաք 'ի մեջ փա-
 կագծի . մինչ զի թէպէտև ոմանք 'ի նորադանդից կամե-
 ցան ժխտել զտեսիլ սբյն , բայց զբանն ոչ ոք կարաց

ուրանալ . և մեք ոչ յառանձին յայտնուի յեցե՛լ՝ պաշտեմք զայն դաւանութի անժխտելի , այլ զի ունի հոգւով սբօ ճանաչի գրեալ 'ի մեծէն գրիգորէ՝ նովին հոգւով ըսունելի եղև իմ հարց և ժողովոց կաթողիկէ եկեղեցւոյ : Եւ եթէ որ քաջ միտ գիցէ , տեսանէ 'ի նմին զէնս զօրաւորս ըգէմ իմ հերետիկոսաց . միանդամայն կշտամբէ զյոյնս՝ որք զելուսն հոգւոյ 'ի հօրէ և յորդւոյ , որ յայտնապէս նշանակի աստանօր , մթափնել կամին : Չայս ոչ ասեմ վն յաւելո՛ւածոյս՝ որ չեք 'ի բազում օրինակս , * և յայտնեալ մարդկան || , զոր յոյնք կամին ընթեռնուլ * տիլատի դիս անթուօրիս . (ց) յայտ է , , թէ մարդկան || , զի այդու ոչինչ չահին , այլ վասն ոչ միա դնելոյ նց՝ այլոց կարևոր բառից . զի հոգին սբկոչի * պատկեր որդւոյ , կատարելոյ կատարել , կմ 'ի , , կատարելոյ կատարեալ || . ուն որդին ասի պատկեր հօր և կատարեալ 'ի կատարելոյ . զոր (այլովքն հանդերձ) անհնար է այլազգ մեկնել , եթէ ոչ բանիւ ելման կմ անճառ բղիման : Եւ այն ևս անտարակուսելի , զի ըստաւորին մեր վարժեալ և ձեռնադրեալ 'ի կէսարիա՝ ուր առաւել հանգիսացեալ էր այս վիպութի սքանչելագործին , նորին հետևողութ և նովին հոգւով ասաց՝ ոչ միայն զիսկ մեք փառաւորեսցուքն , այլև ըղբազում բանս 'ի յաճախապատում գիրս իւր , որպէս և զյայտնի դաւանութի վն բղիման հոգւոյն սբօ 'ի կարգի պատմութե աղաթանգեղոսի :

Իսկ որ ինչ արտաբոյ այսր դաւանութե գրեալ կան 'ի սքանչելագործէ , կմ յածին յանուն նր , եթէ ճառք և եթէ վիպութի հաւատոյ , չէ տեղւոյս մի առ մի նշանակել և քննել . զի այդ 'ի բաղմաց աշխատասիրեալ է . և մեք ևս թէպէտև առ ձեռն սրտաբաստ հաւաքել էաք , այլ ոչ տեսանեմք այսմ տեղւոյ յանկաւոր . պահեսցի 'ի պէտս իծաբանութե : Յայսմ վայրի կնքեսցուք զբանս վկայութի գրիգորի իծաբանի , որ զհանգիսացել դաւանութի սքանչելագործին այսպէս նշանակէ 'ի ճառն . լէ . * Ա՛ժ զհայր , իծ զորդին , իծ զհոգին սբ , երիս առ , , ռանձնաւորութիս , իծուի մի , փառօք և պատուով , , և էութի և արքայութի՝ ոչ բաժանեալ , ուն ոմն 'ի , , փոքր մի յառաջ իծազգեցից խմաստասիրեաց || : և 'ի ճառն . է . * Ոչինչ յերրորդուն ծառայ , ոչ արարած ,

„ ոչ 'ի ներքսածական , լոճայ ասեւ յուսեմնէ յիմաստ ,
 „ նոց || :

(3) Նիւսացին յետ պատմելոյ զթշկուի դիւահար մանկան թ գրելոցս՝ 'ի վր բերէ թ սովորական օրինակաց 'ի յոյն բնագրի անդ զայս ինչ . * Այլ թ ամն յայնմ ,
 „ հետէ առ 'ի նմանէ գործեցեալ սքանչելիս անցանէլ ,
 „ երկայնագունի արդեօք լինէր շարագրութե և բանի
 „ զանցելոյ քան զառաջիկայս պարապումն . այլ զմիոյ
 „ կմ զերկուց յասացելոցն զնմանէ և ևս յիշատակեալ՝
 „ յայտոսիկ պարագրեցից զբանն || . և այնպէս անթիւ
 ջապէս անցանէ 'ի հետեւեալ պատմութիս՝ զորս գրեցաք
 զմ ծաղկելոյ բարեպաշտութե , և յառնելոյ հաշածանաց ,
 և որ 'ի կարգին :

Ուր ծանիր , զի Ճառնոտ . Գ . որ է թարգմանութիւն
 բուն բանից նիւսացւոյն , կմ յանհոգութե գրչաց՝ կմ 'ի
 հնութե օրինակաց ունի յայսմ վայրի զմեծ պակասութե
 երևելի հատուածոց . իբր զի յետ պատմութե ձեռնա
 գրութեն աղեքսանգրոսի՝ թողեալ զերկուց հրէից անցս ,
 և զթշկութի դիւահար մանկան՝ հանդերձ պատմութե
 հաշածանաց , անցանէ յայն տեղի՝ յորում բանք լինին
 վասն մտանելոյ սարկաւադին 'ի բաղանիս . մինչ զի առ
 կրճատութեն՝ գործք սարկաւադին անկանին 'ի վր գրի
 գորի . և յայնմ հետէ շարունակին բանքն՝ համաձայն
 նիւսացւոյն : Այս չէ՛ ինչ , զի զթերին ընու մեղ յոյն
 բնագիրն :

Իսկ 'ի Ճառնոտ . Ա . որ ոչ է պարզ թարգմանութի
 ճառի նիւսացւոյն , այլ ուրոյն վարք՝ հետևողութե նր ,
 ոչ գիտեմ՝ արդեօք 'ի լրագոյն և 'ի հին օրինակէ՝ նիւ
 սացւոյն առեւ , եթէ յայլ հեղինակաց հանեալ , և կմ
 թէ թ վարս այլոց ոմանց՝ ի սրց շփութեալ , ունի յայսմ
 վայրի յաւելոճած երևելի . զի զկնի բշկութե մանկանն
 դիւահարի (զոր փոքր մի այլազգ պատմէ՝ առ համաձայն
 նութե բնագրին ,) 'ի վր բերէ զերկուս այլ ահագին
 և դժոճարալուր սքանչելիս , անդ՝ ուր նիւսացին ըստ
 այժմու օրինակաց՝ կամաւ զանց առնել կամեցաւ ըզ
 բաղմութե այլ ևս սքանչելեաց : Արդ մեղ մնայ առանց
 երաշխաւոր լինելոյ ստուգութե կմ անստուգութե՝ դնել
 զբանս Ծ . Ա . աստանօր . զի զկնի պատմութե երկուց
 հրէիցն՝ և այսահար մանկան , ունի այսպէս .

* Ըմբռնեալ զնա երբեմն դատաւորացն , և հրամայե-
 ,, ցին ջեռուցանել բաղանիս սաստիկ ջերմութիւն . զի զսքին
 ,, կորուսցեն . և մերկացուցել խորհեցան ընկենուլ ՚ի
 ,, ներքս : Եւ կացել մերձ առ լոճանալին՝ առնէր զնշան
 ,, խաչին . և յԾԺային զօրուէն տեսիլ նոր և չքնաղ ե-
 ,, ընեալ . քանզի փոխարկեալ գումբէթաձև շինուածն՝
 ,, առ հիմունս խոնարհէր , ոչ գղորդմամբ , այլ՝ փոխ-
 ,, մամբ . ի որ հիացել ամենեքին՝ արձակեցին զսքն ՚ի
 ,, կապանացն :

,, Դարձեալ հանէր դե մի յառնէ միջէ . իսկ նա աղա-
 ,, ղակեալ ասէր ուժգին . մի՛ հանէր զիս ՚ի բնակութիւն
 ,, խմէ . ապա եթէ ոչ բազում աշխատութի հասուցա-
 ,, նեմ քեզ . իսկ նր սաստեալ եհան զնա յառնէն : Եւ
 ,, դեն երթեալ մտանէր ՚ի դուստր Թգրին հռոմոց (ցր
 ,, հռովմայեցւոց) . և աղաղակէր բերանով կնոջն , եթէ
 ,, ոչ ելանեմ աստի , բայց եթէ եկեալ գրիպորի նէոյ .
 ,, կեսարու՝ հանցէ զիս : Իսկ կայսերն լոճեալ՝ վաղվա-
 ,, ղակի առաքէ ՚ի խնդիր նմա . և դտեալ լինէր ՚ի կե-
 ,, սարացւոց քաղաքին . և կայսերական հրամանաւ փու-
 ,, թանակի անցուցանէին ի ծով և ի ցամաք ՚ի հռոմ .
 ,, որոյ ՚ի հասանելն՝ սաստիկ շարժեաց դեն զդուստր
 ,, Թգրին՝ զարկուցեալ զպետնի :

,, Իսկ մեծին գրիպորի մտեալ ՚ի տուն՝ յորում էր աղ-
 ,, ջիկն , տրարեալ զնշան խաչին՝ սաստէր այսոյն պղղ-
 ,, ծոյ , և հանէր ՚ի կնոջէն . և հրամայէր անդ մնալ առ
 ,, դրանն : Իսկ կայսերն տեսել զմեծ սքանչելիսն՝ պատ-
 ,, ոճէր զայրն մեծապէս . և խորհեցաւ ինչ բազումս
 ,, շնորհել նմա . իսկ նա առեալ և ոչինչ խնդրէր ՚ի
 ,, նմանէ սիւն մի մարմարիոյն լակոնացի , որ էր ըստ
 ,, ունար և երկայն յոյժ . իսկ կայսերն զարմացեալ՝ թէ
 ,, յինչ պէտք խնդրեաց զայն , որ անհնար է հասուցա-
 ,, նել յԾ իւր , նր պիտեալ , թէ միայն տօւր զխնդրե-
 ,, լին , և մի ինչ ածէր զմտաւ : Ի նմին ժամու հրա-
 ,, մայեաց այսոյն պղծոյ՝ բառնալ զսիւնն և հասուցա-
 ,, նել յԾն կապադովկացւոց . և նր առեալ դնաց . և
 ,, կայ անդ մինչև ցայսօր :

,, Եւ հրաժարեալ ՚ի կայսերէն՝ ծովագնաց լինէր . գայ
 ,, մտանէ ՚ի մեծ կղզին սիկիլեայ . և անդ էր լեւոռն
 ,, մի բարձր (այն է ետնա , ռամկօրէն մօնչիպէլլօ ,

,, որում

„ որում և մեք ականատես եղաք՝ յամի 1809), որոյ
 „ գագաթն բորբոքի (երբեք երբեք) կայծակամբ հրոյ
 „ 'ի տունէ և 'ի գիշերի , և ըստ ժամու ժամու հոսումն
 „ հրոյ հոսի 'ի ծայրից լերինն՝ կիզելով զամենեւեան ,
 „ որոյ և հանդիպէր , առաւել 'ի ձմեռնային ժամանա-
 „ կի . մինչ զի անհնար էր մարդոյ անցանել ը այն տե-
 „ ղին : Եւր մերձ 'ի նմա եկեղեցի մի (Թերևս 'ի քաղա-
 „ քի՝ որ այժմ գաթանիա կոչի 'ի ստորոտս լերինն) .
 „ յոր մտեալ մեծն 'ի ժամ պատարագին զպաշտօնն կա-
 „ տարել , իսկոյն կտրեալ լինէր հուրն հանդէպ վկայա-
 „ բանին՝ յորում էր սքն , և ձայն սաստիկ հնչման լսե-
 „ լի լինէր : Իբրև տեսին արք տեղւոյն զհոսումն հրոյն
 „ 'ի լեռնէն՝ բողոք բարձեալ (կարդային) առմեծն գրի-
 „ գորիոս , և նր առեալ 'ի սպասու սեղանոյն ընթա-
 „ նայր , և հրոյն լեզւմ ձգէր՝ ասելով . դադարեալ և
 „ մի անցցես ը այդ . և եղև ը բանից նր մինչև ցայ-
 „ սօր : Յետ այսքան սքանչելեացս՝ միոյ կմ երկու ա-
 „ մաց (զյն . եդի , ցի և ևս . ընթերցել էդօն , ցի աճայ)
 „ են վն նր ասացեալ , զայս և եթ պատմեցից . քղի ամ
 „ ուրեք տարածեալ ամային քարոզուէն 'ի քաղաքին || ,
 „ և այլն՝ որ 'ի կարգի՝ յար և նման ընթացից բանից նիւ-
 „ տացւոյն . մինչև կարծել ընթերցողին , թէ յայժմու օրի
 „ նակս նիւսացւոյն պակասին նախադրեալ պատմութեք
 „ ճառընտրին . այլ զստոյգն թողումք դտանել ժամանա-
 „ կին : Գտանես առ ոտզոմ . է . 27 . յիշատակել վն սքն
 „ եպիփանու հրաշս 'ի վր երկուց մուրողաց , ուպ և 'ի
 „ վարս սքն յակ . մծբ . վն երկուց հրէից , իճիք իճիք
 „ տարբերութի յանցից սքանչելագործին . նոյնպէս և
 „ զերթալոյն 'ի հռովմ վն բժշկութե գիւհահարի 'ի վարս
 „ սքն տրիփոնի և այլոց ոմանց . զորս չէ պարտ շփոթել
 „ ընդ միմեանս :

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Ո Ւ Մ Ն Տ Օ Ն Ի

Աթոն՝ Նեկողայոսի հայրապետի :

Թեպէս զայն ո՛չ յամենեւին , Բայց 'ի յոլովագոյն
 և 'ի սովորական օրինակս ասացուցից և ճա-
 շոցաց՝ երկրորդեալ հայ աստանօր ընդ գրեգորի սրան-
 չելագործի նախ քան զՏեառնն՝ նաև անուն նեկողայոս
 սի հայրապետի , որոյ առանձին ասի հասարի երկու-
 շաբաթով զհին . և այսմ հրկնումն ո՛չ այլ պատճառ-
 գրանեմք , Բայց զի և նեկողայոս եր սրանչելագործ՝
 որպէս զգրեգոր և զՏեառնն , և համ զի նոյն հարծեալ
 են ընդ Տեառննի զնեկողայոս եպիսկոպոս զՏեառննիոյ հմ
 Տեառննի . այլ յայտ է պեղի նեկողայոսի սեպհական 'ի
 հարգի ասից Դեհրեմբերի , զի և որոշելի 'ի հարգե-
 նոյեմբերի՝ որ սեպհականն է գրեգորի : (Ը) ո՛չ պատան-
 ձին գրչաց ոմանց ըստ հաճոյս անպետաւի . զի ոմանք
 ընդ գրեգորի սրանչելագործի եղեալ են թոխանակ Տե-
 առնայ եպիսկոպոսի զգրեգոր անանիանոսի , և այլք
 ընդ նեկողայոսի զյիշատակ ամբրոսիոսի եպիսկոպոսին
 Տեառննի : (Գ) յլ Տեղ քնայ պայտիսի խառնակումնիս
 լողումը հարգաւորել՝ որոյ անկ է , և ուշ ունել ըստ
 հարգի՝ պատճառն Տեառննայ եպիսկոպոսի , որ լեպէս
 և յօգոստոս ամիս ունէր ձերածել , Բայց զի պահոց
 և Տեղոյի անձանի՝ այսր է թոխաբերեալ որպէս սրան-
 չելագործ առնելի սրանչելագործի . զի և երկոքեան
 Ժամանակից գրանին :

ԱՆՔԻՐ

ՈՒՐԻՆՈՅՆ

Սիւսնայ սքանչելագործ եպիսկոպոսին
կրետացւոց :

Ն . օգոստ . 9 , էՃ 10 : Յ . օգոստ . 8 , էՃ 9 :
Լ . օգոստ . 8 : Բաշխանդեանն պիճիոս . հաս . Բ .
օգ . էջ . 342 = 346 : ⁽¹⁾

Ս ՈՒՐԻՆՈՅՆ
չեղագործ հայրապետն Սիւ-
սն , որ թարգմանի մեռն կմ
իւղ անոյշ , էր ծննդեամբ 'ի
կրետէ կղզւոյն՝ 'ի ռաւկիայ քաղաքէ մօտ
'ի կնոսասոն , ծնե՛լ յառաջ քան զաւուրս գե-
կոսի կայսեր , և հասե՛լ մինչև յաւուրս գիսկ-
ղետիանոսի , քրիստոնեայ և բարեղգեաց
ծնողաց զաւակ , դաստիարակեալ յերկիւղն
այ և 'ի վարս առաքինուէ . զոր և ըն ժամա-
նակին հարկեցուցին և մուծին 'ի կարդ Տի :
Եւ էր միւռն բարեբարոյ և բարեսէր յոյժ ,
ողորմած և աղքատասէր . և պարկեշտ և
անժահաճոյ կարգօք միաբան ընտանոյ իւ-
րում դարմանէր զերկիր կալուածոց իւրոց ,
և բաշխէր առատա՛յս կարօտելոց 'ի պտղոյ
անտի : Եւ այնչափ պտղաբեր լինէր նմ եր-
կիրն , մինչև 'ի ցորենոյ , 'ի գինւոյ և 'ի ձի-

C 4

Թոյ

Թոյ ուրախ առնել զամ աղքատս կղզւոյն .
 քանզի հաւատովք և աննախանձ բաշխէր ,
 և նոր կրկին ևս բազմացուցանէր զարդիւնս
 նր , և զեղոյր 'ի շտեմարանս նր : Աւյաւել
 նո՛ւ տալ նմա շնորհս սքանչելեաց . զոր ոչ
 կարէր ծածկել . մինչ զի և անուն նր կարծի
 առեալ 'ի սքանչելագործութեանս . քանզի
 ասի 'ի յայսմառուրս յունաց , Թէ 'ի հանել
 նր երբեմն գինի յամանոյ 'ի տալ աղքատաց՝
 այնչափ անուշահոտ և անուշահամ բղխեաց ,
 մինչև անուն կոչել մատուռակողին մեռոն
 կմմիւռոն . ոնց և երբեմն ոսկի ասէն գտաւ
 յամանի սնդ . զոր բաշխեաց եղբարց :

II) Երբեմն գողք յագարակ նորա յարտ
 սիսռան . և մինչդեռ կամէին ժողովել , ցնո-
 րեցան և անկան 'ի մէջ փշոց . այլք ասէն ,
 կարծէին ժողովել զսիսեռն , և փուշ հաւա-
 քէին . և ոչ գիտացին ելանել 'ի փշոցն՝ մինչ
 չե լուսացաւ . և սքն միւռոն ետ նոց սիսեռն ,
 և արձակեաց : Արձեալ եկին երկոտասան
 գողք 'ի կալ նր . և յորժամ լցին զքուրձս
 իւրեանց արմտեօք կմ'ցորենովք , ոչ կարէին
 բառնալ , Թէպէտև շատ աշխատ եղեն զգի-
 շերն ողջոյն . իսկ սքն 'ի վր հասեալ իբրև
 յանձանօթս՝ ինքնին եբարձ և եդ 'ի վր ու-
 սոց միոյ միոյ 'ի նոցանէ . և պատուիրեաց մի
 ումեք ասել , և ոչ 'ի գողութի բերիլ այլ ան-
 դամ . այլ որչափ պէտք ինչ իրաց լինիցին
 ասէ , եկայք առ իս , և տաց ձեզ . և եղեն
 յայնմ տարւոջ առաւել ևս արմախք միւռոն
 նայ : Բժշկեաց իրանելին միւռոն և զբա-
 զում

դու մհիւնդս աղօթիւք . զի ձեռն դնելով
փարատէր զիմ ցաւս . և ուր և դնէր ձեռն
կամ օրհնէր , օրհնութի ին լինէր 'ի վերայ
իմի :

Եւ եղև 'ի ժամանակս հալածանաց դեկոսի
և վաղերիանոսի նահատակիլ բազմաց . ոն
փաւ իանոսի կմ փլաւիանոսի հռովմայ հայ-
րապետի , բաբելայ՝ անտիոքայ , և աղեք-
սանդրու եմի կամ կեսարեայ պաղեստինու
եմի , և այլոց յոլովից 'ի տեղիս տեղիս . ոն
և տասն վկայից 'ի կրետէ . զորս լռեալ և
տեսեալ միւռոնի՝ 'ի նախանձ բարի վառել
լինէր , և ցանկայր և ինքն վկայութեմեա-
նիլ . այլ ինք կարգեաց զնա յառաջնորդութի
եկեղեցւոյ : Վնայ յաւուրսն յայնոսիկ
ձեռնադրեցին զմիւռոն՝ քահանայ , զի խնամ
կալցի ժողովրդեանն ին . և նա լցեալ հոգ-
ւով՝ զօրացուցանէր և քաջալերէր զամենե-
տեան հաստատուն կալ 'ի քս , և յօժարեցու-
ցանէր սիրով մեռանիլ 'ի սէր նորա . որով և
բազմաց առիթ եղև վկայական պսակաց :
Եւ իբրև դադարեցին հալածանք , և ձեռ-
նադրէին եմսունք 'ի տեղի կատարելոցն վը-
կայութեմ , միաբան կամօք բազմութե կրե-
տացւոց ձեռնադրեցաւ երանելին միւռոն յե-
պիսկոպոսութի , ոն կարծի՝ իւրումն քաղա-
քի ռաւկիայ . այլ օժումն նր եղև 'ի կնոս-
սոն , որ և կնիսոն : Վնուհետև առաւելել
միւռոնի սքանչելի շնորհօք և անձային իմաց
թիւ՝ առաջնորդէր հօտի իւրում յիմ բարե-
կարգութիւն և 'ի ճանապարհս անպաշտու-
թե .

Թէ . շինէր և եկեղեցիս և մատուռնս 'ի վր
սթցն :

Եւ էր վիշապ մի նշանաւոր 'ի կրետէ փնտա-
կար յոյժ բնակչաց կղզւոյն . յորմէ առաւել
իբրև յօրինակէ աներևոյթ վիշապ օձին սար-
սէին ամենեքեան , և ասէին՝ եթէ դեն ինք-
նին դիտովին բնակեալ է 'ի նմա : Եւ եղև
երբեմն անցանել սթցն միւռնոյնի առ նովաւ .
յայնժամ սկսաւ զազանն սօսափիլ յերե-
սաց սթցն , և ցուցանել նշանս ցաւագինս ,
իբր այն թէ մի կորուսցէ զնա . իսկ երանե-
լին կնքեաց 'ի վր նորա զնշան ամենայաղթ
խաչին , և ասէ . ել 'ի տեղւոջէդ , և երթ 'ի
կորուստ , և մի իշխեսցես այլ երևիլ ումեք ,
թող թէ փնասել . և նա սողալով՝ եղև յան-
կարծակի աներևոյթ , և որք մերձն կային՝
համարէին տեսանել իբրև ծուխ ինչ դիւա-
կան ցնդեալ յօդս :

Յաւուր միում կիւրակէի երթայր սբ հայ-
րապետն միւռնոն երիվարաւ՝ այց առնել եղ-
բարց բնակեւոց 'ի կնոսսոն քղքի , զի մի պա-
կասեսցի 'ի հանդիսական պաշտամանէ ա-
ւուրն . այլ իբրև եհաս 'ի գետն՝ որ կոչէր
տրիտոն , տեսեալ զյորդուի ջուրցն՝ զի եր-
թայր որոտմամբ և դարիւճ դարիւճ , զտեղի
հառ և եկաց յաղօթս , և արար 'ի վր գետոյն
զնշան սբ խաչին , և մտրակեաց զերիվարն .
և ահա լը միսիլ իւրում 'ի գետ անդր՝ կապե-
ցաւ ջուրն . և եկաց սքանչելապէս 'ի սովո-
րական ընթացից իւրոց , տոճեալ անցս սթցն
և ուղեկցաց նորա . և ոչ ոք 'ի նոցանէ դի-
տեաց ,

տեաց , եթէ զի՞նչ եղև դետն յետ անցից
նոցա . այլ դնացին զճանապարհ իւրեանց :
{ } Եւ այնմ գիշերի տեսանէր սքանչելին միւռռն
յերազի , ոմ թէ ոմ կապեալ ձեռս յետս՝
աղաչէր զնա արձակել զինքն . և իբրև զար-
թեալ սքն , յիշեաց զարգելումն դետոյն յըն-
թացից . յայնժամ առաքեաց երկուս՝ ի սար-
կաւադաց իւրոց հանդերձ գաւազանաւ իւ-
րով՝ բախել զդետն , և ասել . արձակեալ ես
ով դետ , երթ դնա՛ խաղաղ յընթացս քո ա-
ռանց փնասելոյ ումեք . և եղև՝ ոմ և հրա-
մայեաց այրն նայ :

Արդ եկաց սքն միւռռն մինչև ցխորին ծե-
րութի իբր հարիւրեմեան՝ սքանչելի վարուք
և գործովք . և անխափան կատարէր ջերմ
պաշտամամբ և պայծառ տօնութիւնսք զյի-
շատակ սքն մարտիրոսաց եղելոց յաւուրս իւր
և յաւուրսն առաջինս . և զպատմութի՛նա
հատակունէնց քարոզէր ամենեցուն , և տայր
ընթեռնուլ ի լսելիս ժողովրդեան . և ի
նոյն նախանձ վկայութե յորդորէր զամենե-
սին , և աղօթս առնէր վ՛ս ամենեցուն՝ ու-
նել մասն և բաժին ը սքնն նմ :

Աւ իբրև անկաւ՝ ի մահիճս , կարգեաց կտա-
կաւ՝ բաշխել զնմ կահս տան իւրոյ աղքա-
տաց . և տունեալ ողջոյն խաղաղութե՛ն՝ որոց
մերձն կային , ասէ . Աւասիկ և ես ճեպիմ
սիրով զկնի՛ սքն մարտիրոսաց , և առաւելա-
պէս հասանել զհետ կատարելոցն հրով՝
սքն լաւրենտիոսի և անտոնինոսի . և պատ-
ռէր տամ ձեզ զյիշատակ սքնն անխափան
կա-

կատարել , և զպատմութի մարտիւրոսութեան
ընթեռնութիւն յիւրաքանչիւր աւուր կատար-
մանն . զի ամսօք յաւուր տօնի իւրեանց ա-
ռաւել համարձակութի ունին բարեխօսել
առ ամ զ՝ տօնողաց իւրեանց :

Եւ զայս ասացեալ՝ ամբարձ զաչս և զձեռս
իւր ուրախութեմ , և աւանդեաց զհոգին իւր
'ի ձեռս ւն յամսեանն օգոստոսի՝ 'ի վախճան
երրորդ դարու . և թաղեցաւ սլատոճով յիւ-
րում տապանին 'ի կրետէ . ուր լինէին նշանք
մեծամեծք զօրութեմ սքանչելարար տն բոլո-
րեցունց , որում փառք յաւիտեանս . ամէն :
() ամանէ նոճագէն յոյնք 'ի ժամագիրս իւր-
րեանց՝ յօգոստ . Ը . * (' ծայինդ) 'իւռոն
(կամ միւռոն) զսուաքինութե մեռոն բղխել՝
հոտ անուշութե բուրեցեր տն ॥ : () իշատա-
կի առ նս և այլ սք միւռոն 'ի սեպտ . ԺԶ ,
կամ ԺԷ , եւնս տամասայ քաղաքի 'ի կիպրոս
կղզւոջ , յառաջին կի՛ յերկրորդ դարու . և
զնմանէ զոյգ Ը նախորդի նր սքն հերակղի-
դէսի եւնկսի եղանակէն այսպէս . * 'ի խա-
րոյկ արկել հերակղիդէս և միւռոն՝ նոյ պա-
տարագեցան 'ի հոտ մեռոնի (կամ իւղոց ա-
նուշից) ॥ :

XX

Ծ ԱՆ Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք :

(I) **Պ**էտք էին և սէյն միւռոնի ունել զայլ ոմն նիւ-
սացի՝ առ 'ի գեղեցիկ կարդաւ և ներբողենի՛ սլանծա-
լի ընծայեցուցանել զվարս և զսքանչելիս նր հանգոյն
սքան

աքանչեւագործին գրիգորի ժամանակացի նր . այլ թ հա
կառական՝ կամ՝ ի կարճոյ և եթ գրեցան վարք միւռոնի
ստուգութ , և կմ երկարապատում՝ անհեթեթ ստուգ
լի : Չերկարն զայն և զանպիտանն՝ լաւ է , զի մեք ոչ
ունիմք . զոր յիշատակէ պինիոս բողանգեան իբրև գործ
ամանց անոճ և տգէտ արանց , և յառաջ բերեալ զմասն
ինչ՝ անարժան համարի զամբողջն առաջի դնել . և չեն
ինչ զարմանք , զի երևին ծնունդք սնոտիաբանից կրե
տացւոց . զորոց յայտնի է վկայուի պօղոսի առ ի բեր
թողէ , եթէ * կրեստացիք հանապազատութ չարաճը
,, ճիք || , ևն : Իսկ զհամառօտն և զստուգագոյն աւան
դութի դտանեմք ի Հ . որում յար և նման գտանի այն՝
զոր տապագրէ նա ինքն սլինիոս , առեալ զօրինակն ի
գրատանէ վեննայու . ի մատենէ անտի , զոր առաքեալ
է կայսրն յանտոճերպիա ը խնդրոյ բողանգեանց , փո
խագրել և անդրէն դարձուցանել զսկզբնագիրն . որ ա
սի լինել հին ձեռագիր կոստանդնուսլոլսոյ՝ ի գրոց ու
րումն աւգեր կմ աւկեր կոչեցելոյ անդ : Իսկ թէ վինչ
ինչ թեթև տարբերուիք կայցեն թ այն օրինակ , կմ թ
Յ . և թ Հ , և թէ որպէս ուղղագրէ պինիոս զսխալանա
ինչ սյնր օրինակի՝ յորոց առաւել ազատ է մերն , ոչինչ
կարևոր տեսաք ի նշանակել . զի մի յաւելաբանութիս
կրթեսցուք ոմ զայլսն :

Ս իայն կամէաք տեսանել անձամբ իրս իրս յանհարա
զատ օրինակն ըարձակ՝ առ ի նշանակ խարդախանաց
նր . յորոց մի է և տեսիլ իմն ընծայեալ սքյն միւռոնի ,
զոր կրճատելով քաղէ պինիոս ը վեր ի վերոյ իմաստից .
ոմ թէ անդրէաս և յովհաննէս առաքեալք ցուցեալ
իցեն նմա զտեսարան վիճակի հանդերձելոց , զգոգն
աբրահամու , և զքաղում օթևանս ի քսէ նշանակեալս
ի վարձ իւրաքանչիւր սքց ը գործոց , և զքաղաքն ան
ամենահրաշ վայելչութ , և զեօթն լիճս դժոխոց շինելս
ազգի ազգի տանջանարանօք ը գործոց իւրաքանչիւր
մեղաւորաց . զի յայսպիսիս յորժամ ոք զբուն գրեալն
ընթեռնու , դիւրաւ իմանայ կամ զանկեղծուի և կամ
զխարդախութի գրչին : Նոյն վկայաբանն վկայէ զանձ
նէ , թէ զմարմին սքյն տեսեալ իցէ անապական ի տա
պանի նր՝ յետ երկերիւր ամաց վախճանի նր . որ ոչ
տանի ինչ հակառակութի :

ՎԿԵՅԵՐԻՆ ՆՈՒԹԻՒՆ

Աթոյն Յուլիանեայ կուսի, և որոց ը նմա :

Տ. դեկտ. 20: Յ. և ար իէլ. դեկտ. 21: | . փետր. 16: Նաւընդ. | . ոճը = ոհէ : (Եւլլանդ յովհաննէս . 'ի ք հաս. փետր. էջ. 868 = 886: Ս'եպտեմբ. առ առար : (1)

ԻՆԵՐԴԱՐԵՐՆ ՆՈՒՆ
 Լով և մարմնով՝ ծաղկահասակ
 և ժրագլուխ կոյս վկայուհին
 քնի յուլիանէ էր յինքնակալու-
 թէ մաքսիմիանոսի կայսեր՝ ի նիկոմիդիա քա-
 ղաքէ բիւթանացւոյ, դուստր ափրիկանոսի
 մեծի իշխանի, որ էր հեթանոս պանծացեչ
 ի կուսապաշտութիւն իւր, նաև քրիստոնէից
 թշնամի . իսկ մայրն կիսասահման հելլենաց-
 ւոց՝ միանգամայն և բարեպաշտուէ . վոյ և
 զդուստր իւրեանց խօսեցան ելևսիոսի առն
 սինկղիտիկոսի, որ էր խորհրդակից ինքնա-
 կալին, և ընդ սիրելի բարեկամսն համա-
 րեալ :

Եւլլ ամենապարկեշտ աղջիկն յուլիանէ ոչ
 այնպիսի ինչ խորհրդովք աւարուբերէր, այլ
 աւ բարեպաշտութիւն քնադիր հաւատոցն
 ձկտեցուցանէր զմիտս իւր հանապազօրդ՝
 ու,

ուսնելով առաջնորդ և զօրացուցիչ զմեծային
 հոգւոյն նախախնամութիւն . և ընթացի բու-
 սոյ բնութե՛ն՝ ի բարիսն խորհրդածէր տեսու-
 թիս , տեսանելով զերկին և զերկիր , զօդ և
 զծով , զհուր և զհողմ , զլոյս և զխաւար ,
 զշրջանա երկնային լուսաւորացն , և զփոփո-
 խումն եղանակացն , և զզօրութիւնն զմեծ՝ որ
 կրին ի նս , և ի խոյզ անկեալ խոհեմական
 իմաստութիւն՝ խնդրէր զգոյացուցիչ նց . և ի
 վր հասանէր ներգործական խորհրդոցն մոյ ,
 քստ գրեցելումն՝ թէ երևելի արարածովքս
 աներևոյթքն մոյ իմացեալ տեսանին :

Եւ այս բան միշտ և հանուպազ լինէր արմա-
 տացեալ ի միտս մարգարտագունին յուրիա-
 նեայ . և սէր մեծային զնովաւ շրջապատեալ՝
 մի մեծ խոստովանէր , և զնա արարիչ երկնի
 և երկրի ասէր լինել . և նմա միայնոյ երկիր-
 պագանէր , և ոչ սնոտի կռոց . զի զնս ասէր
 ոչ երբեք առ մեծս կալցի յուրիանէ : Եւ ի
 մօրն թոյլ տալոյ՝ ծածուկ ի հօրէն՝ ընտե-
 լացել առ քրիստոնեայս , հասու լինէր մեծ
 ճշմարտութե . վն զի առաւօտ լուսոյ ծագել
 էր նմա ի վերին օգնականութեն , և գրգայր
 ի վր նր հոգին ճշմարտութե , և զիղձս բաղ-
 ձանաց վերին երանութեն յոգի նորա տրամա-
 դրէր :

Եւ նուհետե յմեծ երկրաւոր պատաղմանց
 ի բաց հրաժարեցուցե՛ն զանձն երանելի
 կոյսն՝ հետեալ լինէր անդադար ի տա-
 ճարն մոյ առ ի յաղօթս յարածիգս , յունկն-
 դրութի և յընթերցումն մեծային գրոց , և յու-
 սումն

առւմն վիճպաց՝ որ՝ ի ժողովուրդսն քարոզէին .
 և ի տան սքանչելի քաղաքավարութե՝ պահօք
 հանդերձ անցուցանէր զժամանակն . և այն
 պէս նմ կրթանօք բարեպաշտութե պարունաւ
 կեալ պարսպէր զանձն իւր սրբութի կոյսն .
 և ամրապատ վահանօք հոգւոյն աղիւիւր զըզ-
 քայարանսն ընդդէմ դիմամարտ չարին , և
 տենչայր ծարաւի ոգւով՝ ի հաճոյս երկնա-
 ւոր փեսային գտանիլ :

Եւ քանզի և ելեւսիոս ի հարսանիս փու-
 թայր , ստեպ պատգամաւորս առաքէր վանն
 բանիցս այսոցիկ . քանզի ինն ամաց էր յու-
 լիանէ՝ յորժամ խօսեցեալ եղև ի ծնողացն .
 և այլ ևս ինն ամս պասեալ մնայր ելեւսիոս .
 մինչև եղեն կուսին ամք ութեւտանն ⁽²⁾ . և
 չառնոյր յանձն հոգեհրաշ իսկուհիս այս զա-
 ռաջարկութի խորհրդոյ երկրաւոր փեսայի .
 վս զի ջերմեւանդն բաղձանօք ցանկացող
 լեալ յսի՝ պատճառանօք ի բաց դարձուցա-
 նել հնարաւորէր զառաքեալսն առ նա , ա-
 սելով ցեղեւսիոս , մի փութար առնել զհար-
 սանիսդ . գիտեա՛ զայս ստուգապէս , եթէ
 ոչ է հնար հասանել քեզ ինձ , եթէ ոչ յա-
 ռաջագոյն զեպարքոսական իշխանութիւն առ-
 ցես ի թագաւորէն :

Օայս ասէր , զի թերևս ոչ կարասցէ նա
 ձեռն արկանել յիրն յայն , և ինքն պատճառ
 ունիցի առ ի մերժել զամուսնութիւն ելեւսիո-
 սի . ապա եթէ առցէ և զայն իշխանութի ,
 զայլ պատճառ պատրաստեալ էր ի վր բե-
 րել , մինչև զմտածմունս նորա՝ որ յաղագս
 ամուս-

ամուսնութե , կորուսցէ անյիշելի , և մի կու-
րուցէ զհողի իւր . և զայս խորհուրդս ծած-
կեալ ունէր 'ի սիրտ իւր մեծահռչակ աղ-
ջիկն :

Եւ զի ելևսիոս սաստիկ սիրով հարեչ էր
յաղջիկն , զի յոյժ պարկեշտ և անհամեմատ
գեղեցկութե էր զարդարեչ , օր քան զօր մա-
շեալ առն ցանկութե օրիորդին՝ շարժէ զքա-
ղաքն և զմեծամեծս թգլորական պաղա-
տանն . մինչև բազում ոսկւով և արծաթով
գնել զեպարքոսութիւն . և վաղվաղակի ար-
ձակեալ աւետարտորս առ աղջիկն՝ ազդ առ-
նէր նմա զգերապայծառ ճոխութի փեսայա-
ցելոյն իւրոյ . այլև սրահանջէր 'ի նմանէ
զհարսանիսն իսկ և իսկ կատարել :

Յայնժամ երանելի կոյսն հարկաւորապէս
յայտնէ զխորհուրդն նմա , պիտի առնելով
եկեղոցն առ նա այսպէս . երթայք ասացէք
եղևսիոսի եպարքոսի այսպէս , թէ այդ փառք
և մեծութիք բաւական են՝ պատճառք բար-
ւոյ մեզ լինել ըստ այսմ կենացս . այլ թէ դու
իմոյն ոչ երկիր սրահանիցես մոյն , և խոստու-
վան լինիցիս այժմ՝ զոր ես տաշտեմ , խնդ-
րեալ դու քեզ զայլ ոք ամուսին . քանզի յու-
լիանուհի ոչ հաւանի բնականից լինել այն-
միկ , որ ոչ իցէ գտեալ 'ի քրիստոնէական հա-
ւատս . և եթէ զայս ասէ ոչ արասցէ , գնան-
ցէ ըստ այլ ումեք զուգեացի :

Իսկ առաքեալքն գնացին պատմեցին մի ըս-
միով զբանս զայս եղևսիոսի . և նա 'ի տագ-
նապի եղեալ տրտմութե՝ կոչէր զհայր նր , և

պատմէր զնմա . և ը բանսն խառնէր սպառ-
նալիս մեծամեծս : Իսկ նր լուեալ և 'ի դո-
ղումն հարեալ՝ անդիտանալ զինքն այնր իրի
խոստովանէր . և դառնայր 'ի տուն իւր սըր-
տաբեկեալ և թախծեալ անձամբ . և վաղ-
վաղակի ոչ դառնուք և ոչ բարկուք կաճա-
ռէր ը կոյսն , կասկածելով զի մի յանկար-
ծակի գրգռեալ և ներկեալ այսպիսի բա-

նիւք՝ գտանիցի անզեղջ :

Վ ալա յաւէտ իմն հեշտութար և հայրական
խնամածութեամբ մերձ կոչեալ առ ինքն
զյուլիանէ , գիրկս արկեալ զպարանոցաւն
համբուրէր , և ասէր . ասա ինձ դուստր իմ
սիրելի , և լոյս ինդալի աչաց իմոց , սակս
որոյ իրի 'ի հարսանիս ոչ յօժարանաս , և զե-
պարքոսն մերժես : Վ յլ բանքն այն իբրև
զթոյն օձի համարեցան 'ի լսելիս կուսին . ետ
պինի և ասէ . դադարեալ հայր իմ յայդմ
բանէ . քանզի երդնում 'ի յոյսն իմ 'ի իմր յս
քս , եթէ ոչ նախ պաշտաման իմոյ հաւա-
տասցէ , և ոչ ամուսնութե իմոյ լինիցի հա-
ղորդ . քանզի զիարդ լինիցի այդ , զի մարմ-
նով մի իցեմք , և հոգւով թշնամիք :

Հայնժամ ցասումն մեծ և սաստիկ ըմբռնէր
զհայրն . և անտանելի վշտով լցեալ՝ ասէ
ցդուստրն . ով դու յիմարեալդ և 'ի ներքոյ
անկեալդ դիճական պատրանաց , ցանկացօղ
ուրեմն ես տանջսնաց և նմ սաստից մահու .
երդոճեալ իմ յանմահ և 'ի մեծագոյն ուժսն
յապողուն և յարտեմիս , զի գազանաց և շանց
զմարմինդ քո տաց 'ի կերակուր : Իսկ երա-
նե

նեւի վկայութիւն ասէ . և զի՞ յապաղես . ե-
կեսցեն շունք , բերցի՞ն գաղանք , և իմ տե-
սիւք տանջանաց մահու . փոխանակ միոյ՝
բազումք . զի ես ուրախ եմ բազում անգամ
մեռանել վառ այն իմոյ , և բազում փոխարի-
նաց ակնունել ինմանէ :

Դարձեալ ահագինն այն և գաղանացեալն
հայր կուսին՝ անպարտելի գտեալ զնահա-
տակն , ի բաց թողոյր վաղվաղակի զանհե-
ղութի և զխոշորութի սրտին , և յառաջին
հնարս գայր ողորջանաց՝ նենգաբարոյն . քան-
զի հայրենի գութն և կրօնիցն ցասումն յեր-
կուս բաժանէին զնա , և զանաղան առնէին
զքնութիւն . վոյ հաւանական սուտակասպա-
սութի՞ք զըոյց իմն առնէր զիրացն , և գրգա-
նօք աղետական սիրոյ փութայր ածել զնա
ի կամս իւր :

Իսկ բարունակն իմձային և մեծ մարտիւրո-
սութիւն՝ բարբառ իմն այսպիսի լի համարձա-
կութե արձակէր ասելով . միթէ և դու քոյոց
նմանես աստուծոցն , զի ականջս ունելով
ոչ լսես , և աչս ունելով՝ և ոչ տեսանես . ոչ
ապաքէն երգմամբ զբանն հաստատեցի , ե-
թէ ոչինչ է իմ ելեւսիոս , եթէ ոչ հաւանել
երկիրպագանէ քօին իմոյ : () այս իբրեւ ա-
սաց նահատակութիւն , բարկացաւ հայրն , և
մատնեաց զնա ի բանտ մինչև ցերեկոյ . և
ի գիշերի դարձեալ եբեր զնա առ ինքն , զի
փորձեսցի՞նք եթէ թուլացա՞նք ի մտաց անտի
իւրոց , եթէ ոչ : Իսկ երանելի նահատակն
աղաղակէր առ նա՝ ասելով . ոչ զոհեցից

կուոց, և ոչ երկիր պագից դրօշելոց. ոչ եղեց
սպասաւոր և պաշտօնատար դիւանց. զքա
միայն պաշտեմ, և նմա միայն երկիրպագա-
նեմ. որ արարիչ է երևելեաց և աներևու-

թից, և տունիչ հոգւոց ամ մտեղեաց :

Արդ իբրեւ գիտաց հայր նր, եթէ հատաւ
խափանեցաւ առ նմա սուտակասպասութիւն
և սպառնալիքն, մրկեալ խորհրդով չարի,
և ծարաւեալ արեան նր իբրեւ զգազան չար,
'ի բաց մերկացաւ զհայրենի ողորմութեան
գութն : և այնչափ անհնարին գանս էարկ
զմարմնով կուսին, մինչև զարմանալ ամենե-
ցուն ընդ տեւել "գւոյ" նր 'ի նմա : Աւ ապա
մատներ զնա 'ի ձեռս եպարքոսին ելեւսիտսի,
որում և խօսեալն էր իսկ. զի որպէս և կա-
մեսցի՝ արասցէ ի նմա :

Աւ արդ քանզի արհամարհել փեսայն զար-
համարհող իւր հարսն դատել հանդերձեալ
էր, և այն զի զիշխանութի թագաւորական
հրամանաց ունէր, բորբոքէր սաստմամբ
սպառնալեաց, և կրճտէր զատամունս, ոչ վա
նորօրէն հաւատոցն միայն, այլև վա անար-
գանացն՝ որ 'ի նմանէ : Աւ եղև իբրեւ ածին
մուծին զնա յատեան դատաստանին, և կա-
ցուցին առաջի նր, յայլ ի այլոյ միտս զառա-
ծանէր եպարքոսն. զի գեղեցկութի կերպա-
րանաց չքնաղ կուսին զաչս ամենեցուն շա-
ցուցանէր. և ս առաւել բեկանէր զսիրտ իշ-
խանին. գթայր և նր բարքն 'ի կերպարա-
նէն, շիջանէր ցասումն, և խորհէր ընտանե-
ցուցանել զթշնամանօղն իւրոյ մեծունն. և

քաղց.

քաղցրագոյն և կակղագոյն խոնարհութիւն
պագշտութեամբ ասէր ցնա . հաւանեաց ինձ ո՛վ
գեղեցկագոյնդ և հանձարեղդ 'ի կանայս ,
և մի զայդպիսի հրաշատեսիլ տիպ պատկե-
րի տար յապականութիւն մահու . և եթէ
լոծոցն ոչ կամիցիս զոհել , և ոչ մեք 'ի վր քո
հասուցանեմք բռնութի . լուր միայն ինձ ,
և զամուսնութի ինձ խոստացիր . և ոչինչ
նոճազ արարից զքեզ 'ի դշխոյական փառացն
այնոցիկ , որ կայսերական թագիւն զուգաւո-
րեալ են ինքնակալ թագաւորին :

Եւ այսոսիկ ետ պիտի վկայու հին , և ասէ .
ոչ փառք և ոչ մեծութի բոլոր Յիս հրապուրե-
ղիս ի առն կռապաշտի լինել . ոչ բանտ և ոչ
տանջանք և ոչ նոյն իսկ մահ հաւանեցու-
ցանէ զիս ամուսնանալ ի քեզ , եթէ ոչ 'ի
միասին ի քեզ իմ եղիցիս , և անձային մկր-
տութիւն կատարեալ գտցիս : Ասէ եպարքոսն
Ելէսիոս . և զայդ ևս արդեօք կատարէի ո՛վ
սիրեցեալդ 'ի կանայս , եթէ ոչ անհնարին
վիշտք և սպառնալիք կային 'ի վր . զի եթէ
այդպիսի բան հասանէ յունկն թգրին , ոչ
միայն 'ի պատուոյ զրկիցիմ , այլև դառն պա-
տուհասիւն և անողորմ մահոճամբ ելանի-
ցեմ 'ի կենցաղոյս :

Եւ այնպիսի կոյսն ազնուական և իմաստուն ,
և ասէ . եթէ դու յառժամանակեայ և 'ի
մահկանացու թգլորացս՝ որ մարմնոյ միայն
ունին իշխանութի և ոչ հոգւոյ , այդպէս սոս-
կաս և զարհուրիս երկիւղիւն , ես զանմահ
և զբոլորից թագաւորն և զտէրն անձնոց և

Հոգւոց 'ի բանց դնիցեմ, և անարգողացն զնա
 և ուրացողացն յամուսնութի՝ ածեալ լինի-
 ցիմ. ոչ թուէսցի քեզ մեծ թշնամանք, ե-
 թէ ոք անցեալ 'ի ծառայից քոց կմ' յաղախ-
 նայց առ թշնամիսն քո՝ սիրելուի ստասցի լը-
 նո, և 'ի զուգաբնակուի և յամուսնութի մեր-
 ձեացի: Արդ այսուհետե մի խաբիր, և մի
 կարծեսցես զիս բանիւք հաւանեցուցանել.
 որում անհնար է լինել. այլ թէ ախորժես
 զիս քեզ կենակից լինել, մատիր առ անձն
 իմ, և հաղորդ լեր հաւատոյս իմոյ. ապա
 եթէ ոչ՝ աւասիկ եմ պատրաստ 'ի հուր, 'ի
 սուր, 'ի քերանս, 'ի յօշումն անդամաց. և զոր
 այլ ինչ ածես 'ի վր' իմ, զայն ոչ գիտեմ, և
 ոչ վհատիմ. սպան որպէս և կամիս. 'ի կիր
 արկ յիս զամ մեքենայս տանջանաց՝ որ ընդ
 միտս քո անցանիցէ. զի դու ինձ գարշելի
 ես, և ամուսնութի քո իբրեւ զդժոխս համա-
 րեալ:

() այսոսիկ իբրեւ լուաւ եպարքոսն, հուր
 առ հուր յաւելեալ՝ զքոց ցանկունէն փոխեր
 'ի բորբոքումն բարկութե. և բոլորովին ար-
 տաքոյ բնութեն լեալ՝ զվայրենական գազա-
 նացն բերեր զնմանութի, և հնարեր դժուա-
 րին և անհանդուրժելի հասուցանել տան-
 ջանս նահատակուհւոյն: Ախ և առաջին
 հրամայէր չար դահճացն լարիւք իմն քառա-
 կոյս տարածանել զնա 'ի վերայ երկրի, և
 կարծրագոյն արջառաջլօք և վարոցիւք դա-
 լարօք յերկար հարկանել. մինչև լքան վաս-
 տակեցան դահիճքն. այլ նա 'ի հաստատութե
 միտս

միտս կայր կազմ . և զոր ինչ հարցանելին՝
վաղվաղակի տայր պիտի : Աւ այնպէս յեր-
կարէին տանջանքն , մինչև մատաղ մարմին
նր արեամբ ուղղանէր զվայրսն նմ . և երա-
նելին յուլիանէ մոռացեալ զիգական տկա-
րութի և զամօթ՝ տունաբար քաջութիւն բար-
բառ արձակէր , վառեալ սիրովն երկնային ,
և ասէր .

|| որ բնակեալդ ես 'ի բարձունս՝ բոլորից
արարիչ , և անքուն ակն քո հայի յնմ ճանա-
պարհս որդւոց մարդկան . որ քննես զսիրտս
և զերիկամունս , տեսանես զյայտնիս և ըզ-
գաղտնիս ամենեցուն . աղաչեմ և խնդրեմ
'ի քէն անքննին և ամենաղօր յնմի , հայեաց
'ի նուաստութի մարմնոյս իմոյ , և առաքեալ
զաներևոյթ զօրութի հոգւոյդ սք . 'ի յօգ-
նութի պատրաստեալ անձին իմոյ . զի որով-
հետև արժանի արարեր զանարժանութիս իմ
հասանել անսահման մեծութեա այսմիկ , և
գրիլ 'ի գիր վկայիցն՝ որք հրաւիրեալք են
յլնթրիս անմահ փեսայիդ , շնորհեալ զա-
րիւն իմ լինել աւագան մկրտութե . և զնմ
հնար մեքենայից բանսարկուն հերքեալ 'ի
մտաց իմոց , և արժանի արաւանարատ սրբ-
բուք յանդիման լինել երեսացդ նոյ : Արով-
հետև կալար զձեռանէ իմմէ , և զերծուցեր
'ի ցանկուն իաւարասէր Յիս , այժմ անմո-
լար պահեալ 'ի ճշմարտութե ճանապարհի
քում , և աներկիւղ 'ի լեռնացեալ բարձրա-
ցեալ կոհակաց ծածուկ ծովուս փորձութե ,
յորում տարաբերեալ ծփիմ . ակնարկեալ

յիս նաւապետ թարի յանբաւ դերակայութե
թիգ քումմէ , և տո՛ւր ինձ անվրդով անցա-
նել յանքոյթ նաւահանգիստդ . վժ զի քեզ
նմ ինչ կարելի է , անմահ և անմահից թա-
թաւոր . և քեզ փառք յաւիտեանս , ամէն :
Սրդ մինչդեռ նա զայս աղօթս մատուցա-
նէր , և ձեռք դահճացն վերացեալ՝ ոչ դա-
դարէին դեռևս ՚ի հարկանելոյ զամենամա-
քուր մարմինն արեամբ շաղախեալ , հրա-
մայեաց եպարքոսն դադարեցուցանել զտան-
ջանսն , և ասէ ցվկայուհին . Սո՛ւր յինէն ո՛վ
յուլիանէ , և իմացիր ճշմարտութե . զի այդ
սկսմունք են և նախերգանք առ զանազա-
նութի պատուհասիցն՝ որ կան առաջի քո .
արդ մատիր առ մեծն արտեմիս , և զոհելով
կարդա՛ առ ապողոն , զի թողցէ զյանցանս
քո . խոնարհեա՛ առ աթենաս , զի հաշտես-
ցի լէ քեզ . երկիրպագ արամազդայ , զի առ-
ցէ զքեզ ՚ի սպաս պաշտաման իւրոյ . և լի-
ցիս քահանայուհի անմահիցն և մեծամեծ
լսծոցն , որովք կեան և կրէն նմ արարածք
զկենդանութի : Իսկ եթէ տակաւին յամա-
ռեսցիս կալ ՚ի քո անբարեսէր միտսդ , հա-
սանեն քեզ այլ ևս անհնարին վիշտք , որոց
ոչ կարես համբերել . և ծաղր լինիս բազմ-
ամբոխ տտենիս , և արհամարհեալ յնմ
նահանգէս . և կամ ոչ ևս լինի քեզ հնար
կեալ և զարե տեսանել :

Սինի ետ ամենազօր վկայուհին և ասէ . ա-
րա՛ զոր ինչ կամիս՝ այ յիմար ստուգապէս և
անխմաստ , որչափ հայրն քո սատանայ հնա-
րաւ

րաւորէ 'ի սիրտ քս . նոյնպէս և հայրն իմ
երկնաւոր՝ կարծր և աղամանդեայ զհա-
ւատս իմ հաստատեաց , և հաստատէ և ևս .
քանզի իբրեւ երազք զարթուցելոց համա-
րեալ են ինձ ցաւքն , զորս կրեմ վն անուան
իւրոյ մեծի . և նմ եկեալքն 'ի վր իմ 'ի
քումմէ բռնաւորուէդ առիթ ինձ լինին մեծ
ևս փառաց 'ի հանդերձելումն . և հնարաւոր
մեքենայքս գառն սլատուհասիցդ՝ որովք ըզ-
մարմինս իմ կամիս ըմբռնել , բանան ինձ
զգանձս երկնայինս , և զաւանդս աներեւոյթս
յայտնեն , որում ծարաւի եմ յոյժ . զորոյ
զտեսութի ոչ արժէ նմ տեսութի բոլոր ա-
րարածոյս . արդ ես այնմ մեծուէ եմ ցան-
կացեալ . և յոյժ ուրախ եմ , եթէ հասու-
ցանիցես զիս այնմ պարգևի :

Հայնժամ 'ի ցասումն մեծ դրդեալ եպար-
քոսն ելևսիոս՝ հրամայեաց կախել զնա զհե-
րաց գլխոյ նր , և կեալ այնպէս՝ մինչև առցէ
զչափ զօրութե իւրոյ : Վրդ քանզի այնպէս
կախեալ կայր յառաւօտէ մինչև յերեկոյն ,
մազ գլխոյն հանդերձ մորթովն 'ի բաց լի-
նէր , և աչացն շփութումն 'ի վր հասանէր ,
այնչափ ձկտեալ յօնիցն՝ մինչև վերագոյն
քան զճակատն լինել . ապա հրաման տայր
բռնաւորն իջուցանել զնա , և տանել կապա-
նօք 'ի բանտ և զգուշագոյն սլահել . քանզի
յետ այսր նմի դեռևս ակնունէր հաւանե-
ցուցանել զնա 'ի կամս ցանկութե իւրոյ :
Վմին իրի յետ աւուրց ինչ անցանելոյ հրա-
ման ետ ւածել զկոյսն առաջի իւր , և ասէ
ցնա

ցնա պագշտութեան . հաւանեալ ինձ ո՛վ յու-
 լիանէ , և լեր երանելի ք զիմ կանայս յու-
 նաց Յիս . և մի լինիր ինձ մեղադիր յաղագս
 անաչառ պատուհասիցն՝ զոր ածի 'ի վր քո .
 զի օրէնք թգրացն և իրաւունք իմծոցն պա-
 հանջէին զայն . բայց ցաւ մեծ և աղէտ ան-
 ձին իմում հասանէին սրտցաւութիւն : Արդ
 փոխանակ այնորիկ բիւր բարիս առաւելա-
 պէս յինէն տեսանել ունիցիս . և այնպէս
 իմ մեծութիւն և բարեվայելչութիւն Յիս պայ-
 ծառացուցից զքեզ , ո՞նչ զի ոչ ումեք եղեալ
 իցէ 'ի վր երկրի՝ առն կնոջ իւրում այնպի-
 սի հպատակութիւն սիրոյ ցուցանել . վաս զի իոր
 իսկ և անձին իմոյ արարից զքեզ , և հրամա-
 նատար իմ կայսերական պաղատանն : Արդ
 մի դարձեալ թշուառացուցաներ զանձն իմ ,
 և մի զայդպիսի գեղեցկութիւն կորուսաներ .
 թող զի և զալիս հօր և մօր քո կենդանւոյն
 իջուցանես 'ի դժոխս . այլ ո՞նչ ասացի յառա-
 ջագոյն , զուգաւորեալ ընդ իս օրինաւոր ա-
 մուսնութիւն , ո՞նչ և խօսեալ իսկ ես 'ի ման-
 կութիւն քումմէ . և զայլ իմ պաշտամունս քո
 թողացուցից 'ի կամս քո :

Արդ յորժամ զայս իմ և առաւել քան ըզ-
 սոյն խօսեցաւ եպարքոսն ը կուսին մեկուսի
 'ի բազմաց , ետ պիսնի սբ վկայութիւն , և ա-
 սէ . մի ական ունիր ամենեւին՝ թէ մեքենայա-
 կան բանիւքդ քո կարասցես պատրել զմիտս
 իմ , կի՞ իջուցանել յերկրաքարշ խորհուրդս
 յանբաւ բարձրութիւն գերակայիցն՝ զորմէ
 գիրկս արկել էմ . քանզի ստացայ ինձ զայն
 մե-

մեծութիւն , որ թէ բոլոր տեսակք արարածոց
չըջին 'ի բնութիւն ոսկւոյ և արծաթոյ , առ
այնու իբրև մէտ մի փոշւոյ համարեալ են .
հրաւիրեցայ յայն փառսն , որ բնաւին լոյս
եղականացս իբրև զխաւար է առաջի նորա .
խառնեցայ 'ի դասն յայն , յորմէ զմիոյ և եթ
զգեղեցկութիւն ոչ կարեն կրել նմ արարածք .
գտի և զայն փեսայ՝ զորոյ և զանունն ոչ բա
ւեն տանել երկինք և երկիր : Սոյ ասեմ
քեզ համառօտաբար . դիւրին է նպատաժ
վիմաց խօսել , կմ գնալ 'ի վր ծովու , կամ
թռչիլ ձկանց ը ամպս երկնից , քան բանից
քոց հպիլ 'ի լսելիս իմ . քզի պիղծ են յաչս
իմ նմ կուռք հեթանոսաց և նմ պաշտօնա
տարք նոցին . և ծանր է ինձ հայիլ առ նոսա
առաւել քան զմերձենալն իժից և քարբից ,
թող թէ խօսակից և բարեկամսն լինել :
Հայնժամ միմռեալ եպարքոսն իբրև զա
ռիւծ՝ հնարաւորիւր կենդանւոյն կլանել ըզ
նա . հրամայէր ձոյլս երկաթաց բերել , և
եռացուցանել զնոսա 'ի բովս դարբնաց . և
մինչդեռ հրացեալ լինէին շանթքն , ետ առ
նուլ ունեւեօք և դնել յանթս կողից նր աս
տի և անտի , և զբազուկսն պրկել 'ի վր . և
այլ երկաթս հրացեալս վարել ը մէջ ծըն
գացն և պնդել ուժգնանիս . և թողուլ այն
պէս 'ի բանտին նովին կապանօք , մինչև ար
ձակեացէ զոգին . և զդուրսն ասէ կնքեցէք ,
զի լիցի բանտն գերեզմանսն նր : (3)

Իսկ մեծ վկայուհին այն և այսմ անտանելի
տանջանացս համբերեալ զօրութն նայ՝ մնայր
կեն .

կենդանի • քանզի չէր հնար ումեք 'ի հողե-
ղինացս կրել զայն և ապրել , եթէ ոչ նա-
խախնամութիւն նոյ պահէր զնա : Վրդ մինչ-
դեռ նա անկեալ կայր 'ի վր երեսաց իւրոց
'ի տան բանտին , այսպէս աղօթէր լսելի
ձայնիւ , և ասէր • Տր նո՛ժ ամենակալ՝ հզօր
և փառաւորեալ , քոյով հրամանաւդ կառա-
վարին երկինք և երկիր , և նմ որ 'ի նո ա-
րարածք իցեն՝ քոյով ակնարկութեդ խնա-
մարկին և կան 'ի կայանի իւրեանց • և նա-
խախնամողական ողորմուի քո հասանէ յար-
ժանաւորս և յանարժանս : Վոյ և ես անար-
ժանս ոչ եմ անյոյս եղել 'ի յիմմէ փրկուի ,
և ոչ իհատի սիրտ իմ յամենագուծ ողորմու-
թեդ • զի փխկ նմ կենցաղական մեծութեա
գրգանաց և փափկուեց՝ զքեզ սիրեցի , ըզ-
քեզ ընտրեցի • 'ի քեզ հաճեցայ , և անձ-
կալի փափաքանօք յօժարեցայ առ քեզ հա-
սանել • վս զի դու իսկ եղեր առաջնորդ ճա-
նապարհիս այսորիկ • և ծանուցեր զծածկել
նո՛ժուիդ ստորիջելոցս 'ի դժոխս • զի 'ի ժա-
նիս չարութոյն վիշապին կայի ըմբռնել կռա-
պաշտութե՛ք 'ի վիհն յաւիտենական :

Վրդ որովհետեւ զանկեչս վերածեր 'ի կեանս
անմահս , և ձգեցեր զիս 'ի հանդէս մար-
տիւրոսական ասպարիսիս , մի 'ի բացեայ առ-
նիր յինէն , և մի տար ապականիչ գազանին
մուտ յանդաստանս հոգւոյ իմոյ • զրահիւք
հոգւոյն զինեա՛ զտկարութիս իմ , զի նեւք
մուխք չարին արգելցին յինէն • և իգական
բնութեա տուր կարողութի վանել և հար-
կա-

Կանել զգորութի սպառազինութե թշնամ-
ւոյն . վն զի գորութի քո 'ի տկարութե կա-
տարի : Սէպէտե չեմ արժանի չարչարակից
լինել քեզ անհասանելի գորութի հօր յո ,
այլ դու անարգամեծար ես և մարդասէր .
և այնչափ զօրացել եղև սէր քո յարարածս ,
մինչև զանեզրական և զանմահ նծութիդ
իջուցեր 'ի կերպարանս մահու : Այլ արդ ըն-
կալ նոր զկամաւոր պատարագս հօտի քո , և
չնորհեա՞ ինձ զնմանդամս մարմնոյ իմոյ ող-
ջակիզել առաջի քո՝ փոխանակ սիրոյ քո առ-
մեզ զեղլոյ . զի ձեռքդ այդ՝ որ արար զերկիր
և պարզեաց զհաստատութի երկնի , ընկա-
լաւ զհարունածս բեւեռացն , և խոցումն գե-
ղարդեանն կրել եղև 'ի կող կենարարիդ . ա-
պա որչափ ևս առաւել իմոյ մեղսասէր բնու-
թեա պարտ է հրասուզիլ , և բազկաց և կո-
ղից և նմանդամոց գանալի վիրսք լինել .
միայն հասո՞ զիս նոր անարատ արդարութի
զկատարումն բարեսոց գտանել . և օրհնեալ
է և եղիցի անուն քո յաւիտեանս :

Այլ մինչդեռ այս աղօթք 'ի բերան սրբուհ-
ւոյն կայր , եկն առնա հասարակաց թըշ-
նամին և փորձիչն սատանայ 'ի կերպարանս
հրեշտակի նոյ . և իբրև զբարեկամ և զսիրե-
լի խրատ տայր նմա՝ ասելով . գիտեա՞ ո՞վ
յուլիանէ , զի յոյժ չարաչար և տնհանդուր-
ժելի կազմեաց քեզ այլ ևս գործիս տանջա-
նաց եպարքոսն ելևսիոս . այլ դու լուր խրա-
տու իմոյ . յորժամ հանեն զքեզ 'ի բանտէդ ,
ընթացել վաղվաղիկ անկիր առ ոտս նծոցն ,
և

և զոհեա՛ փութապէս՝ առժամանակ մի հա-
 ճել զեպարքոսն . և զկնի աւուրց ինչ՝ որնպս
 կամք քո սիրեն , այնպս կա՛լ զպաշտօնս քո :
 Իսկ երանելի կոյսն խոժոռ նայեցեալ ընդ
 նա՛ ասէ . ո՞վ ես դու : Վա՛ն ասէ . հրեշտակ
 եմ ես՝ ո՞նք տեսանես , նոյն երկնաւորի . զի
 փոյթ եղև նմա վե՛ք քո յոյժ , և արձակեաց
 զիս ազդել քեզ հաւանել հրամանի իշխա-
 նին . զի մի բազում տանջանօքն իսողառ ա-
 պակնեացի մարմին քո . զի ներեաց քեզ մալ
 դասեր գոլով՝ վե՛ տկարութի մարմնոյ քո .
 զի ՚ի դրունս մահու հասեալ կաս . և ո՛չ է
 քեզ համարեալ ՚ի յանցումն ինչ , այլ՝ յար-
 ցաւ դարուի . զի հրամանակատար նոյ լինիս :
 Յայնմ վայրի խռովութի լինէր սրբուհին ,
 և ահ և դողումն ըմբռնէր զմարմին նորա .
 քանզի երևեալն էր ՚ի կերպարանս հրեշտա-
 կի նոյ , իսկ խորհուրդք և բանք նորա իբրև
 զթշնամւոյ արդարութե : Յայնժամ մեծա-
 պէս հեծեծանօք և դառն արտասու՛նօք լցել
 զաչս իւր՝ հայեցաւ յերկինս , և ասէ . Տ՞ր
 նա՛ արարիչ երևելեաց և աներևութից , զոր
 նմ զօրութիք երկնից օրհնեն և փառաւորեն
 և երկիրպագանեն . յորմէ և օդային դի՛ւացն
 սարսեն բազմութիք , և յահէ քումմէ դողան
 տագնապաւ , հա՛ս յօգնականութի վշտագ-
 նեալ անձին իմոյ . և յայտնես՛ , թէ ո՞րք է՛
 որ խօսի լի իս զայսոսիկ :

Եւ մինչդեռ զայս ասէր երանելի կոյսն ,
 վաղվաղակի լուաւ ձայն ՚ի յերկնից՝ որ ա-
 սէր . քաջալերեա՛ քաջալերեա՛ յուլիանէ , զի
 ես

Ես ը քեզ եմ . և աջ իմ անմեկնելի ունի ըզ-
 ձեռանէ քումմէ . այլ դու բոլուն հար զդմա-
 նէ՝ որ կայ և խօսիդ ցքեզ , քանզի տոճեալ
 եմ քեզ իշխանութի և զօրութի՝ ի վր դորա .
 և հարկեցո՞ զդա ասել զճշմարիտն , եթէ ո՞
 իցէ : Եւ անդէն զկնի երանաւետ ձայնիս
 հրեշտակքն՝ ի վր հասանէին . մինչև անճառ
 լուսով լցեալ լինէր բանտն . և վաղվաղակի
 լուծեալ լինէին շանթք երկաթոյ՝ որ եղեչ
 էին ի կողսն , և ի ծնգացն ի բաց անկա-
 նէին . և վերք մարմնոյն ողջանային . և նա
 յարուցեչ ի գետնոյն՝ գոհանայր զամենա .
 պարգև ողորմութի բարձրելոյն :

Եւ առ նմին զօրութիւն անձային՝ կարօղն յամի՝
 կապեալ զբանսարկու թշնամին՝ կացոյց ա-
 ռաջի կուսին . զոր և մեծ վկայութիւն ըմբռ-
 նեալ արիապէս իբրև զծառայ չար և ստամ-
 բակ , ասէ . ո՞ որ ես դու , և ուստի՞ . և ա-
 ներևոյթ զօրութիւն փութացուցանէր զնա՝
 ասել զճշմարիտն . զի թէսկետև է ամենեին
 ստասէր , սակայն խոշտանգեալ ի հրեշտա-
 կաց՝ ասաց առ սրբութիւն . Եւ իշխան եմ զօ-
 րութիւն , և սատանայ է անուն իմ . ես
 եմ՝ որ աստամբեցայ յարարչէն , և ելի ի
 գերասպաճառ բնակուէ իմմէ . ես էի՝ որ ե-
 ղէ բերան օձին , և սլատրեցի զլայ , և ետու
 ադամայ անցանել զպատուիրանաւ բարձրե-
 լոյն , և ի ձեռն իմ անէծք՝ ի վր երկրի պա-
 տրաստեցան . ես ուսուցի կայենի եղբայրաւ
 սպանութի . և զտեսակս զանազան մեղաց
 ես սերմանեցի յերկիր . յերեսաց չարեաց ի
 մոց

մոց եկն ջրհեղեղն և եբարձ զամենեւին .
 ես ետու շինել զաշտարակն , և յորդորեցի
 զամենեւին 'ի կռապաշտուի . ես շարժեցի
 զիէլ 'ի վր ասարոնի , և ձուլեցի 'ի կերպա-
 րանս որթու զզարդ կանանց նոց . և ածի 'ի
 միտս նաբուգոդոնոսորայ կանգնել զպատ-
 կեր իւր . ետու և հերովդէի առնել զման-
 կասպանութիւն . և յուգայի զմատնութի ,
 ապա և զխեղդումն . քանզի բնաւ ես գրգռե-
 ցի զամբոխն եբրայեցւոց , և հաւանեցուցի
 զմիտս պիղատոսի խաչել զքո : Հալածանս
 յարուցի 'ի վր եկեղեցեաց , և քարկոծել
 զստեփաննոս ուսուցի . յարուցի 'ի վր պետ-
 րոսի և պօղոսի զքաջ զինուորն իմ զներոն .
 և զմամ արիւն արդար հեղեալ 'ի վր երկրի
 ես արարի . տնկեցի հերձուած 'ի մէջ հա-
 ւատացելոց . և ոչինչ եղև չար 'ի վր երկրի
 առանց իմոյ գիտակցութե . վր զի այն իսկ
 է կեանք և կերակուր անձին իմոյ . զի սիրեմ
 զմեզս , և զկորուստ ճի մեծութի և փառս
 անձին համարիմ :

Այսոսիկ լռեալ սէյ կուսին՝ զզոնէր և
 անարգէր յոյժ զչարն . առնէր և այլ ինչ
 հրաշափառադոյն , զի լը գանիւք իսկ զնա
 արկանէր . զի որ լը անփախչելի կապանօք
 էած զնա անձային զօրութիւն , և լը ձեռամբ
 կուսին սանձահարեաց , ոչինչ է անհաւատա-
 լի՝ թէ և առ 'ի սէյն գանից զգայութի լի-
 նէր նմա . քանզի կերպարան աներևութիւն
 այ է՝ որ գործէ զմամ : Հայնժամ չարաչար
 տանջեալ դիւին առաջի սէյն՝ աղաչէր լու-
 ծա .

Ծանել 'ի կապանացն և ազատել 'ի գանիցն .
 և յոչ ներել կուսին՝ աւաղէր զանձն իւր չարն
 վս գալոյ 'ի պատերազմիլ ը նմա , յորմէ ա-
 մօթապարտեալ գտաւ : (4)

Ի՞րդ մինչդեռ նա յայսմ տարակուսի ծփել
 կայր , եկին հասին սպասաւորք եպարքոսին
 'ի բանտ անդր՝ տեսանել զյուլիանէ . զի ե-
 թէ ողջ գտանիցեն՝ տարցեն զնա անդրէն
 յատեան հրապարակին : Եւ իբրեւ տեսին
 զնա ողջացեալ 'ի վիրացն , և զդուրս բան-
 տին նովին կնքովն , զարհուրեցան յոյժ . և
 առեալ տարան զնա , մուծին 'ի տեսարանն
 և կացուցին առաջի եպարքոսին : Եւ որ պշու-
 ցեալ իշխանն հայեր և հիանայր . զի պառա-
 ջին գեղեցկութի պատկերին յինքն նկարա-
 գրեալ ունէր , և տեսանէր զնա այնպէս՝ ոմ
 թէ ոչինչ 'ի դժուարագունից կրեալ , այլ 'ի
 բազում փափկութի գրգեալ : Եւ 'ի զար-
 մացման եղեալ եպարքոսին՝ ասէ ցնա . ասա՛
 ինձ զհաւաստին ճշմարտութի յուլիանէ . երբ
 և կի՞ ուստի՞ և կի՞ յորմէ՞ կարգէ տունեալ ե-
 ղե քեզ այդպիսի պայծառութի . և որով առ-
 ունեստի՞ զանըմբերելի տանջանսդ արհա-
 մարհեցել , որ և ոչ ևս հետք վիրաց երևին
 'ի քեզ :

Եւտ պինի երանելի կոյսն , և ասէ . այս ոչ
 է 'ի ձեռն մարդոյ , և ոչ արուեստի՞նչ ինչ յիս-
 տնօրինել եղև , այլ անժային անձառելի զօ-
 րութի . որ ոչ միայն զքեզ , այլև զհայրն քո
 սատանայ յամօթ արար . և զիս երկոցունցդ
 վերագոյն կացոյց . քումդ մոլորութե , և նի՞
 Ե չար

չար արուեստաւորութեն . զի ամենազօրն տկարացոյց զձեզ , և զօրացոյց զտկարութիւն աղախնոյ իւրոյ . և եբաց ինձ զդրունս երկնային առաքաստին , և հրաւիրեաց 'ի հարսանիս միածնի որդւոյ իւրոյ . այն՝ որ սիրելեաց անունն իւրոյ և երկրպագունաց միածնին և փառաւորչաց հոգւոյն զանեղծ և զանթառամն հիւսեաց պսակ , և պատրաստեաց օթեանս անճառս մերձ յանմերձենալի իորութիւն . և քեզ և նմ երկրպագունաց դիւանայլ պատկերաց զսանդարմետականն բանայ վիհանշէջ գեհենին՝ տանջիլ յաւիտեան ըստ տանայի . զի յաւիտենական սատակմանն արար զձեզ ժառանգորդ չարութիւնն ձեր և անմեղ պաշտամունք :

() Եյսոսիկ լուեալ եպարքոսին՝ լի եղև սրտամտութիւն , և ասէ ցկոյսն . վաս զի դու անշնորհակալու գտանիս առ պարգևս նմոցն , որ դարձեալ ետուն քեզ զկենդանութիւն , և յառաջին գեղն հասուցին զկերպարանս քո , ոչ կամելով այդպիսի անձին արտաքոյ լինել պաշտամանսն . և դու փոխանակ զոհելոյ և կնդրուկ մատուցանելոյ թշնամանս դնես անմահիցն , և զհրաշս սքանչելեաց նոյն այլոյ ուրումն վարկանիս գով , որ և ոչ անձին իւրում կարաց հնարս գտանել զերծանելոյ 'ի ձեռաց եբրայեցւոցն , և կմփրկել զինքն 'ի չարագործաց մահունէն . այլև սպառնաս մեղնովաւ տանջանս , և հրաւիրակ լինիս մեզ յաւիտենական հրոյն : Եւրդ ես աստէն շիջանուտ հրով փորձեցից զմարմին քո . և տեսցուք

ցուք թէ խաչեալն քեզ զինչ արասցէ :

() այս ասացե՛լ անօրէնն՝ ետ բերել փայտաբազումս , և զնմա խռիւնս որ դիւրածախք են յայրումն հրոյ . և ահագին բարբառեալ 'ի մէջ տեսարանին՝ հրաման տայր արկանել զկոյսն 'տք 'ի հուր անդր . յորում վայրի և անթիւ մարդիկ ժողովե՛լք գիշե՛լք մի զմիմեամբք կուտէին՝ 'ի տեսանել զկատարած վկայութեան : Եւ առիգածեալ ածին զնա մերձ առ բորբոքեալ հուրն . զոր տեսեալ արբուհւոյն և մեծահռչակ վկային՝ տարածեաց զձեռս իւր 'ինմանութի խաչին , հայեցաւ յերկինս , և ասէ .

Տր նո՛ւ անձառ լոյս և անստո՛ւներ ճառագայթ , որ արարիչդ ես նմա տարրական նիւթոց և կառավար համօրէն եղելոցս՝ ը քում ամենիմաստ խորհրդոցդ , և ոչինչ 'ի ստեղծուածոց քոց արտաքոյ կամաց քոց ընթացել լինի . որ շրջես 'ի բնութի ցօղոյ զտոչորումն հրոյ . հանես յամուլ արգանդէ վիմաց վտակ աղբերաց , և դարձուցանես զխաւար առ լոյս . որոյ անկշռելի է անչափ զօրութի քո 'ի հրեղինաց և 'ի հողեղինաց . որ հերձեր զծովն կարմիր , և աջովդ քո բարձրացել անցուցեր ը մէջ նր զազգն արահամեան տոհմին . և զյորդանան յետս նահանջեցեր . և զերկաթակարծր սլարիսպն երիքովի իբրև զջուր հեղեր . որ զբաբելոնական հուրն շիջուցեր , և զերիս մանկունսն 'ի նմանէ անկէզ պահեցեր . փրկեցեր զշուշան 'ի ծերոցն , և զդանիւլ յառիւծուցն բռնուէ . նաև զա-

ղախին քո թեկղ արձակեցեր ազատ, և կապ-
տեցեր զբռնութի հրոյն՝ անհպելի լինել՝ ի
մաքրագոյն մարմինն. և ո՞ր կարէ պատմել
զհրաշս անքնին անծուէ քո եղեալս ի վր եր-
կրի: Եւ դու նոյն անծ ես, և փառք և զօ-
րութի քո ոչ պակասի: Եւ որդ հայեաց յերկ-
նից ի սրբութե քումմէ, և օգնեա տկարու-
թեա իմոյ. և տո՛ւր համբերութի, և զօրա-
ցո՛ւ ամենազօր զօրութե՛քդ՝ անվրդով և աներ-
կեան հաւատով անցանել ը ասպարէս չա-
րահնարիս այսորիկ, և արա՛ ինձ կամուրջ
փրկութե. զի ի ձեռն սօրա անցից ը հրե-
ղէն գետոցն յորձանսն, և փրկեցայց ի հան-
դերձեալ սատակմանէն՝ որ գալոց է ի վր
որդւոց մարդկան: Եւ արդ անձ անծ՝ ամենա-
զօր աջ քո պահեսցէ զիս. և մերձ կացցէ առ
իս պահպանիչ հոգիդ. և ի կամս քո կատա-
րեսցին ընթացք իմ. և քեզ փառք յաւի-
տեանս. ամէն:

Եւ ասացեալ զամէնն՝ հրաշալի կոյսն յու-
լիանէ, կնքեաց զինքն նշանաւ ԾԲ Խաչիճն,
և տարածել ձեռամբ եմուտ զունարթագին
իբրեւ յառագաստ ի մէջ հնոցի հրոյն. և
անդ հրեշտակական պարակցութե՛ք երգակ-
ցել ը զունարթունս երկնից՝ հրճունալի ձայ-
նիւ՛ օրհնէր զանձ: Եւ ասա տեսիլ իմն ա-
հեղ երևեալ լինէր անձ բազմութե՛ն՝ որ ի
տեսարանն ժողովեալ կային. զի հուրն խո-
րանաձեւ առագաստեալ զմարմնով սրբուհ-
ւոյն պարսիակէր. և արտօսր յաչաց նր՝ հե-
ղեալ իբրեւ զվտակս յորդահոս աղբերաց շի-
ջու-

Ջուցանէր զտոչորումն ահագին հրոյն . ը որ
հիացեալ զարմանային տեսողքն ամ, և ա-
հիւ ըմբռնեալ բոլոր հանդէս նիկոմիդաց-
ւոցն՝ կային պշուցեալ : (5)

Հայնժամ արք [թո՛ւմ իբրև հինգ հարիւր
միով ձայնիւ աղաղակէին և ասէին . տէ՛ր է
ածն քրիստոնէից . մի է ամենազօր տէ՛ր , զոր
մարտիւրոսուհին յուլիանէ պաշտէ . զնա՛
խոստովանիմք , և ՚ի նա՛ հաւատամք , և նմա
երկիրպագանեմք , և զհելլենացւոցն յետս
դարձուցանեմք զանամբ պաշտամունսն . ե-
կեսցէ՛ ՚ի վր՛ մեր հո՛ւր , սո՛ւր , և ամ տեսիլք
տանջանաց . զի անհնարին է մեզ մեկնիլ ՚ի
քրիստոնէական հաւատոյն՝ զոր բարեպաշ-
տուհին յուլիանէ քարոզէ :

Հայնժամ ՚ի ցասումն բարկութե՛ն դրդեալ
եպարքոսն , զի իբրև հրով բորբոքէր զսիրտ
նր [Թշնամին արդարու՛մ , հրամայէր զինո՛ւ
րացն ըմբռնել զնս . և նոքա ինքնակամ յօ-
ժարէին ՚ի մահ , ոչ հայելով յինչս և ՚ի ըս-
տացունածս իւրաքանչիւր , ոչ ՚ի սիրելի բա-
րեկամս , և ոչ առ որդիս և առ կանայս , և
ոչ յայլ ինչ մարմնական պատաղմունս . այլ
միաձայն բարբառով աղաղակէին և ասէին .
քրիստոնէայք եմք , և զկուռս համերս և
անշունչս ոչ պաշտեմք : Վ՛այ հրամայեաց ե-
պարքոսն ՚ի մի վայր ժողովել և կորուսանել
զնս . և այնպէս սուր ՚ի վր՛ եղեալ կոտորե-
ցին . և ոչ մնաց ՚ի նոցանէ և ոչ մի . որ և ա-
սէին միաբան , տէ՛ր ընկալ զհոգիս մեր ընդ
կատարեալ վկայիցն . և այսպէս սպառազի-

նեալ առին զբարբիոնն յուսոյ կենացն յաւիտեանից՝ ի քմ յն՝ ի նոր մեր . յորում տեղւոջ նշանք ահեղք և բժշկութիք անբաւք լինին մինչև ցայսօր (ասէ վկայաբանն) :

Ղարձեալ յարեան ի հանդիսէն կանայք թուով իբրև հարիւր և երեսուն , և ոչ նրուադ քան զարսն երևեցան ի նահատակութիւնսն . այլ ասէին միաբան , հաւատամք յիմծն յուլիանեայ , և երկիրպագանեմք խաչելոյն քմի , և անմեկնելի լինիմք ի սիրոյ նր : Ղամեցեալ եպարքոսի ցածուցանել զնա ի խորհրդոյ անտի՝ առաջի դներ նոց սպառնալիս զանազան տանջանաց . բայց և ոչ միում ումեք եղև հնար փոխել զբարբառ իւր , այլ առաւել յորդորէին ի հաւատսն , և թշնամանէին զդիւսն և զթագաւորն : || Եւ այն ոչ ևս հանդուրժեալ արիւնքուշտ դաճանն այն՝ հատանէր վճիռ մահու ի վր նոց . և այնպէս զանազան տանջանօք առին զկատարումն նր կանայքն ի ձեռաց դահճացն անօրինաց . և ողջագուրեալ ի հրեշտակաց՝ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց , և ընթադրեւք եղեն ի բանակս անմահիցն :

Օայս օրինակ կատարեցան ի միում աւուր ի պատճառս յուլիանեայ կուսի ի նիկոմիդացւոց քաղաքին թիւթանացւոց՝ հինգ հարիւր արք , և հարիւր երեսուն կանայք , ընամ վեցհարիւր և երեսուն նահատակք՝ ի ձեռն ելևսիոսի եպարքոսի , առեալ զյաղթանակն վկայութե ի քմէ նոյ մերմէ : ⁽⁶⁾

Եւ քանզի տակաւին կենդանի կայր սքանչելե

չեղի կոյսն յուզիանէ , եռայր սրտմտութի
բարկունեւ պարգոսին յաղապս սրբուհւոյն .
և հնարէր ը անհնարին տանջանօք արկա-
նել զնա , ցանկացեալ զհուր բորբոքել սրբ-
տին շիջուցանել արեամբն : Ապա յետ ե-
լանելոյ կուսին ողջանդամ 'ի հրոյն բորբո-
քելոյ՝ հրամայեաց բերել սան մեծ պղնձի ,
և արկանել 'ի նա ձիւթ և ձէթ և կապար ,
և զճարպ զոհիցն հեղուլ 'ի ներքս , և հրատ-
ասատիկ արկանել 'ի ներքոյ , և եռացուցա-
ցանել զսանն ուժգնակի : Այլ մինչդեռ կու-
տակք եռանդանն մի զմիով դիզանէր , յոր և
սպասաւորքն ոչ կարէին մերձենալ , ետ բե-
րել զամենայաղթ վկայուհին . և հրամայ-
եաց կապեալ ոտիւք և կապեալ ձեռօք ըն-
կենուլ 'ի սանն . մինչև ձենձերեացի ասէ ա-
ռաջի իմ , զի մթութիւն սրտիս և ցնդումն
գլխոյս 'ի բաց փարատեացի :

Արդ մինչդեռ կայր որոջն քնի առիգածել
առաջի դատաւորին և բազմաժողով ռամկին ,
հայցէր յիշխանէն արիական վկայուհին՝ զի
արձակ ոտիւք և ձեռօք ելցէ 'ի տապալկն .
և գտեալ ներումն թողուն , կնքեաց զինքն
նշանաւ ծախաչիւն , և արտասուէալից ոչօք
հայեցեալ յերկինս՝ յոգւոց եհան , և ասէ .
Ար հայրդ ես որբոց , և դատաւոր այրեաց ,
յոյս անյուսից , և պատսպարան սարտուցե-
լոց . որովհետեւ անսահման ողորմութի քո
գթացաւ յիս , և զերծուցեր զիս 'ի կապա-
նաց բանսարկուն . և յամ կենցաղական
պատրանաց ազատ պահեցեր զիս , և ածեր

անարատութիւն յօրս յայս , որ մեծ է քան զամ
 ժամանակս կենաց իմոց . արդ ընկալ բարե-
 րար տր , և արա՛ զսա ինձ աւագան մկրտուե-
 լինել . և դու ինքնին լեր քահանայապետ
 խոստովանութիւն իմոյ . և կնքեա՛ ամենազօր
 աջովդ զզգայարմս մարմնոյս և զխորհուրդս
 մտայս . և պարփակեա՛ զիս անպարագրելի
 անժութիւն . ի բանակս երկնաւորաց ը ան
 սքս քո : Վեղ փառք , պատիւ և երկրպա-
 գութի յերկնաւորաց և յերկրաւորաց՝ յե-
 րեւելեաց և յաներեւութից , և յիմմէ նուաւ
 տութիւն , տր իմ և ան յս քո :

Եւ զայս ասացեալ՝ դարձեալ կնքեաց զինքն
 նշանաւ ԾԲ խաչիւն , և ասէ . ան իմ ան իմ ,
 և տր բոլորից , ի ձեռս քո յանձն առնեմ
 զհոգի իմ . և ելել վաղվադակի ի տապակն՝
 տարածեաց զձեռս իւր ընդ երկինս : Նայն .
 ժամ սպասաւորք սանդարամետականին այ-
 նորիկ սաստկացուցանէին զտոչորումն հրոյն .
 իսկ ԾԲ վկայուհին կայր ի վր եռանդան տա-
 պակին իբրեւ ի գահոյս ինչ փափկուէ , կմ
 առ ծաղկաւետ վայրս բուրաստանաց հըրձ-
 ունեալ . զի ոչ հպէին ի մարմին նր կայլակք
 եռանդան տապակին . և անային շնորհօքն
 իբրեւ ի լուսացումն աւագանի շրջեր ի վր նր
 անվթար տեսլեամբ . վս զի նմա հովանի էր
 բազուկն՝ որ տարածեցաւ ի վր խաչին :

Եւ ահա յանկարծակի պատահեցաւ կաթ-
 սայն , և շուրջանակի հեղաւ որ ինչ եռայրն
 ի նմա . և իբրեւ հրատք ի շանթից թափել
 ճարակէր զամենեւեան՝ որ շուրջ կային՝ հրա-

չափառապէս . և կորոյս զբազումս 'ի դահ-
ճացն . իսկ որ կոյսն անկէզ մնայր յանտանե-
լի տանջանացն ⁽⁷⁾ : Հայնժամ եպարքոսն ոչ
հանդուրժեալ պատահմանն՝ յայլոյ խելս
լինէր . զի միոյ աղջկան ոչ հնարաւորեցաւ
յաղթել . և յանչափ տագնապէ սրտին ըզ-
հանդերձսն պատառէր , և զերեսն հարկա-
նէր . և բազում բանս հայհոյուէ ասէր ը-
դէմ լոծոց իւրոց : Ի՞րդ իբրեւ ետես, թէ պա-
տուհասն ոչինչ վճարէ որ կուսին , այլ մա-
նաւանդ յոլովագոյն զչարն 'ի վր իւր տեսա-
նէր դիզեալ , այնուհետեւ հատանէր 'ի վր
նր վճիռ մահու այսպէս .

() յուլիանէ կոյս՝ հելլենացի գոլով ազգաւ
և տոհմիւ , և գեղեցկութ մարմնոյ զկերպա-
րանս հրաշատեսիլս զգեցեալ յամենազօր
լոծոցն , և արտաքոյ հռովմայեցւոց եղեալ
պաշտէ զխաչեալ ոմն յո անուն . զոր և ոչ
միով իւրիք հնարիւք կարացի զմիտս նր խախ-
տել , և շրջել լոծոցն բարերարուի , ոչ ամ
մեծութ Յիս , և ոչ բնաւ համօրէն ամ տան
ջանօք՝ զոր ածի 'ի վր նր . քանզի կախար-
դութիւն իմն լուծանէր զամ , և պատճառ
կորստեան բազմաց եղև . վնս սրով հրա-
մայեմ բառնալ զգլուխ նր , և կորուսանել
'ի կենաց :

Հայնժամ բանսարկուն սատանայ կացեալ
'ի հեռաստանէ՝ ցուցանէր ուրախանալ ընդ
մահ նորա . և զդահիճսն գրգռէր 'ի սպա-
նումն : Իսկ բարեյաղթ վկայուհին յուլիա-
նէ երթայր ոչ իբրեւ 'ի մահ , այլ իբրեւ 'ի
քաւ

քակումն մարմնոյ և յաղատուի աշխատուեց՝
խնդալի դիմօք, և պայծառացեալ աչօք,
ձգեալ ՚ի դահճացն ՚ի տեղի կատարմանն:
Վնայր և բազմութի ժողովրդեանն զրուցա-
տրութիւնսն. և իմաստուն կոյսն հաւա-
նեցուցանէր զնս ազդու բանիւք, թէ չի՞ք
ինչ մեծ՝ քան վս նոյ վկայել. և թէ ոչ գոյ
մի ինչ յերկնայինսն կամ յերկրայինս պան-
ծալի՝ սն զօրական քոնի լինել. (8)

Իբրև հասին ՚ի տեղին՝ յորում պարտ էր ըն-
դունել զվախճանն, կնքեաց զբանն՝ որ ընդ
մարդկան. և լի հոգւով սքով հայեցաւ յեր-
կինս, եկաց յաղօթս, և ասէ. «Վահանամ
զքէն նոր յս, ստեղծիչ և փրկիչ Յի, որ վս
յանցանաց բանական բնութեա ետուր զանձն
քո յանարգական մահ խաչի՝ ազգի ազգի
չարչարանօք հանդերձ, և մահո՛ւմբդ քո
փրկեցեր զմեզ ՚ի մեռելութի մեղաց. և եթէ
զոյս նմ կրեցեր վս մեր նորդ և նձդ բոլո-
րից, ասլա ո՞րչափ ևս առաւել արժան է մեզ
հեղուլ զարիւն վս նձային արեանդ, և պա-
տարագիլ առ ՚ի պատարագելոյդ հօր. ևս
առաւել իմոյ նո՛ւաստութեա. զի թէ և զնմ
վիշտս կրէի և զչարչարանս բոլոր արարածոց,
չէր ինչ մեծ. այլ առաւել ևս պիտոյ էր
կրել յաղագս անբաւ բարերարութե քո առ
իս եղելայ. և եթէ հրեշտակային ունէի բար-
բառ, երբ կարէի այնու նմի՛ն պատմել զան-
ճառ ողորմութի քո, կմ գոհուի և օրհնուի
ամենօրհնեալ նձութեդ հատուցանել. զի
յո՞րքան խորութի հաներ զիս, և յանբաւ
բար

բարձրութիւն ածեր . և յորպիսի մեղաց ձգեցեր
զիս յանստունէր լոյսն քո ծայրագոյն :

Եւ արդ ոչինչ ստացունած երևելի կամ մե-
ծութիւն աներևոյթ 'ի վր' երկրի լաւ է հա-
մարել քան զանձկալի սէր քո . ուստի քաղց-
րանան 'ի մարմնի իմում վիշտք և նեղութիւնք
եկեալ 'ի վր' իմ' վն տենչման անծային տես-
լեանդ , առաւել քան զանութիւն ծովու և
ցամաքի : Եւ քո օրհնեսցեն փոխանակ բերու-
նոյ իմոյ իմանալի զօրութիւն , և բարեբանես-
ցեն արարածք անձնիմանալի բնութիւն հօր
և որդւոյ և հոգւոյդ սբ : Եւ այժմ անծ-
անձառելի և անբաւելի՝ բաց զառաքաստ
մեծի հարսնարանիդ , և ընկալ զիս 'ի բա-
նակս անմահիցդ , որպէս խոստացար իսկ . և
անցն խաղաղութեւն ի սաւարային իշխանու-
թիւնն առաջնորդութեւն հոգւոյդ սբ : Եւ որք
յիշեն զանուն իմ'ի վիշտս նեղուեց , այցե-
լու լեր խնդրունածոց 'նց' փրկելով 'ի վտան-
գէ հոգւոյ և մարմնոյ . և քեզ փառք յաւի-
տեանս , ամէն :

Եւ ասացեալ զամէնն՝ կնքեաց զինքն նշա-
նաւ իրաչիւն . հայեցաւ յերկինս , և ասէ մե-
ծահառաչ ձայնիւ . ան ան 'ի ձեռս քո յանձն
առնեմ զհոգի իմ : Եւ զոյգ լին բանին խո-
նարհեցոյց զպարանոցն առաջի դահճին . և
այնպէս հատաւ ամենամաքուր գլուխն յաղ-
թող և գերապայծառ վկայութեան յուրիա-
նեայ , որ սլացաւ հոգւով , և միացաւ ընդ
գլուխն իւր քն :

Իսկ բունաւորն ելևսիոս յետ ոչ բազում ա-
ւուրց

և ուրց ընդ ներս զվրէժ հատուցման յարդար դատաւորէն . քանզի 'ի նաւելնր 'ի վր ծովու՝ վարեցաւ նաւն 'ի հողմոց մերձ առ կղզի մի անբնակ 'ի մարդկանէ . և 'ի խորասոյզ լինել ամենեցուն՝ որ էին ընդ նմա 'ի նաւին , նա բուռն հարեչ զտախտակէ միոյ թէպէտև փրծանէր 'ի ծովէ , այլ ը ելանելն 'ի գազաւ նաբնակ տեղին՝ անդ եղկելին ճարակ լինէր վայրենի գազանաց . և դառնութեալ դառնացեալ ոգի անօրինին էջ 'ի դժոխս :

Եւ յսնաս ուրեմն Ծառ կոյսն յուլիանէ զվկայու թէն ստադիոնն կատարէր , և այսպիսի կատարման վախճանի վր քսի հետևեալ եղև անարատ հարսն երկնաւոր փեսային , 'ի թագաւորութեն մաքսիմիանոսի , և յանթիպաւ տութեն փելիկիանոսի ⁽⁹⁾ . յամի տն իբր 300 կմ 304 . զոր ոմանք 'ի փետրվարի դնեն . և այլք 'ի դեկտեմբերի կմ 'ի նոյեմբերի : ⁽¹⁰⁾

II Եւ նշխարաց Եփեսոսին յաւիտեայ :

II Կայաբանն ճառընտրին մերոյ յիշէ համառօտիւ զառաջին փոխադրութիւն մարմնոյ կուսին այսպէս . * Եւ ին ոմն անուոն սոփիայ անցանելով ը նիկոմիդա՝ երթայր 'ի մեծն հռովմ . և տեսեչ զսրբազանն զայն՝ առնոյր զնշխարսն . և տարեալ շինէր տաճար մեծահռչակ հանդիսաւոր նահատուկուհոյն յուլիանեայ . և եդեալ զպատուական մարմինն 'ի նմա՝ զարդարէր պայծառ և երևելի սպա-

ապաստուք . յորում բժշկու թիւնք անբաւք և

նշանք սքանչելիք լինին մինչև ցայսօր ॥ :

Ար մեկն ևս գրեն այլ օրինակագիրք , թէ սոս
փիա՝ (որ և սոփրոնիա , կմայլով նմանաձայն
անունամբ կոչի ,) իբրև մերձեցաւ նաւու մերձ
'ի հռովմ՝ հարկեցաւ ելանել 'ի պատճառս
ալեկոծուէ ծովու 'ի սահմանս կամպանիոյ ,
և հուպ 'ի քաղաքն պատիողոս կմ բուդէոլի
հանգոյց զմարմին յուլիանեայ կուսի , 'ի
վկայարանի անդ՝որ շինեցաւ յանուն նր միշտ
նաւ միով հեռի 'ի ծովէ , և ինն միոնաւ 'ի
պարթենոպէ քաղաքէ : Հայս վայր հին վկայ
արանք :

Իսկ այլք յգինի դարս յաւելուն գրել , թէ
'ի հարստահարիլ վիճակին պատիողայ յերե-
սաց բռնուէ հեթանոսաց՝ որով իմանայ բու-
լանդ զժամանակ լոնգօբարտացւոց , կրկին
ևս փոխադրեցաւ անտի 'ի քաղաքն կուսի ,
ոնց և անտի 'ի նէապօլիս 'ի ժգ դարու . և
թէ զիւրդ , քաղեացուք 'ի պատմուէ ժամա
նակակից և ականատես անձին :

Համի տն հազարերորդի երկերիւրերորդի
եօթներորդի , 'ի ին ամսեանն փետրվարի ,
նէապօլսեցիք առին պատերազմաւ զքաղաքն
կուսայ , և աւերեցին վս բազմապատիկ չա-
րեաց բնակչացն . այլ զի մի յաւերակս քա-
ղաքին մնացեն նշխարք սբց՝ որք անդ գտաւ
նէին , առաքեցին զարս պատուականս 'ի քա-
հանայից ը լեոնի կուսացւոց եմպի , փոխադ-
րել զնոսին 'ի նէապօլիս . և ահա 'ի տաճարի
սբյն մաքսիմոսի գտին նախ զոսկերս այնր
վկայի

վկայի յիւրում կճեայ տապանի . և յետ բառ-
նալոյ զայն՝ բրեցին և գտին՝ ի ներքոյ նր յայ-
լում տապանակի զնշխարս Ծա մանկանն ,
զորմէ պատմի՝ թէ էր երեխայ երից ամսոց ,
յորժամ ետ նմա խօսել մաքսիմոս վկայն ա-
ռաջի փաւիանոսի դատաւորի :

Ետ այնորիկ և ևս խորագոյն բրեալ՝ գտին
զայլ տապան մարմարիոնեայ , և ի նմա ըզ-
նշխարս սբյն յուլիանեայ կուսի . յորոց՝ ոնք և
յառաջնոցն՝ բուրէր հոտ անուշուժե սքան-
չելի՝ զոճարթարար ոգւոց և սրտից . և բար-
ձեալ բերին մերձ ի մեծ քաղաքն նէապօլիս
ի տաճար Ծա Խժածնի . ուր մայր վանացն
սրբուհւոյն մարիամայ տէ տոննա առումա-
դա կոչեցելոյ՝ բիւննա անուն , ը յառաջա-
գոյն փութոյ և փափաքանաց իւրոց ել ընդ
առաջ նշխարաց յուլիանեայ կուսի հանդերձ
կուսանօք իւրովք . և անկեալ ի վր տապա-
նակի փառաւորեչ վկայուհւոյն՝ ասէր . Վ զայ-
լեմ զքեզ ով կոյսդ մաքուր , վ՞ սիրոյ նորա՝
ոյր վ՞ զարիւնդ քո հեղեր , մի անտես առ-
ներ զաղախինդ քո . վ՞ քո եկի կարօտով՝
խնդրելով զպատուական նշխարս քո . ցան-
կամք տանել զքեզ յաղքատին վանս մեր ,
զի քեզ պայծառասցի . շնորհեա՛ մեզ զքեզ :
Ետ հսկելոյ զայն գիշեր սաղմոսիւք և
օրհնութ , ը առաւօտն բարձին քահանայք
զԾա նշխարս . և բազմուին ը առաջ ելեալ
ի քաղաքէն և ի մօտակայ վայրաց ոստովք
ձիթենեաց՝ աղաղակէին . օրհնեալ՝ որ գայ
յանուն Խն , ովսաննա ի բարձունս . ել ը
առաջ

առաջ և արքեպիսկոպոսն հետևողս զդերիւք եկե-
ղեցւոյ, և բերեալ պատուով հանգոյց զսքն
յուշիանէ 'ի վանս կուսանաց՝ որ յանուն տի-
րամօրն . և զայլ նշխարս 'ի մայր եկեղեցին :
[Իւր ասէ գրիչն . *] Ընիմ խոստովան , զի ոչ
,, երբեք այնպիսի բուրումն անուշահոտուն
,, առեալ էր իմ , զոր ընկալայ մեղաւորս և
,, անարժանս 'ի սբ նշխարաց անտի . և ար-
,, դարեւ պատուական է առաջի տն մահ սքց
,, իւրոց . և պահէ տոր զամ օսկերս նց , և մի
,, 'ի նոցանէ ոչ կորիցէ ॥ :

XX

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք :

(1) **Ս**ի 'ի գերապանծ և յաւէտ պերճաբան վկայա-
բանից առաջնոց է հեղինակ վկայաբանութեա , որ 'ի մեծ
ճառընտիրն մեր . բազում մասամբ բառ առ բառ ըօրի
նակեալ 'ի մէնջ , ուրեք ուրեք պարզաբանելով և կամ
համառօտելով . ուր տեսանի ընդ վսեմաբանութե յոյն
բնագրին և հայկաբանութի ընտիր թարգմանչի : Բե-
րէ և բոլլանդ յովհաննէս զերկուս հին օրինակս լատին
վկայաբանութեց . մին առաւել համառօտեալ , և միւսն
աւելի ըլլայնեալ . յորս մի և նոյն պատմութի է ծայրէ
'ի ծայր՝ իբրեւ այլևայլ քաղոճածք հեղինակիս մերոյ .
'ի նոցին սակի է և օրինակն մետափրաստեան առ սու-
րիոսի . որ առաւել բերէ զնմանութի մերումս պատ-
մութե , բայց ոճն տարբեր , և համառօտ ըն իմիք քան
զմերն , և նոճազ պերճախօս :

Յայտնի է սխալանքն ոմանց ոմանց 'ի յետին վկայագ-
րաց արեւմտեայց ուղղագրեալ 'ի բոլլանդայ . իբր զի վն
գտեալ լինելոյ նշխարաց յուշիանեայ կուսի 'ի կումա
կամպանիոյ՝ համարեցան զնա նահատակեալ յայնմ քա-
ղաքի . և զի կումացիք՝ իւրեանց սբ անունէին զնա ,

Թէ

Թէպէտև դնէին ոմանք՝ Թէ 'ի նիկոմիդա նահատակեալ
իցէ, այլ ծննդեամբ կուսացի համարեցան. Թող զե
այլք վայրապար երկուս համանուն վկայս եդին 'ի կու-
մա և 'ի նիկոմիդիա :

Անդ 'ի կուսա էր տակաւին մարմին սրբուհւոյն, ասէ
բողջանդ, յորժամ զյայտմաւորս իւր գրէր ուսոճար
դոս առ մեծն կարողոսիւ 'ի սկիզբն թ դարու, ապա
ուրեմն ասէ հնագոյն էր առաջին օրինակն արեւմտեան՝
որում հետևի ուսոճարդ. Թող զերկրորդ օրինակն
զինի շարագրեալ 'ի Ժ դարու, զորոյ վաւերոճածս
յԵւայնմունս իւր ամ ոք յայտնի տեսանէ. այլ զառաջ
նոյն վաւերականութի, որ առաւել համաձայն է ընդ
մեզ, իրաւամբք պինդ ունի քաջն բողջանդ, յասել անդ.
* զոր Թէպէտև դառնապէս ստգտանէ յովհաննէս հես
,, սելիոս 'ի լովանիոյ՝ 'ի գիմագրութիս պատմութե սԲց,
,, գլ. 2. . . բայց 'ի ձեռնարկս նր չեք բնաւին պատ.
,, ճառք ինչ ծանրակշիռ. (զորս և մի առ մի յառաջ բե-
,, ռէ և ցրէ՝ հաստատելով զվկայաբանութիւնն. և յա-
,, ռէ) . . . Արդ սոյն այս վկայաբանութի գտանի գրե-
,, Թէ յամ հին ձեռագիր ճառքնաիրս կմ 'ի վկայագիրս.
,, մեք մետասան օրինակս 'ի ձեռին ունէաք. յորոց յո-
,, լովք ընտիր էին ամիւ. . . . Զնոյն կմ զնման վկայա-
,, բանութի ունէր 'ի ձեռին սիմէոն մետափրաստէս.
,, որ վայելչապանծ բացատրեաց և զարդարեաց զայն || :
մնայր բողջանդայ տեսանել զգերապանծ վայելչութի մե-
րումս օրինակի՝ հանգերձ նշանակօք առաւել հնութե
քան զայլսն : Այլքանզի յամենեւին նոյն է գոյացութի
պատմութե՝ զմի և զնոյն վաւերականութի ընծայէն ըն-
թերցանելեաց. Թող զմասնաւոր աարբերութիս, զորս
նշանակեմք կմ ուղղագրեմք 'ի կարգիս :

(2) Վրիտակ գրչի կայ յայն բան Ճ. * որ և ելևսիոսի
,, իսկ խօսեալ լինէր 'ի յերկրորդում ամին. և քմի
,, հարսնացել դուստ 'ի ձեռն վկայութեն իւրոյ, յորժամ
,, հասեալ էր նր յարբունս հասակի ամաց ութ և տա-
,, սանց ||. ուր որչափ հաստատուն է վերջին հաշիւն
ը ամ վկայաբանից, առաջինն է սխալագիր, փոխանակ
գրելոյ կամ ը այլոց 'ի թ ամի, (որ յետոյ լեալ է Բ).
և կամ յերկուսասաներորդում ամին : Թող զվրիպակն
մտեալ 'ի Հ. առ համառօտագրութե. * և ԺԵ ամաց

Հետևյալ կուսին՝ խօսեցան զնա՝ ի հարսնութե . . . և իբրև
է հաս ժամանակ հարսանեացն ॥ . և ն. փոխանակ ասելոյ՝
Ը, կամ թ ամաց լեալ . և ապա իբրև է հաս ժամանակ
Ժ ամաց, և ն. :

(3) Թէպէտև այլ նմ տանջանք նման են յնմ օրինակս,
այլ զտանջանս շանթացեալ երկաթոյ եղելոյ ընդ ան-
թովք և ն, զոր միօրինակ գրեն Ճ . և մետափր . և Հ .
և Յ . այլապէս բացատրեն լատին օրինակք . ուն թէ հա-
լեալ պղնձիս՝ զեղեալ իցեն զմօրմնով նորա՝ ի գլխոյն
մինչև յոտս . որ երևի սխալանք թարգմանչի :

(4) Լա . օրինակք ի խօսանքութիս կուսին լ Դ ինչին՝ ի
բանտի՝ նախ պահեն զվայելուչ ձև բանից լ մեզ . և
ապա յաւելուն պէսպէս աւելորդաբանութիս օտարս
յօրինակէ մերմէ . զոր եթէ գիտէր բոլանդ, ուղղա-
գրէր ինչ ինչ :

(5) Աւելի է ի լա . օրինակս և տանջանք անոնոյն, զոր
երկար ոտորագրեն . և զհօւրն ի կարճոյ նշանակեն .
այլ մեզ ընտրելի է ընթերցուած մեր նմ տարօք իւ-
րովք :

(6) Մեկն և որոշ գրի աստ յընթացս Ճ . նահատակու-
թի 500 արանց, և 130 կանանց . լ նմ 630 . ապա վրի-
պակաւ եղեալ էր ի խորագրի . * վեցհարիւր և ութ
,, վկայիցն նայ ॥ . յայտ է թէ փոխանակ թոնոյս ոլ,
ընթերցեալ ոլ : Այլ և ի լա . օրինակի միում այլ սխալ .
զի խառնէ զթիւ արանց և կանանց . ուն և ի Հ . այլ
զհաստատուն ընթերցուած մեր պահէ և մետափր . կմ Յ :

(7) Առաջին օրինակն լա . միաձայնի լ մեզ, թէ ի կատ-
սայ եռացեալ եմուտ կոյսն . իսկ երկրորդն ասէ՝ թէ
զյալեալ կապարն հեղին ի վ ի կուսին . որ է վայրա-
պար փոփոխել զհին ընթերցուած :

(8) Յերկարէ զբանս լա . օրինակն առաջին ի բերանոյ
կուսին առ ժողովուրդն . բայց մեք ոչինչ առաք յայլոցն
բանից՝ արտաքոյ ընտիր վկայաբանութիս մերոյ :

(9) Փեղիկիանոս անթիպատոս յիշի միայն ի Ճ . և կա-
կածիմք՝ թէ այլով հնչմամբ, յիշատակեալն յայլոց հայր
կուսին՝ ամբիկանոս անուն, իցէ նոյն լ նմա :

(10) Բոլանդ Զանոյ պահել զոր ամսոյն պարեալն ի լա .
ի փետր . 16 . այլ մեզ անյայտ երևի . զի յոյնք և հայք
ի նոյեմբեր կմ ի գեղտեմբեր արկանեն . լ ուրում ի

Ճաշոցս ինչ գրի նոյեմբ. ի Դ. և Ի Զ. և Յ. դեկտ. 20,
կի՞ 21. իսկ Ծ. ոչ յիշէ զօր ինչ : Եւ այն իսկ՝ զոր ասէ
բողանդ, թէ պօղոս Ե հռովմայ հայրապետ՝ որ ջերմե-
ռանդն էր կուսին, կարդեաց զտօն նր՝ ի փետր. 16. ա-
ռաւել յայտ առնել երևի մեզ, թէ խորհրդով յայն օր
փոխեալ իցէ՝ հայելով յամիսն, յորում փոխադրեցաւ
մարմին սրբուհւոյն ի կուսմայ ի նէապօլիս :

Յիշեցաք և զայլ վկայուհի յուլիա կի՞ յուլիանէ անուհի
ք վառվառեայ կուսի. կայ և այլ յուլիանէ կոյս վկայ
պատուէալ ի վերոնա խաւիոյ, և միւս ևս յուլիանէ
կոյս վկայ հռովմայեցի՝ պատուէել ի պոնոնիա խաւիոյ,
զորոց տէս աստ առ բողանդայ յերես. 885. 886 :

ՎԿԱՅԵՐԻՆ ԵՆՈՒԹԻՒՒՆ

Սբոյն Վասիլուհւոյ, կի՞ վասիլիդեայ
կուսի :

Հ. սեպտ. 10 : Յ. 1. սեպտ. 3 : Ճաշոցս. 12.
պիսի = պիսի. և Ի. Ե = յԵ : Բողանդեանն պի-
նիոս. ի Կ հատ. սեպտ. էջ. 609. 610 : (1)

ԵՎԿԱՅԵՐԻՆ ԵՆՈՒԹԻՒՆ
իբրեւ անուհւանակիր դշխոյին
տիեզերաց կուսանաց կուսի՝
Վասիլուհի կոյսն, (որ գրի և
վասիլիդէ կամ բասիլիդա, ըստ յունաց վասի-
լիսաա, թս. գմանել թագուհի կի՞ արքայու-
հի,) էր օրիորդ մատաղ հասակաւ, որք մնա-
ցեալ

ցեալ 'ի ծնողաց 'ի նիկոմիդիա քաղաքի բիւ-
թանացւոց , լի հոգւով և կիրթ յմծալաշ-
տութեն , յաւուրս կայսերուն գիովդէտիա-
նոսի և մաքսիմիանոսի :

Եւ զի ի հրամանի ինքնակալացս՝ աղեքսան-
դրոս դատաւոր նիկոմիդեայ , այր մոլեալ 'ի
անոտի կուռս , հրամայեաց զմմ զքրիստո-
նեայս՝ որք 'ի քաղաքին իյեն կամ 'ի գաւա-
ռին , առ հասարակ զարս և զկանայս ժողո-
վել և ստիպել՝ կամ զոհել մծոցն , և կամ
չարաչար տանջանօք մեռանել : Եւ ընթա-
ցեալ դահճաց այսր անգր 'ի հրամանէ դա-
տաւորին՝ ըմբռնեցին յեկեղեցւոջ 'ի նմին
քաղաքի որոջ մի մք՝ պարարտ հաւատովք ,
և յափշտակեալ իբրեւ զգայլս 'ի հօտէն քմի՝
կացուցին առաջի դատաւորական բեմին ա-
ղեքսանդրի :

Իսկ դատաւորն իբրեւ ետես զտղայունի տիոց
նր , և զգեղեցկունի տեսլեանն , և զհամեա-
տութի կերպարանաց նր , հարցանէր՝ որոց
շուրջն կային , թէ քանի՞ամեան իցէ . և իբ-
րեւ ուսաւ , եթէ իննամեան . բայց խելա-
մուտ գրոց և ուսմանց քրիստոնէուն , յայն-
ժամ սկսաւ ասել ցնա դատաւորն . ասա՛ աղ-
ջի՛կ դու զանուն քո և զբախտ . և զոհեա՛
լծոցն յառաջ քան զապականելն իմ չարա-
չար տանջանօք զգեղեցկունի հասակի քո :

Իսկ սրբուհին լցեալ իմաստութեք հոգւոյն
սբջ՝ կնքեաց զինքն նշանաւ մք խաչին , և ա-
սէ . զանուն իմ հարցանես ո՛վ դատաւոր և
զբախտ . վասիլուհի կոչիմ 'ի ծնողաց իմոց ,

քրիստոնէութիւնսն առաջին քաղաքին . և նմին
հարսնացեալ՝ սպասեմ անապական զգես-
տուցն և անմահ փեսային և մշտնջենաւոր
հարսանեացն . վնայ և զոհել դիւնաց ոչ կա-
միմ, թէպէտև բիւր ազգի ազգի տանջանա
ածես՝ ի վր իմ . այս է համառօտ պիտի իմ .

այլ ինչ առաւել քան զայս ոչ ես լսելոց :
Յայնժամ դատաւորն յիմօրեչ՝ ի խորհուրդա
իւր , և յուսահատեալ ի համարձակութիւն
վճռէ պիտեայ երանելոյն , հրամայեաց կա-
խել զնա զլիւսիվայր որպէս զգաուն անմեղ , և
անողորմն հարկանել ջալոտիւք . մինչև տրու-
րեցաւ փափկիկ մարմին նր որդոյն : Իսկ ե-
րանելին այնչափ էր ջեռեչ՝ ի սերն քսի , զի
զօրացեչ շնորհօք նր հոգւոյն՝ ոչ գունատե-
ցաւ և ոչ այլայլեցաւ դիմօք անգամ առ այն
պիտի տանջանա :

Հրամայեաց դատաւորն իջուցանել զնա . և
տեսեալ զզոհարթութիւն երեսաց նր , զի և ոչ
կերպարանօք ինչ եցոյց զզգայութի հարուա-
ծոցն , ետ ծակել զպճղունս և զկարթ ոտից
նր , և արկանել ի ներքս շղթայս երկաթի ,
և դարձեչ կախաղանաւ վերացուցանել . և
ոչ այսչափ միայն , այլև ի ներքոյ երեսաց
նր ծխել ծծումք նաւթիւն խառնեալ . զի ի
տապախառն բոցոյն և ի դժնդակութիւն հո-
տոյն՝ հեղձեալ առ ժամայն մեռցի . բայց
նա ոչ պակասեալ յօրհնաբանութեց՝ և յայն
մանէ ևս ապրեալ լինէր զօրութիւնսն :

Իսկ դատաւորն յորժամ ետես , զի և այն ևս
տանջանարանքն իւր յաղթեչ գտան , ամօթ
հա-

Համարեալ զպարտութիւն իւր 'ի տհաս հասա-
կէն , հրամայեաց հնոց բորբոքել , և անդ
արկանել զերանելին : Եւ կացեալ 'ի տեղ-
ւոջ հնոցին 'սբ վկայութիւն ք'սի՝ յաղօթս ե-
կաց այսպէս . Հայր տն մերոյ յ'սի ք'սի , որ
զմամինչ ներգործես՝ որպէս և կամիս , որ և
յակնարկել ամենազօր հրամանիդ՝ բնուիք
արարածոց փոփոխին . և արարչիդ լռիմա-
նալ ոչ կարեն : Եւ տն տն արա՛ առ իս զքաղց-
րութի կամաց քոց , փոփոխելով զբոց հրոյս
'ի ցօղ , ոնք երբեմն առ երեք 'սբ մանկամբքն
սքանչելագործեցեր . զի ծանիցեն ամենե-
քեան զքեզ ճշմարիտդ ամօ , և զոր առաքե-
ցեր 'ի փրկութի Եւ զտն մեր յ'ս ք'ս , և զհո-
գիդ 'սբ՝ որ 'ի քէն ելանէ և ընու զմամարա-
րածս . երրորդութի 'սբ՝ միով բնուիք երկր-
այագեալ :

Եւ մինչդեռ նա զայս աղօթս մատուցանէր ,
յանկարծակի հրաշագործեցաւ հուրն 'ի
նամանութի առաքաստի . և սքն 'ի մէջ նորա
ոնք զոսկի հրացեալ և իբրեւ զարեգակն պայ-
ծառացեալ երևէր ամենեցուն յայտ յանդի-
ման : Եւսկ դատաւորն իբրեւ զայս սքանչելիս
ետեօ , զարհուրեալ 'ի բաց գնաց՝ կախար-
դանս քրիստոնէից զիրան անունանելով . և առ
վաղիւն հրամայէր պատրաստ լինել՝ գազա-
նաց արկանել զնա :

Եւ իբրեւ տմ քաղաքն ժողովեցաւ 'ի տեղի
հանդիսին՝ ուր զհազանսն արձակէին , կա-
ցուցեալ զսքն 'ի մէջ ատենին՝ գրգռեցին 'ի
վր նր երկուս առիւծս : Եւսկ երանելին իբրեւ

Ետեւ զգազանսն զայրացել'ի վր'իւր' յիշեաց
 զգանիւն, լի արտասու՜օք՝ յերկինս նայեցել.
 և յերգ արկեալ զեօթներորդ սաղմոսն, նոր
 նո՛ւմ իմ'ի քեզ յուսացայ և փրկեա՛ւ զիս, գու-
 ցէ երթէք յափշտակիցէ որո՞ւս առիւծ զանձն
 իմ, ուղբերգական ձայնի՛ւ կարգայր առ նո՛ւմ :
 Եւ 'ի կատարման սաղմոսին աղօթս մատու-
 ցանէր և վասն դատաւորին, զի մի մնասցէ
 մինչև իսպառ 'ի վիհս կորստեան :

Յայնժամ եկեալ գազանաց առաջի նո՛ր՝ իբ-
 րև զընտանիս փարէին զնովաւ : () այս նո՛ւմ
 սքանչելիս իբրև ետեւ դատաւորն աղեք-
 սանդրոս, ոչ կարաց ուրաստ լինել. և ազ-
 դեալ 'ի նմա ճառագայթ նո՛ւմային լուսոյն 'ի
 ձեռն աղօթից սէյն՝ եբաց զխաւարել միտա
 նորա լուսնել զբանն կենաց : Եւ առ ժա-
 մայն ետ տանել զսրբուհին յապարանս իւր.
 և անկել առաջի նո՛ր՝ աղաչէր, զի մի՛ զրկես-
 ցի 'ի ճշմարիտ հաւատոցն : Իսկ սէյն առեալ
 ածէր զնա առ երանելի ենոսն, որ էր 'ի նմին
 քաղ'քի. որոյ անուն ճանաչէր անտոնիոս.
 (զոր ոմանք համարին լինել սէյն անթիմոս,
 որ զայնու ժամանակաւ ենոս էր նիկոմիդաց
 ւոց, և 'ի յունաց տօնախմբի 'ի նմին աւուր
 լի վասիլուհւոյ կուսին) :

Յայնժամ սէյն հօտապետն լի եղև ուրախու-
 թի վր'ի փրկութե՛ն առնն. և ուսուցեալ նմա
 զխոստովանուի երրորդութեն, և հաստատել
 'ի հաւատս սէյն՝ արժանի արար վերստին
 ծննդեանն յորդեգրուի հօրն երկնաւորի.
 և այնպէս առ ժամայն խառնեցաւ 'ի հօտն
 քո՛ւի.

քնի . և կատարեցաւ բան գրոյն , եթէ
զայլք և գառինք 'ի միասին ճարակեացին . և
բարձաւ հալածումնն առ ժամանակ մի : Այլ
կացեալ աղէքսանդրոս ժամանակ ինչ՝ փո-
խադրեչ եղև յաստեացս սու հանդերձեչն ,
և հանդեաւ քրիստոնէութի 'ի քն :

Իսկ երանելին վասիլուհի երթեալ արտա-
քոյ քաղաքին սակաւ ինչ բացադոյն քան
զբնակութիւն (ըստմանց՝ իբր երեք նշանաւ
հեռի) գտանէ տեղի մի անապատ , յորում
էր վէմ մի մեծ . և անդ առ վիմին զբնակու-
թիւն իւր առնէր . որ և աղբիւր անուշահամ
աղօթիւք սթյն 'ի վիմէն ելանէր , որպէս առ
մովսէսիւն 'ի ձեռն գաւաղանին : Այլ կա-
ցեալ 'ի նմին տեղւոյ աւուրս ինչ , բարւոք
կրօնաւորեալ , զընթացսն իւր կատարեալ և
զհաւատսն պահեալ , օրինակ բարի եղեալ
ամ հաւատացելոց բատ իւրաքանչիւր հասա-
կաց՝ (որք յեթեասաց հալածանաց կային 'ի
բացի 'ի տեղիսն յայնոսիկ) , ուանդեաց զո-
գին 'ի քն՝ 'ի բնմ մորմօքանացն և 'ի խիտ
տանջանացն (ըստ գրեւոյ տր ինչի) , և արժա-
նի եղև անմահ փեսային և յարազունարձ
հարսնարանին :

Այլ սթյ եպիսկին իմացել զկատարումն երա-
նելոյն ազգմամբնս հոգւոյն , և առեալ ը
իւր զժառանգաւորսն եկեղեցւոյն և զայլս
'ի քրիստոնէից նիկոմիդացւոց՝ եկն 'ի տե-
ղին . և մեծավայելապէս պատիւ արարեալ
սթյ վկային՝ եգին 'ի նմին տեղւոյ , ուստի
աղբիւրն բղխեաց յառաջագոյն աղօթիւք

հորին : Աւ մինչեւ ցայսօր (ասէ՛ վկայաբանն) բժշկուիք կատարին նովին ջրով և նշխարօք սէյն՝ շնորհօքն քմի . ը որում հօր և սք հոգւոյն վայելէ փառք , իշխանութի և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից .
ամէն :

XX

Ծ ԱՆ Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք :

(1) **()** որ միանգամ միօրինակ գտեալ յերկուս ճառընտիրս մեր՝ աւանդեցաք զփառաւոր կոյս վկայուհւոյս , զնոյն նովին իմաստիւք՝ թէսլէտե այլեայլ ոճով , գտանեմք 'ի Յ . բս . և Ժմ . հանդերձ իմ տանջանօք՝ յորոց պահեցաւ սքանչելապէս . զնոյն ենթագրէ և Հ . 'ի համառօտութի իւրում . ևս առաւել Ա . որ յերկուս և յերկուս տողս զնմա բովանդակէ յասելն . * 'ի նիկոմիւ
,, դիա չարչարանք սրբուհւոյն վասիլիսսոյ կուսի և
,, մարտիրոսի , որ յինն ամաց հասակի՝ 'ի հալածանս
,, դիոկղետիանոսի առ աղեքսանգրոս գատաւորաւ՝
,, իմծային զօրութի յաղթեալ գանից , հրոյ , և գազա-
,, նաց , յաղթա աւանդեաց իմ զհոգին || :

Ուր պինիոս բողանդեան՝ 'ի միոյ կողմանէ չունելով զկարգաւորէ՛լ վկայաբանութի մեր՝ 'ի ձեռին , և 'ի միւս կողմանէ հարեանցի ակնարկեալ յայլեայլ յունական և 'ի լատին քաղո՛ւածս , զարմանայ՝ զի և համառօտագրութիք պահեն զնոյն իսկութի տանջանաց : Զինչ ապա .
'Նախ՝ ձայնակից ընտրէ լինել , ասելով . * Մատաղ
,, այս կոյս վկայուհի , առնացի ոգի յանձին բերեալ 'ի
,, վեր քան զբնութի իւր և զհասակ , զհոչակ անո՛ւան
,, իւրոյ ծաւալեցոյց առ յոյնս և առ լատինս || . և թէ՛
ոմ գրի յօրինակն սիրմոնդեան , * Լինի ամ լն ամէ տօ-
,, նախմբութի նր՝ 'ի մենաստանն մարիամու մերձ՝ 'ի պա-
,, րիսպն վաշերնայց || ('ի կոստանդինուպօլիս) : Ապա
առ չերեւելոյ գիւրահաւան իմ բանի , ասէ՛ թէ չեք
հին

հին վկայաբանութի 'ի ձեռին մերում . իսկ յայլս առ
հասարակ տեսանեմք տանջանս և հրաշս . արդ ասէ՝
* այս երկու իրք արժանահաւատ ընին , յորժամ հաւ
, , տատեալ իցեն 'ի քաջայարմար հեղինակութիւն || . և
ահա մեք այնպիսի տեսանեմք զվկայաբանութի մեր :
Թեթև է և այն առարկոճած , թէ յայնմ ժմկի ոչ գոյր
անտոնիոս անուն եմք նիկոմիդեայ ը գիտելոյ մերոյ .
քանզի ասելի է , թէ նախ գիւրտւ մարթի շփոթիւ
անտոնիոս ը անթիմոսի , ուն և պինիոս ը ունի . երկդ՝
յայնպիսի ժմկաց հին հալածանաց՝ յորս և եմքսունք
նահատակէին , ո՛ր կարէ յառաջ բերել զդասակարգութի
եմքսաց իւրաքանչիւր քաղաքաց . թող լեքէն հաւաքես
ցէ կցկաուր , և այլք կարծեսցեն՝ թէ եգիտ զմմ ե
պիսկոպոսունս :

Վ.Ը.Բ.Բ. ԵՒ Վ.Կ.ՅՈՒԹԻԻՆ

Սք առաքելոյն (Յակովբայ երկրորդի , որ և
(Յակոբ ալփեան :

Հ . յաւնվար . 22 , էՃ 10 : Վ քիտի . քեար . 4 .
էՃ 11 . էՃ 12 : : (} . հոկո . 9 : (| . Տայիս . 1 .
էՃ ըստ հին օրինակաց՝ 22 յաւնիսի :) (Բոլլանդեանք .
Տայ . 1 . Հարք և մէնիչք :

Ս Բ.Ը.Օ.ՈՒՄ Ս Բ.Ը.
զում անգամ 'ի նախնի հարց
հետէ մինչև ցլետին քննիչս՝
խնդիրք եղեն դժոճարին , մի
իցէ՝ եթէ երկու՝ յակովբոս կմ յակոբ անուն
յա

յաշակերտս քնի , բայց 'ի մեծէն և յառաջ-
նոյն յակորոսէ զեբեդեայ . նա է՝ անդեօք
կոչեցեալն յաւետարանի յաղոթոս ալփեայ մի յեր-
կոտասանից՝ նոյն իցի ը այնմ , որ կոչի յա-
ղոթ փոքրիկ , և եղբայր Թոմ , եթէ այլևայլ : ()
Վորաբար արեւմտեան մատենասիրք՝ մանա-
ւանդ միջինք և յետինք՝ քան թէ առաջինք ,
մի և նոյն վարկանին . վայ 'ի մէջ երկոտա-
սան առաքելոց յորժամ ասեն լատինք՝ մեծն
յակոբ , իմանան զզեբեդեայ որդին՝ զեղ-
բայրն յովհաննու . իսկ յորժամ ասեն յակոբ
փոքր , իմանան զեղբայր Թոմ՝ զեհմի հայրա-
պետն . ոմ թէ իցէ նա մի յերկոտասանից .

(զոր և տօնեն 'ի մայիսի . 1 :)

Ինդ հակառակն արեւելեայք՝ որոց ձայնակ-
ցին և քաջքն 'ի բողանդեան քննիչս լատի-
նացւոց (անդ 'ի մայիսի . 1) , հասարակօ-
րէն յերկուս որոշեն զերկրորդդ զայդ . յա-
կորոս ալփեան այլ , որ է մի յերկոտասանից ,
(թէ և կամիցի ոք փոքր կոչել առ զատանե-
լոյ յորդւոյն զեբեդեայ) . և յակորոս այլ՝
եղբայր Թոմ և յակոբ փոքրիկ անունանեալ ,
(թէպէտև արդեամբք մեծանուն) , ոչ 'ի
թունոյ երկոտասանից , այլ՝ գլուխ եօթա-
նասնից , որ և առաջին հայրապետ եհմի :

Եւ ըն այսմ ստուգագոյն զանազանութե ե-
դեալ կայ 'ի տօնացոցի մերում ուրոյն տօն
յակովբայ եղբօր Թոմ ը դաւթի մարգարէի
իբրև ազգակցի , (զորմէ լիցի բան յիւրում
տեղւոյ 'ի կարգի աւագ տօնից ,) և ուրոյն
տօն յակովբու ալփեան ը շմաւոնի առաքե-

լոյ . և այս իսկ է յայժմուս սեպհական տեղի նր'ի կարգի յիսնակաց . ոնց և յոյնք'ի հոկտեմբերի 9 . տօնեն : Այլ քանզի որպէս զայլոց յառաքելոց անտի դժոճարաւ գտանին ստոյգ վարք և վկայաբանութիւնք , ընմին և զսմանէ սակաւ և մթին աւանդութիւնք և եթ գտանին , հարկ է և մեզ նովիմք շատանալ ըն առաջիկայ օրինակիս :

Հայսմաւուրք մեր անորոշ պատմութիւնք ըստ պատշաճի այսպէս ունի : * Այլ առաքելաւ յակովբոս աշխարհն' եղբայր էր մատթէոսի աւետարանչին . որ եկեալ'ի մաքսաւորութեն աշակերտեցաւ քմի . և կարգեցաւ'ի դաս նախապատիւ երկոտստանիցն , ահանատեալ և սպասուոր եղեալ նոյ բանին' շրջելով ընդ նմա : Այլ յետ իջման հոգւոյն սքյ առաքելցաւ զինու հոգւոյն'ի քարոզութի' նք աւետարանին քմի . որով առնէր բազում նշանս և արճեատս'ի մէջ հրէից և հեթանոսաց . և աշակերտեաց զբազումս'ի հաւատս քմի . քակեաց բազինս , և շինեաց եկեղեցիս . կործանեաց զկուռսն , և կանգնեաց զխաչն տրուհական և զսեղանն նք . խափանեաց զգոհն դիւնաց , և մատոյց զպատարագն հաշտարար նոյ ը մարդկան :

Այդ որ նախանձեղ անօրինացն' կալան զնա , և սաստիկ գանիւ հարեալ տանջեցին . և ստիպէին'ի բաց կալ'ի քմէ , և լռել'ի քարոզութի' . և նա առաւել զօրանայր'ի քմէ , և յանդիմանէր զանանձ մոլորութի' նոյ : Այլ զայրացեալ կռապաշտքն' մեծաւ ձաղանօք ա-

անարգեցին զնա , և ետուն 'ի ձեռս հրէիցն .
 և հրէայքն յետ բազում չարչարանացն՝ զոր
 անմարդայ ածին 'ի վր , մահու խաչի սպա-
 նին զնա ը նմանութեն քոի . և այնպէս խա-
 չակից եղև ճշմարիտ խաչելոյն քոի , (իմա՛
 յոստրակէն քաղաքի եգիպտացոց , ոմպայլք
 մեկն գրեն) :

Եւ այլք ասեն վմ յակոբայ առաքելոյն ,
 թէ 'ի սրուճ քաղաքի (յերկրին ասորոց)
 փայտիւ՛ զգլուխն հարեալ , և այնպէս կա-
 տարեցաւ 'ի քո : Եւ յայլ պատմութեց ասի ,
 թէ 'ի հնդիկս գնաց 'մբ առաքելալն յակո-
 բոս ալփեան , և անդ կատարեցաւ 'ի քո || :
 Եւ յայսոսիկ վերածին ամ թերակատար աւան-
 դութիք , զորս տեսանեմք և առ այլս . զի
 ը առաջին ասացելոցն խօսի և յայսմաւուրք
 յունաց . և զկատարումն այսպէս նշանակէ .
 * որում ոչ տարեալ հրէից՝ խորհուրդ արա-
 րին , և 'ի վր հասեալ կալան զնա . և բազ-
 մօք չարչարել զնա խստապէս և անմարդա-
 պէս , 'ի վախճանի դաւաղանօք դանել սպա-
 նին . որ փառաւոր առնէր զմոր մեր յս քո մին-
 չև ցշունչն յետին || : Իսկ ժամագիրք նոցա
 հաստատէ զվերջին յաւելունձ , յասելն ար-
 ձակ բանիւ . * արդ ընթացել յընդհանուրս
 ոմպ տենչացօղ քոի , և չարչարանաց և մահու
 նախանձայոյլ լեալ , 'ի խաչ բեւռի , և այ
 աւանդէ զհոգին || : Եւ այլս և ոտանաւոր
 բանիւս .

* Օ խաչն յակոբայ յօժարութք տարեալ ,
 արժանի քեզ փրկելիչ՝ ոմպ և էն՝ ցուցեալ .
 յին .

յիններորդում (աւուր ամենան՝ փոխան Ժաւուն) , յակոբ (ընդունդ) 'ի մի խաչ տարաւ ծէալ ॥ :

Եղբայր մատթէոսի աւետարանչի կոչեն և յոյնք , յայտ է թէ՛ զի ոմո զեի ալփեայ կմորդի ալփեայ էր մատթէոս , նոյնպէս և յակոբոս՝ ալփեան ասի , կմ ալփեայ , քմ որդի ալփեայ՝ ոմո զմատթէոս . երկոքին ևս մաքսաւորք ընդ ոսկեքերանի , 'ի կափառնաում քաղաքէ գալիլեացոց՝ ըն թէոդորէտոսի : Իսկ զկատարումն նոյն յակոբայ ալփեան՝ բազումք ընդ նիկեփորոսի կալ լիստեան դնեն լինել խաչելուք յՅին եգլատացոց 'ի քաղաքն ոստրակենայ , որ եղև յետոյ եմպանիստ ընդ պատրիարքութեալեք աղեքսանդրիոյ՝ ոչինչ հեռի 'ի գաղայ և յելեթերուպօլսոյ . և այս առեալ է 'ի պանծալի ներբողինէ նիկեայ պափղագոնացոյ 'ի վր սքն յակոբայ ալփեան . որոյ ծաղկաքաղն ունի այսպիսի : * Եւ ոչ գիտէ զյակոբոս սյսօր հանդիսադիր տօնիս և ուրախուէ սքն . յակոբոս՝ այն , որ ոչ զեքեդեայ կոչի որդի , և ոչ որ եղբայր նոն անունանեալ՝ իբրև յովսեփայ որդի , այլ ալփեայ , ըստ որում հռչակեն նոք աւետարանք Եւրդ մեծս այս և սքանչելիս յակոբ , որդի վրպուլութե , այս ինքն է կենաց , զի զայդ յայտ առնէ անուն ալփեայ (իմա ալփե կմ ալփա նշանագրի առաջնոյ) , զառաջինն 'ի գիրս օրինաց դաստիարակեալ 'ի ստունէրս և 'ի ձեռս . . . այն ինչ զօրինադիրն հոգւոյն կենաց ետես , և արժանի եղև լսել զերկ-

զերկնային կոչումն երկնաւոր վիշապին , 'ի միտ
 էառ հաւատովք զոր 'ի նմայն ճշմարտութի
 լուսափայլեալ հոգեպէս Սյնուհետեւ
 ուրացեալ զանձն , և նամ կամօք խոնարհուե
 յանձնէ հրաժարել , զյժ միայն վերաշնչէր ,
 'ի յժ միայն կեայր , կախեալ զքնէ միայն ,
 ուշ եդեալ 'ի քժ միայն , և բոլորովին 'ի քժ
 փոխակերպեալ Նա ոմ կարէ ճառել կմ
 հետազօտել զխորս սքանչելեաց և զնծեղէն
 իմաստութի կորովատեան յակօբայ , և զերկ
 նաւոր վիշապուն նր և զնծաբանութե զխորին
 տեսութիս . . . ո կարէ բովանդակել զնշանա
 և զզօրութիս նր և զբժշկութիս յանունն տն . . .
 ո զերկայն ուղեգնացութիս նորա , զվիշտա
 վտանգի , զբազմապատիկ գրոհս և զյար
 ձակմունս յանդգնութե հեթանոսաց . ուր
 չափ ինչ կրեաց երիցս երանելին 'ի պաշտօ
 նելից ամպարշտութե յելեթերուպօլիս . ուր
 չափ ինչ 'ի գաղա և 'ի տիւրոս և 'ի մերձա
 կայքաղաքս և 'ի շէնս այլազգեաց , ուր սա
 զքն քարոզեաց , և դարձոյց զբազմութի նց
 'ի քժ . . .

Սյլ իմ զայս նամ խողեալ սյնմ , որ սրա
 րօլն է նմի և գիտակ , զքո զայն , ոմ երա
 նելիդ , հռչակեմ և եթ զխաչ . զի զսա դե
 ղապանծ պսակ եդիր նամ վաստակոց քոց և
 մրցանաց հանդիսիդ : () խաչն դրոճատեմ ,
 յոր տարածել զպատուական և զմք ձեռս քո
 փառաւոր արարեր զնծ քո և զտր : () խաչն
 դրոճատեմ և գովեմ , որ քեզ սանդուղք ե
 ղև հաստատուն՝ յերկրէ յերկինս ուղղորդ
 վեր .

վերբերիչ

Վաճառի և յեգիպտոս անդր միջամուխ լեչ,
և լեերկար պանդխտեալ 'ի վրանս կեդարու
առ եգիպտացիս ճշմարիտն իհլացի, և բնա
կակից լեչ լե խաւարամած աղին՝ անձն լու
սաւոր, իբրև այն ինչ որդիս լուսոյ և տուն
ջեան առնէր զարժանաւորսն, այնուհետև
փոխանակ ամենայնի 'ի խաչ ելանէ . 'ի մի
ում 'ի քաղաքաց եգիպտոսի՝ զոր ոստրակե
նա կոչեն, գառն զենեալ, և ամ քաղաքաց
և գոււառաց զքոք քաւիչ ցուցեչ իւրովք չար
չարանօք և նահատակուք : Աւ ոչ եթէ ոմ
ծանր ինչ կիրս կրէր, կմյոգի տանջէր, և 'ի
խաչահանունս անդր զսյրանայր, այլ առա
ւել իբրև երախտիս բարեաց առ 'ի նոցանէ
ընկալեալ՝ այնպէս բարբառէր առ նմ սիրո
ղանկս, աղաչելով զանձանց փրկուի հոգալ,
յորդոր լինելով յեգիպտական մոլորութի
և 'ի սնոտի պաշտամանց զանձինս բուժել,
և ազդ առնելով՝ զերկնի և զերկրի ճանաչել
զմոր . . .

Այսպիսի բանիւք, ով մարդդ յթի՝ այր ան
սքանչելի, գեղեցիկ իմաստասիրեալ, և զօ
գուտ ժամս 'ի խաչէ անտի հաստատեալ
զմերձակացս, . . . այնուհետև լռեչ 'ի մարդ
կան խօսակցութի, և 'ի խորս սրտիդ լռութե
լլ մոն խօսակից, հանդարտօրէն խաղաղութե
և քաղցրութե արձակեալ զոգիդ՝ փոխեցար
փառօք, լուծեչ 'ի մարմնոյ . և վերաթևեչ
սլացար 'ի տեղի սքանչելի խորանաց 'ի յարկս
տանն ան . և 'ի ձայն ցնծութե մտեր յու
րա .

նասնից . զորոց է տեսանել 'ի վարս նոց . իսկ
միջինն այն է , զոր տօնեմք յայսմ վայրի ը
յակորայ երկրորդի , կոչեցեալն սիմոն կա-
նանացի կոմշմաւոն նախանձայոյզ 'ի կարգի
երկոտասանից . զորմէ գտանեմք զառաջիկայ
աւանդութիս :

Սամադիրք յունաց սրտածառս առեալ 'ի
կանանացի կոչմանէ սիմոնի , ե 'ի գոլոյն նա-
թանայելի առն երեւելոյ առ առաքելովք
'ի կանայ գալիլեացոց , ասէ . * Սա է սի-
մոն , որ և նաթանայել անուանեալ , և փե-
սայացեալ 'ի հարսանիս անդ 'յոր քն կոչեցաւ
իւրովքն աշակերտօք 'ի կանա , և զջուրն 'ի
գինի փոխարկեաց . ուստի փեսայն զհարսա-
նիս և զգինին թողեալ՝ բարեկամին և սքան-
չելարարին և հարսնածուին զհետ դնաց :
Եւ ընդ առաքեալսն էր 'ի վերնատան , յոր-
ժամ 'ի տեսիլ հրեղէն լեզուաց հանգեաւ
հոգին . որով լցեալ , և ը երկիր անմ գոգցեա
քնթացեալ՝ զան բոցակիղեաց զբազմածու-
թե մոլորութի . . . և ոպ թէ հրակերպ նա-
խանձու նախանձաւոր լեալ նոյ ամենակալի՝
զկոչումն ընկալաւ զայս օրինակ՝ (նախան-
ձայոյզ) || :

() այս աւանդութի հաւատարիմ գատի և
յայսմաւուրք մեր . ուր թէպէտև չիք օր ա-
ռանձին նշանակեալ վն սիմոնի նախանձա-
յուզի , բայց գտանի յիշատակն 'ի յունիսի .
30 . 'ի տօնի համօրէն առաքելոց . զի անդա-
նօր յետ դնելոյ նախ ըստ շփոթելոյ ոմանց՝
թէ սա ինքն սիմոն իցէ եղբայր յակորայ և
յուն-

յուզդայի , և թէ զկնի եղբօր իւրոյ յակոբայ
 նստեալ իցէ յաթուռն եհմի , (որ է շփոթեւ
 զսիմոն կանանացի ը շմաւոնի ազգականին
 քօի ,) լաւ ևս գրէ զկնի այսպէս : * Ստաք
 'ի գրոց , թէ սա է նաթանայէլն՝ որ 'ի կա-
 նայ գալիլէացւոց . զի սիմոն կանանացին և
 շմաւոն նախանձայոյզն և նաթանայէլն մի
 և նոյն են . որպէս յուզայն՝ զեբէոսն և թա-
 դէոսն || :

Իսկ թէ ո՞ր քարոզեաց և ո՞ր կատարեցու-
 տքն սիմոն , ունիմք հաստատագոյն 'ի խորե-
 նացւոյն՝ թէ զառաջինն շրջեցաւ յարևելս ,
 անցէլ ը հայս , և յածեալ 'ի պարսս . քան-
 զի ասէ՝ 'ի խնդրել ներսեհի արքայի ասո-
 րեստանի զթադէոս առաքել չայոց յաբգա-
 րէ արքայէն մերմէ 'ի պէտս բժշկու թեան ,
 գրեաց առ նա աբգար այսպիս . * (Երնկերաց
 նր 'ի գլխաւորաց (երկոտառանից) սիմոն
 անուննա 'ի կողմանս պարսից առաքեալ է .
 խնդիր արարեալ՝ լուծիցես նմա , յորժամ և
 հայրն քո արտաշէս . և նա բժշկեսցէ զնմ
 հիւանդութիս , և ճանապարհ կենաց ցուց-
 ցէ || : Ստ նմին օրինակի գրեաց և առ ար-
 տաշէս արքայ պարսից , թէ * մի յաշակեր-
 տաց նր (ցր քօի) գլխաւորաց սիմոնն անունն
 է 'ի կողմանս քոյոյ տրուեդ . արդ խնդիր
 արարել՝ գտցես զնա || . և որ 'ի կարգին :

|| Իաճայնի այսմ ըստ մասին և գրեալն 'ի
 յայսմաւուրս հռովմայեցւոց՝ 'ի հօկտ . ին-
 այսպէս . * Ստարումն երանելի առաքե-
 լոցն՝ սիմոնի կանանացւոյ , և թադէի յու-
 ղայ

դայ կոչեցելոյ . յորոց սիմոն յեգիստոս ,
 Թադէոս 'ի միջագետս քարոզեաց զաւետա-
 րանն . ապա 'ի միասին մտեչ 'ի պարսս , յետ
 դարձուցանելոյ զանթիւ բազմութի ազգին
 այնորիկ 'ի քն՝ վկայութի կատարեցան ॥ :

() նոյնս այլով օրինակաւ նշանակէ յայսմա-
 ւուրք հայոց 'ի յունիսի . 30 . * Սիմոն կա-
 նանացին . . . քարոզեաց յՅն պարսից և բա-
 բելացւոց . և արարեչ մեծամեծ սքանչելիս
 և հասեալ 'ի վերին հայս . . . կատարեցաւ
 յուսութա , որ 'ի կուսէ որմեայ կայ , և ան-
 դէն Թադեցաւ . . . Եւ այլք ասեն , Թէ . . .
 յեհմ նստաւ եպս , և անդէն խաչեցաւ . և
 կէսք 'ի մովրիտանա ասեն կատարեցաւ շմա-
 ւոն , և այլք 'ի վրիտանացոյ երկիրն ॥ : Սբ
 պարտ է պահել միայն զքարոզելն սիմոնի
 յարեւելս . իսկ զկատարումն դնել յարե-
 մուտս՝ յետ անցանելոյն ը ափրիկէ . ոպ միա-
 բան աւանդեն յոյնք և հայք ը ճառընորաց :

* Բանդի յայսմաւուրք յունաց 'ի մայիսի 10 .
 գրէ . * Սիմոն՝ մեծ առաքեալն քսի , մակ-
 անոճանեալն նախանձայոյլ կրկին
 պսակ խոստովանութե էառ . քանզի 'ի մաւ-
 րիտանիա և յափրիկեցւոց Յն և 'ի բովան-
 դակ լիբիա շրջեալ , և զբազումս յանհաւա-
 տից դարձուցեալ 'ի տր , յետոյ ուրեմն եկն
 'ի բրիտանիա (որ է Յ անգղիացւոց) . և 'ի
 խաչ բեռեալ՝ աւանդեաց այ զհոգի իւր ॥ :

() նոյն երկրորդէ և ժամագիրք նոյն . և յա-
 ւելու նոճագել այսպէս .

* Տենչացաւ , քն , զայս քեզ սիմոն ասել ,
 նա-

նախանձիմ դառն կրիցքոց չարչարանօք խաչի .
 'ի տասներորդումն (ամսեանն մայիսի) 'ի
 խաչ հանին զառաքեալն զսիմոն (Թնւամիք ॥ :
 Խակ տղբիւր այս աւանդիցս գտանի 'ի ճա-
 ուրնտիրս մեր , ունելով բանին այսպէս .
 * Վկայութի տք առաքելոյն սիմոնի նախան-
 ձայութի : Ըծիմաստ և անժատեսն սիմոն
 աշակերտ քնի , որ 'ի տք վերնատանն էառ 'ի
 քնի զձեռնադրու թի իշխանու թէն՝ գնալ 'ի
 վրձն օձից և կոխել զգորութի աներեւոյթ թըշ-
 նամւոյն , ցոյզմահու և զգոթիսոց . և առել
 հրաման հերկել զերկիր , և իւրել զփուշ մե-
 ղաց , և սերմանել զսերմ անձպաշտութե ի
 աներկիր . ուն վիճակեցին տք առաքեալքն
 հրամանաւ հոգւոյն սբօն 'ի վրձն միմեանց զՅա-
 նմ : Եւ եհաս վիճակ առաքելական սբօն սի-
 մոնի յարեմուտս՝ յերկիրն մավրիտանիայ .
 և երթեալ անդ՝ լուսաւոր վիճակութիւն լու-
 սաւորէր զամենեւեան՝ սերմանելով զբանն
 կենաց 'ի իսուսադուստ յՅն յայն , առնելով
 նշանս և սքանչելիս 'ի ձեռն հոգւոյն սբօն .
 հաւանեցուցանէր զամենեւեան՝ դարձուցա-
 նելով 'ի կռոցն մոլորութե յանգիտութի ,
 և լուսաւորէր տք աւետարանաւն յորդեգրու-
 թիւն այ :

Ընեաց եկեղեցիս բազումս 'ի բաղումքա-
 ղաքս և 'ի գեօղս , և 'ի գաւառս հաստա-
 տեաց քահանայս և պաշտօնեայս . և յանձն
 արար զնոսա հոգւոյն սբօն . և ինքն անցեալ
 գնաց 'ի յաւիռնաց գաւառն . և անդ սեր-
 մանեաց զաւետարանն փրկութե . շինեաց
 ե-

Ե կեղեցիս , և հաստատեաց քահանայս և պաշտօնեայս . և եղև առ նոսա աւուրս բաղումս . և զերկեամ մի հաստատեաց զնա 'ի հաւատսն՝ որ 'ի քս :

Եւ յետոյ անցեչ գնաց յՅն վրիտացւոց (որ և բրիտանացիք) . և անընդունակ եղեալ ոչ լոճան քարոզութե աւետարանին , այլ գատեցան զնա 'ի խաչ հանել . և այնպէս կատարեցաւ ծառաքեալն սիմոն նախանձայոյզ : Եւ սակաւ ժողովուրդք հաւատացին 'ի քս . և իջուցեալ զնա 'ի խաչէն՝ եդին 'ի գերեզմանի : Եւ է յիշատակ սբյն 'ի յապրիելի 'ի քսան և մի , 'ի փառս նյ . ամէն ॥ :

ՎԱՐԳ ԵՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Մէջն Վղեմայ հայրապետի :

Երկու եւն մեծանուն հայրապետք Վղեմէս անունամբ . մին՝ հռովմայ , և միւսն՝ անկիւրիոյ : Եւրդ թէպէտև տօնացոյցք մեր զնեն աստ պարզապէս՝ * Վղեմայ հայրապետի ॥ , առանց յասկացուցիչ յաւելոճածոյ՝ հառվմայ, կմանկիւրիոյ , բայց կրկին պատճառք երևին ստուգել , թէ տօնս է առաջնոյն քան երկրորդին : Սի՛ զի ամիսն կատարման հռովմայեցւոյն յայս միջոյ աշնայնոյ անկանի . և

միւս ևս՝ զի տօնախմբի 'ի մեզ զոյգ ընդ ա-
րեւմտեանն սքց, ցո ը բագարատայ և ը գրե-
գորի ենպսաց սիկիլիոյ : Եւ յայտարարեմք զի
քանզի և անկիւրիոյ հայրապետն ըսկից է
արեւելեայց, և յիշատակ սր ևս տօնախմբի
յամ եկեղեցիս, կամ եղև և մեզ հանգոյն
յայսմաւորաց մերոց՝ զերկոցունց ևս ճա-
ռել յայսմ վայրի, եթէ տօնելի, և եթէ յի-
շատակելի ծանիցին առ մեզ : Եւ զի տօն
իէլ 'ի խորագրի վարուց երկրորդ կղեմայ
պարզապէս դնէ . * Տօն է կղեմայ ենպիսի ॥ 102 :

ՍԿԸՅԸԻՐԸՆՈՒԹԻՒՆ

Սէյն կղեմայ՝ հռովմայ հայրապետին :

Ն . հոյեմբ . 26 : () . Բս . հոյեմբ . 25 : () . Ժհ .
Ն = () . և քր իէլ . հոյեմբ . 24 : Լ . հոյեմբ .
23 : Ղառընպ . Լ . 2ԼԲ . և Բ . 2ԼԳ . և Լ .
2ԺԲ . հոյեմբ . 24 . Էմ 26 : Սեփաքի , էմ սուրբիոս .
հոյ . 24 : Եթէմ Խերսոնացի : Վարժի կղեմայ :

ԵՍԻՔԵԼԸՎՈՐԸ

և առաքելանման քր հայրա-
պետն կղեմէս՝ գլուխ առաքե-
լական կոչեցեալ հարց և վար-
դապետաց՝ զօրաւոր բանիւ և գրով, և ան-
ունաւ

տէ՛անի նահատակութիւն վկայութե՛ն , էր աշա-
կերտ պետրոսի վիմին հաւատոյ , և գործա-
կից պողոսի վիգսին հեթանոսաց . ը որում
պանծալի գովութեամբ յիշատակէ զնա՝ ի
թուղթն առ փիլիպպեցիս՝ գրեալ ի հռով-
մէ , յասել անդ . * որք յաւետարանին նա-
հատակեցան ը իս կղեմաւ հանդերձ , և այ-
լովք գործակցօք իմովք , որոց անունքն են
՝ ի դպրութե կենաց ॥ :

Եւ որ այս երանելիս կղեմէս , որ ի բարբառ
հռովմայեցւոց կոչի Գլէ՛մէս , և թարգմանի
Գլած⁽¹⁾ , էր ազգաւ հռովմայեցի՝ ծնեալ ի
հեթանոս ծնողայ , ը ոմանց՝ ի թգրական
զարմէ՝ որդի փաւստոսի և մատթիգիայ ,
այր ազնուական և ազնուաբարոյ , գիտնա-
ւոր և հմուտ արտաքին հանճարոյ , ուսեալ
զամ հռովմէական և զհելլենական դպրու-
թիւնս : Աւելեւ սկիզբն դարձի՛նք՝ ի լոյ
քարոզութե աւետարանի զառաջինն ի հռովմ-
և այն՝ ոն պաւանդի յոմանց , ի լուր բանից
բառնաբայ առաքելոյն կմբուրումն աշակեր-
տի առաքելոց . մինչև յետ ժամանակաց գնալ
կղեմայ անձամբ առ առաքեալս յարեւելս ,
և գտանել զպետրոս և աշակերտիլ նմա , և
նովաւ հանդերձ գալ ի հայրենիս իւր ի
հռովմ : Եւ յլք ասեն , թէ ի ժամանակին՝ յո-
րում եկն վէմն հաւատոյ պետրոս ի հռովմ ,
և անդ հաստատեալ զգլխաւոր աթոռ իւր՝
քարոզէր զխորհուրդն անծպաշտութեան , և
որ քան զօր բազմանային հաւատացեալք ի
նոր , կղեմէս զերծեչ ի նաւաբեկութե՛ն հան-

դիպեցաւ ԾԲ առաքելոյն , և ընկալաւ 'ի նմա-
նէ , զքարոզութի ճշմարիտ անճգիտութե . և
աշակերտեւ չ'նմա' եղև և ինքն զօրաւոր քա-
րոզ աւետարանին քնի : Եւ քանզի էր ճար-
տար և աջողակ 'ի բան և 'ի գիր , եղև նո-
տար' գրիչ կանոնաց և հրամանատարուն սբօյ
առաքելոյն . և առաւելապէս իբրև աջ և բա-
զուկ գլխաւորացն պետրոսի և պօղոսի . և
ձեռնադրեցաւ քահանայ և եպիսկոպոս 'ի
սբօն պետրոսէ :

Ձեռնադրութի կղեմայ դնի յովանց 'ի վեր-
ջին ամս ներոնի կայսեր' մօտ 'ի կատարումն
ԾԲ պետրոսի' առ 'ի լինել յաջորդ նր անմի-
ջական . յոր հայի և ասելն յայսմաւուրաց
մերոց . * ձեռնադրեցաւ 'ի սբօն պետրոսէ
'ի վիմէն հաւատոյ փոխանորդ իւր , և յա-
ջորդ յաթողն հռովմայ || : Իսկ ըս այլոց' թէ-
պէտև 'ի պետրոսէ էր ձեռնադրեալ , և ե-
ղև իսկ յաջորդ նր , բայց ոչ անըմիջապէս ,
այլ զկնի զինոսի , զոր յիշէ պօղոս . որպէս և
ովանք դնեն զկնի կղեգոսի կմ' անակղետո-
սի յաջորդին զինոսի : Եւ արդարև 'ի ժա-
մանակս անդ հալածանաց' այս աշակերտք
էին , որք ունէին զաթողուակալութի պետրո-
սի , երբեմն մին , և երբեմն միւսն . այլ այն'
որ կենդանի մնայր զկնի նահատակելոցն ա-
ռաջնոց' տիրապէս համարի ըս կարգի երկ-
րորդ կմ' երրորդ և կամ չորրորդ 'ի յաջորդս
պետրոսի : (2)

Եւ ըս այսմ ԾԲ հայրապետն կղեմէս' յետ
կատարման պետրոսի և պօղոսի առ ներոնիչ
յաւ

յամի Թն իբր 66 , է զի իբրև պաշտօնակից զինոսի և կղեդոսի , և է զի առանձինն հով-
ոճեաց զեկեղեցին հռովմայ՝ մինչև յաւուրս
դոմեաթանոսի կայսեր (3) , որ նստաւ զկնի
տիտոսի յամի Թն 81 : Անդ զոր ոմանք ա-
սեն , թէ առ ժամանակ մի հրաժարեաց յա-
թոռոյն , զի մի երևեսցի իբրև ժառանգու-
թի ունել զգահն առաքելական . և ըստցա՝
եհաս և ցաւուրս տրայիանոսի կայսեր , որ
նստաւ յամի Թն 98 :

Արդ մեծն կղեմէս արար բազմապատիկ շի-
նութիս նորածնեալ եկեղեցւոյ՝ ի հռովմ
և յամ արեւմուտս , դարձուցանելով զբա-
զումս ի հռովմայեցւոց և ի հրէից , յան-
ձանձելով զժողովուրդ Թն , և կարգելով
պաշտօնեայս եկեղեցւոյ : Աւ կրե՛լ բազում
վիշտս և հալածանս՝ ի վախճանի արժանի
եղև վկայական մահոճան . քանզի իբրև կա-
լան զմբ հայրապետն և տարան յատեան կալ-
սեր , նա համարձակ խոստովան եղև զքո
Թն , և յանդիմանեաց զանԹն մոլորութի
կռապաշտից : Անդ որ բարկացեալ թգրն՝
ետ տանջել զնա չարաչար և դառն հարուճա-
ծովք գանից . բայց նահատակն առաքինի
հաստատուն կայր ի հանդիսի ճշմարտուն .
վայ կախեցին զնա և քերեցին զնամ մարմինն ,
և գրեթէ մինչև յոսկերան հասուցին :

Այլ ոչ կարացեալ խախտել զնա ի քո՛ւ
եղին զնա արքունի հրումանաւ ի նաւ , և
տարան յարտասահմանութի մինչև ի քեր-
սոնիսոն . ուր կապեցին ի պարանոց սքն
վէմ

վիմ մի մեծ և ծանր , կամ զխարիսխ մի նա-
ւու , և արկին 'ի ծովն . և կմ ը ալոց՝ յետ
կալոյ յաքսորանս անդ քերսոնայ ամս հինգ՝
ապա ընկեցին զերանելին 'ի ծով . և այնպս
կատարեցաւ 'ի քս⁽⁴⁾ : Վսլ առանձին տես-
չութիւն կամացն նոյ՝ անկաւ մարմին կղեմայ
'ի ներքոյ կամարածե ժայռի միոյ կմ գմբե-
թածե վիմի մեծի . ուր պահեցաւ ամբողջ
առ ժամանակ մի :

Վսլ երեւցաւ յբ վկայն քսի հայրասլետն
կղեմէս՝ եպսի դաւառին այնորիկ , և ասաց ,
թէ եկ շինեա՝ 'ի վր մարմնոյ իմոյ տապան :
Վսէ եպսն . տէր իմ , տեղիդ այդ՝ զոր հրա-
մայեա տապան շինել , ծով է . ասէ նահա-
տակն . դու առ ընդ քեզ զուխտ եկեղեցւոյ
քո , և եկեալ անդ՝ տեսանէք զփառան նոյ :
Վսլ յորժամ գնաց եպսն 'ի ծովեզրն , դար-
ձաւ ջուրն յետս , և եղև ցամաք մինչև 'ի
վիմն . և երթեալ եպսին՝ ետես զմարմին սք
վկային անարատ 'ի ներքոյ վիմին . և ամփո-
փեաց 'ի տեղւոջն յայնմիկ յառանձին տապա-
նի՝ ը հրամանաց սքին : Վսլ իբրեւ ել եպսն և
որ ը նմա էին մտեալ , երթայր ջուրն զհետ
նոյ մինչև 'ի տեղի իւր . և այնպէս դարձեալ
ծածկեցաւ վիմն :

Վսլ 'ի ցաւիլ ամենեցուն ը իրսն , և յասել՝
թէ զիարդ ոչ բարձաք զսք նշխարսն 'ի ծովե-
անտի , երեւցաւ սքն կղեմէս արժանաւո-
րաց ոմանց 'ի տեսլեան գիշերոյ , և ասէ .
զնշխարս իմ բառնալ մի կարծեք . այլ առ-
նեմ ձեզ զայս շնորհ , զի յիւրաքանչիւր տար-
ւոյ

և ոչ 'ի յիշատակի կատարման իմոյ զաւուրս
եօթն 'ի բաց մեկնել ծովուդ՝ պատրաստեա-
ցէ ձեզ տեղի ը ցամաք գալ հետի մինչև 'ի
տապանն իմ . * Նւ բանքն արգիւնք եղեն՝
(ասէ սքն եփրեմ արքեպօսն քերսոնի) . վա-
ղի 'ի ժամանակէ անտի մինչև ցօրս ցայս՝ ամի
ամի սքանչելիքս այս կատարին անծագործ մե-
ծագործութի՝ 'ի վեր քան զհրաշս , զոր արար
անձ 'ի ձեռն մովսեսի 'ի ծովուն Ով սքան-
չելեացս և փառաց վկայիս , որ ներգործին
յամ տարւոջ յաւուր նահատակուն փառա-
ւորելոյս այս . քղի ցաւուրս եօթն՝ ոմ կան-
խեցութեացաք , մեկնի գնայ համատարածն
այն ծով անհուն , և անցս դիւրագնալի տայ
բարեպաշտից :

Նյամ այսպէս եղելոյ՝ ամ որ 'ի մէջ բարե-
պաշտասէր գաւառականք և քաղաքացիք քեր-
սոնի՝ իբրև լսէին զայս , խուռն ընթանային
'ի տեսիլ հրաշիցս : Նոյ որս և այլ մի բա-
րեպաշտ հանդերձ բարեպաշտութի կնաւն և
արու զաւակաւն՝ արարին զայն ճանապարհ
որ տանի 'ի տաճար սքյ վկային . և հասեալ
'ի տեղին , և զսքանչելիսն՝ որ անդ լինէր ,
տեսեալ , առին զձեռանէ մանկանն , և մտին
յանձաշէն տաճար անդ 'ի մէջ ծովու . և մեր-
ձեալ առ տապանն՝ խնդրունաճովք պաղա-
տէին առ սքն , մեղաց թողութի նովաւ առ-
նուլ հայցելով , և մանկանն տալ մաղթե-
լով կեանս երկար և անվթար՝ բարօրութի ,
և որ ինչ միանգամ անկ է ծնողաց խնդրել
վա միամօր զաւակի :

յուզդայի , և թէ զկնի եղբօր իւրոյ յակորայ
 նստեալ իցէ յաթուռն եֿհմի , (որ է շփոթել
 զսիմոն կանանացի ը շմաւոնի ազգականին
 քօի ,) լաւ ևս գրէ զկնի այսպէս : * Ստաք
 'ի գրոյ , թէ սա է նաթանայէլն՝ որ 'ի կա-
 նայ գալիլէացոյ . զի սիմոն կանանացին և
 շմաւոն նախանձայոյզն և նաթանայէլն մի
 և նոյն են . որպէս յուզայն՝ զեբէոսն և թա-
 դէոսն || :

Սակ թէ ո՛ր քարոզեաց և ո՛ր կատարեցաւ
 Ծրն սիմոն , ունիմք հաստատագոյն 'ի խորե-
 նացոյն՝ թէ զառաջինն շրջեցաւ յարևելս ,
 անցել ը հայս , և յածեալ 'ի պարսս . քան
 զի ասէ՝ 'ի խնդրել ներսէհի արքայի ասո-
 րեստանի զթադէոս առաքել հայոց յաբգա-
 րէ արքայէն մերմէ 'ի պէտս բժշկութեան ,
 գրեաց առ նա աբգար այսմս . * Յընկերաց
 նր 'ի գլխաւորաց (երկոտառանից) սիմոն
 անուռն՝ նա 'ի կողմանս պարսից առաքեալ է .
 խնդիր արարեալ՝ լուիցես նմա , յորժամ և
 հայրն քո արտաշէս . և նա բժշկեսցէ զնմ
 հիւանդութիս , և ճանապարհ կենաց ցուց-
 ցէ || : Ստ նմին օրինակի գրեաց և առ ար-
 տաշէս արքայ պարսից , թէ * մի յաշակեր-
 տաց նր (քօի) գլխաւորաց սիմոն անուռն
 է 'ի կողմանս քոյոյ Խրուէդ . արդ խնդիր
 արարել՝ գտցես զնա || . և որ 'ի կարգին :

|| Իաճայնի այսմ ըստ մասին և գրեալն 'ի
 յայտմաւորս հռովմայեցոց՝ 'ի հսկտ . ինչ
 այսպէս . * Ստարումն երսնելի առաքե-
 լոցն՝ սիմոնի կանանացոյ , և թադէի յու-

դայ կոչեցելոյ . յորոց սիմոն յեգիստոս ,
 Թադէոս 'ի միջագետս քարոզեաց զաւետա-
 րանն . ապա 'ի միասին մտել 'ի պարսս , յետ
 դարձուցանելոյ զանթիւ բազմութի ազգին
 այնորիկ 'ի քս' վկայութի կատարեցան ॥ :

() նոյնս այլով օրինակաւ նշանակէ յայսմա-
 ւուրք հայոց 'ի յունիսի . 30 . * Սիմոն կա-
 նանադին . . . քարոզեաց յՅն պարսից և բա-
 բելացւոց . և արարել մեծամեծ սքանչելիս
 և հասեալ 'ի վերին հայս . . . կատարեցաւ
 յուսութա , որ 'ի կուսէ որմեայ կայ , և ան-
 դէն թաղեցաւ . . . Նա այլք ասէն , թէ . . .
 յեմ նստաւ եմպ , և անդէն խաչեցաւ . և
 կէսք 'ի մովրիտանա ասէն կատարեցաւ շմա-
 ւոն , և այլք 'ի վրիտանացոց երկիրն ॥ : Սբ
 պարտ է պահել միայն զքարոզելն սիմոնի
 յարեւելս . իսկ զկատարումն դնել յարե-
 մուտս 'ի տանցանելոյն ը ափրիկէ . ոմ միա-
 բան աւանդեն յոյսք և հայք ը ճառընորաց :

* Բանդի յայսմաւուրք յունաց 'ի մայիսի 10 .
 գրէ . * Սիմոն' մեծ առաքեալն քսի , մակ-
 անոճանեալն նախանձայոյզ կրկին
 պսակ խոստովանութե էառ . քանզի 'ի մաւ-
 րիտանիա և յափրիկեցւոց Յն և 'ի բովան-
 դակ լիբիա շրջեալ , և զբաղումս յանհաւա-
 տից դարձուցեալ 'ի տիր , յետոյ ուրեմն եկն
 'ի բրիտանիա (որ է Յ անգղիացւոց) . և 'ի
 խաչ բեւեռեալ՝ աւանդեաց նոյ զհոգի իւր ॥ :

() նոյն երկրորդէ և ժամագիրք նոյ . և յա-
 ւելու նոճագել այսպէս .

* Տենչացաւ քս , զայս քեզ սիմոն ասել ,
 նա .

նախանձիմ դառն կրիցքոց շարչւրանօք խաչի .
 'ի տասներորդումն (ամսեանն մայիսի) 'ի
 խաչ հանին զառաքեալն զսիմոն թշնամիք ॥ :
 Իսկ ողբիւր այս աւանդիցս գտանի 'ի ճա-
 ուրնտիրս մեր , ունելով բանին այսպէս .
 * || կայուի նք առաքելոյն սիմոնի նախան-
 ձայնդի : Ի ծիմաստ և անժատեան սիմոն
 աշակերտ քնի , որ 'ի նք վերնստանն էառ 'ի
 քնի զձեռնադրու թի իշխանութեն՝ գնալ 'ի
 վր օձից և կոխել զգորուի աներեւոյթ թըշ-
 նամւոյն , նմ զմահու և զդժոխոց . և առեչ
 հրաման հերկել զերկիր , և իսկ զփուշ մե-
 ղաց , և սերմանել զսերմ անժաշտութե ի
 աներկիր . ոպ վիճակեցին նք առաքեալքն
 հրամանաւ հոգւոյն սբյ 'ի վր միմեանց զՅա-
 նմ : Եւ եհաս վիճակ առաքելական սբյն սի-
 մոնի յարեմուտս՝ յերկիրն մավրիտանիայ .
 և երթեալ անդ՝ լուսաւոր վիպութքն լու-
 սաւորէր զամենեւեան՝ սերմանելով զբանն
 կենաց 'ի խուժադուժ յՅն յայն , առնելով
 նշանս և սքանչելիս 'ի ձեռն հոգւոյն սբյ .
 հաւանեցուցանէր զամենեւեան՝ դարձուցա-
 նելով 'ի կռոցն մոլորութե յանժաշտութի ,
 և լուսաւորէր նք աւետարանաւն յորդեգրու-
 թիւն նայ :

Ը ինեաց եկեղեցիս բազումս՝ ի բազում քա-
 ղաքս և 'ի գեօղս , և 'ի գաւառս հաստա-
 տեաց քահանայս և պաշտօնեայս . և յանձն
 արար զնոսա հոգւոյն սբյ . և ինքն անցեալ
 գնաց 'ի յաւիռոնաց գաւառն . և անդ սեր-
 մանեաց զաւետարանն փրկութե . շինեաց
 ե-

Ե կեղեցիս , և հաստատեաց քահանայս և պաշտօնեայս . և եղև առ նոսա աւուրս բազումս . և զերկեամ մի հաստատեաց զնս 'ի հաւատան՝ որ 'ի քս :

Եւ յետոյ անցեչ գնաց յՅն վրիտացւոց (որ և բրիտանացիք) . և անընդունակ եղեալ ոչ լուան քարոզութե աւետարանին , այլ դատեցան զնա 'ի խաչ հանել . և այնպէս կատարեցաւ ծա առաքեալն սիմոն նախանշայոյզ : Եւ սակաւ ժողովուրդք հաւատացին 'ի քս . և իջուցեալ զնա 'ի խաչէն՝ եդին 'ի գերեզմանի : Եւ է յիշատակ սբյն 'ի յապրիէլի 'ի քսան և մի , 'ի փառս ւնյ . ամէն || :

ՎԱՐՔ ԵՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Մէջն իշեմայ հայրապետի :

Երկու են մեծանուն հայրապետք իշեմէս անունամբ . մին՝ հռովմայ , և միւսն՝ անկիւրիոյ : Եւրդ թէպէտև տօնացոյցք մեր զնեն աստ պարզապէս՝ * իշեմայ հայրապետի || , առանց յատկացուցիչ յուրեւումս՝ հռովմայ , կմանկիւրիոյ , բայց կրկին պատճառք երևին ստուգել , թէ տօնս է առաջնոյն քան երկրորդին : Եւ 'ի՛ զի ամիսն կատարման հռովմայեցւոյն յայս միջոյ աշնայնոյ անկանի . և

միւս ևս՝ զի տօնախմբի 'ի մեզ զոյգ ընդ ա-
րեւմտեան սքց, քի ը բազարատայ և ը գրիւ
գորի ենպսաց սիկիլիոյ : Վ.ՅԼ յայտը նամի վր՝
քանզի և անկիւրիոյ հայրապետն ըսկից է
արեւելեայց, և յիշատակ սր ևս տօնախմբի
յամ եկեղեցիս, կամ եղև և մեզ հանգոյն
յայսմաւորաց մերոց՝ զերկոցունց ևս ճա-
ռել յայսմ վայրի, եթէ տօնելի, և եթէ յի-
շատակելի ծանիցին առ մեզ : (Ժ)՝ զի նոր
իէլ 'ի խորագրի վարուց երկրորդ կղեմայ
պարզապէս դնէ . * Տօն է կղեմայ ենպի || 102 :

ՍԿԸՅԸԲԵՆՈՒԹԻՒՆ

Սքյն կղեմայ՝ հռովմայ հայրապետին :

Հ. նոյեմբ. 26 : (} . Բս. նոյեմբ. 25 : (} . Ժհ.
Հ = (} . և քի էէլ. նոյեմբ. 24 : | . նոյեմբ.
23 : Ղառընար. | . 2ԼԷ. և Բ. 22Գ. և Լ.
2ԺԲ. նոյեմբ. 24. Էճ 26 : Սեպտեմբ, Էճ ստեփոս.
նոյ. 24 : Եթէմ Դերսոնադի : Սարգ և կղեմայ :

ԵՍԲԵԼԵՎԻՈՐԾ
և առաքելանման սք հայրա-
պետն կղեմէս՝ գլուխ առաքե-
լական կոչեցեալ հարց և վար-
դապետաց՝ զօրաւոր բանիւ և գրով, և ան-
ունաւ.

ունանի նահատակութիւն վկայութեան , եր աշա-
կերտ պետրոսի վիմին հաւատոյ , և գործա-
կից պօղոսի վիճակին հեթանոսաց . ը որում
պանծալի գովութեամբ յիշատակէ զնա 'ի
թուղթն առ փիլիպպեցիս՝ գրեալ 'ի հռով-
մէ , յասել անդ . * որք յաւետարանին նա-
հատակեցան ը իս կղեմաւ հանդերձ , և այ-
լովք գործակցօք իմովք , որոց անունքն են
'ի դպրութե կենաց ॥ :

Երդ այս երանելիս կղեմէս , որ 'ի բարբառ
հռովմայեցոց կոչի Գլէմէս , և թարգմանի
Գլած⁽¹⁾ , եր ազգաւ հռովմայեցի՝ ծնեալ 'ի
հեթանոս ծնողայ , ը ոմանց՝ 'ի թգրական
զարմէ՝ որդի փաւստոսի և մատթիգիայ ,
այր ազնունական և ազնունաբարոյ , գիտնա-
ւոր և հմուտ արտաքին հանճարոյ , ուսեալ
զնամ հռովմէական և զհեղեմական դպրու-
թիւնս : Աւ եղև սկիզբն դարձի 'նք՝ 'ի լոյ
քարոզութե աւետարանի զառաջինն 'ի հռովմ-
և այն՝ ոմ աւանդի յոմանց , 'ի լուր բանից
բառնաբայ առաքելոյն կմբռնումն աշակեր-
տի առաքելոց . մինչև յետ ժամանակաց գնալ
կղեմայ անձամբ առ առաքեալս յարևելս ,
և գտանել զպետրոս և աշակերտիլ նմա , և
նովաւ հանդերձ գալ 'ի հայրենիս իւր 'ի
հռովմ : Այլք ասեն , թէ 'ի ժամանակին՝ յո-
րում եկն վէմն հաւատոյ պետրոս 'ի հռովմ ,
և անգ հաստատեալ զգլխաւոր աթոռ իւր՝
քարոզէր զխորհուրդն անձաշտութեան , և
որ քան զոր բազմանային հաւատացեալք 'ի
մոր , կղեմէս զերծեչ 'ի նաւաբեկութե հան-

դիպեցաւ՝ Ծառաբեր լոյն , և ընկալաւ 'ի նմա-
նէ , զքարոզութի ճշմարիտ անգիտութե . և
աշակերտեչ 'նմա' եղև և ինքն զօրաւոր քա-
րոզ աւետարանին քնի : Եւ քանզի էր ճար-
տար և աջողակ 'ի բան և 'ի գիր , եղև նո-
տար՝ գրիչ կանոնաց և հրամանատրութե սքչ
առաքելոյն . և առաւելապէս իբրև աջ և բա-
զուկ գլխաւորացն պետրոսի և պօղոսի . և
ձեռնադրեցաւ քահանայ և եպիսկոպոս 'ի
սքչն պետրոսէ :

Ձեռնադրութի կղեմայ դնի յովանց 'ի վեր-
ջին ամս ներոնի կայսեր՝ մօտ 'ի կատարումն
Ծառն պետրոսի՝ առ 'ի լինել յաջորդ նր անմի-
ջական . յոր հայի և ասելն յայսմաւորաց
մերոց . * ձեռնադրեցաւ 'ի սքչն պետրոսէ
'ի վիմէն հաւատոյ փոխանորդ իւր , և յա-
ջորդ յաթողն հռովմայ ॥ : Իսկ ըն այլոց՝ թէ-
պէտև 'ի պետրոսէ էր ձեռնադրեալ , և ե-
ղև իսկ յաջորդ նր , բայց ոչ անլիմիջապէս ,
այլ զկնի զինոսի , զոր յիշէ պօղոս . որպէս և
ովանք դնեն զկնի կղեգոսի կմ անակղետո-
սի յաջորդին զինոսի : Եւ արդարև 'ի ժա-
մանակս անդ հալածանաց՝ այս աշակերտք
էին , որք ունէին զաթողաւակալութի պետրո-
սի , երբեմն մին , և երբեմն միւսն . այլ այն՝
որ կենդանի մնայր զկնի հաստատակեւոցն ա-
ռաջնոց՝ տիրապէս համարի ըն կարգի երկ-
րորդ կմ երրորդ և կամ չորրորդ 'ի յաջորդա-
պետրոսի : (2)

Եւ ըն այսմ Ծառ հայրապետն կղեմէս՝ յետ
կատարման պետրոսի և պօղոսի առ ներոնիւ
յա

յամի նոն իբր 66 , է զի իբրե պաշտօնակից
ղինոսի և կղեդոսի , և է զի առանձինն հով-
ոճեաց զեկեղեցին հռովմայ՝ մինչև յաւուրս
դոմեաթիանոսի կայսեր ⁽³⁾ , որ նստաւ զկնի
տիտոսի յամի նոն 81 : Անդ զոր ոմանք ա-
սեն , թէ առ ժամանակ մի հրաժարեաց յա-
թոռոյն , զի մի երևեսցի իբրե ժառանգու-
թի ունել զգահն առաքելական . և ըստցա՝
եհաս և ցաւուրս տրայիանոսի կայսեր , որ
նստաւ յամի նոն 98 :

Արդ մեծն կղեմէս արար բազմապատիկ շի-
նութիս նորածնեալ եկեղեցւոյ 'ի հռովմ
և յամ արեւմուտս , դարձուցանելով զբա-
զումս 'ի հռովմայեցւոց և 'ի հրէից , յան-
ձանձելով զժողովուրդ նոն , և կարգելով
պաշտօնեայս եկեղեցւոյ : Ալ կրե՛լ բազում
վիշտս և հալածանս՝ 'ի վախճանի արժանի
եղև վկայական մահոճան . քանզի իբրե կա-
լան զԾԲ հայրապետն և տարան յատեան կալ-
սեր , նա համարձակ խոստովան եղև զԳԾ
նաճ , և յանդիմանեաց զանաճ մոլորութի
կռապաշտից : Անդ որ բարկացեալ թգրն՝
ետ տանջել զնա չարաչար և դառն հարուճա-
ծովք գանից . բայց նահատակն առաքինի
հաստատուն կայր 'ի հանդիսի ճշմարտուն .
վայ կախեցին զնա և քերեցին զնամ մարմինն ,
և գրեթէ մինչև յոսկերան հասուցին :

Այլ ոչ կարացեալ խախտել զնա 'ի քծե՝
եղին զնա արքունի հրամանաւ 'ի նաւ , և
տարան յարտասահմանութի մինչև 'ի քեր-
սոնիսոն . ուր կապեցին 'ի պարանոց սթյն
վէմ

վեմ մի մեծ և ծանր , կամ զխարիսխ մի նա-
ւու , և արկին 'ի ծովն . և կմ ը ալոց՝ յետ
կալոյ յաքսորոսնս անդ քերսոնայ ամս հինգ՝
ապա ընկեցին զերանելին 'ի ծով . և այնպս
կատարեցաւ 'ի քս⁽⁴⁾ : Այլ առանձին տես-
չութիւն կամացն նոյ՝ անկաւ մարմին կղեմայ
'ի ներքոյ կամարածե ժայռի միոյ կմ գմբե-
թածե վիմի մեծի . ուր պահեցաւ ամբողջ
առ ժամանակ մի :

Ապա երևեցաւ յա վկայն քսի հայրաստն
կղեմէս՝ եպսի գաւառին այնորիկ , և ասաց ,
թէ եկ շինեա՛ 'ի վր մարմնոյ իմոյ տապան :
Ասէ եպսն . տէր իմ , տեղիդ այդ՝ զոր հրա-
մայեա տապան շինել , ծով է . ասէ նահա-
տակն . դու ան ընդ քեզ զուխտ եկեղեցւոյ
քո , և եկեալ անդ՝ տեսանէք զփառսն նոյ :
Այլ յորժամ գնաց եպսն 'ի ծովեզրն , դար-
ձաւ ջուրն յետս , և եղև ցամաք մինչև 'ի
վեմն . և երթեալ եպսին՝ ետես զմարմին սքյ
վկային անարատ 'ի ներքոյ վիմին . և ամփո-
փեաց 'ի տեղւոջն յայնմիկ յառանձին տապա-
նի՝ ը հրամանաց սքյն : Այլ իբրեւ ել եպսն և
որ ը նմա էին մտեալ , երթայր ջուրն զհետ
նոյ մինչև 'ի տեղի իւր . և այնպէս դարձեալ
ծածկեցաւ վեմն :

Այլ 'ի ցաւիլ ամենեցուն ը իրսն , և յասել
թէ զիարդ ոչ բարձաք զսք նշխարսն 'ի ծովե
անտի , երևեցաւ սքն կղեմէս արժանաւո-
րաց ոմանց 'ի տեսլեան գիշերոյ , և ասէ .
զնշխարս իմ բառնալ մի կարծեք . այլ առ-
նեմ ձեզ զայս շնորհ , զի յիւրաքանչիւր տար-
ւոյ

ւոջ 'ի յիշատակի կատարման իմոյ զաւուրս
եօթն 'ի բաց մեկնել ծովուդ՝ պատրաստեա-
ցէ ձեզ տեղի ըցամաք գալ հետի մինչև 'ի
տապանն իմ. * Ալ բանքն արդիւնք եղեն՝
(ասէ սքն եփրեմարքեմսն քերսոնի) . վ'ս
զի 'ի ժամանակէ անտի մինչև ցօրս ցայս՝ ամի
ամի սքանչելիքս այս կատարին նաժագործ մե-
ծագործութի՝ 'ի վեր քան զհրաշս , զոր արար
նաժ 'ի ձեռն մովսեսի 'ի ծովուն Այսքան-
չելեացս և փառաց վկայիս , որ ներգործին
յամ տարւոջ յաւուր նահատակուն փառա-
ւորելոյս այս . քզի ցաւուրս եօթն՝ ուն կան-
խեցութեացաք , մեկնի գնայ համատարածն
այն ծովանհուն , և անցս դիւրագնալի տայ
բարեպաշտից :

Այսմ այսպէս եղելոյ՝ նամ որ 'ի մէնջ բարե-
պաշտասէր գաւառականք և քաղաքացիք քեր-
սոնի՝ իբրև լսելին զայս , խուռն ընթանային
'ի տեսիլ հրաշիցս : Անդ որս և այր մի բա-
րեպաշտ հանդերձ բարեպաշտութի կնաւն և
արու զառակաւն՝ արարին զայն ճանսապարհ՝
որ տանի 'ի տաճար սքյ վկային . և հասեալ
'ի տեղին , և զսքանչելիսն՝ որ անդ լինէր ,
տեսեալ , առին զձեռանէ մանկանն , և մտին
յնաժաշէն տաճար անդ 'ի մէջ ծովու . և մեր-
ձեալ առ տապանն՝ խնդրուածովք պաղա-
տէին առ սքն , մեղաց թողուի նովառ առ-
նուլ հայցելով , և մանկանն տալ մաղթե-
լով կեանս երկար և անվթար՝ բարօրութի ,
և որ ինչ միանգամ անկ է ծնողաց խնդրել
վ'ս միամօր զաւակի :

Արդ կատարեալ զաղօթսն, և զսբյն ողջունելի զնշխարս՝ ելին յետո դարձան անդրէն . և յետ ելանելոյ նց՝ ջուրն միւսանգամ ընթացաւ ՚ի տեղի իւր : Իսկ նց դարձուցեալ զաչս և տեսեալ, զի ծովացեալ էր՝ երբեմն այն ճանապարհ, շուրջ հայէին ՚ի խնդիր զաւակի իւրեանց . այլ նա թողեալ մնացել էր առ տապանի սբյն . և այս ոչ առ մոռացութե ծնողացն, այլ՝ նոյ բարեհաճութբն եղև . զի և աստանօր մեծապէս զարմանադործեսցէ զվկայն :

Արդ իբրև ոչ գտին ծնողքն զզաւակն, և ՚ի միտ առին՝ թէ ՚ի խորս անդ թողաւ յինքեանց մանուկն, զի՞նչ պարտ է ասել զհօրն ողբս, և զմօրն կականմունս . զի նմ տօնն այն պայծառ ՚ի սուգ դարձաւ (և այն պէս ողբային զնա զամն ողջոյն, մինչև հասին աւուրք տօնի սբյն ՚ի միւս տարւոյ) : Յայնժամ ասեն ցմիմեանս՝ յուշ ածել զզաւակն իւրեանց . եկայք երթիցուք առ սբն . զի թէ մնացեալ ինչ իցեն նշխարք զաւակին մերոյ, զոր ոչն կարծեմք, առցուք Իւր յորժամ տեղի ետ ծովն, մտին նախ ինքեանք ՚ի խորս՝ տենչանօք զաւակին բերելք, և նմ ժողովուրդն զկնի նց :

Այն ինչ ՚ի տաճար անդր հասանէին վկային, ով սքանչելեացս, տեսին զզաւակն իւրեանց կենդանի և ուրախ և կայտառ ապա հարցանէին ցպատանին, թէ ո՞րպէս ապրեցար, ո՞ կենադործեաց զքեզ, ո՞ պահեաց, և ո՞ անոյց : Իսկ մանուկն միով ձեռամբն բռնն հա-

Հարեալ զտապանէն , և միւսովն մատնացոյց
նշանակել զ'ի ներքս եղեալն՝ պինի առնէր
որոց հարցինն . սա իմ յետ ւոյ և կեանք և
անունդ , և լեզւմ որոց 'ի ծովու գազանաց՝
ամբուծի եղև , սա զիս օր լսօրէ գեղեցիկ
դարմանէր ॥ :

Իսկ թէ զիարդ , լիագոյն հանգամանօք
յայտ առնեն ճառընտիրք մեր ընդ յայսմաւ
ւուրս . իբր զի ցորչափ անդ էր մանուկն զտա-
րի մի , ծնողք նր ընդ մեռեալս համարելով
զնա՝ շաբաթ 'ի շաբաթէ տային յեկեղեցին
յիշատակ հոգւոյ նորա նշխար և բաժակ և
ձէթ . և քահանայն յիշատակէր զնա լսյլ
ննջեցեալն պատարագաւ : Եւ իբրև գտաւ
մանուկն , և հարցանէին զնա , թէ որպէս
ապրեցար 'ի ծովէս , նա ասաց , թէ 'ի կա-
մարս՝ յորում տապանս է , ջուր ոչ եմուտ .
և էր լոյս պայծառ . և յամ շաբաթ օր տայր
ինձ այր մի նշխար , ձէթ և գինի . և իմ զայն
կերեալ և արբել յագենայի . և մինչև ցնոյն
օր շաբաթուն ոչ քաղցնուի և ոչ ծարաւէի :
Եւ որք տեսին և լուան , մեծապէս փառս
տային ւոյ , որ առնէ սքանչելիս 'ի ձեռն սբց
իւրոց . և պապանձեցոյց զբերան հերձոճաւ
ծողացն , թէ յետ մահու պատարագն և ո-
ղորմութիւն չէ օգուտ մեռելոյն : Եւ յայնմ
օրէ լուցանէր եպօսն զկանթեղսն 'ի վր տա-
պանին՝ և ելանէին . և 'ի միւս տօնին դային
և գտանէին զկանթեղսն 'ի վառ . և փառա-
ւոր առնէին զնա : Եւ ող զայլ հրաշս բժշկու-
թեց՝ որք լինէին 'ի տապանէ սբյն առ ուխ-
տա .

Վրդ մնաց մարմինս սբյն կղեմայ հայրապետի անդ ՚ի քերսոն մինչև յիններորդ դար . և յայնժամ յաւուրս նիկողայոսի հռովմայ հայրապետի՝ որ նստաւ յամի տն 858 , սբն կիւրղոս քարոզիչ և առաքեալ ըսլաւաց՝ փոխադրեաց զայն ՚ի հռովմ . ուր եդաւ պատուով յեկեղեցին՝ որ յանունս նր շինեալ էր անդ յառաջագոյն :

Ինդ պատուական նշխարս սբյն կղեմայ դասելի են և մնացունաժք աղգի աղգի գրոճածոց նր , որք զառաքելականն գոգցես ունէին հեղինակուի յառաջին դարս եկեղեցւոյ . և ինչ ինչ ընթերցեալ լինէր ՚ի կարդացմունս եկեղեցւոյ իբրև զթուղթս առաքելոց . ոնկ և առաքել անունամբ պատուի ՚ի կղեմայ աղեքսանդրացւոյ հանգոյն բառնաբայ , տիմոթեայ և տիտոսի : Վ. յԼ յազագս գրոց նորին լիցին բանք ՚ի կարգի ծանօթութեց , և ս առաւել վն պատմական բանից՝ որք հային յանձնս նր . ոնկ և վն այլօրինակ վկայաբանուէն նր ըմ մետափրաստեանց : (6)

Վ. հին գաւազանագիրս հռովմայ հայրապետաց գրեալ կայ և այս ինչ զսբյն կղեմայ , թէ * սա յեօթն վիճակս բաժանեաց զհաւատարիմնօտարս եկեղեցւոյ . զի իւրաքանչիւր յիւրում վիճակի ստուգեսցէ զանցս վկայից մեծաւ խնամով և փութով պնդութե ॥ : Վ. ըն այսմ գլուխ ճանաչի և վկայասիրաց՝ սբ հայրապետս :

XX

Ծ ԱՆ Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք :

(1) **Ա**յնաբար, և հեռապէս ստուգաբանեն յոյնք զա-
նուն կղեմայ՝ ուռ. կմ ճիւղ՝ յիւրեանց բարբառ, ընդ-
եփրեմի քերսոնացւոյ, և լը այնմ նոճագեն 'ի ժամա-
գիրս, * ուն ուռ քնի իմանալի որթ եղեալդ կղեմէ՝
,, զնծային գինին զեղեալ || : Եւ զի հոլովականն տն-
ոճանս գլխիս՝ լինի գլխիմնդոս, ուն և 'ի լո. գլեմէնս,
գլեմէնգիս, վնյ առ նախնիս մեր կղեմէսն գրի նաև
կղեմենտոս :

(2) Հերոնիմոս, յղ. երևելի արանց, * կղեմէս, զոր-
,, մէ առաքեալն պօղոս գրելով առ փիլիպպեցիս՝ ա-
,, սէ, կղեմաւ հանգերձ և այլովք գործակցօք իմովք,
,, չորրորդ յետ պետրոսի եւս հռովմայ, վն զի երկ-
,, րորդն զինոս եղև, և երրորդն անակղետոս, թէ-
,, պէտև բազումք 'ի լատինացւոց՝ երկրորդ յետ պետ-
,, րոսի առաքելոյ համարին լինել զկղեմէս ||, ուն և
ոչ սակաւք յարևելեայց :

(3) Յայտնապէս յաւուրս գոմեախանոսի կայսեր ասեն
զվկայական հանդէս և զարտասահմանութի սքյն կղե-
մայ՝ ճառընաիրք մեր, և Հ. և Յ. ժմ : ուր Յ. բս. և
Լ. յաւուրս տրայխանոսի գրեն՝ լը մեռափրասաբեանց,
որ ոչն կարէ կալ նաև ըստ դասակարգի քհնյապետաց
հռովմայ, քանզի թոյլ զի վկայեաց և հերոնիմոս՝ թէ
բազումք զկղեմէս գնեն երկրորդ զկնի պետրոսի, ե-
գեալ թէ լեալ իցէ և չորրորդ, ոչ կարէ հասանել յա-
ւուրս տրայխանոսի, զի յաւուրս նր նստեալ էր արգէն
եւարիստոս յաջորդ կղեգոսի և անակղետոսի՝ լը սովո-
րական ժմկադրուէ : Բայց թողեալ և զկարծիս ժա-
մանակագրաց, ասրաքէն ամենեքին լուսնին՝ թէ կղեմէս
յորժամ աշակերտեցաւ պետրոսի և պօղոսի էր այր կա-
տարեալ, և իբրև մի 'ի գործակցաց իւրոց յիշի 'ի պօ-
ղոսէ, վնյ եթէ հասանէր մինչև յաւուրս տրայխանոսի՝
ուն և հաս յովհաննէս աւետարանիչ, գուցէ ծերագոյն
լինէր քան զնա՝ անցեալ զհարիւրամենիւք, զոր ոչ ոք
ցուցանէ կմ լուսնի 'ի մատենագրաց :

(4) Չէ ինչ, եթէ դիցես լը Ճ. և Հ. կապեալ լը պա-

րանոց սբյն՝ վէմ մի մեծ յոյժ և ծանր, և կմ լը Լ. և
 Յ. կապեալ զխարխախ. յանձն առցուք և զխորհրդա-
 ծուծի յոյն երգաբանին՝ 'ի ժամագիրս. * արկել կղէ-
 ,, մէս 'ի խորս խարխաւ՝ առ քմ եհաս 'ի խարխախն վեր-
 ,, ջին || : Բայց զի՛նչ արասցուք զմեծ սխալանս՝ որ աս-
 աի եմուտ 'ի մէջ յունաց. զի որովհետև խարխախն յու-
 նարէն և լատիներէն կոչի անքօռա կմ անքիւռա, և քա-
 ղաքն անկիւրիոյ գաղատացւոց նովին սնոճամբ և սոռ-
 գաբանութիւն յորջորջի առ նմ անքիւռա կամ անչիւռա,
 ք է ասեն՝ խարխախ, տէս թէ ո՛րպիսի պարագայ պատ-
 մուէ եմուտ 'ի Յ. բս. յասելն զսբյն կղեմայ. * տան-
 ,, ջի, և ապա յանկիւրիա գաղատիոյ արտասահմանի.
 ,, յորում և յորմ ուրեք փակի՝ իցանելով զգուռն նր
 ,, քարամբք. ուստի և ոչեռամբք միայն սնանի. և այս-
 ,, սկէս նեղեալ՝ վախճան լըռնի կենաց : Եւ ապա՝ ոմ
 ,, ասեն, ոմանք 'ի հաւատացելոց առել զպատճախան
 ,, նշխարս նր՝ բերին 'ի քերսոնիսոն. որ և 'ի բաց ընկե-
 ,, ցաւ 'ի ծով 'ի կռապաշտից. և բիւր հրաշս ներգոր-
 ,, ծէ մինչև ցայսօր 'ի փառս քմի || : Ապաքէն պարծանք
 էր ինձ գալուստ սբյն կղեմայ՝ 'ի մերս անկիւրիա, ուր
 յետոյ փայլեաց և միւս կղեմէս սքանչելի հայրապետ
 անկիւրացւոց. բայց անաչառ խօսելով՝ այդ է յայտնի
 սխալումն մտեալ՝ 'ի հոմաճայնուէ՝ օտար յիմ վկայաբա-
 նուէց, որք ուղղակի 'ի հռովմայ՝ 'ի քերսոնիսոն աւան-
 գէն զնա տարագրեալ կենդանւոյն : Իսկ թէ ո՛ր է
 քերսոնիսոն կմ քերսոն, և քանի՞ պատիկ, յայտ է յճա-
 գրութի :

(5) Զսքանչելի ծովուն՝ զոր լը մասին ճոխագոյն գրէ
 եփրեմ քերսոնացի (որոյ ճառն տպագրեալ է յունարէն
 և լատիներէն 'ի վախճան գործոց սբյն կղեմայ), հաս-
 տատէ և պատճախանն բեգա, զոր և նշանակէ հենա-
 քենիոս բոլլանգեան 'ի սկզբան Թ հատորոյն ապրիլի.
 զնոյն հաստատէ և Յ. ժմ. ոմ և Յ. բս. պատկերա-
 գրութի՝ յար և նման պատմութես. իսկ լը մասին վերջ-
 նոյ՝ որ կայ 'ի Ճ. և Հ. յայտ է թէ 'ի լիակատար պատ-
 մուէց յունաց առեալ, յիշէ և վանական վեպ 'ի հարց-
 մունս իւր :

(6) 'ի հանդիսացել գրոց սբյն կղեմայ՝ ծանօթ են աղ-
 գի մերում հաւաքմունք առաքելական կանոնաց և սահ-

մանադրութեց գտեալք 'ի սկիզբն կանոնգրոց : Այլ
զամ գրուածս՝ որք կրեն զանուն կղեմայ, գտանես ճո-
խաբար 'ի մի հաւաքեալ և տպագրել յն . և լտ . հան-
գերձ ազգի ազգի ծանօթութեք երևելի արանց, զորմէ
չէ տեղւոյս հետաքննել :

Այն է մեզ գիտուէ արժանի յայսմ վայրի, զի 'ի կարգի
երկբայական գործոց նր ճանաչի և գիրքն պատմական
և ճառական՝ կղեմեհտեան կմ կղեմեան կոչեցել . զոր ոչ
այնչափ լը բոլորին յօտարաց յօդեալ համարին քննիչք,
որչափ թէ ուրեք ուրեք խանգարեալ . զի թէպէտև
ցորեան բազում կայ յայնմ անդաստանի, բայց յար-
գիւք խառն . թող զի խիթան ոմանք և յորոմանց : Արդ
'ի մասենի անդ յառաջ բերի թուղթ յանուն պետրոսի
առ յակոբոս, թուղթ կղեմայ առ յակոբոս, և ճառք
պէսպէս . յորս զառաջին տեղին ունի պատմութի քարո-
զուէ պետրոսի առաքելոյ, և դարձնորին կղեմայ . զոր
վն սփռեալ գոլոյն առ բնմն՝ արժան է սակաւութեք քա-
ղել 'ի պէտս հետաքննին եղելոց, սկիզբն ունեւով այսմ :
* Ես կղեմէս՝ հռովմայեցւոց քաղաքացի գոլով, զառա-
յ ջին իսկ հարսկն զգաստութե կեալ մարթացայ, ուր
մտածուին իմ 'ի մանկուէ ձգէր՝ զոր յիսն ցանկուի՝
յանսրտութիս և յաշխատութիս . զի անկեալ էր յիս
խորհուրդ, ոչ գիտեմ ուստի՝ սկիզբն առել, վն մա-
հու ստէպ առնել յիշատակութիս, թէ երբեմն մե-
բայց, և ոչ ևս եղէց || : Նոյնօրինակ ասէ՝ վն կատա-
րածի Յի խորհուրդք նեղէին զիս . և որչափ կամէի
յանձնէ թօթափել, այնչափ զօրանայր յիմ վր, և հա-
լէր և մաշէր զիս տխրութե և թախծութե . արդ առ 'ի
գտանել զորք ինձ միսիթար և յուսագիր վն անմահուէ,
կմ առ ուսանելոյ զստոյգ ինչ, տունեալ զանձն իմ յու-
սումն փիլիսոփայական, գտանէի զհոգին անմահ գոլ-
բայց և զհակառակն տեսանէի ձեռնարկել : Յորժամ
զանմահութի լինէր բան, ուրախ լինէի . իսկ յորժամ
զմահուանէ, տրամէի յոյժ . և յոչ գտանէին զեւս՝ յոյժ
վարանէի : Գուն գործէի խաբել անձամբ զանձն, թէ
զի՞ է քեզ տրտում կալ . առ այժմ վայելեալ զՅ . և յոր-
ժամ մահ հասանիցէ, յայնժամ տրտմեսցիս . բայց քան
զի իմաստունքն 'ի փիլիսոփայս ասէին, թէ որ չարա-
շար ապրի, մատնի յետոյ 'ի տարտարոս և 'ի տանջանս

մշտնջենաւորս, կամէի փարատել զայդ 'ի մտացս, ուն
թէ թերեւս սուտ իցեն բանքդ այդ. այլ անդրէն յու
զէին միտք իմ, ասելով. ապա եթէ ստոյգ իցեն, զի՛նչ
արարից. ապա ուրեմն լաւ ևս է բարւոյր քաղաքավա.
րիւ. զի թէ ստոյգ դատանիցի, բարւոյն եղէց ժառանգ,
և ոչ չարին:

Լսէի՝ թէ յեգիպտոս կան մողք, որք զհոգիս մեռելոց
կոչեն հմայիւք. խորհեցայ երթալ անդր և փորձել՝ առ
իմանալ զվիճակ հանդերձեւոց. բայց ոմն յիմաստուն
փիլիսոփայից արգել զիս 'ի խորհրդոյ անտի, թէ ոչ
բարւոյք է բանդ. մի՛ զի հոգին կարօղ է չնազանգիւ
հմայից, և միւս ևս՝ զի ատելի են ւն, ոյք զհոգիս ե.
լեալս 'ի մարմնոյ հնարին լկել կախարդական կարգաց.
մամբք:

Մինչդեռ յայս ծուփս մտաց կայի, յաւուրս թգրուե
տիբերեայ կայսեր լոճայ, թէ 'ի հրէաստան իջեալ է
պատգամաւոր առ յւն՝ բարերար առ ամենեւեան՝ այց
առնել Տի, և աւետարանել զյաւիտենական թգրուին
ւն, որում հասանել ունին բարիք և ընտրեալք. և թէ
'ի հաստատուի բանից իւրոց առնէ զւն՝ սքանչելիս մե.
ծամեծս, մինչև բժշկել զւն՝ ախտս, հալածել զդեւս,
յարուցանել և զմեռեալս. և թէպէտև զառաջինն ոչ
հաւատայաք համբաւոյս այսմ հնչելոյ մինչև 'ի հռովմ,
բայց հետզհետէ զօրացաւ համբաւն. մինչև քննել մեզ
'ի ժողովս ժողովս, թէ գուցէ ճշմարիտ իցէ:

Եւ եղև 'ի նմին տարւոջ՝ յորում այսպիսի խորհուրդք
լինէին 'ի քաղաքիս յաւուրս աշնայնոյ, յանկարծակի ժմն
երևեցաւ յատենի հրապարակին, որ գոչէր մեծաձայն.
* Արք հռովմայեցիք լոճարո՛ւք, որդին ւն 'ի հրէաստա.
,, նի կոյ աւետարանել ամենեցուն, որոց կամիցինն,
,, զկեանս յաւիտենականս. միայն թէ կեցցեն թ կամաց
,, առաքչի նր՝ հօր ||. և այլն: Եւ յանտես առնել հռով.
մայեցւոց՝ ես ասացի ցունձն իմ. զի՛ է քեզ հեղգալ. ահա
զոր խնդրէիրն, կարես գտանել զլուծումն տարակուսա.
նացդ. վնջ եդի 'ի մտի անտեսել զգործս իմ, և երթալ
'ի հրէաստան: Այլ անցին ժամանակք, և ես ոչ կա.
րացի ճանապարհորդել. մինչև յետոյ ուրեմն թողեալ
զւն՝ զգործս՝ մտի 'ի ծով, և նաւեցի յաղէքսանդրիա:
Անդ հարցանէի զփիլիսոփայս վն սոցին իրաց. և նք

ասեն

ասեն ցիս . զոր ասեսդ լինել 'ի հռովմ' մեք ոչ գիտեմք .
բայց զեղեալն 'ի հրէաստանի լսեմք 'ի բաղմաց : Եւ 'ի
խնդրել իմում զոք' որ իցէ յձէ անտի հրէաստանեայց
և ականատես իրացն , գտի զոմն յազգէ երբայեցւոց'
բառնաբաս անուն , որ ասէր զանձնէ աշակերտ լինել
նորին որդւոյն ան . և լուայ զքարոզութի նր . զորով
ծաղր առնէին հեթանոսք . բայց իմ լուեի զբանս բառ
նարայ հրապարակաւ և առանձինն' ոչ կարացի հեռա
նալ 'ի նմանէ . և 'ի մեկնիլ նր յալեքստնդրիոյ' բանս
եզեալ լէ նմա , յետ սակաւուց ելի և ես զկնի նր . և
մտեալ 'ի նաւ' եկի 'ի կեսարիա պաղեստինոյ' գտանել
զնա :

Այլ լէ կոխել իմում 'ի ցամաք , և 'ի խնդրել զհիւրա
նոց , լուայ' թէ պետրոս անուն աշակերտ յնի որդւոյն
ան ունի 'ի վաղիւն վիճել լէ սիմոնի սամարացւոյ . ապա
գտի զբառնաբաս . նա առեալ տարաւ զիս առ պետրոս :
Այնուհետև ճոխագոյն գրէ զնմ' անցս քարոզութեան
պետրոսի , և վիճաբանութի նր լէ սիմոնի մոգի , ոմ և
զգարձ իւր լը կարգի . ուր յիշի և մկրտութի մատթի :
Դիայ մօր նորին կղեմայ , և երկուց եղբարցն փաւստի
նոսի և փաւստինիանոսի . ոմ և փաւստոս հայր նր' որ
ասի լինել յազգականութէ կայսեր , յետոյ հաւատայ
'ի քն :

Կայ և ուրոյն թուղթ կղեմայ առ յակոբոս , յորում ա
ռաջի գնի համառօտուի գործոց տեարոսի , և վարք նո
րուն կղեմայ . որ է իբրու քաղոնած նախաճառեալ գրոց
նր 'ի ձեռն այլոց : Արդ թէպէտև մեք կարօղ էսք 'ի
սոցանէ ծաղկաբաղ հաւաքմամբ յօրինել զընդարձակ
վարս սքյն կղեմայ , բայց քանզի 'ի միոյ կողմանէ այս
գործք են յերկբայական կարգի , և 'ի միւս կողմանէ
չգաւթ և յազգի մերում զհին թարգմանութի սոցին ,
այլ զայլ համառօտեալ վարս , շատ համարեցաք զայն :
Չառաք ինչ վն այսպիսի զգուշուէ և յըարձակ վկայա
բանութէ մեառափրաստեանց . այն է' զորոյ զմի մասն
ևեթ յառաջ բերէ սուրիոս . այլ ամբողջ գործն կայ
տպագրել 'ի վախճան գրոց կղեմայ' հանեալ 'ի յոյն ճա
ռընարաց . զոր կամիմք աստանօր դրոշմել , զսկիզբն
բառ առ բառ թարգմանելով , և զընթացս լը իմաստից
քաղելով , օրինակ զայս :

* Երրորդ՝ հռովմայեցւոց եկեղեցւոյն առաջնորդ եկաց
 ,, կղեմէս, որ հետեւող եղեալ վիպութեան առաքելոյն
 ,, պետրոսի՝ այնպէս փայլեաց զարգուք վարուցն, մինչ
 ,, չե հրէից և հեթանոսաց և ամ ժողովրդեան քրիստոս
 ,, նէից հաճոյ գտանիլ . . . Սոքիմբք և սոցին մերձա
 ,,ւորօք բարեմարդութեն ծաղկօք՝ ւայ, և ամ մարդոյ
 ,, բանաւորի հաճոյանայր. զի անբանից հաճոյ լինել
 ,, ոչ ունի՝ որ միանգամ ւայ հաճոյական ցուցեալ լինի.
 ,, վնկ ոչ երկեան 'ի նախատանաց մարդոց անբանից ալ
 ,, նոքիկ, սբք եդին 'ի մոի ոչինչ խորշիլ յանհաճոյ լի
 ,, նեւոյ բազմաց. որոյ վն դէպ եղև երանելւոյն կղե
 ,, մայ՝ հռովմայ գահին Էմպի՝ չերկնչիլ 'ի բարեկամէ
 ,, ներուսայ թագաւորի :

,, Վն զի յորժամ սորին վիպութե կինն սիսիանոսի թէո
 ,, դորա գարձել առ ւնժ՝ փոյթ էր 'ի կատարումն պաշ
 ,, տաման, ը այս վառեալ նախանձու այր նր՝ թակար
 ,, դիւք վարանել կամէր զնա 'ի գնալն յեկեղեցի : Զի
 ,, 'ի մտանել նր անդր՝ և ինքն ընդ այլ դուքս մտեալ
 ,, սկսաւ խուզարկու լինել իրացն. և յաղօթել սբյն
 ,, կղեմայ, և յասել ժողովրդեան զամէնն, սիսիանոս 'ի
 ,, նմին վայրի եղև կոյր և խուլ, մինչ ոչ ևս կարող լի
 ,, նել տեսանել կմ լսել ինչ || :

Ապա (ուն երկարապատում բանիւք գրի,) զձեռանէ
 առեալ ծառայիցն՝ հանին զնա արտաքոյ եկեղեցւոյն.
 իսկ թէսդորայ իմացեալ զիրան՝ սչ ել 'ի տաճարէ մինչ
 չե 'ի կատարումն աղօթից և պաշտամանն, և աղաչէր
 զւնժ արտասոճօք՝ ոչորմիլ առն իւրում. և յեա աղօ
 թիցն մատուցել առ սբն կղեմէս՝ պատմեաց զեղեւն,
 թէ որպէս սիսիանոս 'ի յանդգնիլն տեսանել և լսել
 սրոյ չէր արժանի, պատժեցաւ 'ի ւնէ կուրութիւն և
 խլութիւն : Եւ սբն ելեալ գնաց ը թէոգորայի 'ի առն
 նր. և աղօթս արարեալ 'ի վր առնն՝ բժշկեաց զնա :
 իսկ սիսիանոս իբրև աղջացաւ, տեսեալ զկղեմէս ընդ
 ախկնոջ իւրում՝ առաւել բորբոքեցաւ մոլեգնութիւն, ուն
 թէ կախարդանօք որսացեալ իցէ նր զկին իւր, և նա
 վին մոգութիւն պատուհասեալ զինքն, և դարձեալ ողջա
 ցուցեալ. վն հրաման ետ ծառայից իւրոց ունել և
 կապել զկղեմէս : իսկ նց շուարեալ կալան կապեցին
 զսիւնս անկեալս 'ի գաւիթս տանն, և ձգէին այսր
 անդր .

անդր . և թողէր սխիանոսի՝ թէ նք զկղեմէս կապեցին և քարչեցին : Յայնժամ ասէ ցնա կղեմէս . խստաւ արտուծիքո՝ ի քարինս օրինակեցաւ . զի որ զքարինս համարիս լծս , վիճակեցար քարչել փոխանակ մարդոյ զքար : Իսկ նա ունի ը կապելոյ կարծելով խօսել՝ ասէ . ես սաց կորուսանել զքեզ ի կենաց , օրինակ ամ կախարդաց :

Յայնժամ սքն կղեմէս աղօթս արարեալ՝ ել գնաց անտի , պատուէրեալ և թէոգորայի մի դադարել , յաղօթից , մինչև այց արասցէ իմ առն նք : Եւ ի կալ թէոգորայի , յաղօթս արտասուօք , ը երեկս երևեցաւ նմա այր մի պատուական ալեօք , և ասէ . վնքոսն եղիցի սխիանոս . ունի զի լցցի զոր ասացն եղբայրն իմ պօղոս առաքեալ , սք լիցի այրն անհաւատ՝ հաւատացեալ կնաւն . և զայս տեսցեալ՝ եղև աներևոյթ . և ի միտէառ թէոգորա՝ թէ պետրոս առաքեալն էր այն , որ երևեցաւ նմա : Յայնժամ կոչեաց սխիանոս զթէոգորա , և աղաչէր զնա աղօթել առ ամ իւր , զի անցուցէ յիւրմէ զպատուին . քանզի լուսաւորեալ ի մոնէ՝ ծանեաւ զմոլորութի իւր , և զմոլոր կարծիսն՝ զոր ունէր զքրիստոնէից :

Ատա ազգ արարին սք հայրապետին կղեմայ . և ի գալ նք անդրէն ի տուն նց՝ մեծաւ սիրով և պատուով ընկալաւ զնա սխիանոս . և ունկնդիր եղեալ վիպութե նք՝ հաւատաց , և անկեալ առ ծուռնկս կղեմայ՝ դոհանայր զնայ . և ի մերձեալ զատկի՝ մկրտեցաւ ամ տամբ իւրով և մերձաւորօք : Եւ եղեն ամ հոգիք ի տանէն սխիանոսի՝ զորս մկրտեաց սքն կղեմէս , արք և կառայք և մանկաւ , անձինք չորեք հարիւր քսան և երեք . զի երևելի էր այրն . և նովաւ դարձան բազումք ի ծանօթից նք՝ որք էին ականաւորք ի դրան արքունի , և քարեկամք ինքնակալին ներուսայ : (Յայնժամ հետէ օրինակէ և սուրիոս զմեռափրոսատէս) :

Ընդ այն ժամանակս ի թգրել տրայիտնոսի՝ պորդիոս տարկսն իտիանոս կոմս , որ վերակացուն էր գենի հռովմայեցոց , տեսեալ զաճուսն քրիստոնէութե ի հռովմ , խօսեցաւ ը դոմուսորս և ը քաղաքապետին վնքանիցս այսոցիկ . և տուեալ նց կաշառս բազում՝ գրգռեաց ը գէմ քրիստոնէից : Արդ ի քաղաքապետութե մամեր

տիոսի յարեալ աղմուկ 'ի հռովմ ըդէմ կղեմայ հայրապետի . սակայն էին բազումք և 'ի հեթանոսաց , որք առէին , զի նշ չար արար այրն այն , և զոր բարի ոչ արար մեզ՝ զհիւանդս բժշկելով , և ամենեղեցոց մխիթար լինելով . իսկ այլք առէին . մոգ է և թշնամի Թծոց մերոց , զորս գէս կոչէ , և ծաղր առնէ և թշնամանէ . արդեւ Կամ զոհեսցէ Թծոց , և Կմ բարձցի 'ի կենաց :

Տեսեալ քաղաքապետին զհռովմի ամբոխին՝ ետ ունել և ածել զկղեմէս զառաջեալ . և առէ ցնա . գիտեմ , զի 'ի պատուհական ազգէ էս յազնուհականացս հռովմայ . այլ քանզի մոլորեցար և մոլորութի քարոզես , վնջ չհանդարտի ժողովուրդս . զի ոչ գիտեմ՝ զո՞ պաշտես քն անուն ըդէմ Թծոց մերոց . և արդ պարտ է քեզ յետս կալ 'ի սնոտի պաշտամանէդ : Պինի ետ սքն կղեմէս . արժան էր քումդ իմաստուն հասու լինել կարգի օրինաց մերոց , և ը այնմ խօսել ը իս վն ինդրոց ճշմարտութե . ապա թէ ոչ՝ ամբոխ անբան ռամկին , որ միշտ կռիւս յուզէ , ոչ պարտի չարժել զքեզ 'ի վր իմ , որ անշարժելի կամ մնամ 'ի ճանապարհին ճշմարտութե :

Յայնժամ քաղաքապետն զեկոյց տրայիանոսի կայսեր , թէ ամբոխն յարուցել է ըդէմ կղեմայ նազովրացւոցն առաջնորդի . այլ ես չգտի 'ի նմա սրտաճառս վնասու : Եւ տրայիանոս ասաց . կամ զոհեսցէ կղեմէս Թծոց , և Կմ արտասահման լիցի յայնկոյս ծովու և պոնտոսի յանապատն քերսոն քաղաքի : Ապա կրկին ևս հարցափորձեաց քաղաքապետն զկղեմէս , և տեսեալ զհաստատութի մտաց նր՝ ակամայ կամօք հարկեցաւ աքսորել զնա , առելով ցնա . ամեն՝ զոր դուն պաշտես , նա՛ քեզ լիցի օգնական յայս դատ աքսորտնաց . և եղեալ զնա՝ ի նաւ՝ աքսորեաց 'ի սահմանեալ տեղին . դնացին ը սէյն և ոչ սակաւք 'ի հաւատացելոց կամակարութե :

Իբրեւ հասին 'ի տեղին աքսորանաց , եգիտ անդ սքն կղեմէս զբազմութի պատժաւորաց քրիստոնէից աւելի քան զերկու հազարաց , որք էին քարահատ 'ի մետաղս . և եղև նոց անպատուելի ուրախութի տեսանել զմբ հայրապետն , և ինդրէին զսղօթս և զօրհնութի նր . և նա առէ ցնն . Թոր առաքեաց զիս այսր՝ չարչարակից ձեռ լինել և մխիթարակից : Եւ զի առաւելապէս նեղեալ

էին

էին նք 'ի կարօտութէ ջրոյ , զոր 'ի վեց միոնաչափ տե-
ղեաց բերէին ուսովք իւրեանց , յաղօթս եկաց սքն
նոքօք հանդերձ խնդրել յնյ զճուր . և 'ի կատարման
աղօթիցն այսր անդր հայեցել՝ ետես , զի գառն մի կայր
'ի տեղւոջ ուրեք՝ 'ի վեր առեալ զոտն իւր զաջոյ , ուն
թէ ցուցանելով կղեմայ զտեղին . և զայս ոչ ոք ետես՝
բաց 'ի սքն . վնյ յորժամ գնաց և բախեաց սքն զայն
տեղի յանուէն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սքն , վաղվապա
կի բղխեաց աղբիւր ջրոյ կենդանւոյ , և յորդեաց իբ-
րև զգետ :

Իբրև տարածեցաւ այս լուր ը գաւառն , ժողովեցան
առ սքն անթիւ բաղմուծիք . զորս և դարձոյց քարո-
ղութք 'ի սք հաւատս . քանզի ասի՝ թէ օր յօրէ իբրև
հինգ հարիւր և աւելի ևս հոգիք մկրտէին . և 'ի միջոցի
տարւոյ միոյ շինեցան անդ եկեղեցիք եօթանասուն և
հինգ . քանդեցան մեհեանք , և բարձան անտառք մե-
ծամեծք :

Ազգ եղև այս մեծ յականջս տրայիանոսի . վնյ առաքե-
ցաւ 'ի նմանէ 'ի քերսոն գաաաւոր ոմն աւփիգիանոս
անուէն , որ զբազումս նահատակեաց 'ի քրիստոնէից
քերսոնի . սյլ տեսեալ՝ թէ ոչինչ օգտի , շատ համարե-
ցաւ կարօտանել զկղեմէս , ուն թէ 'ի բառնալ զառաջ-
նորդն քրիստոնէից՝ բարձցի ինքնին քրիստոնէութիւն :
Արդ կոչեալ զմք հայրապետն յատեան՝ հրապուրէր
զօչել կոոյ . և տեսեալ զանդրդոճելի միտս նք՝ ասէ
ցծառայս իւր . տարայք զդա 'ի մէջ ծովու , և կապել
զխորիսիս նաւուն ը պարանոց դորա՝ ընկեցէք 'ի խորս .
զի մի՛ կարասցեն քրիստոնէայք պաշտել զնա փոխան
այ : Յայնժամ զեղան բաղմութիւք քրիստոնէից 'ի ծով-
եզրն , և լային . իսկ աշակերտք սքն կուռնելիոս և
փերոս ասեն . միտքան աղօթս արտացուք էղբարք , զի
յայտնեցէ մեզ որ զնշխարս սքն հայրապետին :

Եւ յաղօթել բաղմուէ՝ տեսին , զի տեղի ետ ծովն , և
ամփոփեցաւ 'ի ծոց իւր իբրև յերիս մզոնս . և մտեալ
ժողովրդեան ը ցամաք՝ գտին պատրաստեալ յնյ տեղի
մի տաճարաձև . ուր 'ի վիմափոր տապանի եդեալ կայր
մարմին սքն կղեմայ . մինչ զի և խորիսին երկաթի՝ որ
ընկեցեալն էր ը նմա , եդեալ կայր առ նմա : Եւ իբ-
րև կամէին առնուլ զմք մարմին նք , յայտնեցաւ աշա-

կերտաց նր՝ Թողուլ զնա անդ . և ազդեցաւ նց , Թէ
նոյն սքանչելիք լինիցին ամ ին ամէ յաւուր նահատա-
կուէ նր մինչև ցաւուրս եօթն . և եկեսցէ Ժողովուրդն
ը ցամաք յայցելու թի տապանի նր . ուն և լինէր իսկ .
որով ամ բնակիչք տեղւոյն դարձան 'ի տր , և ոչ մնաց
դք անդ այր հեթանոս կմ հրէայ և կամ հերետիկոս :
Եւ լինէին ազգի ազգի նշանք բժշկուէ և սքանչելիք
մեծամեծք 'ի տապանէ սբյն՝ 'ի փառս քսի նյ մերոյ .
որում և ը որում հօր ամենակալի և կենդանարար սբ
հոգւոյն փառք այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից .
ամէն :

Այս այն վկայաբանութի երևի հին (Թող զի անտի
առնու մեաափրաստէս և այլք զկնի) , զոր յիշէ եփրեմ
քերսոնացի 'ի սկզբան ճառին իւրոյ՝ ասելով . * Յետ
,, կատարելոյ բազմադրոճատելոյն և երանելոյն կղե-
,, մայ զվիպուէ և զառաքելուէ ընթացս , և փոխելոյ
,, յաստեացս կատարմամբ վկայուէ , ուն և նորուն փա-
,, ռաւորեալ վկային գիրքն յայտ առնեն , զոր ոչ ան-
,, գիտանալ ձեզ հաւատամ . և ն . մանաւանդ զի և
վերջին պատմութին ծովադարձութի , և գիւտին ճիւսա-
րաց սբյն յարևման գրի յեփրեմայ . վնյ և մեզ 'ի դէպ
էր հետևիլ այսմ վկայաբանութի . այլ ուն ասացաք 'ի
վեր անդ , ոչ միաբանին Ժմկք տրայիանոսի ը ստոյգ
պատմուէց և Ժմկագրութեց . Թող զայլ հանդամանս
բանից , զորս Թողաւք ընտրութեան այլոց յայսպիսի
հնախօսութիս :

և եղև ատեցող Յի և որ ինչ Յի, և վառեալ
 'ի սէր հոգեորաց՝ կրօնաւորեցաւ 'ի քաղա-
 քի իւրում. և ը կոչմանն իմ քահանայացեւ
 'ի ծաղկեայ հասակի՝ հայր եղև աղքատաց
 բաշխելով 'ի նմ զինչս ծնողաց իւրոց, զի էր
 յերևելի տանէ. ժողովէր և զորք մանկունս
 հեթանոսաց յաւուրս սովու, կերակրէր զնս,
 և ուսուցանէր նց զհաւատս քսի, և մկրտէր :
 Եւ փայլեալ իմ առաքինի կարգօք՝ ձեռնա-
 դրեցաւ քսան ամաց՝ ենչս անկիւրիոյ, յամի
 ինն իբր 280. և արար բազում ուղղութիս,
 և պայծառացոյց զքրիստոնէութիս 'ի գա-
 ղատիա. ը որ խեռային յոյժ հեթանոսք :
 Եւ եղև յաւուրս հալածանաց դիոկղետիա-
 նոսի՝ ազդ արարին վս կղեմայ ենչսի՝ դո-
 մետիանոսի բեկարու, ցի կայսերական փո-
 խանորդի և դատաւորի քաղաքին. և կացեւ
 առաջի՝ Ծբ վկայն՝ խոստովանեցաւ զանունն
 քսի իմ մերոյ. և էանց ը իմ փորձս քննուե-
 և տանջանաց՝ հրաշալի հանդիսի՛ն նահատա-
 կութե. ոնչ է տեսանել 'ի լիակատար սխա-
 մուե նր. որոյ քաղու՛ածն ը յայսմաւուրաց
 մերոց ունի այսպէս. Վանգի նախ կախեւ
 զերանելին զփայտէ՝ քերեցին զիմ մարմինս
 նորա մինչև յոսկերսն. և խորտակեցին զբե-
 րանն և զկզաին. և գտեալ զնա անդրդո՛ւե-
 լի 'ի հաւատոցն քսի, և զարմացեալ ը համ-
 բերութի սքն՝ յուղարկեցին կապանօք 'ի
 հռովմառ դիոկղետիանոս թգրն :

Փորձել սկսաւ զնո ինքնակալն. հրամայ-
 եաց, և եդին առաջի կղեմայ դանձ և սու-
 սերս .

սերս . և նր տեսել՝ ոչ գանձին ցանկացաւ ,
 և ոչ ՚ի սուսերայն երկեալ , այլ համարձա-
 կուք խոստովանեցաւ զճշմարիտ որդին նայ :
 Ապա եցին զնքն յանիւն , և հօլովեցին ընդ
 զառ ՚ի վայր տեղիս . մինչև կոտորեցաւ ամ
 մարմինն . և այնպէս լուծին յանուէոյն , և
 տարեալ արկին ՚ի բանտ : Ասկ բազմութի
 արանց և կանանց մտեալ ՚ի բանտն՝ տեսին
 զերեսս նր պայծառ իբրև զլոյս , և հաւատա-
 ցին ՚ի քս , և մկրտեցան ՚ի նքն կղեմայ . և
 ՚ի մեջ գիշերին իջեալ հրեշտակ իմն՝ կերա-
 կրեաց զնս : () որ լուծեալ գիովեցեալիանոսի՝
 առաքեաց ՚ի բանտն , և ետ հատանել ըզ-
 գլուխս արանց և կանանց և տղայոց նոց հա-
 ւատացելոց ՚ի քս : Այց մի ոմն ՚ի նոցանէ
 փախեալ , որոյ անուն էր ագաթանգեղոս ,
 որ թարգմանի ՚ի հայ լեզու բարի հրեշտակ :
 Ասկ զսքն կղեմէս սկսան գանել , և հրացել
 շամիրօք զկողսն սյրեցին . և ապա ել հրա-
 ման տանել զնա ՚ի նիկոմիդիա առ մաքսի-
 միանոս թգր . և եկեալ նոյնժամայն ագա-
 թանգեղոս՝ չարչարակից լինել սքն , աղա-
 ղակէր . և ես քրիստոնեայ եմ , և քո ծա-
 ոայ : () յայնժամ կապեցին և զնա , և արկին
 ՚ի նաւ՝ տանել ը նքն կղեմայ ՚ի նիկոմիդիա .
 կմ ը այլոց՝ ինքնին զհետ ընթացաւ ուղեկից
 լինել սքն . զոր տեսեալ կղեմայ՝ ուրախ ե-
 ղև յոյժ :

Աւ յետ բազում անցից անցելոց՝ յորժամ
 հասին ՚ի նիկոմիդիա , քննեաց զնս մաքսի-
 միանոս հերակլէս գահակիցն գիովեցեալիա-
 նո

նոսի . և ետես , զի ամենևին ոչ լսէին խօսից
 նր . ետ զն՝ յագրիպպինոս եպարքոսն . և նր
 առեալ՝ կախեաց զն՝ , և սրով կոտորեաց
 զմարմինս նց . և իջուցեալ՝ ի կախաղանէն՝
 արկ ի բանտ : Հայնժամ նմ պատժաւորք
 հեթանոսաց՝ որք ի բանտին էին արգե-
 լեալք , տեսեալ զհամբերութիւն սքջն , և
 զսքանչելիսն՝ զոր առնէին , հաւատացին ի
 քն , և մկրտեցան ի կղեմայ . և ի կալ նորա
 յաղօթս՝ բացաւ դուռն բանտին , և ելին
 նմքն , և գնացին :

Իսկ զսքան հանին և ընկեցին գազանաց կե-
 րակուր . և գաղանքն ոչ մերձեցան , այլ եր-
 թեալ երկիր պագին նց , և լեզուին զոտա
 նց . զոր տեսեալ ամբօխին՝ դիմեցին ի վր
 եպարքոսին քարկոծ առնել զնա , և ինքեանք
 հաւատացին ի քն : Իսկ անօրինաց առեալ
 զսքան զերկոսեան՝ արկին ի խորգ , և ըն-
 կեցին ի ծով . և մտեալ քրիստոնէիցն՝ հա-
 նին զնոսա կենդանի ի ծովէն , և տարան ի
 տունս իւրեանց , և կերակրեցին և հանգու-
 ցին . և նց ելեալ շրջէին ի մէջ քաղաքին
 նիկոմիդացւոց :

Հրաման ետ մաքսիմիանոս , և տարան զն՝
 կապանօք յանկիւրիա . ուր կիւրիօս դատաւ-
 ւորն ագոյց նց սաղաւարտս հրացեալս . և
 ոչ կարացեալ հաւանեցուցանել յղեաց զն՝
 արքունի հրամանաւ յամիսոն քաղաք , ուր էր
 դոմետիանոս բեկարն . և նա յետ կրկին հար-
 ցափորձի՝ էարկ զն՝ ի մէջ կրոյ : Իսկ ի գի-
 շերի տեսեալ պահասանաց լոյս ի վր սքջն ,
 առ

առ ժամայն հաւատացին 'ի քս, և մերկա-
ցան և անկան 'ի կիրն ը սքսն . և յանձնաս
պահիւ բողորիցն՝ եկեչ ամբարշտաց հատին
զգլուխս պահապանաց . իսկ զսքն կղեմէս և
զադաթանգեղոս եղին 'ի վր հրացեալ եր-
կաթի մահճաց , և ցանէին 'ի վր ձէթ և
ծծումբ և ձիւթ . և սքքն ննջեցին 'ի վերայ
հրոյն , և տեսին զտր , զի ասէր ցնոսա . մի
երկնչիք , զի ես ը ձեզ եմ :

Եւ տեսեալ դատաւորին՝ թէ այնչափ տան-
ջանքն ոչ յաղթեցին նոցա , առաքեաց զնս
'ի տարսոն քաղաքն կապանօք առ մաքսիմոս
դատաւորն . և 'ի ճանապարհին մինչդեռ
երթային ը անջրդի տեղի , նոճաղեցան զօ-
րականք 'ի ծարաւոյն , որք տանէին զսքսն .
և կղեմայ աղօթեալ՝ բղխեցոյց ջուր , և ար-
բին ամենեքեան , և հաւատացին 'ի քս . եկն
և ձայն յերկնից , զի ասէր . ո՛վ կղեմէ զնմ
խնդիրս քո կատարեցից . զօրացիր և քաջ
լեր :

Եւ իբրեւ եկին 'ի տարսոն , հարցանէր մաք-
սիմոս դատաւորն , եթէ դառնա՞ն և զոհե՞ն
կռոց . և սքքն ասեն , ո՛չ . և յաւել մարգա-
րէանալ սքն կղեմէս , թէ նձ յետ սակա-
ւուց քրիստոնեայ թագաւորս յարուցանէ ,
որ կործանեացեն զբազինս կռոցն , և դար-
ձուսցեն զնմ երկիր յնձգիտուի : Եւ բար-
կացեալ ը բանսն դատաւորն՝ արկանէ զնս
'ի բորբոքեալ հուր . ուստի բուրեաց անու-
շահոտութի , և ելին սքքն անկիզելի , և
գնային 'ի մէջ քաղաքին . զորս կալեալ տա-
րան

րան 'ի բանտն . և էին յարգելանի ամս ե-
րեք :

Եւ յետ երից ամաց հանին 'ի բանտէն , և
ետուն յոմն ամբողջիտոս անուն . սա տարեչ
զնս 'ի տուն իւր՝ եդ առաջի նց բաղմածախ
սեղան , զի կերիցեն և արբցեն , և ուրախա-
ցեալք արասցեն զկամս թագաւորին . իսկ
սբքն ամենեւին ոչ ճաշակեցին , և ոչ աչօք իւ-
րեանց նայեցան 'ի կերակուրն : Եւ ապա
կապեցին վէմ 'ի պարանոցս նց , և անցուցին
ը մէջ քաղաքին . և առաքեցին դարձեալ՝
այս երիցս անգամ՝ յսնկիւրիա առ զուկիոս
դատաւորն . որ ետ արկանել զնս 'ի բանտ ,
և պնդել զոտս նց 'ի կոճեղս :

Եւ ընդ առաւօտն կոչեաց առ ինքն զադա-
թանգեղոս միայն , և ողորբանօք խոստմամբ
ջանայր պատրել զվկայն քոի : Իբրեւ ետես ,
եթէ ամենեւին ոչ լսէ , հրամայեաց , և ան-
ցուցին ը ականջս նր շամփուր երկայն , և
հանին ը միւս այլ ականջսն , և ապա հատին
զգլուխն . զոր առեալ հաւատարիմ կինն
սոփիա՝ թաղեաց պատուով յաստիճանս ե-
կեղեցւոյ իւրոյ : Եւ լուեալ սբյն կղեմայ
զկատարումն սբյն ագաթանգեղոսի՝ գոհա-
ցաւ զնոյ . Իսկ զսբն կղեմէս կապեցին 'ի վիւ-
մի , և այնչափ հարին , մինչև վէմն և հողն
լցաւ արեամբ . և տարան 'ի բանտ . և յիմ
գիշերի լոյս ծագէր 'ի բանտին , որչափ էր
յարգելմանն :

Եւ 'ի հասանել տօնի յայտնուե նոն՝ դնաց
հաւատարիմն սոփիա առ բանտապանսն , և
տուեչ

տունեալ գանձ՝ եհան 'ի գիշերի զսթն կղե-
մէս , և տարաւ յեկեղեցի իւր : Եւ զգե-
ցեչ սթյն զզարդ եմսուն իւրոյ՝ տարածեաց
զձեռս իւր յերկինս , և գոհացաւ զնոյ , և
խնդրէր ողորմուի 'ի քնէ վ'ս ամ Զի , և վ'ս
այնոցիկ՝ որք կատարեն զյիշատակս նոյ . և
քաջալերէր զհաւատացեչս հաստատուն կալ
'ի տր . և ասէր , դադարելոց է հալածումն
յերկրէ , և լոյս անգիտութեն ծագեսցի :
Եւ դրօքն փակելովք սկսան կատարել զնոյ
անձային խորհրդածութիւն . և մինչդեռ 'սք
հայրապետն կղեմէս զպարանոցն 'ի խոնարհ
ունէր , և զաղօթսն մատուցանէր պատա-
րագի 'ի վ'ր պատուական և 'սք մարմնոյ և
արեանն քնի , դիմեցին յանկարծակի անօ-
րէնք յեկեղեցին . և այր մի՝ որ էր իշխան
քաղաքին աղեքսանդրոս անուն , ինքնին
սրով եհատ զգլուխ սթյն կղեմայ , և զ'սք
խորհուրդն ցրունեաց , և զսեղանն կործա-
նեաց . նոյնպէս և զերկուց սարկաւազացն՝
որ լէ սթյն կղեմայ էին 'ի սպասաւորուի 'սք
պատարադին , հատին զգլուխս . որոց ան-
ունք էին քրիստափոր և խարիտոն :

Եւ մարտիրոսասէր կինն սոփիա պատեաց
մաքուր կտաւով զմարմին սթյն կղեմայ , և
եդ յեկեղեցւոյն՝ որ կոչէր կոյիփատոյ , կմ
յեկեղեցին՝ որ առ կռիփատոս , իմ մօտ 'ի գետ-
նայարկ շիրիմս ծածուկս . և զերկու սարկա-
ւազունս մերձ առ նա յայլում տապանի :
Եւ կատարումն սթյն կղեմայ բազմաչար-
չար նահատակի և որոց լէ նմա յամի տն 304,
կամ

կամ 309 . յետ կրելոյ զբազմադիմի անցս
վկայուէ յարեւելս և յարեւմուտս՝ զամս ժիւ ,
կամ իիւ : Վերեզմանս սքյն կղեմայ հայրաւ
պետիս պատուի ցարդ ևս յանկիւրիա՝ ի նք
խաչի եկեղեցին ի մէջ պարսպի քաղաքին
մօտ ի մեծ դուռնս . և առնէ նոր անպակաս
բժշկութիւն՝ որոց գնան հաւատով ի տապան
սքյն . յորոյ ի սքանչելի ճորհս առանձին
վայելեալ է և իմ ի մանկութե . Թող զայլ
հրաշս՝ զորս լսէի յայլոց :

XX

Ծ ԱՆՈ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք :

(1) **Օ** րօրինակ զհամառօտութեն ընտրեցաք ըարձակ
վարուց սքյս , (զոր և յայլազգական անգամ բարբառ
գաանէս տապաքեւ ի սէտս գաղտնացոց . ի վեներիկ
յամի 1751 . Թարգմանութիւն աթանաս վիպի յիտալա
կանէ) , նոյնպէս և ի համառօտ բերիմք ծանօթութիւն ,
յուշ առնելով թէ գրեալքս մեր են առաւել բանիւ
նոր իէլի ընտիր օրինակագրի յայսմաւորաց : Իսկ լիա
կատար վկայաբանութեն կրկին են օրինակք առ յով
հաննու բոլլանգայ . մին է հին և անանուէն հեղինակի
(յոյր սակս անոնիմոս կոչի) , և միւսն մետափրոստե
սի , երկոքին ևս ի յունէ ի լատին Թարգմանեւ : Թող
և զոր յայլոց զգէտպէս ծաղկաքաղս նշանակէ բոլլանգ ,
և յամսին զմի և զնոյն պատմութի գաանէ թէ երկրեն :
Եւ առ ի զառաջս առնուլ գլխախօսաց ոմանց , բար
ւոք գրէ . * Չափազանցական իմն արդեօք՝ շատութիւն
,, տանջանաց երեւեսցի ումեք , եթէ ոչ ածցուք զմտաւ
,, և զգիւնն և զարբանեկաց նր մոլեգնութիւն , և զայ
,, զզօրութիւն՝ որ զօրավիգն էր վկայից իւրոց : Եւ չէ
,, իսկ պարտ այնպէս համարել , թէ չարչարանքն ամ
,, հետզհետէ անդուլութիւն իցեն տոճեալ սքյս , այլ
,, յընթացս ժիւ (թէ յայլոց՝ իիւ) ամաց ուշոյն . յորս և
,, ամսօ

„ ամսօրեայ ժամանակս բազումս թողացեալ լինէր :
 „ Ապա եթէ իւրաքանչիւր չարչարանք ուրոյն ուրոյն
 „ տեսցին , չիք գրեթէ և ոչ մի , որ չլցէ տունէ՛լ յոգունց
 „ 'ի վկայից 'ի նոյն քաղաքս ասիոյ 'ի նոյն 'ի ժամանակս
 „ գիողկեաթիանոսի և մաքսիմիանոսի . թող զի բազում
 „ ինչ 'ի նոսա մեղմագոյն գտանի քան զնորահնար կա
 „ տաղութիս յաբոնացւոց ըդէմ քրիստոնէից 'ի յետին
 „ դարս || : Իսկ զքննուի Ժմկագրուէ , զոր առնէ բոլ
 „ րանդ , թէ երբ ծնաւ , և երբ կատարեցաւ սքն կղեմէտ
 „ տեսանեմք հաստատեալ 'ի թոճականն 250 , (կամ 257 ,
 „ կմ 258 .) որ գտանի 'ի սկիզբն վկայաբանուէցնր . այլ
 „ ունի նա ընթեռնու զայս թոճական յայժմու օրինակս
 „ իբրեւ թոճական մարդեղութի մն , և ըստ այնմ չափէ
 „ զծնունդ սքն , մեք տեսանեմք՝ զի մոր իէլ ընթեռնու
 „ 258 . ամ 'ի համբարձմանէ անտի փրկչին . յոր յաւելե՛լ
 „ և զամս 33 յառաջեալս , լինի ամ մն 290 . այն է եօթ
 „ ներորդ ամ գիողկեաթիանոսի , ուստի և աւուրք չարչա
 „ րանաց սքն կղեմայ :

ՎԼԻՐԻ ԵՒ ՎԿԼՅՈՒԹԻՒՆ

ՍԹՅՆ Բագարատայ տոռովենոյ ենպի :

Ն . յուլիս . 14 : ՏԵ ԵԼ . յուլ . 15 : (3) . Գե .
 արվ . 9 . Կամ յուլիսի . 9 . ըստ սեկեւիացւոյ : 1 .
 ապր . 3 : Ղաւարնա . 1 . Ճիւղ . և Բ . շէ . և Լ .
 շէ . Բուլլանդեանն Կենսւեանիս 'ե ւ . Կապ . ապր .
 Եջ . $237 = 243$: 'Լ, երբոչ Բագարատայ 'ե Լեո .
 փանեայ արտոմ . և 'ե Գրեգորէ Բեւ . (1)

ԼՆԿԵՐՏԵԱՌՅ ԿՂԼԵ
 մայ' հռովմայ հայրապետի ,
 աշակերտ պետրոսի վիմի, և հե-
 տեօղ առաքելոց' սբ ենպն բա-
 գարատ , (որ է ը յունաց բանգրադիոս ,)
 ը ծագմանն ասի լինել 'ի կողմանց անտիո-
 քայ ասորւոց , և 'ի լսել զհամբաւ փրկչին
 Յի երևելոյ 'ի մարմնի' գնաց ասեն ը հօր
 իւրում յանտիոքայ յե'հմ, և ետես զքս , և
 հաւատաց 'ի նա . և յետ համբառնալոյ իմն
 ընկալաւ զմկրտուի 'ի սթյն պետրոսէ 'ի սթն
 սիոն' հանդերձ հարբն և մարբն : Իսկ յետ
 մեռանելոյ ծնողացն' Թողել զմմ ինչս իւր'
 առանձնացաւ 'ի լերինս Յին պոնտացւոց .
 որում հանդիպեալ սթյն պետրոսի' դարձոյց
 ը իւր յանտիոք և 'ի կիլիկիայ . և ձեռնադ-
 րեալ

ընալ զնա յեպիսկոպոսի՝ առաքեաց յարեմուտա
'ի կղզին սիկիլիա՝ ի քաղաքն տոռոմենայ կմ
տաւրոմենեայ՝ (ռմկ. դատրմինա) ը մէջ քա-
ղաքացն մեսսանայ, որ և մեսսինայ, և քա-
դանիայ՝ յոր մօտ է լեառն ետնա հրաբուղիս :
Եւ զմտեւ երանելոյն բազարատայ՝ ի նստ
դարձոյց զնաւապետն և զղեկավարն յիւծ գի-
տութի, որոց անուննք էին լիկայոնիդէս և
ագրինոս (յոր յաւելուն ոմանք զամդիոս և
զուռմիլոս) : Եւ յորժամ եհաս ի տեղին, ե-
գիտ զիմ կղզին և զքաղաքսն ի կռասպաշ-
տութե : Եւ յորոց եհան երանելին բազա-
րատ հեծեծանօք, և ամբարձեւ զձեռս իւր
յերկինս՝ աղաչեաց զիմ վս մուրեալ ժո-
ղովրդեանն. և ապա սկսաւ երանելի եպիս-
քարոզել և ուսուցանել՝ առնելով սքանչե-
լիս մեծամեծս :

Եւ յայնժամ հաւատաց դադար ի ժողովրդենէ
քաղաքապետն վոնիփապիոս, (որ ի մեզ վո-
նիփատոս կմ վանիփատոս գրի, այն է ըստ
հռովմայեցոց պօնիփացիոս՝ որ Թարգմա-
նի բարեգործ) : Եւ պա ի գիշերի գնաց սքն
բազարատ ը վոնիփատոսի ի տաճարն՝ յո-
րում էր բագինն փալկոնայ մեծի ոյ քաղա-
քին տոռոմենոյ. և հայեցեւ սքն ի բագինն՝
ասէ. ո՞վ փալկոն անզգայ, խուլ, համր և
կոյր, ո՞վ ես դու, և զի՞նչ գործես աստ. և
քանի՞ ամբ են՝ որ ես ի մեհենի աստ, և մո-
լորեցուցանես զստեղծունեւս օր, և տաս
զոհս մատուցանել քեզ՝ ո՞վ պիղծ և գարշե-
լի դիւնապատկեր : Եւ սէ պատկերն դիւնա-
բնակ :

բնակ . երկերիւր և վաթսուէն ամէ , զի բնա-
կեալ եմաստ և լուսնիմ զոհս և նուէրս 'ի
Ժողովրդենէս տոռոմենայ քաղաքիս , յիմ
ամի երեք տղայս , և երեք հարիւր յիսուն
զոհարակս փափուկս և գեղեցիկս , և խոյս
և նոխազս և գառինս բազումս :

Համբարձեալ զձեռս իւր երանելին բազա-
րատ' ասէ մեծաւ բարբառով . երդմնեցու-
ցանեմ զձեզ պիղծ դեք յանուն հօր և որդ-
ւոյ և հոգւոյն սբջ' Ժողովեցարո՛ւք ամենե-
քեան , և զխուլ և զհամր բազինդ փալկոնի
ընկեցէք 'ի ծով' երեսուն ասպարիսաւ հե-
ռի 'ի ցամաքէն . և դուք լընմին բնակեցիք
յանդունդս խորոց : Եւ առ Ժամայն հնչիւն
եղև իբրև ուժգին մրրկի , և լցաւ տաճարն
սեաւ անգեղօք և սեաւ ագռաւօք , և կալան
զբազինն , և աղաղակաւ մեծաւ ընկեցին 'ի
ծով : Եւ եղև առ սբն ձայն յերկնից , որ
ասէր . քաջալերեա՛րագարատ , զի ես լը քեզ
եմ . և ոչ Ժողից զքեզ , մինչև կարգեցից 'ի
դասս առաքելոց . և ելեչ 'ի տաճարէն գնաւ
ցին բազարատ և վոնիփառոս 'ի յարկս իւ-
րեանց :

Եւ լը առաւօտն երթեալ քուրմքն 'ի տա-
ճարն' գտին զդրունսն 'ի բաց , և զբազինս
լոծոցն իւրեանց ոչ գտին . ելեչ 'ի մէջ հրա-
պարակին' մեծաւ հառաչմամբ կոծէին և
ասէին . վայ մեզ , զի քաղաքս մեր կործանի ,
քանզի մեծ Լոծն փալկոն անյայտ եղև . և
Ժողովուրդն դիմեցին 'ի տաճարն , և գտին
նոյնպէս ունայնացեալ զբազինն : Վնացին
'ի

’ի տուն վոնիփատոսի դատաւորին , և աղա-
 զակէին արտաքոյ դրանն . ո՛վ պատուհան
 իշխան՝ պատուօղ և շինօղ և սիրելի Թոնցն ,
 եկ և տես զկորուստ քաղաքիս : Աւնք խո-
 նարհեչ՝ի պատուհանէն՝ ասէր , զի՞նչ եղև
 լէ ձեզ . և նոքա ողբալով տեսն , մեծ անցք
 անցին այսօր լէ մեզ . քանզի բաղձալին փալ-
 կոն կորեաւ , և վայելուչ և պայծառ բա-
 գինն և սեղանն և աւազանն և ոսկիակազմ
 աթոռն իւր ունայն մնացին , և խորանն ոչըն-
 չացաւ :

Ասէ վոնիփատոս . ո՛վ հարկաւոր տանու-
 տեարք և պատուհան քահանայք , լո՛ւա-
 րուք ինձ , և քննեցէք , միթէ ամբարտաւա-
 նեցա՞ն Թոն մեր , և եթող զմեզ և գնաց
 յայլ քաղաք . զի հպարտ ան էր . արդ գնա-
 ցէք յարկս ձեր , և ես պարապով քննեցից
 և գտից զպատճառն : Աւյետ ցրունելոյ զամ-
 բոխն՝ յորժամ գիշեր եղև , զգեցաւ վոնի-
 փատոս զարթունական պատուոյն իւրոյ ըզ-
 պատմութեանն և զքղամիդն , և գնաց ’ի
 դուռն երանելոյն բազարատայ : Այնպէս
 և սքն զեպսուէ փիլոնն և զեմիփորոնն զգե-
 ցաւ , և նստաւ ’ի թիկնաթոռ իւր , առեալ
 ’ի գիրկս իւր զաւետարանն և զխաչն և ըզ-
 արթունական պատկերն՝ զոր ետ նմա առա-
 քեալն պետրոս : Աւ մտեալ վոնիփատոս ե-
 տես զերանելին բազարատ իբրև զբոց , և
 շուրջ զանձամբն հուր . անկեալ ’ի վր երե-
 սաց իւրոց՝ երկիրեպագ և ասէ մեծաւ ահիւ .
 մեծ է անք քրիստոնէից , զոր քարոզէ բա-

գարատ . հաւատամ , զի նա միայն է նա
երկնի և երկրի . և ասէ ցոյն բազարատ .
նրապէս կարացից մերձենալ 'ի քեզ , քանզի
հուր տեսանեմ շուրջ զքե . և երկնչիմ , մի
գուցէ այրեալ կիզիմ ես :

Եւ գիտաց բազարատ , եթէ զչնորհս հոգ-
ւոյն սք . ետես , որ է 'ի պատարագամատոյց
զգեստս քահանայից . քզի սբ են . յայնժամ
յարուցեալ եհան զեմիփորոնն և զփիլոնն և
զուրարն և նստաւ . և այլ ոչ ևս ետես վո-
նիփատոս զհուրն : Սղջունեաց զնա եման 'ի
համբոյր սրբուն , և նստոյց մերձ ինքեան ,
և օրհնեաց զնա յոյժ . և ճաշակեցին յամ
բարունցն՝ զոր տարաւ վոնիփատոս 'ի տանէ
իւրմէ . և գոհացան զքօն՝ հանդերձ բազ-
մութիւն , որ եկեալ էին ը վոնիփատոսի :

Եւ եղև 'ի սաղմոսելնց ուրախութիւն , բացաւ
ձեղունքն , և պայծառ լոյս ծագեաց 'ի վր
նց . և յահի լեալ անկան 'ի վր երեսաց իւ-
րեանց . և կալեալ զձեռանէնց՝ կանգնեաց
և նստոյց երանելին բազարատ . և սկսաւ
պատմելնց մի ը միօջէ 'ի հին և 'ի նոր կտա-
կարանացն՝ յադամայ մինչև 'ի քօն մարդե-
ղութին և 'ի համբարձումն , և 'ի գալուստ
հոգւոյն սք , և 'ի միւսանգամ գալուստն
փրկչին . ոմ և գրեալ է 'ի գիր պատմութե
իւրոյ (ասէ ճառընտիրն) , զոր գրեաց (ա-
սեն այլք) եւագրիոս կմագրինոս աշակերտ
սքն . և լսսաւորեաց զմման որք անդ հան-
դիպեցան՝ նախին վիշապութիւն :

Եւ այսորիկ կամեցեալ սքն բազարատայ
մաք .

մաքրել ՚ի քաղաքէն և զայլ ևս կուռս՝ գրեաց
յերրորդ ժամու գիշերոյն ՚ի քարտիսի ձե-
ռամբ իւրով այսպէս . Վ. Բ. իղիսոն կմբսկա-
մանդրոն կուոց բազինն . ես բազարատ ծա-
ռայ յնի քնի տն մերոյ գրեմ առ քեզ պիղծ
զազիր և անզգայ տոռոմենոյ քաղաքի փոքր
ուծդ . յորժամ ընթեռնուս զգիրս իմ, վաղ-
վաղակի զհրամայեալսն կատարեալ . երթ ՚ի
կորստեան տեղին ՚ի գեհեան հրոյն, ուր է
քո աւադագոյն ուծն փալկոն, և ՚ի միասին
կոծեցարո՞ւք զկորուստ ձեր . զի մի այլ ևս
տիրէք քաղաքիս այսմիկ :

Եւ տարաւ ագրինոս զթուղթն, և եդեալ
դադտ զքարտէսն ՚ի բազինն՝ փախեալ . և
յետ երկու պահու եղև ձայն յաներևութից,
որ ասէր . բազարատ ծառայ այ բարձրելոյ՝
զհրամայեալսն մեզ ՚ի քումմէ սրբուհի կա-
տարեցաք . քո է այսուհետև քաղաքս . և
սքն անկե՛լ յերկիր՝ գոհացաւ զայ . և դար-
ձեալ աղաչեաց զամբ վս մնացեալ կուոցն՝ զի
և նոքա խորտակեացին . և ինքն հանապազօր
քարոզէր զբանն այ՝ որոց գային առնա :

Եւ յորժամ մերձեցաւ պիղծ տօնն ապողո-
նի, պատրաստեցին հեթանոսք զզոհս՝ ըզ-
տղայս և զսնասունս, և զսորդարե՛լ քրմացն՝
գնացին ՚ի բազին նր . և գտին կործանեալ
և խորտակեալ ՚ի բազում մատունս : Հայն-
ժամ սկսան բախել զերեսս իւրեանց, և ա-
սեն . վայ մեզ անպողոն, ո՞ր չար պատերազմ
չարժեցաւ ՚ի վր քո . և ելեալ անտի սրտա-
բեկ՝ գնացին ՚ի տաճար դիայ կուոցն . գտին

և զայն կործանեալ և բեկոտեալ : Ապա
 ժողովեալ բազմութե գիւմեցին 'ի տուն վո-
 նիփաատոսի , աղաղակէին արտաքոյ դրանն ,
 և ասէին . ո՛վ անարժան իշխան 'ի չար ժա-
 մու եղեր քաղաքապետ . տեսանես զլուծան
 մեր կործանեալ , և անփոյթ առնես . արդ
 կորուստ և մահ քո հասեալ է :

Ասէ վոնիփաատոս . ընդէր մօլիք 'ի վր իմ
 սրտմտութիւն . ընտրեցէք արս իմաստունս .
 և մողս , զի քննեսցեն և տեսցեն ' թէ վա-
 ճէր կործանեցան ուծքն : Աւերթեալ ընտ-
 րեցին արս երեսուն հմուտ գիւթութեան ,
 որոց եկեալ 'ի մեհեանն լիւսոսի կիմ լիւսի-
 նեայ , զի նա միայն չէր կործանեալ , սկսան
 առնել գիւթութիւն , և վիճակս արկանէին .
 և ոչ տունաւ պատգամ : Ապա ասէ բազինն .
 ոչ գիտէք , զի տկարացոյց զմեզ վերին զօ-
 րութի . արդ եթէ կամիք որ զօրութի դայ
 'ի մեզ , որպէս յառաջն , մատուցէք ինձ զոչ
 զսիրելին իմ և զմեծ բարեկամն վոնիփաատոս .
 և նք յոյժ ուրախ եղեն , և երթ ել աւետիս
 ետուն վոնիփաատոսի :

Հորժամ լուաւ նա զբօթալից աւետիսն , ել
 գաղտ 'ի տանէ իւրմէ , և գնաց անկաւ առ-
 ոտս բազարատայ . և լալով պատմեաց նմա :
 Ասէ երանելին . մի երկնչիւր որդեակ . գնա
 'ի զենուոն , և ես եկից զհետքո , և յաղ-
 թեսցուք նց զօրութիւն քոն : Ներե եկն վո-
 նիփաատոս 'ի տուն իւր , հնչեցուցին քուրմքն
 փողս մեծաձայնս և ժողովեցին զքաղաքն
 ամառ դուրս նր , և հանեալ զվոնիփաատոս
 մեր .

մերկացուցին , և կապեցին ձեռս յետս . և տարեչ կացուցին առաջի կռոցն լիւսինեայ : Զայնմ վայրի վոնիփատոս շուրջ ածէր զաչս իւր , զի տեսցէ զերանելին զբադարատ . և ողբալով ասէր . ո՞ր ես հայր բադարատ . զիս առաքեցեր , և դու ոչ եկիր . այլ օգնեալին՝ Թոր յո՞յոր հաւատացի , և փրկեալ :

Եւ ահա ՚ի վերայ հասանէր Թոր բադարատ՝ զգեցեչ զեմիփորոնն և զուրարն և զփիլոնն , աւետարանն ՚ի ձեռին . և ի նմա լիկայոնիդէս և ագրինոս բարձեալ զիսաչն և զԹորոնսկանս պատկերն : Ի նոք ձեռս յերկինս ամբարձեալ Թոր եպիսկոպոսն՝ պաղատէր առ Խնձ , զի մերձ էին հեթանոսք ՚ի զենուլ զվոնիփատոս ՚ի զոհ . և վաղվաղակի վառեցաւ անձն բադարատայ իբրեւ զբոց . զոր տեսեալ ժողովորդեան՝ յահէն անկան յերկիր ՚ի վր երեսաց իւրեանց . և արարեչ նր զնշան խաչին՝ կանգնեաց զնա . և ասէ ցկուռսն լիւսինեայ . երգմնեցուցանեմ զքեզ պիղծ դե յանուն հօր և որդւոյ և Թոր հոգւոյն , փախիր ՚ի տեղւոջէս յայսմանէ , և գնա՛ ուր փալկոնն է՝ ՚ի խորս : Եւ սուփամայն եղև ճայթիւն մեծ ՚ի կռոցն , և վերացաւ բազինն յօդս , և անկաւ ՚ի մէջ ծովուն :

Եւ յոյժ երկեան ժողովուրդքն , և անկան յորսայս . և ՚ի խաչակնքել սքն վերստին՝ կանգնեցան . և տեսեալ զսքանչելիսն ահաւոր՝ զոր արար Խնձ ՚ի ձեռն ծառային իւրոյ բադարատայ՝ աղաղակեցին ո՞նք ՚ի միոյ բերանոյ , և ասեն . հաւատամք մեք ՚ի նա՛ զոր դու

գու քարոզես՝ և նոյնժամայն լուծին զվնի-
փատոս , և զգեցուցին զհանդերձն . և եղեչ
մի սիրտ և մի ոգի ժողովուրդն և քուրմքն՝ ըն-
թացան 'ի մեհեանս , և զխորտակեչ կուռնս
ընկեցին 'ի ծովն ըն հրամանի սբյն բազարա-
տայ , և զսեղանս և զաւազանս դիւանկան
պաշտամանց խորտակեցին :

Հրամայեաց երանելին փող հնչեցուցանել .
և ժողովեցան ոգիք հարիւր հազար . և խո-
սէր նց զբանն նայ . և երթեալ նոքօք 'ի փոքր
մատուռն , զոր գաղտ շինեչէր վնիփատոս ,
կատարեաց զխորհուրդ պատարագին : Աւ-
ասաց ժողովրդեանն զեօթն օր սրբիլ պահօք
և աղօթիւք . և երախայացոյց զնս , և ուսոյց
զբանն ճշմարտութե . և հրամայեաց բերել
իւրաքանչիւր 'ի տանէ իւրեանց նոր հան-
դերձս սպիտակս և մաքուրս , և մոմեղէնս .
և տարաւ զնոսա 'ի գետն , և մկրտեաց 'ի
միում աւուր օգիս իդ . ու . և զգեցոյց նոցա
զնոր սպիտակ զգեստն՝ վառեալ մոմեղինօք .
և հաղորդեցոյց զնս 'ի պատուական մարմնոյ
և յարենէ տն մերոյ յի քի :

Աւ տմենեքեան՝ որք լուսաւորեցան , տեսին
զչնորհս սբ հոգւոյն 'ի նմանութի աղաւնոյ ,
զի իջանէր 'ի մաքրութի ջուրցն , և դարձեչ
վերանայր յերկինս . և եղև ուրախութի 'ի
քաղաքին յայնմիկ : Աւ դարձեալ ուսուցա-
նէր ժողովրդեան երանելին բազարատ , և
առնէր նշանս մեծամեծս , և բժշկէր զամ-
ցաւս . և այնպէս դարձոյց զբազում քա-
ղաքս և զգաւառս սիկիլեայ կղզւոյն : Իոր-
ծա

Ժակից էր նմա և նքն մարկիւնոս կմ մարկե-
ղոս՝ առաջին եպիս սիրակուսայ քաղաքին սի-
կիլիացւոց՝ ձեռնադրեալ նոյնպէս ՚ի սթյն
պետրոսէ : Եւ զորս մկրտեաց սթն բազա-
րատ ՚ի քաղաքէն տոռոմենոյ՝ ասին լինել ա-
ւելի քան զիս և . և յայլ քաղաքաց և ՚ի գաւ-
առաց եւ և . և : Բակեաց զմեհեանս կուոց,
շինեաց եկեղեցիս , և ձեռնադրեաց քաջա-
նայս և սարկաւազուէնս . յորս յանուննէ յի-
շին նիկանոս կամ լիկայոնիդէս սարկաւազ-
նի , և ագրինոս քաջանայ . ոյր վս պատուի-
րեաց սթն բազարատ վոնիփատոսի քաղաքա-
պետի , թէ յետ իմոյ կատարման առաքեալ
զագրինոս ՚ի հռոմ առ նք առաքեալն պե-
տրոս , և ձեռնադրեաց զնա փոխանակ իմ
յաթոռ եպիսկոպոս քաղաքիս այսմիկ : Եւ
ձեալ և զեպափրոդիտոս զայր ընտրել ձեռ-
նադրեաց քաջանայ , և առաքեաց սերմա-
նել զբանն նայ ՚ի գիւղս գիւղս :

Եւ եղև իբրև օր քան զոր աճէր բազմութի
հաւատացելոց (ասէ գրիգոր միայնակեաց
՚ի ներբողեանն նքն բազարատայ) , ահիւ-
ղինոս ոմն բռնաւոր ՚ի գլխաւորաց սիկիլիոյ՝
Ժողովեալ զօր բազում խաղաց ՚ի վր տաւ-
րոմենայ քաղաքի՝ ՚ի սուր սուսերի մաշել
զբնակիչս վս դառնալոյ նց ՚ի հաւատս քսի :
Եւ իբրև զահի հարան տաւրոմենացիք , քա-
ջալերեաց զնոսա նքն բազարատ . ասէ . մի
երկնչիք՝ մեր է յաղթութիւն , զի նմ լն մեզ
է . և թշնամիք առանց մտանելոյ ՚ի քաղաքս
կոր՚ի գլուխ դարձցին : Եւ այս ասացեալ
էառ .

էառ ը իւր զնպատուական փայտ խաչին , և զտրուական պատկեր քսի Խյ և փրկչին մե-
րոյ , և զանապական մօր նորա և կուսի , և
կանգնեաց զնս իբրեւ պարիսպ ամուր ըդէմ
բանակի թշնամեաց :

Յայնժամ անկաւ խռովութի 'ի բանակն .
քանզի հայեցեալ յայրն Խյ և 'ի զէնս նր զօ-
րաւորս՝ զահի հարան և շփոթեցան . և ել-
ևելս առնելով զմիմեամբք՝ սկսան կոտորել
ընկեր զընկեր . մինչև յետոյ ուրեմն 'ի միտս
եկեալ՝ ընկեցին զզէնս , և ընթացեալ ան-
կան առ ոտս սթյն . և հաւատացեալ յմծ նր՝
մկրտեցան . որով և տաւրումնացիք՝ ևս քան
զէս ակնածէին 'ի լուսաւորչէն իւրեանց 'ի
բազարատայ , և յմմի ունկնդիր լինէին բա-
նից նր ախորժ կամօք :

Եւ թարիատեաց բանսարկուն մախացեալ
ը գործս սթյն՝ յարոյց ըդէմ նորա սատան
զոմն յիշխանաց լեռնականաց արտագատոս
կմ արտագորոս անուն՝ սպանանել զնա ոմ
խափանիչ պաշտամանց դիցն հայրենեաց .
և 'ի միումաւուր գտեալ զսթն առանձին յա-
ղօթս՝ եհար և սպան զնա սրով . այլք ասեն՝
թէ միաբանեալ զլեռնականս՝ քարամբք ետ
քարկոծ առնել զերանելին որմս զստեփան-
նոս . և այնմս կատարեցաւ Թն բազարատ
հայրապետ առաքելական և վկայական ար-
դեամբք :

Իսկ վոնիփատոս Խծասէր իշխանն կալեալ
զանօրէն սպանօղ սթյն՝ չարաչար տանջանօք
կարճեաց զնա 'ի կենաց . և յետ առնելոյ սուգ
մեծ

մեծ հանդերձ նամ ժողովրդեամբ 'ի վր հօրն
հոգեորի , արարեալ արծաթի տապան՝ մե-
ծաւ պատուով և անուշահոտ խնկօք և մա-
քուր կտաւօք պատեաց զմարմինն նր լուսա-
ւորչին բազարատայ . և մինչև 'ի մահ իւր
սպասաւորէր նր նշխարաց նր :

Եւ եր լէ դարս բազումս նշանաւոր տապան
սքն բազարատայ անդ 'ի տոռոմենա , որ և
եր մի յերևելի քաղաքաց սիկիլիայ կղզւոյն .
իսկ այժմ է գիւղաքաղաք լէ արքեպիսկոպոս
մեսսինայու . քանզի 'ի վախճան իններորդ
դարու յաւուրս լէ ոնի իմաստասէր կայսերն
յունաց առին սարակինոսք ափրիկեցիք զտո-
ռոմենա , և աւերեցին . սպանին և զնրն
պրոկոպիոս՝ որ եղև վերջին եպիս տոռոմե-
նայ , և այրեցին զմարմինն նր և զայլ ևս նա-
հատակաց . գուցէ և նշխարս նրց առաջ-
նոց՝ որք էին յերևելի տեղւոջ . մինչև կաս-
կածիլ ոմանց՝ եթէ նոյն անցք անցեալ ի-
ցեն և լէ մարմինն սքն բազարատայ . միայն
թէ գտանին ցարդ ևս նշխարք ինչ յանուն
նորին , կամ համանունն նորա բազարատայ
վկայի նահատակելոյ առ մաքսիմիանոսիւն :
'Ախորդ սքն պրոկոպիոսի եղև յաթոռն
տոռոմենայ թէոփանէս կեռամէոս յաւուրս
վասլի արշակունւոյ . արդ նորին թէոփա-
նեայ՝ թող զայլ բազմապատիկ ճառս նորա
յունարէն , կայ և ներբողեան՝ այն է ճառն
ԺԷ . 'ի վր սքն բազարատայ . ուր թէպէտ
և համառօտիւն , բայց համաձայն գրեւորս
նշանակէ զպատմութիւնն սքն . և ասէ՝ թէ
զլիա

զլիակատար վարս նորա գրեաց եւագրիոս .
 ուստի երեւի քաղեալ և մերս վկայաբանութի :
 'Վ սկզբան իններորդ դարու էր և գրիգոր
 միայնակեաց բիւզանդացի 'ի բակուրեան վա-
 նաց . որ խօսեցաւ այլ ճառ ներբողական 'ի
 Ծքն բազարատ առ ժողովուրդն տուումենայ
 'ի սիկիլիա : Վ՝ այլ պանծագոյն ներբողեանս
 երգոց և շարականաց նունագեաց 'ի վր սքին
 բազարատայ սքն յովսէփ երգաբան յունաց .
 յորում փակին բանք առաւել քան զվկայա-
 բանութիւնս :

XX

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ :

(1) Քանզի սքանչելեօք լի է վարք սքին բազարա-
 տայ , ուն և պէտք իրացն պահանջէին 'ի դարձուցանել
 առաքելաբար զհեթանոսս 'իքս , 'ի միայ կողմանէ հաս-
 տատութի մեծ է վկայաբանութե նր դտելոյ առ մեզ միօ-
 րինակ 'ի ճառընտիրս և յայսմաւորս՝ յիշատակութիւն
 նախկին գրչի նր եւագրիոսի , կամ գուցէ ագրինոսի՝
 գործակցի և աշակերտի սքին . ընդ նմին և որ ինչ յիշա-
 տակք լինին պատմականք առ թէոփանեայ և գրիգորի
 'ի ներբողեանս սքին . թողից ասել զմիաձայնութի ազգի
 ազգի յայսմաւորաց և համառօտագիր վարուց առ յոյնս
 և առ լատինս , զորս յառաջ բերէ և հաստատէ հենսքե-
 նիոս բողանդեան : Իսկ 'ի միւս կողմանէ ցաւ է մեզ ,
 զի չէ գտեալ հենսքենիոսի զվկայաբանութի ինչ փոքր
 մի ըարձակ՝ հին և հարազատ , կմ որ նոյն է՝ զօրինակ
 ինչ նման մերումս . այլ միայն գտեալ է զերկարապա-
 տում և զստայօդ վարս ինչ՝ յանուն եւագրիոսի յարմա-
 րեալ 'ի յեանոց յունաց . մինչև անարժան դատեալ է
 և զայն տպագրել . այլ մէք զերծ եմք յայնպիսի նորա-
 հնար օրինակէ՝ որ իսպառ անծանօթ է մեզ . և ունիմք

բա

քաղաքի մասին ասացող յայտնի վաւերական դատե-
լոց յաչս հենարանիս թէ մերս օրինակ չունի ինչ ար-
տաքոյ վաւերականութիւն : Թողից յիշել և զազգի ազգի
աւանդութիւնս սիկիլիացւոց՝ գրով և անգիր . որոց կա-
մէի առաւել հետաքննիչ լինել յանգանակ իմ ը. քաղա-
քիս և ը մեսսինա քաղաքս սիկիլիոյ , որոց ը մէջ է առ-
ուովնա . բայց քանզի սա է ծովեղերեայ , և ինչ հարկ
եղև ընդ ցամաք ճակորդել , չեղէ արժանի տեսանել
դուխտատեղի սքն բազարատայ :

Համարի հենարանիս , թէ 'ի հարազատ գրուեց եւա-
գրի առեալ իցէ ոչ միայն քաղաքացիս թէոփանեան ,
այլև բանն այն՝ զոր յառաջ բերէ վն տրուական ուսու-
կերի սքն թէոգորոս ըստուգիտէս գիրք . Բ . Գ . 8 . յա-
սելն . * Պետրոսի առաքելոյ է բարբառս 'ի պատմութե
, սքն բազարատայ . որդեակ յովսէփ՝ բեր զպատկեր
, մն մերոյ յսի քնի , և սպաւորեալ զայն 'ի պիւրգիս
, (տախտակ կամ պատառ) , զի տեսցէ ժողովուրդն ,
, թէ սրպիսի էառ կերպարան ձծորգին . ոնք զի տե-
, սանելով ևս քան զկա հաւատոյցեն՝ հայեցեալք 'ի
, տիպ կերպարանացն , և յիշեսցեն՝ որ ինչ միանգամ
, մեօք աւետարանեցաւ նց || : Եւ ահա վկայաբանն
մեր մեկն գրէ , թէ սքն բազարատ ունէր զպատկեր
տրուական տոճեալ նմա 'ի պետրոսէ առաքելոյ . զնոյն
յիշէ կրկին և կրկին սքն յովսէփ երգարան յունաց .
Թող զի գրիգոր բիւզանդացի յաւելու և զկենդանա-
գիր տիրամօրն :

Ասացի՝ թէ միօրինակ է վկայաբանութիւն բազարատայ
'ի Ծ . և 'ի Հ . իմա նաև նովին շարագրութ . միայն թէ
Հ . և մեր ինչ առ համառօտեւոյ զպատմութիւն՝ կարճեն
փոքր մի զխօսակցութիւն , որք ճոխագոյն նկարագրին 'ի
ճառընտրի . Թող զթեթև տարբերութիւն օրինակագրաց .
և մեք առաւել զհետ գնացաք ոչոյ մեր ինչի՝ հայելով
և 'ի Ծ . ոնք և զսկզբնաւորութիւն , և զվերջաւորութիւն
քաղեցաք 'ի հաւաքմանց բողանդեանց : Չարմանամք ,
զի և սուրիոս չէ՝ գտեալ զվարս ինչ սքն բազարատայ
տոռովնոյ եւնսի , այլ միայն զմիւս բազարատայ վկայի՝
որ էր փախագացի մանուկ ժողովաց , նահատակեալ առ
մաքսիմիանոսիւն . և զամանէ իօսի 'ի մայիսի . 12 :

ՎԵՐԻՔ ՍՐԻՈՅՆ

Վրիգորի ակռականդացւոց եպօսի և վիշապի :

Ն. Է. 1. նոյեմբ. 23 : Յ. նոյ. 24 : Ճառքնս .
 Լ. ՏԼԵ՝՝ՖԷ : Վ Լոռիոս մայնաէեաց : Ս՝ Երասիմ .
 տոս տուր : (1)

ՎՐԻՔ ՍՐԻՈՅՆ ԲԵՐԵՆՆԱՅ
 րատայնախնին եպօսի սիկիլիայ
 կղզւոյն , որ 'ի Թարգմանչաց
 անտի մերոց անշուշտ եղաւ 'ի
 տօնացուցի յառաջնում կարգաւորուն , յա
 ւելեալ են յետինք յարմարութ և զսքն գրի
 գոր եպիսկոպոս նոյն կղզւոյն յայլում քաղա
 քի՝ զկնի Թարգմանչաց ծաղկեալ 'ի վեցե
 րորդ կմ յեօթներորդ դարու : Եւ Թերեւ
 ինքն իսկ գրիգոր վկայասէրն մեր՝ որ երեւի
 Թարգման վարուց նորուն , պատուասիրել
 կամեցեալ է զանունանակից իւր մեծանուն
 անցուցանել 'ի տօնացոյց ազգիս : Եւրդ ժամ
 է լսել զվարս սքն՝ համեմատութ ճառքնս
 րաց հայոց և յունաց , և աւանդունց սիկի
 լիացւոց և հռովմայեցւոց :

Եւրանելին գրիգորիոս՝ ակռականդացի կո
 չեցեալ՝ էր ծննդեամբ 'ի պռետորիոն աւա
 նէ՝ իբր վեց միլոնաւ հեռի 'ի քաղաքէն ակ
 իս
 ուա

աւականդայ (որ է ըստ յն. աղբիղէնդոն , և
լտ. աւկուիճէնդում . ումկ . ճիւղճէնդի) , յա
րեւմուտս 'ի սիկիլիա կղզւոջն , որդի լեալ
քրիստոնեայ և պարկեշտ ծնողաց՝ քարիտո-
նի և Թէոդոտեայ , յաւուրս բարեպաշտ ար-
քային յուստիանոսի . զոր յոյն վկայագիրք
համարին լինել յուստինիանոս ընչատ կոչե-
ցեալ՝ որ Թէրեաց յամի տն 685 . և լատինք՝
մանաւանդ յետինք , յուստինիանոս մեծն՝
որ նստաւ յամի . 527 , մինչև 'ի 564 . վսյ և
զծնունդ գրիգորի դնեն յամի իբր . 560 :

Եւ ասի մկրտեալ մանուկն գրիգոր 'ի սբջն
պօտամինիոնէ եպսէն աւրականդացւոց . որ
և յետ ութամեայ լինելոյ մանկան՝ ըն աղա-
չանաց ծնողացն յանձն արար զմանուկն 'ի
ձեռս գիտնաւոր և առաքինի ուսուցչի , ո-
րում անուն էր դամիանոս , դաստիարակել
զնա յուսումն գրոց և 'ի վարս բարիս : Եւ
տեսեալ եպսին զգեղեցիկ յառաջագիմուհի
գրիգորի յամի՝ արար զնա կղերիկոս յերկո-
տասան ամաց հասակի . և մարգարէաբար
ասաց զնմանէ , անօթ ընտիր ընծայի այսօր
այ . և յանձնեաց զնա ը վերակացուք դո-
նատոսի սարկաւադապետի և գրապետի . և
ունէր գրիգոր ձայն քաղցր և սքանչելի , և
պաշտէր յեկեղեցւոջ եպսարանին զցայգ և
զցերեկ :

Եւ եղև գտանել գրիգորի 'ի մատեանս ե-
պիսկոպոսարանին զվարս սբջն բարսղի հայ-
րապետի . ը որ վառեցաւ տնային նախան-
ձու՝ նմանօղ լինել հետոց նր . այլ ասէր ը
Ժ
K
միտս

միտս իւր , ոչ այլազգ հնար է ինձ հասանել
սրտիս բաղձանաց , եթէ ոչ շրջեցայց յուխտս
և 'ի վանորայս արևելից , ուր սքն բասիլիոս
եհաս այնպիսում շնորհաց : Սովին տենչա-
նօք 'ի հասակի ութւտասն ամաց մտեալ
յաւուր միում առանձին յեկեղեցի յառաջին
պահու գիշերոյ՝ խնդրեաց 'ի փրկչէն յաջու-
ղել նմա զճանապարհ իւր . զի տեսող լինի-
ցի նք տեղեաց տնօրէնութե նր , և ուխտից
հարցն սքց : Եւ եկեալ 'ի սենեակ իւր 'ի
ննջել՝ լոճաւ զձայն , որ ասէր , գրիգորիէ :
Համարեցաւ՝ թէ դոնատոս աւագ սարկա-
ւագն կոչէ զինքն , հանգոյն կոչման սամուէ-
լի առ յնյ իբրև 'ի հեղեայ . և ընթացաւ առ
նա միանգամ և միւսանդամ , և իմացաւ՝ թէ
ոչ մարդոյ է ձայնն . մինչև յերրորդում
նոճագի յայտնապէս լոճաւ , զի ասէր ցնա
հրեշտակ նյ . լսելի եղեն աղօթք քո . արդ
յարուցեալ 'ի վաղիճ անդր էջ 'ի ծովեզրն :
Եւ նր գիշերախառն եկեալ յափն ծովու՝
եգիտ նաւ , որ երթայր 'ի կարքեդոն՝ այն է
կարթագինէ յափրիկէ . եմուտ 'ի նա , և յե-
րիս աւուրս եհաս 'ի կարքեդոն . ուր վտեղի
առել զչորեքաւորքք՝ յայտնի եղև ամենե-
ցուն մաքուր վարուքն և ուսումնասիրութիւն ,
և պատուէցաւ յեմսէ տեղւոյն : Նոք հան-
դիպէր նմա նք միայնակեացն մարկոս հռով-
մայեցի . որ գիտաց 'ի յայտնութի զխորհուրդս
ճանապարհին գրիգորի . և յանունէ ող-
ջունեալ զնա՝ հառ ը իւր տանել յեմ , ու-
ղեկցուք սրասիոնի և զանդիոսի կրօնաւո-

րաց

բաց 'ի վանաց հռովմայ :

Եւ այնպէս նաւարկեալ 'ի քսան աւուրս հա-
սին 'ի տրիպօլիս . և յետ կալոյ անդ զամիս
մի՝ անցին յեգիպտոս . և շրջեալ զամիսս ե-
րիս 'ի վանորայս և 'ի միայնարանս եղբարց՝
եկին յեֆմ : Անդ դադարեաց գրիգոր 'ի
միում 'ի վանաց արտաքոյ քաղաքին . և հայե-
ցեալ 'ի կարգ ճգնուէ նոցա՝ մանաւանդ յա-
ւուրս քառասնորդաց , հետե օղ լինէր նմի ,
առաւելեալ քան զբազմօք 'ի պահս , 'ի խրս-
տութիս , 'ի տքնութիս , յաղօթս և յամառա-
քինութիս : Եւ արարեալ զտօն զատկին 'ի յոթ
յարութե՝ հաղորդեցաւ 'ի ձեռանէ եպսին
մակարիոսի (կի՛մ յովհաննու) :

Եւ տայսորիկ բաժանէր յակամայս 'ի գրիգոր
է մարկոս միայնակեացն դառնալ 'ի հռովմ
ընկերօքն հանդերձ . յայնժամ պատրիարքն
եֆմի ընկալաւ զգրիգոր վճ բարի համբաւոյ
նր . և տեսեալ զառաքինի քաղաքավարութի
նր և զանձիմաստ գիտութի՝ պահեաց զնա առ-
ժամանակ մի 'ի հայրապետանոցի : Եւսկ մար-
կոս նաւեալ իւրովքն յարեմուտս՝ եկն նախ
'ի սիկիլիա , և իջեանեցաւ յեպսարանի աւե-
րականդացւոց . ուր լուծեալ յեպսէ՝ թէ ծը-
նօղք գրիգորի լան զնա իբրեւ կորուսեալ ,
պատմեաց զեղեալսն նմ , և միա՛ թարեաց
զծնօղս նր . տեսի ասէ և տեսիլ սքանչելի ,
որով առաքեաց զիս նմ՝ տանել լի իս զգրի-
գոր զուգահրեշտակ զաւակ ձեր յեֆմ :

Արդ կացեչ գրիգորի յեֆմ զժամանակ մի ,
և զարմանալի գտեալ յաչս բոլորից՝ ձեռ-

նադրեցաւ 'ի պատրիարգէն սարկաւազ յա-
ւուր պենտեկոստէի . ապա հրաման առե՛լ
շրջեցաւ յիմ ուխտս պաղեստինու . և զտարի
մի նստաւ 'ի վանս լերինն ձիթենեաց . և
զկնի երթեալ 'ի խորագոյն անապատ՝ եկաց
'ի հանդարտուն ը ձեռամբ ծեր միայնակե-
ցի միոյ գիտնականի զամս չորս . յորմէ ու-
սաւ զմնացեալ գիտութիս իմ և զիմաստա-
սիրութի :

Եւ ապա դարձ արարեալ յե՛մ՝ չունեաց ան-
տի յանտիոք . և եգիտ ըունելուի 'ի պատ-
րիարգէ տեղւոյն յեւստաթէոսէ (կամ 'ի
գրիգորիոսէ) . և բնակեաց ասէ պատմիչն 'ի
խցի անդ՝ յորում բարսեղ գրեաց զգիրս վեց
օրէից , (թերեւս շփոթելով ընդ բասիլիոսի
սելեկիացւոյ) : () կնի տարւոյ՝ թողեալ և
անդ զանուն սրբութե և իմաստունէ՝ էանց
'ի կոստանդինուպօլիս . ուր նստաւ 'ի վանս
սէյն սարգսի և բագոսի , և ստեպ ընթեռ-
նոյր զմաստեանս ոսկեբերանի : () արմացե՛լ
էր վանականն եղբարբքն հանդերձ ը վարս
գրիգորի և ը իստամբերութին , զի զերկա-
ւուրբք և զեռաւուրբք առնոյր կերակուր . և
այն՝ ոլեռամբք և հացիւ և աղիւ շատացե՛լ .
էր զի և զշաբաթն ողջոյն անսունաղ անցու-
ցանէր , անդադարելի յաղօթս և յընթերց-
ունածս :

Եւ հաս համբաւ նր առ պատրիարգն . և նա
առաքեաց երկուս յիմաստունս սարկաւազաց
իւրոց , զկոստանդին թղթապահ , և զմաքսի-
մոս փիլիսոփոս՝ փորձել զիմաստունի գրիգո-
րի

րի սարկաւագի . և նոց եկեալ և տեսե՛լ զա-
ռաքինի քաղաքավարուի՝ նո՛ր՝ մատուցին նմա
զգիրս գրիգորի անժաքանի՝ վերծանել և տալ
զմեկնուի բանից ինչ : Վա ընթերցաւ և եթ
յունկն նոց՝ ի գրոց անտի , և ինչ ոչ ասաց .
ապա յետ ՚ի բաց դնելոյ զգիրսն՝ իբրեւ ասա-
ցին , թէ կամէաք լսել զմիտս բանիցն , գրի-
գոր ոնկ սերտ ՚ի բերան ունելով զկարդաց-
մունս՝ գեղեցիկ թարգմանեաց զոմն կար-
գաւ . ը որ յապուշ կրթեալ նոց՝ դարձան և
ետուն վկայուի առաջի պատրիարգին , թէ
չիք նման նո՛ր ՚ի մէջ քաղաքիս :

Յայնժամ կոչեաց զնս պատրիարգն ՚ի պա-
տրիարգարանն , և ասէ . ՚ի բարւոք ժամու
եկիր որդեակ , զի պէտք էին մեզ այսպիսի
խմաստնոյ անժաքանի . և նա հնազանդ եղեալ՝
հարկեցաւ մնալ ՚ի հայրապետանոցի զաւուրս
քսան բազում իոնարհուք . որով գտաւ օրի-
նակ բարի համօրէն ուխտի եկեղեցւոյ . և
մեծապէս սատար եղև ուղղափառաց ըդէմ
հերձո՛ւածոց ժամանակին . ևս առաւել ՚ի
լինել ժողովոյ յարեւելեան և յարեւմտեան
եպսաց՝ փայլեաց յատենի անդ վիպուծի
սքնն գրիգորի ՚ի յաղթահարել զոմ հերձ-
ո՛ւածս . մինչեւ բանի՛ն նո՛ր բազմաց զալ յուղ-
ղութիւն . վոյ և կայսրն յուստինիանոս կո-
չեաց զնա առ ինքն , և պատուեաց բազում
գովութիւն :

Տեսեալ երանելոյն գրիգորի՝ եթէ մեծա-
ցաւ անուն նո՛ր , փութայր մեկնիլ ՚ի թագա-
ւորեալ քաղաքէն . քանզի և զերեւս հաս-

տատեալ էր երթալ և 'ի հռովմ. ապա բարեկամացել լի մարկիանոսի ընտանւոյ թգրին՝ լինի ձեռն հաւանեցոյց զկայսրն և զպատրիարքն թողուլ զնա ելանել անտի. և նք թոյլ ետուն նմ այսու պայմանաւ, զի միւսանդամ եկեսցէ :

Հասեալ սթյն 'ի հռովմ, և երկրպագեալ գերեզմանի Պա առաքելոցն՝ առանձնացաւ անդ 'ի վանս սթյն սաբայի աբբայի, և կարծէր անծանօթ լինել 'ի մարդկանէ. բայց նո՛ւրիակք՝ որ յաւաջ ք զնա եկին 'ի հռովմ, պատմեալ էին զգործս նր՝ զոր արար 'ի կոստանդնուպօլիս. որպէս և աբբայն մարկոս հռովմայեցի քարոզէր զառաքինութիւնն :

Սինչդեռ 'ի վանս հռովմայ էր գրիգոր, մեռաւ ակռականդացւոց քաղաքին եմպն թէոդորոս կմ թէոդոսիոս անուն 'ի սիկիլիա. և քաղաքացիքն յերկուս բաժանեցան հակառակուք. մի կողմն ընտրէր զսաբինոս քահանայ, և միւս կողմն զկռեսկենտինոս սարկաւազ. իսկ իմ ուխտ եմպարանին և իշխանք քաղաքին լի խորհրդոյ եւպուղոսի սարկաւազապետի ասեն. զոր նժ յայտնեսցէ, լիցի մեզ առաջնորդ և հովիւ :

Եւ յարուցեալ անձինք ընտրանաւ՝ յեկեղեցական և յճական կարգէ, լի որս էր և քարիտոն հայրն գրիգորի, նաւեցին 'ի հռովմ. և մատուցանէին առ հայրապետն հռովմայ՝ մի կողմն զսաբինոս, և միւս կողմն զկռեսկենտինոս. և մնացեալքն ասէին բերանով քարիտոնի. զոր տացէ մեզ նժ 'ի ձեռն քո :

Հրաւ

Հրամայեաց նոց հայրապետն սիրով միաբա-
նիլ , և զմինն ընտրել 'ի ձեռնադրուի . այլ
սաբինեանք և կրիականտեանք ոչ կամեցան
զխաղաղութի , մինչև յուզել աղմուկ 'ի մէջ
ատենին . վասն թարկացել հայրապետն՝ հրա-
ման ետ հանել զնո արտաքոյ յերեսաց իւ-
րոց . և ասէ ցիշխանսն մնացեալս և ցքահա-
նայս և ցնախասարկաւագն . ով է յերկո-
ցունցն արժանի . և նք ասեն , մեք ոչինչ գի-
տեմք . (զի չէին հաւան և ոչ ը մի 'ի նոցա-
նէ) . այլ դու ինքնին խնդրեալ յոյ . և զոր
յայտնէ քեզ , զնա ձեռնադրեալ մեզ եմք :
Եւ 'ի գիշերին յայնմիկ տեսանէ հայրապետն
յանուրջս զպետրոս և պօղոս զքնի առա-
քեալսն , զի ասեն . մի ինչ տրտմիր վս ալ-
ւականդացոց աթոռոյն . գիտասջի՛ր , զի
երկոքեանքն յառաջ մատուցեալք անար-
ժանք են . բայց է 'ի քաղաքիս յայսմիկ 'ի
թաքստի այր օտար՝ յոյժ երկիւղած յոյ ,
որոյ անուն գրիգորիոս՝ արգելական 'ի վանս
սքյն սաբայի . որ յորժամ լուաւ զգալուստ
ժողովրդեանն յերկրէ իւրմէ՝ երկեալ , զի
մի խնդրեսցեն և գտցեն զնա , փախեալ
գաղտ 'ի վանացն , և գնաց յայլ տեղի . զնա
կոչեալ և ձեռնադրեալ և տուր 'ի նո . զի 'ի
նա հանգուցեալ է հոգի Ծր . և ցուցին նմա
զերանելին գրիգորիոս . և ասլա անյայտ ե-
ղեն առաքեալքն :

Յարեալ հայրապետն ը առաւօտն . կոչեաց
զաւագերէցն իւր , և այլ երկու եմքսունս՝
զորս յուղարկեալ էր 'ի կոստանդինուպօլիս

առ թիւն վնոր հերձուածոյն , և անդրէն
դարձեչ էին 'ի հռովմ . զնա առաքեաց 'ի սքն
սաքայի վանսն : Ալ յորժամ գնացին , զգրիւ
գորիոս ոչ գտին . հարցանէին ցհայր վանացն՝
թէ ո՞ւր է . և նա ասէ . երկու աւուրբք յառաջ
եւ 'ի վանացս , և ո՞նք թէ թաքուցեչ է 'ի վանա
սքն երազմոսի : Ալ եղև 'ի գալնց անդր՝ գիւ
տաց գրիգոր , և փախեալ 'ի պարտեզ վանոցն .
և նոքա եկեալ գտին զերանելին թաքու-
ցեալ 'ի պարտիզին 'ի մէջ ծառոց և բանջա-
րոց : Ալ յորժամ տեսին զնա եպսքն , ծա-
նեան զնա , և գիրկս արկեչ համբուրեցին .
զի տեսեալ էր նց զպատիւն նր 'ի թիւն և
'ի պատրիարգէն և յայլ ժողովեալ եպսացն
'ի կոստանդինուպօլիս :

Իսկ նա ծունր էած նց , և ասէ . թողու՞թի՛
արարեք ծառայիս ձեր , զի այր մեղաւոր և
օտար եմ . և տարան զնա առ հայրապետն .
և անկեալ 'ի ծունգս իւր՝ երկիրեպագ հայ-
րապետին : Այս իբրև ետես զգրիգոր , ծա-
նեալ զկերպարանսն , ո՞նք ցուցին նմա առա-
քեալքն յանուրջս . և ասէ . բարի՛ եկիր որ-
դեակ իմ գրիգորիէ . ո՞նք լու՞աք՝ նոյնպէս և
տեսաք . և համբուրեաց զնա , և նստոյց
մերձ առ իւր . և պատմեաց նմա զերևումն
սքն առաքելոցն . և ասէ . ընտրեաց զքեզ
իմ , և հրամայեաց ինձ ձեռնադրել եպսակ-
ռականդացւոց քաղաքի աթոռոյն :

Ալ նա հրաժարէր ասելով , ոչ եմ արժանի ,
և ոչ կարացող սյդմ մեծ կարգիդ : Ասէ հայ-
րապետն . մի հակառակիր որդեակ , զի վն
ան .

անլսողուն քաղումք կուրեան : Ասէ գրիգոր .
 անսա՛ ինձ սակաւ աւուրս , զի թերեւս կա-
 րացից հաւանեցուցանել զմիտս իմ . զայս ա-
 սաց , և կամէր փախչիլ 'ի սպանիա . և գի-
 տացեալ հայրապետին՝ առաքեաց պահա-
 պանս . և էին առնա զգիշեր և զցերեկ : Աւ-
 յաւուր կիւրակէի կոչեաց հայրապետն զԽմ-
 քահանայս և զԺողովուրդս ակռականդաց-
 ւոց քաղաքին . և ասէ ցնձ . եկես՞ջի՞ք ը իս-
 խաչի՛ն և աւետարանաւ , և երթիցուք սաղ-
 մոսերգութի՛ն յեկեղեցի գլխաւորի առաքե-
 լոցն սքէն պետրոսի . և զոր ցուցցէ մեզ Խմ ,
 զնա տաց ձեզ հովիւն և առաջնորդ : Աւյոր-
 ժամ գնացին յեկեղեցին , հրամայեաց հայ-
 րապետն գրիգորի , և ելե՛լ յամպիոնն՝ կար-
 դաց զաւետարանն : Աւյորժամ կատա-
 րեաց , թռեալ 'ի խորանէն սպիտակ աղաւ-
 նի՝ նստաւ 'ի վր' գրիգորի . և յոյժ զարհու-
 րեցան ը սքանչելի աեսիլն : Աւ 'ի միւս կի-
 րակէին ձեռնադրեցաւ գրիգորիոս յեմպուի
 ակռականդացւոց , ը ոմանց 'ի հայրապե-
 տէն , և ը այլոց՝ յերկուց եմպաց եկեղոց 'ի
 Ժողովոյն :

Աւ յետ տասն աւուր ողջունեցին ակռական-
 դացիք զհայրապետն , և առեալ զԽմ գրի-
 գոր՝ նաւեցին 'ի սիկիլիա . և եկին նախ 'ի
 քանորմոն քաղաք , այն է քալերմօ , և հան-
 դիպեցան եմպի տեղւոյն . անդ ը առաջ ել
 գրիգորի բորոտ մի , և անկեալ յոտս նր' ա-
 ղաչէր վր' բժշկութե . նա ձեռն եդ 'ի վերայ
 նր' , և աղօթեաց առ Խմ . և առժամայն սր-
 բե .

բեցաւ այրն , և եղև մարմինն փափուկ որնիս
պատանեկի . և յոյժ զարմացան՝ որք տեսին
և լուսն :

Սպա առեչտարան զգրիգոր յակուականդ ,
և նստուցին յաթոռ եպիսուծէ՝ նուագելով ,
որնիս սուէ պատմիչն , զնք նաճն : Այլ 'ի հրաւ
մայել սքն գրիգորի՝ կարդաց եւպուղոս նա,
խասարկաւագն , պուսխումէն . և գրիգոր
ասէ . խաղաղութիւն ամենեցուն . և ժողո
վուրդն . և ը հոգւոյդ քում : Սարկաւագն
դարձեալ ասէ . սօփիա . յայնժամ ծունր
եդ գրիգոր , և նամ եկեղեցին ընդ նմա . և
զկնի յերկար աղօթից լուռք՝ եկին 'ի համ-
բոյր նորոյ եպիսի 'ի մեծամեծաց մինչև 'ի փո-
քունս , և եղև ուրախուի մեծ . բայց միայն
սարինեանք և կրիսկենտեանք խեռային , զի
չեղև՝ զոր ինքեանք խնդրէին :

Ինդ հասանել սքն յաթոռ իւր՝ ծանեաւ
զնա ը ոմանց հայրն իւր քարիտոն . այլք ա-
սեն՝ թէ 'ի հռովմ տեսեալ զնա , գիտաց՝ ե-
թէ որդին իւր իցէ . բայց մայրն յետոյ իմա-
ցաւ . և յայնժամ տարածեցաւ 'ի քաղաքին՝
թէ որդին քարիտոնի է եպիսն իւրեանց : Հար-
ցանէր երանելին գրիգոր ցծնօղս իւր . քա-
նի՞ամք են՝ յորմէ հետէ կորեաւ որդին ձեր .
ասէ քարիտոն . ժող ամք են . և յորժամ կո-
րեաւ , ժը ամաց էր . յայնժամ երկիրեպագ
եպիսն հօր և մօր իւրում , և խնդրեաց թո-
ղութի 'ի նցէ՝ համբուրելով զոտս նոցա . և
նք համբուրէին զաջ և զպարանոց նր : Սէ
եպիսն ցմայր իւր . զիանդ կաս մայր իմ . և
նա

նա ասէ . բարիոք որդեակ , որովհետեւ տե-
սի զքեզ :

Եւ յաւուր՝ յորում եմուտ գրիգոր 'ի քաղաքն ,
ընթացաւ առ նա կրօնաւոր ոք խուլ և համր ,
և անկաւ յոտս սթյն . և նր կալեալ զլեզ-
ունէն՝ կնքեաց նշանաւ սթյ խաչի , նոյնպէս
և յերկու ականջան . և առժամայն խօսեցաւ
և լուսաւ այրն , և ասէր մեծաւ ձայնիւ . մեծ
են գործքքո իմր , զոր 'ի ձեռն արդարոյս աշ-
տորիկ կատարես : Եւ յաւուր տօնի սթյ խա-
չին բերին առ նա բազում հիւանդս և ախ-
տաժէտս և դիւահարս . և նա ձեռն դնելով
և աղօթիւք բժշկեաց զամենեւեան . և յայնմ
օրէ անունեցին զնա երկրորդ սքանչելա-
գործ գրիգոր : Եւ յորժամ ելանէր ի մէջ
քաղաքին , տանէին ի առաջ նր զմամնեղէշս
'ի պէսպէս ախտից . և նա ձեռն դնելով ող-
ջացուցանէր . ոնկ և զսաբինոս քահանային
դուստրն զանդամալոյծ առժամայն ողջա-
ցոյց : Զեռնադրեաց սբ եման և արժանա-
ւոր քահանայս և սարկաւազունս , և ուսու-
ցանէր զնս , և պատուիրէր անտես չառնել
զաղքատս , զորքս և զայրիս , զօտարս , զհի-
ւանդս և զքանտարկեալս . և զոր քարոզէր՝
անձամբ կատարէր . և էր զօրաւոր բանիւք
և արդեամբք :

Ինդ որ մախացեալ բանսարկուն՝ յարոյց 'ի
վր նորա պատերազմ՝ ընկենուլ զնա յաթո-
ռոյն . շարժեաց 'ի նախանձ զսաբինոս և ըզ-
կրեակենտինոս , և այլ երեսուն անձինս 'ի
կղերիկոսաց , և քսան հինգ յճականաց .
որք

որք հաստատեցին բանս 'ի միջի , զի ընկե-
ցեալ զգրիգոր՝ դիցեն զլեկիոս ոմն անծա-
նօթ . սա էր օտարական , և օտար 'ի ճշմար-
տութի . զոր տեսեալ էր սբայն գրիգորի յա-
րեւելս , և 'ի լինել ժողովոյ՝ յանդիմանեալ
էր զմոլորութի նոր որ ըզէմ մարդեղութե ,
և գործակից լեալ 'ի տալ արտասահմանել
զնա 'ի կողմանս լաւոդիկեայ . իսկ նա փա-
խըստեայ անկեալ կայր 'ի սիկիլիա՝ կեղծա-
ւորեալ զձգնասուն վարս . որով հաճոյ եղև
յաչս ոսոխաց գրիգորի , և արծարծիչ չար
խորհրդոց նոց :

Արդ իբրև չգտին պատճառս ընդդէմ առն
այ , 'ի սադրելոյ դիւին կաշառեցին գեղեց-
կատեսիլ կին մի պոռնիկ . և 'ի գիշերի մինչ-
դեռ երանելին ննջէր , ետուն գանձ դռնա-
պանին , և արկին զկինն դադտ 'ի սենեակն .
և նա երթեչ թաքեալ ը մահճօքն : Իբրև
գիշերին ժամն եհաս , սաբինոս քահանայն
և կրեսկենտինոս սարկաւագն ունին տասն
այր այլ ը ինքեանս , ելին ընդ աշտիճանսն ,
և բախեցին զդուռն սենեկին . մտին կալան
զկինն . աղաղակէին մեծաւ բարբառով . ե-
կայք ժողովուրդք , և տեսէք զեպսիո մերոյ
զպղծութե գործքս . զի զոր կարծեաք սք և
արժանաւոր , այժմ երևեցաւ պիղծ և անար-
ժան . և եղև աղմուկ մեծ 'ի քղքին . և ժո-
ղովուրդն կամէր սատակել զթշնամիս սբայն ,
զի գիտէին՝ թէ առ նախանձու նիւթեցին
զայն հնարս չարութե . բայց երանելին ար-
գել զամբօխն 'ի պաշտպանելոյ նմա բռնու-
թք ,

Թք , և աղաչեաց թոյլ տալ , զի ինքնին նոր
յայտնեացէ զանմեղուծի իւր :

Սալան անօրէնք զնք եմսն , և 'ի բանտ ար-
կեալ՝ սնդեցին զոտան 'ի կոճեղս . և 'ի գի-
շերին յայնմիկ հրեշտակ տն էջ և արձակեաց
զնա . բայց չարքն զգուշացան՝ զի մի իմասցի
ամբոխն զսքանչելիսն , ապա թէ ոչ քարկոծ
առնէին զնս . և եդեալ զնա 'ի միում տան
'ի դիպահոջ՝ կոչեցին զտիբերիոս սարկաւադ ,
որ էր գործակալ կմ նոճիրակ հայրապետին
հռովմայ , ունելով անուն պատուոյ էքսար-
իոս իբրեւ զմետրապօլիտ , և կայր 'ի սիկի-
լիա 'ի վերակացուծի նաւաց երթեկեղոց
'ի հռովմ . զսա որսացան յինքեանս , և ետուն
պարտաւոր առնել զգրիգոր , և առեալ գիր
ամբաստանուծէ ձեռնադրով նր և այլ ևս
տասն արանց յիւրեանց՝ տարան զթուղթն և
զգրիգոր նաւու 'ի հռովմ :

() այն իմացեալ ժողովրդեան՝ հրձիգ արա-
րին զտունն սաբինոսի և զկրեսկենտինոսի .
իսկ նոքա քանզի ոչ գնացին 'ի հռովմ , միա-
բանեալ զայլս 'ի համախոհից՝ բռնուք կա-
լան զե նսարանն , և նստուցին անդ զլեկիոս՝
առնել նովաւ հանդերձ զոր կամէին , իբրեւ
զգայլս՝ որ յարձակիցին 'ի հօտ , ոյր ոչ գու-
ցէ հովիւ : Ալ ոչինչ օգնեաց առ այս՝ փոյթ
արքեմիսին սիրակուսայ , որոյ առաքեալ էր
անդր արս յիւրոցն՝ տնտեսել զեկեղեցին ալ-
ուականդայ առ ժամանակ մի :

Իսկ հայրապետն հռովմայ իբրեւ ընթերցաւ
զնամակն առաքեալ 'ի գործակալէ իւրմէ՝
հան-

Հանդերձ բազմութիւն վկայից , բարկացաւ և
 ետ բանտարգել առնել զգրիգոր՝ ոնի արդէն
 պարտաւորել յատենի . ուր ասէ զԼոնդիոս
 սիկիլիացի՝ պատմող բանիցս . բաժնէ ան-
 գթութեամբ , յոր ըմբռնեցաւ և որ ունէրն զա-
 ռաջին գահն առաքելական . այլ բարկութի
 կողուսանէ զիմաստունս : Այլ անձ՝ որ ար-
 դարացուցանէ զարդարն , դարձոյց զանար-
 դանս սքեյն՝ ի պատիւ . քանզի նա առաքելքն
 պետրոս և պօղոս երևեցան նմա՝ ի բանտի ,
 և մխիթարեցին զնա . բժշկեցաւ և որդի բան-
 տապանին յայսոյն պղծոյ աղօթիւք գրիգո-
 րի . և այլ բազում սքանչելիք եղեն ի ձեռն
 սքեյն , և հնչեաց լուրն ի նմա քաղաքն :

Այլ ի վրայսր անմի յերկարեաց դատաս-
 տան սքեյն զամ մի , զի հայրապետն զբաղել
 էր յայլ բազում իրս . մինչև լու եղև բանն
 ի կոստանդինուպօլիս . և առաքեաց թիւրն
 զսպաթարն մարկիանոս , և պատրիարքն ըզ-
 կոստանդին սարկաւադ զթղթապահն իւր ,
 և զերիս կմբջորս արքեպիսկոպոս , զկիլիկիայ
 կամ զեփեսոսին , զանկիւրային և զկորնթու-
 սին . զի և կայսրն յունաց ունէր իրաւունս
 ինչ ի վրայ զղլոյն սիկիլիոյ , և մանաւանդ
 քաղաքին ակռականդացոց . թող զի և ինքն
 գրիգոր և քաղաքակիցք նր եին բազում մա-
 սամբ յունաղգի : Այլ իբրև հասին սոքա ի
 հռովմ , և հանդիպեցան երանելոյն գրի-
 գորի , ասէ ցնոն նրն . որչափ վն անարժան
 և մեղապարտ դատապարտելոյս աշխատե-
 ցայք ի ծով և ի ցամաք ճանապարհորդել .
 բաժնէ

քաւական էր ինձ դատաստան հոգեւոր տնա
մերոյ հռոմայ հայրապետիս . թէ արդարա-
ցուցանէր , և թէ դատապարտէր : Աւնորա
խոստանային փութով տալ հանել զնա 'ի
բանտէ , և վրէժ առնուլ 'ի չարախօսաց նր :
Իսկ նա ասէ . ոչ այդպէս . նախ քննեցէք
զամ վն իմ , և անձ զձմարիտն ցուցանէ . զի
նր միայն է վրէժ խնդրութի : Ակին 'ի նոյն
աւուրս 'ի հռովմ և ակաականդացոց քա-
հանայքն և կրօնաւորքն և իշխանքն վն ե-
պիսկոպոսին . գնաց և քարիտոն զկնի . բե-
րին և զկինն չարախօս ը իւրեանս՝ հանդերձ
սաբինոսիւ և կրեսկենտինոսիւ :

Հրամայեաց հայրապետն , և եղև ժողով
մեծ իբր հարիւր և յիսուն եպօսաց . և յատե-
նի անդ ետ բերել զգրիգոր եպօս և զչարա-
խօսս նր , որք էին թուով հարիւր տասն :
Հայնժամ ասէ հայրապետն . զի՞նչ չարա-
խօսութի ունիք վն եպօսին ձերոյ . նք ասեն .
կալաք զդա ը կնոջ յանկողնի իւրում : Ասէ
հայրապետն . դուք ինքնի՞ն գտիք զդա , ե-
թէ կինն պատմեաց ձեզ . ասեն սաբինոս և
կրեսկենտինոս . մեք անձամբ գտաք զայդ
այդպէս , և կինն խոստովանեցաւ մեզ առա-
ջի դատաւորին . հարցէք և ը չարագործ ե-
պիսկոպոսդ , և ասէ՝ եթէ կամի և եթէ ոչ՝
զձմարիտն , զի ոչ կարէ ստել առաջի կնոջն՝
զոր ընդ մեզ բերաք : Աւ ասէ գրիգոր . յա-
րեան 'ի վն իմ վկայք չարեաց . զոր ոչ գի-
տեմ՝ հարցանեն ը իս . բայց ով եղբարք՝ և
փոխանակ սիրոյ իմոյ մատնէք զիս . անձ ա-

րաս

րասցէ դատ ը իս և ը ձեզ :

Եւ մինչ նա զայս ասէր , վերացաւ կինն 'ի գիւղէ՝ որ տիրեալ էր նմա յառաջագոյն , և զարկաւ զգետնի . և սկսաւ թաւալիլ առ ոտս 'տբյն գրիգորի փրփրալով . և նա զաչս և զձեռս յերկինս ամբարձեալ՝ աղաչեաց զիմ յարտասուճախառն պաղատանօք . և ապա ասէ . վ'տ սքց առաքելոցն և վ'տ 'տբ հարցա ժողովելոց՝ չար դե ել 'ի ստեղծածոյս Խյ , զի ողջ մտօք պատմեացէ զճշմարիտն . և առ ժամայն ել դեն . և կինն անկեալ կայր ուն մեռեալ . իսկ գրիգոր յարոյց զնա և զգաստացոյց :

Հարցին ժողովեալքն ցկինն . զի՞նչ անուեւէքո . և նա ասէ . եւոդիա կոչիմ եղկելիս : Եւ սենցնա եւնսքն . ճանաչե՞ս զեւնս քաղաքին ձեր . և նա ասէ . այո՛ , բողոքմանգամ առ ի ողորմութի 'ի ձեռանէ նր ը աղքատս : Եւ որքա ասեն . ասա՛ մեզ զճշմարիտն . ստոյգիցէ գործն՝ որ պատմի ը քեզ և ը եւնսն : Իսկ կինն յոգւոց եհան , և ասէ արտասուճօք . կենդանի է իմ երկնի և երկրի , որ ոչ գիտեմ այդ գործով զդա . այլ սաքինոս և կրեսկենտինոս խաբեցին զիս կաշառօք , և անիրաւ զրպարտեցին զարդարն . դատ արասցէ իմ ը նս , և ինդրեացէ 'ի նոցանէ զմեզս անձին իմոյ . քանզի յայնմ ժամանակէ հետէ՝ երկու ամ և ամիսս վեց ահա տանջիմ 'ի դիւնաց :

() այս ասացեալ՝ բուռն եհար կինն զոտից գրիգորի , և ասէր . ողորմեա՛ ինձ ծառայ Խյ .

այ . թող ինձ զչարիս՝ զոր ես ընդ քեզ արա-
րի՝ ի հնարից սատանայի . ոչ թողից զոտս քո
և ոչ կանգնեցայց , մինչև գթասցիս յիս՝ ի
թշուռառականս : Ասէ ցնա երանելին . ով
կին դու , ոչ է իմ թողուլ զմեզս , բայց միայն
մարդասիրին այ՝ որ գիտէ զգազտնիս մարդ-
կան . նա ինքն թողցէ զյանցանս ումենեցուն ,
որ բառնայ զմեզս ձի . և կալէ՛ զձեռանէ՝
յարոյց զնա :

Եւ այնժամ ահ կալաւ զամ ժողովն . և ասէին .
օրհնեալ տր նո՛ւ հարցն մերոյ , որ յայտնեաց
մեզ այսօր զայսպիսի ծառայ իւր : Հրամայ-
եցին , և կալան զամ չարախօսսն . և հատաւ
վննց վճիռ , զի զկարգաւորսն ը կանոնաց
պատժեացեն և աքսորեացեն . իսկ զՅականսն
մատնեացեն դատաւորաց՝ պահել՝ ի բանտ և
խոշտանգել : Աւ նք սկսան աղաղակել ար-
տասու՛օք . մեղոք՝ անօրինեցաք և յանցեաք
արդար ծառայիդ . և էին աշխարհականքն
ճ , և կարգաւորքն չ . և նայեցեալ ը գրի-
գոր՝ գոչէին առհասարակ . ողորմեաց մեզ
ծառայ այ , և մի հատուցաներ մեզ չար ընդ
չարի : Աւ նքն ընթացեալ յոտս հայրապե-
տին՝ աղաչեաց զնա և զամ ժողովն , ասելով .
մի հատուցանէք դոցա չար վն իմ մեղաւո-
րիս . այ միայն է վրէժխնդրութի :

Աւ ասէ ժողովն . և զի դու ինքնին ներեցեր
չարարարաց քոյ , մնայ և մեզ արձակել ըզ-
դոսա յազատութի , և այ թողուլ զդատաս-
տանն նց : Աւ մինչդեռ յայտասիկ էին , յան-
կարծ յարեաւ մըրիկ յոյժ , և շնչեաց հողմ
Ի՛ն
L ուժ .

ուժգին իբրև 'ի խորոց երկրի և 'ի վեր . և անկաւ խաւար և մէգ , և ծածկեաց զնոսա ամպ աղջամղ ջին . կարծէին՝ եթէ երկիր եկուլ զնս . և աղաղակէին միաբան ժողովեալքն , իոր ողորմեա՛ . և իբրև փարատեցաւ ամպն և մէգն , երևեցան թշուճառականքն , և ահա երեսք իւրեանց միակողմանի սեացեալ ոմ Տնդիկ . իսկ սաբինոսին և կրեսկենտինոսին ոչ միայն սեացան դէմքն , այլև ներքին շրթունքն մինչև 'ի կլափն կախեցան , որ ամենեւին խօսել ոչ կարէին . և այնպէս յերեսաց անասաստ բարկուէն զարհուրեալ ամբոխին՝ ասէին . այժմ ծանեաք՝ թէ կեցոյց իոր զօծեալ իւր . մեծ է իոր մեր , և անբաւ է զօրու թի նր :

Եւ այնժամ ժողովեալքն նմ երթեալ անկան յոտս սթյն գրիգորի , ասելով . օրհնեա՛ զմեզ հայր Խբ , զի յաւուրս յայսոսիկ դու միայն երևեցար մշակ համբերութե՛ : Աւնա նոյնպէս անկաւ յոտս նոյ , և ասէ . թողուի շնորհեցէք ինձ մեղաւորիս , զի ես որդն եմ և նախատինք մարդկան , մանաւանդ դուք աղծութեցէք վս իմ : Աւ յարուցեալ համբուրեցին զնա . և դարձեալ նստան և ածին առաջի զգանեալսն . և ասէ ցնս հայրապետն . լուարուք ամենաթշուճառք , ահա եղերուք նման հօրն ձերոյ սատանայի , որ բորբոքեաց զձեզ յանօրէն գործն . այժմ հրամայեմք՝ որ լինիք յայսմ հետէ դուք և որդիք ձեր յազգէ յազգ՝ ծառայք ակռականդացւոց եմսաւրանին , և անարժանք եկեղեցական աստիճանի .

Նի . և ամ եպս՝ որ ձեռնադրէ զոք 'ի տանէ
այտի , նզովեալ լիցի :

Եւ այս վճիռ թուի պահեալ միայն վասն
տանն սաբինոսի և կրեականտինոսի . զի վա
մնացելոցն ասէ պատմութիւն , թէ եպսքն ա
սացին ցոքն գրիգոր . հրամայեալ վա նոցա ,
զինչ կամք քո իցեն . և նա յանձնեաց զնոսա
յաւագերէցն իւր և 'ի սարկաւագապետն և
յիշխանս քաղաքին , և ասէ . տարէք զդոսա
'ի քաղաքն մեր , և տո՛ւք 'ի տունս իւրեանց ,
մինչև մեք հրամանաւ ւնայ եկեսցուք : Իսկ
պռռնիկ կինն ոչ դարձաւ 'ի քաղաքն , այլ
խնդրեաց 'ի ժողովոյն , զի դիցեն զնա 'ի
վասն կանանց . և նոյ կոչեալ զսարկաւագու
հին վանաց սբայն կիկիլեայ՝ յանձն արարին
զնա ը դաստիարակութեն . ուր և ամս իբ
ճգնեալ՝ ապաշխարութե հանգեալ : Իսկ
զլեկիոս անարժան աթոռակալն ակռական
դայ՝ վճռեաց ժողովն տարագրել 'ի բաց . որ
և աքսորեցաւ 'ի սպանիա :

Եւ այսորիկ հրամայեաց հայրապետն սբայն
գրիգորի մատուցանել զւնծային խսրհուրդն
սբ պատարագին . և տեսին ամենեքեան զզո
րութիւնս հոգւոյն զսբ սեղանովն և զանձամբ
նոյ . և առեալ կայծակունս 'ի փիլոնն իւր՝
արկ խունկս եկեղեցւոյն և ամ ժողովըր
դեանն , և ոչ այրեցաւ փիլոնն . եղեն և այլ
սքանչելիք 'ի ձեռն սբայն գրիգորի . մինչև ա
ռաւել ակնածել ամենեցուն , և տալ փառս
ւնայ :

Եւ յետ սակաւ աւուրց հրաժարեցին 'ի հայ
րա

րապետէն սքն գրիգոր և որ ը նմ՝ երթալ
'ի սիկիլիա . այլ ասի՝ թէ եպստոնք յունաց
բռնադատեցին և տարան զնա ը իւրեանս 'ի
կոստանդինուպօլիս . ուր փառաւորեցաւ կըր-
կին 'ի թգրէն և 'ի պատրիարքէն . և ետուն
նմանօթս եկեղեցւոյ և բազում տաղանդս՝
շինեւ չոր եկեղեցի . և այնպս մտեւ 'ի նաւ՝
եկն 'ի սիկիլիա խաղաղութիւն : Ալին ը ա-
ռաջնք մոմեղինօք նմ ժողովուրդ կղզւոյն ,
և եղև ուրախութի յոյժ . ապա զ'ի վաղուց
կործանեալ տաճար կռոցն շինեաց եկեղեցի
մեծ յանուն սբ առաքելոցն պետրոսի և պօ-
ղոսի 'ի քաղաքի անդ ակռականդացւոց , և
անդր փոխեաց զեպսարանն :

Աւյետ տնտեսելոյ զհօտ իւր նմ բարեկար-
գութիւն ոչ սակաւ ժամանակս՝ առեւ ը իւր
զոմանս յուխտէն՝ առանձնացաւ յանապատա
և 'ի լերինս բազում ճգնութիւն և նծամերձ
ընտանութիւն . ուր և գրեաց ճառս հոգեշահս .
յորոց գտանին ցարդ մեկնութիւնքն 'ի գիրս
ժողովողի : Աւ այսպս զվերջին ժամանակս
իւր՝ է՛ զի յաթոռ իւր , և է՛ զի 'ի ճգնարա-
նի անցուցեալ՝ հանգեաւ լի աւուրբք և ար-
դեամբք՝ պարծանօք 'ի քն . որում փառք յա-
ւիտեանս . ամէն :

XX

Ծ ԱՆ Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք :

(1) **Ա** ի 'ի գժոնարին պատմութեց եկեղեցականաց է
վարք մեծանուն սէյս գրիգորի ակռականդացւոյ . դժ-
ոնարութի իմա՛ ը ժամանակագրութե , և ը հաւատար-
մութե . եթէ ժամանակն ստոյգ լինէր , գիւրին էր
բառ .

բառնալ և զկասկած անհաւատարմութեան ազգի գրչաց . որք թէպէտև յայնժամ միաբան էին ը հռովմայեցւոց , այլ ազգային մեծաբանութիւն գրեցին զոր գրեցին , թէպէտև 'ի հռովմ' բնակեալ էին : Այսպիսի են երկու գրիչք երկարապատումք՝ կամ ժամանակակից , և կամ մերձաւոր ժամանակաւ կարծեցեսուք . զևոնդիոս՝ որ թոճի սիկիլիացի , կրօնաւոր քահանայ 'ի վանաց սբյն սաբայի , որ 'ի հռովմ' . և մարկոս աբբայ նոյն վանաց . երկոքին ևս հոռոմք , և յարեւման գրողք ամբանի ծայրէ 'ի ծայր . թող զմեռափրաստէս , որ քաղէ զնոցին բանս այլով ոճով . և զհեղինակն ճառընտրին մերոյ՝ որ զնոյն պատմութիւն համառօտէ , և տակաւին երկար երեւի յոյժ . ապա եթէ զզևոնդի և զմարկոսի բանս կամիցի որք ընթեռնուլ , ձանձրանայ . զի իբր օրագրութե՝ թող թէ սարեգրութե՝ յերկարեն զբանն հանդերձ աւելորդ կրկնաբանութե՝ : Եւ թէպէտ սովիմք ոչ լնասի ստուգութիւն պատմութե , այլ առաւել հաստատի լն իմիք , սակայն յունական ոգին ոչ սակաւ արատ բերէ . մինչև չհանդուրժեւ բարոնիոսի և այլոց յարեմանայց , և ջանալ յերկբայս արկանել՝ թէ ոչ զգայացութիւն , գէթ զպարագայս ինչ պատմութե :

Միայն թէ անաչառ խօսելով՝ երկուստեք կան իրաւունք . 'ի կողմանէ յունաց իրաւացի է ասել , թէ ստուգապէս յանիրաւի կրեաց սբն գրիգոր զայնչափնեղութիւն ոչ միայն 'ի քաղաքակցաց իւրոց , այլև 'ի հռովմայեցւոց . և եթէ յոյնք չլինէին վրէժխնդիր , թերևս յերկարէին հալածանք սբյն : Եւ 'ի կողմանէ հռովմայեցւոց իրաւացի է ասել , թէ այդ հանգամանք բանից՝ որք հային 'ի վրէժխնդրութեան ցուցեալ 'ի յունաց , և 'ի դաւուստ գրիգորի 'ի կոստանդնուպօլիս յետ արգարանալոյ յատենին հռովմայ , օտար են 'ի սովորութեց աթոռոյն հռովմայ :

Այլ թողեալ զայսոսիկ՝ յոյնք ցուցանեն զգրիգոր ակաականդացի յեթնեւորդ դարու , և լն այնմ նշանակեն զթագաւորս և զպատրիարքունս և զեմպունս ժամանակին այլովք անունամբք . իսկ լատինք կամին դնել 'ի վեցերորդ դարու՝ յաւուրս գրիգորի պապին մեծն կոչեցելոյ . որով փոխին յոյժ պարագայք բաժն իրաց : Պատճառ լատինացւոց է մի միայն , բայց զօրաւոր . զի

ի կարգս թղթոց սէյն գրիգորի մեծի կայսրի շատակ կմ
 նշմարանք սյգմ պատմութե . Գր Գրէ + Թ . ԲՂԲ . 72 . Ըն
 դիկտ . Թ . Կր յամի Թն 591 . որ էր երկրորդ ամն հայրա
 պետութե մեծին գրիգորի , գրէ առ պետրոս կիսասար
 կաւագ 'ի սիկիլիա այսպէս . * Կամիմք Թմ իրօք , զի
 ,, յառաջ քան զձմեռն եկեացեն առ մեզ գրիգորիոս
 ,, աղապատեցաւ , և լեռն կատանացի , և վիկտոր պա
 ,, նորմացի || : Իսկ ընդիկտ . Ժ . յամի 592 . Գրէ + Թ . ԲՂԲ .
 33 . գրէ առ յուստինոս պրետոր , թէ լեռն եւնս անմեղ
 դտաւ և արգարացաւ Թմ իրօք . վնյ մեծարեալ զնա ասէ
 Թմ պատուով . և զի լուութի է զգրիգորէ , կարծի թէ
 դեռ կայր 'ի գիպահոյ . մանաւանդ զի 'ի յաջորդ ամի .
 ընդիկտ . Ժմ . Գրէ + Թ . ԲՂԲ . 12 . ասէ մեծն գրիգոր առ
 մաքսիմիանոս եւնս սիրակուսայ . * Կանխաւ գրէլ էր
 ,, իմ եղբայրութե քում , զի զայնոսիկ՝ որոց ասացեալ
 ,, էր ինչ ինչ հակառակ գրիգորի եւնսին աղապատե
 ,, գացուց , 'ի հռովմ քաղաք պարտ է քեզ յղել . զոր և
 ,, առաջիկայ գրովս առաւել ստիպաւ 'ի գործ դնել
 ,, ազդ առնեմք . ուստի զայն անձինս և զայլ տեղեկու
 ,, թիս , Կր զգործս և զինդիրս՝ որք տուան , փութաս
 ,, ջնք վաղվաղակի առաքել այսր . և ոչ թողացուցա
 ,, նեմք դանդաղանս և չքմեղուիս ինչ ամենեւին հայթ
 ,, հայթեւ ձեզ . որպէս զի փութով յղելով զնս ձեր 'ի
 ,, հռովմ քաղաք՝ ուն ասացաք , գիտասցուք՝ թէ զինչ
 ,, պարտ է մեզ անորինեւ օգնականութեն Կր զանձնէ նր
 ,, առաւել փրկաւէտ || :

Եւ քանզի ընդիկտ . Ժմ . Գրէ + Թ . ԲՂԲ . 12 . ասէ առ
 պետրոս եւնս արիկաղայ՝ որ մերձ էր յաղապատե , թէ
 * աղապատե զայն եկեղեցին 'ի մենջ յանձնեցաւ 'ի խնամս
 ,, այցելութե եղբայրութե քո || , աստի մակաբերի՝ թէ
 չէ էր գրիգոր դարձեալ յաթոռ իւր յայնժամ , Կր յա
 մի . 595 : Բայց յետ այնորիկ նշանակի իբրեւ յաթոռ իւ
 րում . քանզի գրէ . ընդիկտ . Թ . Կր 597 . Գրէ + Թ . ԲՂԲ .
 23 . առ փանտինոս գործակալ , թէ լուրք՝ զի յաղա
 փանդա հրէայք կամեցել են քրիստոնեայ լինել . խնամ
 կալ ջիր ասէ Թմ պիտոյից նց . և խորհրդակից լեր և
 խօսեալ * Եւ եղբոր մերում՝ եւնսի տեղւոյն || :

Արդ՝ ուն 'ի բանից աստի քաջայայտ երեւի արթնութե
 և հոգողութե քաջ հովուին սէյն գրիգորի մեծի , նոյն

պէս

ազես և յամ գործոց նր յայտնի է սրբուն և իմաստուն
 նր սքանչելի . զոր և բազում գովուք յիշատակէ յայս
 մաւութի մեր 'ի մարտի . 13 . վնյ եդեալ թէ առ նովաւ
 եղեն անցք սրն գրիգորի ակադանդացայ , բազմօք
 այլապէս պարտ է իմանալ զգրեւքս ը յունական աւան
 դից , թօթափելով զծանրացուցիչ պարագայսն . միայն
 թէ այնու ամիւ պահի ստուգութի պատմութե , և ոչ
 անկանի արատ ինչ 'ի վերայ սք հայրապետին . զի ուր
 թղթովք և վկայիւք և այնչափ բաղմունք դատախաղից
 ամբաստանութի կայր զառնէ եւսէ , թէպէտև զսր ,
 հարկ էր մեծին գրիգորի լսել զդատն երկայնամուտ .
 մինչև ը ասելոյ իւրոյ՝ գիտասցէ , թէ զինչ պարտ է տնօ
 րինել օգնականութն այ զանձնէ նր առաւել փրկաւետ :
 Այլ տակաւին մեք չեմք հաւաստի , թէ յիշատակեալն 'ի
 մեծէն գրիգորէ գրիգոր ակադանդացի իցէ մեծանունն
 և տօնելին այն , զորմէ մեր բանքն են . զի զինչ զարմանք
 են՝ թէ յայլեւայլ դարս գրիգոր անունամբ եւրկսունք
 լեալ իցեն 'ի միում քաղաքի , և կռիւք յուզեալ իցեն 'ի
 վր համանունաց յայլեւայլ ժամանակի : Ապաքէն տեսա
 նեմք 'ի տօնացուցի սիկիլիացւոց կմ ակադանդացւոց
 և զայլ գրիգոր եւս հնագոյն ժամանակաւ . վնյ յոմանց
 երևելիս այս կոչի գրիգոր երկրորդ . և թերևս եր
 րորդ գրիգոր ևս գոյր : Ստոյգն 'ի վեր ելանէր , եթէ
 և լատինք ունէին զվարս ակադանդացւոյն 'ի նախ
 նեաց իւրեանց . սակայն և նոքա 'ի յունաց կմ 'ի սիկի
 լիացւոց փոխ առնուն զվարս նորա 'ի տօնելն զնա 'ի
 նոյեմբ . 23 . ք սրն կղեմայ հռովմայ հայրապետի հան
 գոյն մեզ : 'Ի սիկիլիա տեսանէի և լսէի , զի ուր զսրն
 բազարատ տօնութեոյ եւս՝ իբրև լուսաւորիչ իւրեանց
 առաջին ճանաչեն , նոյնմա և 'ի մեծ յարգի ունին զսրն
 գրիգոր ակադանդացի , ուր թէ ը հասարակ ոճոյ՝
 իբրև երկրորդ լուսաւորիչ ոմն . այլ 'ի բուն քաղաքն
 ակադանդացւոց չեղև ինձ գնալ , զի չէր 'ի վր ճանա
 պարհիս : Այլ եթէ չիցէ կարծիք օտար , հայելով իմ 'ի
 բարս սիկիլիացւոց՝ որոց բարք և բնաւորութի ունի
 զյատկութիս յունաց և իտալացւոց միանգամայն , ոչ
 ինչ օտար գատէի 'ի նոցանէ զամ գրեալսն 'ի վարս բա
 ւարատայ և գրիգորի ը ամ բանի . այլ զայսցանէ և
 այսչափս շատ լիցի :

ՎԵՐԻՔ ԵՒ ՎԿԵՅՈՒԹԻՒՆ

Սթյն Լ'նդրէի առաքելոյ :

Ն. Յ. Լ. : նոյ. 30 : Ճառքնա. Լ. : էք = զք :
 Ստորեոս 'ի Տեփաթի. էժ 'ի Ճառքնաբայ յոանայ :

Լ. ՉԼ. Օ. Գ. Ե. Լ. Յ. ԵՒ
 քնակիր անձն' նախկին և հարա-
 զատ աշակերտ երկնաւոր վար-
 դապետին իւրոյ ծբ առաքելալն
 Լ'նդրէաս' էր որդի յոնանու, և ունի ասի' ե-
 րէց եղբայր պետրոսի վիմին հաւատոյ, 'ի
 ցեղէն նեփթաղիմայ' 'ի բեթսայիդայ քաղա-
 քէ գալիլեացոց, կանխաւ աշակերտել ծբ
 մկրտչին յովհաննու, և նովաւ առաջնորդել
 յաշակերտուի փրկչին : Լ'րդ սա այսու օրի-
 նակաւ յառաջ քան զամ' առաքելալս զհետ
 երթեալ կենարարին' ազդ արար անյապաղ
 և եղբօր իւրում սիմոնի վ'ս Գալստեան ճըշ-
 մարիտ մեսիային, ը որում վկայ վաւերա-
 կան' ականջալուր նախ 'ի ճշմարիտ մարգա-
 րէէն յովհաննէ, և ապա ականատես ան-
 ձամբ. և առեալ զեղբայր իւր' էաժ առ քն :
 Լա իորն մեր' որոյ ընտրեալ էր զանդրէաս,
 ընտրեաց և զսիմոն, և նախապատիւ արա-
 ըեալ' կոչեաց զնա յիւրական անուն վէմ. ը
 որ

որ ոչ եթէ 'ի նախանձ շարժի անդրէաս ,
այլ ևս քան զևս ուրախ լինի ը պատիւն եղ-
բօրն իբրև ը անձին պատիւն . գիտելով և
զայն՝ թէ յանձային ընտրութիս բազում այն
է , զի կրտսերն քան զերէցն երիցանայ . ոմ
յակոբ , եփրեմ , մովսէս , դաւիթ , և այլք
ոչ սակաւ : Լայց եր և ինքն անդրէաս զկնի
պետրոսի երևելի 'ի մէջ աշակերտաց իբրև
խորհրդական և առաջակաց ինն , ը երկուս
որդիսն զեբեդեայ . ը որում է տեսանել 'ի
պատմութիս սբ աւետարանի :

Լակ յետ համբարձման ինն և գալստեւն հող-
ւոյն սբյ՝ 'ի սփռիլ առաքելոց 'ի քարոզուն ,
վիճակ եհաս անդրէի՝ ը հասարակ աւան-
դուն՝ երթալ յելլադա . որ և անդ կատա-
րեցաւ 'ի վր խաչի 'ի պատրաս քաղաքի ա-
քայեցւոց . և զի յետ ժամանակաց ծագել-
լադայ , քի յունաստանի , բիւզանդիա՝ եղև
թգրեալ քաղաք յունաց , այն է կոստանդի-
նուպօլիս , նմին իրի աթոռ սբյն անդրէի կո-
չի 'ի յունաց աթոռն կոստանդնուպօլսոյ՝ նոր
հռովմ կոչեցելոյ , իբր պատկեր և նմանութի
հնոյն հռովմայ՝ գահի սբյն պետրոսի :

Լյլ պատմականն աւանդութի քարոզուն
և կատարման անդրէի բազմօրինակ տեսանի
առ մաաենագիրս ազգի և ազգի . և առաւել-
լապէս կրկին օրինակաւ : Եին այն , զոր
գտանեմք 'ի ճառընտիրս և յայսմաւուրս
մեր՝ առեալ եթէ 'ի յունաց և եթէ յասոր-
ւոց , երկարապատում բանիւք , ոմ թէ ան-
դրէաս զառաջինն երթել իցէ յՅն մարդա-
կե .

կերաց սկիւթացւոց՝ ի գործակցութի մատ-
թէոսի աւետարանչի, այնպիսի անհետեւ
հանգամանօք՝ որ ոչն վայելեն առաքելական
պատմունք. ը որում յիշեցաք ի վարս սքն
մատթէոսի. և ապա մօտ եկեալ և նահա-
տակեալ յեւրոպա:

Եւ միւսն այն, զոր բերէ սուրիոս յայլ ճառ-
քնորաց յունաց իբրև ի մետափրաստեանց.
ուր լինին բանք զերթալոյ անդրէի յեւրոպա
և եթ. և այս ևս թէպէտև յաճախապա-
տում հիւսոճածով յօրինեալ, այլ առանց
երևելի դժպատեհութե, ունելով սկիզբն
հաստահիմն կարծեցեալ՝ օրինակ զայս.
* () նահատակութի սքն անդրէի, որում ա-
կանատես եղեաք մօտ երիցունք և սարկա-
ւագունք եկեղեցեացն աքայեցւոց, գրեմք
համօրէն եկեղեցեաց՝ որ ի կողմանս արևե-
լից և արևմտից և հարաւոյ և հիւսիսոյ իցեն
ի քսի անուն: Խաղաղութի ձեզ և ամենե-
ցուն, որ հաւատան ի մի մօտ կատարել յեր-
րորդութե, ի ճշմարիտն հայր անծին, ի
ճշմարիտն որդի միածին, ի ճշմարիտն սբ հո-
գի, որ ի հօրէ ելանէ և յորդին դադարէ.
զի ցուցցի մի հոգի լինել ի հայր և յորդի.
և այն ինչ լինել միածին որդին՝ որ ինչ է և
ծնողն: () այս հաւատս ուսաք ի սքն ան-
դրէի առաքելոյ իմն մերոյ յսի քսի. զորոյ
զկատարումն՝ զոր դէմ յանդիման տեսաք,
առաջի արասցուք ը կարի ||:

Եւ ի վր բերի պատմութի ճոխ. որոյ բովան-
դակութի այս է: Եգէաս կմ եգէադէս փո-
խա-

խանակ բռնելի մտել'ի քաղաքն պատրաս' եգիտ զառաքեալն քնի , և ասէ ցնա . դո՞ւ ես անդրեաս քակտիչ մեհենաց , և մոլորեցուցիչ ժողովրդեան զհետ նոր անդանդոյ , զոր ինքնակալք հռովմայեցւոց հրամայեցին բնաջինջ առնել : Նորեաս ասէ . ինքնակալք հռովմայեցւոց չեւ ևս ծանեան զեկեչ փրկութիւն ճի զյո քն զորդին նայ : Ագէաս ասէ . ոչ նա է խաչելեալն : Նորեաս ասէ . իցէ՞ թէ դիտելի զխորհուրդ խաչին , զոր կամաւորութեւ յանձն էառ փրկիչն : Ագէաս ասէ . զարմանամ , զի դու այր իմաստուն զհետ երթաս խաչելոյն : Նորեաս ասէ . մեծ է խորհուրդ խաչին . և եթէ կամիս' լուր , և պատմեցից քեզ : Ագէաս ասէ . մի ասեր խորհուրդ , այլ պատուհաս զխաչն : Նորեաս ասէ . նոյն իսկ փայտ պատուհասի' խորհուրդ է փրկուէ մարդկան . միայն դու լուր ինձ : Ագէաս ասէ . ես լուրաց երկայնամտութեւ . բայց դու թէ ոչ լսես ինձ , զնոյն զայն խորհուրդ խաչի ընկալցիս անձամբ յանձին : Նորեաս ասէ . եթէ զանգիտելի ես 'ի խաչելուէ , ոչ արդեօք քարոզելի զփառս խաչին :

Ալ յետ խօսելոյ առաքելոյն զբանն կենաց' սկսել'ի նախամարդոյն մինչև 'ի չարչարանս և 'ի յարուին քնի , ասէ եգէաս . թող զայդօսիկ , և զոհեա' դից . ապա թէ ոչ 'ի խաչելանես : Ալ իբրեւ ետես զառաքեալն անխոտորելի 'ի սիրոյն քնի , ետ 'ի բանտ արկանել զնա . իսկ աշակերտեալքն վիշպուէ առաւ .

ուաքելոյն՝ կամէին զդուրս խորտակել բան-
տին, և զեղէաս սպանանել. բայց անդրեաս
ոչ թողացոյց նոյ, և բազմօք խրատեաց զնո
զգիշերն ողջոյն:

Սվաղիւն անդր միւսանգամ հարցփորձ արա-
րեալ դատաւորին, և ոչինչ օգտեչ՝ ետ գան
հարկանել զառաքեալն. և ասէր ցնա. լուր
ինձ անդրեաս, և նահանջեա՛ զիս յարիւնհե-
ղուէ. ապա թէ ոչ՝ մահու խաչի կորուսա-
նեմ զքեզ: Սնդրեաս ասէ. ես ծառայ եմ
խաչին քո, և փափաքօղ յաղթանակի խա-
չին. այլ դու երկիր՝ ի յաւիտենից կորստե-
նէն. զի չարչարանքն իմ առօրեայ է, իսկ
քոյդ մշտնջենաւոր: Սայնժամ բարկացեալ
եգէաս՝ հրաման ետ դահճաց տանել զնա և
հանել ի խաչ՝ տարածելով զբազուկսն և
պրկելով ի փայտի առանց բեռաց, զի յեր-
կարեսցի ի չարչարանս:

Սայնժամ ընթացաւ բազմութիւն ամբոխին
զկնի նո՛ր՝ ձայն բարձեալ ուժգին գոչմամբ,
թէ այր արդար և բարեկամ մի զի՛արար՝ զի
՛ի խաչ ելանիցէ. իսկ անդրեաս աղաչէր ըզ-
ժողովուրդն մի լինել խափան կատարման
նո՛ր. և ինքն զո՛ւարթութեամբ գնայր ի դէմ եղեչ
տեղին՝ ոչ դադարելով ի վիշպուէ: Աւ իբ-
րե ետես երանելի առաքեալն՝ ի հեռաստա-
նէ զխաչն՝ որ պատրաստեալ էր նմա, ասէ
՛ի ձայն մեծ ուրախուէ. Սղջ լեր պատուա-
կան խաչ՝ սրբեալ մարմնովն քո, և զարդա-
րեալ մարգարտովք անդամոց նո՛ր. մինչև
ելեալ էր նոն ի վր քո՝ երկիւղալի եիր, իսկ
այժմ

այժմ սիրելի և ցանկալի . արդ ուրախ դամ
առ քեզ , և դու ուրախուի՞ ընկալցիս զաշա-
կերտ ն՞ր՝ որ կախեցաւն զքէն . վն զի յարա-
ժամ տենչացող քեզ եղէ , և փափաքեցի փա-
րիլ զքե . ո՞վ բարի խաչ ա՞ռ զիս 'ի մարդկա-
նէ , և տո՛ւր վիճակին իմում . զի քե ընկալցի
զիս , որ քե փրկանաւորեաց զիս :

Եւ զայս ասացեալ՝ մերկացաւ յանձնէ ըզ-
հանդերձս իւր , և ետ դահճաց . և նք հա-
նին զնա 'ի խաչ և պրկեցին : Եւ լային զնա
ամ ժողովուրդն և տրտնջէին զդատաւորէն
ոգիք իբրե քսան հազար . յորս էր և ստրա-
տոկդէս եղբայրն եգէասայ . իսկ առաքեալն
զօրացուցանէր զմիտս հաւատացելոցն քժի ,
և յորդորէր 'ի համբերուի առ ժամանակեայ
նեղուէց , որոց փախարէնն է յաւիտենական :
Եւ այց ժողովուրդն ամբոխ արարեալ յարձա-
կեցան 'ի վիճ դատաւորին , և ստիպէին իջու-
ցանել զառաքեալն 'ի խաչէն . և նորա զահի
հարեալ՝ եկն անձամբ 'ի տեղին , և հրաման
ետ դահճաց արձակել զնա . բայց ոչ կարա-
ցին մերձենալ յառաքեալն՝ կտպեալք և սօ-
սափեալք աներևոյթ զօրուք : Եւ զի աղա-
չէր անդրէաս զմոր , զի մի թոյլ տացէ իջու-
ցանել զնա 'ի խաչէն նախ քան զաւանդումն
հոգւոյն : Եւ ահա յանդիման ամենեցուն
էջ յերկնից լոյս փայլակնաձև , և պատեաց
շուրջանակի զանձամբ առաքելոյն . մինչ ոչ
կարէին հայել 'ի նա . և յետ իբր կէս ժա-
մու՝ ընդ մեկնիլ լուսոյն արձակեաց զոգին՝
խօսելով ը քժի ընտանի և քաղցր սիրով :
Հայն .

ՎԿԸՅԸԻՐԸՆՈՒԹԻՒՒՆ

Սքն Վեհարիոսի եպսին բենեւենտոյ, և
որոց ը նմա :

Տ. փեար. 9 : Յ. 1 . սեպտ. 19 : Ճառքնար. 12 .
Ռէ = 52 : Իսլանդեանն ստիլտինգ . 'ի 7 հար .
սեպտ. եջ. 761 = 894 : Սարեոս 'ի յովհ. սարգա-
ւաֆէ եկեղ. սքն գեհար . սեպտ. 23 :

ՎԿԸՆԶԵԼԻՒՆԻՒՆԻՒՆ
սքանչեւագործ վկայն քի պար-
ծանք նէապօլսեցւոց սքն Վե-
հարիոս , որ և Յանուարիոս ,
(ռամկօրէն՝ Ճէննարօ) էր եպս բենեւենտ
քաղաքին իտալիոյ՝ 'ի ժամանակս դիոկղե-
տիանոսի և մաքսիմիանոսի : Եւ եղև 'ի բոր-
բոքիլ հալածանաց սաստկապէս 'ի կամպա-
նիա գաւառի անդ իտալացւոց , սոսիոս ոմն
Ծբ սարկաւազ եկեղեցւոյն միսենատայ բազ-
մօք նպաստ լինէր հաւատացեւոց 'ի սրտա-
պնդել զն՝ , միանգամայն և 'ի դարձուցա-
նել զանհաւատս . զի էր այր լի հոգւովն .
զորոյ զբարի համբաւն լուեալ Ծբ եպսն գե-
հարիոս՝ ստէպ կոչէր զնա առ ինքն , կմ յա-
րուցեալ անձամբ երթայր առ նա . և երկո-
քին միով հոգւով նահատակեալ ճգնէին 'ի
վր

վր' սբ հաւատոյ :

'Ի միումնունւագի՝ յորժամ գնաց գենարիոս
'ի տես սոսիոսի , եգիտ զնա 'ի մէջ ժողովոյ
հաւատացելոյ , զի ընթեռնոյր զաւետա-
րանն սբ , և մեկնէր նց և քարոզէր լի եռաց
մամբ հոգւոյ . և հայեցեալ ետես՝ զի 'ի վր'
գագաթան սարկաւագին վառել կայր հուր
սքանչելի՝ բոցատերև բորբոքեալ 'ի պսակի
անդ գլխոյն . և իմացաւ՝ զի ոչ ոք 'ի ժողո-
վոդ ենէ տեսանէր զայն տեսիլ , քայց միայն
ինքն : Աւ եղև 'ի գալ սոսիոսի 'ի համբոյր
աջոյ եմպին՝ գիրկս էարկ զնովաւ սքն գե-
նարիոս , և համբուրեալ զփայլականաբորբոք
գլուխ նր՝ մարգարէացաւ , և ասէ . վկայա-
կան պսակաւ զարդարեսցի 'ի մօտոյ պսակդ
այդ երանելի գագաթանդ . և նա յայտ ա-
րար , թէ յայտնեալ է և ինքեան յայնա հա-
տակութի երանելոյն գենարիոսի :

Վրդ յետ ոչ բազում աւուրց սբ սարկաւագն
սոսիոս ըմբռնեալ 'ի հալածչաց՝ տարել եղև
'ի պատիողոս՝ որ և պուտէ ոլի քաղաք՝ յա-
տեան դրակոնտիոսի դատաւորին կամպա-
նիոյ . և քաջ հանդիսացեալ 'ի պինատուն
թի ճշմարտութե՝ գան հարաւ սաստիկ , և
արկաւ 'ի բանտ : Հայնժամ եկին 'ի տեսուի
նր 'ի նմին քաղաքէ պրոկղ սարկաւագ , և
երկու արք Յիկք՝ եւտիքէս և ակուտիոս (որ
և տիւքիկոս և ագուդիոս) , և միաթարակից
լինէին սքն . վայ և զնն կալան , և յետ չա-
րաչար հարունածոց գանից արկին կապանօք
'ի նոյն բանտ :

ԺԸ

Հա

Տաւուքսն յայնոսիկ՝ ՚ի վեցերորդ հիւպա-
տոջ մաքսիմիանոսի , և ՚ի հինգերորդ հիւ-
պատոջ կոստանդինու կեսարի , առաքեցաւ
՚ի դիոկղետիանոսէ նոր դատաւոր կամպա-
նիոյ տիմոթէոս անուն՝ այր գազանաբարոյ
և ծարաւի արեան քրիստոնէից . և հասեալ
՚ի քաղաքն նողայ՝ խնդիր աւնէր , թէ զի՞նչ
ինչ գործեցին դատաւորք գաւառին առա-
ջինք , զի ոչ կարացին դարձուցանել զքրիս-
տոնեայս ՚ի պաշտօն դիցն ինքնակալաց : Եւ
յետ տեղեկանալոյ զանցս հաւատացելոց
բանտարկելոց՝ լուաւ , եթէ գլուխ և ա-
ռաջնորդ արանցն այնոցիկ է եմպն գենա-
րիոս՝ որ նստի ՚ի բենեւենտ քաղաքի . և թէ
ցորչափ կենդանի է նա , աճեն քրիստոնեայք ,
և ոչ նուազին :

Այ առաքեաց կալաւ զնա , և ետ ածել
յաւտեան իւր զսք քահանայապետն . և յոր
ժամ եկն առաջի նր , հայեցաւ ընդ նա դա-
տաւորն , և ասէ հրապուրանօք . տեսանեմ
զվայելչութի հասակի քո , և կարծեմ թէ յա-
զատ ազգէ ես . վայ խորհրդակից լինիմքեզ
և աղաչեմ , ապրեցո՛ զանձն քո , և յափշտա-
կեա՛ զքեզ ՚ի բազում տանջանաց . զի թէ ոչ
դու ինքնին բուժեսցես զքեզ ՚ի տանջանաց ,
ոչ կարիցէ փրկել զքեզ անքո :

Իսկ անծիմաստն գենարիոս ասէ ցնա . կար-
կեա՛ ո՛վ բռնաւոր , և մի շարժեր զլեզուդ չա-
րաչար լռեմ արարչին՝ թշնամանելով զա-
մենազօր անձն , որ ամ ուրեք հրաշագործէ
զիւր զօրութիւն . կարծեմ թէ զերկայնամտութի

նր տկարութի վարկանիս . և որչափ վայելես
յերկայնմտութեն , այնչափ յաւելուս յամ-
բարհաւաճութիդ :

Եւսէ բռնաւորն . միթէ այնչափ զօրութի
առեալ ունիս , որչափ մեք տանջանարան
քումանմտութեդ պատրաստեմք . բայց թե-
րեւս 'ի կախարդութիդ ես վստահացեալ :
Եւսէ երանելի եմսն . զօրութի իմ'նձ է , այն'
որ յերկինս է . որ զվհուկսն և զաղանդա-
ւորսն և զկախարդսն և զկռապարիշտսն՝ որ
իբրեւ զքեզդ են , առաքէ 'ի հուրն անշէջ
գեհենին :

Եւ այնժամ բռնաւորն հրամայեաց հնոց բոր-
բոքել , և անդ արկանել զերանելին . և ա-
սէր . ես աստէն զքեզ այրեցից , և տեւից'
թէ փրկէ՞ զքեզ նմն քո : Եւսկ սքն նշանաւ
սք խաչին կնքեաց զնմ' անդամս իւր ուրա-
խութե մեծաւ , և փառաւորելով զնմ' եմուտ
'ի մէջ հնոցի բորբոքեալ հրոյն . և սկսաւ ա-
սել այսպէս . Եւ իմ' և նմ , որ ճշմար-
տապէս քննես զծածուկս նմ' մարդկան , դու
գիտես զփափագ անձին իմոյ , որ սեռն սի-
րով փափագեալ ցանկայ հոգի իմ գալ առ
քեզ . բայց աղաչեմ զքեզ , յայտնեալ զամե-
նազօրութի քո՝ փոփոխելով զքնութի կիզա-
նօղ բոցոյս 'ի ցօղ քաղցրութե քո , ոնկ երբեմն
սքանչելագործեցեր առ երեք մսնկամբքն .
զի ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտդ նմ , ոնկ
յնմ ժամ : Եւ իբրեւ կատարեաց զայս բան
առ նմ , ձայնք հրեշտակաց լսելի լինէին
առ նա , և աղօթակից լինէին նմա :

Եւսկ

Իսկ որք շուրջն կային , զարհուրե՛լք յահա-
դին հնչմանցն՝ փութանակի երթեալ պատ-
մեցին զնմ բռնաւորին : Ճայնժամ հրամայ-
էր բանալ զհնոցն , և ստուգանքս տեսանել՝
եթէ լը արտաքոյ լսելոյ ձայնին և 'ի ներքս
հոյնակն իցէ . և իբրև բացին , տեսին զմբն՝
ամենեւին ոչ փասեալ 'ի հրոյն . իսկ բոցն
յանկարծակի յայսկոյս յայնկոյս հեղեալ՝
զբազումս 'ի կռապաշտիցն , որք մերձն կայ-
ին , հրդեհեալ կիզոյր : Եւ սքն զո՛ւարթ ե-
րեսօք իբրև յաղթօղ հահատակ 'ի մրցարա-
նէ ելեալ եկաց առաջի բռնաւորին :

Ճայնժամ անօրէն բռնաւորն՝ որնքս այն թէ
ոչինչ տեսեալ զսքանչելիսն , մատն եղեալ
իւրոյ փրկութեն , և կափուցե՛լ զաչս մտացն
'ի միջօրեայ անձային ճառագայթիցն , փո-
խանակ պսակաց հրամայէր զերանելին ար-
կանել 'ի բանտ . և 'ի վաղի՛ն անդր հրամայ-
եաց ածել զառաջեալ : Եւ իբրև եկն , ասէ
ցնա . մինչև յերբ անհնազանդեալ՝ ոչ զոհեա
ուծոցն . եթէ 'ի հրոյ և յայլ տանջանաց 'ի
ձեռն կախարդութե զերծար , միթէ 'ի սրոյ
կարիցնս ապրել : Եւ երանելին . ոչ եթէ
վս իմ ինչ ցուցանէ նոր զսքանչելիսն , զոր
դու՝ դի՛նական խաբէութի խելագարեալ՝ կա-
խարդութի համարիս , այլ զի թերևս զըն-
կզմեալ ոգիդ քո խորին խաւարաւ կռապաշ-
տութե՝ լուսաւորեսցէ անձային ճառագայ-
թիւք 'ի ձեռն սքանչելագործութե :

Եւ պա հրամայեաց չարիմաց բռնաւորն զջիւս
բոլոր զնմ մարմնոյն արտաքս քարշել : Իսկ
ե.

երանելին թէպէտեւ այսպէս տանջեչ եղև ,
սակայն յօժարութեւ ընդունէր զանհնարին
ցաւս և զբարժանութիւն յօգուածոյ մարմնոյն .
և սիրովն որ առ նա և աղօթիւք զդառնութի
տանջանայն քաղցրացուցանէր : Վարձեալ
հրամայեաց բռնաւորն տանել 'ի բանտ ըզ-
սքն . և մինչդեռ 'ի բանտին էր , երկուք ո-
մանք 'ի սպասաւորաց եկեղեցւոյ նր եկին
առ նա 'ի քաղաքն նողայ . և իբրև կամէին
'ի ներքս 'ի բանտն մտանել , պահապանքն
արգելին զնոս . և երթեալ պատմեցին դա-
տաւորին . և նա հրամայեաց հանդերձ քա-

հանայապետիւն ածել զնոս առաջի իւր :
Եւ իբրև ածին , ասէ դատաւորն ցեպսն .
ոյք եւն սք , կամ զի՞նչ են անուանք սոյ , և
կի՞ զի՞նչ գործ ունին : Եւ սքն իբրև սոսաց
զանուանսն սոյ և զգործս սպասաւորութեւ եկե-
ղեցւոյն , դարձեչ հարցանէր իշխանն , թէ՞
և դոքա քրիստոնեայք են իբրև զքեզ : Եւ
երանելին խաղաղաբար պիտեալ ասէր . ե-
թէ դու ինքնին հարցանես ցոռսա , այսպէս
իմանաս զհաւաստիս 'եթէ ոչ միայն բանիւ ,
այլև արդեամբք են ճշմարիտ քրիստոնեայք :
Եւ սէ դատաւորն ցսքսն , որոց անուանք էին՝
միումն փեստոս սարկաւազ , և երկրորդին
դեսիդերիոս ընթերցող . քրիստոնեայք էք .
և նք բարձր ձայնիւ և զուարթ երեսօք պա-
տասխանի ետուն առաջի ամենեցուն , և ա-
սեն . այո՛ քրիստոնեայք . և պատրաստ եմք
յաղագս քնի լուսնել զմահ՝ ունք հովուա-
պետս մեր :

Եւ այն .

Յայնժամ դատաւորն հրամայեաց կապել զերանելի եմբն հանդերձ նոքօք , և տանել 'ի պուտեոլոն քաղաք , և միաւորել ընդ այլ վկայսն՝ որ յառաջագոյն կապեալք էին . քննես սոսիոս և պրոկղիոս եարկաւագունք գեղեցիկք սթյն գենարիոսի , և եւտիքէս և ագուդիոս Յականք : որք ուղղափառ խոստովանութիւն միաքան կաղեալք յայսմ Յիս' և 'ի վախճանին ոչ անջատեցան 'ի միմեանց . այլ 'ի միասին արժանի եղեն փառաւորիւ խոստովանողական վկայութիւն :

Երդ յորժամ եկին 'ի միասին , սկսաւ երանելին փառաւորել զիմ՝ այսպէս ասելով . օրհնեալ է իմ՝ որ առնէ զսքանչելիս միայն . որ և 'ի տանջանս թշնամեաց՝ վայելեցաք 'ի սէր միմեանց . քզի ոչ եթող զհօտապետն առանց հօտին . և էին 'ի մեծի ուրախուն :

Իսկ 'ի վաղիւն տնօրէն իշխանն ելեալ յաւարէզ հանդիսից , ուր զգազանսն արձակէին , անդ հրամայէր զերանելիսն մատուցանել : Իբրեւ ածաւ քաջ հովիւն հանդերձ նուիրեալ ոչխարօքն , սկսան դահլիճքն զայրացուցանել զգազանսն հարուածովք առ 'ի յարձակիլ ցասմամբ 'ի վր' սթցն : Իայց գազանքն ոնյ յայ հրաման առեալ՝ ոչինչ մեղաննց . այլ մոռանալով զբարս իւրեանց՝ հողովէին առ ոտս սթցն , և փարէին զնոքօք :

Իսկ ամպարիշտ դատաւորն կուրացել հողով՝ ոչ ծանեաւ և զայս սքանչելիս . ասէ . միթէ և 'ի սրոյ կարիցէ իմն ձեր փրկել ըզձեզ . արդ տարել հատէք զգլուխս կախար-

դացդ : Յորժամ ընկալան երանելիքն ըզ-
վճիռն , խնդուծք փառաւոր առնէին զանձ .
և առժամայն յարուցեալ սբ եպսն՝ տարա-
ծեաց զձեռս իւր , կայր յաղօթս՝ այսպէս ա-
սելով . Վո՛ւ նոր սրտագէտ՝ արարիչ շտեմա-
րանաց սրտից մերոց , որ քննես զերիկամունս
որդւոց մարդկան , գիտես՝ զի ոչ վրէժ խնդիր
եմ չարչարանաց իմոց . որ կամաւ մատնեմ
զանձն իմ վս ա՛նու՛նդ քո , որ վս իմ մեռար
և յարեար նձ իմ . աղաչեմ յայտնել զանձայ-
ին զօրութի քո՝ հպարտացեալ իշխանիս . որ
'ի վեր քան զմարդկային սահման ամբարհա-
ւածել՝ հայհոյէ զամենակարօղ բազուկ քո .
ոչ 'ի բաց բառնալ աղաչեմ՝ 'ի կենաց , որ ե-
կիր 'ի փրկել , և ոչ 'ի կորուսանել . այլ ցու-
ցանել զձեռն քո բարձր , զի ծանիցեն՝ եթէ
դու միայն ես նձ :

Եւ իբրեւ կատարեաց զաղօթսն , յանկար-
ծակի հարան աչք դատաւորին կուրուք . և
տանջեալ լինէր աներեոյթ տանջանօք . և
սկսաւ զողբումն հարկանել թշու՛ռականն՝
եղուկ զինքն ասելով . և փութով եկել ան-
կանէր առ ոտս սէյն , խնդրելով զթողութի
մեղացն՝ զոր առնա արար չարչարանօք . և
խոստանայր հաւատալ յանձնարիտ : Եւ
երանելին թէպէտև գիտէր հոգւով զանձա-
ձանչ խաւար ոգւոյ նր , սակայն նմանօղ ե-
ղեալ նոն իւրոյ՝ որ զմոլեգնեալսն 'ի վր իւր
յետս յետս զարկուցանէր և անդրէն յարու-
ցանէր , այսպէս և սբն գենարիոս աղօթս
արարեալ լուսաւորեաց զաչս բռնաւորին :

Եւ

Եւ բազմութի քաղաքին պուտեղայ իբրեւ տեսին զայն ամ սքանչելիսն , հաւատացին յաւուր յայնմիկ յիմ ռգիք իբրեւ հինգ հազարք . եւ սկսաւ ամ բազմութի փառաւորել զիմ . աղաղակ բարձին եւ գոչելին առ տիմութէոս . ո՛վ դատաւոր յայսմ հետէ մի ինչ մոլոր անզգամութի . զի ո՛չ եթէ 'ի մարդկանէ , այլ յո՞յ են սքանչելիքդ : Իսկ արբեալն մոլեկան եւ դիճական մոլորութի՛ւ պատիր բանիւք հաւանեցուցել զամբօխն ը կամաց նոյ առնել , կոչեաց զդահիճան առանձինն , եւ հրաման տայր յանապատ տեղիս տանել զնահատակսն , եւ անդ սպանանել առանց ուրուք գիտելոյ :

Եւ իբրեւ լուան երանելիքն զհրամանսն , ինդուք լցել երթային զճանապարհն սաղմօսելով : () Եւր ոմն մերկ հանդիպեցաւ երանելեացն . առաջի անկել քահանայապետին՝ խնդրէր 'ի զգեստուց նորա . պի՛նի ետ ծերոյն սքն գենարիոս , թէ յորժամ փոխիմ առ նորն իմ , զկրկնոցս իմ տաց քեզ : Եւրդ հասեալ սքն 'ի տեղի կատարմանն՝ խոնարհեցուցին զպարանոցս իւրեանց . եւ այնպէս հատան գլուխք եօթանեցունց վկայիցն , եւ բարի խոստովանութի կատարեալ զընթացս իւրեանց՝ պսակեցան 'ի քսէ : () Եւ յայնժամ երեւեալ ծերոյն սքն գենարիոս՝ տայր նմա զոր խոստացաւն զկրկնոցն իւր . զոր առեալ առնն՝ ունէր ո՛չ միայն 'ի պատսպարանս աղքատուէն , այլեւ ոմ գանձ մեծ՝ վկայական արեամբ ներկեալ . եւ 'ի նմին աւուր դատաւորն

ւորն չարաչար սատակեցաւ :

Յայնժամ ժողովեցան քրիստոնեայք բազմութի կողմանց կողմանց , և արարին այլ-և-այլ տապանս սքց վկայիցն . և բաժանեցին զնս 'ի մէջ իւրեանց : () Երանելին գենարիոս ըյ յայտնուէն ան առին նէապօլսեցիք , և տարան փառօք 'ի քաղաքն իւրեանց . սրտտէողացիք առին զպրոկղոս , զեւտիքէս և զագուդիոս . զփեստոս և զդեսիդերիոս առին յինքեանս բենեւենտացիք . և զսոսիոս առ ժամն առին քաղաքացիք նր միսենացիք , բայց յետ ժամանակաց բերել ետուն զայն նէապօլսեցիք 'ի քաղաքն իւրեանց , զի մի բաժանեցի 'ի սիրելոյն իւրմէ 'ի սքյն գենարիոսէ . որ է պարագլուխ փառաւորեալ վկայիցս , զորս արժան է կոչել յանուն նր գենարիոսեանս , ոմ յանուն սքյն զւոնդի զղւոնդեանս :

Իսկ Թէքանի սքանչելեօք փառաւորեաց անշխարս սքյն գենարիոսի 'ի նէապօլիս 'ի ժամանակէ անտի մինչև յօրս ցայս , անմարթ է ը գրով արկանել . որնս և ջերմ պաշտօնս նէապօլսեցւոց առ պանծալի սք վկայն է անպատմելի . և են գլխաւորն շխարք սքյն հանդերձ արեամբն՝ որ եդել կայ 'ի շիշփօքրիկ , 'ի հոյակապ տաճարի կանգնելոյ յանուն նր , այն է աթոռանիստ և մայր եկեղեցի մեծի քաղսքին նէապօլսոյ՝ ոչինչ հեռագոյն 'ի վանաց և յեկեղեցւոյ սքյն գրիգորի մերոյս լուսաւորչի . որ և է մի 'ի պաշտպանաց քաղսքին ը սքյն գենարիոսի :

Ինչ

Նշուեցական և աննման հրաշք արեան սբյն
 գեներիոսի , թող զայլ անբաւ սքանչելիան ,
 մշտատե դարուց 'ի դարս և ամենամէ , ճո-
 խագոյն պատմութիւն և հաւաստի վկայութիւն
 յառաջ բերի 'ի բողոքանդեանց , և հաստատի
 ամօրինակաւ : Վեղեցիկ յաջողեաց և մեզ
 բարեխօսութիւն նորին սբ հայրապետի և վը-
 կայի՝ ականատես լինել հրաշալի եռացման
 կմ լուծման պատուական արեան նորին , և
 համբուրել յամի տն 1810 . յառաջնում կի-
 րակէի ամսեանն մայիսի . որ է մի յերից նշա-
 նաւոր աւուրց , յորս հասարակօրէն կատա-
 րին ամի ամի այս սքանչելիք . զորմէ ունիմք
 ասել և 'ի կարգի ծանօթութեց : (1)

XX

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք :

(1) Յովհաննէս ստիլտինգ բազմայոյզ և խիստ քննիչն
 բողոքանդեան՝ տուանձին խնամով աշխատանքիւրեաց 'ի վր
 վկայաբանութե և պատմութե սքանչելեաց սբյն գեների-
 օսի . մինչև շրջողուլ ումեք տեղի այլ ևս խուզարկու-
 թե : Արդ սա գտեալ է զքառեակ օրինակս վկայաբա-
 նութեց . յորոց երեք առաջինքն հնագոյնք՝ են լոկ լա-
 տիներէն . և 'ի նս երկուքն ամիւ յար և նման՝ յանոնի-
 մոս հեղինակէ . իսկ երրորդն ընդարձակագոյն՝ գործ
 յովհաննու սարկաւագի եկեղեցւոյն սբյն գեներիոսի
 'ի նէապօլիս . այն է՝ զոր տպագրէ և սուրիոս : Թող
 ասէ զշորրորդն անպէտ , որ է նոր և անուճ յօրինուած
 լատինացւոյ ուրումն 'ի յոյն բարբառ : Եթէ գիտէր
 ստիլտինգ և զօրինակն մեր՝ որ 'ի մեծ ճառքնտիրն , ը-
 առաջինս գասէր և գովէր յոյժ . զի ունի տեսաք բազդա-
 տութիւն , մերս՝ որ է թարգմանութիւն 'ի հին յունականէ ,
 ամիւ հանգիտանայ ը նախկին օրինակս լատինացւոյ ,
 ը

Ը սկզբնաւորութեն և ըստ ընթացից, իմա՛ սկսեալ 'ի
գալստենէ տիմոթէոսի գատաւորի. ուր զնախընթաց
բանս գտանեմք միայն առյովհաննու սարկաւագի. վոյ
զայն հատուած 'ի նմանէ քաղեցաք, և զմնացեալն 'ի
ճառընարէ օրինակեցաք՝ հայելով և 'ի լատին օրինակս :
Արդ քանզի ուն վարք սէյն գենարիոսի լի է սքանչե-
լեօք, նոյնպէս և հրաշք նր 'ի սկզբանէ և այսր են ան-
պակասելի, նմին իրի ստիլտինգ 'ի հիմանէ և 'ի վեր
զննէ և քննէ անաչառ զմամ, և հաստատէ իմ իրօք զան-
ժխտելի սքանչելագործութի սէյն. և այս այնչափ՝ մինչև
'ի յաղթահարել զթերեհաւատս և զանհաւատս, որք 'ի
յեաին գարս ունչս առնեն զինչ և է հրաշից, մասնա-
ւոր խնդրովք ճառէ աստանօր և զգոյուէ և զստուգու-
թէ սքանչելեաց յեկեղեցւոջ. և ճոխագոյն ևս յառաջ
բերէ զանգագարելի հրաշս պատուական արեան սէյն
գենարիոսի. զոր տուեալ է քննել և ստուգել մեծա-
ւորի կարգին իւրոյ՝ քննեանց, որ 'ի նէապօլիս, հան-
դերձ այլովք 'ի բանիբուն և 'ի գիտնաւոր արանց՝ յե-
կեղեցական և յճական կարգէ, և 'ի ձեռն թգրական
նօտարի 'ի գիր արձանացուցանել և յլել առ ինքն.
զոր և տպագրէ ստիլտինգ ողջոյն. որ ոք կամի, տեսցէ
առ նմա՝ ի վախճան վեցերորդ հատորոյ սեպտեմբերի :
Եւք զայն և եթ յուշ արասցուք, թէ լը վաւերական
քննուէցս՝ ամ լը ամէ յաւուրս հանգիսի սէյն գենարիո-
սի, ցորչափ բերեն զշիշ արեան սէյն առաջի այլոց
նշխարաց նր, կմ պատուական գլխոյն, սկսանի թանձ-
րամած և պնդացեալ արիւնն՝ երբեմն պարզասկէս հե-
ղեղկիլ, երբեմն եռալ և պղպղակիլ, և ընուլ զշիշն թե-
րի, և այլ ազգի ազգի յեղանակօք այլափոխիլ. և այս
լը ջերմեռանդ հաւատոց պարզամիտ ժողովրդեան, որք
գոչեն և աղաղակեն հանգիսիւ յեկեղեցւոջ՝ ուն լուաք
ականջօք մերովք, և տեսաք աչօք մերովք՝ առ սքն գեր-
մանոս, թէ ցոյց զսքանչելիս քո. մինչպի եթէ երբէք
հանգիսեացի, զի հրաշքն այն չերկեսցի, անհնարին
սուգ պաշարէ զքաղաքն, և մեծաց չարեաց գուշակ հա-
մարեալ լինի :

Եւ տէէ հրաշքն այն՝ օր մի կմ երկու, և ևս աւելի՝ լը
սկսապիսուէ աւուրց հանգիսի. զոր և մեղ եղև տեսա-
նել աւուրս երկու, յորս գնացաք 'ի տեսիլ հրաշիցս :

Նախ՝

Նախ՝ առնթեր մատուցեալ անքնիջապէս 'ի խորանն ,
 ուր բերեալ էր շին արեան՝ ազուցեալ 'ի մէջ այլ ա-
 պակւոյ , տեսաք զնիւթն թանձր և անշարժելի . զի
 շին է կիսով չափ և աւելի ևս լի , և անտի 'ի վեր դա-
 տարկ . զոր բազում անգամ շրջեաց քահանայն , և տե-
 սաք՝ զի ոչ թափի և ոչ շարժի 'ի կայից իւրոց . այլ
 յետ աղօթելոյ իբր կէս ժամ , և գոչելոյ ժողովրդեան ,
 տեսանէտք՝ զի սկսաւ լուծանիլ , և 'ի շրջշրջելն՝ լու-
 զէր միջին թանձրուին 'ի մէջ լուծեալ մասանց . և այն-
 պէս յերկրորդ աւուր տեսաք մնացեալ 'ի նմին լուծու-
 թէ . և համբուրեցաք ը անթիւ բազմուէ : Գեղեցիկ
 էր և հանգէսն արժաթի արձանաց սբց՝ յորոց մի է և
 արձան սբ լուսաւորչին մերոյ , զորս բերէին թափորով
 յողջոյն ականակապ արձանի սբյն գեներիոսի , և այլ
 բազմապատիկ աղօթք և պաշտամունք հանգիսականք .
 որ ոչ գրով պատմի , այլ տեսանել պէտք են անձամբ :
 Բայց զբան սքանչելեաց՝ զոր տեսաքն , ոչ կարեմք ծած-
 կել կմ ժխտել . թող զգրեալսն 'ի հաւատարիմ քննու-
 թենէ բոլանդեանց , ըստ վկայութեան ականատես
 վկայից յամ ժամանակս . որ մեզ մեծ ինչ երևի , այլ չէ
 ինչ յաչս ձոյ , զի երբ կամի՝ և որպէս կամի՝ հրաշագոր-
 ծէ 'ի սբս իւր . և է միշտ սքանչելի 'ի վր սբց իւրոց ,
 և փառաւորեալ է 'ի նմ , և փառաւորէ զփառաւորիչս
 իւր . նմա փառք յաւիտեանս . ամէն :

ՎԿԸՅԸԻՐԸՆՈՒԹԻՒՒՆ

Սբյն Սերկեռիոսի կմ մեռկուռիոսի
զօրավարին :

Ն . նոյ . 27 : Ն = Յ . և քր ի էլ . նոյ . 26 : Յ .
Լ . նոյ . 25 : Ճառնար . Լ . ք = քշ : Սերկաթի
առաւորիոսի . նոյ . 24 , էճ 25 :

ՅԵՂԹԵԱԳ ՎԿԱՅՆ ՔՄԻ ՍԵՐԿԵՐԻՈՍ , (որ և մեռկուռիոս՝ կամ մեռկիւռիոս ,) որ թարգմանի հերմէս կմ փայլածու , էր յարեւելեան ազգէ սկիւթացոց՝ զինոճորեալ ՚ի բանակն հռովմայեցոց , որ յառաջին հայս . որնս և կատարումն նր սլանծալի վկայութիւն եղև ՚ի կեսարիա կասլադովկացոց . ը որում միաձայն աւանդեն ճառընտիրք մեր և մետափրաստէս՝ օրինակ զայս :

ՂԻ Ժամանակս թգրութեն դեկոսի և վաղերիանոսի ՚ի հռովմ քաղաք , հասարակաց հրամանս սահմանեցին զոհել և խնկել ուծոցն . կոչեցեալ ապա զնմ սինկղիտոսն՝ ծանրեցին նոցա զզուգաձայնապէս առ ՚ի նոցանէ զօրիւ նադրեալ հրամանքն . և գտեալ զնմ համախորհուրդս եղեալ կամաց իւրեանց՝ ուրախ ե.

եղեն յոյժ . իսկևիսկ ապա գրաւորական
հրովարտակաւ զթգրական հրամանն ձեռ-
նագրութք սինկղիտոսին առաջի դնել հրա-
մայեցին . որ և առաջագրեցաւ 'ի տաճարին
կապիտողիոնի օրինակաւս այսո՛ւիկ .

Թագաւորք ինքնակալք՝ քաջք և յաղթօղք ,
պաշտօնատարք (իմա՛ սեբաստօսք , քի պաշ-
տելիք) և բարենշանք , դեկոս և վաղերիա-
նոս հանդերձ սինկղիտոսաւս՝ առ'ի համա-
ձայն կամաց : Անձի զբարեգործութիւ
քննոցն և զպարգևս ուսեալ մեր , միանգա-
մայն և վայելեալ 'ի յաղթութեն՝ որ հակա-
ռակ ազգաց 'ի ձեռն նոյ մեզ շնորհեցաւ . և
ոչ միայն այս , այլև զփարթամ պարգևս բա-
րեխառնութե օգոց , և զզանազան պտղոց
երկրի զհամեղութի ընկալեալք . և զի այս-
պէս ծանեաք բարեգործս զնո՛ւ եղել , և մա-
տակարարս հասարակաց խաղաղութե , վսկ
օրինադրեմք միով հրամանաւ՝ բոլորից հա-
սարակաց , ազատաց և ծառայից , զինուորե-
ցելոց և գեղջից , բարեմտութի զոհս անձոցն
մատուցանել , և առաջի անկեալ աղաչել :
Իսկ եթէ կամիցի ոք զանձեղէն մեր գրաւո-
րութիւս արհամարհել զհամաձայնաբար առ
'ի մէնջ ստորագրեալ , զայնպիսիսն հրամայ-
եմք կապանօք արգելեալ լինել , և այնպէս
լէ զանազան տանջանօք արկանել : Ապա ե-
թէ հաւանեսցի , զպատիւս ոչ սակաւս առ
'ի մէնջ լուսնել . իսկ եթէ լեղիմակաց լիցի ,
բազում տանջանօք հանդերձ՝ 'ի ձեռն սրոյ
կրել զպատուհաս . կամ 'ի խորս ընկենուլ
ծո

ծովու, կամ հաւուց և շանց տալ կերակուր և և առաւել ևս՝ եթէ 'ի քրիստոնէից կրօնս ոմանք իցեն՝ պատժիցի՛ն . ապա եթէ կամիցին անձայնոց մերոց հաւանել աւանդուէց, մեծամեծ պատուո՛ոյ և պարգևաց արժանասցին . ողջ լերուք բարօրութե՛ք :

Եւ յն ինչ զառաջինն ելանէր այս հրաման արքունի, անմ քաղաքք խռովութեւն ընուին . զի յանմ տեղիս զանանձ զգիրն զայն բերել ընթերցուին . և առհասարակ 'ի սուգ մտանէին անձապաշտք : 'Եւ եղև ըն այնմ ժամանակի պատերազմ յառնել 'ի վր հռովմայեցւոց առ 'ի բարբարոսաց . և ինքնակալքն հրամայեցին պատրաստել զինքեանց զինուորուհիս, և ճակատել ըդէմնց, պատուէր տուէալ և իւրաքանչիւր գնդից և դրօշուցնատելոց 'ի քաղաքս քաղաքս՝ առ 'ի մարտակցութի հասանել . և գային ժողովէին յիւրաքանչիւր գաւառաց յայնպիսի պատերազմի կազմութի : Եւ ան եհաս և լեգէոնն մարտինսացւոց կամ մարտեցւոց (թերևս արեւմեանց), որ էր յառաջին հայս ընտրիբունաւն՝ որոյ անունն սատուունինոս կամ սատուունելիոս (ցո կռօնոսեան) :

Եւ լանէ ապա ինքնին դեկոս թագաւոր 'ի պատերազմ, իսկ գահակիցն ըն վաղերիանոս զտեղի առնու 'ի հռովմ : Եւ 'ի գումարիլ մարտին և 'ի յարձակիլ բարբարոսաց և հռովմայեցւոց ըդէմ միմեանց, յերկարէր գործն ժամանակս բազումս : Եւ այնմ վայրի տեսիլ երևեցաւ քաջին մերկուռիոսի, որ էր 'ի թընո՛ոյ

ոճոյ մարտինսացւոց եղելոց ը առաջին հայ-
օք . այր ոմն լուսաւոր և գերամեծար երևէր
նմա՝ յաջոյ ձեռինն սուսեր ունելով , և ա-
սէր . մերկուռիէ , մի՛ երկիցես և մի՛ զանգի-
տիցես , քզի առաքեցայ օգնել քեզ և յաղ-
թօղ զքեզ ցուցանել . ընկա՛լ ապա զսուրս
զայս , և մո՛ւտ 'ի հանդէս հակառակ բարբա-
րոսաց . այլ 'ի յաղթելն մի՛ մոռանար զնոր
նձ քո :

Իսկ նա 'ի զսորմացման եղեալ՝ ոչ ծանեաւ
զհրեշտակ նոյ , այլ մի յիշխանաց գումարե-
լոցն կարծեաց . և ընկալեալ նր՝ զսուսերն՝
սերտեչ յարձակեցաւ 'ի վր՝ բարբարոսացն ,
և հարեալ նովաւ զցեղապետն նոյ՝ որ և թէր
կոչէր , սպան . և զայլս բազումս կոտորեաց .
մինչև յոյժ վաստակիլ բազկի նր , և առ 'ի
յարենէն մածնուլ սրոյն 'ի ձեռս նր . և այն-
պէս վանեցան բարբարոսք յերեսաց հռով-
մայեցւոց . և յայտնի եղև 'ի բանակին քա-
ջութին մերկուռիոսի :

Հայնժամ գեկոսի իմացեալ զահագին մե-
նամարտութի առնն՝ կոչեաց զնա , և ետ նմ
պատիւ ստրատելատութե նոյ զօրավարուէ ,
կարգեալ զնա իշխան զօրուն . և կարծեալ
գեկոսի՝ եիլէ 'ի ձեռն նախախնամութեան
աւծոց իւրոց յաղթեաց պատերազմին , արձա-
կէր յիւրմէ զբազումս 'ի զօրականաց յիւրա-
քանչիւր տեղիս . և ինքն ը քաղաքս շրջե-
լով՝ պատուաւսիրեչ լինէր յամենեցունց մե-
ծանոյ , զճանապարհն ունելով դէպ 'ի հռոմ .
և մերկուռիոս ստրատելատ ը նմա :

Եւ մինչդեռ տակաւին յարեւելս էր բանակն արքունի, 'ի միում գիշերիննջելով ստրատելատին՝ մերձ եկաց առ նմա հրեշտակն տն լը ձեռոյ առաջնոյն . և խթեալ զկողս նորա՝ զարթոյց զնա . և նա իբրեւ՝ յերկեղի եղեալ՝ մնաց հիացեալ, ասէ ցնա հրեշտակն տն . մերկուռիէ յիշեալ զոր ինչ ասացաւ քեզ 'ի գումարիլ պատերազմին, թէ մի մոռանար զտր նա՞ քո . քանզի սլարտ է քեզ յաղագս նր օրինօք ճգնել, և պսակ յաղթութե լը ունել 'ի փառաւորեալ արքայունն լը նմ սքս . և զայս ասացեալ՝ 'ի բաց եկաց 'ի նմանէ հրեշտակն :

Իսկ նորա եկեալ յինքն և յիշեալ՝ գոհացաւ զայ . քանզի գիտէր 'ի նախնեացն զհաւատաքրիստոնէից . և հայր նր գորդիանոս՝ պռիմիկիւռոս գլով նորուն դրօշու՝ ասէր բազում անգամ, թէ երանի որ զինոճորեացի երկնաւոր թագաւորին . զի պարգևի նմա արքայութին երկնից . քանզի թգրն այն բռլորակերտեաց բանիճ զնմ արարածս . և նա է՝ որ հանդերձեալ է գալ դատել զկենդանիս և զմեռելս, և հատուցանէ իւրաքանչիւր լը գործոց իւրոց :

Յինքն ապա բերեալ զբանս հօրն, և զտեսութին՝ որ ինքեան երեւել, շարժեցաւ սիրտ նր 'ի զեղջ 'ի հոգւոյն սքյ . սկսաւ արտասուել խոստովանել և ասել այսնպս . վայ ինձ մեղաւորիս . քանզի 'ի բարի արմատոյ ծառոյ շառաւիղ գլով՝ եղէ ցամաքեալ, ոչ ունելով պտուղ զգիտութի նյ : Եւ յասել նր զայս՝

Եւ

առաքեցաւ 'ի Թագաւորէն սեղենատրիոս ,
այն է ըստ հռովմայեցւոց սիլէնցիաւիոսա ,
(իբր լւիկ ազդարարօղ ,) հանդերձ այլովք
ևս բազմօք՝ կոչել զնա առ Թագաւորն . և
'ի հրաժարիլ նորա՝ յապաղեաց Թաքն զժողովն ,
և ժամադրուի արար զ'աւուրն երկ-
րորդի . և 'ի վաղիւ՛ անդր դարձել կոչէ զնա .
և հարկեցաւ քալ . եկաւորեալ ապա մեր-
կուռիոսի ը այլոցն՝ լցաւ ժողովն : Աւ իբրեւ
արձակէին ժողովեալքն , ասէ ցն' Թաքն .
երթիցո՛ւք ամենեքեան յարտեմեան տա-
ճարն , և զոհս մատուցուք բոլորից լոծոցն .
բայց մերկուռիոս խոյս ետ , և գնաց յապա-
րանս իւր :

Հայնժամ մի ոմն 'ի մեծամեծացն չարախօ-
սէր զնմանէ առ դեկոս՝ ասելով . ո՛վ մեծ
Թագաւոր՝ քաջ և յաղթօղ , ընտրեալ առ 'ի
լոծոցն՝ զԹաքուԹի ունելով խաղաղուք ,
լսելի՛ եղէց . այն՝ որ պատուեալ է առաջի
ձեր , և փառաւորեալ յինքնակալ աջոյդ , որ
խաղաղուք մատակարարէ զհռովմայեցւոց
իրս , սա ո՛չ եկն ըն նմեան ձերոյ հրամանի
'ի տաճար մեծի լոծուհւոյն արտեմեայ՝ զոհս
մատուցանել յաղագս ձերոյ զօրուէդ :

Թագաւորն ասէ . ո՛վ է սա . կատուղոս հիւ-
պատոսն ասէ . մերկուռիոս է՝ զոր պայծա-
ռացոյցիք և մեծացուցիք յառաջ քան զայլս
զանազան պատուով . նաև զայլս յերկունա-
ցուցանէ՝ ոչ պաշտելով զլոծս . ծանուցանէ
ձեզ զելս իրացն՝ յորժամ անձամբ պատաս-
խանէ : Ի՛նչոս ասաց . Թերևս մախանօք

ըմբռնե՛լ յայրն՝ բարբառեցար զայսպիսիս .
 վա՛յ ո՛չ լսեմ քեզ , եթէ ոչ ես ինձէն ծա-
 նեայց զճշմարիտն . քանզի արժանի հաւա-
 տալոյ աչս է քան զականջս . լռեա՛ւ ապա , մի
 ինչ խօսիր դու լե՛նմա . և ո՞նչ ասացի՝ եթէ
 չարակամ ի՛նչիք խորհրդով գրգռեալ բարբա-
 ռեցար զայսպիսիս , վթե՛ծս առցես ոչ սա-
 կաւս . իսկ եթէ ճշմարիտ է՝ որ ՚ի քէն ասա-
 ցաւդ , պարգևս և պատիճս ընկալցիս յինէն՝
 ո՞նչ բարեմտաբար միամտութե՛ք վարեցեալ առ
 անձսն :

Հրամայեաց դեկոս , զի կոչեսցի մերկուռիոս
 զօրավար առ ինքն պատշաճ պատուով . և իբ-
 րև եկն , ասէ ցնա թի՛գրն . մերկուռիէ՝ ո՛չ ես
 զքեզ պատուեցի մեծաւ պատուովդ այդ-
 ո՛ւնիկ . զօրավար կացուցի զքեզ առաջի ան-
 իշխանաց , սակս որ առ ՚ի քէն՝ կամաւ ուծոցն
 եղելոյ յաղթութե՛ պատերազմին . և զիա՛րդ
 յոչինչ համարե՛լ զիմ պատիճն՝ օրինակ ինչ
 չարաբարոյութե՛ առնկալար ՚ի քեզ , և ըզ-
 պատիճս իմ արհամարհել կամիս՝ ոչ երկիր-
 պագանելով անոցն . ո՞նչ ահա լու՛նայ յոմանց
 իսկ հզօր և քաջ զինուորն քնի՝ ՚ի բաց մեր-
 կացե՛լ լը առաքելոյն զհին մարդն հանդերձ
 գործովք իւրովք և ցանկութե՛քք , և զգեցե՛լ
 զնորն՝ որ լը ան հաստատեալ մկրտութե՛ք , և
 վստահացե՛լ ՚ի քն՝ ձայնիւ մեծաւ ասաց առ
 թագաւորն . ա՛ռ զպատիճս քո զայս յինէն .
 քանզի ես ո՛չ լը պարտեաց , այլ կամօքն ան-
 յայս եկի . և յաղթելով բարբարոսաց ՚ի
 ձեռն ան մերոյ յի՛քի՝ յաղթեցի սատանայի .
 հա-

Համայն ընկալ զառ 'ի քէնդ , ուն ասացերդ ,
ինձ պարգևեալ պատիւ . քանզի մերկ ելի
յորովայնէ մօր իմոյ , և մերկ դարձել յայն
Յն երթամ : Եւ զայս ասացել 'ի բաց մեր
կացաւ զքղամիդն , և լուծեալ զգօտին ըն-
կէց յոտս թագաւորին . աղաղակէր և ասէր .
քրիստոնեայ եմ ես . լուսարուք ամենեքեան ,
քրիստոնեայ եմ :

Հայնժամ դեկոս զարմացեալ ը համարձա-
կութի նր , միանգամայն և ը գեղեցկութի
և ը մեծութի նր հիացել , ոչ կարաց տալ
պիտի . այլ բարկացեալ՝ հրաման ետ արկա-
նել զնա 'ի բանտ , ասելով . այրս այս ոչ ի
մացաւ զպատիւն , գոնեա զանպատուութի
զգասցի : Եւ արծէր այնու ահարկանել 'ի նա ,
և հաւանեցուցանել և փոխել 'ի բարեպաշտ
խորհրդոցն . իսկ վկայն երթեալ 'ի բանտն՝
գոհանայր և ցնծայր փառաւորելով զնա :
Եւ 'ի գիշերին յայնմիկ առաքեցաւ նմ հրեշ-
տակ 'ի թնէ՝ ասելով . քաջալերեա՛ մերկու-
ռիէ , և մի զանգիտեր . հաւատա՛ 'ի քո՝ զոր
խոտտովանեցարն նոր . քանզի զօրաւոր է առ
'ի փրկել զքեզ յամ նեղուէց . և Պք վկայն
քոի տեսլեամբ հրեշտակին առաւել զօրա-
ցաւ :

'Ի վաղիւ՛ անդր նստաւ դեկոս 'ի վր բեմին ,
և հրամայեաց ածել զնա , և յանդիման կա-
ցուցանել . և ասէ ցնա . այդպէս քեզ վայե-
լէ պատիւ վո չար բարուցդ : Սք վկայն ա-
սէ . այո՛ այսպէս վայելէ ինձ պատիւնս այս .
քանզի զանցաւորս առեր . իսկ որ յաւիտեան

մնայ, փոխանակ այդ ոցիկ՝ որ ՚ի քէն, ՚ի քսէ ըսենիմ: Թագրն ասէ. ասա՛ գու ինձ զազգն քո և զհայրենիսն: Իսկ նա ասէ. զճշմարիտն ես ասեմ քեզ. հայր իմ գորդիանոս կոչիւր՝ սկիւթացի յազգէ, զինո՛ւորեալ ՚ի դրօշու մարտինսացւոց. Իսկ հայրենիքն իմ՝ յոր փութամ, է երկնաւորն երուսաղէմ, որ է քաղաք երկնաւոր Թագրին:

Թագրն ասէ. անունդ այդ մերկուռիոս ՚ի ծընողանց կոչեցաւ, Թէ ՚ի զինո՛ւորուիդ. (զի է անուն հռովմայեցի): Եթէ ասաց. ՚ի զինո՛ւորութեն ՚ի տրիբունէն կոչեցայ մերկուռիոս: Թագաւորն ասէ. զի՞նչ ապա ասեա. ը հրամանաց ընդունելի եղելոց Խմ մարդկան՝ երկիրպագանե՞ս ուծոցն՝ առ ըսենելով քո զառաջին պատիւն, եթէ մանաւանդ հաճոյ է քեզ տանջանօք մեռանել. ասա՛ վաղվաղակի, գիտե՛լով՝ Թէ վս այդորիկ կոչեցար յատեան:

Երկուռիոս ասաց. հաճեալ եմ ը տանջանս՝ որ վս քնի, ոնք ասացեր. և յայս եկաւորիմ, զի յաղթեցից քեզ և բանսարկո՛ւին գտողի Խմ չարեաց. և պսակ յաղթութե առից առ ՚ի մարտադրէն իմոյ ՚ի նմէ մերմէ յնէ քսէ. մի յապաղեր և մի յամեր, այլ կատարեա՛ զհաճոյսն քո. քանզի առի ես զսպառազինութի հաւատոյ և զվահանն Խյ, որով յաղթեցից Խմ հնարաւորութեց շարժելոց հակառակ ինձ:

Հայնժամ Թագրն սրտմտեալ և բարկութե լցեալ՝ ասէ. վս զի ասացեր զէն և ասպար

ունել, արդ'ի մերկուրիոսի հրամայեմ ձկտել
զքեզ'ի չորս ցիցս հեղուսեալս . և բարձրա-
նալ յերկրէ : Եւ մինչդեռ յայն տանջանս էր
երանելին . ասէ ցնա թգրն . ո՞ր է սպառա-
զինուի քո . երդունեալ'ի դիոս մեծն յնժս ,
զի չարաչար ձկտեցար : Եւսկ'սքն մերկուրիոս
ոչ ետ նմա պիտի , այլ հայեցեալ յերկինս՝
ասէր . նոր յս քո օգնեա՛ ինձ ծառայի քո :
Եւ ցնա՛մ հրամայեաց թգրն՝ սուր դանա-
կաւ հատանել և կտրատել զմարմինն նր , և
յետ այսորիկ հուր'ի ներքոյ տարածանել .
ուր յաճախութի արեանն հուրն շիջանէր .
իսկ սքն հզօրապէս ժուժկալէչ տւէր այն-
պիսի տանջանաց : Եւսկ' հրամայեաց դեկոս
լուծանել զնա , զի մի վաղվաղակի մեռցի .
և ուրեք'ի խաւարային տան արգելուլ զնա
զգուշութի : Եւ արձեալ այնուհետեւ ընկե-
ցին զնա'ի տուն անդր , որ սուղ ինչ շնչա-
հան ունէր'ի վր . և կարծէին յետ պահու
մեռանել :

Եւսկ'ի գիշերին յայնմիկ երևեչ նմա հրեշ-
տակ նն՝ ասէր . խաղաղութի լի քեզ հզօր
ճգնաւոր , առաքինի նահատակդ . և մեր-
ձեցեալ'ի նա՛ արար զնա ողջ , բժշկեալ ըզ-
վերս մարմնոյն . մինչև յառնել նմ , և փառս
վերառաքել նայ'ի դէմս երևեցելոյն նմա :
Եւ ունեչ ապա դեկոսի՝ թէ կենդանի է երա-
նելին , հրամայեաց ածել զառաջեալ . և տե-
սեալ զնա՛ ասէր ցիւրան . ոնկ' մեռեալ բար-
ձեալդ առ'ի մէնջ զիանդ այժմ զգնայ .
թերևս և ոչ սպի ունի'ի մարմնի իւրում .

և հրամայեաց զինո՛ւորացն մերկացուցանել
զնա և շօշափել : Այլ նոքա ասեն ցԹԳ՝րն .
երդո՛ւնեալ 'ի մեծութիդ քո բարեյաղթ . ո՞նչ
այն թէ՛ և ո՛չ ապտակ առեալ իցէ , այնպէս
նամ մարմինն ն՞ր փափուկ է ամենեւին , վերս
կմսալիս ոչ ունելով :

Եւ Գ՝րն ասէ . նամ իրօք ունի ասել , թէ քոն
իմ բժշկեաց զիս . միթէ զոք 'ի ներքս ածի՞ք
առ 'ի դարման միսիթարուէն ն՞ր 'ի բանտին :

() Ինո՛ւորքն ասեն . երդո՛ւնեալ 'ի ձեր զօրու
թիդ՝ որ մատակարարէ զնամ զտիեզերս , և
ոչ ոք իսկ ետես զնա . քանզի ականունէաք՝ ե-
թէ հանդերձեալ է մեռանել . բայց թէ ո՞ր
պէս առողջացեալ յանդիման կայ՝ ո՛չ գի-
տեմք : Եւ Գ՝րն ասէ . տեսէ՛ք զմոգութի քրիս-
տոնէիցդ , թէ ո՞րպիսի է . զիա՞րդ յառաջ չե-
զայս յերիկէ մեռեալ կարծիւր , իսկ այսօր
առողջացեալ յանդիման կայ :

Այլ սրտմտեալ ԹԳ՝ւորն ասէ ցնա . ո՞վ է՝ որ
բժշկեաց զքեզ , ասա՛ համարձակ նամ ճշմար-
տութե՛ք . քանզի առանց կախարդութե՛ն ո՛չ
կարծեմ ողջանալ քեզ : Այն մերկուռիոս
ասաց . ո՞նչ յառաջագոյն ասացեր յակամայս ,
նորն իմ յս քո՛ որ ճշմարիտ բժիշկն է հոգւոց
և մարմնոց , նա բժշկեաց զիս . այն՝ որ զկա-
խարդս և զդիւթս և զհմայս և զկռապաշտս
'ի բաց տրոհէ , և անլուծանելի կապանօք
կապեալ 'ի հօւր գեհենին առաքէ . փոխա-
նակ զի ո՛չ ծանեւն զճշմարտութի՛նն նայ , որ
արար զնս :

Եւ Գ՝րն ասէ . դարձե՛լ զմարմինդ քո ծախե-
ցից

ցից տանջանօք , և տեսցուք թէ բժշկէ՞ զքեզ քսն քո , զոր որդի նոյ ասես : Մերկուռիոս ասաց . հաւատամ 'ի նոր յս քսն 'ի ճշմարիտ նաճն , եւ թէ որչափ և ածես 'ի վր իմ զանազան տանջանս՝ ոչինչ կարես յաղթել ինձ . քանզի ինքն ասաց նորն իմ յս քսն , մի երկընչիք 'ի սպանողաց զմարմին , և զորդի ոչ կարողաց սպանանել . այլ երկերուք ասէ մանաւանդ յայնմանէ , որ կարող է զորդի և զմարմին կորուսնել 'ի գեհենի . նա է՝ որ յետ մահոճանն դարձեալ յարուցանէ զիս յահաւոր և յարդար դատաւորութե իւրում :

() այս լուծեալ թգրին՝ հրամայեաց բերել շամփուրս հրացեալս , և դնել 'ի վր նոր . և ահա գողորշի անուշահոտութե ուն 'ի խնկոյ շնչեր 'ի մարմնոյ սքշն 'ի մերձակայսն . մինչև զարմանալ ամենեցուն 'ի վր հրաշափառ սքանչելեացն : Եւ մերկուռիոս և ոչ յողոց հանելով 'ի վր այնպիսի տանջանացն՝ կայր անվեհեր : Եւ կոս ասէ . ո՛ր է բժիշկն քո , եկեսցէ այժմ և բժշկեսցէ զքեզ . քանզի ասացեր , թէ՝ և 'ի մահոճանէ կարող է յարուցանել զիս :

Սքն մերկուռիոս ասաց . զի՞ լուսայն աշխատիս . արա՛ զի՞նչ այլ կամիս . քանզի իշխանութի մարմնոյ իմոյ ունելով ունիս , այլ անձին իմոյ նաճ . իշխէ . և որչափ մարմինս իմ ապականի , նոյնչափ և ոգի իմ անապական մնայ : Եւ արձեւ արտմտեալ թգրն՝ հրամայեաց կախել զնա գլխովայր՝ կապեալ զպարանոցէն վեմ ծանր . ուն զի հեղձեալ 'ի քարէն

րէն՝ դժնդակ՝ տանջանօք զհոգին հանցե-
վաղվաղակի։ Իսկ նոյ զօրացուցանելով զին-
քեան վկայն, ոչինչ դժնդակ՝ զոր խորհէրն
դեկոս, կրեաց սքն. այլ գոհանայր զնոյ ա-
սելով այսպէս. 'ի նեղութե կարդացի առ-
քեզ, և լուար ինձ յանդորր. և մնաց յայն-
պիսի տանջանս ժամս բազումս։

Տեսեչ ապա դեկոսի՝ եթէ հզօրապէս համ-
բերէ եկելոցն 'ի վրն, և ոչինչ 'ի դժըն-
դակագունիցն մերձենայր 'ի նա, հրամայ-
եաց լուծանել. և կոչեցեալ առ ինքն փոր-
ձէր զնա բանիւք փաղաքշանաց՝ հաւանեցու-
ցանել կարծելով. իսկ Ծբն ոչինչ հաւանեչ
ամենեւին բանից նր՝ սաստիկ և անհնարին
պնդութիւն հակառակ կայր նմա։ Եւ թէրն
զայրացեչ հրամայեաց հարկանել զնա պը-
ղընձի գաւաղանօք՝ այնքան, մինչ զի արիւն
նր զերկիրն ելից. իսկ ստուգապէս անպար-
տելի վկայն որոյս ադամանդ տոկուն կրեաց
զնամ նեղութիսն՝ գոհանալով զնոյ և ասե-
լով. փառք քեզ իմ, զի և զիս արժանացու-
ցեր վն անունանդ քո այսչափ շարչարիւ։

Հայնժամ ծանուցեչ թէրին դեկեայ, թէ
անփոփոխելի ունի զխորհուրդն, և ոչ ունի
հաւանիլ նմա, խորհուրդ արարեչ ի աւա-
գանին՝ քզի փութայր երթալ 'ի հռոմ, ե-
հատնմ վճիռ սրոյ վախճանի՝ ասելով. () մեր-
կուռիոս՝ որ զնձսն անարգեաց, և զբարե-
զարդութիս մերոյ քաղցրութե ոչինչ համա-
րեցաւ, հրամայէ բարեփառ զօրութիս մեր
'ի գաւառն կապադովկացւոց տանել, և անդ

զգլուխն հատանել (առաջի գնդի զօրակա-
նին) առ 'ի ցոյցս բաղմաց . քանզի որ ոք
թաքի հակառակ գործէ , պատուհասեալ և
կոծեալ 'ի նմանէ՝ յետ բազում տանջանաց
'ի ձեռն սրոյ կրեսցէ զվախճան մահու :

Եւ առեալ զնա զինուորաց՝ կապեցին 'ի վր
գրաստու . զի լուծեչ էր մարմին երանելոյ
մարտիւրոսին 'ի գերառաւել տանջանացն .
և այնպէս հանդարտուք իջուցանելով զճա-
նապարհայն , և դնելով անդրէն 'ի վր գրաւ-
տու՝ հասանէին 'ի քաղաքն կեսարացւոց :
Եւ 'ի վր կացեչնմա նոր՝ ասաց . մերկուռիէ
եկ այսուհետեւ հանգիւր , զի զընթացսն կա-
տարեցեր , զհաւատսն պահեցեր . արդ ըն-
կալ զպսակն ճգնութե քո . քանզի աստ վի-
ճակեցաւ քեզ մեռանելով կատարիլ :

Եւ վկայն նոն զօրացեալ հոգւովն սքով՝ ցըն-
ծայր տեսլեամբն զոր ետես , յաղագս հրա-
մանաց և հրաւիրանաց նոն . յայնժամ ասէ
որոց լէ նմ զօրականաց . եկայք եղբարք
կատարեցէք այսուհետեւ զհրամայելնսն ձեզ .
իսկ նորն իմ՝ որ զնամ մարդիկ կամի կեցու-
ցանել՝ յապաշխարութի կոչելով , և զձեզ
արժանի արասցէ շնորհաց իւրոց , և տացէ
ձեզ մասն լէ արդարս իւր . վո զի մեծատուն
է , և առատաձեռնէ զպարգևս մերձեցելոցն
առ նա 'ի բոլոր սրտէ : Իսկ նք առեալ հա-
նին զնա արտաքոյ քաղաքին կեսարիոյ . և
նա գոհանայր և օրհնէր զնձ . մինչև ձգեաց
երանելին զպարանոցն , և հատին զգլուխ
նր , կատարել զվկայութի փրկչին մերոյն ,
յամ .

յամսեանն նոյեմբերի՝ որ օր ին էր , յամի
 փն իբր 250 :

Եւ հրաշափառապէս սքանչելիք եղեն , զոր
 արժան է յիշատակել . քանզի յետ կատարւ
 մանն մարմին մարտիրոսին եղև սպիտակ
 իբրև զձիւն , բուրելով հոտ իւղոց և խնկոց
 անուշահոտուն . և վսնշանիս այսորիկ բա
 զումք հաւատացին յիմ . և եդին զսքն նյ
 'ի տեղւոջն՝ յորում կատարեցաւ , կմ'ի նշա
 նաւոր տեղւոջ . ուր և բազում բժշկութիք
 կատարէին 'ի փառս նյ հօր և փն մերոյ յի
 քի հանդերձ ամենասք հոգւովն . որում
 փառք և պատիւ և զօրութի այժմ և միշտ
 և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Եւնիմք տեսանել և 'ի վարս սքյն բարսղի
 կեսարու հայրապետի զառանձին սքանչելիս
 քաջայաղթ վկայիս քսի սքյն մերկեռիոսի .
 զոր և աստանօր նշանակէ փր իէլ այսն .

* () սա ետես 'ի տեսլեանն մեծն բասիլիոս
 կեսարեցի յերկորեակ լերինն , որ ասէր ա
 մենասրբուհի նծածինն . կոչեցէք առ իս ըզ
 մերկեռիոս , զի երթեալ սպանցէ զյուլիա
 նոս զհայհոյիչ միածին որդւոյն իմոյ : Եւ
 յորժամ զարթեաւ բասիլիոս , գնաց 'ի տա
 պանն , և ոչ եգիտ զմարմինն ճբ վկային , և
 ոչ զգէնան . և յետ երեք աւուր դարձեալ ե
 գիտ զգէնան և զմարմինն , ոն էր յառաջն .
 և իսկոյն լոճաւ զսատակումն յուլիանոսի 'ի
 պարսիկս . այլ և յուլիանոս ետես յայտնա
 պէս զմերկեռիոս , որ եհար զգեղարդն 'ի
 կողս նր ॥ :

ՎԿԸՅԸԻԸՆՈՒԹԻՒՒՆ

Սթյն Յակովկայ բազմահատ վկայի :

Հ . դեկտ . 3 : Հ = { } . և արեւ . և { } . 1 .
 ասոր . արաբ . քաղդ . հառան . և զգրիտ . նոյեմբ .
 27 : Ղառւնի . 1 . ոհն = ոհն . նոյեմբ . էք :
 Եւոր . աստեման . հար . ար . էք . 237 = 258 .
 Սորիտ 'ի Ղառւնիքայ յոանայ , և այլ : (1)

ԹԻՎԱԼՈՐԱՅԻՆ , ՍԵՆՆ
 վկայ արեւելեան՝ բազմայաղթ
 և բազմահատ սթն յակովիկ , ք
 յակոր նազելի , էր յՅէն պար
 սից 'ի խուժաստանէ՝ 'ի բիթլապատ քաղա-
 քէ , որ և լապէտա կմբեթղապատ կոչի , այր
 նծապաշտ և յոյժ երկիւղած 'ի քոէ՝ ինքն և
 ամուսինն իւր , ը բարեպաշտ ծնողաց իւրոց՝
 որք ունէին ջերմեռանդն հաւատս 'ի քս . և
 էր երեւելի ը ազգի և ը պատուոյ 'ի դրան
 արքունի , և բազում համարձակութի ունէր
 առ թագաւորն յազկերտ որդի շապհոյ և
 յաջորդ վռամ կրմանայ . և պարգևս մեծա-
 մեծս և պատիւն ը ունէր 'ի յազկերտէ , ու
 և յորդույ նք 'ի վռամայ երկրորդէ :

Եւ յլ 'ի հնարից բանասարկուն՝ վս բազում
 սիրոյն , զոր ունէր առ նա թագաւորն , ջա-
 նայր

նայր 'ի բազում աւուրս դարձուցանել զյակովիկ 'ի քնական հաւատոցն 'ի կրակապաշտդէնս պարսից . և նա տկարացաւ և հնարաւորեցաւ առնել զկամս Թագաւորին , մինչ ուրանալ նմա զԾր հաւատն՝ զոր ունէր : Եւ այս ոնք երեւի 'ի կարգէ պատմութեան՝ եղև 'ի վերջին ամի յազկերտի առաջնոյ , որում յաջորդեաց վռամ հայրն յազկերտի երկրորդի հալածչի հայոց :

() այսպիսի անցս յակովկայ լուծեալ երանելի մօր նորա անժասիրի , և քնասէր ամուսնոյնը , եթէ 'ի բաց եկաց 'ի ճշմարիտ հաւատոց վն անձնահաճոյ կամաց Թագաւորին , և սիրեաց զառժամանակեայ կեանս առաւել ք զյաւիտենական , առաքեցին առ նա գիր յանդիմանութե զօրաւոր , քանզի 'ի դրան արքունի էր , կամ 'ի բանակին . և օրինակ Թղթոյն՝ զոր գրեցին մայրնը և ամուսինն , էր այս .

Եւ լուծաք , եթէ դու վն առժամանակեայ կեանցս և վն մարդկան հաճութե և անցաւոր պարգևաց Թղթին , 'ի միայնոյն անձնոյն է ճշմարիտ անձ կենդանի՝ յետս դարձար , և ուրացող գտար . արդ ո՞ւր է Թագաւորն քո ապականել , զորոյ զկամսն կատարեցեր , ո՞չ աւանիկ իբրև զմի 'ի մեռելոց 'ի գերեզմանի անկեալ դնի՝ ժառանգ եղեալ տանջանացն յաւիտենից . ո՞չ պարգևք նորա կարեն օգնել քեզ , և ո՞չ պատիւք նր կարեն փրկել զքեզ յանշէջ հրոյն : Եւրդ այսուհետև գիտութի լիցի քեզ , եթէ ոչ դառնաս 'ի մո-

լորուէդ՝ յորում կասդ , և ուրանաս զօրէնս
մազդեղանց , և դառնաս յնժ ճշմարիտ և
յորդի նր միածին և 'ի համազօր Խբ հոգին ,
դատաստանք և տանջանք Խյ՝ որք կան և մնան
թգրին քո սիրելոյ , և քեզ լը նմ գործակ
ցի նր հասանելոց է : Եւ այց մեք այսուհետև
օտարացեալ եմք 'ի քէն , և մասն լծակցուէ
և սէր ոչ ունիս լը մեզ :

Եւ իբրև զայս թուղթ ընկալաւ յակովիկ ,
զղջումն մեծ անկաւ 'ի սիրտ նր . և 'ի միտս
իւր եկեալ՝ արտասուէլով ասէր ցանձն իւր .
եթէ մայր իմ և ամուսին՝ որ են յայսմ Խի ,
այսպէս որոշեցան յինէն երդմամբ , յորմէ
հետէ յետս կացի 'ի Խբ հաւատոցն որ 'ի քս ,
և ճշմարտութեն ստեցի , ևս առաւել դար-
ձուցանէ նժ զերեսս իւր յինէն , և յԽին
յայնմիկ վաղվաղակի վրէժխնդրութի հա-
սուցանիցէ ինձ :

Եւ նոյնժամայն յարուցեալ գնաց 'ի խորան
իւր՝ ունելով և զԽբ թուղթն 'ի ձեռին իւ-
րում . և առեալ վաղվաղակի զեկեղեցական
գիրսն ընթեռնոյր . քանզի էր հմուտ հին և
նոր կտակարանաց . և բանիւք սբ գրոց զանձն
իւր մխիթարէր , և յուսովն յաւիտենից հաւ-
տատէր զսիրտ իւր . և եկեալ 'ի զեղջ և 'ի
դարհուրումն՝ դարձաւ բոլորով սրտիւ առ-
նժ . և շքեղացան տխուր դէմք երեսաց նր ,
և մեռելուի առաքինուէ նր 'ի կենդանուի
փոխեցաւ :

Ահաւ այնուհետև լը անձին իւրում ոգորիլ
և խօսել միւսանդամայսպէս . ուր ես անձն
իմ

իմ ողորմելի . եթէ մայր իմ՝ որ ծնաւ զիս ,
այսօր սգայ լը կորուստ անձին իմոյ , և լծա-
կից իմ այնպէս ամօթալից եղեալ կորացաւ
զ՝ս նախատանաց իմոց որ յՊիս յայսմիկ . և
ամ սիրելիք իմ և ծանօթք այսպէս օտարու-
ցեալ մերժեցան յինէն՝ վասն դիպելոյ ինձ
այսմ նմի . ապա յաւուր՝ յորում լինի խնդու-
թի նմ անձապաշտից , և յորժամ լըռնիցին
արդարքն լը վաստակոց իւրեանց , և ուրա-
ցողքն զտանջանս իւրեանց , յորո՞ւմ բաժնի
արդեօք լինիմ ես . վ՛ս զի փոխեցի զճշմար-
տութիւն ընդ ստութե : Այց արդ գիտեմ ,
զոր դիւրութի խնդրեցից անձին իմոյ , զի մի
կորեայց . և լը որ դուռն ելի՝ զնոյն դուռն
յաճախեցից բախել . և գիտեմ , եթէ բա-
րերար է նորն . և նոյնժամայն բանայ ինձ , և
մուծանէ զիս :

Ալ մինչդեռ նա զայս զմտաւ ածէր , ոմանք
յուրացելոց անտի քանզի լո՛ւն ան զբանս նր ,
և տեսին՝ զի կարդայր զգիրս քրիստոնէից ,
փութապէս ՚ի ձեռն մերձաւորաց զեկուցին
զայս նմ թղթին : Ալ յորժամ լո՛ւնաւ վռամ
արքայ զհամբաւն , նոյնժամայն հրամայեաց
մուծանել զյակովիկ առաջի իւր . և ասէ
ցնա . քրիստոնեայ ես յակովիկ : Վինի ետ
քաջ նահատակն . այո՛ք քրիստոնեայ եմ : Ասէ
ցնա թղթն . ո՞չ մոգ էիր : Ասէ երանելին .
ո՞չ : Թղթն ասէ . ո՞չ պարգեւս և պատիւս ըն-
կալար յինէն , և յառաջագոյն ՚ի հօրէն իմ-
մէ՝ վ՛ս մոգութե : Հակովիկ ասէ . արդ ո՞ւր է
հայրն քո՝ յորմէ զպարգեւսն ընկալայ :

Աար.

Բարկացաւ թիւրն և խռովեցաւ յանձն իւր .
 և խորհէր զանազան տանջանս ածել 'ի վր
 նր : Եւ կրկնեչանդրէն ասէ ցնա . մի կար
 ծեր յակովիկ , թէ փոքր ինչ մահո՛ւամբ սպա
 նանեմ զքեզ , եթէ ոչ դառնաս 'ի ճանապար
 հէդ ' յոր կասդ : Աքն ասաց . մի աշխատ առ
 ներ զանձնդ տէր իմ արքայ , և բազում բա
 նիւն երկեցուցաներ զիս առանց գործոց . քղի
 ոչ անկաւ 'ի սիրտ իմ , զոր խօսիսդ . այլ ուր
 հողմ՝ որ հարկանէ 'ի հաստատուն վէմ , նոյն
 պէս և բանք քո յականջս իմ :

Եւ ասէ ցնա թիւրն . յաւուրս հարց իմոց պաշ
 տօնակիցք քո այդպէս 'ի հաստատութե կա
 ցին յամառութիւն , և դառն մահո՛ւամբ սպա
 ռեցան . քանզի ոչ կամեցան ունկնդիր լինել
 հրամանաց թիւրաց : Վինի ետ երանելին
 յակովիկ , և ասէ . և ես զայս աղօթս առ
 նեմ Խյ յիմ սրտէ , զի արժանի եղէց ժա
 ռանգել զմահ նց , և վախճան իմ եղիցի իբ
 րեւ զվախճան նց . քանզի և մահս այս չէ հա
 մարեչ մահ , այլ իբրեւ զքուն , եթէ ոք ննջի
 ցէ և յարիցէ :

Եւ ասէ թիւրն . մի մոլորեցուցեն զքեզ քրիս
 տոնեայքն , որք կոչեն զմահն քուն , թէ մի
 երկիցես . քանզի և թագաւորք և բռնաւորք
 երկեան 'ի մահո՛ւանէ : Եւ ասէ ցնա երանելին .
 Խիմ թիւրք և բռնաւորք յիրաւի երկնչին 'ի
 մահո՛ւանէ , քանզի զայն գործեցին՝ զոր ոչ
 Խծ հրամայեաց . զի գրեալ է , մեռաւ ամ
 պարիշտն , և կորեաւ յոյս նր . և դարձեալ
 ասէ , յոյս ամպարշտաց շիջցի : Թիւրն ասէ .
 հե-

Հեթանոսս զմեզ Համարիք ունիցիստոնեայք,
 և իբրև զձեզ մոլորեալս . որ ոչ զտօժս գի-
 տէք, և ոչ արեգականն երկիրպագանէք, և
 ոչ լուսնի, ոչ հրոյ և ոչ ջրոյ, որ են որդիք
 անգոյն . վասն և արժանի էք մահու :

Մտէ երանելին յակովիկ . ոչ մեղադրեմքեզ
 արքայ, եթէ սպանցես զիս վասն անուանն
 քոյ . զի գրեալ է վասն մեր և վասն այնոցիկ՝ որք
 արժանի եղեն մտանել յայսպիսի պատե-
 րազմս, թէ եկեսցէ ժամանակ, զի ամ որ
 սպանանիցեն զձեզ՝ Համարին պաշտօն մա-
 տուցանել ան . Մ. Ե. Գիտասցիք, զի ըն մոլո-
 րուն ձերոյ կարծէք՝ եթէ դուք միայն գիտի-
 ցէք զանձ . և փոխանակ արարչին՝ արարածոց
 երկիրպագանէք խլից և կուրաց . և կոչէք զան-
 ան, որ ոչ են անձք . և բարկացուցանէք
 զանձ, որ ետ ձեզ զթիւրութիւն . և լինիք սիրե-
 լիք այնոցիկ, որ ոչ կարեն բարի առնել և
 ոչ չար :

Հայնժամ լցեալ թիւն բարկութեամբ՝ վառեցաւ
 իբրև զհուր, և հրամայեաց կոչել զամ իմա-
 տունս և զխորհրդականս իւր, թէ զինչ
 խրատ տայցեն վասն մահուան նր ըն յամառու-
 թեն . քանզի ոչ կամեցաւ առնել զկամս ար-
 քայից արքայի : Հայնժամ խորհրդականք
 թիւորին հանդերձ մոգօքն մտին ի խոր-
 հուրդ, թէ որով դառն մահուամբ արժան-
 իցէ մեռանել վկային . և ասէր ոմն այսմպս,
 և ոմն այնպէս :

Իսկ մի ոմն ի նոցանէ չարախորհուրդ և ա-
 նօրէն զայս տայր նց խրատ . ոչ է արժան ա-
 լիկ

աէ այսպիսի առն միով հարուճածով կմբերկու
կմբերեք , կմհնգիւն կմտասամբ մեռանել .
այլ պրկեսցի 'ի ձեռաց և յոտից իւրոց , և
կտրեսցի մի առ մի նմանդամաթիւն նր ըստ
յօդուճածոցն . և յետ այնր նմի հատցի գլուխ
նր . և հաւանեցաւ նմատեանն : Այլ իբրեւ
եւ հրամանս այս խիստ յերեսաց թգւորին ,
քարշեցին զերանելին յակովիկ մոլեգնա-
բար , և տարան զնա 'ի տեղի տանջանացն :
Այլ եղև ընդ նմքաղաքն , և դիմեցին նմ
բազմութի հանդերձ զօրականօքն զհետ ե-
րանելոյն 'ի տեղին , ուր պսակելոցն էր . և
բազումք 'ի հաւատացելոցն իբրեւ լուսն ըղ-
վճիռ նահատակին , անկան յերեսս իւրեանց
արտասուճօք , աղաչէին զնձ և ասէին . () ր-
հնեալ ես նձ և նոր զօրուէց , որ տաս համ-
բերութի յուսացելոց 'ի քեզ , և զօրացուցաւ
նեա զտկարսն . որ եկիր 'ի փրկել զկորու-
սեալսն . զօրացո՞ նոր զծառայս քո յակովիկ ըս
բազում ողորմուէ քում , զի ելցէ յաղթօղ 'ի
պատերազմէս . քանզի քեզ վայելէ յաղթութի
բարերար նոր . զի դու ես գլուխ նմ յաղթու-
թեց՝ ք՞ն որդի նյ , փրկիչ Յի :

Այլ յորժամ մերձեցաւ երանելին յակովիկ 'ի
տեղի տանջանացն , խնդրեաց 'ի սպանողացն ,
զի թողացուցեն նմ պահ մի գոհնալ զք՞ն ,
վ՞ն որոյ չարչարելոցն էր . և կացել յարեւել
կոյս՝ եդ ծունր , և համբարձ զսիրտն 'ի բար-
ձունս առ նոր նձ՝ որ բնակեալն է 'ի բար-
ձունս . և յաղթելն իւրում այսպէս ասէր .
Այլ նոր նաղթից ծառայի քո յակովկայ , և
Ս՝ Ս՝ Փլր

փրկեալ զորդի աղախնոյ քո, որ գոչեմառ
քեզ 'ի ժամուս յայսմիկ. և արա՛ լիս նշան
բարուէ. զի եղէց օրինակ բարի տիրելեաց
անուանդ քում սբյ. զի յաղթեցից դառն
մահունս զօրութիւն քո մեծաւ. և ընկալայց
զպսակ յաղթուէ ընդ կատարեալսն քո, որք
տիրեցին զքեզ և պսակեցան 'ի քէն տր. ոնկ
զի տեսցեն ատելիքս, և ամաչեսցեն. զի դու
տր օգնեցեր ինձ, և մխիթարեցեր զիս:

Յայնժամ մատուցել պրկեցին զնա 'ի չորից
կողմանց՝ 'ի ձեռաց և յոտից նորա անողորմ
պարսիկք. և սկսան ասել ցնա դահիճքն.
տէս, զի նչ գործելոց ես. քանզի ահաւասիկ
հասել կամք կոտորել զնմանդամս քո, ոնկ
ել հրաման 'ի Թաւորէն: Աւ իբրեւ ոչ ետ
պինի երանելին, դարձեալ ասեն ցնա. տէս
խորհեաց 'ի միտս քո, և ընտրեալ լի կեանս
քո և լի մահ. քզի միով բոնիւն կարես ապ-
րիլ 'ի դառն տանջանացս՝ որ կան առաջի քո.
ապա եթէ կացցես 'ի նմին յամառութեդ,
կրելոց ես զայս նմ զդառն և զահագին չար-
չարանս: Աւ լացին բազումք յամպարշտաց
անտի՝ որք դիպեցան 'ի ժամուն յայնմիկ,
վս պայծառուէ գեղոյ նր՝ որ էր պատուա-
կան. և ամենեքին իբրեւ լի մի բերան խո-
սէին ցնա. մի կորուսաներ զայդպիսի գե-
ղեցկութի քո լուսայն. այլ յանձն առ ըզ-
կամս Թագաւորին և կեցցես. յետ այնորիկ
կատարեսցես զկամս քո:

Աբաց զբերան իւր երանելին յակովիկ, և ա-
սէ ցնա. մի լայք 'ի վր իմ, այլ լացէք 'ի վր
ան.

անձանց ձերոց և 'ի վերայ որդւոց ձերոց . որ
վայր մի փափկանայք 'ի վայելչութիւն անցաւո-
րիս այսորիկ , և յետ այնորիկ ժառանգէք
զտանջանսն յաւիտենից . ոչ միայն դուք ,
այլև դեքն՝ որոց երկիրպագանէք . այլ ես
այսուհետև փոքր մահոճամբս յուսացեալ
եմ 'ի քեզ , զի զկեանսն յաւիտենից ժառան-
գեցից . և կոտորումն անդամոց իմոց յաճա-
խէ զվարձս 'ի տնէ իմմէ . քանզի նմ որ ը
վաստակոց իւրոց առնու զհատուցումն յնայ ,
որ ոչ արգելու յումեքէ զպարգևս իւր :

Հայնժամ ասէ ցդահապետն իշխան հաւա-
տարիմ Թադորին , որ առեալ էր զհրաման
սպանման վկային . զի՞ սնցեալ կաս հեղգա-
ցեալ , հրամայեալ դահապ կատարել վաղ-
վաղակի զհրաման Թադորին . և սկսան այնու-
հետև կոտորել զմատուենս ձեռաց նր : Աւ
իբրև կտրեցին զաջոյ ձեռին նր զբոյթն ,
բացեալ զբերան իւր երանելոյն յակովկայ՝
և ասէ . փրկիչ նմ յուսացելոց 'ի քեզ , ըն-
կալ ոստ մի 'ի ծաւոյս՝ զոր տնկեցեր ողոր-
մութիւնք քով . վաս զի որչափ հատանեն ձեռք
կտրողաց զտունկս , գայ գարունն և նորո-
գէ , և պայծառանայ տունկն պտղով :

Աւ սկսաւ լալ հաւատարիմ Թադորին՝ վերա-
կացու գործոյն , և ասէ ցնահատակն . շատ
է քեզ , զի հատաւ մատն մի 'ի ձեռաց քոց .
և եթէ կամիս , դիւր է բժշկել զդա դեղօք ,
զի մի ապականեացին փափուկ մարմինք քո .
և եթէ վաս հոգւոյդ է խնդիր քո , ունիս ոս-
կի արծաթ բազում , բաշխեալ կարօտելոց ,

և կեցո՞ղանձն քո . զի մի չարաչար կորիցես :
 Իսկ երանելին յակովիկ յաւելեալ յառաջին
 բանս իւր՝ ասէ ցնա . 'ի բարունակէ ոչ ու-
 սար , զի յորժամ մերձ 'ի ձմեռն լինի , ան-
 կանի վաղվաղակի վարսաւոր գեղեցկութի-
 նորա և մերկանայ . իսկ յորժամ գայ գա-
 րունն , առաւել պայծառանայ՝ արձակե-
 լով զպտղալից շառաւիղս իւր . արդ եթէ
 առժամանակեայ բարունակին այնպէս նու-
 րոգումն լինի , ո՞րչափ ևս առաւել մարդ՝ որ
 հաւատասցէ յիմժ , տնկեսցի յայգւոջն , և
 յետ նեղութեց առաւել ծաղկե՛լ պտղալից
 լինի 'ի ձեռն քո՛ի ճշմարիտ մշակին :

Եւ իբրեւ կտրեցին զերկրորդ մատնն՝ , գռ-
 չեաց երանելին մեծաձայն , և ասէ . ցնծաս-
 ցէ՛ անձն իմ՝ 'ի տօր , և ուրախ եղիցի սիրտ իմ
 յիմժ փրկիչ իմ . և յաւելեալ 'ի գովուիս իւր՝
 ասէր . ընկա՛լ տօր զերկրորդ ոստ 'ի ծառոյս ,
 զոր տնկեցեր լի հրամանի քում . և այնպէս
 խնդայր և ուրախանայր յայնպիսի դառն
 ժամու . և 'ի փառս տօն իւրոյ խոկայր :

Եւ իբրեւ կտրեցին զերրորդ մատնն՝ , ա-
 ղաղակեացնահատակն քո՛ի , և ասէ . ընկա՛լ
 զիս տօր ընդ երիս մանկունսն , որք օրհնէին
 զքեզ 'ի մէջ հնոցին . զի և ես արժանի ե-
 ղեց ընդ նոսին գոհանալ զքէն տօր բոլորով
 սրտի՛ւ իմով . և ընդ գունդս մարտիրոսաց
 սաղմոս ասացից անու՛ն քում բարձրեալ :

Եւ իբրեւ կտրեցին զչորրորդ մատնն՝ , գռ-
 չեաց երանելին և ասէ . յերկոտասան որ-
 դիսն յակոբայ 'ի վրձնորրորդին (յուդայ՝ որ
 է

է խոստովանուի) հանգեաւ օրհնութիւնն .
 և ես յակովիկս չորրորդ ոստով մատուցից գո-
 հութի և խոստովան եղէց անուան նր . քզի
 օրհնութիւնն եղև փրկութիւնն մարաբոց :

Եւ իբրև կտրեցին զհինգերորդ մատն նր ,
 լցեալ երանելոյն զբերան իւր օրհնութիւնն
 ասէ . հինգերորդ մատամբ թաթի աջոյ իմոյ
 մատուցի տնկողի ծառոյ իմոյ պտուղ :
 Եւ իբրև մատեան 'ի ձախոյ ձեռնն նր կտրել
 զմատունսն , ասէ ցնա իշխանն հրամանա-
 տար . մարթ է քեզ և արդ ևս կեալ , եթէ
 արասցես զհրաման թգրին . քանզի բազումք
 են 'ի մարդկանէ , որոց կտրեալ է մի ձեռնն ,
 և կան յՅի . և դու խնայեալ յանձն քո , զի
 մի կոտորեցին փափուկ անդամք քո առ հա-
 սարակ առաջի աչաց քոց . քանզի ահա որքան
 կտրին անդամք քո , լի միոյ միոյ առնուս ըզ-
 մորմոքումն վիրացդ :

Սնիսնի ետ երանելին , և ասէ ցնա . զոչ-
 խարն յորժամ կամիցին կտրել , և առնուլ
 զբոլոր գեղմնն նր , ոչ եթէ զաջոյ կողմնն նր
 կտրիցեն և զձախոյն թողուցուն . արդ եթէ
 ոչխարն՝ որ անասուն է և աղականելի , այն
 պէս զգուշուի կտրի , զի մի ինքն անպիտա-
 նասցի , և մի կտրողքն 'ի գործ ճարտարուն
 իւրեանց թերակատարք երևեացին . որչափ
 ևս առաւել ինձ պարտ է գոհանալ զայն ,
 քանզի և ես ոչխար 'ինքն հօտէ եմ , զի զիս
 զտրուպս արժանի արար լինել զոհ կենդա-
 նի 'ի ձեռն կտրողաց , որպէս և գառն այն 'ի
 ձեռն խաչահանուան . վսյ և ես այսօր պա-

տարագիւմ նոյ իմոյ 'ի հոտ անուշից զանազան
տանջանօքս :

Յայնժամ սկսան կտրել զմատունս ձախոյ
ձեռին նր , և նախ զճկոյթն՝ որ է վերջին
մատն . և իբրեւ հատին զայն , ասէ երանե-
լին առ փրկիչն իւր համարձակուի . տրուա-
ւեմ ես առաջի մեծիդ , որ փոքրկացուցեր
զանձն քո . և բազում տկարս իբրեւ զիս ար-
ժանի արարեր պատարագիլ , ոնկ և դու ինքն
եղեր պատարագ փոխանակ և վս նմ արա-
րածոց . և վսկ ցնծամ և ուրախ եմ , և մատ-
նեմ զանձն իմ և զմարմին իմ , զի դու նոր 'ի
ժամու իւրում կանգնեսցես զիս հաստա-
տուիթի :

Եւ իբրեւ կտրեցին զեօթներորդ մատն նր ,
այսպէս ասէ . վառեալ հոգւովն նոյ իբրեւ
եօթնաջահեւն լուսով՝ եօթն անգամ օրհնե-
ցից եօթներորդ մատամբս զհայր և զորդի
և զսբ հոգին :

Եւ իբրեւ կտրեցին զութերորդ մատն , աս-
է . յութերորդ աւուրն թլփատեցան որ-
դիքն եբրայեցւոց , զի հեռասցին յանթլփա-
տից . արժանի արա և զիս զծառայս քո նոր
այսօր հեռանալ յանթլփատիցս սրտիւք և
յամպարշտացս , և եկաւորիլ առ քեզ . նոր
նո՛ւ իմ առ քեզ միայն ծառաւի՛ անձն իմ ,
երբ եկից երեւեցայց երեսաց քոց :

Եւ իբրեւ կտրեցին զիններորդ մատն նորա ,
ասէ . յիններորդ ժամու նոր իմ տարածեցեր
զձեռն քո 'ի վր խաչափայտին վս մեր մեղա-
ւորացս . և արդ իններորդ մատամբ գոհա-
ցայց

ցայց զքէն նոր նախ իմ, արժանի արաւ և զիս
զծառայս քո զանարժանս տարածել և կըտ-
րել տալ սիրով զոստոս մարմնոյս իմոյ վն ան-
ոճանդ քում սքյ :

Եւ իբրեւ կտրեցին զտասներորդ մատն նր,
գոհացաւ և ասէ . յովտ՝ մի գիր, որ նշանա-
խեց մի է՝ նշանակ տասներեակ համարոյ կա-
տարելոյ, ընդ զնմ բանս (տասնաբանեան
օրինաց), և զթիւն (ընտրելոց) . որնքս և ի
ձեռն : իստուսի (որոյ սկզբնատառն է յովտ)
եղև փրկութի արարածոց . և ես տրուպս և
անարժանս տասնադեաւ սաղմոս ասացից նյ
իմոյ զերգս օրհնութե նր, և փառաւորեալ
պատուական մեծութե նր, որ արժանի արար
զիս այսօր լինել պատարագ ի հոտ անուշից .
և փոխանակ տասնադոյն դաւթի տասնե-
րորդ մատամբ և քնարաւ հոգւոյն գոհա-
ցայց զնոնէ, և սաղմոս ասացից անոճան նր :
Եւ սկսան դարձեչ ասել ցնա մեծամեծքն .
եթէ կամիս, գոյ հնար քեզ կեալ յայսմ հե-
տէ, թէպէտև տասն մատուներ քո կտրեցան .
են աստ բժիշկք ճարտարք արքունականք՝
որք կարող են բժշկել զվերս քո . միայն արա՛
զկամս թգրին, զի մի մեռցիս և կորիցես ի
փափաքելի թէս . զի այր թգրաղն ես, կա-
րող ես դարմանել և տեսանել զվերս քո :
Եթէ աղքատ ոք էիր, պարտ էր քեզ հոգալ
և ասել, թէ որովհետև տասն մատուներ ձե-
ռաց իմոց կտրեցան, զի՞նչ օգուտ է թս այս .
քանզի վաստակել և դարմանել զանձն իմ
ոչ կարեմ . բայց գիտեմք, զի դու այր մե-

Ծատուն ես, և կարող ես դարմանել զանձն քո՝ ի մեծութի քումմէ, և ի գանձուց թագաւորին՝ որ պարգեւին քեզ. և այնպէս վայելեա զիմ գրգանս Յի. հայիս և ի գեղեցկութի ամուսնոյ քո, և միսիթարեա գեղով նր զանձն քո. քանզի և նա դուստր մեծատան է, և յերևելի ազգէ. նոյնպէս և դու այր պատուական ես և ականաւոր, ընդէր կամեցար կորուսանել զանձն քո. զի ոչ ել ի բերանոյ քումմէ բան մի ը կամաց թգրին. որով նոյնժամայն հնար էր քեզ դառնալ ի կեանս քո:

Եւ հայեցեալ ի նժ երանելոյն յակովկայ՝ ասաց. հնար ի՞նչ իցէ երկուց տրանց ծառայել, կմմիով ձեռամբ երկուս գործս գործել. դնել զձեռն ի վր մաճոյ հերկոյն, և դառնալ ի յետս, միթէ յաջողեսցի՞ արքայթին երկնից: Այլ եթէ մայր իմ և ամուսին իմ պատուականագոյն իցեն քան զտր նժ. և մանաւանդ ասէ իսկ ինքն, թէ իմ՝ որ կուրուսցէ զանձն իւր վն իմ, գտցէ զնա. և որ թողուցու զհայր կմ զմայր կմ զկին և զքորս և զեղբարս և զիմ ինչ՝ զոր սիրէ յՅիս յայսմիկ, և առցէ զխաչ իւր և եկեսցէ զհետ իմ, և ես տամ նմա զկեանս անմահս և զյոյսն յաւիտենից, որ ոչ անցանէ: Եւ ասէ ցնոսադարձեալ երանելին. ոչի՞նչ պիտոյ են ինձ ձեր շողոքորթանքդ և բանքդ զոր խօսիք. քզի ինձ մնաս է, և ձեզ առիթ կորստեան. այլ վաղվաղակի կատարեցէք զոր հրամայել է ձեզ, և մի խնայեք:

Հայն.

Հայնժամ մատենան դահիճքն արիւնարբուք
յաջոյ ոտն նր , և կտրեցին զկոճ բուծի նր .
և բացեալ երանելոյն զբերան իւր՝ ասէ .
Փառք քեզ յս քս որդի նայ կենդանւոյ , որ
զգեցար զմարմին տկարութե մերոյ , և տա-
րածեցեր զձեռս քո և զոտս՝ ի վր խաչին .
ուր խոցեցին զկողքո գեղարդեամբ . և թա-
ցաւ ոտն քո յարենէ և ի ջրոյ , որ ել ի սբ
կողից քոց ի փրկութի նամ արարածոց . վսյ
և ես անարժան ծառայ քո խնդութի լու-
նիմ զտանջանս զայս ի մարմնի իմում վս
անուանդ քո՝ սբ :

Եւ իբրեւ կտրեցին զերկրորդ մատն նր , ա-
սէ երանելին . մեծ է ինձ օրս այս քան զնամ
աւուրս կենաց իմոց . քանզի մինչև մտեալ
էր իմ ի պատերազմս յայս , փոքր իշատէ օրհ-
նէի զնր նմ իմ . քանզի ի հոգս և ի զբա-
ղումն թի յափշտակեալ էր սիրտ իմ . և բա-
ղում անգամ խափանէր զիս յաղօթից իմոց
սէր թիս այսորիկ . սակայն թէև կայի յա-
ղօթս , միտք իմ անպտուղ էին . և ոչ էին ա-
ղօթք իմ՝ սբ առաջի նայ իմոյ . մարմին իմ յե-
կեղեցւոջն էր , իսկ խորհուրդք իմ ելանէին
յերկինս և իջանէին յանդունդս : Եւ այց աշ-
սօր առեալ իմ զխորհուրդս իմ փոխեցի ի
վեր յՅէս յայսմանէ բոլորով սրտի՛ն իմով և
նամտենչանօք սորա , և փութացայ յառաջի-
կայ Յն յայն , որ կայ առաջի աչաց իմոց .
վսյ և որչափ կոտորին անդամք մարմնոյ ի-
մոյ , խնդութի փառս մատուցից սբ երրոր-
դունն , զի արժանի արար զիս այսօր այսմ
տան .

տանջանացս :

Եւ իբրեւ կտրեցին զերրորդ մասն նորա , և ընկեցին առաջի նորա , տեսեալ երանելոյն՝ ծիծաղեցաւ և ասէ . երթ և դու երրորդ մասն զհետ ընկերաց քոյ , և մի ինչ տրտմիր . քանզի և հատ ցորենոյ անկեչյերկիր՝ ոչ մնայ միայնիկ , այլ՝ ի ժամանակի՝ յորժամ քողքողքն արձակին և բոյսքն ծաղկին , լիա նայ հասկօք , և առեալ ածիցեն զնա բազմօք ընկերակիցքն իւր ը իւրեանս . նոյնպէս և դու յական թօթափիլ խառնիս ը ընկերսն յշտեմարանս արքայութե՝ ի յաւուրն այցելութե :

Եւ իբրեւ կտրեցին զչորրորդ մասն նորա , սկսաւ ասել ցանձն իւր երանելին . ընդէր վհատիս անձն իմ , կամ ընէր խռովես զիս . յուսա՛յ յանձ և գոհացիր զնմանէ . քանզի փրկութի երեսաց իմոց անձ է :

Եւ իբրեւ կտրեցին զհինգերորդ մասն , ասէր երանելին . այժմ սկսայ խօսել առաջի ան իմոյ , որ սիրեացն զիս , և հաստատեաց զիս :

Եւ ապա մատուցեալ ի ձախ ոտն նր՝ կտրեցին նախ զձկոյթ այնր ոտին . յայնժամ ասէ երանելին ցձկոյթն իւր . մի երկնչիւր փոքրիկ մատնիկ , քանզի և փոքու և մեծի միապէս յարութի լինելոց է . զի ոնչ մազ մի ոչ կորիցէ ի գլխոյ , նոյնպէս և դու ոչ կորիցես ի թունոյ ընկերաց քոյ :

Եւ իբրեւ կտրեցին զերկրորդ մասն նորա , սկսաւ խնդութիւն ասել երանելին , քանզի ցըն

ցնծայր 'ի տիր . քակեցէք քակեցէք զխախտեչ
տունս . քանզի և գալոց է ճարտարապետն՝

պայծառագոյն ևս առնել և նորոգել :

Եւ իբրև կտրեցին զերրորդն , ասէ . օրհնեչ
տիր անձ իմ , որ յաղթօղն է յամի . 'ի նա յու
սացեալ եմ . և նմա փառք յաւիտեանս :

Եւ իբրև զչորրորդն հատին , ասէ ցնծ
նելին . գիտէք զսալ դարբնաց . որչափ գա
նելով գանի , ինքն ոչ մնասի , այլ գործն կա
տարի . նոյնպէս և մարմին իմ թէպէտև տան
ջելով տանջի , այլ հոգիս իմ ցնծայ 'ի տիր :

Եւ իբրև կտրեցին զհինգերորդ մատն , իբ
րև 'ի քնոյ զարթուցեչ գոչեաց երանելին ,
և ասէ . դատեալ տիր անձ իմ զդատաստան իմ ,
խնդրեչ զվրէժ իմ յամպարշտացս՝ 'ի դառն
յազգէս յայսմանէ . քանզի ոչ խնայեցին 'ի
գործս ձեռաց քոց գայլք ապականիչք :

() Եւ այս անձ կտտանս դառն և ազգի ազգի
տանջանաց և զհամբերութի վկային քոյ տե
սեչ անօրինացն և ամպարշտաց՝ սկսան հար
ցանել ը միմեանս երիտասարդքն և տղայքն ,
և ասեն ցծերս . լուեալ է ձեր կմ տեսեալ
յաւուրս ձեր կմ յաւուրս հարց ձերոց , եթէ
մարտիրոսացալ ոք այսպէս , կմ կրեաց ոք
այսպիսի տանջանս անբերելիս : Իսկ երանե
լին առաւելեալ քաջասրտութե ասէ ցդա
հիճան . ըէր հեղգայք իջուցունել զոստո ծա
ռոյս , և կտրել զսա և զբուն սորա . քանզի
ցնծայ ոգի իմ 'ի տիր , և բարձրացաւ սիրտ
իմ յայն՝ որ սիրէ զխոնարհս :

Եւ բարկացեալ դահիճքն կրճտելին զատա
մունս

մունս իւրեանց՝ . և մատուցեալ՝ անողորմն լուծին զծունդ աջոյ ոտից նր . և ասէ ցնոսա նաճատակն առաքինի . նամ անդամք իմ՝ որ կտրեցան յինէն , իբրեւ զպատարապ ընդունելի մատուցան առաջի նոյ թագաւորին երկնաւորի :

Եւ իբրեւ լուծին զծունդ ձախոյ ոտից նորա , ասէ երանելին . լուր ինձ նոր , զի քաղցր ես . և անպատում են շնորհք քո առ ամենեւեան՝ որ կարդան առ քեզ :

Եւ իբրեւ լուծին յարմկանէ նր զաջոյ ձեռին դաստակ , ասէ . բազմացան շնորհք քո նոր՝ ի վերայ իմ , և փրկեցեր զանձն իմ՝ ի դժոխոց ներքնոց :

Եւ իբրեւ լուծին դարձել յարմկանէն զձախոյ ձեռին նր դաստակ , ասէ . աճա և մեռելոց առնիցես սքանչելիս նոր :

Եւ պա իբրեւ մատուցել ոմ արիւնարբու գազանք՝ խլեցին յուսոյ զձախոյ բազուկ նորա , յաւելել՝ ի ձայն իւր երանելին՝ ասաց . օրհնեցից զնոր՝ ի կեանս իմ , սաղմոս ասացից նոյ՝ մինչեւ եմ ես . քաղցր եղիցի նմա օրհնութի , և ես ուրախ եղեց ի նոր :

Եւ իբրեւ կտրեցին յուսոյ զաջոյ բազուկ նր , ասէ վկայն . բարձրացաւ անուն իմ՝ ի վր թշնամեաց իմոց , որք պաշարեցին զիս . զօրութի իմ՝ օգնութի իմ նոր , և եղև ինձ ի փրկութի : Եւ մատուցեալ լուծանէին զաջոյ բարձք նր յերանաց նր . և յայս նամ տանջանաց ոչինչ զսոսիտեաց երանելին յակովիկ , այլ լի էր բերան նր օրհնութի , և սիրտ նր բերկրութի .

Թք . և յաւելեալ 'ի գովու թիսն՝ տակեր . տր
յս քս փրկեալ զիս , և օգնեալ ինձ . քզի պա
տեցին զիս երկունք մահու : Ասեն ցնա դա
հիճքն . ոչ յառաջագոյն ասացաք քեզ , թէ
դառն և անողորմ տանջանք գալոց են 'ի վր
քո : Ասէ ցնա նահատակն քոի . ես վս այնո
րիկ զամ ինչ փորձեցի , զի ծանեայց՝ թէ մար
մին զգեցեչ եմ , և առաւել չարչարեցայց վս
անունն տն իմոյ . իսկ զանողորմ տանջանսդ՝
զոր ածիք 'ի վր իմ , ամենեին ոչ զգացի .
քանզի 'ի տր իմ յս քս յափշտակեալ էր սիրտ
իմ բոլորովին .

Արկնեալ անդրէն ասէ ցնա , ըկր հեղգայք
և ափշեալ էք . այլ վաղվաղակի կատարեցէք
զոր հրամայեալ է ձեզ . քանզի լքեալ էին
դահիճքն 'ի կոտորել զանդամս սքյն . ուր
նա առաւել զունարթանայր 'ի սէր տն իւրոյ :
Ապա մատուցեչայնուհետեւ լուծին և զձա
խոյ բարձք նորա յերանաց նորա . և այսպէս
կտրեցին զամ անդամս նորա . և ոչ ևս մնաց
'ի նմա անդամ ողջ , բայց միայն գլուխն և
լանջքն և որովայնն . քանզի նման էր երա
նելին անուշահոտ լիբանան ծառոյ , որոյ
ոստքն կոտորեալ , և ստեղն միայն կացցէ :
Արդ իբրև յօշեցին զամ անդամս նորա , և
անկեալ դնէր երանելին յերկրի ոմ զկոճղ
կիսամահ , առելոյժ 'ի հոգւոյն սքյ՝ սկսաւ
աղօթել և ասել . Տր ան իմ գթած և ողոր
մած , խնդրեմ 'ի քէն և աղաչեմ , լուր խըն
դրունածոց ծառայի քո . քանզի տհա անկեչ
դնիմ 'ի գետնի՝ օտարացեալ յամ անդամոց
ի .

իմոյ . ոչ կան իմ մատուներ՝ թէ աղաչեցից նո-
քօք զքեզ . և ոչ բազուկք՝ եթէ տարածե-
ցից զնս առաջի քո . և ոչ ոտք՝ թէ կրկնեցից
ծունր , և փառաւորեցից զքեզ տր . զի ահա
լուծեչ քակտեցին զբարձրաբերձ աշտարակ
մարմնոյ իմոյ , և խարխալեցաւ գեղեցկութի
շինունածոյ իմոյ . և եղէ ստոճերացեալ , ոնկ
մնասցէ սակաւ ինչ նշմար աւերածի :

Եւրդ խնդրեմ՝ ի քէն տր , հան՝ ի բանտէ
զանձն իմ , գոհանամ զանուննէ քումմէ :
Եւ ի կարդալս իմում և յաղաչելս՝ դադա-
րեսցի սրտմտութի քո , և եղիցի ողորմութի
քո ի վր ձի , հանդերձ սբ վկայիւքն և խոս-
տովանողօք , որք են յարեւելս և յարեւմուտս ,
ի հիւսիւսի և ի հարաւ . քզի տն տյ հօր ա-
մենակալիդ , և միածնի որդւոյ քո տն մերոյ
յի քի , և կենդանարար սբ հօգ . ոյդ վայելէ
փառք այժմ և միշտ և յաւիտեանս . ամէն :
Եւ իբրեւ կատարեաց զաղօթան , մատուցեչ
ի դահճաց անտի մի ոմն՝ դանակաւ եհատ
զգլուխ երանելոյն , և այնպէս աւանդեաց
զհօգին՝ սբ վկայն քմի , ի նոյեմբերի իէ՝ ը
թունոյ հոռոմոց , յաւուր ուրբաթու , յերկ-
րորդ կամ յերրորդ ամի վաւաճայ արքային
պարսից , յամի տն 421 . կմ 422 . այն ամ էր
եօթն հարիւրորդ երեսներորդ երկրորդ կմ
երրորդ աղեքսանդրեան թունականի արեւե-
լեայց :

Իսկ մարմինն սբ վկային կայր յերկիր ընկե-
ցեալ այնպէս . և էին ցրունեալ տմ անդամք
նր . և ժողովեալ հաւատացելոցն գանձ բա-
զում

զուամ՝ մատուցին դաճացն , որով զի առցեն
զնշխարս երանելոյն . և ոչ կամեցան տալ :
Իսկ յիննեքդ ժամուն՝ յորժամ՝ ի բաց գնա-
ցին նամ ամպարիշտքն , թաքուցեալ մնացին
անդէն արք քրիստոնեայք մինչև ի մերձե-
նալ գիշերոյն՝ վս ժողովելոյ և ամփոփելոյ
զցրունեալ անդամս նոցն : Ալ իբրև երեկոյ
եղև , ժողովեցին զնամնշխարս նորա զմեծ և
զմանր , զձեռաց և զոտից , որ են թունով իր-
և ի գլխոյն և ի լանջաց՝ լինին չ . և այն-
պէս հաւաքեալ միանգամայն զնամ անդամս
նորա՝ եդին իմիում տեղւոջ թաքստեան .
բայց արիւն երանելոյն այնպս կայր , որ հե-
ղեալ էր ի վր խոտոյ երկրին :

Իսկ առաւօտուն՝ մինչդեռ ժողովեալ էաք
(ասէ վկայաբանն ականատես) հաւատա-
ցեալքս , և զայս սաղմոսէաք , ողորմեա՛ ինձ
նձ ի մեծի ողորմութե քում , յանկարծակի
եղև նշան ահաւոր . քանզի էջ հուր , և պա-
տեաց զմեզ ի տեղւոջ՝ ուր հեղեալ էր ա-
րիւն երանելոյն , և սրբեաց զնա . և մեր տե-
սեալ զայն՝ յահի և ի դողման եղեաք , ան-
կեալ յերեսս իբրև զմեռեալս ի վր երկրի .
մինչև կարմրանալ մարմնոց մերոց ի սաստիկ
ջերմութեն : Ալ յորժամ վերացաւ հուրն ի
մէնջ , դիմեալ մեր առհասարակ՝ ուր կային
նշխարք երանելոյն , աղաչեաք բարեխօսել
առ նոր վս մեր . քանզի կարծեաք ցասումն
ինչ ուծել ի վր մեր . և յորժամ ծանուցաւ
մեզ շնորհք նոն , յաղօթս նոցն ապաւինեալ՝
օրհնեցաք զնոր մեր յս քս , որ արժանի արար
զմեզ

զմեզ այսպիսի տեսլեան . քանզի կարծեցաք մեք զառաջինն , թէ վն տանջանաց երանելոյն երևեցաւ այսպիսի նշան՝ առնել վրէժ ինդրութի ամպարշտացն . բայց ապա ծանուցեչ գիտացաք , թէ 'ի պատիւ և 'ի փառս սթյ վկային եղև այսպիսի նշան :

Այնուհետև հանել մեր զնշխարս սթյ վկային գաղտաբար 'ի տեղւոջէ անտի , և օծեալ իւղովք անուշիւք , և պատել 'սք կտաւօք՝ եղաք 'ի պատուական տեղւոջ , ոնկ վայել էր իսկ 'սթյ վկային . և փառաւորեցաք թնմա զհայր և զորդի և զ'սք հոգին . որում փառք և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Հայս վայր վկայագիրն , որ 'ի ճառընտրի մերում , և 'ի քաղդէական կմ յասորի օրինակն եւոդիոսի աստեմանեայ՝ միօրինակ 'ի սկզբանէ ցվախճան գրեթէ ընմ բանի : Հաւելու յայսմաւուրքն զփտոց , թէ իբրև լուան ըզմարտիւրոսութի սթյն յակովկայ մայրն և կինն և քոյրն , եկին ուրախութե 'ի տեղին՝ ուր պահեալ կային նշխարք նորա . համբուրեցին և պատուեցին ինկօք և իւղովք և այլովք սպասուք՝ արտասուօք հանդերձ . և նոր առնէր նշանս մեծամեծս 'ի տապանէ սթյն . ուր և շինեցաւ եկեղեցի մենաստանաւ հանդերձ :

Օայն լուեալ արքային պարսից՝ հրաման ետ այրել զվանսն , ընմին և զնշխարս սթյն . զի մի մնասցէ ինչ յիշատակ նորա : Այց ի մացեչ զայն հաւատացելոց՝ փախուցին կանխաւ

խաւ զոսկերս սթշն յակովկայ յեհմ . և ան-
տի բերեչ եդին յեդեսիա քաղաքի առ պետ-
րոսի եմպի տեղւոյն . որ իբրև երթայր 'ի
տաբեննա՝ կամ 'ի տափնաս քաղաք եգիպ-
տացւոց , ը իւր տարաւ զպատուհակն գանձն .
և անդ արար զժամանակ ինչ ը եղբօր իւ-
րում : Աւ եղև 'ի միում յաւուրց 'ի կատա-
րել նց զվեցերորդ ժամու աղօթան՝ առաջի
նշխարաց սթշն յակովկայ , երևեցաւ երանե-
լին յակովիկ պարառեալ 'ի դասուց վկայիցն
պարսից 'ի զգեստ պարսկաց . և սկսան ձայ-
նակից լինել 'ի սաղմոսերգուի . և յետ օրհ-
նուէ ասէ յակովիկ . կամիմ , զի մարմին իմ
մնասցէ աստ , ոնպ պատուհիրեաց նոր . և յայն
բան աներևոյթ եղև տեսիլն : Աայց պետ-
րոս եմպն ստունգանէր զպատուհէր 'սթշն .
քանզի յետ սակաւուց կամեցեալ դարձ առ-
նել 'ի հայրենիս իւր՝ ը իւր բարձեալ տա-
նէր և զնշխարս նորա 'ի նաւ անդր . այլ սաւ
կայն տապանակ սթշն հրաշապէս ելեալ ան-
տի՝ դառնայր յեգիպտոս՝ 'ի տեղին , ուստի
բարձաւ :

Արդ որպիսի և իցէ այս աւանդուի զփտոց ,
յետ դարուց անցելոց՝ մարմին 'սթշն յակով-
կայ , եթէ յՅէն պարսից , և եթէ 'ի կող-
մանց եգիպտոսի , նմ մասամբք իւրովք փռ
խադրեցաւ յարեմուտս . և բերեալ յիտա-
լիա՝ եդաւ 'ի վենետիկ . ուր և կայ մինչև
ցայսօր 'ի ծովեղերեայ թեմն կոչեցեալ մա-
լամոք՝ 'ի խորանի եկեղեցւոյն . ուր և կեն-
դանի նկարագրեալ է պատմութի բազմա-

չարչար նահատակութե վկայիս . որ 'ի մեզ
բազմահատ կոչի , և 'ի հռովմայեցւոց մի-
ջահատ , վ'ա անդամ անդամ կտրատելոյ ե-
րանելոյն : (Եւ այց գլուխ սքէն կարծի յոմանց
լինել 'ի հռովմ . և ըստ այսմ վերծանի 'ի
հռովմէական ժամագիրս 'ի տօնի սքէն յա-
կովկայ այսփս . *) Արմին նորա 'ի քրիստո-
նէից զառաջինն ծածկանփս թաղեալ , ապա
'ի ձեռն կիւրղի առն ազնունականի հռով-
մայեցւոյ գաղտ բարձեալ՝ ածաւ յիտալիա .
և յետոյ գլուխն յաւուրս եւգինէոսի չորրոր-
դի՝ 'ի յորդանիսէ ուրսինոսէ կարդինալէ սա-
բինացւոյ՝ վատիկանեան տաճարին (սքէն
պետրոսի) աւագերիցունէ՝ այնմ եկեղեցւոյ
տունաւ 'ի պարգւս ॥ :

XX

Ծ ԱՆ Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք :

(1) **Ա** ի և նոյն վկայաբանութի է՝ ոչ միայն ը միաճայ
նութե պատմութե ծայրէ՝ 'ի ծայր , այլև ը ընթացից շա-
րագրութե, այն՝ որ 'ի ճառընտրի մերում, և այն՝ զոր բերէ
եւոդիոս ասսեման 'ի քաղդէական կմ'յասորի մատենէ .
գործ ժամանակակից և ականատես վկայի . և այն է՝
զոր գոյլն ինչ տարբերութե քաղէ մեռացաւստէս , կամ
յոյն հեղինակն 'ի կիր արկել լատին թարգմանութե առ-
սուրիոսի . ուն և առ այլս իճիք իճիք այլայլութե ոճոյ
կարգել . զոր և համառօտեն յայսմաւուրք ամ ազգաց .
մինչ զի ոչ մնայ մեզ տեղի կրկտելոյ բանս 'ի պէտս ծա-
նոթութե :

Կարող էաք նշանակել զմանրամասն տարբերութե ինչ
ընթերցունածոց՝ որ ը մեզ և ը եւոդիոս . բայց չիցի նշ
գոյացական . ուն և 'ի ծանօթութե եւոդիոսի չկայ ինչ
արժանի տեղեկութե . զի նա առ նմ խօսի պարծանօք՝

որ ոչն ունին զբուն վկայաբանութիւն 'ի ձեռին , որպէս
մեքս ունիմք . եթէ ես քաղդէարէն կմ ասորերէն գի-
տէի , և կամ եւոգիոս հայերէն , յայնժամ արժան էր
բաղդատութիւն առնել ը մէջ օրինակաց . բայց զթարգ-
մանութիւն նր լատինական կշռագատել ը մերումս հին
և ընտիր օրինակի չէր արժան :

Անուն յազկերտի և վռամայ արքայից պարսից միապէս
գրի առ մեզ և առ նմա . իսկ կատարումն սբյն՝ որ 'ի
մեզ նշանակի յերկրորդ կմ յերրորդ ամի վռամայ , առ
եւոգեայ դնի յառաջին կմ յերկրորդ ամի : Միալէ մոմ-
բրիտիոս , զի զայս վռամ՝ կրման կոչէ . որ է մականուն
հաւու կմ հօրեղբօր նր առաջնոյն վռամայ . սխալէ և
եւոգիոս՝ որ զայրանայ ընդ մոմբրիտիոս , թէ ուստի՞
գտեալ իցէ զանունս կրման , որ լատիներէն գրի կեր-
մանոս , կմ ռէրմանուս . զի * ոչ ոք իշխան այսու ան-
, ուամբ հանգիպի (ասէ) 'ի պարսկական պատմութեան || .
որ է անգիտանալ զպարսկական պատմութիւն : Այլք
զյակովիկ վկայն ասէն լինել յաւուրս կայսերացն ար-
կադէոսի և ոնորիոսի , և նահատակել առ փոքրն թէո-
դոսիւ . որ է ուղիղ : Սոյնպէս պարտ է միաբանել և
զայլ բանս այլոց :

խոստովան իսկ եղև , թէ իմ ընկալեալ է
զնա և թաքուցեալ . ոչ զի մատնեացէ զնա ,
այլ զինքն փոխանակ տացէ նմա : Եւ 'ի վա-
րանիլ զօրականաց և 'ի բռնադատել զիրա-
ւափառ՝ սկսաւ նա հարցանել զնոսա , եթէ
ոյր աղագաւ խնդրի այրն այն 'ի ձէնջ : Եւ
քա ասեն . վո զի քրիստոնեայ է , և ուսու-
ցիչ ժողովրդեան հրապարակաւ հակառակ
դից . և վո այնորիկ դատաւորն հրամայեաց
յատեան կացուցանել , զի զոհեացէ անոցն .
և կեանքն շնորհեացի նմա . ապա եթէ ոչ՝
չարչարեսցի :

Եւ սէ ցնո իրաւափառ . թոյլ տուք նմա եղ-
բարք . զի թէպէտև քրիստոնեայ է , որպս և
ես եմ , սակայն մարդ է իբրև զձեզ : Եւ նք
լուծեալ զայն 'ի սքն՝ սկսան գազանանալ և
ասել . փոխանակ նք զքեզ կացուցանեմք ա-
ռաջի դատաւորին : Եւ սէ սքն . ես աղաչեցի
զձեզ շնորհել ինձ զինդրելիդ զայդ , և դուք
ոչ լուծայք . առէք զիս փոխանակ նք . զի ես
նա եմ , և նա ես . քանզի երկոքեան մի նոն
ծառայ եմք յի քի :

Յայնժամ արկին 'ի նա ձեռս , և կալեալ
ածին 'ի քաղաքն զմիւռնիայ . և մատուցել
առ դատաւորն՝ ասեն . զայրն զայն ոչ կա-
րացաք ըմբռնել . վո զի հովիւն այս առեալ
թաքոյց զնա . ոչ միայն թաքոյց , այլև ջա-
տագով լինելով համարձակուք ասէր , թէ՝
և ես քրիստոնեայ եմ իբրև զնա : Իսկ դա-
տաւորն ասկղեպիոս նստել յաթոռ դատաւ-
տանի՝ հրամայեաց ածել զնա զառաջեալ .

և մտեալ Ծրին հովուական կերպիւն , մաշկ
կեաւն և ցպոփն և պարսիւն՝ եկաց առաջի ,
ոչ իբրև զվայրենաբնակ երկուցե՛լ ինչ , այլ
իբրև զծառայ նոյ քաջալերեալ :

Վատաւորն ասէ . զի՞նչ արուեստ է քո : Ի-
րաւափառն ասաց . որպէս տեսանես : Վա-
տաւորն ասէ . ասա՛յայտնապէս , թէ որպի-
սի ոք ես : Իրաւափառն ասաց . արուեստիւն
եմ , ոնկ կերպարանքս իսկ ցուցանէ . և կրօ-
նիւք ծառայ եմ յի՛ր քի , ոնկ լսեսդ : Վատա-
ւորն ասէ . քրիստոնեայ պատահիս (ցի գտաւ
նիս) : Իրաւափառն ասաց . ոչ եթէ միայն
պատահիմ , այլ եմ իսկ կամօքն նոյ :

Ի՞նչ դատաւորն . դո՛ւ ընկալար զփախուցե՛լ
քրիստոնեայն : Սէն ասէ . ոչ եթէ ես , այլ
քո , որ հանդերձեալ է զիս լըռնել և զնա :
Վատաւորն ասէ . ասա՛ ինձ զճշմարիտն , զի
կեցցես : Իրաւափառ ասէ . զկեալն քո գի-
տէ . քանզի նա իսկ ասաց , ես եմ կեանք և
ճշմարտութի : Բարկացաւ դատաւորն և ա-
սէ . ընդէ՞ր ես այլ իրք հարցանեմ , և դու
զայլ ինչ պիտի առնես . ասա՛ վո՛ր որոյ հար-
ցանեմս զքեզ , զոհե՞ս մեծ անձոցն , եթէ ոչ :
Իրաւափառն ասէ . խօսեա՛ց վո՛ր նոյ ճշմար-
տի , և լուր վո՛ր միասնական իշխանուէն հօր
և որդւոյ և հոգւոյն սէյ . այլ վո՛ր զոհից սուտ
լոծոցն մի խօսիր լը իս . զի ոչինչ իսկ են , բայց
հնարեալ՝ ի խոհերական արուեստէ որկրա-
մոլ և վատթար մարդկան , որոց անձ որո-
վայնն խրեանց : Արամտեալ ասկղեպիոսի՝
ասէ . աղտեղի՛ և չարադև , թգւորքն հրա-
մայ .

մայեցին ամենեւին մի կեալ քրիստոնէից ,
այլ՝ ամենեցուն զոհել անոցն . և դու հակա
ռակ կաս հրամանաց թգրացն :

«Մենի ետ որն իրաւաւոր , և ասէ . և ում
արդեօք պարտ է լսել . այ անմահի և զամ
'ի չգոյէ 'ի գոյ անողի , եթէ մարդոց մեռե
լոց՝ որք կացին հպարտութիւն , և սատակեցան
իւրե զոչինչ , և եղեն հող և մոխիր : Եւ
դատաւորն . զիսորդ հովիւ և վայրենաբնակ
այր՝ այդպիսի ճարտար խօսիս . ոյլ ուսոյց քեզ
այդպէս բարբառել . միթէ քրիստոնէայն
այն՝ որ փախեալն առ քեզ : Իրաւաւորն
ասաց . ոչ եթէ նա , այլ քեզ է՝ որ ուսուցանէ
մարդկան , և տայ իմաստութիւն անմտաց :
'Լատաւոր ասէ . արդ և դու անմիտ ես : Ի
րաւաւոր ասէ . երբեմն էի , այլ այժմ զմորն
ընդ իս ունելով՝ զամ իմանամ՝ որպէս իմաս
տուն որ :

«Յայնժամ ասէ ցնա դատաւորն , ես զճշմա
րիտն հարցանեմ քեզ ասել , և դու ոչ ա
սես . արդ եթէ իմանաս զամ , այժմ գիտաւ
ջիւր զլինելոցն քեզ . և հրամայեաց տրկել
զնա . ասէ . տանջեցէք զդա այնչսփ , մինչև
ոգի դորա ելցէ 'ի տանջանսն . քզի վիճելով
ք մեզ քաջահոգի զինքն ցուցանէր , կամ ու
նակ անծեղէն ոգւոյ : Իսկ երանելին՝ ի տան
ջանսն սկսաւ ասել այսպէս . փառք քեզ ք
որդի այ կենդանւոյ , զի խրատիմ ասել ըզ
ճշմարիտն . արդ դու ես ճշմարտութիւն և
կեանք :

«Լատաւորն ասէ . այ ամենաթշուառ՝ և ոչ

տանջանքն ընկձեցին զքեզ . զի այդպի բարբառիս հակառակ Եւթոցն : Երաւափառն աւաց . քոն իմ լոյս , և Եւթոն քո խաւար . 'ի լուսոյն երևելն՝ խաւարն փախչի , և 'ի քարոզիլ զօրութեն՝ տեղի տայ տկարն . և խաղաղութեն յառաջ եկեալ՝ պատերազմ դիւնացն հալածի : 'Եւստաւորն ասէ . տանջանք 'ի կենացդ վճարեմ զքեզ , եթէ ոչ խոստովանեսցիս՝ ո՛ւր թաքուցեր զփախուցեալ քրիստոնեայն . և ապա ևս ուրացեալ զքոն քո՝ զոհեսցես Եւթոցն :

Եւ 'ի ծիծաղիլ սէյն ը բանս նր՝ հրամայեաց բռնաւորն տանջել զորովայն նր . և իբրեւ հարին զփորնորա ժամ մի ողջոյն , ասէ սէյն . զարմանամ ո՛վ դատաւոր , եթէ զիարդես հովիւն յայսքան տանջանս ոչ անկանիմ 'ի ճշմարտութեն , այլե յոյժ ցանկայ սիրտիմ յերկար տանջանս ըսունել վոք քոն իմոյ . և անխուճապ և անշփոթ առնեմ քեզ պինի . իսկ դու իշխսն մեծ 'ի բարձր աթոռդ նստել՝ այդպիս խռովիս և անկարգաբար բարբառիս իբրեւ զչարագործ և զդիւնահար : Հարցանես զիս երբեմն վո փախուցելոյ քրիստոնէին , և երբեմն վոք քոն իմոյ ուրանալոյ , և երբեմն վո դիւնաբնակ մեռելոտի Եւթոցն : 'Արդ՝ եթէ զքրիստոնեայն ինդրես , ահա ես նաեմ . և եթէ վոք քոն հարցանես , լուր զոր ասեմս . Եւ մարդ եղև վո բազում մարդասիրութի իւրոյ . և եթէ վո զոհից Եւթոցն հարցանես , զարմանամ թէ զիարդ 'ի բարձրութի նստիս , և ը ժահահոտ գռեհս քարչիս .

դար .

դարձեալ եթէ տանջել կամիս , տանջեալ .
զի ես պատրաստ եմ :

Իսկ դատաւորն տեսել զանհաւան միտս նր՝
հրամայեաց կախել զնա և քերել . ասէ . քե-
րեցէք , զի մինչև յուղեղն և յոսկերս հաս-
ցէ : Եւ իբրև քերեցին զնա սաստիկ , մինչև
երևիլ ամ ներքին անդամոց նր , ասէ դա-
տաւորն . այ երեք թշուճառեան , գոնեա մինչ-
դեռ 'ի փայտիդ կաս կախել՝ խոստացիր զու-
հել լոծոցն . տեսանե՞ս , թէ յորպիսի դառն
տանջանս կաս :

Այն ասէ . ո՛վ անմիտ , ո՛չ գիտես՝ եթէ 'ի
ձեռն փայտին ծագեաց մեղ փրկութի , և
փայտի՛ն փրկեցաք . փայտի՛ն կռապաշտութիւն
լռեաց , և քրիստոնէութիւն ծաղկեաց . դեք
խափանեցան , և սատանայ կասկեցաւ . մար-
դիկ ազատեցան , և քո փառաւորեցաւ , և
զփառաւորիչս իւր փառաւորեաց : Տեսա-
նե՞ս , թէ որպէս բարեաց պատճառք եղև
փայտ խաչին քոի . ո՛չ իմանաս , թէ՛ և ես
վո՞նորա նահատակիմ , և լոծոց քոց ո՛չ հնա-
զանդիմ . արդ ահա կամ 'ի կախաղանիս , և
'ի քերանս փայտի առաւել խոստովանիմ
զքո : Ի՞նչ դատաւորն . կարծեմ՝ 'ի մահ ե-
գեր զանձն քո՝ զայդպիսիս բարբառելով .
որ և ո՛չ 'ի հոգիդ քո խնայել կամիս , և հա-
ւանել . և ո՛չ 'ի տանջանաց երկնչիս . դար-
ձել միւսանգամ լը սաստիկ տանջանօք զքեզ
արկանելով 'ի մահ յղարկեցից : Այն ասէ .
'ի սպառնալեաց քոց ես ո՛չ զարհուրիմ , և ո՛չ
'ի տանջանաց քոց երկնչիմ . զլոծսն քո ո՛չ ճա-
նա

հաշեմ , և զսարգեւատուն կենաց իմոց յի
քո ոչ ուրանամ , որ այսպիսի համբերութի
սարգեւեաց ինձ անարժանիս :

Վատաւորն ասէ . թէ չճանաչես զանձն ,
ես ցուցանեմ քեզ . նոյն ասկղեպիոս , արա-
մազդ , ապողոն , և կոնիդոս , և այլևս մի-
լստ միոջէ : || Թէ ասէ . ոչ երբեք լուծայ վո
բազմանութե , այլ վո միոյ ճշմարտին նոյն
արարչին նմարարածոց . նա է նոր երկնի և
երկրի . իսկ արդ՝ զորս ասացերդ , ուր են
բնակեալ :

Հասուցեալ բռնաւորն՝ ասէ . զտանջանադ
խաղ առնես , և ձեռն յովան ձգես՝ խաղ առ-
նելով և զնո և հայհոյելով . երդունեալ ի
բարերար օրն , զի ոչ դադարեցից ի տան-
ջելոյ զքեզ , մինչև զոհեացես նոյն . և դար-
ձեալ հրամայեաց քերել զնա : Այլ մինչդեռ
քերէին , ասէ Եփեսոս . զդեմն և զպիղծն և
զկախարդսն նոյն անունն . զոր ես և ոչ
լսել անգամ կամիմ , թող թէ զանունս նոյն
ուսանել : Վատաւորն ասէ . եթէ ոչ կա-
միս բազմանոցն զոհել , ասկղեպեայ զոհեա
(անունակցին իմում) , և ապրիս , և բու-
ժիս ևս ի տանջանադ . (զի էր անուն ճոյն
բժշկութե) . և պատիւն ընկալցիս յինչն :
|| Թէ ասէ . մոռացար՝ զոր ասացի , թէ ոչ
զոհեմ կուոց , զոր ոչ ճանաչեմ . զպատիւ և
զփառս քո դու կալ . ես պաշտեմ զճշմարտ
անձն , զի երթայց ի կեանսն յաւիտենից . այ-
սուհետեւ արա՛ զոր ինչ կամիս , զի ես քրիս-
տոնեայ եմ :

Տեսե՛լ դատաւորին՝ թէ ոչինչ օգտի , հրա-
մայեաց իջուցանել զնա՝ ի փայտէն . ետ բե-
րել տառասկ երկաթի , և ցանել , և շրջ շր-
ջել՝ ի վր տառասկին զսքն և քարշել , մինչև
անդէն մեռցի : Եւ դահիճքն արարին զհրա-
մայեալն . կապեցին զոտս և զձեռս իրաւաւ
փառայ , և այնչափ քարշեցին , մինչև քան
ցեցաւ նմ մարմինն . և մերկացե՛լ երևեցան
նմ ոսկերք նր . և սքն՝ ի քարշիլն ասէր . Տր
նծ իմ սլահեա՛ զհաւատս իմ անհրապոյր՝ ի
չարէն . և ամենեցուն առաջնորդեա՛ ի գի-
տութի քոյոյ նծուհի . և չարչարողացդ զիս
թողուի՛ արա նոր . և զոգիս իմ ընկալ խա-
ղաղութի՛ ը սքս քո . և քեզ փառք յաւի-
տեանս :

Եւ զայս ասացե՛լ աւանդեաց զոգին , մինչ-
դեռ քարշէին՝ ի վր երկաթի փշոցն և տա-
ռասկացն : Եւ անդէն ոչինչ հեռի՝ ի տեղ-
ւոջէն թաղեցին զսքն . և կառուցին զգաւա
զանն՝ ի վր գերեզմանին . և արմատացեալ
պտղաբերեաց , և լինէր պտուղ նր՝ ի բժշկու-
թի հիւանդաց : Եւ ործեցաւ այս առ դեկո
սիւն թագսւորաւ յամի նոն իբր 250 . յամ-
սեանն նոյեմբերի ին . յիշխանունն ասկղե-
պիոսի բդեշխի՝ քանզի և նա թգրազն էր ,
ի զմիւռնիա քաղաքի . և այնպէս կատարե-
ցաւ նք վկայն իրաւափառ , որ և թեմիստոկ-
դէս , ի քս յս՝ ի նոր մեր . որում փառք յաւի-
տեանս . ամէն :

Եւ ը մարգարէանալոյ սքն իրաւափառայ ,
որ ասաց վր դիտակորիդեայ , թէ քս զիս և
զնա

զնա ընկալցի , յետ աւուրց կալան և զնա
պաշտօնեայք դատաւորին . որ և քաջ հան
դիսացեալ 'ի խոստովանուէ հաւատոյ՝ փոր
ձեցաւ գանիւք և քերանօք և բանտիւ՛ . և
հաստատուն կացեալ 'ի Թոր՝ գլխատեցաւ 'ի
նմին զմիւսնիա քաղաքի , կմ՝ 'ի զմիւսա մօտ
'ի զմիւսնիա , հրամանաւ նոյն դատաւորին .
ը որում առանձին կատարեն յոյնք զյիշա-
տակ սէյն դիօսկորիդեայ 'ի մայիսի . 11 . ոնյ
և լատինք 'ի մայիսի . 10 :

XX

Ծ ԱՆ Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն :

(1) **()** այս գեղեցիկ վկայաբանուի ունիմք 'ի միշտ գո-
վելի ճառընտրի մերում մեծի . զորոյ և զքաղոճածն տե-
սանեմք յար և նման 'ի յայտմաւորս և 'ի վկայագիրս իւ-
րաքանչիւր ազգի . այլ զըարձակն ոնյ զմերս՝ ցարդ ոչ
տեսաք առ այլս : Քանի մի առդ 'ի սկզբնաւորուէ պա-
կասէր 'ի ճառընտրի . բայց դիւրաւ կարկատի համեմա-
տութիւն յաջորդ բանից և այլոց համառօտագրաց : Ամե-
նեքին դնեն զկատարումն իրաւափառայ կմ՝ Թեմիստոկ-
դեայ 'ի լիկիա գաւառի , 'ի քաղաքն զոր ոմանք միւսա ,
և ոմանք սմիւնա կոչեն . զոր Ճ . գրէ զմիւսնիա . այլ ը
ինքեան որոշին երկու քաղաքք մօտ իրերաց . մին 'ի լի-
կիա՝ միւսա աւացեալ , ք զմիւսա , որ և զմիւսա կամ
զմիւսին . և միւսն 'ի յոնիա՝ սմիւնա կմ զմիւսնիա առ-
ոճանեալ . և սա է՝ որ այժմ իզմիր կոչի :

Վ. Ե. Բ. Կ. Ս Բ Բ Ո Յ

Հարց Եգիպտացւոց :

Հարանց վարձ Հ. Գ. Կ. Լ. Լ. Կ. :

Ի

Դ. Բ. Ե. Կ. Ս Բ Բ Ո Յ

Հանդերձեալ մեր մտանել, 'ի վարս ասեմ սքց հարց ճգնաւորաց փայլելոց Եգիպտոս և 'ի սահմանս նորա, զղանազանեալ ծաղկանց և զպտղոց ընտիր ընտիր քաղաքավարութե նց զանուշահոտութի և զհամ քաղցրութե՝ դոյզն ճաշակաւ և եթ խոստանամք աստանօր սեղանաւորել առաքինասէր ընթերցանելեաց առաջի, առաքելով զնո՝ 'ի բուն իսկ տեղին՝ 'ի մատեանն հարանց վարուց. ուրանօր լիա կատար պատմութիք և առաքինութիք և հոգեշահ խրատք նց սփռեալ կան. մանաւանդ զի՝ եթէ նոր յաջողեացէ, ոմն յաշխաւ տասէր վիշապաց մերոց ունի զայն գործ մեծ առանձինն 'ի լոյս ընծայել՝ համեմատութի հին և ստոյգ օրինակաց մերոց և յունաց և հռովմայեցւոց. նմին իրի մեզ մնայ ծաղկաքաղ յիշատակութի շատանալ :

Իսկ պատճառ յայսմ վայրի յիսնակաց տօնելոյ մեր զլուսերամ պարս յը հարանցս՝ ըստ որում

որում միօրինակ ունին տօնացոյցն և ճաշոցն ,
այլ տեսանի ըստյամաւորաց , և այլ ըստ ճա-
ռընտրաց : Վրանզի յայսմաւորքն դնելով
զառաջինսն 'ի հարց աստի զպօղոս և զպօղ
'ի դեկտեմբերի 6 . և 7 . տայ մեզ առիթ
կարծելոյ , թէ նովին խորհրդով կարգեալ
է և տօն նոյ և որոց ընտ' յայս միջոց առա-
ջին աւուրց դեկտեմբեր ամսոյ : Իսկ ճա-
ռընտիրն մեծ քանզի 'ի վրայբուքենից կար-
գէ զճառս վարուց սբց , յարեւման տօնիս'
ըն մէջ մերկեռիոսի և մինասայ դնէ , * Սատ-
մութիւն սբ հօրն մակարայ եգիպտացւոյ և
այլոցն ॥ . ուր լինի բան և զմարկոսէ միայ-
նակեցէ . յորմէ մարթէ կարծել , թէ գլխա-
ւոր յիշատակ տօնիս ըստ կարգաւորութե գրի-
գորի վկայասիրի հայկցի առ սբն մակար' ան-
ունի գտեալ զկնի մեծին անտոնի , և նո-
վաւ առ այլ միանձունս :

Եւ թերեւս յառաջ քան զվերջին կարգաւո-
րութի տօնացուցի և ճաշոցի 'ի վկայասիրէն
և 'ի շնորհալուոյն տօն պօղոսի և պօղայ պաւ-
րունակիւր 'ի տօնի անտոնի . ըստ որում ն-
յոյնք և լատինք երկու կմ' եթն աւուրքէ
յառաջ քան զանտոն տօնեն զպօղոս . և ինչ
հակառակն օրինակք ինչ տօնացուցի և ճաշո-
ցին մերոյ ըստ պօղոսի երկրորդեն և զանտոն .
և ոմանք զանց առնեն զպօղ : Եւ զի ըստ մա-
կարայ իմանային նախնիք մեր և զտօն աշ-
լոց հարց սբց եղելոց զկնի անտոնի , ոմանք
'ի գրչաց զայս անուն , և ոմանք զայն անուն
երևելի' առընթեր դնեն մակարայ . կմ' զանց
առ-

առնեն , եթէ 'ի տօնացոյցս և եթէ 'ի ճաշոցս՝ աննման իրերաց . զի հռչակաւորն պիմէն հասարակօրէն չիշի բնաւ , բայց 'ի նորօրինակս . որպէս և 'ի պատարագամատուցի չիք . դանիել՝ թէպէտև երևելի , բայց ժամանակաւ զկնի , 'ի սակաւ օրինակս գտանի . պակասի և սրապիոն յոչ սակաւս . իսկ փոխանակ մակարայ երկրորդի՝ հասարակօրէն 'ի ձեռագիրս դնի մարկոս , կիմ արբայ մարկոս . բայց ը նմին երկրորդէն ոմանք և բղմակարիոս . ոնպ և ոմանք հայելով 'ի պատարագամատուցն՝ եղեչ են և զոնփրիոս , զոր ուրոյն տօնեմք . և այլք զյովհաննիսեանս և զսիմէոնեանս , որոց չիք որոշ պատմութի . և այլք զքեսարիոն , կիմ զթաթուլ և զվարոս : () այսոսիկ հարեանցի ծանուցեալ՝ քաղեսցուք զվարս միոյ միոյ 'ի հարց անտի գտեալոց 'ի սովորական օրինակս առ մեօք :

Պօղոս անապատական :

Հ. դեկտ. 6 : () . յառնվար. 15 : I . յնվ. 10 : Ղառնի . I . 23Բ = 23Լ . 'ի սԲյն հերոնիմոսէ :

Հնագոյնն 'ի՞ժբ հարս անապատի մեղ ծանուցեչս՝ սնպ նախկին անապատաւոր և միայնակեաց ներանձնաւոր , եղև սքն պօղոս թերայեցի . որ էր ծննդեամբ յԹէն եգիպտացւոց 'ի ստորին կամ 'ի վերջին կոչեցեալ թերայիդոյ , վարժեալ 'ի մանկուէ իմաստուք յու .

յունաց և եգիպտացւոց . և մնացեալ որք 'ի
 ծնողաց՝ ամաց հնդե տասանից կմ վեշտասա
 նից , հանդերձ քերթ իւրով ամուսնացելով ,
 կրթէր զանձն 'ի բարեպաշտութե վարս խո-
 նարհուք և սիրովն առ ւած : Այլ 'ի յառնել
 հալածանաց դեկոսի՝ կայսեր յամի նն իբր
 250 , զօղեալ էր յագարակի իմիք . իսկ քեռ-
 այր նր անօրէն ագահեալ 'ի բազմութի ըն-
 չից և ստացունածոց մնացելոց պօղոսի 'ի ժա-
 ոանդութե , խորհէր մատնել զնա հալած-
 չաց :

Իբրև զգայր պօղոս զդաւաճանութիւն , ասէր
 ցանձն իւր . զի՞նչ կայ իմ բնաւ յձի , կմ 'ի
 նմանէ զի՞նչ շահ օգտի լինիցի ինձ . և այն
 պէս խոյս տունեալ յանապատ տեղիս և յա-
 մուրս ապառաժ լերանց՝ գտանէ քարայր մի
 'ի լեռնոտանն , անյարկ , այլ ծածկել յար-
 մաւենի ծառոյ , հանդերձ յատակ աղբերք .
 և զայն համարեալ յայ նմա պատրաստեալ՝
 'ի նմին դադարեաց զւմ ժամանակս կենաց
 իւրոց , զհարկաւորն կամաւոր առնելով , և
 զգեստ և կերակուր յարմաւենեաց անտի ու-
 նելով , ճգնեալ հրեշտակակրօն վարուք և
 խստամբեր առաքինութիւն , և ւածամերձ ըն-
 տանութի վայելեալ յանձառ քաղցրութիւն
 հոգւոյ :

Յետ կալոյ երանելոյն յայնմ առանձնութե
 զամս զի . յորս ոչ զոք ետես 'ի մարդկանէ ,
 իբրև լցան նր ամբ ճ և ժգ , առաքեաց ւած
 'ի տեսութի նր զմեծն անտոն՝ որ էր յայնժամ
 իննսուն ամաց . այլ 'ի մերձենալ անտոնի զա-
 ժի

առաջինն 'ի դուռն այրին , ոտնաձայն առեալ
երանելոյն պօղոսի՝ յարուցեալ զմուտն փա-
կեր . և սքն անտոն ժտելով ասէր . գիտեմ ,
զի անարժան եմ քում տեսութեդ . այլ սա-
կայն եթէ ոչ տեսից , ոչ թողում . որ զգա-
զանադ ընունիս , զմարդիկ ըէր հալածես .
խնդրեցի և գտի . բախեմ՝ զի բացցես ինձ .
որում թէ ոչ դիպեցայց , աստ մեռանիմ
առաջի դրան քո . զի գոնեա զմարմինս իմ
թաղեսցես :

Հայնժամ ասէ երանելին պօղոս . ոչ այդ-
պէս սպառնալով խնդրէ որ , և ոչ հանդերձ
արտասուօք յանդիմանէ կմ գատախաղի որ .
և այսպիսի բանիւք զո՛ւարթուն բանայ ըզ-
մուտն : Այնուհետև զմիմեամբ փարէին և
ողջագուրէին՝ յանունն կոչելով զիրեարս ,
և միաբան գոհանալով զմոնէ : Այլ յետ ող-
ջունին նստան երկոքեան սքքն . և ասէ պօ-
ղոս ցանտոն . զո՞ որ այդչափ աշխատութիւն
խնդրեցեր տեսանել . ահա տեսանես հնա-
ցեալ ալեոր մարդ , որ յետ սակաւ ինչ ժա-
մանակաց հող լինելոց է . այլ սէր անի համ-
բերէ : Արդ ո՞վ եղբայր սիրեցեալ անտոնիէ՝
զարդ անապատի և միանձանց կրօնաւորաց ,
բարւոք արարեր՝ զի եկիր . զի 'ի վաղուց հե-
տէ խոստացաւ ինձ մոր 'ի ծանօթութիւն ածել
զքեզ ինձ . և ես կարօտե՛լ մնայի դալատեան
քո՞ք :

Այլ մինչդեռ նա հարցանէր զձէ , և անտոն
վա՛հ հրաժարելոյ նորա յձէ մինչև ցերեկոյ ,
ահա ագռաւ մի անդուստ 'ի ներքին անա-

պատէն հեզիկ թռուցեչ յոստս տնկոյ միոյ
 ըդէմնց՝ ունելով՝ ի բերանի իւրում հաց մի
 ողջ, եդ զայն առաջի երեսաց նց, և թռեալ :
 Եւ ի զարմանալ անտոնի՝ ասէ հայրն պօ-
 ղոս . ի՞նչ առաքեաց մեզ ճաշս . արդարեւ ո-
 ղորմած և մարդասէր է . քանզի ի վաթսուէն
 ամաց հետէ յետ ծերանալոյ իմոյ՝ կէս կէս
 հացի ըունէի այսպէս աւուր աւուր . այլ ի
 գալստեանդ քում՝ իւրոց զինուորաց քն կըր-
 կին առաքեաց ռոճիկս : Եւ այնպէս զմենէ
 գոհացեալք՝ ի վր ահանակիտ աղբերն նըս-
 տան երկոքեան . և եթէ ո՞ր յառաջ բեկանի-
 ցէ զհացն՝ հակառակէին , մինչև մերձենալ
 գիշերոյն . զի պօղոս զհիւրն կամէր մեծա-
 րել , և անտոն զալեորն հասակաւ . և ուր
 ուրեմն միաբան բուռն հարեալ զհացէն՝ բե-
 կանէին յանուն նոն . և այնպէս գոհանալով
 զայ ճաշակէին . և զգիշերն նամ հսկեցին :
 Եւ իբրեւ առաւօտն մերկանայր , պօղոս ա-
 սաց ցհայրն անտոնիոս . եղբայր և ծառայա-
 կից , քնոյ իմոյ ժամանակ մերձեչ է . որում
 յնամ ժամ ցանկայի՝ լուծանիլ և ընդ քնի լի-
 նել . վնց դու առաքեցար ի նոնէ՝ տալ զհողա
 հողոյ : Եւ ուվեցաւ անտոն , և աղաչէր ար-
 տասունօք , զի մի մնասցէ ի նմանէ , այլ ընդ
 նմա մեռանիցի և ինքն՝ ճանապարհակից լի-
 նել ուղւոյ նր յերկինս : Սինի ետ հայրն
 պօղոս . ոչ պարտիս խնդրել զքոյն և եթ ,
 այլ զընկերին . զի թէպէտ և քեզ օգուտ
 է զբեռն մարմնոյդ ի բաց դնել , և զհետ
 երթալ դառինն նոյ , այլ բազում եղբարց չէ
 օգուտ ,

օգուտ , որոց կէտ առաջի եղեալ է , զի քեզ նմանօրք լինիցին : Եւ այս աղաչեմ զքեզ , թէ չիցէ ծանր՝ զոր ասեմս , զի փութով երթիցես , և զհանդերձն՝ զոր աթանաս եպօս քեզ շնորհեաց , բերցես՝ ի պատանս մարմնոյ իմոյ : Եւ այս ասէր , զի լռիկ փոխեսցի ի կենացս՝ առանց ուրուք մօտակաց լինելոյ , և անտոն ոչ կրեսցէ զտխրուի ի փոխման իւրում :

Եւ հայրն անտոն զսորմացեալ լէ գիտելնր զաթանաս և զհանդերձնր , այնուհետեւ առաւել պատկառէր յառնէն նոյ . և համբուրեալ զձեռս և զաչս նր՝ ասէ . աղօթս արա վո իմ ով հայր պատուական . և փութացաւ եկն ի վանս իւր՝ իբր երկու աւուր ճանապարհաւ : Եւ այնժամ լէ առաջ եղեն նմա երկու ձեռնասուն աշակերտքն ամատաս և մակարիոս , և ասեն . ո՞ր էիր այսքան ժամանակս հայր : Եւ նա ասէ . վայ ինձ մեղաւորիս՝ որ կերսլարանօք միայն ունիմ զանուն միայնակեցի . քանզի տեսի զեղիս և զյովհաննէս յանապատին , և արդարեւ ի դրախտին տեսի զպօղոս : Եւ նք ոչ իմացան ըզբանն , և կամէին ուսանել թէ զինչ իցէ . այլ նա ասէ ցնս . ժամանակ է ասելոյ , և ժամանակ է լռելոյ :

Եւ հրաժարեալ ի նոցանէ անսոճաղ հանդերձ պատանօքն՝ որ խնդրեցաւ ի նմանէ , ի ճանապարհն փութայր . քանզի ծարաւի էր տեսլեան սքն . և կասկածէր թէ գուցէ յառաջ ք զհասանել իւր փոխեսցի երա-

նեւին . որպէս և եղև իսկ . քանզի ՚ի միւսում
աւուր յերրորդ ժամու ետես ՚ի ճանապարհ
հին գունդս հրեշտակաց և դասս մարգա-
րեից և առաքելոց , և ՚ի միջի նց ՚ի ձիւն սպիւ
տակուն պայծառացեալ զերանելին պօղոս ,
զի ելանէր յերկինս : Սկսաւ կական բառ-
նալ , հող ՚ի գլուխ լինել , և ասել . ընդէր
թողեր զիս նոր պօղոս , լէր գնացեր՝ զվեր-
ջին ողջոյն ոչ ընկալեալ . այսչափ անագան
ծանուցեալ՝ այսչափ փութով մեկնիս :

Սպա հանգոյն երագութե թռչնոց վազս
առեալ անտոնի երանելի ծերոյն՝ ՚ի դոյզն
վայրկենի հատանէր զմեծ ուղին . և հասել
՚ի ցանկալի այրն , տեսանէր զերանելին պօ-
ղոս ՚ի գունձս բազկատարած . կարծեաց՝ թէ
կենդանի իցէ , և ծունր եդ և ինքն կալ յա-
ղօթս : Աւ յորժամ ոչ լուաւ զսովորական
հեծութի նր յաղօթս՝ իմացաւ , թէ սքմար
մինն երկրպագութի մատուցանէր նայ :

Սյուհետե քաղցր արտասուօք , սաղմո-
սիւք և օրհնութի պատեաց զսքն . և զի չու-
նէր փայտատ առ ՚ի զերկիր բրելոյ , և ան-
մարթ էր միւսանգամ դառնալ ՚ի վանս , ՚ի
խոր տրամուհն ասէր մեծն անտոնիոս . ո՛ւր ,
մեռայց և ես լը ծառային քում , ոմ պարտ
իսկ է . և տարեալ մխիթարեա՛ և զիս ո՛մ և
կամիս , ազատել յայս ախտալից կենցաղոյս :
Յայնմ վայրի առիւծք երկու ՚ի ներքին ա-
նապատէն ՚ի միասին եկին հասին յընթացս՝
՚ի վայրն , ուր սքքն էին . և անկեալ անբա-
նիցն առ մարմնով սքյ ալեօրին վախճանե-

լոյ՝ ունային և լային ը բաժանումն նր՝ . յետ
այնորիկ փորեցին զաւաղն ոտիւք իւրեանց
'ի չափ սուն ը երկայնուի և ը խորութի . և
եկեալ առ երանելին անտոն՝ լիզէին զոտս
և զձեռս նր : Եւ ասէ հայրն անտոն . տէր
առանց քո կամացդ և հրամանի տերեւ 'ի ծա-
ռոց ոչ անկանի , և ոչ մի 'ի ճնճղկանց յեր-
կիր . դու հատո՛ սոցա՝ որպէս և գիտես . և ձե-
ռամբ նշանացի արարեալ՝ հրաման տայր նց
երթալ :

Եւ պա սուեալ զմարմինն սբ՝ եդ 'ի գերեզմա-
նի , և ծածկեաց . և յետ աւուր միոյ անցե-
լոյ իբրեւ օրինօք ժառանգաւոր զմնացեալ
պարեգօտն առնոյր , զոր երանելին պօղոս
ինքեան արարեալ էր յարմաւենեաց . և յու-
ղի անկեալ դարձաւ 'ի վանս իւր . և արտաս-
ուէօք պատմեաց զնմ եղեալսն իւրոց աշա-
կերտացն : Եւ 'ի տօնի զատկին և պենտե-
կոստէին միշտ զգեցեալ զնոյն պարեգօտն
երանելոյն պօղոսի՝ ուրախ լինէր 'ի վր նր ,
առաւել համարելով զնա քան զթգրական
ծիրանիս : () այս նմաւաւ սբյն հերոնի-
մոսի 'ի բերանոյ աշակերտաց մեծին սնտո-
նի կամ հարց անապատին՝ անցոյց 'ի գիր .
վոյ և ճառընտիրն մեր 'ի վերջոյ կարգէ և
զյիշատակարանն նր , որ ունի այսպս . * Եւ դ-
ես աղաչեմ զնմ ոք՝ որ ընթեռնուն զայս ,
զերանիմոս մեղաւոր յիշել . որ կամօքն նոյ
զպարեգօտսն պօղոսի կամէր հաւատովք (կմ
արդեամբք) նր՝ քան զթգրական ծերանիս
հանդերձ պատուով թգրութե նց ॥ : Ինի

վախճան երանելոյն պօղոսի անապատակա-
նի յամի տն իբր 347. Կմբ ոմանց 343 :

Պօղ պարզամիտ :

Ն. Դեհ. 7 : Յ. Կոհ. 4 : Լ. Տար. 7 : Նա-
ւր. Լ. Էջբ = Էջբ. Կոհ. Էջ. այսինքն Կոհ. 8 :
Լ. Լ. Եջ :

Փոքր մի յառաջ ք զփոխումն պօղոսի թե-
բայեցւոյ՝ սկսաւ փայլել և անուանակից նր
պօղոս Կմպօղ միայնակեաց՝ սքանչելին յա-
շակերտս անտոնի, պարզամիտ կամ պարզ
անուանեալ՝ ի միայնակեցաց, ք անկեղծ և
յստակ մտօք, և միամիտ հնազանդ : Սա յա-
ռաջագոյն էր այր հողագործ՝ անարատ վա-
րուք, և մօտաւոր կարգաց բարեաց. և ա-
մուսնացել էր ի կարգս Տի, այլ կին նորա
չարաբարոյ էր պատահեալ. և քանզի պօղ լը
ժամանակս ժամանակս բացօթեայ լինէր ի
վաստակս երկրի, կինն անզգամստացել էր
իւր սեղեխ օտար. զոր յաւուր միում յան-
կարծակի տեսեալ պօղայ ի տան իւրում՝ ի
դառնալն յանդաստանաց, և իմացեալ թե
անզեղջ են ի չարիս, խորհեցաւ ինքն հրա-
ժարիլ յՏի. քանզի և ծերացեալ իսկ էր՝
իբր վաթսուէն և ութ ամաց, և միշտ խընդ-
րէր հնարս յիմծ պսրապելոյ :

Լ. պա ասէ ծերն ցկինն իւր և ցայրն օտար.
մի՛ երկնչիք, զի չար ոչ ունիմ ինչ առնել ձեզ.
այլ ասեմ ձեզ ճշմարտութիւնք. ահա այսօր
ազա-

աղատեցայ ես 'ի ձէնջ և 'ի սնոտի ունայնու
թէ Եի . ամ գոյք իմ և տունս այս ձեր է .
միայն զմանկունս իմ մի անտես առնիցէք .
զի ես ահա հրաժարիմ յերկրէ , և լինիմ միայ-
նակեաց , որում ցանկայի 'ի հերուն հետէ .
և ելից ամ զփափաքս իմ :

() այս ասացեալ ել 'ի տանէ՝ ոչինչ առեալ
թռակ ը իւր , այլ օտարացել վա ան՝ գնաց
նախ յեկեղեցի գեղջն , և արտասուօք յանձ-
նեաց զինքն յամ , զի կործանեսցէ զթշա-
մին կենաց առաջի նր . և դէմ եդեալ գնաց
յանապատ ութ օթեանօք առ մեծն անտոն
աբբայ : Ալ իբրև եհաս անդր , և բախեաց
զդուրս խրճթին , եկն 'ի դուռն երանելին
անտոն , և ասէ . ով ես , և կմ զինչ խնդրես :
Ասէ ցնա պօղ . ես եմ ով հայր՝ մարդ գութ-
հիկ , այլ կամիմ միայնակեաց լինել . արա՛
սէր , և ժողովեա՛ զիս առ քեզ , և լից զփա-
փաքս իմ : Ասէ ցնա հայրն անտոն . դու այր
ծեր ես և անցեալ ժամանակօք , ոչ կարես
միայնակեաց լինել . այլ պարտ է քեզ եր-
թալ 'ի գիւղ մի , և գործել և ուտել զկոտո-
րակն , և փառաւորել զամ . վա զի ոչ կարես
համբերել նեղութեց՝ որ են յանապատի . և
ես աստ միայնացեալ՝ զհինդ աւուրթք սուղ
ինչ ճաշակեմ :

Իսկ ծերն պօղ ասէ . զամ զոր ուսուցանես
ինձ՝ առնեմ ով հայր պատուական . միայն
ժողովեա՛ զիս : Ասէ հայրն անտոն ցնա . ա-
սացի քեզ՝ թէ ծեր ես . այլ թէ կամիս , երթ
մոտ 'ի միաբանակեցաց վանս , որ կարօղ են

զծերուիդ քո միսիթարել . և զայս ասացեալ՝
 փակեաց զդուռն ըդէմնի , և ոչ ել արտաքս
 զաւուրս երիս կամ չորս : Իսկ ծերն պօղ ոչ
 մեկնեցաւ անտի . և յաւուրն չորրորդի կամ
 հինգերորդի իբրեւ ել անտոն , և ետես զնա ,
 ասէ . դեռ ես անտ ես , և ոչ գնացեր . ասա
 ցի քեզ միանգամ , ոչ կարես կեալ դու աստ .
 արդ մի ձանձրացուցաներ զիս ո՛վ ալեւոր դու .
 և զիարդ ոչ երկեար 'ի գազանաց գիշերոյ :
 Իսկ պօղ . ո՛վ հայր պատուհական , մի կար-
 ծեր , թէ գնալոց եմ աստի ես . զի չիք հնար
 այլուր մեռանիլ ինձ , բայց եթէ աստ առա-
 ջի դրաց քոց : Իորհեցաւ անտոն ընդ միտս
 իւր , և ասէ . եթէ ոչ ըուենիցիմ զսա , գու-
 ցէ մեռանի աստ անսուհաղ . քանզի տխմար
 է՝ և ոչ գիտէ պահել . և առնին ինձ դատաւ-
 տանք յոյժ . այլ ընկալայց և փորձեցից ըզ-
 ժուժկալութի սորա . հայնժամ ասէ ցնա .
 արի՛ եկ 'ի ներքս եղբայր . և սկսաւ անտոն
 վարիլ ը նմա օրինօք խստամբերութե՛ն ոն՝ 'ի
 տիս մանկուէ՛ իւրոյ . թրմեաց արմաւենի ,
 և ետ պօղայ . ասէ . ան մանկ ա՛ զայս չուն ,
 ոն՝ ես մանեմս . և աշխատ արար զնա մինչև
 ցիններորդ ժամն . և հայեցեալ ընդ ման-
 ունձն՝ ասէ ցասամբ . ո՛հ չարաչար մանե-
 ցեր և աւերեցեր . արդ քակեա՛ անդրէն , և
 դարձեալ սկսի՛ր մանել : Իսկ ծերն պօղ ոչ
 արտնջեաց և ոչ նեղասրտեցաւ ինչ , և ոչ ա-
 մենեին կնճիռն ծնաւ յերեսս նի . այլ քա-
 կեաց և անդրէն մանեաց նքթեալ անձամբ
 'ի հինգ աւուրց հետէ . զայն տեսել հայրն
ան

անտոն՝ յոյժ ուրախ եղև :

Եւ յերեկոյի ասէ ցծերն . հայրիկ եթէ կա-
միս՝ ճաշակեմք փոքր մի հաց . ասէ ցնա պօղ-
ոսք եւ կամիս հայր . եւ յայսմ ևս առաւել ու-
րախ եղև հայրն անտոն . զի ոչ ընթացաւ
յուտելն , այլ յանտոն յանձնեաց զիշխանու-
թիւն : Յայնժամ հայրն անտոն եդ ծերոյն
օեղան , եւ արժանեկէր նմա իբրեւ մանկան .
եւ եթաց երիս պաքսիմատս վր ծերոյն . եւ
մի վր իւր , որ է վեց ունկի հաց : Եւ սկսաւ
երանելին անտոն ասել երկոտասան սաղմոս ,
եւ երկոտասան ծունր եդ . եւ յայսմ ևս փոր-
ձեաց զծերն . իսկ ծերն առաւել ևս յօժա-
րութի կայր յաղօթս քան զհայրն անտոն :
Յետ աղօթից իբրեւ սկսան ուտել , եկեր ան-
տոն զմի կտորն , եւ այլ ոչ մերձեցաւ . իսկ
ծերն յուշիկ ուտէր . եւ տեսեալ զի հայրն
անտոն դադարեաց յուտելոյ , յայնժամ եւ
ինքն եկաց : Եւ ասէ անտոն ցծերն . կեր եղ-
բայր . եւ նա ասէ . եթէ դու ուտես , եւ ես .
եւ եթէ դու ոչ ուտես , եւ ոչ ես : Եւ անտոն ա-
սէ . ինձ չատ է , զի ես միայնակեաց եմ . եւ
ծերն ասէ . եւ ինձ չատ է , քանզի եւ ես միայ-
նակեաց կամիմ լինել :

Եւ որպէս յարեան դարձեալ յաղօթս . եւ յետ
կատարելոյ զսաղմոսն՝ առին մէն մի խոտե-
ղէն , եւ ննջեցին սակաւ . եւ յարուցել զմէջ
գիշերաւ սկսան կատարել զպաշտօնն մինչև
ցլոյսն : Եւ ետես երանելին անտոն զյօժա-
րութի ծերոյն , եւ զերթալն զհետ կարգին
աշաւրջութիւն . եւ ասէ ցծերն . ահա զգափ ա-
ռեր .

ուեր . արդ եթէ կանոնս հանապազօր այսն
առնել , լեր ը իս . և եթէ ոչ , գնա՛ ուր և
կամիս : Սինի ետ ծերն պօղ . եթէ առա-
ւել քան զայս յաւելուս , ոչ գիտեմ . այնմ
ևս հպատակեմ : Հայնժամ ասէ հայրն ան-
տոն ցնա . ահա յանուն քնի եղեր և դու միայ-
նակեաց :

Եւ հաճեցաւ մեծն անտոն ը վարս ծերոյն
յնմի , զի կատարեալ ծառայ քնի գտաւ . և
արար նմ խրճիթ առանձին բացագոյն յիւր
մէ մզոնս չորս 'ի քարայրի միում . և անդ ե-
թող զնա . ուր միայնացեալ սքանչելի համ-
բերութիւն ձգնէր 'ի սերն քնի : Եւ իբրեւ ե-
ղև ամ մի ծերոյն պօղայ 'ի կրօնաւորութե՛ն
տունն նմա շնորհք յայ բժշկել զհիւանդս
և զախտաժէտս . վս որոյ յորժամ ածին առ
հայրն անտոն դիւհար մի չար յոյժ , ասէ
ցբերօղն . այս գործ ծերոյն է , զի նա ար-
ժանի եղև շնորհացս այսոցիկ . և առեալ ե-
բեր զպատանին առ ծերն , և ասէ . հայր
պօղ հրամայեա՛ դիւհիս այսմիկ ելանել 'ի պա-
տանւոյն , զի փառաւորեացի անունն Դն մերոյ
յի քի . (ըստ այլոց՝ զի փառաւորեացի զա-
նուն Դն) :

Եւսէ պօղ . դու զի՞նչ գործես . անտոն ասէ .
ես ոչ ժամանեմ , քանզի գործ ունիմ . և
գնաց անտի : Եւսէ ծերն պօղ յաղօթս ե-
կաց ը սովորութեան իւրում . և ապա ասէ
ցղեն . ոնկ ասաց հայրն անտոն , ել 'ի պա-
տանւոյդ , զի փառաւորեացի անունն Դն . և
'ի թշնամանել զնա դիւհին՝ էառ պօղ զմաշ-
կեակն ,

կեակն , և ծեծեաց զթիկունս նր , և ասէ .
 ել աստի , որպէս հրամայեաց քեզ հայրն ան-
 տոն . իսկ դէն նախատէր և զանտոն ը սյո-
 ղայ : Եւ սէ ցնա ծերն սյող . ելանե՞ն , եթէ
 երթամ ասեմ քո . ասէ դէն . չելանեմ աս-
 տի՝ չելանեմ :

Հայնժամ սքն ել 'ի խրճթէն 'ի տօթաժա-
 մու , և եկաց 'ի վր վիմի միոյ իբրև զսիւն 'ի
 վր խարսխի՝ արեակէզ լինելով իբրև 'ի հուր
 հնոցի . և ասէ . դու գիտես յոքո՞ր խաչե-
 ցար 'ի պոնտացւոյ սլիղատոսէ , ոչ իջից 'ի
 վիմէս , և ոչ կերայց և ոչ արբից , մինչև հան-
 ցես զդէն զայն 'ի պատանւոյդ . Հայնժմ վայ-
 րի աղաղակեաց դէն , և ասէ . դնամ աստի ,
 զի դատես տարաժամ . և ելեալ 'ի պատան-
 ւոյն այսն սլիղծ՝ գնաց եմուտ 'ի վիշապ մի
 մեծ անապատին , (կամ ձեացաւ իբրև զվի-
 շապ .) որ սողոսկեչ անկաւ 'ի ծովն կարմիր :
 Հայտնի է և 'ի պատմութի տայասայ պոռն
 կին . զի յետ դարձի նր յորժամ յանձնեաց
 Ծրն անտոն աղօթս և պահս աշակերտաց իւ-
 րոց՝ գիտել եթէ ընկալան՞ անձ զապաշխա-
 րութի նր , հայրն սյող արժանի եղև տեսաւ
 նել զփառս՝ որ պատրաստեալ էր տայասայ
 յերկինս : Եւ զեցիկ է և այն պիսնի ծերոյն .
 զի յորժամ հայրն անտոն առեալ թուղթ
 հրաւիրանաց 'ի մեծէն կոստանդիանոսէ և
 յորդւոց նր՝ եհարց զերանելին սյող վոքաւ
 նիս այսորիկ , նա ետ պիսնի . եթէ գնասցես ,
 անտոն կոչեսցիս . իսկ եթէ ոչ գնասցես ,
 արքայ անտոն կմհայր անտոն կոչեսցիս :

Ի՛յսպիսի էին վարք պօղայ միայնակեցի ե-
րանելի ծերոյն . զի խոնարհ էր անչափ , և
հեղ ամենեւին , և անբիծ և պարզամիտ . և
այսպէս եկաց 'ի միայնակեցութե ամս քա-
ռասուն՝ լի և կատարեալ ամ իրօք՝ նմահա-
ճոյ վարուք . և եղեն ամ ամք կենաց նր ճ՛ը .
և իջ ամիս . և վախճանեալ ննջեաց սբն պօղ
յամսեանն հոկտեմբերի , յաւուր ուրբա-
թու . և թաղեաց զնա ամոնաս աշակերտ
սբն անտոնի յետ վախճանի նր : Եւ գրեաց
զվարս նր՝ բաց յայլոց՝ հայրն պալատի , որ
և պալադիոս , լուծեալ՝ որպէս ասէ , 'ի հօրէն
հերաքսայ և 'ի կռոնոսէ և յայլոց բազմաց
յեղբարց անտի . նոյնպէս և հերակղիդէս 'ի
դրախտ անուանեալ վարս հարց :

Սակար առաջին . երկրորդ , և երրորդ . և
Սարկոս միայնակեաց Թ և Թ . և աբբայ
Սարկոս :

Հ . հարս . 4 . և տար . 2 . 3 . և 5 : Ե . յնվ .
19 : Լ . յնվ . 2 . և 15 : Նաւնար . Լ . ոչ :
Սալադիոս . և այլ :

Սակար կմ մակարիոս անուամբ , որ թարգ-
մանի 'ի յունականէն երանելի , երեք տը
ճգնաւորք կան՝ մի քան զմի երևելի և տօնե-
լի : Լուաջինն և երիցագոյնն ժամանակաւ՝
կոչի մեծն մակար , կամ ծեր և կամ հին , և
պարզապէս եգիպտացի կոչի՝ ը որում էր 'ի
միոյ 'ի յաւանաց եգիպտոսի , և ոչ յերևելի
քա-

քաղաքէ : Արօնաւորեցաւ յերեսուն ամաց
 հասակի 'ի ծաղկեալ ժամանակի մեծին ան-
 տոնի արքայի , 'ի վեր քան զաշակերտս նր :
 Հառաջին տասն ամս միայնակեցուն իւրոյ
 այնչափ խստամբեր վարս ստացաւ , և սքան-
 ճելի ցուցաւ նմ' առաքինութիւն և իմաստու-
 թիւն , մինչև կոչէին զնա բէտարիողէրօն , այս
 է մանկածեր . զի 'ի վեր քան զհասակն տե-
 սանէին զքաղաքավարութիւն նր . որ 'ի քա-
 ռասնամեայ տիս երեւեր ծերագոյն 'ի հարս ,
 նր դերագոյն , առեալ շնորհս հոգետեսուն
 և իշխանութիւն 'ի վր' այսոց չարաց : Ահաց
 առ ժամանակ մի յանապատի նքն անտոնի .
 և ստէպ երթայր առ նա . և նստեչ երկոքին
 'ի գործ սիրայի ' խօսէին զբանս հոգւոյ . և
 շնորհք բղխէին 'ի բերանոյ նր :

Սա արժանի եղև և քահանայութե . այլ ա-
 նարժան զանձն համարեալ՝ փախեալ յայլ
 տեղի : Օսմանէ եղև զրպարտութիւն վ'ա ա-
 նարժան գործոյ . այլ իբրև յայտնեաց նձ
 զանմեղութիւն նորա , և սկսան զնա փառաւո-
 բել մարդիկ , փախեալ յառաջին անապա-
 տէն , և եկն 'ի սկիտէ . և եղև առաջին հե-
 ղինակ անապատին սկիտոյ . ուր բնակէր եր-
 կու աշակերտօք հանգերձ . և յաւուր միում
 ասէ ցյովհաննէս աշակերտ իւր , որ յետոյ
 եղև 'ի տեղի նորա քահանայ . զգոյշ լեր յա-
 դահունէ , առաւել՝ յորժամ պաշտօնեայ նր
 եղիցիս . ապա թէ ոչ՝ բորոտութիւն գեկզի ու-
 նի յարիւ 'ի քեզ . և այն անգք անցին ը նա
 չարաչար յետ ժամանակաց :

Եւ երանելիս մակար՝ հայր հարանց սկիտացւոց . և բանք նորա շնորհօք նոն իբրեւ աղիւճ համեմեալ , առաւել խոնարհուի . Թէպէտեւ ինքն եր մեծաւ մասամբ յափշտակել յաճ . և յերկնային խորհուրդս , այլ որոց գային առ նա՝ ոչ խօսէր զբարձունս , այլ զկարեորս ՚ի մեռելութի ախտից : Սքանչելագործ այս հայր յարոյց ՚ի գերեզմանաց զոմն ՚ի մեռելոց՝ ՚ի յաղթահարել զոմն ՚ի հերձոճածողաց , որ ժխտէր զյարուի մարմնոց . ետ խօսել և երկուց այլ մեռելոց՝ առ ՚ի զերծուցանել զայրի մի տառապեալ ՚ի ձեռաց պարտատեարց առն նորա , և առ աղատել զայր ոմն ՚ի զրպարտութի մարդասպանութե :

Սատմեն պալադիոս և հուռփինոս և հերակղիդէս և զայս ինչ անլուր , Թէ կին ոմն ՚ի քրիստոնէից կախարդեալ ՚ի հեթանոսաց՝ երևէր այնուհետեւ յաչս առն իւրոյ և նամ տեսողաց ոչ իբրեւ մարդ , այլ իբրեւ ձի . մինչև ածին զնա իբրեւ անբանացել առ սքն մակար ՚ի սկիտէ . և ՚ի պատմել եղբարց հօրն մակարայ , Թէ ահա բերին առ քեզ ձի մի հիւանդ՝ զի աղօթեսցես վրառողջութե նորա , սաստեաց ՚ի նոս սքն , և ասէ . դուք էք ձի , որ աչս ձիոյ ունիք . զի նա կին է բնուի . և ստեղծոճածով , և ոչ փոխեալ ՚ի ձի , այլ ձեացել ՚ի չարէն առ աչս մարդկան : Հայն ժամ ետ բերել ջուր և օրհնեաց և սրսկեաց ՚ի վր գլխոյ նորա . և յաղօթել նք հօրն՝ նոյն ժամայն առողջացաւ . և տեսին ամենեքեան՝

քեան՝ զի կին մարդ է . և ասէ մակար ցկինն .
Երթ և մի պակասիր 'ի տանէն նոյ , և մի վեր-
ջանար 'ի մատչելոյ առ Ծբ խորհուրդն . քան
զի վ'ս այնորիկ պատահեաց քեզ այդ , զի
հինգ շաբաթք են՝ յորմէ հետէ ոչ մերձե-
ցար առ անապական խորհուրդ փրկչին մե-
րոյ :

Սա ինքն մակար եգիպտացի՝ որ և սկիտա-
ցի , ձանձրացեալ յեկեղոցն առ նա՝ ական
հատեչէր 'ի ներքս կոյս սենեկին իւրոյ իբ-
րու կէս ասպարէզ , և շինեալ անդ փասլար
հանդարտութե . ուր յերթալն ասէր սաղ-
մոսս կամ աղօթս իդ . նոյնչափ և 'ի դառ-
նալն : Աւ եղև վախճան Ծբյն յետ վաթսուն
ամաց միայնուն՝ 'ի հասակի իննսուն ամաց՝
յամի նոն 391 . միով ամաւ յառաջ քան ըզ-
կրօնաւորիլ հօրն պալատի , իմ պալադիոսի
եպսի՝ բանիցս պատմողի . վ'ս չեղէ ասէ ար-
ժանի տեսանել զնա կենդանի . որպս տեսի
զմակար աղեքսանդրացի , և կացի ընդ նմա
զամս երիս 'ի սենեակս . զորմէ ժամէ ասել
ն գրելոյ նորա և այլոց աշակերտաց :

Արկրորդն մակար , զօրութե առաջին՝ և ե-
րեւելի քան զառաջինն , է այն՝ որ կոչի աղեք-
սանդրացի և քաղաքացի , զի էր յաղեքսան
դրեայ մայրաքաղաքէ եգիպտացւոց . վ'ս և
եգիպտացի գրի 'ի ճառընտրի մերում . և
պարզապէս՝ մակար միայնակեաց կամ անա-
պատական ասի , այր մեռեալ յՅէ և Յի ,
ոպ զանմարմին 'ի մարմնի ճգնօղ : Աւ սա էր
քահանայ սենեկաց , իմ միաբանութե միայ-
նա

նակեցաց նստելոյ 'ի խուցս մօտ առ մօտ յա-
նապատն եգիպտոսի :

Վնացել սորա երբեմն առ հայր անտոն՝ բա-
խեաց զդուռն սենեկի նր . իսկ հայրն ան-
տոն իմացեալ՝ թէ նա է , փակեաց զդուռն
ըզէմ . և յետ փորձելոյ զհամբերութի նր՝
երաց և ընկալաւ բազում սիրով , ոնց 'ի վա-
ղուց ցանկացել տեսանել զնա . և 'ի նստիլ
ընմա 'ի ձեռագործ՝ ասէ . բազում զօրութի
եւանէ 'ի ձեռաց աստի : Ս'իւսանալով եր-
թել մակարայ առ անտոն՝ խնդրէր 'ի նմա
նէ տերեւս արմաւոյ , ոնց թէ նորայքն լաւ է-
ցեն : Իսկ նա ասէ . գրեալ է , մի ցանկար
ընչից ընկերի քո . և զոյգ ը բանից սքն վա-
ռեցան տերեւքն իբրեւ 'ի հօւր հոտոտեալ .
յայնժամ ասէ մեծն անտոն ցմակար . ահա
հոգի մայ հանգեաւ 'ի վր քո՝ լինել ժառանգ-
առաքինութեց իմոց :

Եւ 'ի դնալ մակարայ զճանապարհ իւր՝ ը-
առաջ ել նմա սատանայ , և ասէ . զի՞ աշխա-
տիս և խոնջիս յընթանալ ընդ անապատս ,
ահա առեր զչնորհս անտոնի , և ըէր ոչ վա-
րեա 'ի գործ . ասէ մակար . զօրութի իմ և
օրհնութի իմ մոր . այլ դու երթիջիր 'ի կո-
րուստ և մի կար հակառակ բարւոյ . և յայնմ
հետէ ահաւոր էր զօրութի մակարայ 'ի վր
դիւաց :

Վնաց երբեմն այս մակար առ մեծն մակար
'ի սկիտէ . և 'ի նստիլ երկոցունց 'ի միասին
յանցս նեղոս գետոյ՝ եկին ընդ այն երկու
զօրավարք կայսեր նստեալք 'ի շքեղ կառս
երևե-

Երևելի սպասուք՝ բազմուք սպասաւորաց .
 և տեսեալ զերկոսին ճգնաւորս աղքատին
 ձեռով՝ ասէ մին՝ ի զօրավարաց . երանելի էք
 դուք , որ խաղ առնէք զՅ . ասէ մակար քա-
 ղաքացին . այո՛ այդ այդպէս է , մեք խաղ
 առնեմք զՅ , և Յ զձեզ . և գիտեա՛ , զի ո՛չ
 ի քէն ասացեր զայդ , այլ՝ մարգարէաբար ,
 թէ երանելի էք . զի անուն մեր երկոցունց
 է երանելի , այն է մակար : Եւ զղջացաւ
 այրն ի վր՝ բանին . և երթեալ ի տուն իւր՝
 մերկացաւ զհանդերձս պատուոյն , բաշխեաց
 զինչս իւր աղքատաց , և ընտրեաց կեանս
 միայնակեցութե :

Սա ինքն մակար աղէքսանդրացին է , որ ըզ-
 խաղողն առաքեալ առ ինքն՝ քանզի կարօ-
 տէր , ո՛չ կամեցաւ ուտել , այլ յղեաց առ
 այլ ոք կարօտել . և նա առ այլ . մինչև դար-
 ձաւ անդրէն յետ բազմաց առ մակար . և նա
 գոհացաւ զայ՝ վր առաքինուէ եղբարց : Սա
 ո՛ւր և լսէր կմտեսանէր զառաւել փոյթ ա-
 ռաքինութե յայլս , փութայր յանձին կա-
 տարել : Եւ ո՛ւաւ եթէ ի վանս տաբեննիսաց-
 ւոց չուտէին ի քառասնորդս ինչ մի անցել
 ը հուր . արար և ինքն եօթն ամայնպէս .
 այլ միայն բանջար ուտէր կմոսպն թրջեալ :
 Եւ արձեշ լուաւ զումեմնէ , եթէ հաց կշռով
 ուտէ զիններորդ բաժին նկանակի միող . և
 ինքն առել հաց՝ չորացոյց , և մանրեաց ըզ-
 չորն ի սափոր մի նեղաբերան . և որ ինչ գայր
 ի բուռն՝ զայն միայն ուտէր . և զայս խըս-
 տութի պահոց ծիծաղելով մեզ պատմէր՝

(ասեն կեդրոն կմ կեդիոմն աշակերտնր , որ
 եկաց ը նմա զամս իբ , և պալադիոս ,) թէ
 թէ և 'ի բազում կոտորակս բուռն ձգէի ,
 բայց ոչ թողոյր 'ի ձեռին իմում նեղ բերան
 սափորոյն . և 'ի բռնադատել մեր զնա առ-
 նուլ ինչ աւելի և թրջեալ , ասէր . ո՛վ որ-
 դեակք , մաքսաւորն իմ ոչ տայ ինձ ամենեին
 իսկ ճաշակել : Այլ զայս երիս ամս պահեաց .
 ապա չորս կմ հինգ ունկի ճաշակէր , և ջուր
 նովին չափով . և մի չափ իւղոյ բաւական լի-
 նէր նմա ը տարի մի :

Սատերազմեցաւ և ընդ քնոյ՝ յաղթել նմա ,
 ոչ մտեալ ը յարկաւ զաւուրս ի . և այնպէս
 ցամաքեցաւ ուղեղն , մինչև մնալ յափշտա-
 կեալ իբրեւ անզգայ : Աս է՝ որ մ'ս սպանա-
 նելոյն զմթեղ մի՝ գնաց նստաւ զամիսս վեց
 'ի շամբս 'ի մէջ գոռեխաց և պիծակաց . և
 եղև իբրեւ անշունչ պատկեր . մինչ զի հազիւ
 'ի ձայնէն ծանեան զնս՝ թէ մակար իցէ . և
 զայս արար ասեն ոմանք 'ի յաղթել իսպառ-
 փորձութե մարմնոյ : Վնաց և 'ի վնաս տա-
 բեննիսացւոց՝ որ 'ի թեքայիդ , ծպտեալ . և
 անմարմին քաղաքավարութի քառասնօրեայ
 ոտնակացութե և անսունաղութե յոտին կա-
 ցոյց զմանկտեակս , որպէս ասաց առաջնորդ
 վնացն հայրն պաքմէոս , որ և պախոմէոս :
 Հրամայեաց և մտաց իւրոց չթողուլ ցրունել
 ուրեք զհինգ օր . զգոյշ լեր ասէ , մի իջանի-
 ցես յերկնից 'ի վայր . ահա դասք դասք վե-
 րին զունարթնոց , որք կան առաջի նյ արար-
 չին բոլորեցունց . ը նոսին յաճ պարապես
 ջեր .

Ջիւր . Եւ որ չհանդուրժեալ դիւնին՝ յետ եր,
կուց աւուրց հուր հարկ 'ի սենեակ նր , և
բոցակիզեաց զամ ինչ նր . և 'ի պատիւ հրոյն
զնովաւ՝ հարկ եղև նմա խորհել զանձն և
զերկիր . և զայս թերևս թոյլ ետ ասէ՝ ան,
զի մի հպարտացայց :

Սա ստեպ փոխէր զբնակարանն իւր . զի էր
նր սենեակ այլ 'ի խորին առանձնութե սկիւ
տոյ , այլ 'ի լիբիա , այլ 'ի սենեակս , և այլ
'ի լեառն նիտրիոյ . էր՝ որ անդուռն , էր՝ որ
անձուկ յոյժ , և էր՝ որ լայն առ ընդունել
զեկեալս : Սյնչափ դիւնահարս բժշկեաց ,
ոպ և զհիւանդս օծանելով իւղով , կմ ջուր
'ի վր ցանելով , որոց ոչ գոյ թիւ : Վնաց և
յանուանեալ դրախտն կմ 'ի պարտեզ շիր-
մաց յանէսի և յամրէսի մոգուցն փարաւոնի .
և յամօթ արար զգլխս՝ աներկիւղ անցեալ Ե
բազմագիւմի փորձանս նց , և 'ի վեր հանեալ
զամ խարդախութիս և զհնարս նոցին :

Հարեան երբեմն 'ի վերայ սթյն խորհուրդք
շրջագայութե և փառասիրութե , զի երթիւ
ցէ մինչև 'ի հռովմ , և յայտնի արասցէ ըզ-
նորհս ան՝ որ տունելէն նմա 'ի վր դիւնաց ,
և 'ի բժշկութի հիւանդաց . և իբրև շատ նե-
ղեցին զնա խորհուրդքն , անկաւ առ դուրս
խրճթին իւրոյ , և զոտան արտաքս արձակելէ՝
ասէր ցգլխս . քարշեցէք զիս՝ եթէ կարէք .
եւ իմով ոտիւք այլուր ոչ երթամ : Սպա յա-
րուցեալ ելից 'ի սփրիթ մի աւագ և քար և
կոշտ՝ իբր մոթ մի կմ երկու , ցմ իբրև զքոռս
ցորենոյ , և բարձեալ յուս իւր՝ շրջէր հեծե-

լով 'ի ծանրութեն . զոր տեսեչ առն ուրումն
 անծապաշտի անտիրօքացւոյ՝ ասէ . զի՞նչ բար
 ձեալ ունիս հայրիկ , և ըէր աշխատիս այս
 պէս . տուր ցիս զբեռն քո . ասէ սքն մակար .
 աշխատեմ զաշխատիչն իմ , և տանջեմ զնա
 չարաչար իմովք տանջանօք . քզի խորհուրդք
 իմ ընդունայն սուրհանդակ կամէին առնել
 զիս : Ի՞նչմ և այլ սքանչելի քաղաքավարութե
 փայլեալ՝ գնաց երանելին մակար առ անձ
 կալին իւր քս՝ յամի տն իբր 404 :

Իսկ որ ինչ գրի 'ի հայերէն վարս հարանց
 վս եմսուէ մակարայ 'ի պաղեստին , որով
 կարծի նոյնանալ ը երևելոյն մակարայ ե
 րուսաղէմայ հայրապետի յաւուրս ժողովոյն
 նիկիոյ , յայլ օրինակս այն ամ գրի 'ի բերա
 նոյ պալլադիոսի՝ որ եղև եմս հեղինուպօլ
 սոյ 'ի պաղեստին , ը գուշակելոյ գիտնաւո
 ըին յովհաննու : Պատճառ շիտթուէ է նախ
 այն , զի ուր ասի 'ի յոյն բնագրի , * ես և
 մակարիոս եւագրիոս և ալբինոս և ամոնիոս ॥
 ք ես և երանելին եւագրիոս . և ք . ոմանք
 ընթերցեչ են՝ ես մակարիոս և եւագրիոս .
 և երկրորդ՝ այն . զի զմակար եմի հայրա
 պետն՝ զոր լատինք տօնեն 'ի մարտի 10 . ոչ
 յիշեն արևելեայք . մինչև ասել լեքենի .
 * զարմանք են , զի զայսպիսի այր երևելի ոչ
 յիշատակեն ժամագիրք (կամ տօնացոյցք)
 յունաց ॥ . ուր մարթ է կարծել , թէ վս այն
 ոչ յիշեն ուրոյն , զի գուցէ նոյն համարին ը
 սքն մակարայ միայնակեցի :

Երրորդն մակար ճգնաւոր անուննի , զոր
 օ

օրէն է կոչել մակար արքայ թերայեցի , էր
 ձեռասուն աշակերտ և սպասաւոր և կոնո-
 մոս մեծին անտոնի արքայի . և յետ փոխ-
 ման նր կալաւ զտեղի նր յարտաքին լերին
 'ի պիսպիռեան վանս անտոնի՝ հայր և առաջ-
 նորդ լինելով հինգ հազար միայնակեցաց
 բնակելոց 'ի նեղոս գետոյ մինչև 'ի ներքին
 լեռնս սթյն անտոնի : Աւ սմին մակարայ ըն-
 ծային գրոճաճք ինչ կրօնաւորական կանո-
 նաց . այլ ո՞նչ զանձն նր շփոթեն ոմանք ընդ
 միոյ յառաջնոց , նոյննս և զկանոնսն : Աճող
 զայլ ևս մակար անոճամբ անծանօթ անձինս
 յայլևայլ գարու . երրորդս այս ասի վախ-
 ճանել նախ քան զառաջինն և զերկրորդն ,
 յամի նոն իբր 370 :

Երրորդ մակար երեւելի , կամ առաջին
 Մարկոս ճանաչի այն , որ յոմանց մակարիոս
 հռովմայեցի կոչի , (ո՞նչ և 'ի հարանց վարս .
 տպ . երես . 465) , և յոմանց մարկոս հռով-
 մայեցի . (ո՞նչ 'ի յայսմաւուրս . ապր . 3) .
 որ փախեաւ ասեն 'ի հռովմայ յաւուր հար-
 սանեաց իւրոց ըն օրինակին ալեքսիանոսի ,
 և եկեալ յարեւելս ճգնէր 'ի խորին անա-
 տատի 'ի վայելուչ վայրի . յորմէ ել առաս-
 պելն՝ թէ մերձ գրախտին բնակէր . և 'ի
 խոր ծերութե նր երեք կրօնաւորք 'ի միջա-
 գետաց 'ասորւոց՝ թէոփիլոս , սարգիս , և
 հիւգինոս կմ գամնոս , եկեալ տեսին զհրեշ-
 տակային քաղաքավարութի նորա . յորոյ 'ի
 ձեռս անել էին և առիւծք երկու . և 'ի վախ-
 ճանիլ սք ծերոյն՝ թաղեցին զնա . և թէո-

փիլոս գրեաց զվարս նորուն • յոր յաւելին
ասորիք և զտարադէպ բանս :

ՄԵԼ Ե և Սարկոս ոք ծերն եգիպտացի , զոր
մէ պատմեաց սքն մակար աղեքսանդրացի •
ուր ըն օրինակաց ինչ պալլագիտի՝ խառնին
գործք և անունաց մարկոսի ը նմին մակա-
րիոսի : ՄԵԼ Երանելիս մարկոս ՚ի հրեշտա-
կէ Են ըունէր զսբ խորհուրդ հաղորդուն ,
բնակել իբր ասպարիզօք հինգ հեռի ՚ի սե-
նեկաց մակարայ • սերտ ՚ի բերան ունէր ըզ-
հին և զնոր կտակարանս • և էր իմաստուն
կատարեալ , և հեզ քան զամ մարդիկ • և
ոչ ետես զերեսս կնոջ մարդոյ , յորմէ հետե-
ել յանապատ ՚ի մանկութէ • և եղեն նորա
ամք ճի • որ և բժշկեաց զկորիւն առիւծու
կմբորենւոյ , յորժամ առ նմէր սքն մակար ,
բանալով զաչս գաղանին ՚ի ծնէ կուրի • վնջ
և մատակ առիւծն եբեր մարկոսի փոխարէն
՚ի պարգևս մորթ մի վայրի մեծ ոչխարենի •
իսկ երանելին մարկոս շնորհեաց զայն մորթ
մակարայ • և սքն մակար ետ երանելոյն ա-
թանասի հայրապետի • և աթանաս ետ զայն
մեղանայ մօրն աղեքսանդրի եմպի :

Հայտնի է և սքն ՄԵԼ Ե Սարկոս , կամ
Սարկոս միայնակեաց աթենացի • որոյ յի-
շատակ լինի ՚ի յայսմաւուրս մեր՝ յապրիլի 2 •
և առ բողանդեանս ՚ի մարտի • 29 : Սա յետ
կրթելոյ յուսումն գիտութեց՝ ՚ի մեռանիլ
ծնողացն թողեալ զամ ինչս իւր , տախտա-
կաւ միով անցեալ ը ծով միջերկրական՝ ել
տը ՚ի ցամաք Յին խափշկաց ՚ի Լեաուն թար
մա

մակիա . և անդ ճգնեցաւ զամս զէ՛ անտեօ
'ի մարդկանէ հրաշալի վարուք . մինչև ըստ
յայտնուէն նոյ եկն առ նա՝ Ծք արքայն սրա-
պիոն . և 'ի վախճանիլ նր՝ ամփոփեաց զպատ-
ուհական նշխարս նորա . և եկեալ պատմեաց
հարց եղիպտացւոց զվարս նր :

() սա յիշեմք 'ի պատարագամատուցի՝ ոնց
և արժանի իսկ է . և եթէ երևի պակասիլ
'ի տօնացուցի , ոչ միայն իմանամք թէ հան-
րական անուամբ և այլոց սքց հարց , այլև
թէ ձեռագրաց մարկոս ընթեռնումք փոխա-
նակ մակարիոսի կրկնելոյ առ ընթեր սրա-
պիոնի . և այնպէս թէ միով անուամբ մակա-
րայ , և թէ միով անուամբ մարկոսի է իմա-
նալ զամ համանուն Ծք հարս : (Յորս սքան-
չելի հանդիսացաւ հնազանդութ , և վկայե-
ցաւ յոյ և 'ի մարդկանէ երանելին մարկոս
աշակերտ հօրն սիլովանէի կմ՝ սիղունոսի :

Եւագր ճգնաւոր :

Ն . Ժեպր . 11 . ԷՃ 2 : Սալարիոս . հոռափինոս .
գեմնարիոս . սոկրատ . սուլմ . ևն : Սարս հարց :

Իցէ՞ թէ և յայլոց ազգաց տօնացոյցս կմ՝ 'ի
յայտմաւորս լինէր յիշատակ անուան եւա-
գրի 'ի հաստատութի մերումս . և կամ իցէ՞
թէ չլինէր և առ մեզ , զի և մեք զերծ լի-
նէաք յանհնարին դժուարութէ , որ վս որո-
շողութե այսր անձին . վս զի 'ի հին դարուց
հետէ կրէ զհակառակութի 'ի մէջ մատենաւ-

գրաց . կիսոց երկնիւք չափ բարձրացուցա-
նելով զնա , և կիսոց մինչև 'ի դժոխս իջու-
ցանելով , ոչինչ չէ՛հատ 'ի վիճակէն սողումն
նի . որ է գաղտնիք գաղտնեաց : Այլ քան-
զի 'ի վաղ ժամանակաց մտեալ է անուն նր
'ի կարգս որ ճգնաւորաց յազգի մերում , ե-
թէ չիցէ այլ որ եւագր համանուն , և յայ-
լոց անտի ոչ պակասին արդարացուցիչք նր ,
պարտ է և մեզ նշանակել զյայտնի լաւութիս
նր՝ որովք գովի . և զոր զնմանէ բամբասանս
որոգինեան վիպութե՝ կրկտել 'ի կարգի ծանօ-
թութեց : ⁽¹⁾

Ահեալ 'ի վկայութե յետնոց 'ի քաջ քննչաց ,
անդրէաս գաղանդիոս ծանօթարար վերջին
տպագրութե մատենադարանի հարց , 'ի յա-
ռաջարանի Է . հատորոյ . 'ի սկիզբն գործոց
եւագրի՝ ասէ վրնր : * Ատաղիւր արդեօք
աստանօր բան յառաջ բերէի ջատագովական
'ի ցրել զամբաստանութիս զերբեմն շեղջա-
կուտեալս լեզւեմ եւագրի . բայց լինէր զա-
րարեալն առնել . . . (1) Եւ տեսցէ ընթերցա-
սէրն զորս ճառենն զայսմանէ՝ զարս մեծա-
խորհուրդս , զտիլլեմոնտիոս . յիշաք . Էփեսոս .
հայր . Ժ . երես . 378 . և զփոնտանինոս . պատմ .
Գր . Թեոփիլ . Գերգ . Է . Գլ . 9 || . Լե : Լակ 'ի
հնոց անտի՝ պալադիոս աշակերտ համարել
եւագրի , կոչէ զնա այր առաքելանման ,
անձն անծահաճոյ , առաքինինահատակ քոի .
և այլովք բանիւք բազմօք ցուցանէ զնա մի
'ի մեծամեծ սքեց հարց՝ բանիւ և գրով և վա-
րովք կատարելութե : Այլ հռութիւնոս ժմկա-
կից

կից ասէ . * Տեսաք անդ և զամենիմաստ
այրն և զամիւս սքանչելին եւագործութիոս անունն ॥ :
Նոյնպէս խօսին և սոկրատ և սոզոմենոս
մերձաւորք ժամանակաւ . զոր սոկրատ ասէ .
* այնչափ սքանչելիք 'ի ձեռս նորա եղեն ,
որչափ և 'ի նորին առաջնորդացն ॥ . և թէ
* զիարդ սքանչելի են գիրքնքն , գիտակ են
ոյք հանգիպինն ॥ : Լաւ սոզոմենոս կոչէ զե-
ւագոր , * այր բանիւքուն , աջողակ յիմանալ
և 'ի ճառել . ներհուն յընտրութի խորհրդոց
գոց յայտ առնեն և գրունածքն զորս ե-
թող ॥ : Եւ առաւել քան զամ յայտնի առ-
նէ զանձնն խորին և զարմանալի վիճակուն
նք 'ի հոգեւոր գրեանս , զորս եթող , որք ոչ
միայն գտանին թարգմանեալ յամ ազգս 'ի
նախնեաց հետէ , այլ և 'ի վարս հարանց յի-
շատակին բանքնորա գովութիւն 'ի սքեց հարց
ճգնաւորաց :

Սարք եւագորի ը գրելոցն 'ի պալադիոսէ
եղեւիկայ 'ի սկիզբն հայերէն թարգմանուն
գործոց եւագորի . որոյ և քաղունած է եղեւիկ
'ի յայսմաւուրս մեր ըստ սովորական օրինա-
կաց , (թէպէտև պակասի առ մօր իհի) , ի-
մա հանդերձ պատունաստութիւն և 'ի պատ-
մութեց սոկրատայ և այլոց ոմանց . և է բո-
վանդակութիւն ամի այս :

Լաւագոր էր ազգաւ ունտացի յիբերաց քաղա-
քէ՝ որդի քահանայի , գրակարդաց լեալ
սքն բարսղի կեսարացւոյ . և ապա աշակեր-
տեալ եղբօր նք գրիգորի նիւսացւոյ , կամ
գրիգորի անաբանի նազիանզացւոյ . ը որս
գտաւ

գտաւ 'ի Թաթարաւ քաղաքին յաւուրս ԹԵՅԻ
 զովոյն կոստանդնուպօլսոյ . և զկնի յանձ-
 նեցաւ կամ յարեցաւ 'ի նեքտառիոս՝ որ ըն-
 տրեցաւ յայնժամ պատրիարք տեղւոյն : Եւ
 յայնժամ եւագր սարկաւագ , և եցոյց զու-
 շիմուի իւր ըդէմ հերեսիովտաց ժամանա-
 կին . այլ զի էր երիտասարդ , ընդ գովութե-
 վն գիտութեն՝ կրեաց և զփորձութի յերե-
 սաց արամբի կնոջ միոյ . ոնք և յառաջագոյն
 'ի պոնտոս ասի խրատել 'ի սթյն բարսղէ վն
 յայրատ հայեցունածոյ 'ի մէջ եկեղեցւոյ :
 Եւ եղև եւագրի տեսանել տեսիլ , զի 'ի
 դատաստան ձգէր զնա այրն կնոջն այնորիկ .
 մինչև արկանիլ 'ի բանտ և կապիլ 'ի շղթայս .
 և հրեշտակ նոյ երևեալ նմա՝ խոստանայր
 ազատել զնա , եթէ երդնուցու յաւետա-
 րանն՝ մեկնիլ առ օրին 'ի քաղաքէ անտի , և
 երթալ հոգալ զհոգի իւր . և իբրև երդունաւ ,
 զարթեաւ . և ասէ ցանձն իւր . Թէպէտև 'ի
 յափշտակուէ մտաց երդունայ , բայց ստու-
 գապէս երդունայ :

Եւ այնպէս 'ի նմին աւուր մտել 'ի ծով՝ նա-
 ւեաց և եկն յեմ . ուր իջեանեցաւ 'ի տուն
 մեղանայի տիկնոջ հռովմայեցւոյ , որ ունէր
 անուն մեծ բարեպաշտուն . և զի դանդաղէր
 եւագր կատարել զխոստումն իւր վն հրա-
 ժարելոյ յՅէ , և խորհէր իսկ դառնալ յՅ ,
 անկաւ 'ի ծանր հիւանդութի . և յասել մե-
 լանայի ցնա՝ Թէ ոչ հաւանիմ որդեակ ընդ
 այդ քո խօթութի , եթաց նմա զսիրտ իւր ,
 Թէ այս է ինձ պատիժ վն հեղգանալոյ իմոյ
 տալ

տալ զանձն իմ նոյ . ապա ըն խրատու նորա՝
 իսկ և իսկ դիմեաց առ նա . և փութով առող-
 ջացեալ՝ զգեցաւ զձե միայնակեցի , և գնաց
 յեգիպտոս՝ ի լեառն նիտրիոյ . և յետ կալոյ
 ըն եղբարս զերկեամ մի՝ ըն աշակերտութիւն
 սքեց հարց , և մանաւանդ մեծին մակարայ՝
 առաջնոյ և երկրորդի , առանձնացաւ որոնք
 կատարեալ ճգնասուոր՝ ի սկիտէ , կամ ի սե-
 նեակս զամս չորեքսուսան , խստամբեր վա-
 րուք յոյժ՝ մշտամարտ հանդիսին ընդէմ դի-
 շի և մարմնոյ . մինչև երբեմն նստիլ ի մէջ
 քրոյ զցայգն ողջոյն . և զի էր ճարտար գրիչ
 և ուշիմ մտօք , գրեաց գիրս յաղագս տեսաւ
 կան և գործնական գիտուն հրաժարելոցն
 յՅէ , և դիմախօսութիւն առ փորձութիւն դի-
 շին ըն ութ խորհրդոց , և վեց հարիւր վըճ-
 ոական առածս , և երկու ոտանաւորս :
 Ստամեցին նմ , թէ մեռաւ հայր քո՝ ի պոն-
 տոս . ասէ եւագր . հայրն իմ ոչ մեռանի ,
 զի է անմահն նա :

Եւ իբրեւ լցան աւուրք կենաց նորա՝ ամք
 ծոյ , ասաց ցեղբարս , երեք ամք են՝ յորմէ
 հետէ աղատեցայ ի փորձութիւն մարմնոյ . և
 որք լուանն՝ զարմացան , զի ի վր այնչափ
 ճգնունեց և պահոց և աղօթից , պատերազ-
 մաւ կատարեալ է զկեանս իւր . և այնպէս
 վախճանեցաւ՝ չե հասեալ ի ծերութիւն , յա-
 մի տն 399 . ի տօնի յայտնութե . և ըն գրե-
 ցելումն՝ ասէ պալադիոս , կատարեալ ի սա-
 կաւուն՝ ելից զժամանակս երկայնս : () սա
 բաղմօք ջանացաւ յեպսութիւն ամբառնալ
 թէո

Թէոփիլէ աղեքսանդրացի • բայց եւագր չե-
առ յանձն • իսկ յետ մահուն եւագրի ան-
կաւ գժտուԹի 'ի մէջ սկիտացւոյ և Թէո-
փիլէի՝ պատճառանօք որոգինեան կռուոյ •
և հերոնիմոս ձայնակից Թէոփիլէի՝ համա-
րեցաւ զեւագր ձայնակից որոգինի • այլ 'ի
գիրս եւագրի չիք բան՝ որ չիցէ ընդունելի
նամ իմաստնոց և առաքինեաց :

Յովհաննէս գբեցի :

Հ • Տայիս • 23 : Հ • ԺՏ • Խ Բոլլանդեան • Տարս •
30 : Հարանց Վարդ • Կյ • Խ յն • Ըստ Վարդեանեան
Տարենի • ունի :

() Եւս ոմանք յարդի քննչաց ընդ բոլլան-
դեանս ասեն լինել յազգէ հայոց՝ 'ի չորրորդ
դարու • զի 'ի յունական օրինակի վարուցն
ասի լինել 'ի կիւբիստրոն կամ կիւվիստրայ
քաղաքէ , որ է ըստ պտղոմեայ 'ի կատաոնիա
փոքուն հայոց • և այն յաւուրս պոմպէանո-
սի դատաւորի տեղւոյն : Իսկ յայսմաւուրքն
մեր դնէ լինել ասորի՝ յերրորդ դարու , 'ի
Ժամանակս փիլիպպոսի հօրն եւգինեայ կու-
սի , 'ի կեսարիոյ փիւնիկեցւոց կմ պաղես-
տինու՝ ըստ հայերէն օրինակի հարանց վարուց :
Երդ էր երանելին յովհաննէս որդի մեծա-
տուն և բարեպաշտ կնոջ այրւոյ՝ յուլիայ (կմ
յոհինայ) • և յաւուրս հալածանաց կայր ը-
մօրն և փոքրիկ քեռն Թեմաստիայ 'ի Թա-
քրասի • այլ յեւանել երբեմն յովհաննու
գնալ

գնալ յեկեղեցի՝ խրատու ծերոյ ուրումն շար
 ժեցաւ հեռանալ՝ ի փորձութեց հալածչաց .
 և առեչ հրամանն՝ ի մօրէն՝ ի հասակի հըն-
 գետասան ամաց դիմեաց յանապատ . և ան-
 ցեալ ը յորդանան՝ յետ երկուց աւուրց ե-
 գիտ ծերունի զումն եգիպտացի՝ փարմութեոս
 կմփարմուտէս անուն . և ասէ ցնա . հայր
 ԾԲ՝ կառնմ բնակիլ յանապատիս , և ստանալ
 զվարս միայնութե : Ասէ ծերն , ոչ կարես
 հանդուրժել յանբնակ վայրիս , զի կարի ման-
 կագոյն ես : Ասէ յովհաննէս . ես հայր մերձ
 կալով առ քեզ ուսանիմ՝ ի քէն զոր ինչ հրա-

մայես վս փրկութե իմոյ :

Եւ զի կերակուր ծերոյն էր ի հրեշտակէ
 տն միանգամ՝ ի շաբաթու , յետ կալոյ յով-
 հաննու եօթնեակ մի անսունաղ՝ ի լուր խրա-
 տուց ծերոյն՝ եկեալ հրեշտակն եբեր կերա-
 կուր ծերոյն . և ոչ գոյր բաժին յովհաննու :
 Հանժամ ասէ փարմութեոս . որդեակ յով-
 հաննէս երթիջի՛ր յայլ տեղի , մինչև այց ա-
 րասցէ քեզ տր . և նա դիմեաց աղօթիւք ծե-
 րոյն ի ներքսագոյն անապատ . ուր հանդի-
 պեցաւ նմա հրեշտակ տն , և ասէ . ո՛ր եր-
 թաս . ասէ յովհաննէս . խնդրեմ տեղի տէր ,
 յորում բնակեցայց . և հրեշտակն առաջնորդ
 դեաց նմա մինչև ի ջրհոր մի ցամաք և խոր
 յոյժ , ոնչ ասի՝ քսան կանգուն . և արարեչ
 յովհաննու զնշան խաչին՝ ընկէց զինքն ի
 գուբ անդր . և հրեշտակ տն իջոյց զնա ան-

մնաս :

Եւ էր ի ներքս անդ անդադար փառաւորե-
 ւով

լով զանձ , և մնալով այցելուէ նոն . և յետ ին
աւուրց առաքեաց հրեշտակն զփարմութեոս՝
տանել կերակուր առ յովհաննէս . վասն զի
տղայ է ասէ՝ ոչ հրամայեաց ինձ նոր տանել
նմ՝ զկերակուրս , զի մի՛ հպարտասցի , և փոր-
ձեսցէ զնա սատանայ : Իբրեւ էառ յովհան-
նէս զկերակուրն՝ ի ձեռաց ծերոյն , և լուաւ
զխրատս նորա վա՛ր զգոյշ լինելոյ՝ ի պատրա-
նաց չարին , գոհացաւ զայ և զնմանէ . այլ
աղաչեաց մի՛ բերել այլ կերակուր , մինչև
ինքնին նոր այց արասցէ նմա . և յայնմ հետէ
եկաց զտարի մի՝ ի վերուստ ընկալել զոգե-
պահ իւր :

Յետ այսորիկ եկեալ սատանայի առ փար-
մութեոս ի կերպարանս միոյ՝ ի ծառայիցն
յովհաննու , ոմ թէ ելեալ ի խնդիր նորա ,
և առաջի եդեալ զաղէտս մօրն ը կորուստ
զաւակին , շարժեաց զնա արտասուօք իւ-
րովք . մինչև գալ փարմութի և խրատ տալ
յովհաննու , թէ երթ որդեակ հանդո՛ ըզ-
մայրն քո , և ա՛ռ ի քեզ զստացունձածս հօրն
քո , և տո՛ւր աղքատաց . և ապա եկեսցես
այսր : Իսկ երանելին յովհաննէս յայտ ա-
րար նմա զպատրանս չարին . և ասէ . պարտ
էր քեզ գիտել , եթէ չարեօք է ճանապար-
հորդ քո . զի ի՛ գալի քո այսր՝ ոչ ետուր
փառս նայ՝ ոմ յառաջնում նունագի , այլ իբ-
րեւ յանզգայութի խօսեցար . կնքեա՛ զքեզ
խաչիւ՛ , և ա՛ռ ի ձեռս զվահան հաւատոյ :

() Գաստացեալ փարմութի ի խնդրէր զա-
ղօթս յովհաննու . և ասէ յովհաննէս . նոր
անձ

ԹՈՒՄԻ տար կորնչիլ պատկերին քո . զի բազում ճգնութիւն ծառայեաց քեզ , և ծանոյց զքեզ ինձ : Հայնժամ դարձաւ ծերն լալով , և ասէ . ո՛վ սատանայ խաբեցեր զիս զծերունիս . այլ տղայ մանուկն յովհաննէս նշաւապետաց զքեզ , և զիս յարոյց 'ի գլորմանէ . արդ և ես ծերունիս յայսմ հետէ եդից ջանս ունի մանուկ լեզւմ քո , և յաղթեցից անհաւանական քոց :

Իսկ սատանայ թոյլ ետ տասն օր . և ապա առնու լեւր բազում դէս , և գայ առ գուրն յովհաննու . և աղաղակէր 'ի բացուստ իբրեւ 'ի բերանոյ մօրն . նոյնպէս և ոմն 'ի դիւանց 'ի դիմաց քեռն , և այլք 'ի կերպարանս ծառայիցն . զի դարձցի 'ի տուն և տնտեսեսցէ զամ ինչ , և առցէ զաղօթս նոցա և առաւել վարձս յոյ . իսկ յովհաննէս ամենեւին ոչինչ ետ պիտի : Հայնժամ ասէ դէն . ո՛վ չար սատանայ որպէս յափշտակեցեր զորդին լամբի միամօր և արկեր 'ի գուրս յայս . և դարձե՛լ ասէ . մեռեալ է որդեակն իմ , վա՛յ այնր ո՛չ տայ ձայն . և ապա թոյլ ետ վայր մի՝ կարծեալ , թէ տայցէ պիտի :

Այլ իբրեւ յամօթ եղև , և 'ի դերև ելին անհաւանք նոցա , վիշապ եղև և անկաւ 'ի խոնարհ , և պատեալ զյովհաննու՝ զգայուէր յերեսս նոցա . սակայն և այնպէս ո՛չ կարաց խափանել զնա յաղօթիցն և կամ զարհուրեցուցանել . մինչև աւաղելով ասէր սատանայ . վա՛յ ինձ՝ որ նախատինս եղէ անդիւանց . զի զերկիր անկաւ , և այս մանկանս ո՛չ կարացի յաղթել .

Թեւ : Իսկ յովհաննէս զօրացեալ հոգւոյն
սքով կոխեաց զփողս վիշապին , և խեղդէր
զնա . մինչև 'ի ծուխ ցնդել' եղև աներևոյթ :
Եւ երանելի ճգնաւորն քօի յովհաննէս ե-
կաց 'ի վիրապի անդ ամս տասն . և յամի կենաց
իւրոց քսաներորդի հինգերորդի 'ի բրև հանդեր-
ձեալ էր զնալ առ իմ , եկն անդր ազգամամբ
ուն կրիսոս անապատաւոր , (որ և վրիպակաւ
կիրակոս գրի .) և ողջունեաց զերանելին . և
յաւուրն երրորդի բարձրացաւ երկիրն 'ի խռ-
րուէ 'ի վեր . և տեսին զմիմեանս . և պատ-
մեաց յովհաննէս կրիսոսի զունմանցս իւր . և
պատուիրեաց վսթ Թաղման իւրոյ , և այնպս
հրաժարեալ 'ի նմանէ՝ աւանդեաց զհոգին 'ի
ձեռս նոյ յապրիլի իգ : Եւ կրիսոս ամփո-
փեաց զսբն շխարս նր արտասուօք և օրհնու-
թք 'ի վր գբոյն , և եդ 'ի վր զվէմ մի մեծ .
և դարձաւ հոգն մարմնով սքյն 'ի տեղի իւր ,
որպս էր յառաջագոյն խոր գուբ . և 'ի ընուլ
կրիսոսի այլ ևս հոգ 'ի վերայ վիմին՝ բուսաւ
անդ արմաւենի պտղալից . զոր տեսել փա-
ռաւորէր զուն . և եկել պատմեաց եղբարց ,
և ետ գրել յեկեղեցւոջ զվարս սքյն :

Օ այս նամ իմացեալ 'ի յայտնուէ հրեշտաւ
կին և խռուսիոն անապատական ծերն՝ ան-
ցոյց ասեն և նա 'ի գիր . և գտան համեմատ
իրերաց գրեալքն նամ , եթէ չիցէ շփոթեալ
յոմանց անուն կրիսոսի և խռիւսիոնի , կմ
մի ոմն յերկուս անունանս տրոհեալ . Թող զի
յայժմու յունական օրինակի մի և եթ անուն
գրի խռուսիոս : Յոյնք կոչեն զսքն՝ յովհան-
նէս

նէս միայնակեաց , կմ հայրն յովհաննէս 'ի
գուռ . որ 'ի մեզ գրի ը հին օրինակաց յով-
հաննէս գրեցի կմ գրացի . և ըստ յետնոց
գրեցի :

Հովհաննէս կարճահասակ :

Արք. Կարց . Կյ . Են . Լս :

Արանելիս այս յովհաննէս՝ կոչեցեալ յու-
նարէն նանօս և գօլօփօս , իմ կարճահասակ
կմ կարճիկ , եղև մի 'ի նշանաւոր սբօց հարց
սկիտացւոց՝ լի հոգւով իմ և խոնարհութիւն
և գիտնաւոր ընտրողութիւն , կրօնաւորեալ
ը եղբօր իւրում երիցու 'ի մանկուէ : () ա-
ռաջինն՝ յորժամ կայր ը ձեռամբ ծերոյ ու-
րումն թեթայեցւոյ 'ի հնազանդութե , տըն
կեաց ծերն փայտ մի չոր , և ասաց ց'ովհան-
նէս . ուռգեա՛ զդա օրըստօրէ , զի բերցէ
պտուղ . և էր ջուրն 'ի բացեայ , զի յերեկոյն
երթայր բերել , և ը առաւօտն դառնայր .
և իբրև արար զհրամանն զամս երիս , դա-
լարացաւ փայտն և ետ զպտուղ . յորմէ բե-
րեալ ծերոյն յեկեղեցի՝ ասէ ցեղբարսն . ա-
ռէք կերայք զպտուղ հնազանդութե :

Իմն 'ի պատուական երիցանց կամեցեալ մե-
ծարել զսկիտացի հարս՝ որք ճաշէին միա-
բան , յարուցեալ մատուցանէր նց ջուր բա-
ժակաւ . և յոչ իշխել ուրուք առնուլ զայն՝
էառ յովհաննէս . և իբրև հարցաւ , թէ զի
անդ համարձակեցար դու կրտսերդ ք զա-
մե-

մենեւին , ասէ . եթէ ես տայի , ուրախա-
նայի լի առնուլ ուրուք , զի վարձս առից . և
վա աշնորիկ կամեցայ ուրախ առնել և զքա-
հանայն , և ոչ տրտմեցուցանել . և զարմա-
ցան ամենեքին :

Այս առեալ յովհաննու 'ի պատանեկութե 'ի
սէր կատարեալ առաքինուէ՝ ասէ ցեղբայր
իւր աւագ . կամիմ լինել անհոգ ոմ զհրեշ-
տակս , և միայն յամ պարապիլ . զայս ա-
սացեալ՝ մերկացաւ զհանդերձս իւր , և դի-
մեաց յանապատ : Այլ իբրեւ դարձաւ զկնի
եօթնեկի , և բախէր զսենեակն , ասէ եղ-
բայրն . ոմ ես դու . նա ասէ . ես եմ յովհան-
նէս : Աղբայրն ասէ . յովհաննէս հրեշտակ
եղև , և ոչ ևս է լի մարդկան . և յետ աշխատ
առնելոյ զնա յերկար՝ եբաց և ասէ . արդ
դիտեա՛ , զի մարդ ես . և աշխատեա՛ , զի կեց-
ցես . և նա ասէ . թող ինձ եղբայր , զի մեղայ :
Վարձեալ սա ինքն յովհաննէս աղաչեաց
զամ բառնալ 'ի նմանէ զամ կիրս՝ որք պա-
տերազմին լիդեմ հոգւոց . և իբրեւ էառ ըզ-
խնդրելին , գնաց և պատմեաց ումեմն 'ի ծե-
րոց . և նա ասէ . երթ և աղաչեա՛ զմոր , զի
դարձցի 'ի քեզ պատերազմն . զի պատերազ-
մելով զարգանայ հոգին . և նա արար սյն-
պէս . և այնուհետև այսպէս աղօթէր . մոր
տո՛ւր ինձ զօրութի համբերելոյ և ժուժկա-
լելոյ լիդեմ պատերազմիս :

Այլին ոմանք 'ի փորձել զյովհաննէս . քան
զի գիտէին՝ թէ ոչ թողու զմիտս իւր խոր-
հել զերկրաւորս . և սկսան գոհանալ զայ
վա

վժ առատուէ անձրեաց 'ի տարւոջն , և ուռ-
ճանալոյ արմաւենեաց : Ասէ երանելին .
այսպէս է՝ յորժամ հոգին սբ իջանէ 'ի սիրտս
սբց , դաւարանան և նորոգին , և բերեն
զսաղարթս և զստուղս ահիւնն այ : Ասէ
ղև յովհաննէս այնչափ ընկղմեչ 'ի հոգեոր
տեսութիս , մինչև մոռանալ նմա բազում
անգամ զիմ ինչ Յի , և իբրև յայլոյ խելս
գործել զձեռագործն :

Ակն ոմն հարցանել 'ի նմանի խրատ . և յետ
դառնալոյ մոռացաւ զբանն , և կրկին և կր-
կին եկն հարցանել , խնդրելով զթողութի
վժ ձանձրացուցանելոյն . յայնժամ ետ յով-
հաննէս լուցանել նմա բազում ճրագունս
'ի միոյ ճրագէ . և ասէ . միթէ պակասեաց
ինչ 'ի լուսոյ առաջին ճրագին . և նա ասէ .
ոչ . և յովհաննէս ասէ . սոյնպէս եթէ իմ
սկիտէ գայցէ առ իս , ոչինչ արգելու զիս 'ի
սիրոյն այ . վայ երբ և ցորչափ կամիս , եկ
համարձակ : Սոյնպէս և իմ բանք երանել-
ւոյն էին լի իմաստութի , և զգալի օրինա-
կօք յորդորիչք ամենեցուն յիմ առաքինու-
թիս . և առաւել 'ի խոնարհութի և 'ի սէր .
զոր գործովք յանձին ցուցանէր . ոմն յայտ
է 'ի գրոց հարանց վարուց : Աամանակ փոխ-
ման նր չէ յայտ . այլ էր մի 'ի հին հարց , ը
որում և հայրն պիմէն բերէր զբանս նորա
'ի վկայութի , և հայրն արսէն էր արնս ձե-
ռասուն աշակերտ սորին յովհաննու :

Նեղոս արքայ :

Յ. Լ. Լ. Զոյեճ. 12 : Սարգ Կ. Կ. Զ. Լ. :

Այլ հայրն նեղոս՝ այր լի հոգևով իմ, և զօրաւոր բանիւ և գրով, աշակերտ սթյն յովհաննու ոսկեբերանի, եր ծննդեամբ գաղաւթի՝ յազնունական տոհմէ՝ յՅական կարգէ՝ զարդարեալ իմ աշտուս իւրովքն հանդերձ. որ և եղև եպարքոս թգրական քաղաքին առ փոքրն թէոդոսիւ : Յետ այնորիկ հրաժարեչ յՅէ՝ եդ զկին իւր և զդուստրն՝ ի վանս կուսանաց. և առեչ զորդի իւր զերանելին թէոդուղոս՝ առանձնացաւ ի լեառն սինայ միայնակեցուծք :

Սարգն զարդարեալ իմ հոգևոր կարգօք և իմաստութիւն փայլեն ի մեղրահոսան վարդապետութե նր՝ ի պէսպէս հոգեշահ աշխատասիրութիւն, ի թուղթս յորդորականս, և ի խրատս առ միանձուռնս, որք օգտեն և Յականաց. զի զսրմատս իմ առաքինութեց և մոլութեց, և զբարի բարի պտուղս բարի տնկոյն, և զժանտս չսորին, մեկն և կենդանի նկարագրէ օրինակօք, և վճռական առաւծիւք տպաւորէ ի միտս և ի սիրտս ամենեցուն : Սախճանեցաւ լի արդեամբք յամի իմն իբր 450. որ է վերջին ամ թգրուէ փոքուն թէոդոսի. առ որով դնեն զնա իմ մատենագիրք. միայն յայսմաւուրք յունաց վրիպակաւ դնէ յաւուրս մօրկայ : Սրիպակ մալա

կաբերուածք դնէ և նիկեփորոս կալ լիստոս
զԾԲՆ նեղոս լինել ծննդեամբ 'ի կոստանդի-
նուպօլսոյ , վԾ զի եղև եպարքոս քաղաքին .
և այն զի ը կայսերական օրինաց արգելէ՛լ
էր զայնու ժամանակօք՝ չ լինել ումեք քաղա-
քացւոյ եպարքոս կամ քաղաքապետ : (Ը) ող-
զոր ոմանք հայելով յանունս նեղոս՝ ը մտի
հնարեցին , թէ իցէ 'ի կողմանց նեղոս գե-
տոյ եգիպտացւոց . և կմխառնեցին ընդ այ-
լում նեղոսի ճգնաւորի եգիպտացւոյ , ոմ և
ոմանք ը նեղոսի ումեմն եմսի կողմանցն ե-
գիպտացւոց : (Գ) եք յայտնի տեսանեմք 'ի
ներբողեանն սքյն պղատոնի վկայի անկիւ-
րացւոյ , զի ԾԲՆ նեղոս յայտ առնէ զանձն լի
նել նր քաղաքացի . ուր թողից զայն , զի կայ
և ըարձակ ճառ կմ գիրք նորին սքյն նեղո-
սի արքայի՝ 'ի կէ գլուխս բանից բովանդա-
կեալ , զոր գրեաց * առ արժանապատիւ
(Կ) ագնա սարկաւագուհի անկիւրիոյ՝ վԾ ան
ստացունձաճուծե ॥ :

Այ ըարձակ պատմութի վԾ յարձակման սա-
րակինոսաց 'ի վԾ միայնակեցաց սինէական
լերինն՝ գրեալ 'ի սքյն նեղոսէ . (զոր և յա-
ռաջ բերէ բողլանդ 'ի յունվարի 14 .) (Զ) Ը
պատմի նահատակութի բազմաց , և ազա-
տութի թէոդուլոսի որդւոյ սքյն նեղոսի 'ի
գերուէ . զորոյ զգինն տունեալ էր եմս ոմն .
և նա բռնադատել ձեռնադրեաց քահանայ
զարբայն նեղոս և զորդի նորա զթէոդուլոս .
և զսորա ևս առնեն յոյնք զյիշատակ ը հօր
իւրում 'ի նոյեմբ . 12 . կմ 13 . և ասեն , թէ

յուստինոս կայսրն ետ բերել զնշխարս յբլն
նեղոսի և յբլն թէոդուլոսի որդւոյ նորա ՚ի
կոստանդինուպօլիս , և եդ ընդ խորանաւ ՚ի
տաճարի սքց առաքելոց , որ և սքյն պօղո-
սի առաքելոյ՝ ՚ի տեղին կոչեցեալ որփանո-
տրոփիոն , իմ որբանոց կմ որբադարման :

Արսենիոս հայրն , կմ հայրն Արսէն :

Հ . հայրն . 10 : Հ . հայ . 8 : Ա . յուլ . 19 :
Բուլլանդեանն պիւնիոս անդ՝ այլովին հանդերձ : Ա՛ե-
րաբ . առ . սուր : Ա՛քն Բէոդորոս սարադիպէս :

Արսէն կմ արսենիոս , որ թարգմանի արու
և արի , էր ազգաւ և քաղաքաւ հռովմայեցի՝
յերևելի և ՚ի պատուական տոհմէ նախա-
րարացն հռովմայ . (թող զոր ոմն յանժանօթ
հեղինակաց գրեաց՝ թէ իցէ եղբայր եւփի-
միանոսի հօր սքյն ալեքսիանոսի) . և որպս
մեծութք , նոյնպէս և գիտութք հռովմայ-
եցի և հելլենացի դպրութե էր ականաւոր
՚ի մէջ հռովմայ , հանդերձ երկիւղած և ա-
ռաքինի վարուք . վսյ՝ որպս բազումք աւան-
դեն յառաջնոց , ընտրեցաւ ՚ի սքյն դամասո-
սէ հռովմայ հայրապետէ , և ձեռնադրեցաւ
սարկաւազ եկեղեցւոյ :

Հաւուրսն յայնոսիկ յամի տն 383 . մեծն
թէոդոս արար իւր գահակից կայսերութե
՚ի կոստանդինուպօլիս զերէց որդի իւր զար-
կադէոս մանուկ վեցամեայ . և զի համբա-
ւեալ էր իմաստութի արսենիոսի՝ ետ բե-
րել

ընել զնա 'ի վերջին ամի դամասոսի պապին
'ի հռովմայ 'ի կոստանդինուպօլիս , և կար
գետաց զնա դաստիարակ արկադէոսի . 'ի նոյն
աւուրս ծնաւ և ոնորիոս կրտսեր եղբայր նր .
և իբրեւ եղև ութամեայ , և սա ևս օգոստաւ
կոն պատուով տուաւ 'ի դաստիարակութի
լն ձեռամբ արսենիոսի յամի 392 : Մ. Բ. Ե. Ե. Ե.
Ժամ եկն արսէն 'ի պալատն արքունի , ըստ
ստուգագոյն հաշուի ասի լինել քսանւինն
ամաց . և եկաց 'ի պալատան ամս մետասան
մինչև 'ի քառասնամեայ հասակ իւր . զոր այլք
այսպէս 'ի հաշիւ արկին . ոնք թէ ժն ամաց
եկեալ իցէ , և իս ամս կացեալ 'ի պալատան :
Իսկ ելք նր 'ի պալատէն՝ ըստ մանց եղև 'ի
վերջին ամս մեծին թէոդոսի , և ըստ այլոց
յետմահու նր յաւուրս թգրուէ արկադէայ
և ոնորիոսի , վն այլևայլ պատճառաց . յո-
րոց ստոյգն է այս :

Տեսեալ արսենի , զի 'ի պալատան ըմբռնել
կայ 'ի փառս և 'ի գրգանս և 'ի հոգս Յի՛ որք
ընկղմեն զհոգի նր 'ի կորուստ , ստէպ կար
դայր առ ան արտասուօք . տէր ցոյց ինձ ճաւ
նապարհ , յոր գնացից , և կեցից . և յաւուր
միում եղև առ նա ձայն . արսենիէ , եթէ
կամիս կեալ , փախի՛ր 'ի մարդկանէ , և կեց
ցես : (Յայնժամ զօրացեալ անք՝ առ ոտն կո-
խեաց զամ վայելութիս Յի , և ոչ ումեք 'ի
վեր հանեալ զխորհուրդն՝ ել գաղտ յարքու-
նեաց և նաւեաց յաղեքսանդրիա եգիպտաց-
ւոց . և եկեալ յանժանութս 'ի սկիտէ՝ մա-
տեաւ առ քահանայս եկեղեցւոյ , և ասէ .

վասն ան արարէք զիս միայնակեաց , և ցուցէք
զճանապարհ՝ որով կեցից :

Եւ նք առեալ տարան զնա առ հայրն յով-
հաննէս կարճահասակ . որոյ հայեցեալ ընդ-
նա՝ կամեցաւ փորձել զխոնարհութի նորա ,
և զճշմարիտ կամս կրօնաւորութե . և հիւր-
ընկալեալ զեկեալսն՝ սկսաւ ուտել սէր ընդ
նս , ոպ ոչինչ հոգալով զարսենիոսէ . ապա
առեալ պաքսիմատ մի՝ ընկէց հեռագոյն՝ ի
գետին , և ասէ ցնա . կեր , եթէ կամիս : Եւ
արսէն խոնարհեալ յափսիթերս գնաց , և
առեալ զպաքսիմատն՝ կերաւ : Եւ ապա ասէ
հայրն յովհաննէս ցեղբարս . երթայք խաղա-
ղութք , և աղօթս արարէք վս մեր . գիտաս-
ջիք , զի փորձ գտաւ եղբայրս այս , եթէ կա-
րող է լինել միայնակեաց : Եւ հարցին ցար-
սէն , թէ զի՞նչ խորհէիր ի սրտի քում յու-
տելն զպաքսիմատն . նա ետ պիտի . ասէի ,
թէ մեծ է ինձ ուտել ոպ շուն զփշրանս սե-
ղանոյ սքց : Եւ նք զարմացան՝ առանց գի-
տելոյ , թէ ո՞րք իցէ :

Եւ ցեալ արսենի ժամանակս սակաւ ը երա-
նելոյն յովհաննու՝ ուսաւ ի նմէ զնմ կարգ-
միայնակեցուն . և ապա նստաւ յառանձին
սենեակ՝ ոպ զմի ի հարց անտի սկիտացւոց
նմ խոնարհութք և լռութք . մինչև յայտ-
նի եղև անուն սրբութե և իմաստունե նորա .
քանզի և գիր յինքնակալաց եկն առ նա ին-
դրակօք՝ բազում կարօտանօք հանդերձ , զի
թէ ոչ դառնայ , գոնեա աղօթեսցէ վս նց .
առաքեցին և ինչս բաշխել միայնակեաց .

այլ

այլ նա ոչ էառ յանձն . և յայնմ հետէ առաւ
 ւել ակն ածէին 'ի նմանէ ծերքն սկիտոյ :
 Սայց նա փախչէր յիմ փառաց , և ոնք տգէտ
 ոք ձեացեալ՝ հարցանէր խրատս 'ի ծերոց .
 և յասել ոմանց ցնա , թէ դու գոչով հմուտ
 ամ գիտուէց՝ զիմ րդ հարցանես ցգեղջուկ
 եգիպտացիս , ասէ արսէն . զհռովմայեցւոց
 և զյունաց զամ իմաստութիւն ուսայ , բայց
 զամ իմաստ գիտութե գեղջկացս այսոցիկ և
 ոչ զայբուբենն գիտեմ : Եւ այն զի հմուտ
 էր հին և նոր կտակարանաց . այլ ոչ միւեր
 մեկնել զբանս գրոց :

Եւ իբրեւ հանդարտեչ նստաւ հայրն արսե-
 նիոս , դարձեալ ասէր առ իմ . տէր ցոյց
 ինձ ճանապարհ , որով կեցից . և լռաւ ձայն ,
 զի ասէր . արսենիէ՝ փախիր , լռեա՛ , հան-
 դարտեա՛ . զի այսոքիկ են արմատք կենաց
 անմեղութե : Եւ այլ ևս քան զևս ետ զանձն
 յառանձնուի . դուն ուրեք երեւեր մարդոյ ,
 և ստէպ փոխէր զբնակութի իւր յայլևայլ
 սենեակս 'ի սկիտէ՝ փախչելով միշտ 'ի տե-
 սութե մարդկան . և ո՛ւր և նստէր՝ ունէր 'ի
 ձեռին կմ 'ի վր ծնգաց սպունգ իբրեւ թաշ-
 կինակ 'ի սրբել զարտասուս . քանզի տոճան
 նմ շնորհք աղօթից և արտասոճաց առաւել
 քան զիմ հարս . և ըն օրինակի մեծին ան-
 տոնի՝ յերեկոյի շաբաթուն թողոյր զարե-
 գակն 'ի թիկանց , և ընդ առաւօտս կիւրա-
 կէի տեսանէր 'ի դէմս իւր ծագեչ . և ինքն
 երբեմն տեսանիւր որպէս հուր վառեալ . և
 պարզապէս՝ միայն մարմնով յերկրի էր , և
 հոգ .

հոգւումն առ անձ . առաւել ընկղմեալ 'ի խռկումն մահու և ահեղ դատաստանին ան , որ հարկաւ բերէ զզեղջ և զամբ զշնորհս : Ալ իբրև գայր յեկեղեցին , զսիւնիւն կայր . զի մի ոք տեսցէ զերեսս նր , և ոչ ինքն զայլ ոք տեսցէ :

Վսէ ցնա երանելին մարկոս . ըկր փախչիս 'ի մէնջ հայր : Վսէ ծերն . գիտէ ան , զի սիրեմ զձեզ . այլ ոչ կարեմ լինել ը ան և ը մարդ կան . զի 'ի վեր անդր յերկինս հազարք և բիւրք հրեշտակաց մի կամա ունին . իսկ մարդիկ բազմադիմի կամա ստացան . և ես ոչ կարեմ թողուլ զան , և պարապել մարդկան : Ակն ոմն և բախեաց զդուռն հօրն արսենի . և նա եբաց , կարծեր ' թէ աշակերտ իւր է . իսկ իբրև ետես ' թէ այլ ոք է , անկաւ 'ի վր երեսաց իւրոց . և եկեալն աղաչէր յառնել և խօսել ինչ յօգուտ . և ոչ յարեալ մինչև գնաց 'ի նմանէ :

Վնացեշ երբեմն թէոփիլէ արքեպմոն աղեքսանդրու և իշխան ոմն առ հայրն արսենիոս ' ինդրէին լսել 'ի նմանէ բանս կենաց . իսկ ծերն լուեաց փոքր մի . և ապա ասէ ցն . եթէ ասացից ինչ ձեզ , պահէք զայն . և նք ուխտեցին պահել : Վսէ ցն ծերն . ուր և լուիցէք զկալն արսենիոսի , մի բնաւ մերձեանայք 'ի տեղին յայն : Յայլում ժամու յղեաց թէոփիլոս զոմն առ հայրն արսեն ' ասել . եթէ դամ , բացցե՞ս ինձ զդուռն . և նա ասէ . եթէ քեզ բացից , և ամենեցուն բացից ' որք գայցեն . յայնմ հետէ այլ ոչ ևս նստիցիմ աստ

աստ : Իբրեւ լուսաւ եւնան , ասէ . եթէ հալաւ
 ծել զսքն 'ի տեղւոյն երթամ , ոչ և սգնացից :
 Եկեալ 'ի հռովմայ կոյս ոմն դուստր իշխաւ
 նի՝ ազգական արսենիոսի , միջնորդ կալաւ
 զթէոփիլոս եւնան , զի հաւանեցուցէ զծերն՝
 տեսանել զնա . իսկ ծերն ոչ էառ յանձն :
 Իբրեւ լուսաւ զայս կոյսն , եկն անձամբ յա-
 նապատ՝ ասելով . հաւատամ յիմ՝ տեսա-
 նել զնա . զի ոչ եթէ մարդ խնդրեմ տեսա-
 նել , այլ՝ հրեշտակ . և զի դառաւ ծերն ար-
 տաքոյ խցին , տեսել զնա կոյսն՝ անկաւ ու-
 բախուծք առ ոտս նր : Իսկ նա յարուցեալ
 զնա բարկուք՝ ասէ . եթէ կամիս տեսանել
 զերեսս իմ , ահաւասիկ եմ՝ տեսցես . այլ
 նա յամօթոյն ոչ կարաց հայել 'ի նա : Մտե-
 ցնա ծերն . միթէ ոչ լսէիր զգործսն իմ . շատ
 էր քեզ զնոյնս տեսանել՝ կալով 'ի տեղիդ .
 և զիա՞րդ իշխեցեր դալ հատանել զայսքան
 խորս ծովուց . ոչ ծանեար՝ թէ կին ես , և
 չէր արժան քեզ ելանել ուրեք . կմ թէ զի-
 ա՞րդ գնասցես դու 'ի հռովմ , և պատմեցես
 այլ կանանց , թէ տեսի ես զարսենիոս . և
 արասցես ճանապարհ զծով նմ կանանց դալ
 առ իս : Մտե կոյսն . եթէ կամեցի նոր , ես
 պնացից , և խրատեցից զայլս՝ զի մի ոք եկեա-
 ցէ աստ . այլ աղօթեա՛ զս իմ հայր , և յի-
 շեցես զիս յաղօթս քո : Մտե ցնա ծերն ,
 և ես աղօթիւք խնդրեցից 'ի նոնէ , զի խլեա-
 ցէ զյիշատակ քո 'ի սրտէ իմմէ : Եւ արձաւ
 կոյսն առ եւնան լի անչափ տրտմութ . և նա
 բժշկեաց զմիտս նորա , ասելով թէ վս հոգ-

Լոյ քո միշտ աղօթեսցէ :

Եղբայր ոմն եկեալ առ հայրն արսենիոս ,
 և ոչ գտեչ համարձակուի , գնաց առ հայրն
 մովսէս՝ որ յաւազակացն էր , և եգիտսէր , և
 ընունելուի յոյժ : Եւսա ասէ՝ որ առաջնորդ-
 դէրն , ցեղբայրն . տարայ զքեզ առ օտարն
 հռովմայեցի , և արդ բերի առ այս եգիպ-
 տացի . արդ ո՞րի սոցանէ բարի թոճեցաւ քեզ .
 իսկ նա ասէ . ես ը ժամս զեգիպտացին հա-
 ճեցայ : Եւ լոճեալ զայս ոմն ՚ի հարցն՝ աղօ-
 թեաց առ անձ , և ասէ . տէր ցոյց ինձ ըզ-
 գործս զայս , թէ ո՞րպէս է . զի մին այն փախ-
 չի ՚ի մարդկանէ վր անոճան քո . և երկրորդն
 սիրէ զմարդիկ վասն անոճան քո : Եւ ահա
 յայտնեցան նմա երկու նաւք մեծամեծք ՚ի
 գետս ինչ . և ետես՝ զի ՚ի մինն էին հոգի նոյ
 և հայրն արսենիոս , և անցին յայնկոյս լը-
 ութիք և հանդարտութիւն . իսկ յերկրորդումն
 էին հրեշտակք նոյ և հայրն մովսէս , և զի
 տային ուտել նմա մեղր ոք , և այնպէս ան-
 ցանէին յայնկոյս :

Հայտնի են ՚ի հարանց վարուց և այլ սքան-
 ճելի քաղաքավարութիւնք և հոգեւոր խրատք նա
 հօրն արսենի . զորս չէ տեղւոյս երկրորդեւ ,
 ում և զտեսիլս նր , և զմրցանս ընդդէմ դի-
 ճաց : Եւ ան լիցի յիշել ստեպ զսոստիկ ա-
 ռածս նր ՚ի շահ մեծ հոգւոց : Եւ թէ խըն-
 դրեմք զանձ , յայտնեսցի մեզ . և թէ կալցուք
 զնա , բնակեսցի առ մեզ : Հնազանդուի և
 խոնարհութիւն լծեալք հնազանդեն զդեան :
 Եւ որմէ հետէ ելի աստ , ՚ի վր բանի զղջացի
 բաւ

բազում անգամ . այլ 'ի վր լուռն ոչ երբեք .
 Սէր կալցես առ ամենեւեան , բայց մեկնե-
 լով մեկնեացիս յամենեցունց : (ոմանք ըն-
 թեռնուն . առ ի՞նչ ելեր դու աստ . 'ի վր
 բանի ևն) : այլ մեք՝ զկարգ պատմունն նորա
 բովանդակեացուք :

Լ՛րդ յետ կալոյ երանելոյն 'ի սկիտէ ամս
 քառասուն , յորժամ յարձակեցան 'ի սկիտէ
 մազիկք բարբարոսք միանգամ և երկիցս՝ յա-
 մի իբր 395 , և 434 , և ցրոճեցան միայնա-
 կեացք առ ժամանակ մի , էանց և հայրն ար-
 սէն աներկիւղ ը մէջ բարբարոսաց , և եկն
 'ի տրովադա , որ և տրոյն վերին բաբելոնի
 մօտ 'ի մեմփիս . և նստաւ 'ի տեղին կոչեցել
 վէմ տրովադայ՝ ամս տասն մի : Յետ այսո-
 ըիկ յամի 444 , որ է վերջին ամն հայրապե-
 տուն սթյն կիւրղի աղեքսանդրացւոյ՝ գնաց
 արսենիոս ծերացեալ՝ 'ի ստորին եգիպտոս 'ի
 կոնոպէ . և զկնի երից ամաց հիճանդացել
 'ի կողմանս աղեքսանդրեայ՝ դարձաւ առ ա-
 շակերտս իւր 'ի վէմն . (այն են աղեքսանդրոս
 և զոյիլէ փառանացիք՝ երբեմն աշակերտք
 հօրն աղաթոնի , և դանիէլ փառանացի .) և
 կացեալ անդ այլ ևս ամս երկու՝ փոխեցաւ
 առ անձկալին իւր քս յամի իմն 449 կմ 450 .
 և թաղեցին զնա աշակերտք նր ը հրամանի
 նր թաղումն անշուք 'ի տեղին ստրովէս կո-
 չեցեալ , 'ի հասակի զէ ամաց . զոր ոմանք
 ճի կմճը թոճեն . և այլք կանխագոյն դնեն
 զմահ սթյն յամի իբր 445 . և ոմանք , 430 :
 () վարս՝սք հօրն արսենի՝ բաց 'ի բանից գտե-

Լոց'ի կարգի հարանց վարուց , գրեաց մետա-
 փրաստես և այլք ինիք ինիք յաւելունածով .
 այլ լաւագոյն քան զամենեսին և պանծալի
 գրեաց սքեյն թէողորոս վանահայր ստուգի-
 տաց կմսպուղեից՝ ծաղկեալ գրով և վաս-
 տակօք 'ի ը և 'ի թ դարու , որ եհաս մինչև
 ցամ'ն 826 : Իայց բանք ամենեցուն հաս-
 տատեալ են 'ի վր բանից հօրն դանիելի ա-
 շակերտի սքեյն և առաջին գրչի վարուց նր :
 Սատմեաց և հայրն զոյիլէ քահանայն տա-
 միթոյ , թէ արք եօթն սինկղիտիկոսք հռով-
 մայեցիք նախանձեալ հօրն արսենիոսի՝ ե-
 կեալ միանձնացան յանապատին սկիտոյ . որք
 յայնպիսի խոնարհութի և յաղքատութիւն
 ետուն զանձինս , մինչև անօթ նոցին էր խեց
 կրիայից . և ասէին . գուցէ տեսցէ նոր զաշ-
 խատութիւնս զայս , և թողցէ զմեզս մեր :
 Իսկ սքեյն հերոնիմոս 'ի կենդանութեան նր
 հօրն արսենի գրէր զայն բան 'ի թղթի իւ-
 րում ինչ . առ այլ . * () ինչ պատմեցից ես
 զմակարիոսաց , զարսենիոսաց , զսրապիո-
 նաց , և զայլ ևս անունանց՝ որ սիւնք են քսի || :
 Իսկ իբրեւ լուաւ հայրն պիմէն՝ եթէ ննջեաց
 հայրն արսենիոս , ողբաց և ասէ . երանի է
 քեզ հայր արսենիոս , զի ողբացեր զանձն քո
 յՅիս յայսմիկ . զի որ ոք աստ ոչ ողբասցէ
 զանձն , 'ի հանդերձեւն ողբալոց է . զի կամ
 աստ կամաւ , և կամ անդ աւամայ վն տան ,
 ջանացն պարտիմք ողբալ :

Սխիանոս . և հայրն սիսոյի :

'Ս վարս հարց :

Ար 'ի տօնացոյցս մեր գտանեմք աստանօր զանունն սխիանոս կմ'սխանոս , որոյ չիշատակ 'ի հայերէն հարանց վարս , պարտ է ասել՝ Թէ կամ է սա երևելին 'ի միայնակեացս հայրն սիսոյի , և կմ'սխիննիոս նշանակեալ 'ի պալադիոսէ և յայլոց . զորոց տացուք փոքր 'ի շատէ տեղեկուի :

Իստ պալադիոսի՝ արքայն սխիննիոս կամ սխիանոս էր ազգաւ կապադովկացի՝ աշակերտ հօրն ելպիդիոսի կապադովկացւոյ՝ յայրս երիքովի 'ի լերինն լուկայ . և յետ կրթելոյ յոտս Ծերոյ զամս վեց կամ եօթն յամ առաքինութիս , փակեաց զանձն 'ի գերեզմանի միում զամս երիս ոտնակացուք յաղօթս . և հառ իշխանութի 'ի վր' դիւնաց . և այժմ ասէ դարձ արարել յերկիր իւր՝ արժանի եղև քահանայուէ , անարատ վարուք և անախտուք , և է հիւրասեր յոյժ , թէպէտև աղքատ , յամօթ ժլատ մեծատանց :

Երդ՝ ոչ գիտեմք , արդեօք սոյն ասէ 'ի Ծերուն յիշատակեալն 'ի յովհաննէ մոսքոսէ 'ի յաջորդ դարու գրելով այսպէս : Սատմեաց մեզ հայրն մեր գրիգոր արշիմանտրիտ վանաց Թէոդոսի արքայի , թէ յաւուր միում գնացի առ արքայն սխիննիոս անապատաւոր . և էր սա Ծեր , որոյ թողել զեպսուի իւր վր' քնի՝

քոր՝ եկեալ էր մօտ յամուրն բեթաբրայ՝ իբր վեց մղոնաւ հեռի՝ ի յորդանանէ, և վարէր զկեանս առանձնութե : Այլ իբրեւ բախեցի զդուռն նոր՝ յետ բազում ժամու եբաց աշակերտն, և ասէ, ցիս . արդարեւ նոր արբայ՝ խօթացաւ ծերն մինչև ի մահ . այլ աղաչեաց զամ՝ զի նախ քան զփոխումն իւր լուսնիցէ ըզդարձ քո այսրէն . քանզի երթեալ էր իմ՝ ի կոստանդինուպօլիս վա պիտոյից վանաց առ բարեպաշտ կայսրն տիբերիոս : Արդ մտեալ աշակերտին առ ծերն՝ պատմեաց զիմ եկս . այլ յամեաց ոչ սակաւ . և ապա կոչեաց զիս ի ներքս . և ահա գտաք զծերն ննջեալ խաղաղութիւն, որնպս թէ սպասէր լրոյ գալստեան իմոյ . և յողջագուրեւն իմում զնա՝ ասէ ցիս վախճանե՛լն մեզմով, բարեաւ եկն արբանս իմ . և անդրէն ննջեաց :

Այն ժամ ազդ արարի ի տեղիան յայնոսիկ՝ գալ ի թաղումն ծերոյն . և իբրեւ եկին և բրէին զգերեզմանն՝ ասէ ցբրօղս աշակերտ ծերոյն . արարէ՛ք սէր, և փոքր մի լայնագոյն փորեցէ՛ք, մինչև առնուլ զերկուս : Այս ասացեալ՝ եդ զանձն ի վերայ փախածին, և հանդեաւ ի խաղաղութե . և թաղեցաք զերկոսեանն ի միասին՝ զծերն և զաշակերտն նորա :

Իսկ յբ հօրն սիսոյի սքանչելի վարք և բանք սփռե՛լ կան ի գիրս հարանց վարուց . որ զառաջինն եկաց ի սկիտէ ը հօրն օրայ . և ի յաճախել անդ բազմութե՝ իբրեւ լուսաւ զվախճան յբ հօրն անտոնի, գնաց ի լեառն սէյն ան

անտոնի . և եկաց անդ զամս եօթանասուն
և երկու . առ որ գային եղբարք իբրև առ
հայր հոգւոց : Եկին և արիանոսք փորձել
զնա . իսկ նա ասաց աշակերտի իւրում աբ-
րահամու ընթեռնուէլ ՚ի լուր նց բանս ինչ ՚ի
գրոց սքնն աթանասի . յորմէ զամօթի հա-
րեալ՝ մեկնեցան անտի :

Համեաց երբեմն սպասաւորն հօրն սխտանի
գալ առ նա ամիսս տաան . և ոչ բնաւ ետես
այլ մարդ , և ել խնդրել զնա . և մինչ գնայր
՚ի ճանապարհին՝ ետես այր մի որսորդ փա-
րանացի յանապատ , որ որսայր զայծս վայ-
րի . և ասէ ծերն . ուստի՞ ես , և քանի՞ ժա-
մանակ ունիս յայս վայրի . իսկ նա ասէ . հա-
ւատա՛ հայր , զի երկոտասան ամիս է՝ որ կամ
աստ , և ոչ տեսի զերեսս մարդոյ բաց ՚ի
քէն : Իբրև լուաւ զայս ծերն , դարձաւ ե-
մուտ ՚ի սենեակ իւր , և ասէ . սե՛ սխտանի
կարծէիր՝ թէ գործեցեր ինչ համբերութի .
և ոչ միոյ որսորդի ճականի չափ գործեցեր :
Հարոյց երանելի ծերն և զմեռեալ մի . այլ
աղաչեաց զորս տեսինն՝ մի պատմել ումեք :
Իսկ մինչ հանդերձեալ էր փոխադրել յերկ-
րէ նք հայրն սխտանի , նստէին հարքն մերձ
առ նա . և լուսաւորեցան երեսք նր իբրև
զարեգակն . և ասէ ցն՝ . ահա եկն հայրն
անտոնիոս . և զկնի սակաւ միոյ ասէ . ահա
գունդք մարգարէիցն եկին . և առաւել պայ-
ծառացան երեսք նր . և դարձեչ ասէ . ահա
բանակք առաքելոցն եկին . և ապա սքանչե-
լի իմն փայլեցին երեսք նր . և խօսել սկսաւ

Ը ոմանս : Հարցին ցնա ծերքն . Ը որո՞ւմ
խօսիս հայր դու . և նա ասէ . ահա ժողովք
հրեշտակաց եկին տանել զհոգի իմ . և ես
աղաչեմ թողուլ զիս սակաւ մի , զի ապաշ-
խարեցից : Ասէն ցնա հարքն . ո՛չ է պիտոյ
քեզ հայր ապաշխարել . զի դու զամ զոր ինչ
պարտ էր առնել՝ արարեր : Սինի ետ ծերն ,
և ասէ . հաւատացէ՛ք ինձ հայրք , ո՛չ գիտեմ
զիս՝ թէ բնաւ սկիզբն արարի ապաշխարել .
և երկեան որք լուանն , և փառս մատուցին
այ :

Եւ ապա ասէ ծերն . նայեցարո՛ւք և տեսէ՛ք,
ահա եկն նորն , և ասէ , բերէ՛ք յիս զանօթ
անապատիդ զայդ : Իբրեւ զայս ասաց , եղև
ինքն ողջոյն իբրեւ փայլակն . և լցաւ տունն
անապատմելի անուշահոտութ . և ապա իսկոյն
կատարեցաւ . և լի եղեն հարքն ահի՛ւ և
խնդութ բաղմաւ . և զփայլակնացե՛լ նշխար
մարմնոյ նր եղին օրհնութ և մեծաւ պատ-
ուճով և ողջագութեւ լով՝ ի գերեզման անդ :

Հայրն Ղանիէլ :

Արք. հարց :

Բայտ ասացելոցս՝ ի ծաղիկն վարուց սքց՝ զա-
նազան որ ճգնաւորք եղեն դանիէլ ան-
ուճամբ : Առաջինն քաջածանօթ՝ է հայրն
դանիէլ աշակերտ հօրն արսենիոսի՝ պատ-
միչ վարուց նր , համանման վիշպին ներքին
առաքինութ . մինչ զի ոմ արսէն պատմէր
ինչ

ինչ ինչ ոմ զայլոց , զոր ինքն էր արարեալ ,
նոյնպէս և հայրն դանիէլ ծածկէր զառա-

քինութիս իւր՝ ոմ կատարեալ սկիտացի :
Երկրորդն է աշակերտ պափնուտիոսի՝ ոչ
կեփալայ , այլ բուբալայ կոչեցելոյ՝ քահա-
նային սկիտացւոց , և սարկաւագ նր . որ և
բռնադատեչ՝ ի վիշպէն՝ ձեռնադրեցաւ քա-
հանայ . այլ առ խոնարհութեն տակաւին սար-
կաւագուի և եթ առնէր հօրն պափնուտիո-
սի . և ըստ փափաքանաց իւրոց փոխեցաւ ի
կենաց յայնմ պաշտաման , և ոչ եհաս լինել
յաջորդ ի քահանայութե վիշպին իւրոյ :

Երրորդն է նշանաւոր ք զառաջինսն՝ մեծն
դանիէլ արքայ , այն է հայրն դանիէլ սկիտա-
ցի՝ քէնյ սկիտոյ՝ ի վեցերորդ դարու ի սկիզբն
թուականութե հայոց առ յուստինիանոս կայ-
սերաւ , այր ան և հոգի միայնակեցաց վերջ-
նոց . որոյ բազում են գործք մեծամեծք ըն-
դրելոցն ի վարս հարանց . զի ան ի ձեռն նր
յայտնի արար զբազումս ի գաղտնի ծա-
ռայից իւրոց , որոց էր հայր հոգւոր . և լի
արդեամբք գնաց զկնի նց :

Սի՛ ի սոցանէ է արդեօք և հայրն դանիէլ
եգիպտացի . որոյ աղօթիւք ետ ան զաւակ
ուսման ի բարեպաշտից . և ի բամբասել ան-
դուռն բերանոց զայրն ան , ոմ թէ ծնող լի-
նել մանկունն , ետ ան ծերն բերել զերե-
խայն քսան և հինգ օրեայ , և եհարց ցնա ի
բազմականին , թէ ո՞ր է հայր քո . և տղայն
մատամբ ցուցեալ զայրն կնոջ՝ ասաց . սա է .
և որք լուսնն՝ փառս ետուն ան :

Արապիոն Ծա Ծերն :

Հ. ապրիլ . 2 : Առլանդ . յոանվար . 25 : և Ալարս
հարց :

Աի է և բազում՝ Ծա հայրն սրապիոն . զի
բազումք եղեն սովին անոճամբ երևելի հարք
յեգիպտոս . զոր օրինակ հայրն սրապիոն՝ ի
նիտրիոյ լեռնէ , հայրն սրապիոն աշակերտ
հօրն թէոֆնայ , և միւս այլ առաւել սնոճա-
նի աբբայն սրապիոն՝ քահանայ և առաջնորդ
բիւր մի միայնակեցաց՝ ի կողմանս արսենոյի-
տայ . և սրապիոն եմբ թմոճայ՝ ձեռնադ-
րեալ ի սթյն աթանասէ՝ այր երևելի սրբու-
թիւ և իմաստութիւն : Այլ զգրեցելումն՝ մի է
աղաւնի իմ , կատարեալ իմ , սքանչելի եղև
քան զամենեւին՝ Ծա Ծերն սրապիոն , որ և
աբբայ սերապիոն կմ հայրն սրապիոն , ժա-
մանակակից մեծին անտոնի , և մեծին մա-
կարայ՝ իբրև աշակերտ նր . այր աղնոճական՝
կոչեցեալ ի Թնէ՝ ի միայնակեցուի , և յաջո-
ղեալ յամ գործս բարիս . աղքատ հոգւով և
մարմնով . մինչև չկարել իւր խրճիթ շինել ,
այլ շրջեր ը երկիրն եգիպտացւոց ոմ զան-
մարմին՝ առաքելական հոգւով . և այն զի
գիրս ոչ գիտեր , այլ ի խօսեւն՝ զամ գիրս՝ ի
բերան ունէր :

Աս վաճառեաց զինքն ի ծառայուի երկուց
փողահար հեթանոսաց . և ծառայելնց զե-
րիս ամս՝ դարձոյց զնա ի քմական հաւատս :
Այս

Եւ յառաջ յաղէքսանդրիա եգիպտոսի . ան-
տի նաւեաց յաթէնս , և իւրով աղքատին
ձեռով քարոզեաց նոցա զճշմարիտ իմաստասի-
րութի . և գտեալ անդ մանիքեցի զոմի մե-
ծատուն՝ յազգէ լակեդեմոնացւոց , վաճա-
ռեաց և նմա զինքն՝ ի ծառայ . և յետ երկոց
ամաց դարձոյց զնա և զտուն նոցա և մկրտեաց :
Եւ անց անտի ընծով՝ ի հռոմ՝ ոչ հաց ունելով
և ոչ այլ ինչ կերակուր , և ոչ գաւազան ,
բայց միայն մի պարեգօտ կամ կողոբ առանց
թեղանեաց , և աւետարան մի փոքրիկ . և
գտելէ անդ զկուսան արգելական՝ ի իմ ամաց
հետէ , որ նմա առաքինութիւն էր զարդարեալ ,
բայց մեծ ինչ համարէր զչերեիլն ումեք՝ ի
մարդկանէ , և կարծէր զանձն մեռել յՅէ ,
կրթեաց յէս կատարեալ առաքինութի խո-
նարհութի :

Եւ արձաւ յաղէքսանդրիա , և տեսեալ աղ-
քատ մի մերկ՝ որ դողայր ի ցրտոյ , ինքն մեր-
կացաւ՝ տալով նմա զպարեգօտ իւր . և ասէ
ոմն ցնա . հայրիկ ո՞վ մերկացոյց զքեզ . նա
եցոյց զաւետարանն , և ասէ . սա մերկացոյց
զիս . և ապա վաճառեաց զաւետարանն , և
թափեաց զոմն ի ձեռաց պարտատեարց :
Եւ բռն եկն ի խուցն , ասէ ցնա աշակերտն
իւր զսփարիա . հայր ո՞ւր է կողոբն քո . ասէ
ցնա . որդեակ առաքեցի զնա յառաջ՝ ուր
պէտն էր մեզ . և նա ասէ . ո՞ւր է և փոքրիկ
աւետարանն . իսկ ծերն ասէ . որ ասաց ցիս ,
թէ վաճառեա՞ զինչս քո և տո՛ւր աղքատաց ,
ես զինքն վաճառեցի , և իւրեան ետու . զի

Արապիոն ԾԵՐՆ ։

Հ. ապրիլ . 2 ։ Ռուլլանդ . յուհիվար . 25 ։ և Ալարիս
հարց ։

Աի է և բազում՝ ԾԵ Տայրն սրապիոն . զի
բազումք եղեն սովին անոճամբ երևելի հարք
յեգիպտոս . զոր օրինակ հայրն սրապիոն՝ ի
նիտրիոյ լեռնէ , հայրն սրապիոն աշակերտ
հօրն [Թէոֆնայ , և միւս այլ առաւել անոճա-
նի աբբայն սրապիոն՝ քահանայ և առաջնորդ
բիւր մի միայնակեցաց՝ ի կողմանս արսենոյի-
տայ . և սրապիոն եմպ [Թմոճայ՝ ձեռնադ-
րեալ ի սթյն աթանասէ՝ այր երևելի սրբու-
թիւ և իմաստուք ։ Այլ զբեցեւումն՝ մի է
աղաւնի իմ , կատարեալ իմ , սքանչելի եղև
քան զամենեւին՝ ԾԵ Ծերն սրապիոն , որ և
աբբայ սերապիոն կմ հայրն սրապիոն , ժա-
մանակակից մեծին անտոնի , և մեծին մա-
կարայ՝ իբրև աշակերտ նր . այր աղնոճական՝
կոչեցեալ ի Խնէ՝ ի միայնակեցուի , և յաջո-
ղեալ յամ գործս բարիս . աղքատ հոգւով և
մարմնով . մինչև չկարել իւր խրճիթ շինել ,
այլ շրջեր ը երկիրն եգիպտացւոց ոմ զան-
մարմին՝ առաքելական հոգւով . և այն զի
գիրս ոչ գիտէր , այլ ի խօսելն՝ զամ գիրս՝ ի
բերան ունէր ։

Աս վաճառեաց զինքն ի ծառայուի երկուց
փողահար հեթանոսաց . և ծառայելնց զե-
րիս ամս՝ դարձոյց զնս ի քրտական հաւատս ։
Այս

Եւ յս եղև յաղէքսանդրիա եգիպտոսի . ան-
տի նաւեաց յաթէնս , և իւրով աղքատին
ձեռով քարոզեաց նոց զճշմարիտ իմաստասի-
րութի . և գտեալ անդ մանիքեցի զոմն մե-
ծատուն՝ յազգէ լակեդեմոնացւոց , վաճա-
ռեաց և նմա զինքն՝ ի ծառայ . և յետ երից
ամաց դարձոյց զնա և զտուն նոր և մկրտեաց :
Ասանց անտի ը ծով՝ ի հռոմ՝ ոչ հաց ունելով
և ոչ այլ ինչ կերակուր , և ոչ գաւազան ,
բայց միայն մի պարեգօտ կամ կողոբ առանց
թեղանեաց , և աւետարան մի փոքրիկ . և
գտեչ անդ զկուսան արգելական՝ ի իմ ամաց
հետէ , որ նմ առաքինութիւն էր զարդարեալ ,
բայց մեծ ինչ համարէր զչերեիլն ումեք՝ ի
մարդկանէ , և կարծէր զանձն մեռել յՅէ ,
կրթեաց յէս կատարեալ առաքինութի խո-
նարհութի :

Վարձաւ յաղէքսանդրիա , և տեսեալ աղ-
քատ մի մերկ՝ որ դողայր ի ցրտոյ , ինքն մեր-
կացաւ՝ տալով նմա զպարեգօտ իւր . և ասէ
ոմն ցնա . հայրիկ ոմ մերկացոյց զքեզ . նա
եցոյց զաւետարանն , և ասէ . սա մերկացոյց
զիս . և ապա վաճառեաց զաւետարանն , և
թափեաց զոմն ի ձեռաց պարտատեարց :
Իբրև եկն ի խուցն , ասէ ցնա աշակերտն
իւր զսքարիա . հայր ոմ է կողոբն քո . ասէ
ցնա . որդեակ առաքեցի զնա յառաջ՝ ուր
պէտն էր մեզ . և նա ասէ . ոմ է և փոքրիկ
աւետարանն . իսկ ծերն ասէ . որ ասաց ցիս ,
թէ վաճառեա՛ զինչս քո և տո՛ւր աղքատաց ,
ես զինքն վաճառեցի , և իւրեան ետու . զի

Համարձակ լինուք անդ :

Եւ յստք ծերս եղև յանապատին ամս կէ . և
է ամ լը հօրեղբօր իւրում եկաց . զերիս ամս
յոտն եկաց , և զերկուս ամս ընդ յարկաւ
ոչ եմուտ . և դտեալ զնա ոմանց արտաքոյ
գեղջն՝ զի նստէր և լայր , հարցանէին զպատ-
ճառսն , թէ վո էր այդիցս լաա . և նա ասէր .
վո այն լամ , զի Թր ունիմ . և նա վատահա-
ցեալ՝ ետ յիս զգանձ իւր . և ես կորուսի զնա .
արդ չարաւ տանջելոց է զիս : Իսկ նք ընկե-
նուին նմա հաց , և ասէին . առ եղբայր կեր .
և վասն գանձուն՝ զոր կորուսեր , Թժ տացէ
զայն քեզ . և նա ասէր . ամէն :

Եւ յստք հայր սրապիոն է՝ որ առ ԵՔԵՆ աբբայ
մարկոս գնացեալ առաքմամբ հրեշտակաց և
լը հրեշտակս , իօսեցաւ լը նմա . որ ի մարդ-
կանէ զսա Ռայն կարօտեալ էր տեօանել
յայնմ ժամանակի , և ամփոփել զնա՝ դառ-
նայ անձառ ուրախուք՝ արժանաւորել էրաւ
նուէց : Երանելիս այս վախճանեցաւ ի սկիւ-
տէ ի խցի աշակերտի իւրոյ զաքարիայի , ի
կենդանութեան պիմէնի , արսենի , և այլոց
բազմաց , ի սկիզբն հինգերորդ դարու : Սա
էր աղգաւ եգիպտացի . և ի միակ կողոբոյն՝
զոր արկանէր զիւրե , կոչեցաւ սինդոնա-
զգեաց կմ կողոբաւոր :

Վ Ե անունն մակարիոսի կմ մարկոսի , զոր
յիշեմք ի տօնացուցի զկնի սրապիոնի , խօ-
սեցաք ի վեր անդր :

Վիմէն , որ և հայրն պատուոր :

Յ. Լ. օգոստ. 27: Սարգիս Կարանց :

Ետևող հարցն առաքինուէ՝ հնազունից
ասեմ, անտոնեանց և մակարեանց , և հայր
հարանց զկնի եկեղոց , ՝ Եր հայրն Վիմէն՝
Թարգմանի հովիւ . այն է յունարէն բիմին ,
և լատիներէն բասիլիկ : Եւ էին սորա եղ-
բարք՝ հայրն անուբ աւագ ըստ հասակի , և
հայրն պամբոյ այրն սքանչելի , և պայեսիոս ,
ը ամ եօթն եղբարք՝ միոյ մօր որդիք կրօնա-
ւորեչք՝ ի լեառն սքյն անտոնի և ի սկիտէ :
Եւ հայրն պիմէն էր նշանաւոր ի մէջ նոց
հոգեւոր գիտուի , իբրեւ ղեկավար ճարտար
հոգեւոր կենաց , և իբրեւ պատգամատու
յստեակոյս կողմանէ ամ միայնակեցաց . կեն-
դանի օրինակ և հայելի խոնարհուէ և ամ
առաքինութեց . զորմէ չէ բաւական ժամա-
նակս պատմելոյ . զի սփիւռ ծաւալեալ է
լուսափայլ վարք և վիշապուի նո՝ ի գիրս հա-
րանց վարուց : Ար և ի ժամանակի յարձակ-
ման բարբարոսաց ելեալ ի սկիտոյ հանդերձ
եղբարք իւրովք՝ եկն ի տեղին կոչեցեալ
տերեհուդ . և անդ երեւի լինել վախճան մե-
ծին պիմէնի՝ զկնի փոխման ՝ Եր հօրն արսե-
նիոսի :

Ինդ սոսին իմանամք և տօնօխմբեմք և զայլ
համօրէն ՝ Եր հարս եգիսլտացիս և զամ միայ-
նակեացս երջանիկ դարուցն այնոցիկ՝ յա-

ւորց անտի՝ սբ. լուսաւորչին մերոյ մինչև ցա-
 ւորս սբց թարգմանչաց և աշակերտաց նց .
 յորոց ոչ սակաւք եղեն նմանօղք առաքինու-
 թեց հարցն սկիտացւոց՝ ի հայաստան Յի .
 վոյ յօրինակս ինչ տօնացուցի կմ ճաշոցի աստ-
 դնի և յիշատակ սբ հօրն թաթլոյ և վարու-
 սի : Իսկ անունք սբց յովհաննիսեանց և
 սիմէոնեանց յիշատակեալք՝ ի պատարագա-
 մատուցի , և աստ յօրինակս ինչ ինչ տօնա-
 ցուցից՝ զոյդ ընդ օսկեանց և սուբիասանց ,
 կրկնակի միտս ընծայեցուցանեն . նախ՝ իբ-
 րև յովհաննէսք և սիմէոնք , և երկրորդ՝ իբ-
 րև աշակերտք կամ հետևօղք յովհաննու և
 սիմէոնի մեծանուն ճգնաւորաց . և ահա ը
 կրկին մտաց ևս գտանես ի վարս հարանց և
 ի պատմութիւնս ազգիս սյլ և այլ մեծա-
 մեծ միանձունս բազումս՝ իմա՝ յովհաննէս և
 սիմէոն կոչեցեալս , հանդերձ աշակերտե-
 լովք վարուց նց , ի դարս դարս : Եւ յիցե՞
 թէ և ի մեղ յաշակերտեալքս աշակերտաց
 նց՝ ի յետին և ի յետնեալ ժամանակիս՝ ե-
 րևեսցին նշոյլք լուսափայլ վարուց և առա-
 քինութեց նց . որպէս փայլեցոյց սքանչելա-
 պէս մատն իմ ի վիշապ մեր և ի նախահայրն
 մխիթար արքայհայր սեբաստացի՝ հարազատ
 աշակերտ մեծին անտոնի հարանց հօր՝ հե-
 ղինակի նմ կարգաց կրօնաւորաց :

XX

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք

'Ի Վերայ Եւագրի :

(1) **Թ**ողեալ՝ զոր վասն այլոց հարց եգիպտացւոց , զբազմօրինակ ծանօթութիս՝ որք ունին զտեղի թ եւա նեւ 'ի լոյս բովանդակ մատենի հարանց վարուց , պէտք եղեն մեզ 'ի կարգի վարուց սբց գտելոց 'ի տօնացու ցի ազգիս՝ զեւագր ճգնաւորն արկանել թ ծանօթու թք . զի մի տացուք զմեզ բազմաց ծաղրել , որպէս թէ զանսքն իբրեւ յբ տօնէ եկեղեցի հայաստանեայց . զոր քաւ լիցի ասել . միայն թէ խմաստուն լսողք անաչառ լոճիցեն զառաջիկայս դատ ճշմարտուն , որ անպատրու ունակելին է :

Արդ՝ յառաջ քան զնմ գիւրաւ արդարանայ տօնացոյց մեր , երբ ոչ որոշէ՝ թէ ո՞ր է եւագր կմ եւագրիոս եւ դեալն առնթեր պօղայ և մակարայ , ուն և 'ի պա տարադամատուցի յիշատակեալ զկնի նեղոսի և արսե նի . զի ուն տեսանեմք առ քննիչս , ոչ մի եւագր ճգնաւոր կամայր երեւելի եղև 'ի չորրորդ և 'ի հինգերորդ դարու , այլ զանազան , միայն թէ չէ՝ գիւրին քաջ որոշել զհամանուն անձինս 'ի նոյն 'ի դարս . օրինակ իմն՝ բոսսինոս ասէ , թէ հայրն եւագրիոս յիշատակեալ 'ի սբյն զոսիմոսէ 'ի հարանց վարս ոչ է պոնտացին , այլ բազմօք հնագոյն քան զնա . զնոյն կարէ ոք ասել և ըզ հօրէն եւագրէ , որ խօսակից լինի 'ի նոյն հարանց վարս թ հօրն արսենիոսի . ուն և այլ կմ նոյն եւագր խօսա կից լինի թ մակարայ . թող պոնտացին լիցի այն՝ ընդ որում խօսակից լինի հայրն պալատի : Թողից ասել և զեւագրիոս թարգմանիչ վարուց սբյն անտոնի 'իյունէ 'ի լատին . և զայլ գրաւոր և անգիր անուանակիցս նց : **Ա**յլ քանզի պոնտացին եւագր է առաւել հանդիսա ցեալ գրով և բանիւ , և գործ նր թարգմանեալ կայ՝ ուն յայլ ազինս , նոյնպէս և 'ի մեզ , եգեալ ևս՝ թէ ա նուն նր իցէ մտեալ 'ի տօնացոյց մեր , երկու պատճառք

կան

կան արդարացուցիչք : Առաջինն է այն , թէ ազգ մեր
ոչ երբէք գիտաց կմ լուծաւ՝ եթէ կայցէ զնմանէ ամ-
բաստանութի որոգինեան աղանդոյ . այլ միայն զսբ
վարս նր և զգովելի գործս իմացաւ , և ի նմին անխիղճ
'ի կարգ սբց հարց դասեաց :

Երկրորդ՝ զի և ամբաստանութին եղեալ լեզւմ նորին
եւագրի պոնտացւոյ որչափ և ծանր թուելիցի յաչս ոմանց,
յոչինչ համարեալ է առաջի իմաստուն կրիտիսաց , և
լուծեալ և ցրեալ . մինչ զի գոնեա վէճն մնայ վէճ 'ի
յետին խստութե , և ստոյգն ան մնայ գիտելի :

Գլխաւոր և առաջին դատախազ պոնտացւոյն եւագրի
է առիւծն հզօր սբն հերոնիմոս . բայց ոչ ազգէ ինչք
իրօք . զի կրիւք խօսի՝ գրդեալ 'ի չարախօսաց հարցն
սկիտացւոց . և ոչ գտեալ արատ ինչ 'ի վիպութե եւա-
գրի՝ զհոմաձայնութիս նր և եթ եպերէ , և աշակերտ
որոգինի անուանելով՝ ոչ ինչ բերէ 'ի նմանէ , որ ունի-
ցի զհոտ որոգինեան աղանդոյ : Եւ զի թէոփիլոս զգէմ
կալաւ հարց սկիտացւոց յուզողաց զորոգինեան բանս ,
ուր պարտ էր հերոնիմոսի ցուցանել՝ թէ կէսք 'ի նցէ
անմեղք էին , և կէսք մասապարաք , ոգւով թէոփիլո-
սի զամենեւին 'ի մի համար դասէ . եթէ կարէր և զոս
կերբեան բամբասէր . բայց հռովմ կարճեաց զլեզու
նր : Միայն սուր գրիչ նր միտեցաւ 'ի սբն յովհաննէս
եմմայ հայրապետ :

Արդ թէպէտե 'ի կենդանութե եւագրի ոչ անկաւ պա-
տիւն նր կմ գրոց նր 'ի գետին՝ բանիւք հերոնիմոսի , և
աւելի քան զհարիւր և յիսուն ամ իբրեւ ողջամիտ վիպ
և սբ ճգնաւոր ծանուցաւ՝ մանաւանդ յարեւելս , բայց
յետ այնորիկ 'ի լինել խնդրոց լեզւմ որոգինեանց՝ ոչ
միայն արեմտեայք սկսան վկայութե հերոնիմոսի դատա-
պարտ առնել զեւագր , այլև ոմանք յարեւելեայց՝ 'ի
պնդագոյնս խօսել զորոգինեանց :

Եւ արգարե ո՞ ոչ պղտորեացի յասացունածոց աստի քաջ
հռետորին հերոնիմոսի , 'ի Տէկն . Էրէմ . Գիրգ . Դ . յառաջաք .
* Յանկարծակի հերձուածն պիւթագորայ և զենոնի ,
,, աբաթիոս և անամարգիսիոս , քի է (ասէ) անչարչա-
,, րելիութե և անմեղանչականութե , որ երբեմն յորոգի-
,, նէս , և արդէն յաշակերտս նր 'ի գրուննիոս , յեւա-
,, գրիոս , և 'ի յովնիանոս խողխողեցաւ , սկսաւ կեն-

„ գանձանալ . և ոչ միայն յարեմտեան , այլև յարեւելեան
 „ կողմանս շէշ , և 'ի կղզիս կղզիս , մանաւանդ 'ի սիւ-
 „ կիլիս և 'ի հռոգոս , և շալախեւ զբազումս , և աճեւ
 „ օր քան զօր || . և ն :

Եւս առաւել՝ յասելն 'ի Բղն . ճշմ . առ կոեսիփոն ընդ-
 գէմ պեղագիոսի . * Եւազրիոս պոնտացի իբերացի ,
 „ որ գրէ առ կուսանս , գրէ առ միայնակեացս , գրէ
 „ առ այն կին՝ որոյ անունն սեուծե (այն է մեղանիա)
 „ վկայ լինի խաւարի նենգաւորուէ , 'ի լոյս ընծայեաց
 „ գիրս և առածս բէռի ոբաթիսս , զոր մեք (լատինք)
 „ կարեմք ասել անչարչարութի կմ անվրդովուի (իմա՝
 „ անախտութի) , երբ ոչ երբեք հոգին իճիք ախտիւ
 „ վրդովման շարժի . և պարզաբար ասել՝ ոմ թէ կամ
 „ քար է , և կմ անծ : Զսորս զգիրս չ արեւելս՝ զյու-
 „ նականս , և թարգմանուք աշակերտի նր հռուփինո-
 „ սի՝ զլատինականս , յոլովք յարեմուտս՝ վերծանեն :
 „ Որ (քի հռուփինոս) գիրս ևս գրեաց՝ ոմ թէ յաղագս
 „ միայնակեաց . և զբազումս 'ի նմին 'ի թիւ արկանէ ,
 „ որք ոչ երբեք եղեն (միայնակեաց) , և զորս լինեւ
 „ ստորագրէ , որոգինեանս դոչ և յեւսաց դատապար-
 „ տեալս (իմա՝ 'ի թէոփիլեանց) չիք տարակոյս . ք են
 „ ամմոնիոս , եւսեբիոս , եւթիմիոս , և նոյն ինքն եւ-
 „ ազրիոս , ևս և ովր և իսիդորոս , և այլք յոլովք ,
 „ զորս ձանձրոյթ է 'ի համար բերել : Եւ իւ լուկրե-
 „ տեան առածի , իբրեւ փայտոյ՝ օշինդր դառն՝ մաքառան-
 „ իւլ հնարելով , նախ զլրնոանս զբաթակին՝ օծեն մեղու անոյշ
 „ հիւսով : սոյնօրինակ և նա (հռուփինոս) զմի միայն զյով-
 „ հաննէս (եգիպտացի) եգ՝ 'ի սկիզբն գրոցն . (զի դիւր
 „ հռուփինոսի վն միայնակեաց՝ սկսանի 'ի վարուց յով-
 „ հաննու .) զորմէ չիք երկբայուի , թէ ուղղափառ է
 „ և նք . ոմ զի պատճառանօք նր զայլ հերետիկոսս՝
 „ զորս եգեալն էր , 'ի ներքս մուծցէ յեկեղեցի || :

Այս այն հերոնիմոս է՝ որ և կրիւք զգածեալ չդէմ
 հետևողաց սքյն մեղիտոսի անտիոքայ հայրապետի , որք
 երեք հիփոստասիս ասէին յերրորդուէ , բողոքէր առ
 դամասոս պապն՝ թէ հերետիկոսութի փակի յայդմ ձայ-
 նի . մահ է ասէ 'ի սանի աստ . և սակայն այն իսկ եղև
 դաւանութի ան ուղղափառաց . ոչ ապաքէն և զանախ
 առութի հոգւոյ խնդրեն և քարոզեն ան ուղղափառք ,

զոր

զոր հերոնիմոս ջանայ իմանալ անկրահանուի, և եպե-
րեւ. և այն զի քաջ գիտէր յուսարէն, պարտ էր որո-
շել թէ լը տեղւոյն այլ է Բաւոս, և այլ է Բաւի. որպէս
կիրք, և ախտք. արդ չէ մարթ անկիր լինել, բայց ջա-
նալոց եմք անախտ լինել. և եթէ այս անախտուի կո-
չիցի նաև անցաւուի կմ անչարչարուի և կմ անմեղան-
չահանուի, իմացեալ լինի յողջամտաց՝ անբաժ լինել լը
կարի յախտից և 'ի մեղաց: Եւ եթէ կամի հերոնիմոս
մաքառիլ լը հռուփինոսի, ոչ ստնանէ նովին եւագրի:
Բայց քանզի այսպիսի բանք հերոնիմեանց մնացին գրով
իբրև լըդէմ որոգինեանց, նմին իրի յետ ժամանակաց՝
ոյք կամէին դատապարտել զորոգինեան վրայուի, լը
նովին արատով արկին և զեւագր պոնտացի: Այլ այն
է զարմանալի և անգիտողուե արժանի, զի հինգերորդ
քր ժողովն՝ որ եղև առ յուստինիանոսիւ, և դատա-
պարտեաց զորոգինէս և զմուշար վրայուի նր, ոչ յիշեաց
զեւագրիոս. այլ սակայն յետինք եդեալ 'ի մտի՝ թէ
եւագր իցէ որոգինեան, իբրև զդատապարտելոյ խօսին
զնմանէ: Եւ ո՛ր կարէ տանել այսմ: Գիտեն անգիտ-
նաւորք, զի 'ի հինգերորդ ժողովն չիք անուան եւագրի.
ոնք և փոտ՝ որ քաղէ զայն ժողով, ուղիղ գրէ 'ի մաքե-
նագր. ԺԷ. ոյսպէս. * Վերժանեցաւ գործք է ժողո-
ւ լոյն. յորս հերքեցան երեք կոչեցեալ գլուխքն. որ
,, ինչ վն որոգինի. և նղովեցաւ ինքն և շարագրածք
,, իւր. որ ինչ վն գիողորի տարսոնացւոյ, և թէողո-
,, ըի մոպսուէստացւոյ. և սք նմանապէս նղովեցան.
,, նղովեցան և գրուածքն թէողորետոսի լըդէմ կիւրղի
,, գլուխք ԺԸ ||:

Այլ սակայն՝ քանզի սովորոնիոս պատրիարգ եէմի 'ի
թղթի իւրում առ սերգիոս պատրիարգ գրեալ էր ընդ
որոգինի և զանուն գիդիմոսի և եւագրի իբրև համա-
խոհից որոգինեան շաղփաղփուէ, և զի յետ ժամանա-
կաց յաւուրս վեցերորդ ժողովոյն ընթերցեալ եղև յա-
տենի այն թուղթ սովորոնիոսի, համարեալ եղև թէ
դատապարտել իցէ և եւագր, ոնք և գիդիմոս. և այս-
պէս խօսին պուգոնատոս կոստանդին կայսր, և լևոն ք
պապն յաւուրս զ ժողովոյ. տարասիոս պատրիարգ 'ի
ժողովն է. և մարտինոս անպապ. և 'ի պատմագրաց՝
թէոփանէս և կեդրենոս. յորմէ եղև և յետնագունից

կոչել զեւագր սլարզապէս որոգինեան . և յայտ է թէ
այս ամ' ոչինչ աւելի ազգէ քան զգատախաղուի հերո-
նիմոսի : Զայս ես ոչ յանձնէ ասեմ, այլ բանիւ անա-
չառ քննչաց :

Ապա թողեալ զմեծամեծ գովուին պաշադիոսի, հռու-
փինոսի, գեննագիոսի, սոկրատայ, սոզոմենոսի, և այլ
լոց բազմաց հնագունից և հարց եգիպտացւոց՝ 'ի վր
բանից և վարուց եւագրի իբրև զմիոյ 'ինչանաւոր սքց
ճգնաւորաց, յառաջ բերից միայն զվկայուի միոյ և եր-
կուց 'իյեալին քննչաց :

Անտոն պագիոս սյրն երևելի 'ի ծան. Բարոն. յամի 388 .
համար. ԺԷ. առ 35. ասէ . * Զեւագրիոս պոնտացի՝ ա-
,, շակերտ լինել գրիգորի նազիանդացւոյ վկայէ սոզո-
,, մենոս : Բազում ինչ գրեաց . որոց էթէ՝ հատուածք
,, ինչ, և էթէ՝ կոչմունք վկայութեց գտանին 'ի գիրս
,, կանոնաց, 'ի վարս և յառաժս հարանցն, 'ի շղթայս ,
,, 'ի գիրս քաղուածոց, 'ի գանձն ճգնաւորական, 'ի
,, պարապմունս առ կլիմաքոս, և ևս առ պաշադիոսի,
,, առ սոկրատայ, առ կլիմաքոսի, առ դորոթէոսի մաք-
,, սիմոսի, ուն և 'ի դամասկացին բիւլլիոսի, և 'ի պա-
,, շադիոս բիգովտեան : Գրեաց գիրք մի յաղագս ութ
,, ախտից . . . Ոսո վիպական յաղագս սք երրորդուն
,, առ որս միակեցական վարեն կեանս . . . և թուղթ առ
,, անատոլիոս յաղագս գործնական և դիտնական վա-
,, րուց . . . և գիրս գործնական . և այլ պիտաունու-
,, թի . . . Յայսոսիկ գիրս բազում ինչ իբր պանծալիք
,, գտանին 'ի պէտս բարեկարգուն վարուց || :

Այլ ճոխագոյն քննութիւն յետ տիլլեմոնտի առն ակնա-
ծելւոյ առ ամ' կրիսիսս՝ գրեաց յուստոս փոնտանինոս՝
մի 'ի քարտուղարաց հռովմայ՝ ապապէս վիագոռ առաքել-
լական պաշատան կոչեցեալ, 'ի գործս իւր տպագրելս
'ի հռովմ յամի 1742 . և ընծայելս բենեգիկտոսի ԺԴ . ուր
'ի է գիրս պատմ. ակոճիղայ, ասէ . Այլ և այլ են եւագ-
րիոսք համանունիք 'ի դարս հերոնիմոսի . մք եւագրիոս
եւնս անտիոքայ, եւագրիոս կարևոր ծանօթն յովհաննու
ոսկերեբանի, և եւագրիոս երէց դուէլ՝ 'ի ժողովն ակ-
ոճիղայ . իսկ բան մեր է ասէ զեւագրէ միայնակեցէ
պոնտացւոյ, որ է աշակերտեալ գրիգորի անծաբանի,
գրաւարդաց մեծին բարսղի, և ասրկաւագ ձեռնա-

դրեալ

դրեալ 'ի գրիգորէ նիւսացւոյ , առանձնացել յանապատն նիտրիոյ և 'ի սենեակս սկիտոյ , և կրթեալ ընդ ձեռամբ երկուց մակարաց • * ուր յաստի կենաց փո-

„ խեցաւ յառի ին 399 • յաւուր տօնի յայտնութե , ծի-

„ ամաց , յետ 'ի բաց հրաժարելոյ 'ի բեռանէ եպսոպէ-

„ զոր ջանայր դնել 'ի վր նր թէոփիլոս աղէքսանդրա-

„ ցի • • • •

„ Այլ թէ քանի՞ ասելուք հալածեալ իցէ թէոփիլէի

„ զմիայնակեացս՝ յորոգինեան անոճան կասկածի ե-

„ ղեալս , ասացաւ այլուր : Հերոնիմոս ընդհանրապէս

„ զթէոփիլէոյ կարծեաց զհետ երթեալ , զեւագր իբր

„ վարակեալ 'ի մոլորութիս ադամանդի (ք որոգինի՝)

„ նախ զառաջինն 'ի մէջ կարապետաց պեղագիոսի

„ թոճեաց • քանզի շատ էր որոգինասէր կարծիլ՝ առ

„ 'ի լինել կասկածելի իբրեւ պեղագեան • • • • Եւ թէ-

„ պէտ ցանկացաւ , մանաւանդ թէ ժտեաց թէոփիլոս

„ և ի նմա հերոնիմոս , զի առաքելական աթոռն հաս-

„ տատեսցէ զդատապարտութի թէոփիլոսի իդէմ որո-

„ գինի , այլ ոչ ընկալաւ զինդրելին • • • • Յովհաննէս

„ մոպքոս կմ սոփրոնիոս պատմուի հիւսեաց ոչ այնչափ

„ յարմար անոճան եւագրի • բայց տակաւին տեսա-

„ նեմք զնա տխուրսիճ սրբուէ մեծարել 'ի ձեռագիրն

„ բարբերինեան , և յայլ տեղիս ևս :

„ Վն արգարացուցման այնչափ ամբաստանութեց կու-

„ տելոց 'ի վր եւագրի՝ ան է դատաւոր • առ այժմ՝ 'ի

„ կողմն նր կայ այն , զի յանցանք որոգինականութե նաև

„ արանց սբց 'ի վր եղաւ • յորոց միջի զառաջինն տե-

„ ղին ունի ոսկեքերան , որպէս յայտ է անցն : Վարի

„ ստոյգ է , թէ գրոճածք եւագրի՝ որ կան , ստէսլ 'ի

„ վկայութի կոչին • (և թէ՝ անախտութի կմ անչարչա-

„ րութի , որ վն յաւէտ մեղագրի եւագր , ուղիղ մտք

„ վարի և 'ի սբց հարց , յերկար ցուցանէ) • • • •

„ Զեւագր 'ի կենդանութե յոչ ումեքէ ամբաստանեալ

„ գտանեմ • ուն և յետ մահոճան ոչ դք երբէք ամբաս-

„ տան եղև զնմանէ 'ի միջոցի հարիւր և յիսուն ամաց ,

„ բայց միայն հերոնիմոս • և ոչ իսկ նա ինքն թէոփի-

„ լոս աղէքսանդրացի՝ այլով մասամբ դառն հալածիչ

„ բազմաց 'ի միայնակեաց եգիպտոսի իբր որոգինեանց՝

„ իսկ և իսկ զկնի մահոճան եւագրի : Իսկ հերոնիմոս

,, շատ համարեցաւ չհաւանիլ թէ Եւաղր՝ վն յարեւոյ
 ,, նր բարեկամութի մեղանիա , 'ի հռութիւնոս , յամմո
 ,, նիոս , և յայլ միայնակեացս՝ յորս թէ ակամբ հայեր
 ,, թէոփիլոս : Բայց սակայն՝ ոչ ոք 'ի հին մատենա
 ,, գրաց առանց կանխելոյ զգովութի յիշատակեաց զԵ
 ,,ւաղր . ոչ պալադիոս , ոչ հռութիւնոս , ոչ սոկրատ .
 ,, Դ . 18 . ոչ սոզոմենոս . Գ . 30 . ոչ սբն պրոսպեր 'ի
 ,, Ժմկաղր . և ոչ գեննադիոս : Առաջք Եւաղրի սակա
 ,, ընկալելէն առ հարս յունաց , առ նեղոսի , առ մաք
 ,, սիմոսի , առ դամասկացոյն . և ևս 'ի պատմութե
 ,, ճգնաւորաց ոչ գուն ուրեք վարի հեղինակութիւն
 ,, նր . . . ոմ և 'ի շղթայս հարց յունաց . և զնոյն յա
 ,, ռաջ բերէ սբն դորոթէոս . գիրք . ԺԲ . յղ . վիպու
 ,, թեց : Բայց արդ՝ եթէ մի և երկու 'ի սոցանէ (ի
 ,, պալադիոս և հռութիւնոս) ոչ լաւ անուն ունին՝ իբր
 ,, յարեալք յորոգինէս , ապաքէն յոլովք են անկա
 ,, կածելի . և ոչ գոյ յարաբերութի 'ի մէջ նովատիոսա
 ,, կանոնէ՝ որ 'ի վր դնի սոկրատայ , և 'ի մէջ մոլորու
 ,, թե որոգինի և պեղագիոսի :

,, Ընթերցիր և զկանոն սբն անաոնի աբբայի զ'իւրոս
 ,, ընծայեալն յաբրահամէ եկեղացոյ . երես . 75 . ուր
 ,, կայ գովութի Երանելոյն Եւաղրի : Զի՛նչ ևս ասա
 ,, ցից զարանց սբց մեծամեծաց , թէ որս սերտ բարե
 ,, կամութի էր զօգեալ . զի՛նչ վն երկոցունց մակարաց .
 ,, զի՛նչ զարսենիոսէ , զի՛նչ զիսիդորոսէ պելուսիացոյ .
 ,, որոյ թուղթն մծա . գիրք . Ծ . գրեալ է առ Եւաղր
 ,, սարկաւադ . (կայ և թուղթ 'ի գիմաց գրիգորի անծա
 ,, բանի առ Եւաղր միայնակեաց) :

,, Զոր ինչ ասացի վն նր , թէ Ժողովն հինգերորդ ըն
 ,, գունելի եղև յառաքելական աթոռոյն՝ միայն ը դա
 ,, տապարտութե երից դլիոց , և ոչ Եւաղրի , զնոյն
 ,, հաստատէ հեղինակութի սբն բենեդիկտոսի անիաց
 ,, ոյ . որ ոչինչ զանգիտեաց 'ի ձայնէս անախարի՝ աբա
 ,, դիա , եղելոյ 'ի գիրս Եւաղրի . այլ մանաւանդ զերիս
 ,, պիտառնութիս նր իբրև անմոլարս և կարիօգոսակարս
 ,, կրօնաւորական կենաց՝ փոխադրեաց յիւր կանոնա
 ,, գիրս : Աւր թողից զայն , զի գրոհաճք Եւաղրի այն
 ,, չափ յարգի եղեն առ արեմտեայս , մինչ զի երբեմն
 ,, գիրք նր յաղագս մրցանաց առաքինութեց և մոլորեց՝

,, Ըն

„ ընծայեցաւ գլխաւոր վիպաց եկեղեցւոյն լատինաց
 „ ւոյ, օգոստինոսի և ամբրոսիոսի, ևս և լեոնի պա-
 „ սին, իսիդորոսի, և աւտպերաի • տէս 'ի յաւել-
 „ ուածն զ. հատորոյ գործոց օգոստինոսի • ևն . . .
 „ Այսոքիկ վն վիպուէ եւագրի : Իսկ որ ինչ վն վա-
 „ րուց նորա բանք իցեն, սպարէն չէ մարթ մտածել
 „ ինչ աւելի պարզագոյն և սրբագոյն քան զպատմուէ
 „ նր, թ որում պատմէ զայն պաշագիտս, որ ինն ամ
 „ ողջոյն ծանեաւ զնա || :

Եթէ գիտէին լատին քննիչք՝ որք և յօգոյ գիտեն փառ-
 տըս որսալ, թէ եկեղեցի հայոց ոչ միայն տօնէ զեւագր,
 այլ և 'ի պատարագի յիշէ յանյիշատակ Ժմկաց հետէ,
 անհրաժեշտ ապացոյց 'ի ձեռս առնուին զայն՝ առ ա-
 պացուցանել զմի յերկուց աստի • ք թէ կամ գոյ այլ
 սք եւագր ճգնաւոր՝ որիչ 'ի պոնտացւոյն, և կամ թէ
 պոնտացին իրաւամբք ջատագովի՝ յորոց ջատագովի :
 Եւ ահա մեք զայս և եթ կամեցաք ակն յայտնի նշանա-
 կել, և ոչ եթէ միւլ 'ի ինդիրս տարասպարտս • զի մի
 ընկնուք զերաւացի կշտամբուէ դրիգոր կաթուղիկո-
 սին մերոյ, թէ զի է ազգի մերում թեկն ածել օտար
 անձանց թ կռուով եղելոց՝ իբրև սք • միթէ գո՛ւնե-
 ցիք էին նոքա, կմ վաղարշապատեցիք • ևն : Ապա մնայ
 ազգիս անաչառ քննել զամ ասացեալքս, և ըստ նմին
 առնել՝ զոր արժանն է :

Վ.Ե.Ր.Վ. Ս.Ր.Ի.ՈՅՆ.

Նիկողայոսի սքանչելագործ հայրապետին
զմիւռնոյ, քմ միւռնայ :

Ն . ԴԵԼԻ . 11 : ՏԲ ԵԷԼ և Ճառնորդ . ԴԵԼԻ .
6 : Յ . 1 : ԴԵԼԻ . 6 : Ճառնորդ . 1 : ԷԷ = ԷԷ :
Բ . ՃՅ = ՃՅ : Գ . ԴԵԷ = ԴԵԷ . և Լ .
ԴԷԷ = ԴԷԷ : Ս . Երազ . առ սուր . ԴԵԷ . 6 : ՍԲ
պերդոս դաժանոս ներք . նիկող : և այլ : (1)

Ն. Ե. Ր. Վ. Ս. Ր. Ի. Ո. Յ. Ն.
և ամենահռչակ քմ հայրապետին
նիկողայոս սքանչելագործ , 'ի
սկզբանէ և այսր մեծապէս մե-
ծարեալ յարեւելս և յարեմուտս , և արագա-
հաս օգնականութիւնս հրեշտակ ազատարար
կարդացեալ ի ծով և ի ցամաք , յապուշ-
կրթէ զգրիչս վարուց նր' թող թէ զընթեր-
ցողս , և թէ զիարդ մարթասցին բովանդակել
զգործս նր զմեծամեծս 'ի ծննդենէ մինչև
'ի փոխումն 'ի կենաց , ոնք և զանբաւութիւն
հրաշիցն' որ 'ի կենդանութե և յետ մահ-
ուն : Եւ այս այնչափ , զի ոչ ոք յառաջնոց
կմ'ի յետնոց մարթացաւ զլիակատար պատ-
մութի նր տիրապէս ծաղկաքաղութի գլխա-
ւորեւ . այլ է որ զայս , և է որ զայն մասն
վա.

վարուց կմ զգործս կմ զսքանչելիս նր արձա-
նագրեաց, և կմ ներբողենի՜ զրոճատեալ

սակաւութ զբազումս յայտնի կացոյց :

Յայս առցես ինձ օրինակ զսկիզբն բանից
սքն պետրոսի դամիանոսի (որ էր Ժմկակից
սքն գրիգորի վկայասիրի 'ի Ժմ դարու) 'ի
ներբողեան սքանչելագործ հայրապետիս ,
ասելով . * Նիկողայոսս 'իմ , մանաւանդ թէ՜
և ձեր , ընտրեալ յորովայնէ , որ 'ի մանկու-
թէ , պարծանք երիտասարդաց , պատիճ ծե-
րոց . քահանայից փառք , քահանայապետաց
պայծառութի , զժողով ձեր իւրոջն ուրախ
առնէ տօնախմբութի : Այս այն նիկողայոս
է , որոյ սքանչելիք զեղուն ը ամ լայնութի
Յի , զոր գովեն տիեզերք և ամ բնակեալքն
'ի նմ : Ան զի այնչափ և այնքան հրաշք են
նր յաճախութի , զի ոչ հանձար գրագիտաց
առհասարակ բաւական լինին 'ի դրոշմել , և
ոչ մեք 'ի վերծանել . . . քանզի փառաւորութի
խոստովանող հայրապետիս յաղթէ ձայնի և
մտաց , լեզուի և գիտակցութե : Ան զի ա-
ճեն օրքան զօր սքանչելիքն , և ոչ դադարէ
հոգի այ առ 'ի յիշատակէ զօրականին իւրոյ
հանապազօրդէլ զիւր հրաշս : Փառաւորի 'ի
ծովու , գովի 'ի ցամաքի , կարգացեալ լինի
յամ 'ի վտանգս : Այք իջանեն 'ի ծով նա-
ւութ . . . նք տեսցեն զգործս նն , և զնիկո-
ղայոսի ամ զսքանչելիս 'ի խորս . . . Ամօք
ունի առիթս բերկրանաց , իբրև զի ման-
կունք զմանուկն գովեսցեն զպահեցող . երի-
տասարդք զերիտասարդն ազատարար երի-
տա

տասարդաց • կուսանք զփրկանական կեղտ ան-
ոճան կուսից • ծերք զկարեկիցն կարեաց ծե-
րոց ... Ն՝յլ արդ յետ հանդիսապէս քարո-
զելոյ գործոց նր գեղապանժ լեզուօք յու-
նաց՝ զի՞նչ ևս համարձակի թոթովել բանս
աղքատին ॥ :

Ն՝յդ ՚ի բազմապատիկ յունական գրութեց
անտի վարուց սքշն նիկողայոսի՝ երեքկին և
չորեքկին օրինակք կան և ՚ի զանազան ճա-
ռընտիրս մեր • յորս գլխաւորն՝ որ այն իսկ է
թարգմանեալն ՚ի վկայասիրէն , է գործ ու-
րումն ՚ի նախնեաց՝ երախտաւորելոյ ՚ի սքշն
նիկողայոսէ սքանչելեօք • որ այսպէս սկսա-
նի խօսել ՚ի յառաջաբանի իւրում • * () Իմ
սքս և զերջանիկ ընտրելս Իմ գովել և պատ-
ոճել ամենեցուն արժան է , և զյիշատակս
նց գովասանութի կատարել ... և ՚ի նցե
դարձեալ զայնոսիկ՝ որք նշանօք ևս սլայծա-
ռագոյնք ... խնամակալք և աստատանք կե-
նաց մարդկան • յորոց մի է՝ գլուխ և առա-
ջին ք զայլն՝ մեծս այս և լուսաւորիչ քա-
հանայապետս՝ սքանչելագործ հռչակաւոր •
և առաջնորդութի համբաւեալ , մեծ և բազ-
մասքանչ անուն՝ արագահաս օգնական • որ
՚ի ծագաց մինչև ՚ի ծագս Յի քարոզելով մե-
ծանայ և փառաւորի ... Ն՝մազգք և լեզուք ,
Իմ հասակ և Իմ որդիք մարկան՝ օգնական
զսա ՚ի վիշտս և ՚ի փորձուիս կոչեն ... քան-
զի թէ և ՚ի պատկեր նշանագրի , կամ աղօ-
թիւք յիշեալ լինի , և եթէ միայն սնունամբ
կոչեսցի , ժամանէ Իմ ուրեք , սքանչելագոր-
ծ է ,

ծէ , հանապաղ օգնէ իւրաքանչիւր ումեք
անպակաս . . . և յամ յձե աներկբայ առ-
նու վկայութի՝ յարածամ առ ամենեւեան
բարեգործելով

Ի ազումք յառաջնոցն և յայժմու արանց՝ ու
մանք բանիւք գովասանութե՛ն զհռչակաւոր
զայրս զայս զմեծս նիկողայոս գովեցին . և
այլք փոքր՝ ի շատէ մասնաւոր զարմանազան
սքանչելեաց նր պատմութի արարին . և կէսք
դարձեալ զսքանչելի գործս նր , որ յաճա-
խապէս յիշեալ լինի ամ ուրեք Իսկ ես
իսկ՝ ի փորձանս և ի նեղութիս եղեալ՝ յորո-
վակի վայելեցի յարագահաս նր օգնականութի-
ն , և պարտական նր մեծութեն կացի . . .
յոյժ ամաչելով ի հրամայողացն՝ հարկեցայ
գրել (զլիակատար պատմութի սքն) ։ Ի՞նչ
յլարձակ բանից այսր գրչի՝ համեմատութե
այլևայլ ճառընտրաց մերոց և այլոց ազգաց ,
քաղեմք և մեք զառաջիկայ վարս ։

Հռչակաւորս այս և երջանիկ քահանայա-
պետս նիկողայոս՝ այն է ըստ յունականին նի-
գօլասոս , յաղթող ժողովուրդ կմ ժողով ըր-
դեան՝ թարգմանեալ , էր ծննդեամբ ասիա-
ցի՝ ի լիկիացւոց նահանգէ , ի քաղաքէն միւ-
ռիոյ , կմ ըստ մանց՝ ի պանթեռայ , կամ ի
պատարայ՝ որ մօտ է ի միւռա կամ ի զմիւ-
ռին , ոչինչ հեռի ի զմիւռնիայ կմ սմիռնայ
քաղաքէն յոնիոյ , ցոյց յիշմիրէ ։ Ի՞նչուն հօրնր
եպիփան , և մօրն նունէ կամ նոմնիս , որք
գրեթէ ի ծերութե՛ն ընկալան ուխտիւք զա-
ւակ միամօր զնիկողայոս՝ յորովայնէ սրբել ,
և

և նախ քան զյղանալն ընտրեալ յայ : Աւ
 անժային յայտնութի յաղագս սբյս այսորիկ
 առ ծնողսն նր կատարէր . քզի իբրեւ ծնաւ ,
 և եղև եօթնօրեայ , մատուցեալ ոմանց առ
 'ի դայեկել' տեսին , զի կանգնեցաւ 'ի վր
 ոտից իւրոց 'ի քնարանի անդ' գրեթէ իբրեւ
 ժամս երկուս . և այնուհետև բարեպաշտու
 հի մայր նր ունի 'ինոր սամուէլ հայեր 'ի նա ,
 և անուցանէր ըստ այ : Աւ 'ի դիեցուցանել
 նմ զդարմանս կաթին' յաւելան և այլ սքան
 չելիք . զի 'ի չորեքշաբաթի և յուրբաթի'
 միանգամ միայն առնոյր զստինան 'ի մօրէն
 յինն ժամուն :

Աւ էր եղբայրն նունեայ՝ քեռի նիկողայոսի
 մանկանն՝ տր նիկողայոս եւս միւռիոյ՝ այր
 Ծբ և ընտեալ առաջի այ . վայ իբրեւ պատմե
 ցին 'նմա վս սքանչելի ծննդեան և զարմա
 նալի աննդեան քեռորդւոյ իւրոյ՝ իւրումն ան
 ունանակցի , գոհանայր զայ ուրախութե մե
 ծաւ . և ինքն պատմէր ամենեցուն՝ զոր ե
 ցոյց նմ տր տեսլեամբ 'ի ձեռն հրեշտակին՝
 վս երանելի մանկանն նիկողայոսի 'ի քն յա
 ռաջագիմութեն . և ասէր . նոր արեգակն
 տեսանեմ ծագել յերկիր . երանելէ հօտն՝
 որ հանդերձեալ է այսպիսի ունել հովիւ :
 Իբրեւ եղև մանուկն ամաց հնգից , աճեցին
 և ը նմա առաքինուէ շնորհքն . ետուն զնա
 'ի պատուական դպիր ուսուցանել նմա գիր .
 և եղև 'ի միում աւուր՝ յորժամ երթայր նա
 'ի դպրոցն , պատահեաց նմ կին մի 'ի գեղջէ
 անտի մօտ 'ի քաղաքն , անուն նորա նովնիս ,

գօսացեալ ոտիւք և տառապեալ յոյժ . ա-
ղաչէր զմանուկն՝ զի հանդիպեսցի բժշկուն .
և նր անօթս արարեալ , և կնքեալ զնա նշա-
նաւ խաչիւն՝ աղատեաց յախտէն :

Իսկ իբրեւ տեսին անասէր ծնողքն զպատա-
նեակն նիկողայոս՝ ի դուզնաքեայ ժամանա-
կի բաւականապէս լցեալ իմաստութիւն հոգ-
ւոյն , ապա խորհուրդ ի մէջ առեալ ընթ-
քեաւոյ նր ան նիկողայոսի՝ զտունեալն յայ
իբրեւ զպտուղ՝ Ծք ընծայեցին ի կղերիկոսու-
թի եկեղեցւոյ սբայ : Ար և պաշտեալ ամ-
սրբութիւն և անարատ քաղաքավարութիւն իբ-
րեւ հրեշտակ ի մարմնի՝ ձեռնադրեցաւ քա-
հանայ իննեւտասն ամաց՝ յեկեղեցի սբայն սիո-
նի , զոր շինեալ էր քեաւոյ նորա գեղեցկա-
զարդ տաճար ան . և յետ սակաւուց յորժամ
գնաց նիկողայոս եկան վառ խտի յեկեղեցի , ըզ-
հոգս եկեղեցւոյ յանձն արար երկուց եղ-
բարց իւրոց՝ արտեմեայ և երմիոնի , որք էին
վանաց երիցունք , ը քեաւորդւոյ իւրում նի-
կողայոսի քահանայի . վայ այլք համարին
զնա և հայր վանաց լեալ :

Յետ այսորիկ իբրեւ վախճանեցան ծնողք
նիկողայոսի քահանայի , եղեւ ժառանգ ըն-
չից բազմաց՝ լուեկեայն բաշխէր զանման աղքա-
տաց . և արար նաև զայսպիսի գործ ողոր-
մութե ի փրկութի հոգւոյ . լուեալ թէ այր
մի մեծատուն ի քաղաքին տնանկացեալ , և
անձեռնհաս գտեալ տալ զերեսին դատերս
իւր արանց՝ ը աստիճանի իւրում առաջնոյ ,
խորհէր ի պոռնկատուն դնել զկոյս աղջ-
կունսն :

կուռնան : Յայնժամ փութացաւ էառ սքն
նիկողայոս ընդ իւր ոսկի 'ի ծածուկ , որչափ
բաւական լինէր 'ի պէտս հարսանեաց ան-
գրանիկ դատեր առն . և տարեալ 'ի գիշերի
ընկէց զծրարն ընդ պատուհան : Աւ իբրեւ
այգ եղև , և ետես այրն զծրար ոսկւոյն 'ի
յատակս տան իւրոյ , հիանայր՝ թէ ուստի
իցէ . համարէր պարգև փայլ . և այնու ամուս-
նացոյց զառաջին դուստր իւր : Իբրեւ գիտաց
նիկողայոս՝ թէ 'ի բարի գործ կատարեցաւ
ողորմութիւն , միւսանգամ ընկէց 'ի գիշերի
այլ ծրար . և առեալ հայրն հարսնացոյց և
զերկրորդն 'ի դատերաց : Աւ յորժամ զեր-
րորդ դատերն զմասն ձգեաց սքն 'ի սովորա-
կան տեղին , իմացեալ առն՝ փութապէս ե-
հաս զկնի նիկողայոսի . և անկեալ յոտս նր՝
գոհանայր , և փրկիչ հոգւոց և մարմնոց կո-
չէր զնա . և սքն պատուիրեաց մի ումեք ա-
սել մինչև 'ի մահ իւր :

Ահատ սքն նիկողայոս և զնոճի ծառ մի , ու
րոյ լայնուին էր երեք կանգուն և կէս , իսկ
երկայնուին քառասուն կանգուն . յորում
բունեչէին դեք և զարհուրեցուցանէին ըզ-
գեղջուկս՝ առնուլ պաշտօն 'ի նոցանէ . ետ
սղոցել զտախտակս նորա , և տանել 'ի պէտս
սքն սիոմնի : Երբեաց աղօթիւք և զջուր
աղբերն , յոր ընկղմեչ էր կին մի այսահար .
բղխեցոյց և այլ աղբիւր բարեհամ 'ի լերին :
Ի՛նքին այր մի առ սքն կապեալ կրկին շրջ-
թայիւք՝ նիկողայոս անուն , որ ունէր այս
չար , և ընկեցին առ ոտս սքն . և նր գթաւ

ցեալ՝ ասէ . արձակեցէք զկապանսդ , և մի
երկնչիք . զի ինք մերձ է օգնել դմա . և ա-
սեն . յորժամ արձակեմք , փախչի , և ոչ ոք
կարէ ժամանել զհետ նր . ասէ սբն . ասա-
ցի՝ թէ արձակեցէք զդա , և թողէք երթալ
ի խաղաղութի . և այնպէս բժշկեալ՝ գնաց
այրն՝ ի տուն իւր ուրախութիւն :

Իսկ երանելին նիկողայոս քահանայ կամե-
ցեալ փախչիլ՝ ի փառաց , միանգամայն և ա-
ռանձնանալ միայնակեցութիւն յանապատն ե-
գիպտոսի՝ որ յայնժամ ծաղկէր լաւաջնոր-
դութիւն մեծին անտոնի աբբայի , պատճա-
ռեաց յեհմ երթալ . ըն որում և փափաքէր
երկիրպագանել սբ տեղեացն : Եւ եղև ի
միջածովել նաւին՝ ետես սբն , զի հակառա-
կորդն սատանայ ունէր ի ձեռին իւրում սուր
երկսայրի , և շրջէր զնաւովն և սպառնայր ,
մինչև ի կտրել զմալուխս առագաստին . և
սբն պատմեաց զտեսիլն՝ որոց էին ի նաւին .
և ասէ . որդեակք ամենեքեան յաղօթս կա-
ցէք . քանզի բարկութի մեծ հասանել կամի
ի վր մեր : Եւ ահա յետ երեկոյեան աղօ-
թիցն յանկարծակի եղև մրրիկ յոյժ և հողմ
առատիկ և ալեկոծութի մեծ ի ծովուն . մինչև
անկանիլ խաչին՝ որ կայր ի գլուխ կայմի նա-
ւուն . և մերձ լինել ընկղմիլ յերեսաց ա-
լեաց . վսյ ամենեքին՝ որ ի նաւին , զահի հա-
րեւք անկանէին արտասուճօք առ ոտս սբն :
Իսկ նա ասէ . մերձ է ինք առ ամենեսեան՝
որ կարդան առ նա որդեակք . և յաղօթել
սբն՝ դադարեաց հողմն և մրրիկն , և եղև
խա-

խաղաղութի :

Սակայն ոչ դադարեաց բանսարկուն 'ի խռովելոյ զնաւորդս . զի յորժամ ել երիտասարդ մի ամոլն անուն հրամանաւ սթյն 'ի վերայ սեանն , զի հաստատեսցէ զխաչն 'ի տեղի իւր , յիջանել անդ նր' ընկէց զնա սատանայ 'ի վայր , և մեռաւ . և ամենեքեան սուգ մեծ առին 'ի վերայ մանկանն , և ողբային անմխիթար : Իսկ սթն նիկողայոս ասէ . մի այդպիսի ողբայք , այլ ւաղաչեցէք զնա՝ զի կենդանասցի յամօթ դիւին . և իբրեւ մերձեցաւ նրն առ մեռեալն , և արար աղօթս , զարթեալ պատանին ոմ 'ի քնոյ . և առհասարակ փառաւոր առնէին զնա :

Իբրեւ հասին յաղեքսանդրիա , նաւավարք համբաւեցին զսքանչելիս սթյն . վսջ զեղաւ զնովաւ ամբոխն . և բերէին առ նա զախտաժէտս . և նա աղօթիւք բժշկեաց զնա . ընդ որս և զկոյր մի անտոնիոս անուն առ դուրս տաճարի՝ օծել ձիթով ճրագի եկեղեցւոյն : Եւ յետ շրջելոյ աւուրս քանի մի 'ի կողմանս եգիպտոսի՝ գնաց երանելին յեմ, և երկիրեպագ նք տեղեաց , ըն ոմանց՝ և պատուական խաչին . զի համարին զերթ նր լինել զկնի գիւտի խաչին 'ի ձեռն հեղինեայ . և այն ինչ խորհէր դեգերիլ յայն տեղիս , և առանձնանալ յանապատ , երևեցաւ նմա հրեշտակ ոմ , և ասէ . դարձ 'ի տեղի քո , և մի թողուր զեկեղեցիդ . և այնպէս եմուռ անդրէն 'ի նաւ . և դարձեալ աղօթիւք ազատեալ զնաւն յալեկոծութի եհաս խաղաղա-

դադութք 'ի միւռա լիկիոյ :

Եւ ելեալ ը առաջ նր եղբարք վանաց և եկեղեցւոյն իւրոյ՝ ուրախ եղեն յոյժ . և յետ աւուրց 'ի շինել սթյն դադութարան՝ ասաց իւրոցն պատրաստել արուեստաւորաց ընթրիս . և զի ոչ գոյր հաց , բայց միայն նկանակ մի , առեալ զայն սթյն 'ի ձեռս՝ օրհնեաց և մանրեաց առաջի ութսուն և երեք արանց . կերան ամենեքեան և յադեցան , և յաւելաւ 'ի կերողացն՝ յինն սեղանոյ երեք զամբիղ լի . արար և զայլ սքանչելիս 'ի պտղաբերուի անդոց յովհաննու վաստակաւորի :

Եւ եղև 'ի միում յաւուրց 'ի նիրհել սթյն 'ի սենեկի իւրում , ետեսայր մի լուսաւոր նըստեալ 'ի վր երիվարի , և 'ի ձեռին նր երեք մանգաղք հնձոց . համարեցաւ՝ եթէ 'ի հընձողաց աշխատելոց իցէ . ասէ ցոմն 'ի պաշտօնէից . բեր դմա երիս նկանակս հաց . և նա ոչ կամէր տալ յօժարութք . վրայ ասէ նիկողայոս . արդ երկու աղաւնիս առցէ և գնացէ . և նր առեալ զաղաւնիսն՝ եթող զմի 'ի մանգաղաց 'ի ձեռս նիկողայոսի , և ասէ . հասկ հնձոց հանդերձեալ է գալ 'ի վր Զի . պարտ է քեզ ունել զէն առ 'ի կնքել ըզհունձս , և աւանդել նին . զայս ասացեալ թռեաւ երիվարաւն :

Սարթուցեալ նիկողայոսի , և դարձեալ այլ տեսիլ տեսանէր . զի մեծ սեղանն եկեղեցւոյ անշքացեալ էր , և առաստաղն յաջմէ կողմանէ յերկուս հերձեալ . ուստի կաթեալ էր անձրև , և ջուրն ժողովեալ առ մեծ

մեծ դուռն՝ արտաքս ելանէր : Աւ յահի
լեալ Թբյն՝ աղաչէր զԹր յայտնել նմա զխոր-
հուրդս տեսլեանն : Ապա զկնի աւուրց եօ-
թանց երևեցաւ նմա այլ հրեշտակ՝ ի ձե ա-
ռաջնոյ . և ասէ . ես եմ միքայել՝ որ հանա-
պաղ կամ և պահեմ զքեզ . և այժմ առաքե-
ցայ ի Թնէ յայտնել քեզ՝ զոր ինչ հանդեր-
ձեալ է անցանել ըն Տս . և պատմեաց նմա
զպատառումն եկեղեցւոյ յերեսաց արիանո-
սաց ժամանակին . իսկ խորհուրդ մանդա-
ղին ասէ՝ որ տոճաւ քեզ , այս է . օժանդա-
կել քեզ ի հունձան՝ աղօթս առնելով մի
հոգւոց , որ հանդերձեալ են աւանդիլ ի
ձեռս Խյ Յէս լիկացւոց : Ասէ նիկողայոս .
ես այր մեղաւոր եմ , զիարդ կարեմ այդպէս
օգնել . և հրեշտակն ասէ . մանդաղն՝ զոր
տեսեր , զօրութի Խյ է . և նովաւ աւանդեա
զհոգիս մարդկան առ մեծ . զի ահա հունձք
մերձեալ են , որ է մահ մարդկան :

Աւ ահա իբրեւ անցին աւուրք քառասուն և
հինգ , եհաս մարդկան մահտարածամ , ըս-
կիզբն արարեալ ի միւռոյ քաղաքէն . զի կա
լեալ զնմ ցաւ այտման փողից՝ փութապէս
աւանդէր զհոգիս նոցա . և յետ այնորիկ ե-
հաս կարօտութիւն հացի , զի ի բաց կացին
մաստակաւորքն յիջանելոյ ի քաղաքն : Ասկ
երանելին նիկողայոս ոչ դադարէր բարեգոր-
ծել ամենեցուն առատապէս՝ մատակարա-
րելով զպէտս հոգւոյ և մարմնոյ , արագա-
հաս առ ի փրկութի , և լսող այնոցիկ՝ որ ի
նեղութիս , հանդերձ նշանօք սքանչելեաց .

Սե

Ա՛նեռեալ էր յայնժամ քեռի նր նիկողայոս
եպիս, կի՛մ յաջորդէ իսկ նր 'ի միւռա :

Եւ երևեցաւ նիկողայոսի քահանայի յա-
նուրջս զօրութի իմն անձեղէն . և եցոյց նմա
աթոռ փառաւոր և զգեստ պատուական քա-
հանայապետութե . և եղև նմա հրաման
նստել 'ի վր աթոռոյն : Աւր 'ի վերայ բերէ
պատմաբանն . * ոչ թէ յանուրջս միայն ,
այլ ոպ ունիմ ասել , յայտնապէս երևեալ
նմա նոր յո քո հանդերձ սբ և անձաժին կու-
սիւ , մինն տայ նմ զաւետարանն , իսկ միւսն
զքահանայապետութեն վերարկուն . որ և
մինչև ցայսօր կենդանադրեալ 'ի տախտակս
'ի պաշտօնասէր արանց՝ երկրպագի պատկեր
երանելոյն ॥ : Եւ զկնի այսմ անձային տես-
լեանս՝ ոչ եղև միջոց ինչ բազում , և անդէն
ն վիճակելոյն նոյ՝ 'ի ձեռն ժողովոյ եպիսաց
բռնադատել ընկալաւ մեծն նիկողայոս ըզ-
ձեռնադրութի եպիսութե և զառաջնորդա-
կանն վերականգնուի միւռիոյ մեծի մայրաքա-
ղաքին , որ և զմիւռին ասի՝ մերձ 'ի զմիւռ-
նիա :

Ինէր այնուհետև հօտապետ քաջ՝ բանա-
ւոր հօտին քսի . և անձային շարժմամբ խըն-
դրէր զարժանիս սպասաւորուէ հոգւոյն գալ
'ի քահանայական պատիւ . քարոզէր և ինքն
զաւետարանն շնորհաց ուղղափառապէս և
առաքելադաւան . և ուսուցանէր ժողով ըր-
դեանն նոն զհամագոյ և զմիասնական սբ
երրորդութին , ունել 'ի մտի զանձաբանուի
ճշմարիտ , և 'ի բաց կալ 'ի հայհոյութեց
անձա

նախնայորէն արիօսական և սաքելական հե-
րեսիովտաց , որ 'ի ժամանակին յայնմիկ զտի-
եղերականն ընկղմէին զնաւ՝ զանհաստատան

յանդունդս խորոց իջուցանելով :

Թող և զյառաջագոյն հալածանս դիտկղե-
տիանոսեանց հեթանոս կայսերաց . առ ո-
րովք և ծքն նիկողայոս 'ի բանտ և 'ի կապանս
և յաքսորանս մատնեցաւ վ'ս անոճանն քոյի ,
և մարտիրոսական ճգանց համբեր , վտանգս
և վիշտս և հալածանս վ'ս քոյի ընկալեալ .
այլ 'ի բառնալ նոյ յերեսաց մեծին կոստան
դիանոսի զնոմ բռնաւորս՝ դառնայ 'ի տեղի
իւր ըստ արքունի հրովարտակին . և սրբէ ըզ-
գաւառ իւր յամպղծութեց հեթանոսական
պաշտաման՝ քակելով 'ի հիմանց զբագինն
արտեմեայ , որ 'ի միւռիա . մինչև յայտնա-
պէս աղաղակել դիճաց , թէ յաղթեցաք 'ի
նմանէ , և արտաքսեցաք 'ի բնակուէս մերմէ :
Եւ 'ի լինել ծք և տիեղերական ժողովոյն
նիկիոյ ըզէմ արիօսի պղծոյն՝ մի էր 'ի մե-
ծամեծ և յառաքելանման հարց անտի ծք
հայրապետն նիկողայոս . որ և եկեալ յա-
թուռ իւր՝ պարսպէր զհօտ իւր ամրափակ կա-
նոնօք սիւնհոգոսին . և փառաւորեալ լինէր
յամենեցունց վ'ս սքանչելեացն : Հեղ էր առ
մեղուցեշս՝ որ յապաշխարութի դառնային .
իսկ առ հեշտասէրան և արհամարհօղս պատ-
ռճիրանացն նոյ սաստկագոյն երեւեր անակն-
առու յանդիմանութի . աղքատասէր էր և
ողորմած , այլ անխնայ յանձն իւր . զի ոչ
երբէք պակաս առնէր զսովորական ճգնու-
թիւնս

Թիւնս իւր և զաղօթս և զպահս՝ միանգամ
 և եթ յաւուր ճաշակելով նաև յեպսութե :
 'Ի ժամանակին յայնմիկ եղև սով յասիա , և
 քաղաքին միւռիոյ պակասելին պէտք կերա-
 կրոյ . իսկ մեծն նիկողայոս՝ որ բազում ու-
 նէր հոգս վ'ս իւրոյ հօտին , զօրութիւնն ե-
 րևեցաւ 'ի ծովուն նաւապետի ումեմն՝ որ
 բարձեալ տանէր բազմութի ցորենոյ 'ի սի-
 կիլիայ կղզւոյն 'ի սպանիա . և իբրև վաճա-
 ւական պայման եղեալ ընդ նմա բանի՝ ետ
 ղնա և դահեկանս երիս՝ ասելով . զառհա-
 ւատչեայդ ընկալ , և նաւեա՛ յասիա հանդէպ
 քաղաքին միւռիոյ : Իսկ նաւապետն համա-
 րէր՝ թէ յանուրջս իցէ . այլ իբրև զարթեաւ
 'ի քնոյ անտի , ետես՝ զի ոչ էր անուրջք և
 ոչ առ աչօք , այլ ճշմարտութիւն . քանզի ու-
 նէր 'ի ձեռին իւրում զերիս դահեկանսն : և
 զահի հարեալ զարմացաւ . և վաղվաղակի
 դարձոյց զնաւն , և դիմեալ եհաս 'ի նաւա-
 հանգիստն միւռիոյ . որով շահեցաւ բա-
 զումս , և ելից զպէտս քաղաքին . այսպէս նի-
 կողայոս 'ի մարմնի հրեշտակապէս երևեր :
 'Նդ աւուրսն լէ այնոսիկ 'ի լինել խռովուէ
 'ի լերինն փռիւգիա 'ի մէջ փաղօնացւոց՝ ա-
 ռաքեաց կոստանդիանոս թիւր 'ի խաղաղա-
 ցուցանել զնձ երիս ստրատելատս , որոց ան-
 ունք էին նեպոտիանոս , ուրսոս և երպի-
 ղիոն՝ հանդերձ զօրօք . և իբրև ելին ս'ք 'ի
 նաւահանգիստն անդրիակի , որ իբրև չորս
 մղոնաւ հեռի էր 'ի միւռիոյ , մնացին անդ
 աւուրս քանի մի՝ սպասել հողմոյն յաջողա-
 կուէ .

կուէ . իսկ զօրք նոց սկսան առնել յափշտա-
կութիս և հարստահարութիս . վնայ եհաս-
անգր երանելին նիկողայոս , և խրատեալ
դադարեցոյց զնո յանդգումուէ և հրաւիրեաց
զստրատելատան գալ ը իւր և ճաշել և հանգ-
չիլ 'ի միւռիս : Սինչ յայս կայր սբ հայ-
րապետն , եհաս գութկան զկնի նր 'ի միւ-
ռիոյ՝ թէ վերակացու քաղաքին , որ էր ստա-
թէոս զօրավար ասիոյ , կաշառս առեալ յոք-
սիոսէ և 'ի սիմէոնէ՝ որք էին փառաւորք քա-
ղաքին , առանց պատճառանաց 'ի սպանումն
սրոյ դատակնքեաց զերիս արս անպարտս :
Հայնժամ հրեշտակահանգէտ արագահաս
սբ հայրապետն զհեռագնաց ճանապարհն
փութապէս հատեալ՝ յսկան թօթափել ե-
հաս 'ի տեղին , եգիտ զզրպարտեալսն խո-
նարհեալ 'ի զենումն՝ ձեռս յետս կապեալս ,
և աչք նոցա պատեալ կտաւով . և արիաբար
յափշտակեալ 'ի դահճացն զսուրն՝ ձգեաց
յերկիր , և արձակեալ զարսն 'ի կապանաց՝
հիացոյց զնո տեսողս , և զդահիճոն զարհու-
րեցոյց սպառնալեօք . և նովին համարձա-
կութ թ եկեալ առ իշխանն՝ սպառնայր նմա
յոյժ՝ գրել առ բարեպաշտ թիգրն վն անօրէ-
նութե նր . ապա թէ ոչ ասէ՝ ես պատրաստ
եմ մեռանիլ փոխանակ անպարտիցս այսո-
ցիկ . և այնպէս ազատեաց զերիս անմեղս :
Իսկ երեքին ստրատելատք նախաճառեալք
յետ տեսանելոյ զառաքինի գործս սբն նի-
կողայոսի և զմարդասիրութի նր՝ երկրպա-
գեալ նմին՝ գնացին 'ի փռիւզիս . և կատա-
րեալ

րեալ զգործն արքունի՝ դարձան փառօք ի
կոստանդինուպօլիս , և մեծանալ ըսնելուի
դտին ի Թագաւորէն և յամենեցունց վս ա
ջողակ գործոյն , և յաղթօղք անունանեցան :
Յայնժամ նախանձեցան ընդ պատիւ նոցա
ոմանք յիշխանաց քաղաքին , և դադար կաշա
ռեցին զեպարքոսն . ոչ . լիտր ոսկւոյ , զի
մասնեցէ զերիս ստրատելատոն ի մահ իբ
րև զապօտամբ չարախորհուրդս . և եպար
քոսն առեալ զկաշառն՝ դնաց չարախօս եղև
զնոցանէ առ Թգրն . և նա հաւատաց նմա ,
և հրամայեաց առանց քննութե արկանել
զնս ի բանտ . և ի կալնց անդ աւուրս բա
զուամս՝ ստիպէին չարախօսքն զեպարքոսն ,
զի շուտով կորուսցէ զնոսա . վս մտեալ առ
Թգրն՝ ասէ . և ի բանտին նիւթեն չարիս
Թգրուե քո . և այնպէս առնու հրաման վս
գլխոց նց :

Եւ յերեկոյին գայ պատուէր յեպարքոսէ
առ բանտապետն՝ հանել զարսն առ վաղիւն
կապել ձեռօք ի տեղի գլխատման . և բան
տապետն մտել առ նս լալագին՝ պատմեաց
զյանկարծակի մահս նց : Իսկ նոցա լուեալ
մեծաւ հառաչանօք կարդային առ նս , Թէ
որպէս ներես տրոր անիրաւութեռանիմք .
յիշեցին և զսբն նիկողայոս , և ասեն ար
տասուօք . ով սբդ նս , ոս փրկեցեր առաջի
մեր զերիս արսն յանիրաւ մահունէն , օգ
նեա՛ և մեզ . Թէպէտև հեռի ես մարմնով ,
սակայն մերձ ես ի լսել զհեծութիս մեր :
Եւ ահա ի գիշերին յայնմիկ առաքեաց նս
սքան .

սքանչելապէս զհրեշտակ իւր զնիկողայոս , որ եկն եկաց առաջի կոստանդիանոսի , և ասէ . արձակեա՛ զերեսին ստրատելատսն , զի անիրաւ զրպարտեալ են . և ազատ լինիցիս յարենէ արդարոցն . ապա թէ ոչ՝ ունիմ պատերազմ յարուցանել 'ի վր քո 'ի կողմանց դիւրաքիոյ . և յայնժամ 'ի փորձէն ծանիցեա , թէ որչափ լաւագոյն է լսողութիւն , և մանաւանդ յորժամ այ լինիցի հրամայեալն : Ասէ ցնա թգրն . և դու ո՞վ ես , կի՞մ զիարդ տարածամ մտեր 'ի պալատս և 'ի սենեակս , և այսպէս սպառնաս ինձ . և նա ասէ . ես եմ նիկողայոս մեղաւոր՝ եմքս միւռիոյ քաղաքին 'ի լիկիա : () այս ասացեալ անյայտ եղև յերեսաց թգրին . և երևեալ 'ի սենեակ եպարքոսին՝ որում անուն էր ալարիոս կի՞մ եւլաւիոս , և նմա առաւելապէս սպառնացաւ՝ ոնկ գիտակ կաշառացն և չարախօսաց :

Եւ ը առաւօտն կոչեաց թգրն զեպարքոսն , և պատմեաց նմա զտեսիլն . նոյնպէս պատմեաց և եպարքոսն զոր ինքն ետես . և միաբան փոխեցին առ ժամայն զվճիռ մահու յարձակումն . և կոչե՛լ զստրատելատսն՝ ասէ ցն՝ թգրն . կախարդութե՞ք արդեօք ցուցիք ինձ զտեսիլ գիշերիս այսմիկ , առաքել առ իս զնիկողայոս : Իսկ նք իբրև լուսն զանուն նիկողայոսի , ասեն . չեմք ինչ գիտակ չարարուեալ աղանդոյ կախարդութե . այլ միայն յօգնութի մեր կարդացաք 'ի բանտի զայրն այ զնիկողայոս : Յայնժամ քաջալերեաց

Ի՛նչ

X

րեաց

ընաց և ազատեաց զնս կոստանդիանոս • ա-
սէ • մի ինձ լինիք շնորհակալ, այլ սքն • և
եստ 'ի ձեռս նց նոճէրս՝ տանել նիկողայոսի,
աւետարան ոսկի, և մոմակալ ոսկի կմ պատ-
ռճանդան լապտերաց, և սկիհ և մաղղմայ,
և այլ անօթս ազգի ազգի • և ասէ • երկիր
պագէք նմա յինէն կողմանէ, և ասացէք,
թէ որպէս հրամայեցեր ինձ՝ արարի • ըն-
կալ զընծայս, և յիշեալ զիս յաղօթս քո • և
նք գնացին մեծաւ խնդուծք • և առեալ
զօրհնութիւն սքն՝ դարձան առ թգրն • և
յայնմ հետէ կային 'ի պաղատանն՝ պատ-
ռճեալք առաւել ք զառաջինն • Վ.յս անցք
յամենեցունց քարոզեալ՝ հսրկօրէն պատ-
մին յետոյ քան զժողովն նիկիոյ • այլ ըն-
թացք նկարագրութե ոմանց ցուցանեն լի-
նել յառաջագոյն • և ապա յիշեն՝ թէ մի էր
երանելին նիկողայոս յերեքհարիւր տասն,
և ութ հարցն սքց • ոնկ և զայլ գործս նք
ոմն յառաջ և ոմն զկնի կարգէ՝ առանց խըտ-
րելոյ զկարգ ժամանակին •

Վրդ այսքան և այսպիսի բարեգործութիւնք,
սքանչելագործութիւնք, և վարուք սրբութե
և ուղղափառ վիպութիւն փայլելի սք հայրա-
պետն նիկողայոս՝ հոգւոց և մարմնոց բժիշկ
երևեցաւ, և գրեթէ ը նմ տիեզերս տա-
րածեցաւ անունն նք • և յնմ բերանոյ օրհ-
նութի վերաբերիւր վս նք • նաև հրեշտա-
կական տեսիլ երեսացն, և հոտ անուշուե
երկնային քաղաքավարուե սք քահանայա-
պետին՝ նմ հանդիպողացն լինէր պատճառ

ՓԸԸ

փրկութեան . մինչև աշակերտել զբազումս 'ի
հերձոճածողաց և 'ի թերեհաւատից և յան-
հաւատից 'ի հաւատոս ճշմարտութեան :

Յետ այսորիկ հանգերձեցաւ երթալ առ ա-
րարիչն իւր , և անկաւ 'ի մարմնական հի-
ւանդութի . և անդ ևս մինչդեռ 'ի վր' մահ-
ճացն կայր , կնքեաց նշանաւ խաչի և վաղվա-
ղակի բժշկեաց զկին մի եւգինուհի անուն
լուսնահար յայսոյ պղծոյ 'ի սոկղոն դեղջէ :
Իսկ իբրեւ ետես երանելին եկեալ առ ինքն
զհրեշտակն 'սբ' առնուլ զհամահրեշտակ հո-
գին , ամբարձ զգլուխ իւր 'ի մահճաց ան-
տի , և կնքել զմ' մարմին իւր' երկիր եպագ-
իմն , և ասէ . 'ի քեզ իմր յուսացայ , մի' ամա-
չեցից յուրտեան . և կատարեալ զսաղմոսն'
օրհնելով և փառաւորելով զմ' աւանդեաց
զհոգի իւր 'ի վեցն դեկտեմբերի ամսոյ , 'ի
վերջին ամս մեծին կոստանդիանոսի . զոր ու-
մանք դնեն յառաջին ամս որդւոցն կոստան-
դիանոսի . իմա' , գրեթէ 'ի նոյն ամս փոխ-
ման 'սբ լուսաւորչին մերոյ :

Իսկ զպատոճական մարմինն նր զզարդարելն
մ' առաքինուք' տարել ամփոփեցին սլատ-
ոճով յեկեղեցին . յորում տահու յանկար-
ծակի բուրեաց անուշահոտութի բազում . և
բղխէին այնուհետև զօրութիք 'ի տապանէ
սքանչելագործ հայրապետին 'ի բժշկութի
հիւանդաց և մ' ախտացելոց . ոմ և աւիշկ
անպակաս 'ի 'սբ մարմնոյ նր' ոմ միւռոն կմ'
իւղ անոյշ . և անունն նր կենդանի' կարդա-
ցեալ յմ' դարս և 'ի ժամանակս' եր և է
X 2 նե-

նեղելոց օգնական , և ապաւեն վտանգելոց՝
երազաճաս օգնականութիւն . զի տոճեալ է
նմա յայ զօրութի՝ արազաճասութիւն օգնել
ամենեցուն սքանչելապէս :

Սքանչելի Եփն նիկողայոսի 'ի հին դարս՝ յեպ փոխ -
ման իւրոյ :

Սնային երբեմն ուխտաւորք 'ի տանայիսայ
դրանց 'ի միւռիա՝ այց առնել տապանի սքն .
այլ 'ի մտանել նց 'ի նաւ՝ դեն կերպարա -
նեալ 'ի կին ցաւադար՝ ետ նց անօթ մի ձի -
թոյ տանել առ նիկողայոս իբրեւ 'ի պատիւ
տաճարի նր . Նա եղև 'ի վր ծովուն ալեկո
ծութի յոյժ , մինչև գոչել ամենեցուն առ
սքն նիկողայոս . և նա յանկարծակի երևե -
ցաւ նց , և ասէ . արկէք 'ի ծով զանօթն դի -
ւական , և դադարեացի մրրիկդ . և իբրեւ ա -
րարին ը բանի սքն , եղև խաղաղութիւն :
Նա պատմութի գրի յօրինակն սուրիոսի .
իսկ յետագայքդ 'ի ճառընտիրս մեր :
Յովհաննէս ոմն ջերմեռանդն ծառայ սքն
նիկողայոսի նաւարկեալ ը ծով 'ի կոստան -
դինուպօլսոյ 'ի կողմանս թրակիոյ , և մեր -
ձեչ 'ի յոնիկոն , վտանգի 'ի հակառակ հող -
մոյ , մինչև պատառիլ նաւուն . և մտեալ 'ի
կուր մի ընդ եօթն արանց՝ անկանիլ 'ի ցա -
մաքն , սուզանի 'ի խորս . և քանզի արագութի
ժամանակին ոչ ետ թոյլ բանս ինչ բազում
պաղատանաց արձակել , զայս միայն ասաց .
սքն

սքող նոյ նիկողայոս օգնեալ ինձ . իսկ սքն ա-
րագուէ փայլատակման նմանեալ՝ փութա-
նակի եհաս նմա . և դարձոյց զնա յանկար-
ծակի 'ի տուն իւր , մինչդեռ զգեստ նր լի
էր ջրով ծովու :

Վահանայ ոմն 'ի միտիլինէ կղզւոյն ամի ա-
մի գայր յերկրպագութի գերեզմանի սքն
նիկողայոսի 'ի քաղաքն միւռիոյ . և 'ի միում
նունագի գերեալ 'ի հինից արաբացւոց՝ վա-
րեյաւ 'ի կրետէս կղզի . ուր բարբարոսքն
վիճակ արկին գերեաց՝ զոմանս վաճառել ,
զոմանս 'ի բանտ արկանել , և զայլս սրոյ
տալ ճարակ . և քահանային վիճակեցաւ յե-
տինս այս մահ . և իբրեւ տարան զնա 'ի գլխա-
տել՝ յաղաղակել նր առ սքն նիկողայոս՝ ե-
րևեցաւ նոք 'ի տեղւոջն . և քաջալերէր զնա
մինչև ցլետին ժամն՝ մի երկնչիլ . և ընդ վե-
րացուցանել դահճին զսուրն՝ յափշտակեաց
զայն սքն 'ի ձեռաց նր , և 'ի բաց ընկէց հե-
ռագոյն . և 'ի խօսել դահճին դժնդակս լի
քահանայն իբրեւ լի կախարդ , նա պատմեաց
զարագահաս օգնութի սքն նիկողայոսի , թէ
նա ինքն է՝ որ աներևութաբար ընձեռեաց
նմա զփրկութի . և այնպէս ապրեցաւ քահա-
նայն և դարձաւ 'ի տեղի իւր . ուր ասէ պատ-
միչն . Սրնս սքանչելի է նա 'ի սքն իւր , ըս-
քանչելի են և սքնն յանձն իւրեանց . յորմէ
տունաւ նոց գործել զսքանչելիս մեծամեծս :

Եւր ոմն պետրոս անուն կոչեցեալ՝ որոյ յի-
շատակն օրհնութեամբ , խոստացեալ էր լի-
նել կրօնաւոր . այլ յուլացեալ գնաց ընդ

գունդս հռովմայեցւոց 'ի պարսս 'ի պատե-
րազմ. և ձերբակալ եղեալ՝ ածաւ 'ի սամա-
րաղան (կամ սմրղանդ), և արկաւ 'ի բանտ
զօրավարին պարսից . և 'ի միտ առեալ զյան-
ցանս իւր՝ զի յապաղեաց կատարել զխոս-
տութիւն կրօնաւորութե , մեղադրէր անձին իւ-
րում : Եւ յետ կալոյ զտարի մի՝ յիշեալ զլա-
քանչեւագործն նիկողայոս , սկսաւ կարդալ
զնա 'ի սրտէ , և ասէ . զքեզ հայր նք միջ-
նորդ և երաշխաւոր ունիմ առ արարիչն իմ .
զի թէ աղօթիւք քո ազատեցայց 'ի բռնութե
վտանգիցս , ոչ և ս դարձայց յՅիմ և 'ի տունն
իմ , այլ գնացից 'ի հռոմ 'ի տաճար սէյն պետ-
րոսի , և անդ կատարեցից զսահման կրօ-
նաւորութե ը չափոյ զօրութե իմոյ . և յայս
միտս անսունաղ լինէր այրն զչաբաթ մի ող-
ջոյն :

'Ի կատարիլ եօթնեկին երեւեցաւ նմա արա-
գահաս օգնականն նիկողայոս , և ետ նմա
յոյս ազատութե . և 'ի պնդիլ նր 'ի պահս և
յաղօթս՝ դրձկ երեւեցաւ և յորդորեաց դի-
մել նաւ 'ի միջնորդութի և 'ի բարեխօսութի
սէյն սիմէոնի ծերունւոյ՝ որ արժանի եղև
բառնալ 'ի գիրկս զփրկիչն Յի . զի 'ի միա-
սին մատուցուք ասէ պաղատանս առ նա՛ զ
արձակման քո 'ի խաղաղութի : Եւ պա յեր-
րորդութիւն երեւեցաւ սրն սիմէոն ը սէյն նի-
կողայոսի . և առեալ 'ի պետրոսէ զխօսս վր
անյապաղ կատարելոյ զխոստութիւն իւր՝ ձրգ-
եաց զգաւազանն՝ զոր ունէր 'ի ձեռին իւ-
րում , և մերձեցոյց 'ի կապանս նորա երկա-
թիս .

Թիս . և ունի մում հալեցաւ երկաթն . և ել
'ի բանտէն այրն զկնի սքցն . և աղաչէր զնս՝
զի արտաքոյ քաղաքին գտցի . և եղև այն-
պէս . յայնժամ արդարն սիմէոն յանձնեաց
զնա նիկողայոսի , և անյայտ եղև : Իսկ սքն
նիկողայոս առաջնորդեացնմ մինչև յՅն յու-
նաց . և անդ ասէ ցպետրոս , ժամ է արդ կա-
տարել զխոստմունս քո . սպա թէ ոչ՝ զսմը-
ղանդ ճանաչէն , անդր 'ի նոյն բանտ մտանի-
ցեա : Եւ 'ի հաստատելնք զխոստումն՝ եղև
սքն աներևոյթ . և պետրոս դէպուղիղ գնաց
'ի հռոմ . և կատարեաց անդ զուխտ իւր , և
կրօնաւորեցաւ . որպէս ճոխագոյն գրի 'ի ճա-
ռընտիրս :

Եւ յոր ոմն կապադովկացի ազգաւ՝ ը իշխա-
նութեն զօրավար Յին իւրոյ , ետես զորդիւ
իւր ըմբռնեալ 'ի չար աղանդն մանիքեցւոց .
և ոչ կարացեալ յետս նահանջել զնս՝ 'ի մո-
լորութէ՝ ոչ խրատուք և ոչ սպառնալեօք և
ոչ գանիւք , սկսաւ մարտիւ պատերազմի
կռուիլ ը աղանդաւորան և յաղթահարել
զնս . իսկ նք դարան գործեալ նմա՝ կալան
և արկին զպատուական այրն 'ի տղմուտ և
'ի մօրական գուբա շղթայակապ՝ հանդերձ
այլովքն որ ը նմա էին . իսկ նա ոչ դադա-
րէր աղաչել զնս՝ բարեխօս ունելով զսքան-
չելագործ հայրապետն նիկողայոս , զորոյ
զյիշատակն ջերմ հաւատով միշտ կատարէր .
որ և տաճար էր կանգնել սքյն , և զանազան
պայծառութիւն վայելացուցեալ :

Իբրև կատարեաց վեց օր անսունաղութիւն ,

ասէ . ո՞վ օրհնէ Կաթողիկոս , կամք միայն պիտոյ է քեզ .
կարողուի յայ տունէս է քեզ . գիտես իսկ ,
թէ զիարդ 'ի սկզբանէ մինչև ցայսօր զամ
յոյս իմ 'ի քեզ եղի , և զտաճար քո՞ք բա-
զում խնամակալութիւն յօրինեցի . արդ ամու-
րեք սքանչելադործես , ընդէ՞ր թողեր զիս
յայսպիսի կապանս անմխիթար : Աւելի 'ի
նիրհելաւն ի երեկս երևեցաւ նմ՝ Թէն նի-
կողայոս . և զսաւս յորդորեաց դիմել 'ի բա-
րեխօսութիւն ծերունւոյն սիմէոնի արդա-
րոյ . զի նա առաւել համարձակուի ունի ա-
սէ առ փրկիչն բոլորից : Այնուհետև սկսաւ
այլն կարդալ առ սքն սիմէոն՝ նոյնչափ ա-
ւուրս անսունաղ կացեալ . և երևեցաւ նմա
արդարն և ասէ . ո՞վ արդեօք զգուշացոյց քեզ
'ի բաց կալ յեղբօրէն մերմէ նիկողայոսէ .
զնա աղաչեա՛ , և ազատեսցէ զքեզ . քանզի
արագահաս օգնականութե՛ առաւել ընկա-
լաւ նա շնորհս քան զամ սքն . և զայս ասա-
ցես'լ՝ անյայտ եղև : Աւ ապա յարեաման ա-
ռաջին սքանչելեաց ազատեն և զսա սքն .
և նա նոյնպէս երթայ 'ի հռովմ , և անդ տայ
փոքրել զհերս . ուստի գնացել 'ի սահմանս
գաղղիոյ՝ բնակէ յանապատ տեղի , և անդ
կատարէ զկեանս իւր . եթէ չկայցէ ինչ շփո-
թութի՛ ի նախընթաց պատմութե՛ : Ան-
զի և ինքնին մարթի շփոթիլ կմոյնանալ ,
ի որում կայ մերձաւորութի՛ ի կապադով-
կացին և ի կեփաս՝ որ և պետրոս , որոյ յի-
շատակն ասի օրհնութե՛ թերևս վա շինելոյ
զեկեղեցի սքն նիկողայոսի . ո՞նչ և պատե-
րազ .

ըազմին ը մանիքեցիս՝ չէ ինչ ըհատ'ի գնա-
լոյ 'ի պատերազմ'ի վր պարսից : Ն'յլ է և
պետրոս արքայ սուբլակայ վանից , զոր յի-
շէ բարոնիոս յամի տն 1003 . արձակեալ 'ի
շղթայից տեսլեամբ սթյն նիկողայոսի յա-
ւուր տօնի նր :

Ն'յր ոմն կրօնաւոր սիմէօն անուն՝ դեկա-
պօլեցի կոչեցեալ , նշանաւոր ճգնութք , ա-
ռաքեաց զգործակից իւր նիկողայոս անուն
վ'ս պիտոյից իրիք 'ի կողմանս արեւմտից . և
'ի նաւել նր քաղցր օգով՝ յանկարծակի ե-
հաս 'ի վր մրրիկ սաստիկ և ծուփ ալեկոծու-
թե , մինչև 'ի բաց առին զառաքաստն , լքին
զղեակն , և անյոյս եղեն 'ի կենաց . և ոչ
այլ ինչ հնարս իմացան , բայց միայն զանուն
արագահաս օգնականին նիկողայոսի կար-
դային . և ոչ վրիպեցան 'ի խնդրունածոցն .
քանզի տեսանէր կրօնաւորն այն յայտնամա
զմեծ սքանչելագործն նիկողայոս , զի գնայր
'ի վր ծովուն իբրև 'ի ցամաքի . և քաջալե-
րեալ զնաւուղիդն՝ ասէր . արի՛ եղբայր , մի
լքանիր տարակուսանօք . պի՛նդ կալ զսպա-
ռաւորութի նաւիդ . քանզի ը ձեզ եմ . զայս
ասացել՝ անյայտ եղև . և նոյնժամայն եղև
խաղաղութի մեծ 'ի վր ծովուն :

Ս'նայ պատմել և զայն հանդիսացել հրաշս՝
հանգոյն հրաշից սթյն գեորգեայ վ'ս ազա-
տութե պատանւոյ միոյ 'ի գերութէ . զոր
ամենեքին պատմեն՝ առել 'ի Ժմկակից գլը-
չէ . որ 'ի հինգերորդ ճառընտրի մերում ու-
նի այսպէս :

Յետ բազում սքանչելեացն՝ զոր արար ծա-
քահանայապետն նիկողայոս , եցոյց և այս-
պիսի նորասքանչ նշանս յաւուրս ժամանա-
կաց մերոց , զոր պատմել կամիմք քնասէր
եղբարց մերոց : Այր ոմն էր բնակել ի նմին
քաղաքի զմիւռնացւոց , այս է ի ծովեզերս
միւռնիոյ , որում անուն կոչիւր ագրիկողոս
(կմ ագրիգոս , կմ գրագիոս . ըս այլոց՝ գե-
րոն) . ունէր և ամուսին բարեպաշտ և եր-
կիւղած յնայ (ըս ոմանց եփրոսինէ անուն) .
և էր որդի մի միամօր նց , որում անուն էր
բասիլիոս կմ վասիլիոս . և սովորութի էր նց
ամ յամէ կատարել զյիշատակ սէյն նիկո-
ղայոսի իւրեանց արդար վաստակոց մեծա-
պայծառ տօնախմբութի . քանզի բազում
կարօտեչս կերակրէին , և կաղմէին ընթրիս
մեծածախ :

Արդ մինչդեռ պատրաստէին զերախնս հրա-
ւիրելոցն կոչնականաց , և դասք կղերիկո-
սացն գեղգեղելով երաժշտական եղանակօք
կատարէին յեկեղեցւոջ զպաշտօն երեկորին
ժամուն , յանկարծակի յեղակարծում պա-
հու հասին բաղմութի նաւաց իսմայէլացւոց
յեզերս ծովուն սպառազինեչք . և զեղեչք
ի քաղաքն՝ յաւարի առին , և գերեցին զարս
և զկանայս , և զմանկունսնոցա յափշտակե-
ցին . ընդ որս և զորդի ագրիկողոսի զբասի-
լիոս , և տարան ի կղզին կրետացւոց . և յա-
ղագս չքնաղ գեղոյ նր և վայելուչ հասակին
մատուցին զնա ազգապետին իւրեանց . և
նա կացոյց զբասիլիոս իւր մատուռակ , մա-
տու

տուցանել զբաժանին ինքեան . և յոյժ սիրելի էր նա յաչս նր՝ :

Իսկ ծնողք պատանւոյն 'ի դառն սուգ ընկըղմեալ՝ մոռացան զտօն յիշատակի սթյն հանդերձ մերձաւորօք , և առ յանկարծահաս աղետիցն 'ի վր միամօր մանկանն կոծէին և աշխարէին յոյժ . մինչև ասել ոմանց , ո՛վ սբ նիկողայոս՝ որ երբեմն զերիս զօրավարս ըն փրկեցեր յանիրաւ մահունէն՝ զարհուրեցուցանելով տեսլեամբ զթագաւորն , և զլալիւն երեկորին յառաւօտուն յուրախուն փոխեցեր , զիարդ աստանօր թողացուցեր յափշտակել 'ի գաւթէ քումմէ զպաշտօնեայն քո , և ո՛չ դարձուցեր , և ո՛չ յայտնեցեր՝ ո՛ւր գերեցաւ , կի՞մ ո՛ւր մեռաւ . քանզի ետուն իսկ ծնողքն քննել զբազում մօտաւոր կղզիս , և ո՛չ երևեցաւ ուրեք :

Իսկ 'ի գալ միւսումամի՝ յաւուր տօնախմբութե սթյն , յորժամ ընթանային ամենեքին 'ի գերեզման սթյն ուրախութիւն և պտղաբերութիւն ըստ վորութե իւրեանց , ծնողք մանկանն անփոյթ արարեալ՝ 'ի տրտմունէ կային ուն խոժոռեալք ըստ սթն . քանզի և կրկին արժարծեցաւ ցաւ սրտից նց : Ի՞նչ պա ասէ այրն ցկին իւր . լո՛ւր ինձ կի՛ն դու , և 'ի բաց եղեալ զանօգուտ տրտմութիւն՝ պաշտեսցուք զսթն նիկողայոս սքանչելագործ ըստ վորութե մերում 'ի տօնի նր . և նա կարօղ է յայտնել մեզ զորդեակն մեր . ապա սթափեալք՝ պատրաստեցին ընթրիս և սէր ողորմութե և լուցմունս լապտերաց . և յետ կատարման ե-

Երեկորին պաշտաման՝ կոչեցին զքաղութան ի
տուն յեկեղեցւոյ . և մինչդեռ ուտէին ժո-
ղովե՛լքն՝ առե՛լ գինի՝ յիշեցին զանուն ման-
կանն , և ասեն . ո՛վ ոք հայրապետ յայտնեա՛
լի քո տօնիս զծառայն քո զբասիլիոս , որ
յայսմաւուր յափշտակեցաւ յանօրինաց :

Հայն բան եղև դղրդիւն ի գաւթի տանն
ագրիկողոսի , և շունք՝ որ էին յապարանա-
անդ՝ զարհուրեալք հաչէին մեծաճայն . և
սկսաւ խուճապիլ բազմութիւն , և իւրաքան-
չիւր ոք պատրաստ լինէր ապրեցուցանել
զանձն գաղտագողի լռութե՛մ մինչև շիջուցա-
նել բազմաց զջահս , կարծելով՝ եթէ ըստ
առաջնութեան օրինակի ասպատակք յարձակե-
ցան : Իսկ հայր մանկանն ելեալ ի բարձրա-
ւանդակ տեղի ապարանից իւրոց՝ դիտել կա-
մեցաւ , զի՞նչ իցեն եղեալքն . և այն ինչ
կարկառեալ հայեր ի խոնարհ՝ տեսանէ ի
մէջ գաւթին իւրոյ կանգնեալ զորդին իւր՝
զգեցե՛լ և զարդարեալ շքեղութե՛մ իսմայէ-
լացւոց ձեռմն . և ի ձեռին նորա բաժակ՝
հանդերձ պատուական անօթիւ . ձայն ե-
րարձ և ասէ . ո՛վ ոք արդեօք իցէ սա . ո՛վ որ-
դեակ իմ բասիլիոս՝ միթէ դո՞ւ իցես . ար-
դեօք տեսի՞ց զքեզ ո՛վ անձկալիդ իմ և ցան-
կալի՛ զաւակ . և ո՞ տայր ինձ աւետիս վե-
քոյոյ գալստեանդ առ իս :

Իսկ նո՛ր ձայն արձակեալ՝ ասէ . ես եմ որդին
քո՝ միամօրն բասիլիոս , զոր խնդրեսն . աւա-
սի՛կ եմ . որ երբեմն ըմբռնեցայ ի ձեռս հա-
գարացւոց , և վարեցայ գերի մինչև ի կղզին
կրե-

կրետէ : Ալ հօրն ուրախութիւն ընթացեալ
 ամբնատանեօքն և կոչնականօք՝ բուռն եհար
 և եմոյծ զնա առ ինքն . և ասէ . ո՛վ որդեակ
 իմ , որպէս կ'մզիարդ կ'մ ո՛վ փրկեաց զքեզ
 'ի ձեռաց նոյ : Ասէ բասիլիոս . ո՛վ հայր իմ
 պատուական՝ լուր ինձ , և ասացից քեզ զամ
 պատահեալսն ինձ ճշմարտութիւն . մինչդեռ
 կայի այժմ՝ի սպասաւորութե առաջի իշխաւ
 նին իսմայէլացւոց՝ որում մատուցին զիս գե-
 րիչքն իմ , և մատուցանէի նմա զբաժակս
 զայս , ահա զօրութիւն մեծաւ յափշտակեցայ՝
 ունի թէ հողմով իմն թռնեցել , զի ոչ գիտէի
 զհետս անձին իմոյ , մինչև գտի զիս 'ի գաւ-
 լիթս , ուր յանունն զիս կոչեցեր . բայց
 զայս գիտեմ , զի 'ի գերութե իմում երևեր
 ինձ Ծքն նիկողայոս , և հալածէր զտրամուի
 իմ , և քաջալերէր զիս : () այս լռեալ ծնո-
 ղաց մանկանն և ամենեցուն՝ ուրախանային
 և օրհնէին զամ , և փառաւոր առնէին զա-
 րագահաս օգնականութի սթյն նիկողայոսի .
 և ել համբաւ սքանչելեացս ը ամ քաղաքն
 և ը Ծն մինչև 'ի կղզիս և 'ի կրետէ . մինչև
 այլազգեաց անգամ մեծարել զսքանչելա-
 գործ հայրապետն , և տեսանել զազգի ազ-
 գի հրաշս նր .

Ալ այս է ասելն երանելոյն դամիանոսի 'ի
 ներբողեան սթյն . * ոչ ապաքէն զկնի յիշատա-
 կի անունն տիրամօր կուսի՝ այնչափ քաղցր
 բարեպաշտութիւն , կամ բարեպաշտ քաղց-
 րութի տնկեալ է 'ի սիրտս հաւատացելոց ,
 զի յաւուր նեղութե՝ անունն նիկողայոսի յա-
 ծի

ծի 'ի բերանի , և հանգչի 'ի սրտի : Աթէ
 փայլատակունք շանթեն և յահեղ որոտմանց
 սպառնալիք վերուստ 'ի վայր խաղան , նիկո
 ղայոս 'ի պաշտպանութի կոչի , նիկողայոս
 անուշակ ձայնի . եթէ մրրիկ փութորկեալ և
 ծով անողորմ՝ մահառիթ լինել նաւորդաց
 ցուցեալ լինին , ամենեքին առ նիկողայոս
 աղաղակեն արտասու՜օք՝ զի լո՛ւնիցէ , պաղա-
 տելով կարդան՝ զի եկեսցէ , և թախանձեն՝
 զի փրկեսցէ բարեգթութե՛ք : Աթէ բաղխիմք
 'ի ձախողութեց , կամ ցաւադնիմք վշտօք ,
 իսկևիսկ անուն նորա՝ սբ. եկաւորի 'ի բերան
 մեր . նիկողայոս նիկողայոս երկրորդի , օգ-
 նականութի խնդրի նիկողայոսի : Աւ մի՛ ոք
 համարեսցի ճարտասանօրէն բեմասացութե՛ք
 բարբառել ինձ զայսոսիկ , կի՛մ սեթևեթիւք
 հռետորաց մեծացուցանել զփառաւորունի .
 ուր Յ Իմ վայելէ 'ի բարերարունիս խոստո-
 վանօղ հայրապետիս . և չէ՛ ոք՝ որ թաքուցա-
 նիցէ զանձն 'ի սիրոյ նր՝ : Վ վկայութի են
 ուխտաւորունիք առ մարմինն նր՝՝ սբ՝ 'ի ծա-
 գաց երկրի ճանապարհ առնելով՝ 'ի տեսաւ
 նել զսքանչելիս , որք լինին նովաւ : Աւ ո՛չ
 եթէ քրիստոնէից միայն , այլև հեթանոսաց
 սփիւռ. քարոզեալ՝ այնչափ պատկառելի եղև
 սբ. անուն նորա , մինչև այր՝ զարամբ ելեալ
 խուռն ընթանալ 'ի գովել և 'ի փառաւորել
 զանուն սբ. նր՝ ॥ :

Սողե՛լ զայլ բազմապատիկ սքանչելիս սէյն՝
 արժան է լսել և զայն երևելի հրաշս , որ ե-
 ղև 'ի պատկերէ նր՝ 'ի դարձումն անհաւա-
 տից ,

տից , ընդերեւոյ յովհաննու սարկաւադի 'ի մե-
թողիոսէ պատրիարգէ . զոր և յառաջ բերէ
լիպումանոս : Ն ժամանակին՝ յորում զօրք
վանդալաց գիմեալ նաւուք յափրիկոյ՝ ելին
յերկիրն կաղաքրիմդէն , և հրձիգ արարին ,
ունն 'ի բարբարոսաց գտեալ զպատկեր սբյն
'ի տան ուրեք՝ պահեաց առ իւր . և ապա
տեղեկացեալ 'ի քրիստոնէից գերեւոյ՝ թէ
քնն այն կոչի նիկողայոս սքանչելագործ , ոչ
եցոյց զայն ումեք յընկերաց իւրոց , այլ 'ի
դառնալն յափրիկէ՝ եբեր 'ի տուն իւր . և
զի ինքն էր լումայափոխ կմսեղանաւոր , եդ
զպատկերն 'ի խանութ իւր 'ի խորշ մի . և
ասէ ցնա՝ իբրեւ ընկենդանւոյ խօսելով . տես
նիկողայէ պահել զիմ խանութ , ուր են ար-
ծաթ , ոսկի , և ամ ինչ . զի ես գնամ 'ի գործ
այլուր . և գնաց : Նայնմ գիշերի միաբանեչ
գողոց՝ բարձին զամ ինչս առնն , և մնաց մի-
այն պատկերն : Նշեկեալ առն 'ի վաղիւ
անդր՝ իբրեւ ետես կողոպտեալ զխանութն
ողջոյն , և թողեալ զպատկերն , սկսաւ լալ
դառն արտասուօք . և առ զայրոյթ սրտին՝
գանէր և զպատկերն անշունչ իբրեւ զկեն-
դանի , և ասէր . զի՞նչ արարեր նիկողայէ ,
տուր ինձ զինչս իմ , զորս ոչ պահեցեր . ա-
պա թէ ոչ՝ 'ի հօւր արկանեմ զքեզ :

Սինչգեռ յայտ կիրս դառնուէ կոծէր բար-
բարոսն և կռուէր ըն սբյն , յանկարծակի ե-
հաս նիկողայոս 'ի նմանուի տեսլեան պատ-
կերի իւրոյ՝ առ աւաղական , որք բաժանէին
զգողօնն 'ի մէջ իւրեանց . և ասէ ցնա . զի՞նչ
գոր-

դորձէք ո՛վ թշուճառականք • եթէ ո՛չ գիտէք ,
 զի ես անդ էի՝ յորժամ գողացայք զայս ամ •
 ո՛չ ես ինձէն տեսի աչօք իմովք • և պատմե՛լ
 նոց մի ըմբիօջէ զկշիռ և զթիւ՛ ընչիցն ամի , ա-
 սէ ցնս • եթէ ոչ դարձուցանէք զամն 'ի տե-
 ղի իւր , մատնեմ զձեզ դատաւորի • զի ինձ
 յանձն եղեալ էր պահպանութի իրացդ • և
 ես 'ի պատճառս ձեր գանարբի սաստիկ ։
 Եւ նոց զահի հարեալ՝ եթէ այնպէս յայտնի
 եղև բանն , և մահ առաջի կայ նոց , խոստա-
 ցան ը հրամանի սքյն դարձուցանել զամն 'ի
 ծածուկ • և դարձուցին իսկ 'ի միւս գիշերի ։
 Եւ պա դարձեալ յառաւօտու եկեալ այրն 'ի
 խանութ իւր՝ իբրև ետես զամ ինչ անթերի
 'ի տեղւոջ իւրում կշռով և թուով , յապուշ
 կրթեցաւ ընդ ահագին սքանչելիսն • և 'ի
 ինդուէն առեալ զպատկեր սքյն՝ համբու-
 րէր արտասու՛օք , և ասէր • ո՛վ ոք նիկողայոս
 հաւատարիմ և արդար , գթած և ողորմած
 ծուռայ նոց բարձրելոյ , որպէս հրաշալի և
 մեծ և կարօղ ցուցար , և ընտանի նոյ անմահ
 արքայի • մինչև և ինձ առն հեթանոսի այս-
 պիսիս հրաշագործել 'ի պղնձի պատկերէ
 քումմէ • և ահա յայսմ օրէ հաւատամ 'ի
 քս ։ Եւ հաւատաց այրն 'ի քս , և մկրտեցաւ
 ամ տամբ իւրով • և շինեաց ևս յափրիկէ ե-
 կեղեցի յանուն սքյն նիկողայոսի • և անդ
 վախճանեցաւ ինքն և կինն իւր և որդիք նոց ,
 փառաւորելով զմոր և զսքանչելագործ ծա-
 ւայ նոց ։

Եւստ այսմ օրինակի փառաւորեալ է սքն նի-
 կու

կողայոս հայրապետ 'ի սկզբանէ և այսր լե-
 ւամ տեղիս , և կան յանուն նր կանգնեալ 'ի
 քաղաքս քաղաքս հոյակապ եկեղեցիք և վա-
 նորայք : Նաև վն նշխարաց նր ասի , թէ սա-
 րակինոսք յարձակեալ 'ի ժն դարու 'ի միւ-
 ռա՝ աւերեցին զ շիրիմ սբյն , և ցիրեցան ա-
 րարին զոսկերս նորա . վն և 'ի մեկնիլ իւ-
 րեանց անտի՝ նաւաբեկ եղեն . բայց այլք
 գրեն , թէ յայնժամ ոչ զնիկողայոսի , այլ
 զայլոյ տապանն նման նորայումն խանգարե-
 ցին : Նաւաստի համարելէ այն , զոր պատ-
 մէ սիգոնիոս յիններորդ գիրս խաւական
 թգրուէ , թէ յամի տն 1108 , յաւուրս խա-
 չակիր զօրաց՝ որք առին զեհմ , գիմել գեն-
 ունացւոց և վենետիկեցւոց՝ նաւութ 'ի քաղաք
 անդր միւռայ լիկիոյ՝ բարձին անտի գեն-
 ունացիք զնշխարս սբյն յովհաննու մկրտչի ,
 զոր և գտին , և վենետիկեցիք առին զոսկերս
 սբյն նիկողայոսի եպսին միւռացւոյ կմ ըզ-
 միւռնացւոյ : Նա ըստ այսմ 'ի վենետիկոյ
 սիրուել լինին մասունք սբյն՝ ուր և գտանի-
 ցին . զոր օրինակ 'ի հռովմ 'ի տաճարի սբյն
 պօղոսի աւաքելոյ կայ ասեն աջ սբյն նիկո-
 զայոսի . և 'ի վերին բաւարիա 'ի թեմն աւ-
 գուստեան նշխարք ինչ նր , և մասն յիւղոյ
 կաթելոյ երբեմն 'ի մարմնոյ սբյն . նոյնպէս
 և 'ի տունակ հաննոնիոյ՝ մասն յիւղոյ ան-
 տի , և երեք մանր ոսկերք . յորոց մին է ար-
 մատն բոյթ մատին . սոյնմ և յայլ տեղիս :
 Այլ առաւել հանդիսացեալ աւանդութի
 է այն՝ որ գրի 'ի վկայագիրն հռովմական
 ԻԻ Y 'ի

'ի մայիսի 9 . այսպէս . * 'Ի բարիօն ապու-
 լիոյ փոխադրութի՛ն՝ Ծբյն նիկողայոսի եմպի
 'ի միւռայ քաղաքէ լիկիոյ ॥ : Եւ խոստաբա-
 նեն բոլլանդեանք խօսել զայսմանէ 'ի բուն
 օր տօնի Ծբյն , ցո 'ի դեկտ . 6 . և սակայն
 ոչ եղեն ժաման հասուցանել զգործս իւր-
 եանց անդր : Եւ այժմ շատ լիցի գիտել ,
 թէ ըստ աւանդութե բարիօնացւոց կամ պա-
 րիացւոց՝ ոմանք 'ի քաղաքակցաց իւրեանց
 յորժամ գային 'ի կողմանց անտիոքայ իբրև
 անձինք քառասուն և եօթն յամի տն 1087 .
 ը իւրեանս բերեալ իցեն զմարմին Ծբյն՝ յետ
 աւար հարկանելոյ սարակինոսաց զմիւռիա .
 և այժմ 'ի քաղաքի անդ՝ որ ասի ռամկօրէն
 պառի բուլիայ գաւառի իտալիոյ , մայր եկե-
 ղեցին է յանուն Ծբյն նիկողայոսի . և երևե-
 լի նշխարք նր ասին լինել անդ . ուստի և
 յիտալացւոց անխտիր կոչի Ծբն նիկողայոս
 միւռացի և պարիացի . այլ 'ի մեզ կոչի ըզ-
 միւռնացի , ոմ թէ զմիւռացի կմ զմուսացի .
 զի միւռա զմուռս թարգմանի . այն է՝ որ յի-
 շի 'ի գործս առաքելոց . Իէ . 5 . թէ * յայն-
 ժամ ըստ մէջ ծովուն կիլիկեայ և պամփիլեայ
 նաւեալ իջաք 'ի սմիւռա լիկիացւոց ॥ . և
 այժմ տեղին կոչի ըսդրումիքա :

XX

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք :

(1) **Ի** չորս ճառընտիրա մեր ունիմք զօրինակ վարուց սբյն նիկողայոսի, այսու տարբերութբ. զի Ա. օրինակն ճառօրէն սկսեալ, որ խոստանայ զվարս սբյն լիակատար գրել՝ հանդերձ սքանչելեօքն, յետ պատմելոյ զծնունդն և զսնունդն մինչև 'ի քահանայութին, անցանէ ուրոյն վերնագրով 'ի հրաշս նր՝ որ զկնի փոխմանն. յայտ է թէ յուշութբ գրչին, զի վաստակեալ է յերկար գրչութէ : Բայց օրինակն Գ. հանդիպեալ նոյնպիսի գաղափարի՝ գրէ ծայրէ 'ի ծայր և զգործս սբյն որ 'ի քահանայութե և յեւսութե, հանդերձ սքանչելեօք՝ որ 'ի կենդանութե և յետ մահոճան. թէպէտև ինչ ինչ հատուածս թողեալ իցէ կամաւ կմ տկամայ : Իսկ օրինակքն Բ. և Ե. ճառընտրաց՝ են լոկ մասն 'ի վարուց սբյն, սկսեալ յազատութե երից զօրովարաց, յայլ թարգմանութեց հանեալք. և ոչ հաւասարք իրերաց. զի Բ. 'ի ներբողեան իմն սբյն գլխաւորէ զբանն իբրև 'ի բերանոյ ազատելոցն սքանչելեօք նր. իսկ Ե. յաւելու զպատմութի բասիլիոսի մանկան ազատելոյ 'ի գերութէ, իբրև բանիւ Ժմկակից գրչի. ուստի այլազգ համառօտի նոյն անցք 'ի Ա. և Գ. օրինակս :

Իսկ սուրբիոսեան օրինակն է հետևողութի Ա. և Գ. ճառընտրաց մերոց ը նմ բանի վարուց սբյն, բայց տյնչափ երկարաբան ոճով, մինչև և սորա ձանձրացել՝ կարձէ 'ի վերջոյ զսքանչելիս սբյն յետ փոխման, ուր զառաջինն բազում մասամբ պատմէ. ուն և զյառաջաբանն կամաւ 'ի բաց թողու : Պատճառն է, զի 'ի վերայ մետափրաստեան ոճոյ պատուհաստեալ է և ոճն վենետիկեան, ունելով խորագիր այսպիսի. * Վարք սբյն
 ,, նիկողայոսի եւսին միւռայ, 'ի յունական վաւերական
 ,, մատենագրաց՝ մանաւանդ 'ի սիմէոնէ մետափրաստիչ
 ,, սէ՝ հաւաքեալ և շարագրեալ 'ի ձեռն լեոնարգոսի
 ,, յուստինեան պատրկի վենետկեցւոց՝ եղբօր սբյն
 ,, լաւրենտիոսի յուստինեան պատրիարգին վենետկոյ .

„ որ կայ 'ի Թ հատորն աշուղիոսի լիպումանոսի՝ յառա,
 „ Զաքարիոսութի հանդերձ հեղինակին, զորով զանց առ,
 „ նեմք առ համառօտասիրուէ || :

Քաղոճած Թմի սց է և Հ. Յ. Լ. իբրև բաղադրեալ
 յամենեցունց կմ'ի զանազան օրինակաց. միայն թէ Թմ
 ինչ կալեալ է 'ի սկզբան զընթացս Բ. և Ե. Ճառընտ-
 րաց, և 'ի նոյնս յարմարեալ դաւանդեշտն 'ի Ա. և Բ.
 որով յետևառաջ գրին բազում ինչ: Բայց յամենեւին
 է միաձայնութի պատմութի յամի, զոր միանգամ ոչ
 զանց առնեն յիշել. և աղբիւր Թմի է հին վարքն՝ որ Թ
 Ճառընտրաց. ուստի բերէ հատոճած վն երևելոյ սբյն
 'ի տեսչեան կոստանդիանոսի՝ Էւստուատիոս քահանայ
 կոստանդնուպօլսեցի 'ի վեցերորդ դարու. զոր և բերէ
 լեքէն. հապ. Թ. Երեմ. 267: Վն չդիտեմ որպիսի անճոռ-
 նի իմաստակութի թերեհաւատութի գրեւ է նոր հեղինակ
 բառարանի յատուկ անոճանց՝ լատվօգադ անոճանեւ.
 * Նիկողայոս սբ' հռչակաւոր եւնս միւռայ 'ի լիկիա,
 „ որ հաւատացեալ լինի՝ թէ կեցեալ իցէ 'ի չորրորդ
 „ դարու: 'ի վեցերորդ դարու սկիզբն եղև վերապատ-
 „ ունելոյ զնա հանդիսական խորանօք (յեկեղեցիս):
 „ Չիք ինչ ստոյգ պարագայ 'ի վր կենաց և մահոճան
 „ նորա ||: Ոհ կարի է կամակար անգիտութիս. թող
 տակը համարձակ զստոյգն, թէ վն այն անստոյգ հա-
 մարիմ, զի ոչ կարեմ տանել այնպիսի սբյ՝ որոյ բովան-
 դակ կեանքն է սքանչելիք և սքանչելագործութի: Այլ
 յամթ առնէ զայսպիսիս տիեղերահռչակ վարք և սքան-
 չելիք սբյն հրատարակեալ 'ի հինգերորդ դարէ հետէ
 յամ եկեղեցիս. զոր և սուղ բանիւք՝ բայց լիով նշա-
 նակեաց սբն պետրոս դամիանոս, ոն պետարք. մեզ չէ
 արժան դիմախօսել ինքնաձեռնագրելի հեղինակաց՝ ե-
 լիկեայց ոմանց. զի մի աւելի ինչ ասացից: Տէս զմի-
 քայել լեքէն, որ ոչն հաւանի այսպիսեաց. իսկ վասն
 դատանելոյ սբյն 'ի Ժողովն նիկիոյ՝ հաստատէ, թէ կայ
 անուն նր յօրինակն արաբացւոյ:

դեցւոյն արժանաւորե՛լ քնի շնորհօքն , պատմեմ'ի կաթողիկէ եկեղեցիս նոյ սակաւ (կմ կարգաւ) զաստ դործելոցս , 'ի ձեռն ընկերի իմոյ արագագրի կարգեալ (զպատմութի) զմեծանուն և զերիցս երանելեաց արանցն յաղագս քնի աստ վկայեցելոցս . որոց և ցայտումն արեանցն մինչև ցայժմ տեսանի՝ անուշահոտացուցեալ զամենեսեան . և ոչ այսչափ միայն , այլև նմ մարդ՝ որ յախտ հիւանդութեց անկեալ՝ համբուրէ զնշխարս սքեցն , նոյնժամայն բժշկութեց արժանաւորի ॥ :

Արդ ասէ՛ յետ մարդասիրին քնի առ մեզ իջանելոյն , զկնի ամաց երկերիւրեքի վաթսնեւորդի վեցեքի ը առաքելուն , իմա հաշուելով 'ի համբարձմանէ փրկչին , վնոյ յաւելունձով երեսունևչորս ամաց՝ յամի տն իբր 300 , եղև յաղեքսանդրիա 'ի պատճառս դատաստանի խռովութի յոյժ 'ի մէջ նշանաւոր արանց քաղաքին . և բազում անգամ ինքնակալն մաքսիմիանոս օրէնս և հրամանս տունե՛լ հրովարտակօք վնոցին իրաց՝ ոչ կարաց խաղաղել կմ գտանել զիրացն յարմարութի :

Ապա 'ի դէպ ժամու զմտաւ ածեալ մաքսի միանոսի՝ առաքեաց զայր ոմն իմաստուն և հանձարեղ՝ ճարտարասան ուսողութի յոյժ , զկոչեցեալն Սիմաս . զի 'ի ձեռն նր վախճան ընկալցի դժուարագիւտ դատաստանն : Իբրև եհաս մինաս յաղեքսանդրացւոց քաղաքն , գեղեցիկ 'ի գլուխ տարեալ զգործն , և զիրացն ուղղեալ զճանապարհն՝ գրէ առ մաքսի

սիմիանոս թագաւորն զեւս իրացն . և նա ուրախ եղև , և եթող զնա կալ անդ իբրև իշխան և վերակացու արքունի :

Եւ եր մինաս յոյժ հաւատացեալ 'ի քժ , այլ ոչ յայտնէր զինքն՝ եթէ քրիստոնեայ իցէ . և մնացեալ 'ի քաղաքին ամ մի՝ մասն ինչ 'ի հաւատոցն քժի յայտ ածէր՝ շրջելով և տեսանելով զհիւանդսն . և ձեռն 'ի վր եդեշ և արարեալ զքժի նշանն՝ փարատէր զչարախոտ հիւանդութեց . և բազում անդամաւորս բժշկեաց . և պատճառանօք՝ յայտնի և 'ի ծածուկ՝ փշրէր զդրօշեալս դից . մինչև յայտնի եղև կատարեալ անպաշտութի նր , և նշանագործ զօրութի՝ որ պարգևեցաւ նմ 'ի տնէ :

Եւ յայնժամ վարդապետն կուպաշտից գազա նացեալ՝ գրեաց թուղթ առ թագաւորն , և զգացոյց նմա զգործս մինասայ՝ ծանր ծանր ամբաստանութի : Եւ մաքսիմիանոս իբրև ընթերցաւ զգիրն , լի եղև բարկութի . և ոչ գտեալ հնարս այլ՝ խորհեցաւ զմի ոք 'ի պատուական պաշտօնէից առաքել ոստիկանութի 'ի վր նր . և իբրև հաճոյ թուեցաւ խորհրդակցացն , առաքեաց զփառաւորագոյն եպարքոսն Երմոգիենէս անուն՝ վր անհի հմտութե . որ և սա եր աթենացի ազգաւ՝ փորձ նմ արուեստից և իմաստութե , այր արդարակորով և ողորմած և զգաստ :

Եւ եալ սորա 'ի ճանապարհ 'ի կողմանց բիւզանդիոյ կմ նիկովիդեայ՝ նաւարկել յաղեքսանդրիա , յառաջնում գիշերի անդ տեսաւ

նէ յանուրջս երիս արս ճառագայթատեսիլս,
որք և ասէին առ նա . երթ երթ , և ծանիր
զճշմարտութիւն զճշմարիտ թագաւորին , որ
առցէ զքեզ իւր ընծայաբեր . և զբազումս
ածցես առ նա 'ի ձեռն պատուոյ փառաւո-
րութե՝ որ տուաւ քեզ : Օ արթուցեալ եր-
մոգինեայ 'ի քնոյն՝ համարեցաւ , եթէ վո
երկրաւոր թգւորաց իցէ տեսիլս . և սաստ-
կագոյն հրամանաւ փութացոյց զիւրսն ընդ
ծով և ընդ ցամաք վաղվաղակի հասանել 'ի
դէմեդեալ տեղին , և կատարել զհրաման
թգրին . մինչև 'ի տագնապէն և 'ի շփոթոյն
շարժել զամ վայրս՝ ը որ անցանէր :

Եւ 'ի հասանել յաղեքսանդրիա համբաւոյ
գալստեան եպարքոսին՝ ելին արտաքոյ քա-
ղաքին 'ի հանդիպումննր թմբկօք և փողովք
և լապտերօք ամբոխն ամ . և մտեալ 'ի քա-
ղաքն՝ եմուտ յապարանս . և իբրև երեկոյ
եղև , մնաց առանձինն : Նայնժամ հնարե-
ցաւ իմաստունն մինաս , և ինքնին եկեալ
աղաչեաց զդռնապանսն և եմուտ 'ի ներքս ,
մինչդեռ նստէր երմոգինէս . և խոնարհե-
ցուցեալ զգլուխն՝ ընծայեաց զպատշաճ եր-
կրպագութի , և ասէ . հարցանեմ ով դա-
տաւոր ընտանութք ոնի հայրենեօք բնակա-
կից . յի՞նչ պատճառս եղև գալուստ քո աստ .
և նր դարձուցեալ զերեսս 'ի նմանէ՝ ասէ
ցնա . ոնի սիրելուէ ինչ յառաջ բերես բանս
ճարտարութք , և ողորանաց խօսս . անսա
մինչև 'ի վաղիւն . և փոքր մի զկնի որոշեսցի
որ ինչ հակառակ քեզ միան դժնդակք յա-
տեան

տեան հրապարակի . և պատուհէր ետ պա-
հապանացն զգուշանալ նմա :

Իբրեւ այդ եղև , քարոզն աղաղակէր գալ
բազմունքազաքին 'ի միասին 'ի դատ քննու-
թէ գործոցն մինասայ . և ժողովուրդն իբրեւ
զաւագ մանր 'ի մըրկէ բերեալ լինէին . և
հրամայէր երմոգինէս զքնի զօրականն յա-
ռաջ կացուցանել . և հարցանէր , զի՞նչ է
այդ զոր լսէ զքէն թագաւորն վճ անունն
քրիստոնէութե , և առ դիսն թշնամութե :
Հայնժամ կացեալ մինաս առաջի դատաւո-
րին , ոչ ոնք դատապարտել , այլ ոնք դատա-
խաղեալ , համարձակ 'ի մէջ առնոյր զիրա-
ւունս ճշմարտութե . և զձեռն շարժեալ և
զքաղցր բարբառն արձակեալ՝ յերրորդ ժա-
մէն մինչև ցեօթներորդ ժամն , քարոզեաց
զնծպաշտութեանն խորհուրդ , և զքնի առ-
մարդիկ զգալուստն պատմեաց կարգաւ , և
զանհաւանիցն զկարծիս լուծեալ՝ ունայնա-
ցոյց զկռոցն մոլորութի . մինչև աղաղակել
ամբոխին , մի է նծ մեծ և հզօր , զոր թարգ-
մանեաց մեզ քաղցաբարբառն մինաս . հա-
ւատամք ամենեքեան 'ի նմանէ ասացելոցն :
Իբրեւ ետես դատաւորն զբազում մասն ժո-
ղովրդեանն , եթէ խոնարհեցաւ առ մինաս ,
արձակեաց զամբոխն առ օրին . և 'ի վաղիւն
ածեալ զմինաս՝ կացոյց յատենի . և սկսաւ
փորձել զնա ողորջանօք և սպառնալեօք 'ի
բաց կալ 'ի քնէ . բայց երիցս անգամ յանդի-
մանեալ 'ի նմանէ լեղիմակաց բանիւք առա-
ւելօք , ձեռն էարկ 'ի տանջանս անխնայ :
Հրա-

Հրամայեաց զներբանս ոտիցն կտրել, և զտեսանելիսն փորել, և զլեզուն արմատափի խլել. և զմնացեալ մարմինն պահել, ոմ զի վաղի՛ն գիշակեր Թռչնոց ընկեցեալ՝ ի նոցանէ ծախեսցի. զի մի մասն ինչ յանդամոցնր գտցի :

Եւ ահա ՚ի գիշերին յայնմիկ՝ մինչդեռ անկեալ կայր ՚ի բանտի երանելին իբրեւ զմեռեալ, յերրորդ ժամուն յանկարծակի լոյս ծագէր զնովաւ իբրեւ զփայլակն. քանզի իջեալ մարդասերն ք՞մ՝ կանգնել զզօրականն իւր զմինաս, յոմ կողմանց զո՛ւարթագոյն զնա գործեաց և աջողագոյն. փչեաց ՚ի նա զկենդանական հոգին, և քաջալերութի եղեալ ՚ի սրտի նր՝ ասէ ցնա. Էս եմ՝ որ էն, և մերձ եմ և եղէց լէ քեզ յաւիտեան. և զդատաւորն երմոգինէս՝ զոր կարծես քեզ Թշնամի գոլ, եդի զնա քեզ սիրելի. վ՞ք զի յիշեաց զչարն՝ զոր անցոյց լէ քեզ անգիտութի, և ստրջացաւ. և ես յիշեցի զգթութի նորա առ տնանկս, և զի առաջի իմ գործէր զհաճոյսն իմ, զնա կարգեցի քեզ քաղաքակից և ուղեկից հանդիսի՛ն նահատակութե. այսուհետեւ քաջալերեաց, զի ոչ ևս առցես զփորձ տանջանաց ՚ի նմանէ. և անո՛ւնք ձեր գրեալ են ՚ի դպրութի կենաց :

Իսկ դատաւորն երմոգինէս չէր ՚ի քուն մըտեալ զայն գիշեր ՚ի տրտմութեն, զի սիրէր զմինաս. և յարթունս եղեալ՝ զմտաւ ածէր զոր ինչ գործեաց լէ նք վկայն. լայր դառնապէս՝ ասելով. զո՛ւր արարի լէ արդարոյն լէ

Եւ այնմիկ , և ոչ մի ինչ հոգւոյս իմոյ ստա-
ցայ . և այնպէս արտասուէալ նր մինչև ցա-
ռաւօտն՝ քանզի կարծէր իսկ զնա մեռեալ ,
ասէ ցինքն . Թէպէտև բարկութիւն սպանի
զայնպիսի և զայնքան այր , գոնեա հրապա-
րակաւ առաջի եդեչ զնր պատուական մար-
մինն՝ լացից 'ի վր նր , և 'ի նշանակուոր տեղի
հրաման տաց Թաղել . ոնկ զի մասն ինչ դա-
դարեցուսցէ զտրտմութիս իմ :

Յայնժամ Եւ հրամանի նր քարոզքն աղաղա-
կեցին , և բազմութին ժողովեցան , մինչ ոչ
տանել Թատերաց տեղեացն . և նստել դա-
տաւորն՝ առաքեաց հինգ այր 'ի սպասաւո-
րացն՝ բերել զսբբն զմնացեալ մարմինն : Իբ-
րև չոքան , գտին զմինաս ողջանդամ , և ա-
ռաւել քան զյերեկն և զյեռանդն զոճար-
Թագոյն և պայծառագոյն . և զհրեշտակս
նայ՝ զի կային առաջի նր . և անկել արանցն
առ ոտս սբբն՝ հաւատացին 'ի նոր , և ոչ կա-
մեցան ելանել 'ի բանտէն :

Իսկ 'ի յամել սոցա՝ առաքեցան այլ սպասա-
ւորք . և տեսել զհրեշտակսն՝ անկան առա-
ջի նոյ . և ապա աղաչեցին զսբբն գալ 'ի Թէա-
տրոնն , զի տեսցեն ամենեքին զնա կենդա-
նի , զոր ոնկ մեռեալ բերել կամէր դատա-
ւորն : Յայնժամ յարուցել առաջի երթայր
երանելին մինաս ոտիւք հաստատագոյն , և
զաչսն ունելով սրատես քան զառաջինն , և
զլեզուսն և՛ս աջողակ 'ի բարբառել . որով մա-
տուցեալ համբուրեաց զդատաւորն՝ և ասէ .
ուրախ լեր երանելի և փառաւորեալ բարե-
գործ .

գործ . ծանիր զիս , և 'ի միտ առ զգորութի
քնի նոյ իմոյ . զի ուր երէկն սկիզբն արարեր
դու իբրեւ զգայլ յափշտակօղ անդամակոտոր
առնել զիս , նորն իմ եկեալ վերաստեղծեաց
զիս . և զքեզ իւր ընտանեցուցանել կամի .
տե՛ս այժմ զոր յերէկ յօշեցեր զոտս իմ՝ այ-
սօր հաստատագոյնս գնալով . և զոր երէկ
փորեցեր զաչս , այսօր յստակապէս լեալ . և
զոր երէկ արմատաքի հատեր զլեզուս , այս-
օր արագագոյն բարբառի . մի՛ անգիտանար
զայն՝ որ զքեզ ճանաչել կամի . քանզի սլարտ
է քեզ ընդունել զնծպաշտութիս և զհան-
դէս առաքինութեւս :

Եւ իբրեւ լուեաց մեծն մինաս 'ի խօսելոյ ,
յայնժամ ամբօխն աղաղակեաց՝ ասելով .
գոչե՛ա՛ իմաստասերդ գոչե՛ա՛ . որ երէկ սրով
խողխողեցար , այսօր զանազանապէս բար-
բառիս քնի զօրութն . ծանեաք նձ ճշմարիտ
զսու 'ի քէն քարողեալն քն : Եւ երանելին
բացեալ զբերան իւր՝ խօսէր նոյ՛ զբանն կե-
նաց . և բազմութի ժողովոյն կացեալ մինչև
ցինն ժամն՝ ոչ կամէին գնալ , լուսաւորելք
'ի նք վկային վիգսութեն :

Յայնմ վայրի դատաւորն հանդերձ իշխա-
նօք և ժողովրդեամբ տեսանէր երկուս հրեշ-
տակս ճառագայթատեսիլս , որք պաճուճել
թւօքն հովանի ունէին 'ի վր գլխոյն մինա-
սի : Եւ 'ի դողմոն եղեալ դատաւորն՝ ասէ
'ի միտս իւր . Ստուգապէս նձ ճշմարիտ
թարգմանէ քաղցրաբարբառն մինաս . բա-
րիո՛ք է հաւատալ 'ի քն և ապրիլ . ես զնա
նձ

նաժ խոստովանիմ, որ այսպիսի ընծայարբերս
առաքէ իւրոց սիրողաց 'ի սպասութեան թի •
ցայս վայր ըսնայն վաստակէի՝ կարծելով
նաժ զգիս կուոցն, և զխաբէութի՝ ճշմարտութի
համարէի • այլ այժմ անկանիմ առաջի բաւ
րի և նք քաղաքակցի իմոյ, ոմ զի 'ի ձեռն
նր հասից ուղիղ ճանապարհին : Այլ նոյն
ժամայն յարուցեալ յաթոռոյն՝ ընթացաւ
առ նք վկայն • սակայն ոչ իշխեաց մերձե-
նալ, վն զի մերձ կային հրեշտակքն • և
փոքր ինչ հեռացեալ՝ դարձաւ անդրէն • իսկ
ամբոխն աղաղակեաց ասելով • համբեր դաւ
սաւոր և մի գնար, մինչև ծանիցուք զըստու-
գաբանութի իմաստասիրիդ :

Հայնժամ նաժասէր դատաւորն խոնարհե-
ցուցեալ զգլուխն յերկրպագութի սքն, և
բուռն հարեալ զնմանէ՝ համբուրեաց զնա •
և կալել զձեռանէ սքն՝ եհան զնա արտա-
քոյ քան զամբոխն, և ասէ • աղաչեմ զսքդ
նայ զքնարդ հոգեւոր, զքաղցրաբարբառ վը-
կայդ • զգեղեցիկ առաջնորդդ, զալեկոծե-
լոց նաւահանգիստդ, զճշմարտութե լոյսդ,
աղօթեալ վն իմ • զի տեսի հրաշալի նշան
այսօր, և հաւատամ յնձն քո՝ զոր դուռն քա-
րողես • այլ յերկմիտս եմ, գուցէ ոչ ընդու-
նի զիս քն՝ վն յառաջագոյն պաշտելոյն իմոյ
զգիս կուոցն :

Ասէ զնա սքն մինաս • մի երկնչիւր, բայց մի
այն հաւատալ յօժարութիք • քանզի նաժ մար-
դասէր և անյիշաչար է և ուղորմած • այլ և ինձ
յայտնեաց նաժ զստուգութի հաւատոց քոց,
և

և անուն քո գրեալ է 'ի դպրութի կենաց :
 Եւ յետ համբուրելոյն զմիմեանս՝ հրամայեաց դատաւորն արձակել զամբոխն , պատուէր տուէլ՝ զի վաղիւն ժողովեացին . և մնացին առանձին դատաւորն և ծբ վկայն յապարանս զամ գիշերն մինչև ցառաւօտն . և մեկնեաց նմա զառ 'ի քս հաւատսն :

Իբրեւ այգ եղև , քարողքն աղաղակէին , և ժողովեցան բազմութի քաղաքին . լուեալ ըզհրաշալեացն և երեքտասան եպիսկոպոսացն՝ որ գտան 'ի սահմանս աղեքսսնդրիոյ , եկեչ հասին 'ի միասին առ ծբն . գային և բազումք 'ի հեթանոսաց վս համբաւոյ իրացն փրկութե , զոր թարգմանէր ծբ վկայն : Յայնժամ յարուցեալ՝ դատաւորն երմոգինէս՝ գոչեաց առ ծբն մինաս , և ասէ . բարիոք դատեցեր իմաստութիւն , և բարիոք ուսուցեր մեզ զառ 'ի քս զհաւատսն ով ամենաբարի իմաստասէրդ : Եւ զաղակեաց և ամ ամբոխն միաբան՝ ասելով . մեծ է ածն քրիստոնէից . որ և զբարեպաշտ դատաւորդ զսուսակէնդ տնանկաց հոգին ծբ վերաձգեաց 'ի գիտութի ճշմարտութե , և 'ի հաստատուն հաւատսն՝ որ 'ի տիր մեր յս քս :

Յայնժամ առաքեաց երանելին մինաս զիւր բարեվայելուչ դպրապետն՝ արագագիր անունանեալ , զի այս է Եւգրափոս՝ որ և իրափոս ասի , բերել նմա ջուր . և առեչ զջուրն՝ մատոյց առաջի ծբ և անասէր եպսպոսն . և դատաւորն խոնարհեցուցեալ զգլուխն առաջի նց՝ խնդրէր զմկրտութի . և նք հեղին զջուրն

զօրն զերանելեալն երմոգինէսիւ յանուն
 հօր և որդւոյ և հոգւոյն սբյ . և այնմ շնոր-
 հօքն քնի և աղօթիւք սբյն ընկալաւ զլուս-
 ցումն վերստին ծննդեան՝ ի թողութի մե-
 ղաց և ի յարութի կենացն յաւիտենից :

Եւ յետ աւուրց ձեռնադրեցաւ յերեքտա-
 սան եմսաց , մերձ կալով իմոյ նոճատուէս՝
 ասէ քն աթանաս (որ էր յայնժամ մանկա-
 հասակ) , և ընկալաւ զպատիւ եմսութե .
 և ի վեցերորդ աւուրն բաշխեաց զմմ ինչս
 իւր աղքատաց , և ուսուցանէր հեթանոսաց
 իւրովն օրինակաւ զճշմարիտ հաւատան՝ որ ի
 ար մեր յմ քմ , և դարձուցանէր զբազումս
 գործակցութք սբյն մինասայ և գրափոսի ,
 մկրտելով օր քան զօր հարիւրաւորս և հազա-
 րաւորս . և զչարչարեալն յայսոց պղծոց
 բժշկէր . և զբազինսն քակէր . և զցրոճեալ
 հօտսն ի պատճառս հալածանաց՝ ի միասին

հաւաքէր շնորհօքն քնի :

Մի ոմն ի ժողովրդոց անօրինացն՝ անուն
 ռուստիկոս , ընթացեալ պատմեաց թագա-
 ւորին մաքսիմիանոսի զբանս զայսոսիկ , թէ
 դատաւորն և սինկղիտոսն աղեքսանդրացւոց
 եղէն քրիստոնեայք . և զմմ քաղաքսն և ըղ-
 դաւառսն արեւելից կողմանցն դարձուցին
 յերկրպագութի խաչելոյն . այլև զգեղեց-
 կայարմար տաճարս բարեյաղթ քնոցն այրե-
 ցին : Եւ թէ ոչ ժամանեցէ քո ինքնակալու-
 թիդ , ոչ միայն զարեւելից կողմանսն , այլև
 զմմ Յին հռովմայեցւոց իշխանութին յին-
 քեանս դարձուցանեն :

Պայս

Օ այս լուճեչ մաքսիմիանոս թագաւորն՝ անբաւ սրտմտութի շարժեցաւ, և առեչ տասն հազար արանց զօրաւորաց՝ գնաց յեգիպտոս. և ըմբռնեաց զերանելի ենպսն երմոգինէս, և զքնի զօրականն զմինաս. կացոյց զնս առաջի հրասլարակին մերկս, և ասէ սաստելով. զի՞ եղև քեզ երմոգինէս. ոչ ամենեցուն շնորհեցի զքեզ օգնական, և զնամ իշխանութի ծովու և ցամաքի ետու՝ ի ձեռաքո, և կացուցի զքեզ ի վր իշխանաց իմոց և դատաւորաց. և առաքեցի զքեզ դարձուցանել զերբեմն երևելի և զպիտանացու այրդ զմինաս, որ այժմ մոլորեչ առ ի խրատել և դարձուցանել զքեզ առ ի պաշտամանէ անծոցն մերոց. զի՞նչ տեսեալ՝ ունայնութե դորա հաւանեցար, և զերևելի գլխաւորութիդ կորուսեր, և նմանեցար որոց ի թատերս ծաղրածութի լինին:

Իբրև հանդերձեչ էր սք ենպսն երմոգինէս պինի առնել թագորին, ահաւասիկ երկու հրեշտակքն՝ որ զմինասիւն երևեցան նմա, նք և այժմ երևեցան ոն փայլակն լուսոյ, և հովանի ունէին ի վերայ վկայիցն քնի, ասելով ցնս. քաջալերեցարո՞ք, քանզի առաքեցաք յօգնականութի ձեզ: Նայնժամ պինի տոճեալ երիցս երանելի ենպսն՝ ասէ. եթէ կամիս գիտել ինքնակալ թագր, թէ զի՞նչ տեսեալ գործեցի զայս, վկայ է ժողովուրդս այս. և ես զիրսն առաջի աչացդ բերեալ՝ պատմեցից զեղեալսն:

Երդ զոր օրինակ սաստիկ պատուիրանաւ եւ
 Ի՛նչ հաս

հաս քո ինքնակալ թգրութիւնդ 'ի վր մեր 'ի
կատարել զսրտմտութի բարկութեդ , նոյնպս
և ես սաստկագոյն մոլեգնեչ սպառնալեօք
և զարհուրանօք երթայի առ արդարեւ երա-
նելի այրս այս . խոստովանի և բազմութիս
այս , զի գտի զայրն կատարել քրիստոնեայ ,
և ճեպէի առ 'ի ընդ զհրամանս քո աւան-
դութեցդ . վնջ զսորա զոտան հատի , և զաչն
փորեցի , և զլեզուն արմատաքի խլեցի . կա-
մէի և զմնացեալ մարմինն թռչնոց երկնից
և շանց դադանաց ընկենուլ առ վաղիւն . և
ահա 'ի վաղիւն անդր գտի զդա առաւել գե-
ղեցկագոյն քան զանցեալ ժամանակն :

Եւ ո՞վ ոք տեսանելով զհրաշալիս զայս՝ յերկ-
միտս լինէր 'ի խոստովանել զմծն երկնաւոր ,
որ զայսպիսի սքանչելիս գործեաց : Արդ
զի՞նչ հանդերձեալ ես առնել՝ արա՛ վաղվա
ղակի . և զոր ոչ կարես զմտաւ ածել զտան
ջանարանս՝ յուշ քեզ ածեմ . գազանընկէց
արա , 'ի խորս ծովու ձգեա՛ , սրով խողխո-
ղեա՛ , հրոյ մատնեա , յօդակոտոր արա . ոնկ
և ես արարի լուսաւորչիս իմոյ մինասի , որ
և լուսաւորեաց զխաւարեալ միտս իմ , և
պայծառացոյց ճշմարիտ գիտութիւն :

Յայնժամ բարկացեալ թագաւորն՝ ինքնին
տիգաւ խոցեաց զորովայն երանելոյն երմո-
գինի . և զձեռսն ետ յուսոց անտի հատա-
նել , և զոտան կտրել 'ի ծնգացն . և այնպս
զինքն և զկոտորեալ անդամսն հրամայեաց
ընկենուլ 'ի գետն՝ որ մերձ կայր : Իսկ զսքն
մինաս ետ կախել 'ի խաւարին բանտի , և

վէմ մի ծանր կախել զոտից նր . և պատուէր
 ետ չթողուլ զոք երթալ առ նա : Եւ բարկա-
 ցեալ 'ի վր քաղաքացւոցն՝ գրեաց ինքնին
 թգրն անպիտանանալ քաղաքին՝ եթէ ան-
 պատուութիւն և անկանելով յազատութիւն ,
 և եթէ յապականութի դնելով աւերածով . և
 ասէր անօրէնն մաքսիմիանոս . ուր է զօրութի
 գալիլէացւոյն . ահաւասիկ երմոգինէս ան-
 պիտանացեալ գետընկէց եղև . իսկ մինաս
 շանընկէց եղև 'ի մահ . վայ և դուք անպատ-
 ունիք , զի նոց հաւատացիք . և քաղաքս ձեր
 անպիտան լինիցի . և եղև ողբումն մեծ 'ի
 ժողովրդեան վր հրամանի թգրին :

Իսկ 'ի գիշերին յայնմիկ հրեշտակք այլ ըզ-
 մարմին երիցս երանելոյն երմոգինէի հաւա-
 քեալ 'ի գետոյն՝ գան ը նմա 'ի բանտն , ուր
 էր կախեալ մինաս . և իջուցեալ զնա 'ի կա-
 խաղանէն , և զերկոսեանն հոգիացուցեալ՝
 քաջալերէին զնոսա առաւել յօժարիլ 'ի
 գործն . և մինչև ցառաւօտն խօսելով ը նոս
 զօրացուցանէին զնոս , և ասէին . քաջալերե-
 ցարո՞ւք , քանզի ը ձեզ եմք 'ի ծածուկ . մի
 համարիք , թէ 'ի բաց կացցուք 'ի ձէնջ , և
 մի զարհուրեսցիք :

Եւ պա ը առաւօտն մինչդեռ պատուհասել
 կարծէր թագաւորն զաղեքսանդրացիս , ե-
 կին կացին երանելի վկայքն առաջի երեսաց
 մաքսիմիանոսի , և միաբան ասեն . դադա-
 րեսցին բանք քո ո՞վ թագաւոր . մեք քո՞ւ ա-
 նապական թգրին զինուորեցաք , և ոչ հա-
 ւանիմք ապականացու թգրութեդ՝ որ հա-
 կա-

կառակ կայ Կայ . քանզի ոչ հուր և ոչ սուր և
 ոչ ժանիք գազանաց և ոչ այլ ինչ տանջանք
 կարէ մեկնել զմեզ 'ի սիրոյն քո . այսուհե-
 տե զոր ինչ առնելոց ես՝ արա՛ վաղվադակի .
 քանզի փութամք ժամանել առ յաւիտենից
 թգրն մեր քո :

Յայնժամ Բայն մինայի երագագիրն եւգրաւ
 փոս ասէ ցմաքսիմիանոս . զի՞նչ օգուտ գոր-
 ծեցեր քեզ ո՛վ թագաւոր առ մեզ գալովդ .
 ահա ոչինչ զօրեցեր՝ վն որոյ եկիրդ . քանզի
 եկիր 'ի վն մեր որոնց առիւծ մռնչելով , և
 դարձար ոնց աղուհէս տկար . և դադարեցար
 'ի յանդգնութիւն քումմէ , և թեթեւացար
 'ի յունայն խորհրդոց քոց . զի ոչ կարացեր
 հասանել յանգ գործոյդ . այսուհետեւ հարկ
 է քեզ տրտմել , և մեզ ուրախանալ հանա-
 պազ :

Իսկ նր բարկացել ը պիտին՝ զԲայն գրափոս
 կատարեաց սրով իւրովք ձեռօքն . հրամայե-
 ցաւ և զերկոսինն նոյնպէս սրով կատարել :
 Շնորհս խնդրեաց 'ի նմանէ երանելին մի
 նա՛ն՝ զմարմինն իւր թաղել 'ի բիւզանդիոմն
 քաղաքի . իսկ մաքսիմիանոս ոչ կամեցաւ կա-
 տարել զխնդրուածս նր . այլ յետ գլխատե-
 լոյն եդ զնս յերկաթեղէն տապանի , և հրա-
 մայեաց ընկենուլ 'ի ծով . և ինքն ամօթա-
 լից գնաց 'ի բիւզանդիոմն :

Եւ ահա յետ քսան աւուր ելանէր տապանն
 'ի բիւզանդիոն յաւուր կիւրակէի . և նախ 'ի
 'ի հասարակ գիշերի երեւեր տապանն մերձ
 յեզր ծովուն քաղկեդոնի յարեւելից կողմաւ
 Ը 2 նէ .

նէ . և երկու հրեշտակքն կային ջահիւք առ
 նշխարօք սքցն . և երկուքն ի տապանն սիւն
 ամպոյ պայծառ լուսով . և զգացուցին ե-
 պիսկոպոսի քաղաքին հրեշտակքն զնքցն գա-
 լուստ , և յորդորէին նոյնժամայն հաւա-
 քել զնշխարան :

Իսկ ենչսն ժողովեալ զքահանայսն մեծաւ
 փութով և զարս հաւատացեալս և առաքի-
 նիս՝ դիմեաց ի տեղին ի տեսիլ լուսոյն . և
 եկին կացին առ ափն ծովուն . և միաբան ա-
 մենեքին տեսանէին զհրեշտական նոյն , զի
 ուղղէին զտապանն , մինչև բերեալ մատու-
 ցին ենչսին և քահանայիցն . և պատուիրեչ
 նոյն՝ որպէս և զիարդ պարտ է հանգուցանել
 զնշխարս սքցն , եղեն աներևոյթ . և նոյն ա-
 ռեալ եդին ի ծածուկ տեղի յշտեմարանս
 եկեղեցւոյն , մինչև ցվախճանն մաքսիմիա-
 նոսի . որ յետ երկուց ամոց տանջեալ անե-
 րևոյթ սրով ի հրեշտակէն՝ եհան զոգին մե-
 ծաւ տագնապաւ :

Հայնժամ եդին զպատուական գանձն յե-
 րևելի տեղւոջ ի բիւզանդիա մերձ առ ափն
 ծովուն՝ լինել աշտարակ ամուր և նախա-
 մարտիկ քաղաքին և ան Զի . հիւանդաց ի
 բժշկութի , մեղաւորաց ի թողութի մեղաց .
 ճանապարհորդաց գաւազան զօրութե , նա-
 լելոց անքոյթ նաւահանգիստ . ամենեցուն
 յամ վտանգից դեղ փրկուէ : Վատարեցան
 սբ վկայքն յամսեանն դեկտեմբերի , որ օր
 տասն էր , ի քս ի նոր մեր . որում փառք յա-
 լիտեանս . ամէն : Իսկ տարին կատարման
 նոյն

նց՝ զոր ոչ դնէ որոշակի սքն աթանաս , 'ի պարագայից պատմութեն անկանի ը մէջ 300 և 310 ամի իմն . յորում ժամանակի էին երեքին իսկ կայսերք մաքսիմիանոս անունա- նեալք , մականունամբ՝ հերակլէս , արմեն- տարիոս , և դաժ . յորոց վերջինն առաւել տիրէր կողմանցն եգիպտոսի :

Սահեւելի սքն ՍԻՆԱՍԱՅ (առաջնոյ՝ համ երէրորդին) :

Եւստ հնութե գրչի վարուց մեծին մինասայ , այն է սքն աթանաս , հին է և գրիչ սքանչելեաց սքն մինասայ , այն է տիմոթէոս աշակերտ նորին աթանասի , և յաջորդ յա- թոռ հայրապետութե աղեքսանդրիոյ՝ զկնի եղբօր իւրոյ պետրոսի : Եւ այն է անգի- տելի , թէ պատմութի սքանչելեաց արդեօք առ մինասս այս աթենացի նայիցի , որ յա- ղեքսանդրիա կատարեցաւ , և մարմինն նր՝ ի բիւզանդիա փոխադրեցաւ , եթէ առ մինաս եգիպտացի՝ որ 'ի կուտիա նահատակեցաւ , և մարմինն նր յաղեքսանդրիա փոխադրեցաւ . վա զի զոր օրինակ երկոքեանն իսկ նշանա- գործ վկայ ճանաչին , և երկոցունց անխտիր մարթի պատկանիլ նշանաւոր տաճար սքն մինայի՝ որ յաղեքսանդրիա , ը նմին և բանք տիմոթէայ յայս և յայն սք կարեն հայիլ . մինչ զի ճառընտիրք մեր , որպէս և յայսմա- ւուրք , զկնի վարուց այսր մինասայ պատմեն

զնոյն սքանչելիս՝ առանց անուան գրչի՝ ոմայ
շարունակութի բանից ամանասի, և սուրիոս
որմայ և ժամագիրք յունաց՝ զկնի վարուց ե-
գիպտացւոյն մինասայ՝ ի նոյեմբ. 11. զնէ
զնոյն պատմութիս յանուն տիմոթեայ. այլ
վն վկայասէր ջերմեռանդից չէ հարկ հայիլ
յայս զանազանութի (զորմէ լիցի բան և ի
ծանօթութե), այլ հաւատով կարդալ զսքն
մինաս ի բարեխօսութի, և ընմին լսել զա-
ռաջիկայ անցս հրաշալիս :

Հաւուրս մեծին կոստանդիանոսի՝ յորժամ
տիեզերք անպաշտութե ծաղկեցան, և հա-
մարձակ էր քրիստոնէութի յամ տեղիս, շի-
նեցին և աղեքսանդրացիք տաճար հոյակապ
յանուն սքին մինայի յաղեքսանդրիա մօտ ի
ծովեղրն, և խնդրեալ զնշխարս սքին՝ եդին
անդ (եթէ եգիպտացւոյն իցէ՝ որ և կու-
տիացի ըն կատարմանն, և եթէ ամենաց-
ւոյն կամ բիւզանդացւոյն) . և իոր սկսաւ
ցուցանել ազգի ազգի զօրութիս ի տաճա-
րի կմ՝ ի տապանէ սքին մինասայ :

Այր ոմն էր ի ժամանակին մեծատուն յոյժ՝
եկեղ յերկրէն իսաւրացւոց յաղեքսանդրիա
ի պատճառս վաճառականութե. և լուեալ
ի քաղաքի անդ զամ սքանչելագործութիս
և զբժշկութիսն՝ զոր առնէր սքն մինաս, ա-
սէ. կամէի և ես երթալ և աղօթել ի տա-
ճար սքին մինայի, և երկիրպագանել սք-
նշխարաց նր, և տալ անդ փոքր ինչ օրհնու-
թիւն յընչից իմոց, ոմ զի օգնեսցէ ինձ ան-
բարեխօսութե սքին : Ալ յարուցեալ էառ.

ընդ իւր զքսակ ոսկւոյն , և էանց նաւակաւ
 ը ծոց ծովուն կմ' ը լիճն . և հասեչ 'ի տե-
 ղին կոչեցեալ լոքսոնետա , ել 'ի պանդոկ
 մի , և ասէ ցպանդոկապետն . ընկեր , արա'
 ը իս ողորմութի , և ընկալ զիս 'ի տուն քո .
 քանզի ը երեկս է . և ոչ իշխեմ միայն գնալ
 ը ճագհս իմ : Եւ ասէ պանդոկապետն . մոռտ
 եղբայր մինչև ցառաւօտն . և բերեալ սե-
 ղան՝ եդ առաջի . և յետ ընթրեաց իբրև կա-
 մէր ննջել այրն , ետես պանդոկապետն ըզ-
 քսակն . յայնժամ եմուտ սատանայ 'ի սիրտ
 նր , որպէս հանապազ մարտնչի ընդ ազգս
 մարդկան :

Եւ իբրև ննջեաց վաճառականն , յարեաւ
 պանդոկապետն , առ զսուրն և սպան զնա .
 և առ զքսակն նմ գանձիւն . և ասէ ը միտս .
 զի՞նչ արարից զմարմին սորա . մի գուցէ տե-
 սանիցէ ոք , և վտանգ ինձ հասանիցէ . արդ
 յարուցեալ կոտորեցից զնմանդամս նր , և
 արկից 'ի սակառին , և նովաւ 'ի լիճն . և
 իբրև այն ինչ յօշեաց զնա , և կախեաց զսա-
 կառին , ոնց զի ժամ գտցէ տանել ընկենուլ
 'ի խորս ծովուն , լուսացաւ օրն , և երկեաւ
 առնել զոր կամէր . և առեալ զգլուխն՝ կա-
 մէր մանրել վ'ս անյայտ առնելոյ .

Եւ ահա եհասս Ծբն մինաս ձիւնթացիւք և
 բազում արամբք ոնց ձեռով 'ի թագաւորէն ա-
 ռաքեալ . զոր տեսեալ պանդոկապետին ը
 պատուհանն՝ փութացաւ կախեաց զգլուխն
 ը այլ մասունս 'ի մէջ պանդոկին . և ոչ գի-
 տաց՝ զի՞նչ գործեաց՝ յերկիւղէն : Եւ Ծբն

մինաս քացեալ զդուրս տանն , և կալեալ
զպանդոկապետն՝ ասէ ցնա . ասա՛ ինձ ըզ-
ճմարիտն . ո՞ւր է այրն՝ որ օթեցաւ առ
քեզ . նա ուրացաւ և ասէ , ոչ ոք օթեցաւ
աստ : Ի՞սէ սքն . եթէ ոչ կամիս խոստովա-
նել վճռաւնն , ես գտից զնա . և նոյնժամայն
առեալ սքն զսակառին՝ եգիտ 'ի նմա ըզ-
գլուխն այլ ևս անդամօքն : Նոյնժամ սկսաւ
աղաչել զնա պանդոկապետն , և գոչէր՝ մե-
ղայ . քանզի տեսանեմ ասէ զշնորհսն այլ ը-
քեզ . և խոստովանիմ զյանցանս իմ . զի յոր-
ժամ տեսի զքսակ առնն , լցաւ սիրտ եղկե-
լոյս յիմարուք . և յարուցեալ սպանի զնա .
և ահա նոր իմ քսակ նր լի գանձիւն . տաց
քեզ և յիմոց գանձուց հարիւր դահեկան .
միայն ազատեա՛ զիս 'ի սպանմանէս յայս-
մանէ :

Սննի ետ նմա սքն , և ասէ . զղջացիր , և
թողում քեզ զյանցանս քո . և նա ասէ . տէր
իմ , որպէս հրամայես ինձ՝ առնեմ . և եթէ
փրկիմ 'ի թգրէն , երթամ 'ի տաճար սքն
մինասի և ապաշխարեմ և առնում զսքեմ կրօ-
նաւորութե : Իբրեւ ետես սքն զզղջումն ,
ասէ ցնա . դիր 'ի միջի զսակառին՝ յորում
կան անդամք առնն . զի յայտնի լինիցի
փառքն քնի 'ի սքն իւր : Եւ կրկնեալ ծունր
սքն մինաս՝ աղօթեաց յերկար . և ապա ասէ
ցսպանեալն . քեզ ասեմ յանուն յի քի , որ
հաստատեաց զիս 'ի վէմն խոստովանութե իւ-
րոյ , արի՛ վաղվաղակի հաստատութե նմ ան-
դամօքդ քո . և ծանիցեն 'ի ձեռն քո հերձուա-
ծօղք

Ծօղք և հեթանոսք զփառս քսի նոյ իմոյ . ուս-
ցիս և դու՛ թէ ես եմ ծառայն նոյ մինաս :
Լա նոյնժամայն յարեալ , ոնկ էր յառաջա-
գոյն . և կրկնեալ ծունր՝ երկրպագէր սքոյ
վկային , և բազմութեն՝ որ լէ նմա . և ասէ .
գոհանամ զմենէ նոյ , որ արար ողորմութի լէ
իս 'ի գալստեան քո սքոյ նոյ . քանզի ծանրա-
ցեալ էի 'ի քնոյ , և եկիր նոր զօրութի բազ-
մաւ և զարթուցեր զիս . զի ոչ գիտաց այրն՝
զի՛նչ գործեցաւ առ ինքն . սոյլ և ոչ պանդո-
կապետն պատմեաց նմա . և օրհնեաց նք
վկայն զսպանեալն . և եղև աներևոյթ 'ի
նոցանէ :

Լա առեալ պանդոկապետն հարիւր դահե-
կան՝ զոր խոստացաւ սքոյն , և վաճառականն
զքսակ իւր , գնացին 'ի տաճար սքոյն մինայի .
և կատարեցին զուխտս իւրեանց : Նոյնժամ
խոստովանեցաւ պանդոկապետն առաջի ա-
մենեցուն՝ որ ինչ գործեցաւ 'ի նմանէ առ
վաճառականն , և թէ որպէս յարոյց զնա
սքն . և փառաւորէին ամենեքեան զմծ .
հիանայր և վաճառականն 'ի լսել անդ , թէ
արդարև սպանաւ ինքն և յարեալ . և տայր
փառս նոյ , և երթեալ պատմէր ամենեցուն
զփառսն նոյ : Իսկ պանդոկապետն կրօնաւո-
րեցաւ , և եկաց հինգ ամ , և վախճանեցաւ
լըռնելի ապաշխարութի , քարոզելով միշտ
զղօրութի սքոյն մինասայ . որով և ոչ սակաւք
'ի հեթանոսաց և 'ի հերձուածողաց եկին
'ի հաւատոս ճշմարտութե :

Վարձեչ՝ այր մի եւտռոպիոս անուն յաղեք-
սան :

սանդրիա խորհեցաւ առնել երկու սկուտեղս արծաթի, տալ զմին 'ի տաճար սթշն մինայի, և զմիւսն 'ի սպաս սեղանոյ իւրոյ. կոչեաց առ ինքն արծաթագործ մի, և ասէ ցնա. առ յինէն արծաթ ընտիր, և արա՛ երկուս սկուտեղս նման միմեանց. և 'ի մինն գրեա՛ զանուն իմ, և 'ի միւսն զանուն 'սթշն մինասի. և արար այնպէս. և հանդիպեցաւ լինել 'սթշն մինասին գեղեցիկ քան զմիւսն առաւել. և տեսեալ առնն՝ նախանձեցաւ ը անօթ 'սթշն. և ասէ ցմիտս իւր. երթայց 'ի 'սթ վկայն, և տաց զսկուտեղն՝ յորում գրեալ է արծաթագործն զիմ անունս. և զսթշն կալայց ինձ 'ի պէտս. և յետ մահո՛ւնս իմոյ տաց և զայն 'ի տաճար 'սթշն:

ՍԻՆԶԴԵՐ ԵՐԹԱՅՐ ՆԱԼՈՒ 'Ի ՍՈՅՆ ՄԻՄԱ, Ե. զԼ ԺԱՄ ԶԱՂՈՅ, Ե ԾԱՌԱՅՆ ԵԴԵԱԼ ՍԵՂԱՆ՝ ԵԲԵՐ զՍԿՈՒՄԵՂՆ 'ՍԹՇՆ 'Ի ՍԱՎԱՍ ՄԻՆ իւրոյ ը հրամանի նր. և յետ Զաղոյն առեալ ծառայն զանօթն՝ դնաց լո՛ւնսալ յեզր նաւուն. և հարեալ ալեաց՝ էառ զսկուտեղն 'ի ձեռաց նր. երկեաւ ծառայն՝ եթէ գանեսցի 'ի մօնէ իւրմէ, ընկէց զինքն 'ի ծովն զկնի առնօթոյն ընկղմելոյ: Իբրեւ գիտաց այրն զեղեալսն, ասէ. յի՛նձ, զի մեղայ առաջի մոյ՝ նախանձելով ը անօթ 'սթշն, և վս աշտորիկ կորուսի զծառայն իմ. և եթէ գիտասցեն մարդիկ, եթէ զանօթ 'սթշն կալայ ինձ 'ի սպասաւորութիւն, զո՞ր նախաւ տինս ոչ նախատեսցեն զիս. եթէ յառաջագոյն գիտացեալ էր իմ զայս, լաւագոյն

գոյն էր փոխանակ միոյ անօթոյն երիս տալ
 Ծք Վկային , և ոչ մտանել յայսպիսի աղէտս
 և յամօթ դառն մահունանս : Զայնժամ ուխտեաց և ասէ . եթէ արժանաւորիմ մեռել մարմնոյն՝ զի թաղեցից , տաց երկու սկիհս կմսկուտեղս՝ ի տաճար Ծք Վկային մինասի , և զկորուսել անօթոյն զգինն : Իբրեւ եհաս յաւուրն երկրորդի՝ ի նաւահանգիստն , հայեր յեզր ծովուն յայսկոյս և յայնկոյս . զի թերեւ ալիքն հանցեն՝ ի ցամաքն զմեռելն : Իսեն նաւավարքն . զի՞նչ այդ անմտութի է քո , զի յետ երկուց աւուրց նաւելոյ մեր յուղեա զմարմին նր : Իսէ ցնծ այրն . յուսամ՝ ի նոր նմ թարեխօսութիւն Ծքն մինասի , զի որ զխողխողեալն անդամօք յարոյց ոնք՝ ի քնոյ , գոնեա զմարմին սորա ցուցանէ ինձ
 — նախ քան զվախճան իմ :

Իս յասել նր զայս՝ ահա ծառայ նր՝ ի լող անկեալ գայր՝ ունելով զանօթն՝ ի ձեռին իւրում՝ ի վր ծովու , և հարցանէր զնաւան վն տն իւրոյ . և տեսել նաւավարացն զծառայն՝ ձգեցին զլարն . և նր կալեալ ել ի ցամաքն : Իբրեւ ետես զնա տնն իւր , գիրկս արկեալ համթուրէր զնա արտասուօք . և հարցանէր , ո՞րպէս փրկեցար ի ծովէ : Իս նա ասէ . յանկանիլ իմում՝ ի խորս՝ տեսի այր մի լուսաւոր , որ ասէ ցարս երկուս՝ որ լէ նմա . կալարովք զդա , զի մի ընկղմեսցի . և ի ժամէն յայնմանէ ոչ բաժանեցան յինէն , մինչեւ եկի ի տեղիս յայս : Իս զայս լուճեալ առն նմ բազմութիւն հանդերձ՝ փառս ե .

Ետունն ինչ , և հաստատեցին՝ թէ արագահաս
 է յօգնականութի՛նք վկայն մինաս . և գնաց
 այրն ՚ի տաճար սբօյն , և ետ անդ զերկու
 սկուտեղս և զայլ ևս նոճէրս առատապէս .
 և զծառայն եդ ՚ի սպասաւորութի՛նք սբօյ եկե-
 ղեցւոյն . և ինքն դարձաւ ՚ի տուն իւր՝ գովե-
 լով և օրհնելով զամ :

Հրէայ ոմն էր յաղեքսանդրիա վաճառական՝
 բնակել ժող առ քրիստոնէի ումեմն . և յոյժ
 սիրէին զմիմեանս հրէայն և քրիստոնեայն .
 իբրեւ հանդերձեցաւ հրէայն գնալ ուրեք ՚ի
 վաճառականութի՛նք եկն ՚ի տուն քրիստոնէին ,
 և ետ ցնա զքսակ իւր՝ կնքեալ մատանեաւ
 իւրով առ ՚ի սրահեստ , մինչև դարձցի : Սու-
 գաւ վաճառականն . և իբրեւ դարձաւ ՚ի ճա-
 նապարհէն , առաքեաց քրիստոնէին պար-
 գևս . իսկ նա ծիծաղեցաւ ՚ի միտս իւր , և
 ասէ . ես զպարգևսն առի . և եթէ խնդրէ
 զինչսն , առնու և ոչինչ . քանզի խորհեալ
 էր ը կնոջն՝ ասելով . ո՞վ կին՝ եթէ հնար է՝
 ուրասցուք զքսակ հրէին . և եթէ երդմնե-
 ցուցանէ զմեզ , երդնումք , և ոչինչ մնասէ
 մեզ . վստ զի հրէի երդնումք , և ոչ եթէ քրիս-
 տոնէի . և այնպէս խորհրդակցութիւն բան
 սարկոճին ուրացաւ այրն զքսակն՝ ՚ի խնդրել
 հրէին ՚ինմանէ . մինչև ժողովեցաւ բազմու-
 թին ՚ի վրձն . և լինէր հակառակութի՛նք յոյժ ,
 զի ոչ գոյր վկայ ՚ի միջի :

Ապա զմտաւ ածեալ հրէայն՝ ասէ քրիստո-
 նեայն . լո՛ւայ եղբայր վստ սբօյն մինասի , ե-
 թէ մեծ են փառք նր . և յամօթ առնէ զայ-
 նու

նոսիկ՝ որ սուտ երդնուն 'ի նա . արդ արի՛
գնասցուք անդ . և եթէ երդնուցուս 'ի փառս
նր , եթէ ոչինչ սուեր յինէն , երթ 'ի խաղա-
ղութի : Եւսէ քրիստոնեայն . և զիարդ լի-
նիցի այդ , զի ոչ մտանէ հրէայ յեկեղեցի
քրիստոնէի : Եւսէ հրէայն . եթէ ոչ լինի
ինձ մտանել , ես մնամ արտաքոյ 'ի գաւթին ,
և դու մտեալ երդնուցուս առաջի այլոց :
Իսկ քրիստոնեայն ոչինչ համարելով զեր-
դումնն՝ ասէր ը միտս , թէ ներէ ինձ 'սբ մի
նաս վն երդմանս . և այնպէս յարուցեալ
գնացին 'ի դուռն տաճարի սթշն մինայի :

Եւսդ ասէր հրէայն ցքրիստոնեայն . երկիր
դու յայ ընկեր , և ողորմեա՛ անձին քում . և
որչափ կամիս 'ի դանձէն՝ առ քեզ , և զմնա-
ցորդսն տո՛ւր ցիս . միայն մի երդնուր : Եւ
իբրև ոչ կամեցաւ լսել քրիստոնեայն , բո-
ղոք կալաւ հրէայն առ սթն 'ի գաւթի նր ,
և ասէ . սո՛ւրբ մինաս՝ թէպէտև ոչ եմ ար-
ժանի կոչել զանուն քո , ցոյց այսօր զսքան-
չելագործութի քո . ոնչ զի և ես փառաւորե-
ցից զքեզ :

Եւ մտեալ քրիստոնեայն՝ ոչ ունելով զեր-
կիւղն այ 'ի սրտի իւրում , երդունաւ . և նաչ-
էր հրէայն՝ եթէ լինիցի ինչ նշան վն երդ-
մանն . սակայն երկայնամտեաց նմա սթն :
Եւ իբրև կատարեցաւ երդումնն , դարձան
երկոքեանն , և գնային երիվարաւ . իբրև
չոգան մղոնս երիս , յանկարծակի վազեալ
ձիոյ քրիստոնէին՝ ձգեաց զնա 'ի գետին . և
անկաւ 'ի նմանէ բանալին արկեղն , յորում
էր

էր քսակ հրէին , հանդերձ մատանեաւն .
յուզեաց և ոչ եգիտ . և խնդաց յոյժ ը աւ
կումն իւր և ը յառնելն ողջանդամ , համա
րելով թէ այն է հատուցումն երդման իւրոյ :
Իբրեւ եկին 'ի տեղի մի , և նստան՝ զի ճա
շեացեն , ստրջացաւ հրէայն և ասէ . ընդէ՞ր
հաւատացի սքյն մինասի իբրեւ սքանչելագոր
ծի . զի ոչ մի ինչ տեսի նշան՝ յորոց լսէի . և
եթէ չէր իմ երդմնեցուցե՛լ զքրիստոնեայն ,
յետ սակաւ աւուրց արդեօք տայր ինչ ինձ
յիմոցն . զայս ասէր և լայր . և դարձեալ
ասէր . ընկեցից զհոգս իմ 'ի տօր , և 'ի սք
վկայ նք մինաս : Եւ մինչդեռ նստէին նոքա
երկոքեանն , ահա գայ ծառայ քրիստոնէին՝
ունելով զքսակ դանձուն . և տեսեալ զնա՝
սքանչացան երկոքինն . և տօր ծառային եր
կեաւ յոյժ , և ասէ ցծառայն . ուստի՞ գաս ,
և զի՞նչ է՝ զոր ունիսդ : Վի՛նի ետ և ասէ .
եկի վս որոյ առաքեցեր տօրդ իմ կատարել
զհրաման քո : Եւ սէ ցնա տօր նք . զո՞վ առա
քեցի , և զո՞ր հրաման եկիր կատարել : Եւ սէ
ծառայն . այսօր եկն , տէր իմ , հեծեալ մի
բարձր և ահեղ յոյժ առ տիկինն իմ , և ու
նէր զմատանիդ և զբանալին արկեղն՝ յորում
եղեալ էիր զգանձս . և ասէ ցտիկինն իմ .
ճանաչե՞ս զայս . և նա ասէ . այո՛ : Եւ սէ հե
ծեալն . այրն քո աղաչեաց զիս և առաքեաց
զիս առ քեզ՝ ասելով . արձակեա՛ ինձ զքսակ
հրէին 'ի ձեռն ծառայի իմոյ , զի տանջիմ
դժնդակ 'ի սքյ վկայէս . և վս այնորիկ ըն
թացեալ բերի զքսակդ . ահաւասիկ և մա

տաւ

տանիդ և բանալի գանձուդ , զոր եբեր հե-
ծեալն այն առ տիկինն իմ :

Յայնժամ յարուցեչ հրէին , և առեչ յինքն
զքսակն նովին կնքովն , աղաղակէր ուրախու-
թիւն ասելով . մեծ է աստուծոյ քրիստոնէից , և
մեծ է սբ վկայ նր մինաս . հրաշալիք են հա-
ւատք քրիստոնէից . զի ոչ ոք յուսացեալ 'ի
քեզ Խրիստոս և 'ի բարեխօսութիւն սբ յն մինասի
դարձցի ամաչեցեալ . ահաւասիկ Խրիստոս
և ես քրիստոնէայ ' վս սքանչելագործութե
սբ յ վկային մինասայ : Առ եկեալ անդրէն
'ի տաճար սբ յն ' ետանդ զերրորդ մասն քսա-
կին , որ համարեցաւ կշռով հազար դահե-
կան . և ասէ . դու դիտես սբդ Խրիստոս , զի առա-
ջի քո ասացի ցայրն , թէ որչափ և կամիս ' ան-
քեզ , և զայլն տուր ցիս . և ոչ կամեցաւ .
արդ տաց զայս քում սրբութեդ :

Առ փախուցեալ 'ի պաշտամանէ հրէիցն '
մկրտեցաւ ինքն և Խրիստոսն իւր , և թոճե-
ցան յարկք նց ը հաւատացեչս 'ի քո . և բա-
րեպաշտութեւ և ճշմարտութեւ օրհնէին զԽրիստոս ,
և զսբ վկայն նր մինաս . և յայնմ օրէ հետե
ոչ ոք իշխէր երդնուլ 'ի տաճար սբ յն ' ոչ
սուտ , և ոչ ճշմարիտ : Ասկ քրիստոնէայն
գնաց 'ի տուն իւր լի ամօթով և տրտմութե .
և ապա առեալ զկէս ընչից իւրոց մատոյց
տաճարի սբ յ վկային , և անդ ապաշխարէր
զյանցանս իւր . և ոչ մեկնեցաւ անտի , մինչև
յայտնեցաւ ընդունելի դու ապաշխարութիւն
նր . և այնուհետեւ օրհնէր զԽրիստոս և զսբ վկայն
մինաս մինչև ցօր մահունէն իւրոյ :

Օ՛՛՛՛

XX

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք :

(1) **Ա** ի և նոյն պանծալի վկայաբանութիւն մինասեանց, աթանասեանն ասեմ, կայ 'ի Ա. և Բ. Ճառքնորս նովին շարադրութ, սկսանելով այսպէս. * Քսի շնոր, ,, հացն յաճախման, և յեկեղեցեաց բազմանալն, 'ի ,, մահոճանն խափանելն, և յարութե երևման ||. և ն. Թոյլ զտարբերութի դրչաց, սւր Բ. ուրեք ուրեք Թոճի կամաւ պարզել զԱ. այլ մեք ուր անկարօտ տեսաք պարզաբանութե՝ զառաջնոյն պահեցաք զոճ անփոփոխ ուն արդարեւ վայելչական մեծին աթանասի : Այլ մե տափրաստէս առ սուրիոսի, կմ ոմն 'ի յոյն մեկնաբանից, զնոյն զայն պատմութի Թէպէտեւ պահել պահէ լն էութե Ծայրէ 'ի Ծայր, բայց կրկնապատիկ և եռապատիկ եր կարութե բանից լըլայնելով, եթէ 'ի զարդ, և եթէ 'ի դիւրիմաց ձե՝ միտ եդեալ նկարագրութ. յոր և հայեցաք 'ի պէտս բաղդատութե, այլ ոչինչ առաք 'ի նորին ոճոյ. ոչ եթէ լն վայր հարկանելով զայն, այլ ջանալով զաղբիւրն պահել յստակագոյն : Եւ սորա սկիզբն է. * Յետ փրկչին քսի յերկիր գալստեան ||. և ն. Թոյլ զհամառօտութի յայսմաւուրաց իւրաքանչիւր ազգաց, որք պէսպէս օրինակաւ քաղեն զնոյն վկայաբանութի. վն չունիմք պէտս մասնաւոր ծանօթութեց. եթէ ու մեք կամք իցեն, բաղդատեսցէ և տեսցէ զանձնաս զանազանութի միոյ միոյ յիրերաց :

Այլ գործ է խմանալ, Թէ որ օրինակ իցէ ընտրելի 'ի խօսելն զսքանչելեաց սէյն մինասայ. զի Թէպէտեւ զայն առաւել միաձայնութե և պահամբ շարադրութ լն մեծի մասին՝ ունին օրինակք մեր և սուրիոսին, բայց ուն ասացաք՝ մերքն աստ պատմեն, իսկ Ժմ. յն. և սուրիոս 'ի վարս մինասայ եգիպտացւոյ՝ բանիւ տխմութեայ : Հաստատէ զընթերցոճած մեր շարականն, որ արագա հաս օգնական կոչէ զսոյն զայս զընկերն երմոգիհեայ և գրափոսի, զոր և իրաւամբք մեծն մինաս անոճանէ. և ենթադրէ՝ Թէ յանուն նր են հասարակօրէն եկեղե

ցիւք , որք կանգնեալ են նք մինաս անունամբ : Եւ ժա-
մագիրքն իսկ յունաց՝ որ յաւուր մինասայ եգիպտաց-
ւոյ գրէ յայն հրաշս , գրէ և 'ի վախճանի վարուց մե-
ծին մինասայ , երմոգինեայ և գրափոսի , թէ * բերե՛լ
,, եղեն պատուական նշխարք նց նծային կարգաւորու-
,, թք , և եգան 'ի բիւզանդիոն . ուր և ցարդ սքանչե-
,, լագործեն , և նշանս առնեն անբաւս || : Եւ եթէ ար-
գարե՛ք ուն աթանաս գրեաց զվարս մեծին մինասայ ըստ
մեզ , աշակերտ նր տիմոթէոս իցէ գրիչն սքանչելեաց ,
երևի և նա զնմին մինասայ խօսել :

Ինչ մի միայն ճգնէ զմեր կողմն՝ անաչառ տեսուք . իբր
զի հրաշք սքն մինասայ՝ որ յաղեքսանդրիա , առաւել
պատշաճին մինասայ եգիպտացւոյ , որոյ նշխարք 'ի կու-
տիայ քաղաքէ փոխադրեցան յաղեքսանդրիա . և տա-
ճար սքն՝ որ անդ , ենթադրի շինեալ 'ի վր նշխարաց
նր , կմ թէ գոյր նր տապան և ուխտատեղի 'ի տաճարի
անդ : Չայս թերևս յայտնել կամի և այն շփոթ գրուի
ճառընտրին մերոյ Բ , 'ի վերջաբանութե (ուր թուղթ
պակասի 'ի ճառընտրին Ա) . * Այսպէս (է) ճամարիտ
,, վկայութի սքն մինասի , և սքն երմոգինէի և գրա-
,, փոսի , որ վկայեցին 'ի կուտացւոց մայրաքաղաքին
,, յամսեանն աթիրի ժե . որ է յառաջ ք զերիս նոյեմ-
,, բերի , և ըն ասորւոց գլուխ տասնն : Չոր ստուգիւն
,, գրեցաք զվկայութի սքն , և զսքանչելագործութի
,, սքն . և զսքանչելագործութին՝ որ լինէին 'ի ձեռն
,, սքն մինասի , 'ի փառս ամենասք երրորդունն || :

Ուր քաղաքն կուտացւոց , այն է կուտիա՝ յայտ առնէ
զտեղի նահատակութե մինասայ եգիպտացւոյ , ուն և
նոյեմբեր ամիսն հայի 'ի ժմկ կատարման նր . և զիարդ-
գնէ լինել զոյգ ընդ երմոգինեայ և գրափոսի . յայտ է
թէ 'ի նին օրինակս ուրեք՝ զկնի միմեանց գրեալ կային
վարք երկոցունց սքն մինաս անունանելոց , և 'ի վախճա-
նի պատմութի սքանչելեաց նց . զորս 'ի բաժանել գրչաց
յայլեայլ տեղիս՝ շփոթ ընծայեցուցին ղբանն , զոր չէ
մարթ մեզ որոշել , մինչև ստուգեացի այլուստ խնդրե-
լին մեր : Առ այժմ մեք անդ եգաք զսքանչելիս՝ ուր
ճառընտիրք մեր պատմեն . ուն և յայսմաւուրքն :

Միւս ևս հրաշք գրի 'ի ժամագիրս յունաց և առ սու-
րիոսի : Այր ոմն էր խեղ և կաղ 'ի մանկութե՝ անկա-

Հռովմայեցի : Եւ ժամանակն անկանի յաւուրս փոքուն թէոդոսի , կմփոքր մի զկնի՝ ըբազմաց , այլ ը ոմանց փոքր մի յառաջ՝ ըստ որում հայրնր ասի լինել յաւուրս արկադէոսի կայսեր և յովհաննու ոսկեբերանի . ուն թէ կամ ժամանակակից էին երկոքին կամաւոր աղքատքն յովհաննէս և ալեքսիանոս , և կմփ յովհաննէս քանի մի ամօք յետոյ եղև հետևող ալեքսիանոսի :

Եւ էին ծնողք յովհաննու՝ ի մեծամեծաց և ի պատուականաց թգլորեալ քաղաքին . անուն հօր նորա եւտրոպիոս ստրատելատ , և մօրն թէոդորա , երկոքեան ևս երկիւղածք յայ . եղեն նց որդիք երեք . և զերկուս ի նոցանէ ետուն ի ծառայուի դրանն արքունի . իսկ զկրտսերն յովհաննէս յետ սնուցանելոյ ի տան նծապաշտ կարգօք՝ ետուն յուսումն գրոց սքց . և ապա եղին ի մարզս ճարտասանուէ և փիլիսոփայուէ . և յոյժ զօրաւոր եր մտօք մանուկն յովհաննէս . մինչև ի սակաւ ժամանակս բովանդակել զնմ ուսմունս . այլ սիրտ նորա առաւել վառեալ եր յնծայինս , սիրէր զաղօթս և զեկեղեցիս նյ և զվկայարանս սքց . և յընթերցմանէ սք գրոց ոչ երբէք ձանձրանայր :

Եւ իբրև եղև ութևտասնամեայ , հանդիպեցաւ նմա միայնակեաց մի յանհանգստից վանաց , որ և ագիմիդօս կամ ակիւմիտ , նմանքուն կոչեցեալ՝ ի վերին սահմանաց բիւզանդեան նեղուցի . զորոյ զհրեշտակակերպ տեսիլ և զձև տեսեալ յովհաննու՝ եհարց և

իմացաւ զնմա՝ կարգ ուխտին . և ցանկացու
մտանել ի վանս նց՝ գաղտ ի ծնողացն . քան
զի գիտէր՝ թէ ոչ թողուն զնա . ոնք և պատ-
մեաց կրօնաւորին զկիրս սրտի իւրոյ . զի սի-
րեն զիս ասէ ծնողքն իմ առաւել քան զեր-
կու եղբարս իմ . և արդ կամին զինունորել
զիս ի դուռն թգւորին ի դասս սինկղիտո-
սացն . և յայնժամ ամուսնացուցանեն զիս և
զբաղեցուցանեն ի հոգս և ի զբօսանս սնո-
տի և անցաւոր կենցաղոյս : Այլ ես յարա-
ժամ երթալով յեկեղեցին , և լսելով զնձա-
շունչ գիրս՝ զոր ընթեռնուէ , իմացայ և ծա-
նեայ՝ զի ոչինչ են կեանք ճիս այսորիկ . և
նմա ունայնութի է՝ խաբողական և կորստա-
կան . և միայն այն է մարդ՝ որ արհամարհէ
զկենցաղս զայս՝ ընմանուէ ձերոյ , և ապրի
ի յաւիտենական հրոյն , և ժառանգէ զան-
մահ զյաւիտենական կեանսն . վոյ ով հայր
պատունական անկանիմ յոտս քո և աղաչեմ ,
զի տարցես զիս զկնի քո ի վանս քո , և թո՛ւա-
կից և դասակից արասցես զիս այլոց կրօնա-
ւորացն :

Հայնժամ խոստացաւ նմա երդմամբ միայ-
նակեացն կատարել զխնդիր նր նձահաճոյ՝
ի դառնալ իւրում յեկեղեցի , յոր դէմ եդեալ
էր գնալ : Այլ ի գնալ կրօնաւորին զճանա-
պարհ իւր՝ հնարեցաւ յովհաննէս ստանալ
իւր առանձին աւետարան մի փոքրիկ , զի
ստեպ զնոյն ընթեռնուցու . և պատճառա-
նօք՝ որպէս թէ ուսումնակիցք իւր զայն ըն-
թեռնուէ և լուսաւորին , և ինքն մնայ յետ-
նեալ

հեալ և ամաչէ 'ի նոցանէ , հաւանեցոյց ըզմայրն , և նա զհայրն՝ առնել նմա աւետարան գեղեցիկ գրով և զարդու :

Ապա ը հրամանի հօրն կազմեաց ոսկերիչն տուփ աւետարանի ոսկեկուռ՝ ականակապ և մարգարտայեռ . նոյննա և գրիչն գրեաց ըսքանչելի և չքնաղակերպ գրով , նկարագրեչ 'ի նմին և զպատկեր յովհաննու , և զհօրն և զմօրն . զոր առեալ յովհաննու՝ պահէր յինքեան առանձինն , և անյագ փափաքմամբ ստէպ ընթեռնոյր , և հաստատեալ լինէր 'ի բարի մտածուէ իւրում . մինչև դարձաւ անդրէն միայնակեացն յեհմէ 'ի թգրական քաղաքն : () որ տեսեալ յովհաննու՝ ուրախ եղև յոյժ . և իբրև կամեցան 'ի գործ դնել զխորհուրդն առաջին , և վարձել նաւ առանձին լուեւեայն , նաւապետն առաւելուք գին խնդրէր՝ մինչև 'ի հարիւր դահեկան . ուր չէր ինչ հեռի վանքն անհանգստից , այլ ոմա ասեն ոմանք՝ իբր վաթսուն ասպարիզաւ :

Հայնժամ գնաց յովհաննէս , և պատճառաւ նօք սէր և ըունելուի առնելոյ ուսումնակցաց իւրոց՝ խնդրեաց 'ի ծնողացն հարիւր դահեկան . և հայրն միջնորդուք մօրն անսաց նմա և ետ , և առաքեաց ծառայս զկնի նր , զի մի ծախեսցէ վայրապար իբրև զմանուկ : Իսկ նա հնարեցաւ զճանապարհայն առաքել զծառայսն յայլ գործ . և ինքն գնաց առ միայնակեացն . և տունեալ նաւապետին զգինն խնդրելի՝ նաւեցին վաղվաղակի աջողակ հողմով . և հասին խաղաղուք 'ի վանս

ակումբիտաց կիմանհանգստից :

Եւ պատմեաց միայնակեացն զիմանցս և զջերմեռանդն յօժարուի յովհաննու . և ուրախ եղև աբասն . և ասէ ցերանելին յովհաննէս . որդեակ՝ դու դեռևս մանուկ ես փափկասնունդ , և կարգ միայնակեցացս ճշգնութե խիստ , վոյ պարտ է զաւուրս քառասուն տեսանել քեզ զընթացս ժուժկալութեղւոյս , և ապա առնուլ զձե կրօնիս , զմազեղէն պարեգօտն և զկրկնոցն և զմաշկեղէն գօտին և զսանդալ հողութափն : Եւ ասէ յովհաննէս . աղաչեմ զքեզ հայր , այսօր վաղվաղակի զգեցուսցես ինձ զայդօսիկ զասացեալսդ ՚ի մեծութեդ , և փոքրեցես զհեր գլխոյ իմոյ , զի յոյժ ցանկամ զգենուլ զայդպիսի ձե հրեշտակական :

Եւ աբասուն տեսեալ զյօժարուի նր՝ նոյն ժամայն ժողովեաց զիմ դասս միայնակեցաց , և կատարեաց ՚ի վր նր զիմ կանոն և զկարգ պաշտամանն , և յանձն արար զնա ամենախնամ շնորհացն ւայ : Եւ երանելին յովհաննէս սկսաւ այնուհետե խստակրօն ճշնութե և անմեղկելի վարութե քաղաքավարիլ յաղօթս և ՚ի տքնութիս և ՚ի պահս . և հեղութե և հնազանդութե և եղբայրսիրութե և ւամբ բարեյորդոր կամօք կայր . և մտօք միշտ յիմծայինս խոկայր՝ արհամարհելով զստորեւ ւամ . մինչև յոյժ զարմանալ ծերոցն ը առաքինուի պատանւոյն , և ւամեղբայրուէն օրինակ առնուլ յերանելոյն՝ թէ որպէս պարտ է ծառայել ւայ :

Եւսէ

Եւ սէ ցնա հայր վանացն . կարի շատ և ան-
ըմբերելի ճգնուէ ետուր զանձն քո որդեակ ,
զոր ոչ կարես 'ի գլուխ հանել . զի անչափուի
քաղցու և ծարաւու և այլոց ճգանց տկարա-
ցուցանէ զանձն , և խափանումն առնէ հա-
նապազորդ աղօթից և ծնրադրութեն . և
բազում արտասուքն պակասեցուցանէ զլոյս
աչացն : Իսկ երանելին այն ոչ պակասեր 'ի
կարգէ աղօթիցն , ուր անընդհատ էր պաշ-
տօնն՝ հետզհետէ փոխանակելով զմիմեանս
'ի դասուն զցայգ և զցերեկ , յորմէ և ան-
քուն կմանհանգիստդ անուն վանաց . միան-
գամայն ևս ք զևս ճնշէր զսոնձն իւր 'ի իսկաւ
պահս . զի էր կերակուր նր և ըմպելի՝ պատ-
ուհական մարմին և արիւնն քթի . և 'ի շաքա-
թուն և 'ի կիւրակի՛ի հաց և աղ և ջուր սա-
կաւ . և արար 'ի վանսն անդ ամս վեց հրեշ-
տակային վարուք :

Ինդ որ նախանձեալ բարիատեաց բանսար-
կոճին , զի ոչ կարայ յաղթել տղայական հա-
սակին՝ որ միացեալ էր 'ի սերն քթի , արկա-
նէ 'ի սիրտ նր զգութ տեսութե ծնողացն՝
հանդերձ նմ հայրենի մեծութքն . և այն-
պէս վարանեցուցանէր զնա զտիւ՛ և զգիշեր
բազում տրտմութ և հոգովք . թող զտքնու-
թին և զբազում ճգնութին . մինչև հալէր
և մաշէր անձն նր , և իբրև զանշունչ պատ-
կեր եղև :

Օ այն տեսեալ հայր վանացն՝ երկեալ , ե-
թէ 'ի տկարութե մեռանիցի , և ասէ ցնա .
որդեակ նմ զայն պահանջէ 'ի մարդոյն ,

զոր տանել կարիցէ : Սէ յովհաննէս . սողա-
 չեմ զքեզ հայր , հաւատա՛ ինձ , զի ո՛չ որպէս
 դու կարծես՝ պահք և ճգնուի՛ք մաշէն զիս ,
 այլ՝ մեղք իմ . զի ՚ի բազում աւուրց հետէ
 ընկենու ստտանայ ՚ի սիրտ իմ զգութ կարօ-
 տուն ծնողաց իմոց , և զտեսուի ընտանեաց
 և ծառայից . այլ ես հաստատուն յուսով
 պարծիմ յիմ և յաղօթս սրբուն ձերոյ , զի
 և անդ երթե՛լ յաղթեցից Թէ թշնամւոյն :
 Սէ ցնա աբասն . ո՛չ ասացի քեզ յառաջա-
 դոյն որդեակ , թէ ո՛չ կարես յանգ հանել
 զայս ծանր և զդժնդակ վարս . արդ զի՞նչ
 կամիս , զի արարից քեզ որդեակ : Սէ յով-
 հաննէս . արասցէս ինձ աղօթս հայր՝ Եր
 դերձ միայնակեցօքդ , և կամօքն Թի և ձեր
 երթայց զճանասլարհս իմ . քանզի մաշէ և
 հալէ զիս կարօտ ծնողացս , և ո՛չ երկնչիմ ա-
 ղօթիւք Եր ուխտիս , այլ յուսամ յօգնականն
 տարակուսելոց , զի և անդ կոխեցից զխայ-
 թոց չար վիշապին : Ալ իբրև իմացան՝ զի
 կամի երթալ , լացին Թի եղբարք զբաժա-
 նումն նր . և աղօթե՛լ ՚ի վր՝ նր արձակեցին :
 Սէ յովհաննէս իբրև գնաց քարընկէց մի ,
 դարձաւ յետս , և հայեցեալ յանապատն՝
 յորմէ հրաժարեաց , արտասո՛ւալից հառաչ-
 մամբ ՚ի ծունկս անկեալ՝ ասէ . ո՞ղջ մնա Եր
 ուխտ միանձանց սքց , հրեշտակաց բնակա-
 րան . ողջոյն և ձեզ դասք և ժողովք Եր մի-
 այնակեցացդ , որ բարւոք ընկալայք և սնու-
 ցիք զիս . յոյս իմ հաստատուն է առ Թի , զի
 մարտակցուք աղօթից ձերոց և ՚ի տան հօր
 ի .

իմոյ կոխեցից զգլուխ կամակոր վիշապին և
դաւաճանօղ թշնամւոյն :

Եւ մինչդեռ գնայր երանելին արտասուէ-
լով և սաղմոսելով, ետես աղքատ մի՝ որ ըզ-
գեցեալ էր քուրձ պատառատուն . ետ նմա
զիւրայծեայն , և առեալ զգեցաւ զնր՝ հին
հանդերձ : Եւ իբրեւ եհաս 'ի քաղաք ծնըն-
դեան իւրոյ մերձ յապարանս հօր իւրոյ , ա-
ղաչէր զնձ և ասէր . նոր իմ յս քս մի թո-
ղուր զիս 'ի ձեռանէ քումմէ . զի առ քեզ ա-
պաւինեցայ , օգնեալ ինձ . գոհանամ զքէն
նոր իմ և նձ իմ , որ և զերկրաւոր յարկս
ծնողաց իմոց ցուցեր ինձ . և արդ տո՛ւր ինձ
զկատարեալ յաղթութի լեզեմ սատանայի ,
և մի տար զիս 'ի փորձութի նր . և մինչև 'ի
վախճան իմ յՅէ աստի՝ մի թողուր զիս յայտ-
նի լինել ծնողաց իմոց 'ի կենդանութե ի-
մում . և աւարտեալ զսողօթան՝ ննջեաց առ
դուրս տան իւրոյ :

Եւ տեսեալ զնա դռնապանին լե առաւօտն՝
ասէր . արի՛ գնա՛ աստի ո՛վ դու , զի մի տես-
ցէ զքեզ նորն իմ աստ , և բարկասցի ինձ :
Եւսէ յովհաննէս . մարդ եմ օտար և աղքատ
և տնանկ . հայեաց դու 'ի բարձունս առ նձ ,
և արա՛ ինձ ողորմութի . և թո՛յլ տուր ինձ
բնակիլ յանկիւն մի փողոցիս . և յելս և 'ի
մուտս նոն քո ա՛ղդ արա ինձ , և ես հեռա-
նամ 'ի ժամուն . և ոչ ծանրացայց ումեք .
և դու վարձս առցես յն . և դռնապանն
գթացաւ 'ի վրձնր , և արար ըստ բանի նր :
Եւ իբրեւ ետես երանելին զծնօղս իւր , լցան

աչք նորա արտասուճօք , և իջանէր արտօսըն
յաչաց նր իբրև զվտակս ջուրց . և ասէ . աւե-
սի ճշմարտանա զծնօղսն իմ ը կամելոյն ան-
և զխայթոցն սատանայի զհնացեալն կոխե-
ցից զօրուծքն ան՝ որ է յիս . և դարձեալ ա-
ղօթիւք ամրացոյց զանձն 'ի տիր :

Եւ եկաց 'ի նմին տեղւոջ մեծաւ տաժան-
մամբ և համբերատար ժուժկալուծք ան-
յարկ զտարի մի . մինչև ասել հօր նր , սքան-
չացեալ զարմանամյոյժ ը համբերուի աղ-
քատին այնորիկ , որ անկեալ կայ 'ի տեղ-
ւոջն յայնմիկ արտաքոյ դրանն , և ո՞րպէս
համբերէ դժնդակ օդոց , և ո՞չ երբեք մտա-
նէ յապարանս մեր . այլ շատանայ դոյզն ո-
ղորմութք՝ զոր լուսնի 'ի մէնջ : Եւ հրա-
մայեաց ծառայիցն առնել նմա խուղ պրտ-
ուճեղէն . և ասէ . կարօղ է անձ և վս դորա
ողորմիլ մեզ . զի վս այնորիկ էած զնա անձ
'ի դուրս մեր , զի 'ի ձեռն դորա ողորմեսցի
մեզ :

Ղեպ եղև յաւուր միում մօրն նր տեսանել
զնա , և ո՞նք վայրենի շնչաւոր երևեցաւ նմ ,
և ասէ ցծառայսն . առէք տարէք զդա աս-
տի , զի ո՞չ կարեմես անցանել ը տեղիդ . և
նք քարշեցին զնա հեռագոյն . այլ նա դար-
ձեալ անկանէր անդ , և ոչ հեռանայր . և 'ի
սաստել ծառայիցն՝ զի մի աաղտկացուսցէ
զտիկինն , ասէ յովհաննէս . աղաչեմ զձեզ ,
ոնք յառաջնումն ողորմեսցայք ինձ , նոյնպէս
և այժմ գթացէք յիս . և ը բանի տն ձերոյ
արարէք ինձ 'ի տեղւոջս յայնմիկ խղիկ մի
փոք-

փոքրիկ , և օրհնիք դուք յիմ . և նք արա-
րին : Եւ հայրն նր եւտրոպիոս ստրատե-
լատն առաքէր նմա կերակուր օրնօրէ 'ի սե-
ղանոյ իւրմէ . այլ նա 'ի ծածուկ աղքատաց
բաշխէր զայն , և ինքն խոշորագոյն հաց չու-
րացեալ թրջէր ջրով , և լէ երեկս զայն ու-
տէր և եթ . և եկաց այնպէս 'ի հիւղն յայն
զամս երկուս՝ ուն անմարմին ճգնօղ . և ոչ
յայտնեցաւ , թէ ո՞րք իցէ :

Եւ յետ երից ամաց գալստեան իւրոյ 'ի
դուռն տան հօր իւրոյ , տեսեալ քնի զմեծ
ճգնութի քաջամարտիկ նահատակին իւրոյ
և կատարեալ միայնակեցի , առաքեաց առ
նա զհրեշտակ իւր . որ և ասէ ցնա . ողջոյն
քեզ ծառայ լին յովհաննէս՝ բարի և հաւա-
տարիմ . ասէ նոր նմ քո՝ զոր սիրեցեր դու 'ի
բոլոր սրտէ քումմէ , լն յորջորջման անունն
քում դասեցիս դու լն յովհաննէս մկրտչին ,
և բնակեցես 'ի յերկնային խորանն լն նմ
նք ճգնաւորս իմ . և կատարումն և վախճան
լիցի տառապանաց քոց . և ահա յետ երից
աւուրց փոխեցիս առ իս :

Եւ յայնժամ համբարձեալ զհանապազատա-
բաժ ձեռնն՝ ասէ երանելին արտասուճողոջ
ձայնիւ մեծակական հառաչանաց , նմ հարցն
և նորդ ողորմութե՝ հայր նոն մերոյ յի քի
գոհանամ զքէն , որ զանարժանութիս իմ
խառնեցեր 'ի թիւ սիրելեաց քոց , որք 'ի
սկզբանէ հաճոյ եղէն քեզ . աղաչեմ զքեզ ,
յիշեա՛ մարդասիրութի քո զճնօղսն իմ , և
թող զմեղս և ջնջեա՛ զձեռագիր յանցանաց
նց .

նց . ողորմեա՛ւ և միանձանցն այնոցիկ , որք
զիս ընկալան սիրով , և սնուցին անարատա-
բար : Այլ յետ աղօթիցն աղաչեաց զմատա-
կարար և զհոգաբարձու տան հօր իւրոյ՝ եր-
թալ և ասել ցտիկինն , թէ աղքատիկն այն՝
զոր 'ի դրանէն հալածէիր , ասաց՝ թէ մի
գարշիր յինէն , այլ արժանի՛ արա զիս գա-
լատեան ձերոյ առ իս , զի ունիմ բան ինչ ա-
սել քեզ :

Իսկ մայրն ասէր . զի՞նչ է բանն՝ զոր ասել
կամի ինձ աղքատն այն . զի ոչ կարեմ 'ի
ժահահոտութեն գնալ և տեսանել զնա . և
ասէ ցնա այրն իւր , երթիջի՛ր , և մի գարշիր
յաղքատաց . զի զնա ընտրեաց ԾԺ : Այլ իբրեւ
ծանեալ յովհաննէս , զի ոչ կամի գալ մայրն
իւր , առաքեաց զայլ ոք՝ ի ծառայիցն , և ա-
սէ . յետ երից աւուրց վախճանելոց եմ ես .
և եթէ ոչ եկեսցես և տեսցես զիս , ապա-
շաւել ունիս յետոյ յոյժ . և զղջացեալ ինք-
նին դու քեզ մեղադիր լինիցիս , և ոչ կսրա-
ցես միսիթարել զքեզ . և ոչ ելցի խիղճն 'ի
սրտէ քումմէ յաւիտեան :

() այն իբրեւ լուսաւ տիկինն , երկեալ . և
երթեալ առ դուրս խղին յովհաննու՝ ետ
բառնալ և բերել զնա առ ինքն : Այնժամ
չնորհս կալալ յովհաննէս վն երախտեաց նց ,
և մաղթեաց նց բարիս 'ի նոնէ . զի լցիք ա-
սէ առ իս զբան աւետարանին , թէ զոր ա-
րարիք միում 'ի փոքրկանցս յայսցանէ եղ-
բարց , ինձ արարէք . այլ ես աղքատս ոչինչ
ունիմ նշան օրհնութե՛ս զի տաց ձեզ : (Իայց
ա .

ասեմ քեզ տիկին , երդունի՛ր դու ինձ , զի
զոր միանգամ ասացից քեզ՝ արասցես ինձ :
Եւ իբրեւ երդունաւ յանուն ւայ և՛ ի սէր զա-
ւակին իւրոյ կորուսելոյ արտասուօք հան-
դերձ , ասէ յովհաննէս . լնէր ինձ տիկին՝ զոր
ասեմս . այս մազեղէն քրձովս՝ զոր զգեցե՛լս
եմ , թաղեա՛ զիս յայս տաղաւարիկս . և մի՛
այլ ինչ պատուական պատմութեան զգեցուս-
ցես ինձ , և մի՛ այլուր թաղեսցես :

Եւ ՚ի զարմանալ մօրն՝ թէ պի՛նչ է , զի աղ-
քատս այս իբրեւ երախտաւոր ընտանի խօ-
սի , և ոչ ոմ օտար կմաղքատ , հանել յով-
հաննու զաւետարանն՝ եդ ՚ի ձեռս նր , և
ասէ . այդ լիցի թոշակ և բաժին աստ և՛ ի
հանդերձեալ Ֆին՝ քեզ , և ի՞նչ իմում՝ առն
քում :

Իսկ մայրն շրջեալ զաւետարանն յայսկոյս
յայնկոյս՝ ասէր . զիա՛րդ նման է աւետա-
րանս այս աւետարանին՝ զոր արարաք որդւ-
ւոյն մերում յովհաննու . ընթացաւ ՚ի տունն ,
և եցոյց առն իւրում . և նա ընդ տեսանելն՝
ասէ . արդարեւ այս է աւետարանն որդւոյ
մերոյ . ուրեմն գիտէ դա՛ թէ ո՛ւր է որդեակն
մեր . և ՚ի խնդութէն յարուցեալ հայրն և
մայրն՝ եկին առ յովհաննէս , զոր օտար աղ-
քատ կարծէին . և ասենցնա արտասուօք .
երդմեցուցանեմք զքեզ յահաւոր անունն
մեծին ւայ , զի ասացես մեզ՝ թէ ուստի՞ և
կմ յումմէ՞ անկաւ աւետարանս այս ՚ի քեզ :
Հայնժամ խռովեալ յովհաննու յոգի իւր ,
և գորովեալ ՚ի գթոյ ծնողացն , յոգւոց է
հան

Հան և ասէ . այս ան անտարան է , յորմէ
 ուսայ զփրկագործ ճանապարհն ճշմարտու-
 թեան . և ունկնդիր եղեալ խրատույ՝ որ 'ի
 դմա , թողի զիմ ինչ , և բարձեալ զխաչն
 քսի՝ գնացի զկնի նորա , զի արժանի եղէց
 նմա . և ցանկացայ այսմ զգեստու և կրօնաւ
 ւորական ժուժկալութե վս փրկութե իմոյ
 և ձեր , բառնալով զքաղցր լուծն քսի : Աւ
 յորժամ կատարեաց ան զխնդրունածս իմ
 զայս՝ յորում տեսանէք 'ի վերջին աղքատու
 թի զիս , և վախճան իմ ևս հասեալ է , ահա
 այժմ ապա յայտնեցից ձեզ . ես եմ որդին
 ձեր յովհաննէս . և այս իմ անտարանն է ,
 զոր դուք ինձ կազմեցիք և ետուք :

() այն իբրև լուան ծնողքն , և նկատեալ
 հայեցան 'ի նա , ծանեան նշանօքն՝ զոր ու-
 նէր որդեակն իւրեանց . ձայն արձակեալ
 աղիողորմ արտասուճօք՝ և անկեալ 'ի վր նր՝
 փարէին զպարանոցաւ նր , և հառաչելով
 կողկողէին անպատմելի կսկծամամբ յառաւօ-
 տէ մինչև ցօր հասարակ . և լու եղև ան բազ-
 մութե քաղաքին , և զեղան անդր արք և կա-
 նայք , քահանայք և կրօնաւորք , որք ողբայ-
 ին մեծաւ հառաչմամբ : Աւ յովհաննէս ան-
 կեալ դնէր 'ի մահիճսն . և հայեցեալ յեր-
 կինս պայծառ դիմօք և զունարթագին խըն-
 դութե՝ ասէ . ան յս քս ընկալ զհոգի իմ .
 'ի ձեռս քո աւանդեմ զհոգիս . և աւանդեաց
 զհոգին :

Աւ ո՞վ կարէ պատմել զկսկծալի կոծն և զկա-
 կանն՝ զոր արարին ծնողքն և եղբարքն և աղ-
 քայ .

գայինքն և ամքաղաքն առհասարակ : Միտ
մոռանայր մայրն զպատուէր որդւոյն իւրոյ
և զերդումն իւր : Սոյ մերկացոյց 'ի նմանէ
զմազեղէն հանդերձն , և զգեցոյց ոսկեթել
ծանրագին հանդերձ . և ահա նոյնժամայն
լուծաւ կինն , և գօսացան երկոքին ձեռքն :
(Եայնժամ 'ի միտս եկեալ հայրն յովհաննու
ասէ . զպատուէր և զհաճոյս որդւոյն մերոյ
արասցուք . այլ մի բարկանար սքոյ նոյ ծնո
ղինքում : Սպա մերկացուցին զպատուական
հանդերձն 'ի նմանէ , և զգեցուցին նմզիւր
հին և զպատառատուն մազեղէնն , և պա
տեալ զսպեցին . և նոյնժամայն հոտ անու
շութէ բուրեաց 'ի տք մարմնոյ նր . և ելից
զպրտուէղէն խուղ նր , և զքաղաքն ամ . և
յայնժամ ծագեաց լոյս սաստիկ 'ի վր տք
մարմնոյն . և նոյնժամայն բժշկեցաւ մայրն :
Ալ լուեալ թաղաւորն և տք պատրիարկն
(որ է ը հարանց վարուց՝ ոսկեբերանն յո
հան յաւուրս ինքնակալացն արկադեայ և
ոնորիւ) , եկին 'ի թաղումն սքոյն . և տե
սեալ զեղեալն և զլոյսն՝ փառս ետուն նոյ .
և թաղեցին զնա 'ի նմին տեղւոջ՝ յորում էր
խուղ նր , օրհնութիւն և սաղմոսիւք : Ալ յետ
աւուրց ծնօղք սքոյն շինեցին տաճար աղօ
թից 'ի վր գերեզմանի սքոյն յանուն նր . ուր
և լինէին բժշկութիւք բարեխօսութիւն որուն
կենդանի նահատակի . և զամ ինչս իւրեանց
ետուն 'ի սպաս պաշտաման եկեղեցւոյն այ
նորիկ և 'ի պէտս կարօտելոց . և ինքեանք
կրօնաւորեալք 'ի նմին տեղւոջ սպասաւո
րէին

րէին յառաջ ետնադրեալ իւրեանց : Վատարեցաւ երիցս երանեալ ճգնաւորն քօի յովհաննէս՝ յամսեանն յունվարի ԺԵ , 'ի սկիզբն կմ' 'ի մէջն հինգերորդ դարու , սու ժամանակօք սքեց թարգմանչաց մերոց :

Եւ զի վանքն ակումիտաց կմ'անհանգստից՝ ուր կրօնաւորեցաւ երանելին յովհաննէս , էր սլայծառացեալ յոյժ առաքինի սրբութիւն և իմաստութիւն , նմին իրի 'ի կամիւլ յունաց մեծարել զմբն մեարոպ՝ որ և մաշտոց , ետուն նմա զանունս ակումիտ • ոնկ թէ գրիւ յբջն յովհաննու և յբջն մեարոպայ 'ի նմին կարգէ : Եւ մնացին նշխարք երանելոյն յովհաննու 'ի տեղւոյ իւրում 'ի կոստանդինուպօլիս , քմ 'ի տաճարի նք՝ որ և կոչիւր տուն կմ'եկեղեցի յովհաննու աղքատի , (թերեւս անդ՝ ուր այժմ բնակիչք վրիպակաւ տուն ալեքսիանոսի առդնեն 'ի թաղն կէտիկ փաշա կոչեցեւ) , մինչև 'ի ժամանակս առնլոյ փռանկաց զթագաւորեւ քաղաքն յամի տն 1204 • և յայնժամ բարձեալ անտի զպատոճական գլուխն կամ զսկաւառակն՝ տարան 'ի վեսոնտիոն բուրգունդիոյ , որ և խռիւսուպօլիս ասի , և եդին 'ի տաճարի յբջն ստեփաննոսի • իսկ այլ նշխարք յոսկերաց նք յառաջ կմ'զկնի ասին բերեալ 'ի հռովմ • և եդեալ 'ի տիբերեան կղզի յեկեղեցւոյ՝ որ յանուն նորին յբջն յովհաննու գալիվիդայ քմ հիւղակեցի • որոնս և մասն ինչ 'ի տաճարի սքեց վլասայ , և յայլ տեղիս :

Ի՛՛

Ն՛՛

XX

Ծ ԱՆ Օ Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք :

(1) **Բ**աց յօրինակէ հարանց վարուց, զորոյ ունիմք և զձեռագիրս, երկու այլ օրինակք կան առ մեզ վարուց սբյն յովհաննու. մին 'ի ճառընտ. Զ. որ տարբերի 'ի հարանց վարուց՝ միայն քանի մի բաւիւք ընդ հին Թարգմանութե, և փոքր մի համառօտելով զքանի մի տողս, ունի և զերկու և զերիս տողս 'ի յառաջաբանութէ և 'ի վերջաբանութէ զանց առնելով. մնացեալն է մի և նոյն վարք իմ սարօք իւրովք: Եւ միւսն է 'ի ճառընտ. Ի. որ է բովանդակութի նոյն վարուց գլխովին համառօտել, բայց պահմամբ իմ կարևոր պարագայից. այն իսկ է եզեալն 'ի Հ. և առ ար իէլի. Թոյլ զգանազանութի գրչութե:

Բերէ և բոլանդ զերկուս օրինակս Թարգմանեշս 'ի լատին 'ի յունականէ. յորոց առաջինն է յետագասելի քան զերկրորդն. զի յառաջին տեղոջ եզեալն է, որ սկսանի. * Ապաքէն բռնաւոր իմն է ծնողացն սէր, և ,, կապանք բնութե անլուծանելի, և տենչ մշտաբորբոք՝ ,, անշիջանելի բնաւին երբէք ||. և ընայսմ մետափրաստեան ոճոյ զիմ ընթացս պատմութեն զարդարել գտանես ճառօրէն խորհրդածութիւք և վկայութիւք. Թէպէտ և վարքն ողջոյն պարունակի 'ի կարգին իմ հանգամանօք. Եւ որ երևի առաւել հաւանեալ գիտնաւորն բոլանդ վն գիտնական կազմութեն. այլ մեք զհնութիւն խնդրեմք, և զյատակութի անկեղծ:

Իսկ միւսն է այն՝ զոր բերէ, ունի սուրիոս 'ի լիպումանոսէ, նոյնպէս և բոլանդ 'ի նոցանէ և յայլ ձեռագրաց՝ կարծելով գործ մետափրաստեսի. և սակայն իրօք է աղբիւրն մետափրաստեսի և իմ գրչաց վարուց յովհաննու՝ վայելուչ ոճով յար և նման օրինակի հարանց վարուց, առանց արտաքին զարդուց և ձևոց. և սա միաբանել ընդ մեզ՝ ունի զտեղի առաջին հեղինակի, կ՞գտնէ Ժմկակից գրչի. Եւ որոյ ունի յառաջաբանն այսպէս. * Զառն արդարոյ և զկատարելոյ զվարս պար-

„ կեչտ և մաքուր և առաքինազարդ , ձեզ միաբան ժողովեցող պատմել եդի 'ի մտի . քանզի եկեաց տա
 „ մերովս ժմկօք . . . Այր ոմն էր մեծատուն || , և ն :
 Բայց քանզի պատմութիւն յամսին է մի և նոյն , չէ՛ ինչ
 նախապատիւ առնել լը ախորժակաց զայս և զայն օրի
 նակ . միայն մնայ ընտրել զմասնաւոր ընթերցո՜ւածս
 կարեւորս 'ի միաբանութի ստուգագոյն աւանդութե՛ն , և
 զսխալանս յետնոց 'ի բաց պարտերել , 'ի մասնաւոր պա
 րագայս ինչ պատմութե՛ն՝ մանաւանդ լը տեղւոյ և ըստ
 ժամանակի :

Միաբանի լը մեզ քաջն բոլլանդ , թէ յովհաննէս ոչ էր
 հռովմայեցի , այլ 'ի նորոյն հռովմայ կոստանդնուպօլ
 սեցի . ոնք մեկն դնեն ճառընտիրք մեր , և վարք հարանց
 լը յայսմաւորաց , և առաջին օրինակն բոլլանդեան լը
 այլս բազումս . ուստի յայտ է թէ յերկրորդ օրինակն՝
 ուր դնի հռովմ , գրչաց զանցառութե պակասել է բառդ
 նոր . յորոյ 'ի գնիլն՝ լինի միաբան լը մեզ . և վայրապար
 զհետ գնացին այնպիսի սխալագրութե , և լը կամի պէս
 պէս յաւելո՜ւածս 'ի վր ածին յետին մատենագիրք յա
 րեմուտս . զորս չէ՛ հարկ մեզ յառաջ բերել . շատ է՝ զի
 ուղղագրէ զնո՞ բոլլանդ . և բարւոք ասէ , թէ գուցէ
 վն գուղոյ նշխարաց յովհաննու 'ի հռովմ՝ այս կարծիք
 ծաւալեալ իցէ յարեմուտս . բայց թէ քաջ միտ գնէին
 'ի պարագայս անհանգստից վանաց՝ որ է 'ի սահմանա
 բիւղանդիոյ , և անլուր է յեւրոպիա , դիւրաւ լուծա
 նէին զխնդիրն հոմաճայնութե հռովմայ կմ թագաւորեալ
 քաղաքի :

Իսկ վն ժամանակին ունիմք մի միայն հաստատուն վկայ
 ութի 'ի հարանց վարուց , ուր որպէս 'ի սկզբան դնի ,
 * Յամս ժամանակաց թգրութե արկադէոսի որդւոյ մե
 „ ծին թէոդոսի , և 'ի հայրապետութե սքին յովհաննու
 „ ոսկեբերանին , այր ոմն էր յմծապահ քաղաքն կոս
 „ տանդինուպօլիս՝ որ կոչեցաւ նոր հռովմ , մեծատուն
 „ յոյժ , որոյ անունն եւարոսլիոս կոչեցեալ || . նոյն
 պէս և 'ի կատարածի դնի . * Վատարեցաւ երիցս երա
 „ նեալ ճգնաւորն քմի յովհաննէս , յամս ինքնակալաց
 „ մերոց թգրաց արկադէայ և ոնորիտ || :

Իցէ՞ թէ և այլ օրինակք կարգէին զժամանակագրութե
 ինչ՝ նման կմ աննման սմին , որով կարօղ լինէաք դա

տաստան տունէլ . բայց քանզի լռեն , դաշտ ընդարձակ
բացեալ լինի քննչաց՝ որ ոչն գիտեն զայս մեր օրինակ,
ը կարծեօք հաւանականօք պէսպէս կարգել զժամա-
նակ սբօյն , կրկտելով զանորոշ կամ զվերապական ասաց-
ունաժս ոմանց ոմանց՝ ի մատենագրաց . զորս յառաջ
բերէ բողանդ , և կարծէ զստոյգն գտանել , ք թէ իցէ
կամ՝ ի վերջին աւուրս փոքուն թէոգոսի , և կամ տռ-
մարկիանոսիւ . թո՛ղ զառաւել յետոյ դնօղս , որոց ը-
գէմ՝ զինի :

Բայց թէ սխալէ և ինքն բողանդ , յայտ տունէ այնու՝
զի կապեալ է ի բանս նիկեփորոսի կալիստոսի և այ-
լոց ոմանց , որք զհիմնարկուի ալուսիտեան կմանհան-
գստից վանաց ոչ գնեն յառաջ քան զամն 425 . այն է
ժը ամ թէոգոսի փոքու . և սակայն ը մեզ յայն ամս
արդէն հանդիսացել էր կարգն կամ վանքն այն . մինչև
զանուն պատունոյ սբօյն մեսրոպայ՝ նովին կոչմամբ մե-
ծարեցին յոյնք . ապա գոնէ քսան ամօք յառաջ գոյր
այն ուխտ . և այնպէս անկանի յաւուրս արկադեայ հօր
փոքուն թէոգոսի : Ուղղագրեմք և ևս ը հարանց վա-
րուց զժք ամն յովհաննու , որ դնի յոմանց ի գնալն ի
վանս , և ընթեռնումք ժը . վոյ և բովանդակ ամք կե-
նաց նր լինին ը մեզ իը . և ոչ իք , ու պ գնէ բողանդ :

Վ. Ե. Բ. Վ. Ս. Բ. Ո. Յ. Ն.

Մէքսիկանոսի կամաւոր աղքատին :

Ն. Յ. Տար. . 17 : Մ. յաւել. . 17 : Մար. .
 նոյեմբ. . 3 : Ս. ար. հարանց : Ղաւարն. : Օ. .
 նիգ = նիգ : Լ. յ. . շէ = շէ : Լա Լ. զ. .
 ճիգ = ճի : Ս. լաւանդեանն պիտի. . 'ի Դ. հար. .
 յաւ. . էջ. . 238 = 270 : Ս. արաւբեր. 'ի ներք. .
 աւել. : Ս. յաւել. յոյն երգ. : Ս. ար. . Լ.
 այլ : (1)

Ս. Յ. Ն. Մ. Ս. Ո. Յ. Ն.
 «քանչեւի՛ կամաւորութիւն աղ-
 քատացեալն վս քսի՛ ի մեծու-
 թե՛ երանելին Մէքսիկանոս ,

որ ըստ այլոց՝ աւելի, եր հռովմայեցի, որ-
 դի մեծի իշխանի և փառաւոր պատրկի եւ-
 փիմիանոսի՝ առն իմաստի, և բարեպաշ-
 տուհայն աղլայիսայ կմ աքիւղայ, զաւակ
 պարգևական յամուլ արգանդէ, և միամօր
 որդի ծնողացն, յաւուրս կայսերուն արկա-
 դեայ և ղնորիոսի, և ի հայրապետութեւ
 րանելոյն իննովկենտիոսի առաջնոյ . վս է
 ժամանակակիցսքն յովհաննու աղումիտայ,
 կմ փոքր մի յառաջ քան զնա :

Եւ եղև աւելի, անդստին ի մանկուէ
 ու.

ուսումնասէր յոյժ և անասէր անչափ . ուսաւ
զամ հռետորական և զփիլիսոփայական ի-
մաստուիս հռովմայեցւոց և հելլենացւոց .
և առաւել յօժարուծք զամ զգրուած իւնա
անասին իմաստուծէ հին և նոր կտակարա-
նաց . և օրրստօրէ վառեալ 'ի սէրն Խյ՝ զար-
դարեցաւ ամ առաքինուծք , և ոչինչ փոյծ
էր նմա սրբայակերպ մեծուծի և երևելի
փառք ծնողացն , այլ բարեպաշտուծէ նոցին
հետևօղ լինել և առաւելուլ նկրտէր . և
էր նց հնազանդ և հլու , հեզ և խոնարհ ,
և իմաստուն յոյժ և խոհեմ , և լի հոգւով
սբւ :

Եւ վայելուչ հասակաւ և գեղեցիկ պատ-
կերաւ և պայծառափայլ դիմօք . և ունէր
ձայն զօրաւոր և քաղցր իբրև զքնարի . և էր
յոյժ սիրեցեալ յաչս թգրին և հայրապե-
տին և իշխանացն ամենեցուն . և ծնօղք նր
զարդարէին զնա իշխանական ճոխուծք , և
բերկրեալ լինէին սիրտք նց 'ի վր պայծառ
զաւակին իւրեանց . և աւագանի դրանն ե-
րանուծի տային հօրն նորա այնպիսի զաւա-
կաւն :

Իսկ երանելին ալեքսիանոս զայն ամ սէր
և գովասանական պատիւ տեսանելով զին-
քեամբ շուրջ պատեալ , թէպէտև ինչ ոչ
ախտանայր նոքօք , բայց երկնչէր՝ թէ գու-
ցէ երբեք յափշտակիցի 'ի փառաց և 'ի մե-
ծուհ Յի . վսյ ստեպ աղօթս մատուցանէր
այ՝ փրկել զնա 'ի խոտորեցուցիչ փառաց և
'ի մեծուծէ անտի , և տալ նմա լինել առ

նո՞ծ անգրադական կենօք , և ծառայել նոն
և եթ :

II Ինչդեռ նա յայսմ խորհրդի էր , ընդ լի-
նել նորա ութւտասն ամաց՝ փութացուցին
զհայր նորա թագաւորն և սինկղիտոսն՝ ա-
մուսնացուցանել զմանուկն . քզի մի զմիով
եղևելս առնէին մեծամեծք՝ որք դուստր ու-
նէին , խլել զալեքսիանոս 'ի փեսայութի .
բայց ծնողք նորա բարեպաշտք հայելով յա-
ռաքինութի և 'ի սրբասիրութի ցանկալի զա-
ւակին իւրեանց՝ ոչ կամէին տրտմեցուցանել
զնա ամուսնացուցանելով . մանաւանդ զի
ասէր նոցա երանելի հայրապետն իննով-
կենտիոս , թէ մի կապէք զդա ընդ Ձի . վս-
դի տեսանէր 'ի նմա զչնորհս նյ և զդերաշ-
խարհիկ քաղաքավարութի : Բայց 'ի բռնա-
դատել թգրին և մեծամեծացն՝ խօսեցան
նմա 'ի հարսնութի զդուստր մեծի իշխանին
թգրազնի . որ և տեսլեամբ էր յոյժ գեղե-
ցիկ , և ամօթխածութբ զարդարեալ . և
անուն նորա ըն ոմանց՝ մարգարիտ :

Եւ 'ի լինել ուրախութե հարսնախօսութե
'ի տան եւփիմիանոսի ըն օրինի Ձի , երանե-
լին ալեքսիանոս խռովել յանձն իւր՝ եմուտ
յեկեղեցի . անկանէր առաջի նոն արտասուճօք
և ասէր . նոր ողորմութեց և նո՞ծ գթութեց
լից զփափագս իմ որ առ քեզ՝ անբասիր սրբ-
բութբ , և մի թողուր զիս ապականութբ
Ձիս պատաղիլ և 'ի սիրոյ քո մերժիլ : Եւրեւ
զգացուցին հօր և մօր նր զպատճառս տրտ-
մունեն , կոչեալ նց զնա՝ խրատէին բազմօք .
մի-

միայն սիրովն Կայ վառեա՛ղ քեզ ասեն , և այլ
մի երկնչիւր յունայնուէ՛ Յիս . մի տխրուք քո
քաղցրիկ զաւակ տրտմեցուցաներ զսիրտս
գերի ծնողացս . այլ խոնարհեա՛ 'ի կամս
մեր , և ա՛ռ զօրհնութի՛ն ըն արժանաւոր հնա-
զանդութե՛ և իմաստութե՛ քո :

Պիսնի ետ երանելին ալեքսիանոս յաժուք .
ան կամք եղիցին . և զայն բան բաւական
համարեցան ծնողք նր՝ ո՞նչ թէ կամակից ե-
ղև նց . իսկ նա մնայր տեսչութեն Կայ , թէ
որով հնարիւք ազատեսցի՛ 'ի ձեռաց նց և 'ի
պատրանաց Յի . և անդադար աղաչէր զնոր
ցուցանել նմա զճանապարհ 'ի կատարումն
փափագելի խորհրդոյն իւրոյ : Սինչ այս
մինչ այն՝ փութացուցին մեծամեծք զհարաա-
նիսն . և արարին թգրական հանդէս հար-
սանեաց ալեքսիանոսի . և եղին պսակ յե-
կեղեցւոջ սթյն վոնիփակիոսի վկայի նահա-
տակելոյ՝ 'ի տարսոն (որ յետոյ կոչեցաւ և
սթյն ալեքսիանոսի) . և ածին զմանուկն և
զկինն իւր 'ի տուն , և խնդութի՛ն անպատմե-
լի յօրինեցին . այլ սիրտ ալեքսիանոսի ոչ էր
ուրախ . վճայ՝ 'ի ժամ խրախութե՛ առանձնա-
ցաւ յայլ տուն , և քանի մի հասակսկիցք նր
ընմա :

Օայն տեսեալ հօր նր եւփիմիանոսի՝ եկն
առ նա և առէ . որդեակ ընդէր եկիր այսր .
ոչ ապաքէն բաղմութի՛ քաղաքիս թգրաւն
հանդերձ վն քո ժողովեալ են այսօր . արի՛
որդեակ , և խօսեա՛ց ը հարսին և ուրախա-
ցի՛ր . և կալեալ զձեռանէ՛ նորա տարաւ առ

կինն նր՝ Եւ յորժամ ետես երանելին ըզ-
կինն իւր՝ ասէ ցնա. խաղաղութի լէ քեզ հարսն
քոի երկնաւոր փեսային : Սինի ետ հարսն
պատկառանօք . ողորմութին նոյ հասցէ քեզ
'ի թիկունս ընտրելի նոյ երկնաւոր թգրին :
Եւ 'ի զարմացման եղև իմաստուն մանուկն
լէ պատշաճաւոր բանն , զոր լուաւ 'ի լծակ .
ցէն իւրմէ իբրև յնոյ ազդեչ . վնոյ ուրախութի
լցաւ սիրտն . և տեսեալ ծնողացն զուրա-
խութի փեսային և հարսին՝ բերկրեցան 'ի
սիրտս իւրեանց . և կատարեցին զհարսա-
նիսն նամ պայծառութի :

Եւ յորժամ եղև ժամանակ , և մուծին զնո
յառագաստ , յարեալ ալեքսիանոս աղօթել ,
և ասէ . Տէր նո՛ւ յարահամու և սահակայ և
յակոբայ , ուր են ողորմութիք քո առաջինք ,
որ փրկեցեր զդանիէլ 'ի բերանոյ առիւ-
ծուցն , փրկեալ և զիս նոր 'ի գազանէ մարմ-
նոյ . և զի փրկեցեր զերիս մանկունսն 'ի մի-
ջոյ հրոյ հնոցին , փրկեալ և զիս զտառապելա
'ի հրոյս յայսմանէ . զի կարիցեմ կեալ առա-
ջի քո նոր անզբաղ մտօք : Եւ եթէ հաճոյ է
քեզ նոր իմ այս , եղիցին կամք քո . ապա թէ
ոչ՝ յայտնեալ ինձ կարօտելոյս զզօրութի քո
նոր այցելութի քով . և ցոյց ինձ ողորմութի
և ճանապարհ , զի հաստատեցայց 'ի վերայ
միոյ ճպհի . և մի թողուր զիս նոր , և մի ա-
նարգեր զիս , այլ յիշեալ ողորմութի քո նոր
զբաղձանս սրտի իմոյ : () այս ասէր 'ի սրտի ,
և իջանէր արտասուքն իբրև աղբիւր առա-
ջի նոն :

Եւ եղև ձայն իմանալի յերկնից յողորմն .
 եւ ի տանէ քուամէ , եւ եկ զկնի իմ աղքա-
 տութեմ ճանապարհաւ . եւ ես հանգուցից
 զքեզ . եւ մի այլ երկնչիւր . զի ես չ քեզ եմ
 ի փրկել զքեզ : Յայնժամ լցաւ երանելին
 ալեքսիոս անձառ ուրախութիւն , եւ օրհնութի
 մատուցանէր բարերարին ԹՅ . ապա առեւ
 յընչից իւրոց , եւ ծրարեալ ռետին՝ ետ ցաղ-
 ջիկն ասելով . լծակից իմ եւ քոյր՝ առ զսա-
 աւանդ քեզ . եւ հսնեալ զմատանին ի ձե-
 ռաց իւրոց՝ ետ եւ զայն , եւ ասէ . պահեա՛
 զսիշելիքս զայս . եւ մնա՛ ինձ . քզի երթամ
 մինչև յեկեղեցին աղօթել , եւ դառնամ առ
 քեզ . եւ ոմ հաճոյ է ԹՅ , այնմս արասցուք ,
 եւ եթէ յամեցից , մի լքանիր . քանզի պարտ
 է ծառայից ԹՅ աղօթիւք առնել զմամ ինչ :
 Մէ ցնա աղջիկն պատկառելով . տէր իմ
 չէր երթաս յեկեղեցին . աղօթեա՛ աստ ի
 սենեկին քում , զի եւ ես աղօթեցից : Մէ ե-
 րանելին ալեքսիանոս . քաղցր լծակից իմ եւ
 քոյր , պարտ է ինձ առնա երթալ , որ եկն
 առ իս շնորհօք իւրովք եւ լուսաւորեաց զիս :
 () այս ասացեալ՝ եւ և գնաց ի դուռն եկե-
 ղեցւոյ ԽՐ լծաճնին . եդ ծունր , եւ ցաւագ-
 նեալ սրտիւ՛ եւ յորդահոս արտասու՛օք խըն-
 դրէր ի ԽՐ լծաճնէն՝ կատարել զընթացս
 իւր անփորձ ի թշնամւոյն : Եւ իսկոյն ձայն
 եղև ի ԽՐ լծաճնէն յողորմն ԹՅ ազդամամբ՝
 ասելով . մի երկնչիւր , չ քեզ եմ առ ի փրկել
 զքեզ :

Յայնժամ յարուցեալ գոհութիւն ընթացաւ
 ի

'ի ծովեղրն , և եգիստ անդ Դաւ պատրաստաւ
 Կան . և ասէ ցնաւավարն լռելեայն . գործ
 իմն ծածուկ թգրական ստիպով եդաւ 'ի վի
 իմ , մինչև յառաջ քան զլուսանալ աւուրն
 մղեցայ գնալ վստաջողակ հողմոյս . արդ մի
 այլ յապաղեր , այլ վազվաղակի արա՛ գնալ :
 Եւ Դաւաւարն երկիւղիւ մեծաւ փոյթ ընդ
 փոյթ առագաստեաց վնաւն . և մեկնեցան
 'ի սահմանաց հռովմայ՝ դէմ եդե՛լ յարեւել
 ըստ պատուհիւրելոյ ալեքսիանոսի : Եւ իբրեւ
 հասին 'ի լատիկ , որ և լաւոգիկէ , (լիբա-
 նան գրեալ յօրինակս ինչ ,) պատուհիւրեաց ,
 և ասէ սպառնալեօք . մի ոք գիտասցէ զելա-
 նելն իմ աստ , թէ ո՞րք եմ ես , և մի ոք թշ-
 նամուլթի արասցէ թգրական գործոյն , և
 պատիժս կրեսցէ ըստ արժանւոյն . և հանել
 զթգրակերպ հանդերձն իւր՝ զգեցաւ հասա-
 րակաց հանդերձ , և ել 'ի նաւէն :

Փափագէր ալեքսիանոս յեհմ երթալ՝ տե-
 սանել մարմնաւոր աչօք զտնօրէնութե տե-
 ղիսն քնի . այլ երկեաւ , գուցէ ճանաչիցեն
 զինքն ուխտաւորք հռովմայեցիք . ասէ . եր-
 թեալ տեսից զսբ պատկերն քնի՝ որ 'ի սբ
 դաստառակին , այն՝ որ գիտէ ընուլ զիմ փա-
 փագն եհմի . վստյ յուղի անկե՛լ գնաց ը վա-
 ճառականսն 'ի քաղաքն եդեսիա՝ որ է ուռ-
 հա . և անդ բաժանեաց աղքատաց՝ զոր ինչ
 ունէր ը իւր յընչիցն՝ ծածուկ յիրերաց , որ
 մինն զմիւսոյն ոչ գիտէր . և զգեցաւ ինքն
 զմազելէն զգեստ աղքատի . և գնացեալ
 քնակեաց առ դուրս տաճարի սբ Խաչնիս՝
 յանձ .

յանձնելով զինքն նմա . ուխտեաց և ասէ .
 Կենդանի է իմ , զի ոչ մտից յեկեղեցիս , մինչ
 չե գիտացից՝ եթէ եթող ինձ իմ ընդ զմեզս
 իմ . և խառնել ը աղքատսն խնդրելու ողոր-
 մութի՝ ի դուռն եկեղեցւոյն երբեք երբեք :
 Եւ ստացաւ վարս խաչակրօնս խիստս . և ի
 ծածուկ ունէր զերեսն , և հեղուին արտա-
 փութ յաչաց նր անդադարելի . և էր ի տա-
 րածման զգիշերն իմ յառանձին ինչ տեղ-
 ւոջ յանքոյթ վայրի գաւթի եկեղեցւոյն :
 Եւ կերակուր նորա էր ի շաբաթուն միան-
 գամ երկու ունկի հաց . և նոյն չափովն ջուր :
 Եւ ամենեքեան սիրելին զնա իբրեւ ընտրել
 ոք , և ծառայ Կ . քանզի թէպէտեւ ծածուկ
 ճգնէր , սակայն իմացեալ լինէր ի սիրտս
 ամենեցուն անուշահոտութի վարուց նորա .
 բայց զանուն իւր ոչ յայտնեաց նց՝ ցորչափ
 անդ էր . այլ աղքատ օտարական կարդային
 զնա , ոպ և զկնի՝ այր Կ անունեցաւ յա-
 մենեցունց :

Իսկ գերի կողակիցն նր ժուժկալեալ բա-
 զում ժամս , իբրեւ ետես՝ թէ չիք յոյս դար-
 ձի նորա , ձայն ետ լալով ի տանն , և ասէ .
 խնդրեցէք զալեքսիոս , գուցէ այլ ոչ գտա-
 նիցէք զնա . և ասաց զիմ պատուէրն և զմա-
 տանին՝ զոր յիշելիք ետ , և զիմ գործ շարժ-
 ուածոց նր . և սկսան շփոթիլ իմ տալիսն ,
 և դարձաւ ուրախութի նց՝ ի սուգ և յողբ .
 մինչև լուսն թգրն և մեծամեծքն , և ահ կա-
 լաւ զամենեւին . և զերիս աւուրս խնդրե-
 ցին ի սահմանս հռովմայ , և ոչ գտին . և
 է

իմացե՛լ զեւսնաւուն՝ որ յայնմ գիշերի, ծա-
նեան ստոյգ զփախուստ ալեքսիոսի : Անդ
էր տեսանել զանկշռելի աղէտս գալարաղի
ծնողացն նո՛ր և զազգատոհմիցն և զնմքաղա-
ֆին, որք իբրեւ զհրէշտակ նոյ պատուէ՛լ սի-
րէին զնա :

Եւ ասէր տիկինն սողայիս՝ որ և աքիւղա .
և արդ ո՛վ ալեքսիանոս՝ զի՞նչ արարեր ընդ
գերի ծնողացս քո . և զիա՞րդ ժուժկալիցեմ
ոչ տեսանելով զքաղցրիկ որդեակդ իմ, զլոյս
աչաց իմոց՝ զփառքդ իմ և զպարծանս իմ .
զոր յնոյ բազում խնդրո՛ւածովք առի, և վաղ-
վաղակի վտարեցուցի . և նեղութե և վշտի
և բազում փորձանաց ես պատճառ եղէ, զի
ոչ թողի՛ի կամս անձին սրբութե՛ք կեալ առ-
մեզ . և արդ ո՛ր արդեօք օթեանեալ իցես
որդեակ, ՚ի փողոցի՞ թէ՛ ՚ի բացօթեայ, որ
՚ի գահոյս թագաւորական անուցեալ էիր :
Իսկ երանելին իննովկենտիոս հայրապետն
հռովմայ եկն յապարանս եւփիմիանոսի, և
մխիթարեաց զնո՛ս՝ ասելով . թէպէտև փա-
խուցեալ ՚ի մեծութե՛ք Յիս՝ ՚ի նեղութե և
՚ի վշտի և ՚ի տանջանս է մարմնով, յազագս
որոյ լայք աղիողորմ, սակայն նա գիտութե՛ք
արար զայն՝ առիթ լինել նմա փրկութե և
պսակաց : Եւ այս այն բան է, զոր ասացի
ձեզ, մի՛ զուգէք զնա ը՛ծ, այլ ը՛ երկնա-
ւորին . քանզի տեսի զհոգւոյն նո՛ր լուսաւո-
րութին . և արդ դուք արարիք՝ որ մերժե-
ցայք յամենամաքուր վարուց նո՛ր տեսութե՛ք :
Եւ զի այն իսկ էր՝ ոյր լէս անմխիթար կո-
ծէին

Ծէին ծնողք նորա , դարձեալ խօսեցեալ Ծբ
Հայրապետն իննովկէնտիոս պապն հռովմայ՝
մխիթարեաց զգորովական մայրն , և ասէ .
լուր ինձ տիկին , և հաւատա՛ բանիս , զի
տեսանելոց ես զալէքսիոսն քո յետ Ժամա-
նակի ինչ անցելոյ . և նովաւ մխիթարեսցիս
'ի վերջին աւուրս քո :

Եւ ոչ սակաւ մխիթարութի եղև մարգա-
րէութիս այս Ծբ Հայրապետին՝ մօրն ալեք-
սիանոսի . բայց սովորական արար զայս , զի
յնմ օր միանգամ լայր լեզեմ ծովուն , և այ-
նու սակաւ մի մխիթարէր . և ուխտ եդ ան-
ձին իւրում ոչ ելանել 'ի դրանէ տան իւրոյ ,
մինչև տեսցէ զօտարացեալն իւր : 'Սմանա-
պէս և կողակիցն երանելոյն ուխտ եդ ան-
ձին , զի մի այլ 'ի պատուհաւոր տեղւոջ նստցի,
բայց միայն յանկեան ուրեք 'ի տան յանպա-
տիւն :

Իսկ մեծ պատրիկն եւփիմիանոս՝ զտարի մի
ետ յուզել զնմ ծովեզերեայս և զկղզիս . և
իբրև ոչինչ կարացին իմանալ , եկն 'ի հռովմ
նաւավարն այն՝ որ եհան զերանելին յայն-
կոյս ծովուն . և պատմեաց զնմ ինչ՝ որ 'ի
նաւին , և թէ որպէս այլափոխեալ զինքն՝
հրամայեաց ոչ ումեք յայտնել : Յայնժամ
վաղվաղակի առաքեաց խնդրակս 'ի ծառայից
իւրոց 'ի լաւօդիկէ և 'ի լիբանան կոյս . ուր
լուճեալ նց՝ թէ այդպիսի ոք լը եդեսացւոց
գնաց , եկին յեդեսիս . և անդ հարցաքննել
բազմաց՝ ոչինչ իմացան . և 'ի բաշխել ինչ
աղքատաց առ դուրս տաճարի Ծբ անձանին՝
ե-

Ետուն ողորմութիւն և ալեքսիանոսի . և գոհացաւ սբն զնոյ , զի այնչափ աղքատացաւ վն տն , մինչ 'ի ձեռաց ծառայից իւրոց ողորմութիւն ընկալաւ :

Եւ լուսեալ ալեքսիանոսի զբողոք նոյ առաջի տիրամօրն , թէ լեզր ոչ ողորմեցար գերի ծնողաց տն մերում ալեքսիանոսի , գելուին աղիք նր 'ի վր ծնողացն խղճի , և խնդրէր յնոյ մխիթարել զնո . միայն ասէ՝ մի յանդիմաներ տր զտառապեալս՝ յայտնելով դոցա զիս : Ապա դարձաւ երանելին առ ինքն , և ասէ . ո՛վ անարժան ալեքսիոս , տէս ո՞րքան անտանելի սգով վշտացուցեր զբարեպաշտն զայնոսիկ . ապա և քեզ պարտ է վշտանալ նեղութեմեծաւ , և ոչ գտանել հանգիստ ինչ և մխիթարուի :

Եւ յայնմհետէ ետ զանձն յառաւել ճգնուի և յառանձնութի . և ոչ ոք ճանաչել կարէր զնր գործոյն մեծութիւն . և եթէ հարցանէր ոք՝ թէ լեզր ծածկեալ ունիս զաչս քո , պատասխանէր՝ թէ ցաւի աչքս , յորժամ նայիմ լեզեմ լուսոյս այս :

Եւ այսնոյս եկաց երանելին ալեքսիոս 'ի քաղաքն եդեսիա ամս իբր տասն , (զոր ոմանք գրեն ժէ , կմ ժէ , կամ ժը) . և երկու անգամ ետես զնոյ դաստառակն քոի զանձեռա գործ նկարն . և մխիթարեցաւ ըն այնչափ սիրոյն իւրոյ՝ որ առ քո : Եւ յաւել տր այց առ նեղնմա 'ի տառապանս նորա . քանզի եկել հրեշտակաց՝ երևելին նմա յայտնապէս , և մխիթարէին զնա յնմ աւուր՝ խօսակցելով ընդ

ընդ նմա . և ոչ մեկնեցան 'ի նմանէ մինչև
ցվախճան :

Եւ եղև յաւուրս մեծին ըաթուլայ կմ իրա-
քոսի եպօսին եդեաացւոց՝ 'ի միում աւուր 'ի
Ժամ պաշտաման յեկեղեցւոջ՝ սբ Խաչնի ,
եղև ձայն լսելի 'ի կենդանակերպ պատկե-
րէ անտի Խաչնի , մուծէք առ իս զայրն
նոյ . և 'ի վարանիլ ամենեցուն՝ երկրորդեալ
լինէր նոյն ձայն ահաւոր յաւուրն երկրոր-
դի . և ոչ գիտացին՝ թէ ո՞վ է , և 'ի հիաց-
ման կային . այլ յերրորդում աւուր՝ յայտ-
նագոյն նշանակեաց , թէ մուծէք առ իս ըղ-
մարդն նոյ՝ որ յայս նիշ տեղւոջս բնակէ 'ի
գաւթի եկեղեցւոյս :

Եւ երբեք 'ի տեսլեանն սբ կոյսն մարիամ և
միում 'ի քահանայից տաճարին , և ցուցել
նմղտեղին՝ ուր բնակէր սբն առ փոքր դրան
գաւթի եկեղեցւոյն՝ ասէ . մոյծ զայրն նոյ
յեկեղեցիս . զի լսելի եղին աղօթք նորա
առաջի Խն . և բազումս կրեաց նեղութիւն
և ճգունս մ'ս անունն նորա : Եւ քահանայն
գնացեալ էած ծունր երանելի առն նոյ , և
ասէ . հրամայեա՛ , կոչէ զքեզ սբ Խաչնի ,
մուտ յեկեղեցին : Իսկ այրն նոյ յառաւել
խոնարհութիւն ասէ հեղաբար . մի՛ Խն , ոչ ա-
ռաքեցար առ իս , զի ես այր մեղաւոր եմ .
ոչ գիտեմ՝ զի ես մի յաղքատացն եմ , որ
աստ կան : Եւ ասէ քահանայն . հաստա-
տուք գիտացեալ եմ , եթէ դու ես , և առ-
քեզ առաքեցայ 'ի Խն . եկ սբդ նոյ , զի եր-
թիցուք , և առեալ զձեռանէ նորա՝ եմոյծ
յե .

յեկեղեցին . և նամ ժողովեալ հանդէսն զեղան զնովաւ , տեսանել զնա և խնդրել զօրհնութի նորա . և ասէին ցնծութիւն . ուրեմն նո՛ւ արար քաղաքիս 'ի բարութի յայտնելով մեզ զսքս զայս :

Եւ յետ աղօթիցն աղաչեաց քէնյն զայրն նոյն անսալ նմա , զի բերցէ 'ի տանէ իւրմէ կերակուր . զի կերիցես ասէ , և զօրասցի անձն քո : Եւ մինչև դարձեալ էր նորա , աւսէ ալեքսիանոս ը միտս իւր . ոչ է պարտ այսուհետեւ մնալ յեդեսիա և փառաւորիլ , որ ոչ եմ արժանի . և յուղի անկեալ գնաց 'ի լաւոդիկէ . բայց և անդ ծանեան զնա եկեալքն յեդեսիոյ . վոյ եգիտնաւ , և եմուտ անդր՝ երթալ 'ի տարսոն կիլիկեցւոց . ասէ . անդ ոչ ոք կարէ ճանաչել զիս :

Եւ իբրեւ հասին 'ի մէջ ծովուն , ետես տեսիլ իմն . զի ժողովեալ դեք՝ ասեն ընդ միմեանս . ո՞վ կարասցէ յաղթել սմա . զի զօրութի սորա և համբերութի՝ զօրութի վիմաց է . ասեն ոմանք 'ի դիւնաց անտի . չի՞ք այլ հնար յաղթելոյ սմա , եթէ ոչ ընկեսցուք զդաշիւր քաղաք . զի ծանուցեալ ծնողացն՝ կորուսցէ զնամ գործս բարութե , զոր արար : Իբրեւ զարթեաւ երանելին , յարեաւ աղօթել . և ահա յանկարծակի եղև մէգ և մառախուղ 'ի ծովու , և մոլորեցան 'ի ճանապարհէն . ապա յարեաւ սաստիկ մրրիկ հողմոյ . և նաւավարն յանհնարս մտեալ՝ եթող զնաւն ը հողմոյն . և բազում անդամ ջանացին նաւավարքն 'ի կղզի ինչ ձգել ըզնաւն ,

նաւն , և ոչ կարացին . մինչև եհաա հանդէպ
հռովմայ . և յակամայ մտին 'ի հռովմ' անդ
ձմերել :

Եւ ելեալ ալեքսիանոս 'ի քաղաք իւր՝ խըն-
դրեաց 'ի տնէ բարեխօսութեամբ տաժաճնին ,
և ասէ . մի կատարեսցին խորհուրդք թշնամ-
ւոյն 'ի վր իմ տր իմ տր . այլ զօրացի աջ
քո , և բարձր եղիցի ձեռն քո տր իմ բարե-
րար . և մի թողուր զիս 'ի ձեռաց քոց : Յայն-
ժամ զօրացեալ տե՛ր՝ դիմեալ դնաց 'ի դուռն
ապարանից հօր իւրոյ . ասէ . մի այլ ումեք
ծանրացայց՝ բաց 'ի տանէ հօր իմոյ . ուր ոչ
երբեք ճանաչել կարիցեն զիս զօրութեմ և
խնամով տն իմոյ : Եւ 'ի մերձենալ անդր՝
ետես , զի գայր հայրն իւր մեծ իշխանն ե-
փիմիանոս ելել 'ի սեղանոյ թիւրին ոնորիո-
սի պատուով և փառօք . ընթացաւ լաւաջ
հօրն , և ասէ նուազ ձայնիւ . լուր ինձ վր
այ ով տաժաճեր իշխան . և նա զտեղի կալաւ
'ի ձայն աղքատին , զի յոյժ աղքատասէր էր :
Եւ ցհայրն իւր երանելի այրն ԹՅ . յօտար
Յէ եկեալ եմ և անծանօթ եմ , ընկալ զիս
վր օտարացելոյն քո , զոր տեսանել արժանի
սրացէ զքեզ տա՛ : Եւ լուաւ եփիմիանոս
զօտարացեալն իւր 'ի բերանոյ աղքատին ,
լցան աչքնորա արտասուօք . և հրամայեաց
զինուորաց իւրոց բերել զաղքատն զայն 'ի
պալատն իւր . և ինքն եկեալ պատմեաց կե-
նակցին իւրում , եթէ յոյժ ճմլեացնա զսիրտ
իմ՝ յիշելով զօտարացեալն իմ զալեքսիա-
նոս . և երկոքեան սկսան լալ , և ասեն . ո՛

որդեակ քաղցրիկ ո՞ւր արդեօք իցես . զի սու-
նունդ կայ , և դու ոչ երևիս . և հրամայե-
ցին բերել զաղքատն զայն առաջի իւրեանց :
Եւ եկե՛լ զինունորայն՝ ասեն ցերանելի այրն
այ . զի՞նչ արարեր ո՞վ աղքատիկ ընդ գերի
ծնողաց տն մերում , զի զօտարացեալն յիշե-
ցեր . և ահա ո՞ր կարէ զնոսա մխիթարել . և
արդ այլ մի յիշեսցես այնպիսի բան . և ե՛կ ,
զի երթիցուք , քանզի կոչեն զքեզ : Եւ ե-
րանելոյն աչքն ուռուցե՛լ էին յարտասունե-
լոյն՝ ի տեսանելն զհայրն և զտունն իւր , և
պատկերն այլադունեալ յոյժ՝ ի խիստ պա-
հոց և ի ճգանց և ի նեղուէց պանդխտու-
թեն . և ոչ էր ճանաչելի ումեք . և իմօ ևս
ծածկեր զնա ըն բաղձանաց սիրելի ծառային
իւրոյ , զի և աստ՝ ի դուռն տան հօր իւ-
րոյ կոխեսցէ զգլուխ չար վիշապին զինունորն
իւր նք :

Եւ խօսեցաւ ընմա հայրն իւր , և անկաւ
գուլթ ի սիրտ նորա իբրեւ ի վր զաւակի իւ-
րոյ . քանզի փոքր մի նման է ասէ նմա . և
յանձնեաց ուլումպիոսի՝ որ սնուցե՛լ էր զա-
լեքսիանոս ի մանկուլթէ , խնամտանել աղ-
քատին այնմիկ : Եւ յոյնպէս և տիկինն սլատ-
ունիրեաց , և ասէ . լաւագոյն պատի՛ւ արա-
րէք աղքատիդ և դարման , և ի սեղանոյ
մերմէ ընդ մեզ կերիցէ . զի աչք նր նման է
աչից ալեքսիանոսին իմոյ : Եւ սկսաւ տի-
կինն ողբս առնուլ , իբրեւ այն թէ այսօր բա-
ժանեցաւ ի սիրելի որդւոյ իւրմէ . և եփի-
միանոս ոչ դադարէր ի յիշելոյ արտասունօք
զոր-

զորդի իւր • և հրամայեաց հանգստարան շինել աղքատին առ դրան տան իւրոյ 'ի տեղի անքոյթ • և ստեպ կոչէր զնա 'ի սեղան • բայց ոչ երթայր այրն ԹՅ , ասելով • ոչ գոյ յիս ստամոքս կերակրոյ , զի ոչ եմ առողջ մարմն ուով • այլ ծնող քն ստեպ տեսանէին զնա , և խանդաղատէին զնովաւ • որով ևս քան զԼս արծարծէր 'ի նս գութ և կսկիծ , և ճմլէին աղիք նց • և ոչ կարէին իմանալ զպատճառս իրացն , այլ լային զզաւակն իւրեանց :

Եւ սա սատանայի զայս նիւթ գտեալ իւր՝ յարոյց պատերազմ 'ի վր սթյն • քանզի տընկեաց ատելութի 'ի սիրտ ընտանեաց և ծառայից ըդէմ առն ԹՅ • մինչև ասել նց , ուր և կամ ուստի՞ եկն անիծեալ աղքատս այս՝ չարաքեր տանս այսմիկ • զի զմոռացել սուգն ԹՅ մերում ալեքսիանոսի նորեաց կրկին 'ի սիրտս ծնողաց նր ամենաչար աղքատս այս • և եկեալ 'ի վր սթյն՝ փետէին զմօրուսն , և քարշէին 'ի հերաց՝ ծածուկ յուլումպիոսէ , և յիշոցնատու լինէին նմա : Եւ սթն ծանուցեալ զփորձութիան սատանայի՝ գոհանայր զտունողէն համբերութե • քանզի ուրախ էր 'ի վր նեղուեցն՝ որ դիպէին նմա • և հրեշտակք ԹՅ երևեալ նմա՝ մխիթարէին զնա • և այրն ԹՅ փառաբանակից լինէր նց՝ օրհնելով հանապազ զԹՅ : Եւ յսպէս եկաց 'ի դուռն տան հօր իւրոյ երանելի այրն ԹՅ ալեքսիա • նոս ամս ժե , կմ ժբ • և կմ տասն՝ ը չափու պանդխտութեն :

Յետ այսորիկ առաքեաց առ նա ԹՅ զգաբ •

բիէլ հրեշտակապետն . և եկեալ առ նա՝
 ողջոյն ետ նմա , և ասէ . Էկ այսուհետեւ
 հանգիւր 'ի բարձրութիս երկնից առ իմ ան-
 քո անիւն , որում ցանկացար 'ի մանկութե-
 քումմէ , զի կոչէ զքեզ . եկին և այլ հրեշ-
 տակք նո՛ր , և ասէին . ուրախ լեր անիւն , զի
 կատարումն է պանդխտութե քո , և հանգիստ
 'ի նեղութե քումմէ : Ասէ երանելին ալեք-
 սիանոս . օրհնեալ է իմ անքո իմ , զի այց արար
 անարժան ծառայիս . այն՝ որ փրկեացն զիս .
 և ասէ . աղաչեմ զքեզ Թք հրեշտակապետ ,
 սակաւ մի համբեր , զի գրեցից զվարս անձին
 իմոյ , ուն և հրամայեցաւ ինձ 'ի տնէ :

Ալ իբրեւ եկն ուղումպիոս , օրհնեաց զնա
 այրն անիւն , նոյնպէս և զանոն նորա և զտիկինն
 վ'ն երախտեաց՝ զոր ցուցին առ նա . և ասէ .
 արա՛ զոր ասեմս . բեր ինձ քարտէս և մեղան ,
 զի պիտոյ են ինձ . և նա եբեր : Նայեմ վայ-
 րի յաւուր կիւրակէի ձայն եղև յերկնից 'ի
 մեծ՝ եկեղեցին՝ ասելով . յետ երից աւուրց
 ընկալայց զԹք այրն անիւն առ իս . և հրամայե-
 ցաւ 'ի հայրապետէն հռովմայ անձ ժողովր-
 դեան՝ պահել պահս , և առնել խնդրունածս
 զերիս աւուրս , զի յայտնեսցէ իմ զԹք այրն
 անիւն , և մի ոք վրիպեսցի յօրհնութե նո՛ր :

Ասկ երանելին ալեքսիանոս յետ կատարե-
 լոյ յաւուրն երրորդի զգիրն՝ ասէ ընդ երեկս
 յուղումպիոս . գիտեա՛ դու զայս ո՛վ ուղում-
 պիէ , զի վաղիւն վախճան է իմոյ տառապա-
 նաց . և թուղթս՝ զոր գրեցի , վարք իմ է .
 առեալ ընթերցցին , զի գիտութե հասանի-
 ցեն :

ցեն : Եւ իսկ նր զարմացեալ ը մարգարէութի սթյն՝ ոչ կարէր հաւատալ նմա . ասէ դարձեալ երանելին . մանկունքն և ընտանիքն մեր բազմօք նեղէին և տանջէին զիս , զոր քեզ ոչ ծանուցի . թողցէ և նց տր ԽԺ , զի անգիտութի գործեցին :

Եւ իսկ յառաւօտու հինգշաբաթուն՝ յորժամ եկն պատմեաց ուղումպիոս տիկնոջ իւրում աղլայիսայ զբանս սթյն , ասէ տիկինն . ո՛վ որդեակ , եթէ նա վախճանի այսօր ը բանին իւրոյ , 'ի մեծաց սթց է նա . քանզի և իմ սիրտս գուշակէր զսրբութի նր : Եւ ինչ գեռ նք խօսէին , եղև դղրդումն 'ի քաղաքին , և ամենեքեան 'ի տուն եփիմիանոսի ընթանային՝ զմարդն Խ խնդրելով . իսկ ուղումպիոս ընթացել առ սթն՝ ետես , զի այն ինչ աւանդել էր երանելին զհոգին իւր առ ԽԺ , և յերեսաց նր լոյս բորբոքէր . և եկել պատմեաց ողբալով մօրն ալեքսիանոսի , և լային իբրև զսբ ոք օտար :

Եւ ահա եկին զինո՛ւորք 'ի տուն անդր՝ կաղմել գահոյս թգրին և հայրապետին . քանզի 'ի ժամ պատարագին լսելի լեալ էր ձայն յեկեղեցւոյ . եկայք առ իս ԽԺ աշխատելք , և ես հանգուցից զձեզ . և դարձեալ երկրորդել , թէ խնդրեցէք զայրն Խ 'ի տունն եփիմիանոսի . զի եկեալ հանգիցէ այսօր առ իս : Եւ ասէր թգրն ղնորիոս ցեփիմիանոս՝ որ ը նմա էր յեկեղեցւոյ 'ի տեսանել զպատարագն , զոր մատուցանէր մարկիանոս արքեման յառաջիկայութե հայրապետին . ո՛վ

սրատուճական պատրիկ՝ ի տան քուժայսպիւսի
 սի՞ծք պահեալ ծառայես, և մեզ ոչ ծանուցեր
 • զի և մեք արժանաւորեաք օրհնութեանք
 նր : Ասէ եփիմիանոս • գիտէ իմ, զի ոչ եմ
 իմացեալ զայնպիսի ծք ինչ ի տան իմում :
 Ապա յետ արձակման սրատարագին գնացին
 ի տունն եփիմիանոսի թգլորն, և հայրապետն
 հռովմայ, և երանելի արշիեանքսն մարկիանոս
 նամ իշխանօքն հանդերձ, բազմութեաւ
 քահանայից և ժողովրդոց • և իբրեւ մտին ի
 տուն, տեսին ճառագայթ լուսոյ • և լուսոյն
 գնացեալ տեսին զմարմին սթյն, զի ոմ
 հուր բորբոքեալ լինէր, և լուսով իւրով ճառագայթէր :
 Աւ իբրեւ ողջագուրեցին, տեսին զթուղթն
 ի ձեռին նր • և եփիմիանոս յահի եղեալ
 ասէր • ոմ սթգ ինչ, որ այնպս աղքատաձեւ
 եղեալ առ մեզ բնակեցար • և ոչ ծանեաք
 զքեզ :

Աւ զթուղթն՝ որք միանգամ կամեցան առնուլ
 ոչ կարացին • յայնժամ հայրապետն յառաջ
 մատուցեալ ինդրեաց զայն ի սթյն իբրեւ
 ի կենդանւոյ • և նա եբաց զձեռն իւր իբրեւ
 կենդանի մարդ • իսկ ծք հայրապետն համբուրե
 լով զսթ ձեռն նր՝ հառ զթուղթն • և ետ
 այետիոսի ճարտար դպրի իւրոյ՝ ընթեռնուլ
 ի լուր ամենեցուն ի բարձրաւանդակի • և եր
 գրեալ սկիզբն գրոյն այսպէս •
 () օրհնեալ է իմ քս իմ, որ ելից զփափագ
 ըղձանաց իմոց՝ զոր ունէի ի մանկուէ իմմէ,
 և փրկեաց զիս ի ներհակուէ թշնամւոյն

ւոյն զօրութիւն իւրով . և հրամայեաց ինձ
կոխել զգլուխն վիշապին 'ի տան հօր իմոյ , և
առ դուրս ծնողացն իմոց , և 'ի մէջ ընտա-
նեացն իմոց :

Եւ այն բան վայեաց ուժգին եփիմիանոս . և
ասէ . զի՞նչ է այս բան , և ո՞րպէս գրեալ է
այս . ևս առաւել տիկինն աղլայիս ասէր ,
վայ ինձ գերեւոյս , զի՞նչ գուշակէ բանն
այն . զի յայնժամ բացան աչք նոց , ը որում
հանապազ 'ի կարծիս էին , թէ սա անիւ
նման է որդեկին մերում : Եւ հազիւ լուե-
ցուցեալ զնո՝ ունկն դնէին գրեւոցն , զի ա-
սէր և ևս . Սղջոյն սբ հայրապետին , և ող-
ջոյն մեծ թագաւորին , և ամենեցուն առ-
հասարակ . և ողջոյն խաղաղուն բարեպաշտ
ծնողացն իմոց : Եւ ըդ մի շփոթիք աղաչեմ ,
և մի ամբօխիք . զի պարտ է ձեզ ցնծալ առ
անձ . զի ես ճանապարհ հորդեցի ձեզ 'ի
կեանսն յաւիտենից . և մի առաւել կոծայք
աղաչեմ :

Եւ ասէ մայրն սբայն . ո՞վ սբ հայրապետ ,
զի՞նչ ասէ սբս այս , մի գուցէ որդեական իմ
իցէ : Եւսէ թգրն . համբեր տիկին : Եւ իբ-
րե կարգաց զայն , որ ասէր . Եւս եմ ալեք-
սիանոս որդի մեծի իշխանին եւփիմիանոսի ,
և մօրն իմոյ տիկնոջ աքիւղայ . և կենակիցն
իմ քոյր իմ է . մինչև ցայդ վայր յամեցին ,
և այնուհետեւ ոչ կարացին ժուժել . գոչեաց
իբրե զառիւծ հայրն սբայն , և ընթացաւ առ
սբն . և խնդրեաց զնշան զաւակին 'ի պարա-
նոցին և եղիտ . և ձայնեաց , եթէ իմ ալեք-
սիա

սիանոսն է ճշմարտիւն . և տիկինն նոճաղեչ
անկաւ իբրեւ զմեռեալ . իսկ թագուհին և
նամ մեծուհիքն ջրով և ձայնելով ուր ուրեմն
խելաբերեցին զնա , և ածին առ սք որդի
նր , զոր 'ի գիրկս էր առեալ հայրն , և ե-
ղեալ զերեսն 'ի վր համբուրէր : Ալ 'ի խո-
սել մօրն խանդաղակաթ գորովանօք լը որ-
գին՝ դարձեալ նոճաղեցաւ . իսկ բազմութիւն
թողել զսքն՝ առաւել զմօրն աղէտն լային :
Ալ ասեն հայրասկտն և թգրն . տիկին մի
հարկաներ զսիրտ քո , մխիթարեա՛ զքեզ 'ի
վր սրբութե՛ն զաւակի քո : Ալ եփիմիանոս
ևս հանդարտեալ զինքն՝ մխիթարէր զնա և
ասէր . խելաբերեա՛ զքեզ և մխիթարեա՛ ըզ-
սիրտ քո . զի թէպէտև կարօտ մնացաք կեն-
դանի տեսանելոյ , սակայն տեսաք , և հոտ
սրբութե՛ն առաք 'ի զաւակէս մերմէ . և երա-
նելիք եղաք , քանզի ծնօղ սքն և մարդոյն
նայ գտաք :

Ապա ասէ մայր սքն . ահա այսչափ ամք
են , զի աղքատութի՛ն զգեցեալ է երանելի
և՛սք զաւակ իմ . բերցի այժմ մեծութի՛ն ար-
ժանաւորութե՛ն սքնս իմոյ : Ալ եգին զսքն
'ի փառաւոր գահոյս , և զգեցուցին նմ զիւր
ոսկեհոռ և զմարգարտաշար հանդերձն :
Հայնժամ եկել կողակից սքն՝ ընկէց զմա-
տանին առ սքն ալեքսիոս , ասելով . ա՛ռ ,
ահա յիշելիքն քո՝ որով յուսացուցեալ էիր
զիս , եթէ մնա՛ ինձ՝ մինչև դամ . արդ այս
էր սք գալուստ քո . այլ ահա այժմ ճշմա-
րիտ եղէ այրի և անմորունչ և անգլուխ : Ալ
ե,

Եղև կոծ մեծ և ողբումն Կամ ընտանեաց և
 համօրէն բաղմութեն վո Կամ անցիցն անցե-
 լոց . միանգամայն և գովէին զԿամ հաճոյ
 սրբութի առն ԹՅ , և երանէին նմա : Մա-
 նաւանդ յորժամ լուան զԿամ վարս նր գրեչ
 'ի նմանէ՝ սկսեալ 'ի ծննդենէն . ուր բաց
 յորոց պատմեցաւն մինչև ցայժմ , նշանա-
 կեալ էր և զայն , թէ որպէս խրատէր զնո՝
 որք առնա դիմէին 'ի պանդխտութե նր և
 'ի հռովմ , խրատելով 'ի սէր և 'ի խոնար-
 հութի , 'ի քաղցրութի , 'ի համբերութի ,
 'ի ժուժկալութի , և յԿամ գործս Կամսիրութե
 և եղբայրսիրութե :

Եւ մարմին սթյն մնաց 'ի գահոյս զգիշերն
 ողջոյն , զի հսկեցին զնովաւ պաշտմամբ և
 օրհնութի մինչև ցառաւօտն . և տեսանէին՝
 զի՞նք մարմինն երբեմն բորբոքէր և հրանայր ,
 և երբեմն հանդարտէր . և հոտ անոյշ բու-
 ըրէր և զմայլեցուցանէր զամենեւեան : Եւ
 իբրև ծագեաց արեգակն , եկին յԿամ եկե-
 ղեցեաց զարդք և պաշտօնեայք . և այնպէս
 փառօք և պատուով հանեալ 'ի տանէն՝ տա-
 նէին 'ի տաճար՝ որ առաքելոցն պետրոսի և
 պօղոսի . մինչև շինեցեն պայծառ եկեղե-
 ցի յանուն առն ԹՅ , և անդ փոխեցեն 'ի
 հանգիստ : Իսկ 'ի ճանապարհի յառաջ ե-
 կին ախտաժէտք . և 'ի մերձենալ առ սթն՝
 առ ժամայն բժշկեցան . եկին և այսահարք
 առ ոտս սթյն , և գոչէին , հալածեալ եղաք
 'ի սթյնահատակէս , և 'ի կորուստ մատնե-
 ցաք յերեսաց առն ԹՅ . և տեսեալ ամենե-
 ցուն՝

ցուն՝ օրհնուի և փառք տային ւն : Եւ բե-
րեալ զՍբ մարմինն եղին արծաթապատ տա-
պանօք՝ ի տաճար Սբ առաքելոցն քսի . և ե-
րիս աւուրս մատչեին ի համբոյր նշխարաց
Սբյն ամ ժողովուրդ քաղաքին : Եւ ծնողք
Սբյն տեսեալ զփառսն՝ որով փառաւորեաց
ամ զերանելին զաւակն իւրեանց , մխիթա-
րեցան ի սգոյ և ի տրտմունց . և ցնծային
ի սիրտս իւրեանց բարեպաշտքն այնօքիկ
հանդերձ սքանչելի կենակցիւնն սբյն , մո-
ռացեալ զկարօտն և զսուգն իւրեանց :

Եւ շինեցին եկեղեցի վայելուչ հանգստա-
րան սբյ առն ւն . և անդ հանգուցին զնա .
և ինքեանք եղեն սպասաւորք Սբ գերեզմա-
նի նր՝ ի նորաշէն եկեղեցւոջն . ուր և բար-
ւոք ճգնութի կացեալք՝ յաւելան առ սբսն
ւն և առ ցանկալի զաւակն իւրեանց . և հա-
սին՝ որում անձկացեալ էին՝ քսի ւն տն մե-
րոյ . որում փառք և պատիւ և գոհութիւն
յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Ի նշխարաց սբյն ալեքսիանոսի՝ բազուկ մի
նորա յիշատակի լինել ի տաճարի սբյն պօ-
ղոսի արտաքոյ պարսպաց հռովմայ , և միւսն
ի Սբ նիկողայոս . մին ի կողից ի սբն պրաք-
սետա , և այլ մասունք ի Սբ կեկիլիս յայն-
կոյս տիբերեայ : Եւ զոր ի բոնոնիա , ի
վենետիկ , ի սպանիա , ի գաղղիա , և ի
բեղգիոն : Եւ յաւաւել հանդիսացեալ են
նշխարք սբյն գտելք ի հռովմայ եկեղեցւոջ
սբյն վոնիփակիոսի կմ վոնիփատոսի վկայի
(զոր տօնեն հռովմայեցիք ի մայիսի . 14) ,

ուր

ուր եղև երբեմն պսակ ալեքսիանոսի . որ և
կոչի այժմ առաւել եկեղեցի և վանք և տուն
սբօյն ալեքսիանոսի . զի աւանդութի է քա-
ղաքացւոց՝ թէ մօտ էր անդր տուննն , յա-
ւենտինեան կոչեցեալ լերին : Վոյր անդ և
առանձին պատիւ իշխանութե անունեալ
կարդինալութի սբօյն ալեքսիոսի : Վ տաճա-
րի անդ լէ աւագ խորանաւ ասի զետեղեալ
մարմին երկոցունց սբօց՝ վոնիփակիոսի և ա-
լեքսիոսի՝ ի վաղ ժամանակաց . և կրկին և
երեքկին նորոգութի բեմին՝ անդանօր եդեչ
յամի 1218 . և 1595 , կամ 1603 . և անտի
սփռեցան այլևայլ մասունք ի զանազան տե-
ղիս :

Մյլ քանզի այլք գրեն՝ թէ եկեղեցին այն
՝ ի տեղւոջ ապարանից ալեքսիանոսի ասի շի-
նեալ յաղլայիսայ , իմ ի մօրէ սբօյն , ունիմք
ասել՝ թէ սոյն սա է նորաշէն կոչեցեալ ի
վարսնն եկեղեցի առն ԹՅ ալեքսիանոսի . և
զի բերաւ անդր մասն ի նշխարաց սբօյն վո-
նիփակիոսի վկայի դտելոց ի դամբարանս
լատինական ճանապարհի (ուր բերեալ էին
նշխարքնն յետ նահատակելոյ ի տարսոն
առ դիոկղետիանոսիւ) , զանուն երկոցունց
սբօց կրէր այնուհետև :

Յետ ժամանակաց՝ յամի իբր 1014 , յորժամ
լէ սբօյն հենրիկոսի կայսեր ի հռովմ դեգե-
րէր սբն մէյնվերկոս եմպս պադեռքորնեայ՝
ջերմ պաշտօնասէր սբօյն ալեքսիանոսի , ուխ-
տեաց անդ՝ շինել նմա յերկրի իւրում աղօ-
թարան կամ մատուռն , եթէ փարատեսցէ
զախտ

զախտ մահաբեր հիւանդութեան՝ որ շաղախեւի
 էր՝ ի մարդիկ և յանասուն . և ընկալեալ
 զինդրելին՝ շինեաց ի մուտս քաղաքին պա-
 դեռբորնեայ՝ ի տեղին կօչեցեալ սուլիթ,
 փառաւոր մատուռն առ նոր մենաստանաւ :
 Եւ իբրեւ այրեցաւ այն յամի 1058, միւ-
 սանգամ շինեցաւ յայլոց . ուր և պատմին
 հրաշք ինչ բարեխօսութիւն սբյն ալեքսիանո-
 սի : Եւ որչից նշանակել և զայլ վկայարանս և
 զխորանս կանգնեւ յանուն սբյն յայլեայլ
 քաղաքս . ոնց և ի տեղիս տեղիս կարդեցաւ
 եղբայրուի յանուն սբյն ալեքսիանոսի :
 Եւ պաշտամունս յունաց հռչակաւոր են երգք
 և շարականք սբյն յովսեփայ երգաբանի յին-
 ներորդ դարու, որ էր աւանդապահ սպա-
 սուց մեծի եկեղեցւոյն ի կոստանդինուպո-
 լիս յամի իբր 850 . և սկզբնատառք տանց
 եւմոսաց նր՝ ի վր սբյն ալեքսիանոսի յօդեն
 զայս բան . * Օքեզ զայր նայ օրհնեցից,
 ով երանելի և . ուր և բովանդակի վարք նր
 ողջոյն՝ գեղեցիկ բանահիւսութիւն մեծամեծ
 գովասանութեց : Եւ ընթերցունաժ վարուց
 սբյն ալեքսիանոսի առն նայ՝ բազմաց եղև
 առիթ հրաժարելոյ յՅէ և կրօնաւորելոյ .
 ոնց և ալեքսիանոս ինքնին եղև կատարեալ
 միայնակեաց ի գերագոյն կարգի . վնայ առ
 յոյնս և առ լատինս կոչինս և հայր ալեք-
 սիոս :

Եւ պաշտամունս յունաց հռչակաւոր են երգք
 և շարականք սբյն յովսեփայ երգաբանի յին-
 ներորդ դարու, որ էր աւանդապահ սպա-
 սուց մեծի եկեղեցւոյն ի կոստանդինուպո-
 լիս յամի իբր 850 . և սկզբնատառք տանց
 եւմոսաց նր՝ ի վր սբյն ալեքսիանոսի յօդեն
 զայս բան . * Օքեզ զայր նայ օրհնեցից,
 ով երանելի և . ուր և բովանդակի վարք նր
 ողջոյն՝ գեղեցիկ բանահիւսութիւն մեծամեծ
 գովասանութեց : Եւ ընթերցունաժ վարուց
 սբյն ալեքսիանոսի առն նայ՝ բազմաց եղև
 առիթ հրաժարելոյ յՅէ և կրօնաւորելոյ .
 ոնց և ալեքսիանոս ինքնին եղև կատարեալ
 միայնակեաց ի գերագոյն կարգի . վնայ առ
 յոյնս և առ լատինս կոչինս և հայր ալեք-
 սիոս :

աղալքերտոսէ եւսէն բրակայու՝ որ նաճա-
տակեցաւ յամի տն 997 . ուր քաղէ զվարս
սքն , և բազմօք մեծացուցանէ զհրաժա-
րումն նորա յՅէ՝ ի վեր քան զամ կրօնաւորս ,
ոնք և զպատիւն՝ զոր յայ ընկալաւ կոչմամբս
այր Կ , կմ Կ մարդ : Սող և զոտանաւոր
վարս նորա լիակատար՝ համաձայն պատմու-
թեա յօրինեալ յուրմեմնէ լատին քերթողէ :
Վրեաց և այլ ոք զքանի մի՝ ի սքանչելեաց
սքն ի վանս անդ նորա ի հռովմ իբրեւ ա-
կանատես և ականջալուր . ցր թէ ի բերել
զմանուկ մի անբուժելի հիւանդութիւն ի տա-
ճար սքն , իբրեւ դարձուցին անդրէն ի տուն ,
երեւեցան նմա սքն ալեքսիանոս և վոնիփա-
կիոս , և ասեն . ողջ լեր որդեակ , և ընթա-
նի տուն մեր , դոհանալ զայ՝ որով բժշկե-
ցար . և նա յարուցեալ զմայրն՝ գնաց ը նմա
ողջամբ յեկեղեցի :

Եւ վաճառական ոմն հռովմայեցի ըմբռնել
նի հինից ծովու՝ կապեցաւ ի շղթայս իբրեւ
զգերի , և վարեցաւ մինչև ի սպանիա . և
յետ բազում տառապանաց բանտի՝ ի կար-
դալ նորա զանուն սքն վոնիփակիոսի և ա-
լեքսիանոսի , երեւեցան նմա սքն այնու-
ձեով՝ որով ճանաչէր զնս այրն ի պատկերի
տաճարի նս . և ասեն . աւասիկ եմք , երթ-
ուրախութիւն ի խաղաղութի . և թօթափելն ի
նմէ զշղթայսն՝ հանին ի բանտ . և առաջ-
նորդեալ հասուցին փութապէս ի հռովմ :
Վոյնպէս ազատեցին զճառայ մի՝ որ դատա-
պարտեալ էր ի մահ . և ի ծառայել նորա
նի

'ի վանս սբցն , և 'ի բերել զջուր սափորով՝
անկաւ 'ի բարձր սանդղոց 'ի վայր սափորն
ջրով լի . և յաղաղակել նորա առ սբսն՝ ոչ
թափեցաւ և ոչ կաթիլ մի ջրոյ . և ասէ պատ-
մողն , թէ անդ էի և ես 'ի ժամուն . որ ար-
բի 'ի ջրոյ անտի հանդերձ բազմութիւն վա-
նականաց՝ փառաւորելով զսփ , որ սքանչե-
լին է 'ի սբս իւր : Սոյնպէս գրէ և զայլ
հրաշս մանրապատում . թող և զոր այլք
պատմեն 'ի զանազան ժամանակս :

Վրէ և պետրոս բենեդիկտոս յմեան՝ աղ-
գաւ մառոնի , յամի տն 1725 , 'ի թուղթն
առ բոլանդեանս , թէ * Յաւուրս յայսո-
սիկ պատմէր ինձ աղեքսանդր սքանտար ա-
ւագերէց մառոնւոց , թէ քանի մի ամօք յա-
ռաջ՝ մինչդեռ էի ես յեդեսիա , տեսի՝ զի
հայք , որ են տեարք եկեղեցւոյն՝ յորոյ 'ի
գաւթս եկաց սբն ալեքսիոս , մեծարեալ
պատուէն յոմ աւուր զկնի երեկոյեան ժա-
մու խնկարկուք զխուղ մի՝ որ կայ 'ի բակն
եկեղեցւոյ , առ 'ի յիշատակէ սբյն ալեքսիո-
սի , զոր նք ալեքսիանոս կոչեն . և հաստա-
տէին՝ թէ անդ էր ընակուի սբյն , և տեղի
աղօթից նորա ॥ : Իսկ ասորիք անգիտացել
զանուն սբյն՝ կոչեն զնա մար ուիշիա , քի տր
իշխան . յորմէ ել և խառն պատմութիւն այն
անանուն որդւոյ թգրի . փոխանակ ասելոյ՝
ալեքսիոս թագաւորազն :

XX

Ծ ԱՆ Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք :

(1) Եղինակ վարուց սբյն ալէքսիանոսի՝ նախ առաջին է ինքն այրն ան, որ հրամանաւ ան գրեաց զամանցս իւր 'ի Թղթի անդ, զոր ընթերցաւ հռովմ քաղաք ողջոյն յաւուրս վախճանի նր. մինչ զի՝ որ ինչ միանգամ յետ այնորիկ գրեցաւ 'ի հռովմայեցւոց 'ի լատին բարբառ 'ի դարս դարս՝ Եթէ՝ արձակ պատմութիւն բարբառ, Եթէ՝ 'ի ձեռն երբորդենի, կմքերթողական չափաբերութիւն, 'ի վր մի և նոյն հիման շինեցաւ. նոյնպէս և որ ինչ 'ի յոյն լեզու շարագրեցաւ՝ Եթէ՝ պատմողաբար, և Եթէ՝ գովասանական երգաբանութիւն, իսկու թէն նոյն գտանի յոր և է դարս : Այլ վայելուչ և առաւել հանդիսացեալ օրինակ վարուց սբյն այն է, զոր 'ի հռովմայեցւոց և 'ի յունաց բաղադրեալ և Թարգմալ նեալ գտանեմք 'ի կարգի հայերէն հարանց վարուց՝ հանդերձ կրկնակի յառաջաբանութիւն. ԳԳ. ԵԵ. ԳԺ. զորոյ զյարգն նա իմանայ, որ բաղդատէ ընդ նմին զայլեայլ օրինակս հարազատս կամ անհարազատս, որք գտանին յազգի մերում և առ այլս :

Պինիոս բողանդեան գրէ աստանոր վն լատին օրինակաց այսպէս. * Ձեռագիր օրինակք վարուցս կարի յառ յաճախութիւն գտանին || . և յետ յիշելոյ յանունէ իբր տասն մի 'ի զանազան գրատունս եւրոպիոյ՝ յայտառնէ, Թէ երկու և երեք 'ի նոցանէ են երկու ձեռք թիւ իբր ութ կմ ինն հարիւր և կամ հազար ամօք յառաջ գրեալք. Թող զժամանակ պէսպէս շարագրութեանց անյիշատակ հնութիւն. վն և մեղագիր լինի բարեպարոքայ, * որ կարի ազատաբար խօսեցաւ || ասէ, ուն թէ հին վարք սբյն չկայցէ : Եւ ասպա ասէ պինիոս, որ է խնդրելին մեր. * Ձայս ինչ մարթ է ասել ընդ յհանրապէս զամ օրինակաց վարուց սբյն՝ Եթէ՝ զձեռագրաց, և Եթէ՝ զտպագրաց, զորս ես ինձէն աեսի, և արդարեւ բազումս յոյժ տեսի. իբր զի յամեն նեւին է մի և նոյն գոյացութիւն պատմութիւն. որ 'ի

„ մի

„ մի և 'ի նոյն աղբիւր հայի, և 'ի նոյն ուշիմուէ գրչի,
 „ և 'ի կարգ իրաց, և 'ի համեմատուէ մասանց • զնոյն
 „ իմա՛ և զոտանաւոր ձեռագիր վարուց || • զոր և տպա-
 գրէ՝ իբրեւ նորագիւտ ինչ՝ ը միում համառօտ օրինակի
 արձակ շարագրութէ 'ի կարգէ հնոց • որ չէ ինչ ըհատ
 'ի սուրբիոսեան օրինակէ : Եւ 'ի յունաց 'ի մէջ առնու
 միայն զբանս սբյն յովսէփայ երգաբանի • և աւելորդ
 համարի զայլ յունական վարս տպագրել • զի և պէս-
 պէս օրինակք նց ասէ ը իմաստից նոյնանան ը լատի-
 նականս • և չիք զանազանուէ էական, այլ միայն պա-
 տահական :

Ասանկեալ աշխատասէր և խուզարկու առն ակնարկել
 և յայլ արեւելեան աւանդս՝ Թշուառաբար հանդիպեալ
 է յոռեգոյն օրինակի միում արաբացւոց • և ձախողակի
 խորհրդով յանձն առեալ է տպագրել զայն՝ հանդերձ
 երկար և ձանձրալի տեղեկութիւն 'ի նախածանօթս • մինչ
 չե պղտորել անձամբ զանձն և զայլս, և դնել հետեւ
 զութիւ այնր անպիտան օրինակի՝ ըհանուր վերնագիր
 այսպիսի • * Յաղագս սբյն ալեքսիոսի խոստովանողի,
 „ որ 'ի հռովմ, կամ ուն այլ վարք պատմեն, յեդեսիա
 „ յերկրին ասորւոց || : Կարէր դնել ը այդմ, նաև 'ի
 կոստանդինուպօլիս • զի կան և այնպիսի վարք • կարէր
 դնել և որդի Թֆւորի, ուն ասեն ոմանք, զի և լատին
 քերթողն կոչէ զհայր սբյն՝ * Թագաւորաց հաւասար || :
 Ոչ ապաքէն պարտ էր առն իմասանոյ որոշել զհարա-
 զատ օրինակս յանհարադատաց • ուն որ 'ի մեզ ընթեռ-
 նու զբուն վարս ալեքսիանոսի՝ որ կայ յընթացս հա-
 րանց վարուց, և զմիւս այլ յանուն անանուն որդւոյ
 Թֆրին հռովմոց 'ի վերջն հարանց վարուց, սրչափ և
 տխմար ոք իցէ՝ որոշէ, թէ մին է հարազատ՝ համաձայն
 յն • և լտ • և միւսն անհարազատ՝ Թարգմանեալ յասոր-
 ւոց, զոյգ ը անհարազատ վարուց յովհաննու՝ կոչմամբս
 ներսէս որդի Թֆրին հռովմայ • ուն և յիշատակարանն
 վկայէ, թէ * ես հայր գագիկ Թարգմանեցի զպատմու-
 „ թիս զայս զորդւոյ Թագաւորին երկոցունց՝ յասոր-
 „ւոց 'ի մերս || : Եւ ահա զնոյն զայն անհարազատ պատ-
 մութի զփոխանցեալն առաւել երկարաբանութիւն յասոր-
 ւոյ յարաբացին առեալ է 'ի ձեռս պինիոս • ուր այրն
 ուն անանուն՝ ասի վախճանեալ յեդեսիա, և մարմին

Տի անյայտացեալ կմ վերափոխեալ յաւուրս բաբուլայ
եպսին եդեսիոյ :

Իցէ՞ թէ 'ի ձեռս բերէր զհարազատ օրինակն հայե-
րէն. զի յայնժամ յայլ միտս լինէր . կմ գոնէ միջական օրի-
նական հանգիպէր՝ որ բաղադրեալ 'ի յունէ և յասոր-
ւոյ . ոսկ 'ի Ճառնա . Զ . և Ժ . զի և 'ի լոկ բաղդա-
տութէ սց իմանայր զստոյգն . Կր 'ի Զ . գրի , * Վարք
,, և ճգնութի նք երանելոյ առնն նոյ : Այր մի էր 'ի
,, հռոմ քաղաքին մեծատուն յոյժ . և էր անուն նր ոփ
,, միանոս . և էր երրորդ յիշխանաց քաղաքին հռոմայ .
,, և անուն կնոջ նր ասլայիս . և յոյժ սիրէին զաղքատ
,, սիրուի || . ևն : Որ 'ի Ժ . գրեալ է այսպէս . * Պատ
,, մութի յաղագս որդւոյ թգրին հռովմայեցւոց , որոյ
,, անուն կոչի այր նոյ : Այր ոմն թգր 'ի հռոմ քաղաք .
,, և անուն նր ոփոմիանոս . և անուն կնոջ նորա նախ
,, լայիս . և յոյժ սիրէին զաղքատսիրուի || . ևն : Յորս
մի և նոյն պատմութի է ծայրէ 'ի ծայր՝ յար և նման
սուրիոսեան օրինակի , կմ համառօտ վարուց՝ զոր 'ի կիր
արկանէ 'ի լատինն պինիոս . միով այսոճիկ տարբեր ,
զի լատին օրինակն զանուն սբն գրէ ալեքսիոս . իսկ
այս օրինակք՝ զորս միջականս կոչեմք , առ չգիտելոյ
զանուն սբն՝ գրեն իւրասորւոցն աւանդութե , թէ 'ի
Ծնանիլն՝ հայր նորա * անոճանեաց զանուն մանկանն
,, այր նոյ . զի պահօք և ալօթիւք ինդրեցաք զդայն || :
Որ է յայտնի նշան , թէ որովհետեւ սբն ոչ յայտնեաց
զանուն իւր յեդեսիա , յորժամ կոչեցաւ անդ 'ի անէ
կմ 'ի տիրամօրն ձայնելոյ՝ այր նոյ , կարծեալ են ասո-
րիք՝ թէ այն անուն է նր . և զի իրազեկ եղեն զկնի ,
թէ թագաւորազն ոք էր նա , կոչեցին ոչ միայն կապրա-
տ՝ ալլահա , քն այր նոյ , այլև մար ուիշիա , քն Թր իշխան ,
կմ սբ թգրազն (ռամկ . ուիճալ) : Եւ այսպէս միաբանի
պատմութին , և ստանայ նաեւ այս միջին օրինակ հեղի
նակութի մեծ , իւրում վկայէ ասսեման՝ թէ տեսեալ
է զօրինակ այնպիսի 'ի սկիտեան վանս նիտրիոյ ասորի
գրով գրեալ 'ի վեցերորդ դարու . ուստի առեալ է և
արաբացի օրինակն՝ պատուհաստութ անալի երկարա-
բանութեց , մուծանելով և զայն անհետեւ թաւարադայ
վն վախճանելոյ սբն յեդեսիա և անգիւտ լինելոյ մարմ
նոյն . զի այդ է մակաբերութի ռամկաց 'ի փախչելոյ ան

տի սէյն, և յաներևութանալոյ յեդեսիոյ : Ոչինչ չհատ
է յանհարազատ օրինակէ անտի արաբացւոց և օրինակն
գտեալ՝ի Ճառընտ . 'Վ . ուր թէպէտև չկայ այն առաս-
պել, բայց բովանդակ կազմունն է տիմարական ոճով
և անշնորհ բանիւք պատուհաստել՝ի վր հարազատ օրի-
նակին . թող զի յետ ասելոյ՝ թէ էր յաւուրս ոսկեբե-
րանի, փոխանակ գրելոյ զանունն արկապէայ արքայի,
գրէ՝ հերակլէայ :

Զայսոսիկ նշանակեցաք առ՝ի ցուցանել, թէ ույ յայտ-
նի է տարբերուի հարազատ և միջական և անհարազատ
օրինակաց, նոյնպէս և քննութի պինիոսի բոլրանդեան
և այլոց կրիտիսաց՝ խառն է՝ի հարազատ և՛ի միջասուհ-
ման և յանհարազատ ուղղագրութեց . մինչ զի որչափ և
ուղղագրեն զսիւալանս այլոց, նոյնչափ և ինքեանք ուղ-
ղագրուէ կարօտին . զոր տացուք ձեռամբ չօշափել :

Ուղիւ է նախ՝ պնդելն պինիոսի և այլոց գիտնաւորաց,
թէ սքն ալեքսիանոս՝ որ և ալեքսիոս կմ ալեքսիս, էր
հռովմայեցի, և ոչ կոստանդնուպօլսեցի, ույ կամեցաւ
երկբայիւ տիլեմոնտ բանախնդիրն, ը իմիք և բաբեպ-
րդէ համարձակախօսն . որոց ոչ դք գտանի ձայնակից,
բայց անպիտան օրինակն Ճ . 'Վ . և այլ խառնաբնդոր
գրիչք ոսկեփորիկ անունեալ ժողովածու գրոց . զոր
գտանեմք և՛ի Հ . ը հասարակ օրինակաց, այլ ոչ ըստ
ընտրելագունից . զի նոր իէլն թէպէտև հեաւօղ միջին
օրինակաց՝ պարզապէս հռովմայեցի դնէ . իսկ որք կոս-
տանդնուպօլսեցի գրեցին՝ յայտ առնեն զնորութի իւ-
րեանց, դնելով՝ի ստրմբօլ կմ՝ի ստամբօլ . որ է հըն-
չիւն յետին դարուց . և այս մտեալ է՝ի ռամկաց, որք
առ մեօք իսկ տունն ալեքսիանոսի կոչեն զտեղի մի՛ի կէ-
տիկ փաշայն կոստանդնուպօլսոյ, խառնելով ընդ նմա-

նակցի նր յովհաննու կամաւոր աղքատի :

Ուղիւ է ը նմին և յաղթահարելն պինիոսի զտիլեմոնտ,
որ անպատճառ կամեցաւ խարբալել զմիտս ըսողաց տգի-
տաց՝ ասելով, թէ գուցէ յովհաննէս և ալեքսիանոս
իցեն նոյն, զի կայ ասէ նմանութի՝ի վարսնց : Ընդգէմ
որոյ յերկար ցուցանէ պինիոս, թէ փոքր և թեթեւ է
նմանութի ը կերպի կամաւոր աղքատութե և ը մերձա-
ւորութե ժամանակին, ուր այլով նմիւն աննմանութի
է՝ի սլատմութիս նց ծայրէ՛ի ծայր . * Եւ արդարև

„ (ասէ

„ (ասէ՛ ի վերջոյ) անյարիրս խօսի , որ ոք զերկուս սքս
 „ շփոթէ վն նմանօղ լինելոյ նց՝ ի քաղաքավարուէ . զք
 „ յոռեպէս լինէր շփոթել զսքն սիմէոն սալոնն , և
 „ զսքն թէոդորոս սալոնն , և զսքն թովմաս սալոնն ,
 „ որ էր ժամանակակից սիմէոնի (աղոճաշ կմ յիմար
 „ ձեացելոյ վասն քսի) . թողից և զայլ բազում օրի-
 „ նակս ॥ :

Ուղիղ է և հաստատելն պինիոսի ըստ Թովմասի օրինակաց ,
 թէ սքն ալեքսիանոս էր յաւուրս ոնորիոսի կայսեր և
 իննովկենտիոսի պապին՝ ի սկիզբն Է դարու . որպէս և
 խոհեմուի է չորոշելն զորոշ ժամանակ ծննդեան սքն
 և փեսայուէ և վախճանին . զի ոչ միօրինակ գրի յամե-
 նեցունց տարեգրուի այսց միջոցաց , այլ՝ ոմն յաւուրս
 ծննդեան , ոմն յաւուրս փեսայուէ , և ոմն յաւուրս
 վախճանին յիշէ զանուն կայսերն և քահանայապետին .

ուպ և ոմանք յայն Թովմաս յիշեն զնոյն անուննա :
 Ուստի երեւի շփոթ խօսել և ինքն պինիոս . բայց պարտ
 է ասել անշփոթ և անաչառ խուղարկուք , թէ ծնունդ
 սքն անկանի յառաջին ամս թգրելոյ արկադեայ իբր
 գահակից ը մեծին թէոդոսի . և փեսայուին՝ որ ասի
 լինել ի ԺԵ ամաց հասակի , անկանի յառաջին ամս ին-
 նովկենտիոսի պապին՝ որ նստաւ յամի ԹՅ 402 . այն ամ-
 ութերորդ էր թգրուէ երկուց եղբայրց՝ արկադեայ և
 ոնորիոսի : Իսկ վախճան սքն՝ եղև ի վերջին ամս ոնո-
 րիոսի կայսեր , որ թգրեաց ամս իիւլ , կմ իլիթ , և մեռաւ
 յամի 424 . յորում Ժմկի մեռեալ էր ի վաղուց իննով-
 կենտիոս . վն ի հարազատ օրինակս յիշի ոնորիոս ի
 փոխման սքն , այլ ոչ յիշի անուն քհնյապետին . որ էր
 կամ վոնիպիակիոս , և կմ կեղեստիանոս՝ որ նստաւ յա-
 մի 423 , Եւ ը այսմ պարտ է ընտրել զատոյգ կարծե-
 ցեալ օրինակս , որք ոչ միօրինակ ունին զամս պանդրիւ
 տուէ սքն , և զամս կալոյ ի դուռն տան հօր իւրոյ .
 միայն ը Թմցն՝ աւելի քան զամս տասն պանդրիւտեցաւ ,
 և նոյնչափ ևս ի դրան հօր իւրոյ . ը Թմ՝ ամս իբր իմ
 աղքատութիւն կեցեալ . որ վրիպակաւ գրի արդեօք ի
 հարանց վարս լի : Այս Թմ է ըսունելի մեզ և պինիո-
 սի և Թմ ճշմարտասիրի :

Բայց չէ՛ մեզ ըսունելի , մանաւանդ թէ անտանելի իսկ
 է , նախ՝ այն եպերանք պինիոսի , որով յարձակի ըգէմ

վարուց սԲՅն՝ ի պատճառս դաստառակին քնի՝ որ յիշե
յամ հարազատ օրինակս . քանզի ասէ . * Իրաւամբք
,, կծանէ գալեսինիոս , թէ գրեալն յայս վարս վն պատ
,, կերին առաքելոյ ՚ի քնէ անէ մերմէ առ արգար , ը
,, անյայտս (՚ի գրոց) է համարելի || . վն և ոչ հաւա
նի պինիոս ը նշանակել բարոնիոսի ՚ի տարեգր . յամի
մոն 31 . զայն դաստառակ . և ջանայ այլով մասամբ կու
սակից իւր առնուլ զբարոնիոս՝ վն ասելոյ նր՝ ՚ի ծան .
վկ . հռ . վն այսր վարուց , թէ * յիրս իրս ուղղագրե
լի է || : Եւ յայսպիսի պատճառանաց լցեալ պինիոսի
ոչ երկիւղածուք , այլ երկչոտուք յերեսաց այլոց ան
դուռն բերանոց՝ ասէ , ես ոչ կամիմ խօսել ՚ի բերանոյ
իմմէ , այլ ասեմ՝ թէ կրիտիսաց ոչ են հաճոյ այսպիսի
բանք կմ այսպիսի վարք : Տեսեր , թէ ուստի՞ ո՛ր խո
տորին միտք պինիոսի և նմանեաց նր : Առ որս պինին
մեր այս է . ոչ կարէ չկամութի իւրեանց խախտել զա
ւանդուի ազգիս վն սբ դաստառակին՝ առեալ ՚ի գի
ւանաց անտի եգեսիոյ ը խորենացւոյն , և պաշտեալ
յամ դարս . և վկայեալ ՚ի բազում մատենասգրաց յու
նաց , և հաստատեալ նաև ՚ի վարուց սԲՅն ալեքսիանո
սի յամ ազգաց՝ սկսեալ ՚ի հռովմայեցւոց . որ և ցարդ
՚ի հռովմ պրահեն զայն դաստառակ սբ , կմ գոնէ զնմա
նութի նր . և այսպէս ոչ եթէ պատմութի դաստառակին
անընդունելի առնէ զվարս ալեքսիանոսի , այլ առաւել
ընդունելի գոլ հաստատէ . և անդրադարձեալ վարք ա
լեքսիանոսի է հաստատութի աւանդուե դաստառակին ,
և որ մեծն է՝ խորենացին , որ փոքր մի յետոյ էր քան
զաւուրս ալեքսիանոսի , այսպէս գրէ . Բ . 32 . * Զայս
,, թուղթ եբեր անան սուրհանդակ արգարու , ը որում
,, և զկենդանագրութի փրկչական պատկերին , որ կայ
,, յեգեսացւոց քաղաքին յուռհայ , մինչև ցայսօր ժա
,, մանակի || : Թող գալեսինոս և պինիոս և այլ երե
կեան մարգիկ զինչ և կամին՝ քրթմնջեացեն : Այլ ես
զարմանամ , զի ինքն իսկ պինիոս բերէ վկայութի յազգէն
հայոց ՚ի հաստատել , թէ արդարև սբն ալեքսիանոս
բնակեցաւ յեգեսիա ՚ի գաւթի եկեղեցւոյն . ոյր վասն
ասէ՝ զտեղի տաղաւարի սԲՅն զօր ամ խնկարկուք պատ
ռէն հայք . այլ մեք յիս զարմանալի քննութիս առն
կրիտիսի հայեացուք :

հերեմք պինիոսի , եթէ արժան իցէ ներել , զի թո-
ղեալ զօրինակս վարուց սբյն զհինս՝ որ աւ լատինս , և
ոչ արժան համարեալ տպագրել զյունական օրինակ
ինչ , շատացաւ տերեւածափ և համառօտ օրինակաւ
միով 'ի լատինացւոց՝ հանդերձ ոտանաւորաւ ինչիք , և
արարացի անհարազատ օրինակաւ . և գովեմք , զի 'ի
յունաց ընտրեաց զերգաբանն զյովսէփ՝ որ 'ի թ գա-
րու . բայց ոչ կարեմք գովել , զի զյովսէփ արար փոր-
ձաքար իմն ամքննուէց իւրոց . ոնք զի զոր ինչ ոչ գտցէ
յերգս նր՝ անլուենելի համարեացի : Լուր զձե բանից
պինիոսի՝ 'ի խօսելն զծնողաց սբյն վեպիմիանոսէ և
զաղլայիսայ . * Յովսէփ երգաբանն , կմ այլ ոք համա-
նուն՝ զանուննս նց ոչ բացադրէ . իբր զի կամ ոչ
, եգիտ 'ի պատմութե և 'ի վարս անդ՝ յորմէ հիւսեաց
, զիւր երգն , և կմ եթէ եգիտ անդ զնոսին , ստուգիւ
, ոչ հաւանեցաւ . ուստի գուցէ խիթալի կարեն լինել
, անունք եպիմիանոսի և աղլայիսայ || . և այսպէս
Զուր պղտոր արբեցուցեալ ընթերցողաց անճոռնի ի-
մաստակուի՝ սկսանի ստուգաբանել զանունս եպիմիա-
նոս յունարէն՝ բարեհամբաւ , զոր ոչ ոք անգիտանայ 'ի
լեզունագիտաց . և զաղլայիս՝ որ և գրի ասէ աղլիս ,
կմ հաքլայիս կամ աղլահիս , պայծառ թարգմանէ . այլ
եթէ գիտէր՝ թէ 'ի հայումս գրի ը յունաց աղլայիս ,
և ը հռովմայեցւոց պիւղա կմ պիւղա , զվերջինս զայս
առաւել ընտրէր իրաւամբք :

Դարձե՛լ տեսանէ պինիոս , զի յոյն երգաբանն ոչ յիշէ
զոնորիոս կայսր և զիննովկենտիոս պապ , և անդրէն
զառածանի 'ի նոյն անձեռնարկելի ձեռնարկ , թէ ու-
րեմն տարակուսելի մնան անուննքս . և ահա այսպի-
սեօք եղրակացուցանէ զայս ստուծի , թէ բանք երգա-
բանին ոչ են նման վարուց սբյն . ապա ուրեմն տկա-
րանայ պատմութի վարուցս : Եւ ո՛ր 'ի տգիտաց անգամ
ոչ գիտէ , թէ տաղասացք և երգիչք շարականաց ոչ են
պատմաբան , այլ գովեստաբան . վոյ եթէ գտցի 'ի նմ
նշմար ինչ համաձայն պատմութեց , շատ է 'ի հաստա-
տութի պատմական . արդ հարցանեմք ցպինիոս , խօսի՞
արդեօք յովսէփ երգաբանն ինչ ինչ նման վարուց սբյն .
ապաքէն այնչափ ինչ խօսի , մինչև զգոյացուի պատմու-
թեն յայտնի կացուցանել . զթ թէ էր միամօր ծնունդ

առն մեծատան . թողեալ զմեծութիւն և զհարսանիս՝
կրեաց զսղքատութի կամաւոր և զօտարութի , և առ
դուրս ծնողաց ձգնեցաւ յանժանութս . ևն . և զինչ այլ
խնդրէ նանրախնդիր քննիչն : Միթէ կարէ՞ որ ասել ,
թէ 'ի շարականէ եւտրատիոսեանց պարտ է հանել
զվարս նց . և միթէ ոչ պարտի ը հկնկն ասել , թէ շա-
րականն հիմնեալ է 'ի վր վարուց նց , հաւատարիմ
համարեալ զայն . սուպ խաբի պինիոս , զի որով կամի
խախտել զպատմութիւն՝ նովին ամրապնդէ . զի թէ՛ կա-
միցի , և եթէ ոչ , սք յովսէփ երգաբանն արժանահաւ-
ատ գատեալ զբուն վարս առն նյ ալեքսիանոսի՝ 'ի վր
նոյն պատմութիւն հիւսեաց զշարական իւր . որ է արդարեւ
լի ջերմեռանդն տսացունածովք առ սքն ալեքսիանոս ,
և առ սք անժաժինն պաշտպան նր :

Այլ պինիոս իւրով սուտ սկզբամբ , 'ի թողուլ անդ-
շունական պատմութիւն հարապատ , և յառնուլ 'ի ձեռս
զերգ յունաց և եթ , անկանի և յայլ անհեթեթ վրի-
պակ : Աւրախանայ , զի յովսէփ երգաբանն ոչ յիշէ ըզ-
հայրապետն հռովմայ . ուր * գրիչն յունական վարուց
„ յետին անտեղութ բանդագուշէ (ասէ) , այնչափ տգէտ
„ գողով իրաց և ժամանակաց , զի 'ի թաղումն սքին
„ բերէ զքհնյասպետ զոմն հռովմայ՝ զտապէս ստայօդ ,
„ ստեղծեալ 'ի խեղաց իւրոց կմ յուղղոյ նոյնպիսի ա-
„ ռասպելաբանի || . քանզի ընթերցեալ է պինիոս 'ի
յունարէնն այսպէս . * արքեպսն մարկիանոս զեկեղե-
„ ցական աթոռն հռովմայ վարօղ || . զայս եդեալ՝ սկսա-
նի ծաղրել և տյալանել ծանր ծանր բանիւք զյոյն պատ-
մաբանն , զի ոչ գիտէ ասէ՝ թէ չիք պապ հռովմայ մար-
կիանոս անուն : Եւ ոչ գիտէ այրն կրիսիս , թէ ինքն
է այսպանելի . որ ոչ կարաց իմանալ , թէ յօրինակէ իւր
մէ անկեալ է շաղկապս և . և պարտ է ընթեռնուլ .
* արքեպսն մարկիանոս , և հայրապետն հռովմայ || .
ուն սւղիղ գրի հանդերձ նախադասութիւն 'ի թարգմա-
նութիւն մերում՝ որ 'ի յունականէն . * թգրն , և հայ-
„ րապետն հռովմայ , և երանելի արշիեպսն մարկիա-
„ նոս || . որոյ անունն ուրոյն ևս յիշի յառաջագոյն , թէ
մարկիանոս եպսն արշի՝ մատուցանէր այն օր զպատա-
րադն , իմա՝ յառաջիկայութիւն թգրին և հայրապետին
հռովմայ : Աստի ունիս իմանալ , թէ որպէս անխորհր-

գաբար յարձակին այսպիսի քննիչք յըմբռնել զսուտս
այլոց , և ոչ գիտեն՝ թէ ինքեանք ըմբռնին 'ի ճշմար-
տութի , և ըմբերանին : Թող զայլ օրինակագիրս , զոր
բերէ ինքն պինիոս , թէ փոխանակ մարկիանոսի ոմանք
ունին իննովկենտիոս . զոր և մէք չըռնիմք . զի պարտ
է պահել զմարկիանոս եւս , և զհայրապետն հռովմայ
ուրոյն , որ էր մին 'ի յաջորդաց իննովկենտիոսի , քի վո-
նիփակիոս կմ կեղեաստիանոս :

Թողեալ և զայլ բանս պինիոսի մեզ անպէտս՝ զարմա-
նամ , զի զերկիւղածութի կարծէ ցուցանել նախ՝ այ-
նու , զի ասէ՝ թէ թէպէտև ըդիմուիք ինչ նշմարեացին
'ի պատմական բանս , * այլ ոչ հետևի ստուգիւ յայդ-
,, մանէ , թէ այս ամբ բանք սուտ իցեն . բանզի կարէ
,, լինել , թէ պատմիչն կամեցեալ իցէ ինչ ինչ որոշ և 'ի
,, մասնաւորի նշանակել , և ինչ ինչ թողուլ խմանալ
,, ընթերցողաց . ուն և այլուր յուշ արարաք , թէ հան-
,, դիպին այսպիսի իրք || :

Երկր՝ այնու , զի ասէ , թէ այսպիսի բանք ոչ իրասեն
պտուղ բարի հանելոյ 'ի վարուց սբյն . սրնս ասէ՝ 'ի
յսեան ընկերութե մերում յակոբ գերտուդ սրբակրօն
քահանայ՝ յալեքսիանոսի վարուց ընթերցմանէ շարժե-
ցաւ 'ի կրօնաւորիլ , և եհաս 'ի մեծ կատարելուի . նոյն
պէս և երանելին մաւրիտիոս հունգար 'ի կարգի քա-
րողաց :

Այլ ես յուշ առնեմ բողանդեան առն յիշել զհոգին
բողանդայ , թէ որպէս վարի նա 'ի քննութի վարուց
սբյն յովհաննու կամաւոր աղքատի , հիմն դնելով յօրի
նակէ սբյն ալեքսիանոսի՝ բանիւքս այսոքիւք . * Զար-
,, մացաւ հռովմ ը ալեքսիոս . որ առ ոտն կոխել զմե-
,, ծուիս , արհամարհեալ զփառս և զպատիւ , թողեալ
,, զլծակիցն , կամաւորուի վտարանդի եղև . և ապա 'ի
,, տան հօր իւրոյ օտարական ցուցաւ , 'ի մեծ ճոխուե-
,, տնանկ կարօտեալ , նորահրաշ իմաստասիրուե դտակ ,
,, 'ի սկզբան հինգերորդ դարուն քնի , յաւուրս ան ին-
,, նովկենտիոսի քհնյապետին , և ինքնակալացն ոնորիո-
,, սի և արկադէոսի : Զգուդահաւասար գողցես օրինակ
,, ետես՝ իբր յիսուն ամօք զկնի (ը մեզ՝ 'ի նոյն իսկ
,, աւուրս) կոստանդինուսիօղիս՝ նոր հռովմ || , 'ի յով-
հաննէս կամաւոր աղքատն :

Իցէ՛ թէ 'ի ձեռս նորին բոլանդայ անկանէր և հատորն
 Եւ Եփրայիմի . զի յայնժամ իմանայր բոլանդեանն պի
 նիոս զյարգ վարուցսն՝ առաւել քան զոր ծանեաւն :
 Եւ չասիցէ պինիոս , թէ վարք Եւ Եփրայիմի առաւել
 զարդարեալ է կսկծագին բանիւք 'ի դրչաց . վասն զի
 զայդ իսկ տանէր վիճակ նր գերագոյն քան զյովհան-
 նու : Եւ արդարեւ՝ եթէ ծանօթ դք մեզ առ մեզք կրէր
 զայսպիսի օտարուի և զկամաւոր աղքատուի , զի՛նչ ոչ
 ասէաք սրտցաւուք , և զի՛նչ ոչ գրէաք 'ի նկարագրել
 զստուգուի իրացն՝ ը կրից ծնողաց և աղգակոնաց ևն .
 այլ գործ է գտանել գրիչ հոգեսէր և արժանահաւատ ,
 վայելչաբան և ճշմարտախօս միանգամայն . և պարզա-
 բար՝ ը ոճոյ կրիտիսաց խօսելով , բնական ոճով ստու-
 գապատում . և միթէ չէ՛ այսպիսի գրիչ վարուց ալեք-
 սիանոսի առն ան . եթէ առ այլս պակասիցի այս կա-
 տարելուծի , 'ի մեր օրինակն՝ որ 'ի հարանց վարս , տի-
 րապէս տեսանի . ապա թէ ոչ՝ առ ըվայրաքնինս ունի
 ասել գրիչն . * փողս հարաք ձեզ , և ոչ կաքաւեցիք .
 ,, ողբացաք , և ոչ լացիք || : Երանի՛ որ լայ ը ալեք-
 սիանոսի և ը ալեքսիանոսի առն ան . զի մի՛ յետոյ 'ի
 զուր լացցէ տարօրինակ :

Ծանիր և զայն , զի տօն սքն ալեքսիանոսի՝ որ 'ի
 սկզբան կատարիւր 'ի վանս նր և եթ 'ի հռովմ՝ յաւուր
 անդ վախճանի նր , յետ ժամանակաց տարածեցաւ յամ
 եկեղեցիս՝ 'ի զանազան օր վերածել . իսկ 'ի մեզ վայել
 չապէս կարգեցաւ զոյգ ը նմանւոյ իւրում յովհաննու
 յայսմ միջոցի , եթէ ը յարմարուծէ ճգնաւորական և
 միակեցական վարուց՝ մօտ 'ի տօնն սքն հարց եգիպ-
 տացւոց , և եթէ ը յարմարուծէ անոճանց սքն եղելոց
 յայսմ միջոցի՝ տառիւքս մ . յ . ն . ցր են մինասեանք ,
 յովհաննիսեանք , նիկողայոս . յակոբ՝ մծբ . ևն . վնկ
 իսկ արդեօջ յառաջ դնի յովհաննէս , և ապա ալեքսիա-
 նոս . այլ յետագայ տօնն նախ ունի զբարթուղիմէոս
 իրաւամբք , և ապա զգործակից նորա զյուդա . մանա-
 լանդ զի գիւտ նշխարաց սքն բարթուղիմէոսի եղև
 յաւուրս թարգմանչաց 'ի դեկտեմբերի 12 . վնյ յայս
 միջոց կարգեցաւ հաստատուք տօն նր ը յուդայ թա-
 դէոսի :

ՎԼՐԻՔ ԵՒ ՎԿԼՅՈՒԹԻՒՒՆ

Սքշն Ռարթուղիմէոսի առաքելոյ :

Ն . դեկտ . 8 . և փետր . 25 : ՏԷԻԷԼ . դեկտ . 19 :
 Յ . յունիս . 11 : Լ . օգոստ . 25 : Դ փորի և
 Էմովայ . յունիսի 18 . և նոյեմբ . 20 : Շաւրնայ .
 Բ . ՃԼԷ = ՃԽԷ : Ռուլանդեանն ասելաբինգ . 'ի Է
 հաս . օգոստ . Էջ . 7 = 108 : Խորեն . պատմ . և
 Բղլ . առ սահալ արծր սանի . և այլ 'ի հնոյ և 'ի
 հորոյ : (1)

ՎՅԵՍՏԵՆԵՎՅՅ

Հայր հոգևոր , և սկիզբն հաւ
 տատուէ քսական ճշմարտուէ
 'ի տունն արեւելեան առհասա
 րակ՝ յբ առաքեալն Ռարթուղիմէոս (որ և
 գրի բարդողոմէոս) , Էր մի յերկոտասանից
 ընտրեւոց . ը յոլովիցն կարծեաց հաճարեչ
 նոյն ինքն նաթանայել՝ որ 'ի կանայ գալի
 լեացւոց , վկայեալ 'ի իմնէ , թէ ահա արդա
 րե իմելացի՝ յորումն ենգութի ոչ գոյ : Վրդ
 թէպէտև բաղմապատիկ են պատմական ա
 ւանդուիք առ իւրաքանչիւր ազինս յաղագս
 քարոզութե և կատարման սքշն բարթուղի
 մէի , այլ առաւել անստգիւտ և ընդունելի
 գտանի՝ որ ինչ գտանի առ մեղ զսեպհական
 ա

առաքելոյ Տիս մերոյ 'ի հին ճառքնտիրս ,
միաբան ընդ խորենացւոյն և այլոց պատմա-
գրաց՝ ընդ օրինակիս ընդ սյամիկ :

Եւ տիջանելոյ հոգւոյն սքեյ 'ի վերնատունն ,
յորժամ վիճակեցան առաքեալքն յազգս
ազգս ընդհանուր լեզուաց , և սփռեցան յՅ
իմ քարոզել զբանն կենաց , և լուսաւորել
ծննդեամբ նք աւազանին , զնաց և երանե-
լի առաքեալն բարթողիմէոս առաջնորդուք
և վերակացուք հոգւոյն անյ 'ի վիճակ առա-
քելական ընտրութե իւրոյ յարեւելս կոյս՝
սկսեալ 'ի հայոց և 'ի մարաց և 'ի պարսից
ընդ անարթեաստան մինչև 'ի հնդիկս , ու-
ղեկցուք սքեյն թովմայի առաքելոյ . և անդ-
րէն դարձ արար քարոզուք մինչև 'ի հայս :
Եւ 'ի սկզբան քարոզուե իւրոյ եղև մտա-
նել նմա 'ի քաղաքն եդեմ կոչեցեալ մերձ 'ի
սահմանս հնդկաց . և 'ի բաժանիլ 'ի նմանե
թովմայի՝ անցեալ բարթուղիմեայ ընդ շինա-
մէջ քաղաքին՝ նստաւ առ աղբիւր մի , յո-
րում աղդմունք դիւթականք և յայտնուիք
դիւաց լինէին 'ի բաջաղնս պատիր խաբէունե
մուլար պաշտաման . և նոճէրք և զոհք մատ-
չէին յանուն աղբերն , առասպելաբանելով
հեթանոսաց՝ իբրև այն թէ ինքնիշխանուք
ունիցի զբղխումն , և անուցանողական զօրու-
թք իցէ մայր ան բուսոց և տնկոց և սեր-
մանց և ծառոց և ծաղկանց . և անոճանէին
զանուն աղբերն դուստր նեղոսի :

Եւ իբրև օր մի լինէր , յորում բաղմունի քա-
ղաքին հասանէր 'ի զոհել հանդերձ մեծա-
ծախ

Ծախ ընծայիւք, բարբառ արձակե՛լ դի՛ւացն
 ը ակն աղբերն՝ ի վեր մղէին զջուրն պղպջա-
 կաձե, և եռանդն հրոյ ցուցանէին սաստիկ
 հնչմամբ հողմոյ. և յայն արհաւրաց պակու-
 ցեալ ամբոխին՝ կարդային առ աղբիւրն իբ-
 րե առ ուժ բարերար և պարգեատու. և
 ժխորե՛լ հոլոնե՛լ արք և կանայք կայտուէին
 խլրտէին՝ ի տղմուտ վայրս իբրե զզազրատե-
 սիլ զեռունս՝ ի պատիւ աղբերն՝ պատրանօք
 կեղծաւորութե՛ն դի՛ւաց :

Իսկ տք առաքեալն կայր հիացեալ և զարմա-
 ցեալ ը միտս իւր՝ ըմբռնեալ ի տրտմութի
 մեծ վժ մոլորութե՛ն նց և աղտեղի գործոյն .
 ապա դիմեաց երանելի առաքեալն ի մէջնց
 ի վր աղբերն . և հանեալ զաղաբողոն իւր՝
 պարզեալ ձգեաց ըդէմ ջրոյն . և կարդաց
 յանուն տն յի քի, և ասէ՝ ի ձայն մեծ. ջուրս
 այս ցամաքելով ցամաքեսցի, և մի ամենեւին
 կացցէ ունել ոյժ խոնաւութե՛ն : Եւ առ ժա-
 մայն ցամաքեցաւ վտակն յորդահոս ջրոյն,
 և եղև իբրե զվէմ ապառաժ. և ձայն որոտ-
 ման և փայլիւն կերպարանե՛լ լուսոյ կորեաւ
 և դադարեաց. մինչև ճիչ բառնալ դի՛ւաց
 մեծակական ողբովք, և ասել. ո՛վ յնազով-
 րեցի մինչև յերբ շտապ տագնապի հասու-
 ցանես ի վր մեր, և յամենայն երկրէ հալա-
 ծականս առնես զմեզ խաչիւ՛ քով, և ի ձեռն
 աշակերտաց քոց :

Յայնժամ տք առաքեալն սաստեաց ինք, և
 ասէ. ո՛վ պիղծք՝ դժնեայք և մարդատեացք՝
 թշնամիք արդարութե՛ն, և վիշպք մոլորութե՛ն,
 ա

ահա հրամայեմ ձեզ յանուն տն մերոյ յի քի ,
մի կարիցէք մնալ 'ի տեղւոջս յայսմիկ . և
իսկևիսկ կորեան և ջնջեցան 'ի միջոյ , իբրև
զմում՝ զի ոչ կարասցէ կալ առաջի հրոյ՝ այն-
պէս վատնեալ և պակասեալ : () այն տե-
սեալ բազմակոյտ ամբոխին՝ անկան ահիւ
մեծաւ առաջի նբյ առաքելոյն . և կէսք ըն-
թացել շուրջ զկողմամբքն՝ հռչակէին զմեծ
և զգարմանալի զգործն՝ որ եղև 'ի ձեռն բար
թուղիմեայ . և գային ամենեքեան 'ի տեսիլ
սքանչելեացն . և տեսել զի աղբիւրն՝ որում
'ի բազում ժամանակաց հետէ ձօնէին , յա-
կան քթթեւ ցամաքել սպառեցաւ , յապուշ
կրթէին :

Նյլ իբրև սկսան նեղիլ 'ի ծարաւոյ բազ-
մութի քաղաքին , առեալ վիրդս 'ի ձեռս՝
կամէին արկանել 'ի վր առաքելոյն . և հա-
րեալ քարամբք զմիմեանս սատակէին . և 'ի
խուռն քարանց յանդուգն ձգելոց մեռան
ոգիք իբրև երեսուն : Նա մերձեցեալ նբ ա-
ռաքեալն 'ի մեռեալսն՝ եդ ձեռն , և աղօթս
արար 'ի վր նց . և ահա դարձան ոգիք նց՝ 'ի
նս , և կանգնեցան կացին կենդանիք : () որ
տեսել ամենեցուն՝ սքանչացան . և փութաւ
ցեալ իւրաքանչիւր ոք 'ի նոցանէ՝ բերէին
զնեղեալս 'ի պէսպէս ախտիոյ և 'ի ցաւոց , և
զանդամալոյծս և զկոյրս և զկաղս և զլուս-
նոտս և զայսահարս . և բժշկեաց նբ առա-
քեալն զամենեսին յանուն տն : Նա սկսաւ
այնուհետև քարոզել նց կարգաւ զաւետա-
րանն մատթէոսի , զորոյ զօրինակն առեալ
էր

էր ը իւր . և լուեալ բազմութեն՝ խնդուք
 ըունէին զքարոզութի՝ սբ աւետարանին :
 Եւ ելեալ սբ առաքեալն յեզր քաղաքին՝ ի
 տեղի մի դաշտական յապառաժուտ վայրս՝
 եկաց յաղօթս , և գոհանայր զշնորհացն քոի՝
 որ եբաց զմիտս մարդկանն ընդունել զբանն
 կենաց . և արարեալ զնշան իաչին առաջի
 բազմութե՝ կարդաց ի ձայն մեծ . և անդէն
 ահեղ շարժմամբ պատառեցաւ տեղին , և
 բղխեաց նոր աղբիւր ջրոյ յորդահոս և քաղց
 րահամ վտակօք . և սկսան ուրախ լինել մար-
 դիկն : Եւ իջուցեչ զնս՝ ի ջուրն՝ մկրտեաց ,
 և լուսաւորեաց հոգւով սբվ . և կատարեչ
 զխորհրդական պատարագն՝ հաղորդեցոյց
 զնս կենդանարար մարմնոյ և արեան որդւոյն
 ան . և հաստատեալ զնս՝ ի հաւատս ճշմար-
 տութե՝ ձեռնադրեաց նց երիցունս՝ ի սպա-
 նելոց անտի՝ որք կենդանացան :

Եւ ինքն առաքեալն եկն ի կողմանս մա-
 րաց և եղիմացոց . և անընդունակ եղեալ
 ի նոցանէ՝ ոչ կարաց անդ կատարել զօրու-
 թիս . բայց սակաւուց ոմանց քարոզեալ զա-
 ւետարանն մատթէոսեան՝ աշակերտեաց ըզ-
 նոսա . մինչև թողուլ նց զամ ինչս Տիս , և
 զհետ գնալ առաքելոյն՝ ուր և երթայցէ :
 Եւ անտի դարձեալ՝ եմուտ ի բուստր քա-
 ղաք խորին ասորւոց՝ այն է կելեսիւրիա . և
 ահա բարձեալ տանէին ի թաղումն պատա-
 նի մի մեռեալ՝ որդի անդրոնիկոսի հազարա-
 պետին բուստրացոց՝ երկոտասանամեայ ,
 բազում լալականօք հանդերձ՝ որք կոծելով
 մը

մըմնջէին և արտասուս յոյժ հեղուին : Նոյն-
 ժամայն ընթացեալ առաքեալն լէ մէջ հրա-
 պարակին՝ ձգեաց զձեռն իւր ի դագաղսն ,
 և ասէ . պատանի՛ դու քեզ ասեմ , արի՛ կաց
 յանուն տն մերոյ յի քի : Եւ առ ժամայն
 կանգնեցաւ մեռելն . և տեսանէր նմ բազ-
 մութին , զի հուր ցոլացաւ ի բերանոյ տբ ա-
 ռաքելոյն , և եմուտ ի բերան պատանւոյն .
 և այնպէս կենդանացաւ : (Եայնժամ աղա-
 ղակեցին միաբան , և ասեն . Ի՞նչ ոմն երևե-
 ցաւ ի միջի մերում . և բուռն հարեալ երի-
 տասարդացն զտբ առաքելոյն՝ բարձին ի վր
 բազկաց իւրեանց . և այլքն զոհս և պատա-
 րագս փութացուցանէին մատուցանելնմա :
 Իսկ տբ առաքեալն վազեաց ի ձեռաց նց , և
 փախեալ յամբոխէ անտի . աղաղակեաց և
 ասէ . ես ծառայ տն ամենակալի եմ , և որդ-
 ւոյ նր յի քի , և հոգւոյն տբ , յորոյ անուն
 կենդանացաւ պատանիդ այդ մեռեալ . և
 առաքեցայ ես առ ձեզ՝ քարոզել զաւետա-
 բանն արքայութե . զի ընկալել ձեր զբանն
 կենաց՝ կեցջիք , և դարձջիք յընդանայն պաշ-
 տամանէդ ձերմէ՝ զոր պաշտէքդ առ տգի-
 տութե ձերոյ : Եւ մինչև յաւուրս երիս հա-
 ղիւ լռեցոյց զժողովուրդն ի չզոհելոյ իւր .
 և քարոզել ծանոյց նց զմիայն ճշմարիտն Ի՞նչ
 զարարիչն երկնի և երկրի :

(Եայնժամ հաւատաց հազարապետն՝ հայր
 մանկանն Իմ տամբ իւրով . և առեալ առա-
 քելոյն՝ մկրտեաց զնոսա , և կոչեաց զանուն
 պատանւոյն յարուցելոյ մատթէոս ըստ ան-
 ուն

ունան ԾԲԵՆԻՍԻԱՆԻՆ՝ և զրեաց նոցա զմատ-
թէոսեան աւետարանն՝ զոր առեւելի օժան-
դակ 'ի քարոզութեն . և այս կամ յեղևով 'ի
բարբառ երկրին ասուող , և կմգի իմանայ-
ին և նք զեբրայական գրութի աւետարան-
չին՝ ոչինչ օտար յասորի բարբառոյ պաղես-
տինացող : Եւ յաւելլան օր քան զօր հաւա-
տացեալք 'ի նոր , մանաւանդ որոց տեսեալ
էր զյարութի պատանւոյն . և մկրտեցան յօ-
ժարութիւն 'ի ԾԲԵՆԻՍԻԱՆԻՆ :

Եւ եին 'ի քաղաքին յայնմիկ եօթն բազինք .
և 'ի նոսա կուռք ձուլածոյք և քանդակելք
'ի նմանութի մարդոյ՝ յանուն արեւի և արա-
մազդայ , յոսկւոյ և յարծաթոյ և 'ի պղնձոյ .
զորս հազարապետն ըստ հրամանի առաքելոյն
խորտակեալ կործանեաց , և բաշխեաց աղ-
քատաց : Եւ բազում այլ զօրութիւն կատա-
րեաց անդ առաքեալն 'ի վր հիւանդաց և
ամախտացողոց , և դեռ բազումս եհան , և
արար հալածական 'ի քաղաքէն յայտնի տե-
սողացն : Եւ ամս քանի մի արարեալ անդ ,
և ուղղեալ սեղան՝ եթող զմի ոմն յաշակեր-
տացն՝ քահանայանալ նոց . ոմն և զպատա-
նին մատթէոս արժանի արար ձեռնադրուե-
լամի օւխտասներորդի առաքելական քա-
րոզութե իւրոյ . և պատանին իսկ կարծի լի-
նել յայնժամ ութ և տասն ամաց լցել հոգ-
ւով սքով :

Եւ եղև իբրև հաստատեաց առաքելն բար-
թողիմէոս զկողմանսն զայնոսիկ 'ի հաւատա-
կրօնից սրբութե՝ եւ զնաց յճն գերմանի-
կեց .

տի սքն , և յաներևութանալոյ յեգեսիոյ : Ոչինչ չհաստ
է յանհարազատ օրինակէ անտի արաբացւոյ և օրինակն
գտեալ 'ի Ճառնա . 'Ի . ուր թէպէտև չկայ այն առաս-
պել , բայց բովանդակ կաղմուին է տիմարական ոճով
և անշնորհ բանիւք պատուհաստել 'ի վր հարազատ օրի-
նակին . թող զի յետ ասելոյ՝ թէ էր յաւուրս ոսկերե-
րանի , փոխանակ գրելոյ զանուն արկապէայ արքայի ,
գրէ՝ հերակլէայ :

Ջայսոսիկ նշանակեցաք առ 'ի ցուցանել , թէ ույ յայտ-
նի է տարբերուի հարազատ և միջական և անհարազատ
օրինակաց , նոյնպէս և քննութի պինիոսի բոլրանպէան
և այլոց կրկնիսաց՝ խառն է 'ի հարազատ և 'ի միջասահ-
ման և յանհարազատ ուղղագրութեց . մինչ զի որչափ և
ուղղագրեն զսիալանս այլոց , նոյնչափ և ինքեանք ուղ-
ղագրուէ կարօտին . զոր տացուք ձեռամբ չօշափել :

Ուղիւ է նախ՝ պնդելն պինիոսի և այլոց գիտնաւորաց,
թէ սքն ալեքսիանոս՝ որ և ալեքսիոս կմ ալեքսիս , էր
հռովմայեցի , և ոչ կոստանդնուպօլսեցի , ույ կամեցաւ
երկբայիլ տիլեմոնտ բանախնդիրն , ը իմիք և բաբեպ-
րոք համարձակախօսն . որոց ոչ դք գտանի ձայնակից ,
բայց անպիտան օրինակն Ճ . 'Ի . և այլ խառնաբնդոր
գրիչք ոսկեփորիկ անունանեալ ժողովածու գրոց . զոր
գտանեմք և 'ի Հ . ը հասարակ օրինակաց , այլ ոչ ըստ
ընտրելագունից . զի ար իէլն թէպէտև հեռեօղ միջին
օրինակաց՝ պարզապէս հռովմայեցի դնէ . իսկ որք կոս-
տանդնուպօլսեցի գրեցին՝ յայտ առնեն զնորութի իւ-
րեանց , դնելով 'ի սարմբօլ կմ 'ի ստամբօլ . որ է հըն-
չիւն յետին դարուց . և այս մտեալ է 'ի ռամկաց , որք
առ մեօք իսկ տուն ալեքսիանոսի կոչեն զտեղի մի 'ի կէ-
տիկ փաշայն կոստանդնուպօլսոյ , խառնելով ընդ նմա-
նակցի նր յովհաննու կամաւոր աղքատի :

Ուղիւ է ը նմին և յաղթահարելն պինիոսի զտիլեմոնտ,
որ անպատճառ կամեցաւ խարբալել զմիտս լսողաց տգի-
տաց՝ ասելով , թէ գուցէ յովհաննէս և ալեքսիանոս
իցեն նոյն , զի կսյ սսէ նմանութի 'ի վարսնց : Ընդգէմ
որոյ յերկար ցուցանէ պինիոս , թէ փոքր և թեթեւ է
նմանութի ը կերպի կամաւոր աղքատուէ և ը մերձա-
ւորութե ժամանակին , ուր այլով նմիւն աննմանութի
է 'ի պատմութիս նց ծայրէ 'ի ծայր . * Եւ արգարե

„ (ասէ

„ (ասէ 'ի վերջոյ) անյարիրս խօսի , որ ոք զերկուս սքս
 „ չփոթէ վն նմանօղ լինելոյ նց 'ի քաղաքավարուէ . ցր
 „ յոռեպէս լինէր չփոթել զսքն սիմէոն սալոնն , և
 „ զսքն թէոդորոս սալոնն , և զսքն թովմաս սալոնն ,
 „ որ էր ժամանակակից սիմէոնի (աղոճաչ կմ յիմար
 „ ձեացելոյ վասն քսի) . թողից և զայլ բազում օրի-
 „ նակս ॥ :

Ուղիղ է և հաստատելն պինիոսի ըստ Թմ օրինակաց ,
 թէ սքն ալեքսիանոս էր յաւուրս ոնորիոսի կայսեր և
 իննովկէնտիոսի պապին 'ի սկիզբն Է դարու . որպէս և
 խոհեմուի է չորոշելն զորոշ ժամանակ ծննդեան սքյն
 և փեսայուէ և վախճանին . զի ոչ միօրինակ գրի յամե-
 նեցունց տարեգրուի այսց միջոցաց , այլ՝ ոմն յաւուրս
 ծննդեան , ոմն յաւուրս փեսայութե , և ոմն յաւուրս
 վախճանին յիշէ զանուն կայսերն և քահանայապետին .

ույ և ոմանք յայն Թմ միջոցս յիշեն զնոյն անունսն :

Ուստի երևի չփոթ խօսել և ինքն պինիոս . բայց պարտ
 է ասել անշփոթ և անաչառ խուղարկուք , թէ ծնունդ
 սքյն անկանի յառաջին ամս թգրելոյ արկադեայ իբր
 գահակից ը մեծին թէոդոսի . և փեսայուին՝ որ ասի
 լինել 'ի ժք ամաց հասակի , անկանի յառաջին ամս ին-
 նովկէնտիոսի պապին՝ որ նստաւ յամի Թն 402 . այն ամ-
 ութերորդ էր թգրուէ երկուց եղբայրց՝ արկադեայ և
 ոնորիոսի : Իսկ վախճան սքյն՝ եղև 'ի վերջին ամս ոնո-
 րիոսի կայսեր , որ թգրեաց ամս ինք , կմ ինք , և մեռաւ
 յամի 424 . յորում ժմկի մեռեալ էր 'ի վաղուց իննով-
 կէնտիոս . վայ 'ի հարազատ օրինակս յիշի ոնորիոս 'ի
 փոխման սքյն , այլ ոչ յիշի անուն քհնյապետին . որ էր
 կամ վոնիսիակիոս , և կմ կեղեստիանոս՝ որ նստաւ յա-
 մի 423 , Եւ ը այսմ պարտ է ընտրել զստոյդ կարծե-
 ցեալ օրինակս , որք ոչ միօրինակ ունին զամս պանդրիւ-
 տութե սքյն , և զամս կալոյ 'ի դուռն տան հօր իւրոյ .
 միայն ը Թմցն՝ աւելի քան զամս տասն պանդրիւտեցաւ ,
 և նոյնչափ ևս 'ի դրան հօր իւրոյ . ը Թմ՝ ամս իբր ինք
 աղքատութե կեցեալ . որ վրիպակաւ գրի արդեօք 'ի
 հարանց վարս լի : Այս Թմ է ըունելի մեզ և պինիո-
 սի և Թմ ճշմարտասիրի :

Բայց չէ՛ մեզ ըունելի , մանաւանդ թէ անտանելի իսկ
 է , նախ՝ այն եպերանք պինիոսի , որով յարձակի ըդէմ

վարուց սքէյն՝ ի պատճառս դաստառակին քնի՝ որ յիշե
յամ հարազատ օրինակս . քանզի ասէ . * Իրաւամբք
,, կծանէ գալեսինիոս , թէ գրեալն յայս վարս վն պատ
,, կերին առաքելոյ՝ ի քնէ անէ մերմէ առ աբգար , ք
,, անյայտս (ի գրոց) է համարելի || . վնյ և ոչ հաւա
նի պինիոս ք նշանակել բարոնիոսի ի տարեգր . յամի
մն 31 . զայն դաստառակ . և ջանայ այլով մասամբ կու
սակից իւր առնուլ զբարոնիոս՝ վն ասելոյ նր՝ ի ծան .
վկ . հռ . վն այսր վարուց , թէ * յիրս իրս ուղղագրե
լի է || : Եւ յայսպիսի պատճառանաց լցեալ պինիոսի
ոչ երկիւղածուք , այլ երկչոտուք յերեսաց այլոց ան
դուռն բերանոց՝ ասէ , ես ոչ կամիմ խօսել ի բերանոյ
իմմէ , այլ ասեմ՝ թէ կրիտիսաց ոչ են հաճոյ այսպիսի
բանք էմ այսպիսի վարք : Տեսեր , թէ ուստի՞ ո՛ւր խո
տորին միտք պինիոսի և նմանեաց նր : Առ որս պինին
մեր այս է . ոչ կարէ չկամութի իւրեանց խախտել զա
ւանդուի ազգիս վն սք դաստառակին՝ առեալ ի գի
ւանաց անտի եգեսիոյ ք խորենացւոյն , և պաշտեալ
յամ դարս . և վկայեալ ի բազում մատենագրաց յու
նաց , և հաստատեալ նաև ի վարուց սքէյն ալեքսիանո
սի յամ աղգաց՝ սկսեալ ի հռովմայեցւոց . որ և ցարդ
ի հռովմ պահեն զայն դաստառակ սք , կմ գոնէ զնմա
նութի նր . և այսպէս ոչ եթէ պատմութի դաստառակին
անըունելի առնէ զվարս ալեքսիանոսի , այլ առաւել
ըունելի գոլ հաստատէ . և անդրադարձեալ՝ վարք ա
լեքսիանոսի է հաստատութի աւանդուի դաստառակին ,
և որ մեծն է՝ խորենացին , որ փոքր մի յետոյ էր քան
զաւուրս ալեքսիանոսի , այսպէս գրէ . ք . 32 . * Չայս
,, թուղթ եբեր անան սուրհանդակ աբգարու , ք որում
,, և զկենդանագրութի փրկչական պատկերին , որ կայ
,, յեգեսացւոց քաղաքին յուռհայ , մինչև ցայսօր ժա
,, մանակի || : Թող գալեսինոս և պինիոս և այլ երե
կեան մարդիկ զինչ և կամին՝ քրթմնջեսցեն : Այլ ես
զարմանամ , զի ինքն իսկ պինիոս բերէ վկայութի յազգէն
հայոց ի հաստատել , թէ արդարև սքն ալեքսիանոս
բնակեցաւ յեգեսիա ի գաւթի եկեղեցւոյն . ոյր վասն
ասէ՝ զտեղի տաղաւարի սքէյն զօր ամ խնկարկուք պատ
ռէն հայք . այլ մեք յիւս զարմանալի քննութիս առն
կրիտիսի հայեսցուք :

Ներեմք պինիոսի, եթէ արժան իցէ ներեւ, զի թո՛ղեալ զօրինակս վարուց սբօյն զհինս՝ որ առ լատինս, և ոչ արժան համարեալ ապագրել զյունական օրինակ ինչ, շատացաւ տերեւութաւի և համառօտ օրինակաւ միով՝ ի լատինացւոց՝ հանդերձ ոտանաւորաւ իճիք, և արարացի անհարազատ օրինակաւ. և գովեմք, զի ի յունաց ընտրեաց զերգաբանն զյովսէփ՝ որ ի թ գարու. բայց ոչ կարեմք գովել, զի զյովսէփ արար փորձաբար իմն Թմքննուէց իւրոց. ուն զի զոր ինչ ոչ գտցէ յերգս նր՝ անլուենելի համարեացի: Լուր զձե բանից պինիոսի՝ ի խօսելն զծնողաց սբօյն վեւիմիանոսէ և զաղլայիսայ. * Յովսէփ երգաբանն, կմ այլ ոք համա, ,, նուն՝ զանուննս նց ոչ բացադրէ. իբր զի կամ ոչ ,, եգիտ ի սլատմութե և ի վարս անդ՝ յորմէ հիւսեաց ,, զիւր երգն, և կմ եթէ եգիտ անդ զնոսին, տողգիւն ,, ոչ հաւանեցաւ. ուստի գուցէ խիթալի կարեն լինել ,, անունք եւփիմիանոսի և աղլայիսայ ||. և այսպէս Զուր սղտոր արբեցուցեալ ընթերցողաց անճոռնի ի մաստակուք՝ սկսանի ստուգաբանել զանունս եւփիմիանոս յունարէն՝ բարեհամբաւ, զոր ոչ ոք անգիտանայ ի լեզունագիտաց. և զաղլայիս՝ որ և գրի ասէ աղլիս, կմ հաբլայիս կամ աղլահիս, պայծառ թարգմանէ. այլ եթէ գիտէր՝ թէ ի հայումս գրի ը յունաց աղլայիս, և ը հռովմայեցւոց աքիւղա կմ աքիւլա, զվերջինս զայս առաւել ընտրէր իրաւամբք:

Գարձել տեսանէ պինիոս, զի յոյն երգաբանն ոչ յիշէ զոնորիոս կայսր և զիննովկենտիոս պապ, և անդրէն զառածանի ի նոյն անձեռնարկելի ձեռնարկ, թէ ուրեմն տարակուսելի մնան անուննքս. և ահա այսուիս ակօք եղրակացուցանէ զայս ստուծի, թէ բանք երգաբանին ոչ են նման վարուց սբօյն. ապա ուրեմն տկարանայ պատմութի վարուցս: Եւ ո՛ր ի տգիտաց անգամ ոչ գիտէ, թէ տաղասացք և երգիչք շարականաց ոչ են պատմաբան, այլ գովեստաբան. վոյ եթէ գտցի ի նմ նշմար ինչ համաձայն պատմութեց, շատ է ի հաստատութի պատմական. արդ հարցանեմք ցպինիոս, խօսի՞ արդեօք յովսէփ երգաբանն ինչ ինչ նման վարուց սբօյն. ապաքէն այնչտի ինչ խօսի, մինչև զգոյացուի պատմութե՛ն յայտնի կացուցանել. զի թէ եր միամօր ծնունդ

առն լեծատան . թողեալ զլեծութիւն և զհարսանիս՝
կրեաց զսպառաութի կամաւոր և զօտարութի , և առ
դուրս ծնողաց ճկնեցաւ յանժանութս . ևն . և զի՛նչ այլ
խնդրէ նանրախնդիր քննիչն : Միթէ կարէ՞ որ ասել ,
թէ 'ի շարականէ եւստրատիոսեանց պարտ է հանել
զվարս նց . և միթէ ոչ պարտի ը հկնկն ասել , թէ շա-
րականն հիմնեալ է 'ի վր վարուց նց , հաւատարիմ
համարեալ զայն . ապա խաբի պինիոս , զի որով կամի
խախտել զպատմութի՛ն՝ նովին ամրապնդէ . զի թէ՛ կա-
միցի , և եթէ ոչ , սք յովսէփ Երգաբանն արժանահաւ-
ւատ դատեալ զբուն վարս առն նյալեքսիանոսի՝ 'ի վր
նոյն պատմութի հիւսեաց զշարական իւր . որ է արդարեւ
լի ջերմեռանդն տաացունածովք առ սքն ալեքսիանոս ,
և առ սք Թադմիսն պաշտպան նր :

Այլ պինիոս իւրով սուտ սկզբամբ , 'ի թողուլ անդ-
շուհական պատմութի՛ն հարազատ , և յառնուլ 'ի ձեռս
զերգ յունաց և եթ , անկանի և յայլ անհեթեթ վրի-
պակ : Աւրախանայ , զի յովսէփ Երգաբանն ոչ յիշէ ըզ-
հայրապետն հռովմայ . ուր * գրիչն յունական վարուց
„ յետին անտեղութ բանդագուշէ (ասէ) , այնչափ տգէտ
„ գոլով իրաց և ժամանակաց , զի 'ի թաղումն սէյն
„ բերէ զքհնյասպետ զոմն հռովմայ՝ զտապէս սուսյօգ ,
„ ստեղծեալ 'ի խեղաց իւրոց կմ յուղղոյ նոյնպիսի ա-
„ ռասպելաբանի || . քանզի ընթերցեալ է պինիոս 'ի
յունարէնն այսպէս . * արքեւսն մարկիանոս զեկեղե-
„ ցական աթոռն հռովմայ վարօղ || . զայս եղեալ՝ սկսա-
նի ծաղրել և տյաանել ծանր ծանր բանիւք զյոյն պատ-
մաբանն , զի ոչ գիտէ ասէ՝ թէ չիք պապ հռովմայ մար-
կիանոս անուն : Եւ ոչ գիտէ այրն կրիտիս , թէ ինքն
է այսպանելի . որ ոչ կարաց իմանալ , թէ յօրինակէ իւր
մէ անկեալ է շաղկապս և . և պարտ է ընթեռնուլ .
* արքեւսն մարկիանոս , և հայրապետն հռովմայ || .
ուն ուղիղ գրի հանդերձ նախադասութի 'ի թարգմա-
նութե մերում՝ որ 'ի յունականէն . * թգրն , և հայ-
„ րապետն հռովմայ , և երանելի արչիւսն մարկիա-
„ նոս || . որոյ անունն ուրոյն ևս յիշի յառաջագոյն , թէ
մարկիանոս եւսն արչի՝ մատուցանէր այն օր զպատա-
րադն , իմա՝ յառաջիկայութե թգրին և հայրապետին
հռովմայ : Աստի ունիս իմանալ , թէ որպէս անխորհր-

գաբար յարձակին այսպիսի քննիչք յըմբռնել զսուտա
այլոց , և ոչ գիտեն՝ թէ ինքեանք ըմբռնին 'ի ճշմար-
տութի , և ըմբերանին : Թող զայլ օրինակագիրս , զոր
բերէ ինքն պինիոս , թէ փոխանակ մարկիանոսի ռմանք
ունին իննովկենտիոս • զոր և մեք չըռնինք • զի պարտ
է պահել զմարկիանոս եւնս , և զհայրապետն հռովմայ
ուրոյն , որ էր մին 'ի յաջորդաց իննովկենտիոսի , քի վո-
նիփակիոս կմ կեղեաստիանոս :

Թողեալ և զայլ բանս պինիոսի մեզ անպէտս՝ զարմա-
նամ , զի զերկիւղածութի կարծէ ցուցանել նախ՝ այ-
նու , զի ասէ՝ թէ թէսկտե ըգիմուիք ինչ նշմարեացին
'ի պատմական բանս , * այլ ոչ հետեւի ստուգիւ յայդ-
,, մանէ , թէ այս ամբ բանք սուտ իցեն • քանզի կարէ
,, լինել , թէ պատմիչն կամեցեալ իցէ ինչ ինչ որոշ և 'ի
,, մասնաւորի նշանակել , և ինչ ինչ թողուլ խմանալ
,, ընթերցողաց • ուն և այլուր յուշ արարաք , թէ հան-
,, դիպին այսպիսի իրք || :

Երկր՝ այնու , զի ասէ , թէ այսպիսի բանք ոչ իշասեն
պտուղ բարի հանելոյ 'ի վարուց սքնն • որնս ասէ՝ 'ի
յմեան ընկերութե մերում յակոբ գերտուդ սրբակրօն
քահանայ՝ յալեքսիանոսի վարուց ընթերցմանէ շարժե-
ցաւ 'ի կրօնաւորիլ , և եհաս 'ի մեծ կատարելութի • նոյն
պէս և երանելին մաւրիտիոս հունգար 'ի կարգի քա-
րողաց :

Այլ ես յուշ առնեմ բողանդեան առն յիշել զհոգին
բողանդայ , թէ որպէս վարի նա 'ի քննութի վարուց
սքնն յովհաննու կամաւոր աղքատի , հիմն դնելով յօրի
նակէ սքնն ալեքսիանոսի՝ բանիւքս այսոքիւք • * Զար-
,, մացաւ հռովմ ը ալեքսիոս • որ առ ոտն կոխել զմե-
,, ծուիս , արհամարհեալ զփառս և զպատիւ , թողեալ
,, զլծակիցն , կամաւորութի վտարանդի եղև • և ապա 'ի
,, տան հօր իւրոյ օտարական ցուցաւ , 'ի մեծ ճոխութե
,, տնանկ կարօտեալ , նորահրաշ իմաստասիրութե դատակ ,
,, 'ի սկզբան հինգերորդ դարուն քնի , յաւուրս ամ ին-
,, նովկենտիոսի քհնյապետին , և ինքնակալացն ոնորիո-
,, սի և արկագէոսի : Զգուդահաւասար գողցես օրինակ
,, ետես՝ իբր յիսուն ամօք զկնի (ը մեզ՝ 'ի նոյն իսկ
,, աւուրս) կոստանդինուսիօղիս՝ նոր հռովմ || , 'ի յով-
հաննէս կամաւոր աղքատն :

Իցէ՛ թէ 'ի ձեռս նորին բողանգայ անկանէր և հատորն
 Եւ Եփրայիմի . զի յայնժամ իմանայր բողանգեանն պի
 նիոս զյարգ վարուցս քն՝ առաւել քան զոր ծանեաւն :
 Եւ չասիցէ պինիոս , թէ վարք Եւ Եփրայիմի առաւել
 զարդարեալ է կսկծագին բանիւք 'ի դրչաց . վասն զի
 զայդ իսկ տանէր վիճակ նր գերագոյն քան զյովհան
 նու : Եւ արդարեւ՝ եթէ ծանօթ դք մեզ առ մեզք կրէր
 զայսպիսի օտարութի և զկամաւոր աղքատութի , զի՛նչ ոչ
 ասէաք սրտցաւութի , և զի՛նչ ոչ գրէաք 'ի նկարագրել
 զստուգութի իրացն՝ ը կրից ծնողաց և աղքակոնաց ևն .
 այլ գործ է դառնել գրիչ հոգեսէր և արժանահաւատ ,
 վայելչաբան և ճշմարտախօս միանգամայն . և պարզա
 բար՝ ը ոճոյ կրիտիսաց խօսելով , բնական ոճով ստու
 գապատում . և միթէ չէ՛ այսպիսի գրիչ վարուց Եւ Եփ
 սիմիանոսի առն նայ . եթէ առ այլս պակասիցի այս կա
 տարելութի , 'ի մեր օրինակն՝ որ 'ի հարանց վարս , տի
 րապէս տեսանի . ապա թէ ոչ՝ առ ը վայրաքնինս ունի
 ասել գրիչն . * փողս հարաք ձեզ , և ոչ կաքաւեցիք .
 ,, ողբացաք , և ոչ լացիք || : Երանի՛ որ լայ ը Եւ Եփ
 սիմիանոսի և ը Եւ Եփրայիմի առն նայ . զի մի՛ յետոյ 'ի

զուր լացցէ տարօրինակ :

Ծանիր և զայն , զի տօն սքն Եւ Եփրայիմի՝ որ 'ի
 սկզբան կատարիւր 'ի վանս նր և եթ 'ի հռովմ՝ յաւուր
 անդ վախճանի նր , յետ ժամանակաց տարածեցաւ յամ
 եկեղեցիս՝ 'ի զանազան օր վերածել . իսկ 'ի մեզ վայել
 չապէս կարգեցաւ զոյգ ը նմանոյ իւրում յովհաննու
 յայսմ միջոցի , եթէ ը յարմարութե ճգնաւորական և
 միակեցական վարուց՝ մօտ 'ի տօնն սքն հարց եգիպ
 տացւոց , և եթէ ը յարմարութե անոճանց սքն եղելոց
 յայսմ միջոցի՝ տառիւքս մ . յ . ն . ցր են մինասեանք ,
 յովհաննիսեանք , նիկողայոս . յակոբ՝ մծբ . ևն . վնկ
 իսկ արդեօջ յառաջ դնի յովհաննէս , և ապա Եւ Եփրայի
 նոս . այլ յետագայ տօնն նախ ունի զբարթուղիմէոս
 իրաւամբք , և ապա զգործակից նորա զյուզա . մանա
 ւանդ զի դիւտ նշխարաց սքն բարթուղիմէոսի եղև
 յաւուրս թարգմանչաց 'ի դեկտեմբերի 12 . վնյ յայս
 միջոց կարգեցաւ հաստատութի տօն նր ը յուդայ թա
 դէոսի :

ՎԱՐՎ ԵՒ ՎԱԼՅՈՒԹԻՒՆ

ՍԽԵՆ ՐԱՐԹՈՒՂԻՄԵՈՍԻ ԱՌԱՔԵԼՈՅ :

Ն . դեկտ . 8 . և փետր . 25 : ՏԵԷԼ . դեկտ . 19 :
 Յ . յուանիս . 11 : Լ . օգոստ . 25 : Դ . փետր և
 Էթովար . յուանիսի 18 . և նոյեմբ . 20 : ՂԱՐԵՆԱ .
 Ր . ՃԼԷ = ՃԽԷ : ՐԱՆԼԱՆԴԵԱՆՆ ՍԱԽԼԱԽԻՆԳ . 'Ի Է
 ԿԱՍ . օգոստ . ԷՋ . 7 = 108 : ԽՈՐԵՆ . պատմ . և
 ԲՂԼ . առ սահալ արծր սանի . և այլ 'Ի Կնոյ և 'Ի
 նորոյ : (1)

ՎՅԵՍՏՎՆԵՎՅՅ

Հայր հոգևոր , և սկիզբն հաւ
 տատուէ քնական ճշմարտուէ
 'ի տունն արեւելեան առհասաւ
 րակ՝ ըբ առաքեալն Րարթուղիմէոս (որ և
 գրի բարդողիմէոս) , Էր մի յերկոտասանից
 ընտրեւոց . Ը յօլովիցն կարծեաց հաճարեչ
 նոյն ինքն նաթանայել՝ որ 'ի կանայ գալի-
 լեացւոց , վկայեալ 'ի ի՞նէ , թէ ահա արդա-
 րե ի՛նչլացի՝ յորում նենգութի ոչ գոյ : Ըրդ
 թէպէտև բազմապատիկ են պատմական ա-
 ւանդուիք առ իւրաքանչիւր ազինս յաղագս
 քարոզութե և կատարման սԽԵՆ բարթուղի-
 մէի , այլ առաւել անստգիւտ և ընդունելի
 գտանի՝ որ ինչ գտանի առ մեղ զսեպհական
 աւ

առաքելոյ Յիս մերոյ 'ի հին ճառքնտիրս ,
միաբան ընդ խորենացւոյն և այլոց պատմա-
գրաց' ընդ օրինակիս ընդ այսմիկ :

Եւ իջանելոյ հոգւոյն սբայ 'ի վերնատունն ,
յորժամ վիճակեցան առաքելաւքն յազգս
ազգս ընդհանուր լեզունաց , և սփռեցան յՅ
իմ քարոզել զբանն կենաց , և լուսաւորել
ծննդեամբ նրա աւազանին , գնաց և երանե-
լի առաքելաւքն բարթողիմէոս առաջնորդուք
և վերակացուք հոգւոյն նայ 'ի վիճակ առա-
քելական ընտրութե իւրոյ յարեւելս կոյս'
սկսեալ 'ի հայոց և 'ի մարաց և 'ի պարսից
ընդ այսմ պարթեաստան մինչև 'ի հնդիկս , ու
զեկցուք սբայն թովմայի առաքելոյ . և անդ-
րէն դարձ արար քարոզուք մինչև 'ի հայս :
Եւ 'ի սկզբան քարոզուք իւրոյ եղև մտա-
նել նմա 'ի քաղաքն եդեմ կոչեցեալ մերձ 'ի
սահմանս հնդկաց . և 'ի բաժանիլ 'ի նմանէ
թովմայի' անցեալ բարթուղիմեայ ընդ շինա-
մէջ քաղաքին' նստաւ առ ազգիւր մի , յո-
րում ազգմունք դիւթականք և յայտնուիք
դիւնաց լինէին 'ի բաջաղինս պատիր խաբէուն
մուլար պաշտաման . և նուէրք և զոհք մատ-
չէին յանուն աղբերն , առասպելաբանելով
հեթանոսաց' իբրև այն թէ ինքնիշխանութե
ունիցի զբղխումն , և անուցանողական զօրու-
թե իցէ մայր նմա բուսոց և տնկոց և սեր-
մանց և ծառոց և ծաղկանց . և անունէին
զանուն աղբերն դուստր նեղոսի :

Եւ իբրև օր մի լինէր , յորում բազմուի քա-
ղաքին հասանէր 'ի զոհել հանդերձ մեծա-
ծախ

Ծախ ընծայիւք , բարբառ արձակե՛լ դի՛ւացն
 ը ակն աղբերն՝ ի վեր մղէին զջուրն պղպջա
 կաձև , և եռանդն հրոյ ցուցանէին սաստիկ
 հնչմամբ հողմոյ . և յայն արհաւրաց պակու
 ցեալ ամբոխին՝ կարգային առ աղբիւրն իբ
 րև առ ուժ բարերար և պարգևատու . և
 Ժխորե՛լ հոլոնե՛լ արք և կանայք կայտուէին
 խլրտէին ի տղմուտ վայրս իբրև զզազրատե
 սիլ զեռունս ի պատիւ աղբերն՝ պատրանօք
 կեղծաւորութե՛ն դի՛ւաց :

Իսկ ծք առաքեալն կայր հիացեալ և զարմա
 ցեալ ը միտս իւր՝ ըմբռնեալ ի տրտմութի
 մեծ վժ մոլորութե՛ն նց և աղտեղի գործոյն .
 ապա դիմեաց երանելի առաքեալն ի մէջնց
 ի վր աղբերն . և հանեալ զաղաբողոն իւր՝
 պարզեալ ձգեաց ըդէմ ջրոյն . և կարգաց
 յանուն տն յի քի , և ասէ ի ձայն մեծ . ջուրս
 այս ցամաքելով ցամաքեսցի , և մի ամենեւին
 կացցէ ունել ոյժ խոնաւութե՛ն : Եւ առ ժա
 մայն ցամաքեցաւ վստակն յորդահոս ջրոյն ,
 և եղև իբրև զվէմ ապառաժ . և ձայն որոտ
 ման և փայլիւն կերպարանե՛լ լուսոյ կորեաւ
 և դադարեաց . մինչև ճիչ բառնալ դի՛ւաց
 մեծակական ողբովք , և ասել . ո՛վ յնազով
 րեցի մինչև յերբ շտապ տագնապի հասու
 ցանես ի վր մեր , և յամենայն երկրէ հալա
 ծականս առնես զմեզ խաչիւ՛ քով , և ի ձեռն
 աշակերտաց քոց :

Յայնժամ ծք առաքեալն սաստեաց ինձ , և
 ասէ . ո՛վ պիղծք՝ դժնեայք և մարդատեացք՝
 Ժշնամիք արդարութե՛ն , և վիճիք մոլորութե՛ն ,
 ա

ահա հրամայեմ ձեզ յանուն տն մերոյ յի քի ,
մի կարիցիք մնալ 'ի տեղւոջս յայսմիկ . և
իսկևիսկ կորեան և ջնջեցան 'ի միջոյ , իբրև
զմում՝ զի ոչ կարասցէ կալ առաջի հրոյ՝ այն-
պէս վատնեալ և պակասեալ : () այն տե-
սեալ բաղմակոյտ ամբոխին՝ անկան ահիւ
մեծաւ առաջի նքս առաքելոյն . և կէսք ըն-
թացել շուրջ զկողմամբքն՝ հռչակէին զմեծ
և զգարմանալի զգործն՝ որ եղև 'ի ձեռն բար
թուղիմեայ . և գային ամենեքեան 'ի տեսիլ
սքանչելեացն . և տեսել զի աղբիւրն՝ որում
'ի բաղում ժամանակաց հետէ ձօնէին , յա-
կան քթթել ցամաքել սպառեցաւ , յապուշ
կրթէին :

Նյլ իբրև սկսան նեղիւ 'ի ծարաւոյ բազ-
մութի քաղաքին , առեալ վիրդս 'ի ձեռս՝
կամէին արկանել 'ի վր առաքելոյն . և հա-
րեալ քարամբք զմիմեանս սատակէին . և 'ի
խուռն քարանց յանդուգն ձգելոց մեռան
ոգիք իբրև երեսուն : Նա մերձեցեալ նք ա-
ռաքեալն 'ի մեռեալսն՝ եդ ձեռն , և աղօթս
արար 'ի վր նց . և ահա դարձան ոգիք նց 'ի
նք , և կանգնեցան կացին կենդանիք : () որ
տեսել ամենեցուն՝ սքանչացան . և փութա-
ցեալ իւրաքանչիւր ոք 'ի նոցանէ՝ բերէին
զնեղեալս 'ի պէսպէս ախտիոյ և 'ի ցաւոց , և
զանդամալոյծս և զկոյրս և զկաղս և զլուս-
նոտս և զայսահարս . և բժշկեաց նք առա-
քեալն զամենեւին յանուն տն : Նա սկսաւ
այնուհետև քարոզել նց կարգաւ զաւետա-
րանն մատթէոսի , զորոյ զօրինակն առեալ
էր

Եր ը իւր . և լուեալ բազմութեն՝ խնդուք
 ըունէին զքարոզութի՝ նա աւետարանին :
 Եւ ելեալ նա առաքեալն յեզր քաղաքին՝ ի
 տեղի մի դաշտական յապառաժուտ վայրս՝
 եկաց յաղօթս , և գոհանայր զշնորհացն քոի՝
 որ եբաց զմիտս մարդկանն ընդունել զբանն
 կենաց . և արարեալ զնշան իաչին առաջի
 բազմութե՝ կարդաց ի ձայն մեծ . և անդէն
 ահեղ շարժմամբ պատառեցաւ տեղին , և
 բղխեաց նոր աղբիւր ջրոյ յորդահոս և քաղց
 րահամ վտակօք . և սկսան ուրախ լինել մար-
 դիկն : Եւ իջուցեչ զնա ի ջուրն՝ մկրտեաց ,
 և լուսաւորեաց հոգւով սբվ . և կատարել
 զխորհրդական պատարսօքն՝ հաղորդեցոյց
 զնա կենդանարար մարմնոյ և արեան որդւոյն
 նայ . և հաստատեալ զնա ի հաւատս ճշմար-
 տութե՝ ձեռնադրեաց նոց երիցունս ի սպա-
 նելոց անտի՝ որք կենդանացան :

Եւ ինքն առաքեալն եկն ի կողմանս մա-
 րաց և եղիմացւոց . և անընդունակ եղեալ
 ի նոցանէ՝ ոչ կարաց անդ կատարել զօրու-
 թիս . բայց սակաւուց ոմանց քարոզեալ զա-
 ւետարանն մատթէոսեան՝ աշակերտեաց ըզ-
 նոսա . մինչև թողուլ նոց զնամ ինչս Յիս , և
 զհետ գնալ առաքելոյն՝ ուր և երթայցէ :
 Եւ անտի դարձեալ՝ եմուտ ի բուստր քա-
 ղաք խորին ասորւոց՝ այն է կելեսիւրիա . և
 ահա բարձեալ տանէին ի թաղումն պատա-
 նի մի մեռեալ՝ որդի անդրոնիկոսի հազարա-
 պետին բուստրացւոց՝ երկոտասանամեայ ,
 բազում լալականօք հանդերձ՝ որք կոծելով
 մը

միմնջէին և արտասուս յոյժ հեղուին : Այն-
 ժամայն ընթացեալ առաքեալն ը մէջ հրա-
 պարակին՝ ձգեաց զձեռն իւր ի դադաղան ,
 և ասէ . պատանի՛ դու քեզ ասեմ , արի՛ կաց
 յանուն տն մերոյ յի քի : Այլ առ ժամայն
 կանգնեցաւ մեռելն . և տեսանէր նմ բազ-
 մութին , զի հուր ցոլացաւ ի բերանոյ սբ ա-
 ռաքելոյն , և եմուտ ի բերան պատանւոյն .
 և այնպէս կենդանացաւ : Հայնժամ աղա-
 դակեցին միաբան , և ասեն . նմ ոմն երեւե-
 ցաւ ի միջի մերում . և բուռն հարեալ երի-
 տասարդայն զսբ առաքելոյն՝ բարձին ի վր
 բազկաց իւրեանց . և այլքն զոհս և պատա-
 րադս փութացուցանէին մատուցանել նմա :
 Իսկ սբ առաքեալն վազեաց ի ձեռաց նց , և
 փախեաւ յամբոխէ անտի . աղադակեաց և
 ասէ . ես ծառայ տն ամենակալի եմ , և որդ-
 ւոյ նր յի քի , և հողւոյն սբ , յորոյ անուն
 կենդանացաւ պատանիդ այդ մեռեալ . և
 առաքեցայ ես առ ձեզ՝ քարոզել զաւետա-
 րանն արքայութե . զի ընկալել ձեր զբանն
 կենաց՝ կեցջիք , և դարձջիք յընդանայն պաշ-
 տամանէդ ձերմէ՝ զոր պաշտէքդ առ տգի-
 տութե ձերոյ : Այլ մինչև յաւուրս երիս հա-
 զիւ լռեցոյց զժողովուրդն ի զոհելոյ իւր .
 և քարոզել ծանոյց նց զմիայն ճշմարիտն նմ
 զարարիչն երկնի և երկրի :

Հայնժամ հաւատաց հաղարապետն՝ հայր
 մանկանն նմ տամբ իւրով . և առեալ առա-
 քելոյն՝ մկրտեաց զնոսա , և կոչեաց զանուն
 պատանւոյն յարուցելոյ մատթէոս ըստ ան-
 ուն

ոչ անձայ աւետարանչին . և գրեաց նոյն զմատ-
թէոսեան աւետարանն՝ զոր առեչ էր օժան-
դակ 'ի քարոզութեն . և այս կամ յեղևիլ 'ի
բարբառ երկրին ասորւոց , և կի՛ք ի իմանայ-
ին և նոյն զեբրայական գրութի աւետարան-
չին՝ ոչինչ օտար յասորի բարբառոյ պաղես-
տինացւոց : Այլ յաւելան օր քան զօր հաւա-
տացեալք 'ի նոր , մանաւանդ որոց տեսեալ
էր զյարութի պատանւոյն . և մկրտեցան յօ-
ժարութիւն 'ի նոյն առաքելոյն :

Այլ էին 'ի քաղաքին յայնմիկ եօթն բազինք .
և 'ի նոսա կուռք ձուլածոյք և քանդակելք
'ի նմանութի մարդոյ՝ յանուն արեսի և արա-
մազդայ , յոսկւոյ և յարծաթոյ և 'ի պղնձոյ .
զորս հազարապետն ըն հրամանի առաքելոյն
խորտակեալ կործանեաց , և բաշխեաց աղ-
քատաց : Այլ բազում այլ զօրութիւն կատա-
րեաց անդ առաքեալն 'ի վեր հիւանդաց և
անախտացելոց , և դեռ բազումս եհան , և
արար հալածական 'ի քաղաքէն յայտնի տե-
սողացն : Այլ ամս քանի մի արարեալ անդ ,
և ուղղեալ սեղան՝ եթող զմի ոմն յաշակեր-
տացն՝ քահանայանալ նոյն . ոմն և զպատա-
նին մատթէոս արժանի արար ձեռնադրուն
յամի օւխտատաներորդի առաքելական քա-
րոզութե իւրոյ . և պատսնին իսկ կարծի լի-
նել յայնժամ ութ և տասն ամաց լցել հոգ-
ւով սքով :

Այլ եղև իբրև հաստատեաց առաքելն բար-
թողիմէոս զկողմանսն զայնոսիկ 'ի հաւատոս
կրօնից սրբութե՝ ել գնաց յՅն գերմանի-
կեց

կեցւոց քի է Յն կրմանաց . և 'ի մտանել նր
անդր՝ ել համբաւ զնմանէ ը նմ գաւառն
վժ բազմութի նշանաց և արուեստից , որք
կատարէին 'ի ձեռն սբ առաքելոյն . և օր-
նքօրէ բերէին առ նա զնմ ախտաժէտս , կմ
դնէին յանցս ճանապարհին . և ամենեքին
բժշկէին : Եւ եղև իբրև լուսա թգր նոցա
զլուր անչափ սքանչելեաց նր , խանդացաւ
յոյժ՝ ոնց թէ յինքն արկանէ զժողովուրդն .
և առաքեաց զԺառայս իւր , կալաւ և եդ 'ի
բանտի : Եւ յետ աւուրց հնգից նստաւ յա-
տենի հանդերձ մեծամեծօք իւրովք և գլխաւ
ւոր իշխանօք գերմանիկեցւոց . և հրամայ-
եաց ածել զնա : Իբրև չոգան 'ի բանտն ,
գտին բազմութի շուրջ փակեալ զտեղեօքն .
և լոյս սաստիկ ծագեալ արտաքոյ բանտին
իբրև զարեգականն 'ի միջօրէի . և ահ կա-
լաւ զարսն , և ոչ իշխեալ տանել զնա յա-
տեան 'ի տեղի խոշտանգանաց , դարձան ան-
դրէն և պատմեցին թգրին և որոց ընդ նմա
զմեծամեծ սքանչելիսն՝ զոր տեսին :

Յայնժամ ցասմամբ մեծաւ հրաման ետ թաւ
գաւորն իւրովքն խորհրդակցօք՝ հրկէզ առ-
նել զբանտն , և ը նմին այրել զառաքեալն .
իսկ նա աղօթս առնէր զնմ աւուրս 'ի բան-
տին , զի գթացեալ նյ յարարածս իւր՝ տա-
ցէ նց դառնալ 'ի մոլորութի անտի իւրեանց :
Եւ ահա մինչդեռ ատեանն չարիս խորհէր
զսթյն , եղև յանկարծակի ահեղ որոտումն
և ճայթումն յամպոց հրացան փայլատակ-
մամբք , և հարան կուրուք , և անկան յեր-

Եւ

կիր

Կիր թագաւորն և իշխանք իւր , և յապուշ
կրթեցան միտք նոց , և եղեն իբրև յանգագայս
յանհնարին հարուճածոց : Եւ բացաւ ինք-
նին դուռն բանտին . և նա առաքեալն ելեւ
արտաքս՝ եկն ետես զնոց , և գթացեալ եդ
ձեռն ՚ի վր միոյ միոյ ՚ի նոցանէ . և կազդու-
րեցան կացին ՚ի վր ոտից իւրեանց , և միտք
իւրեանց դարձան ՚ի նոց . և խնդրէին ՚ի սթն
գտանել ողորմութի ՚ի նոցն նոց ՚ի ձեռն նոց .
զի գիտացին եթէ առաքեալ է նոց , և վնոց
հասին այն հարուճոց ՚ի վր նոց :

Եւ սթն նոց ասէ . որոց բաց են աչք մարմ-
նոյս , զլոյս խիս միայն տեսանեն , այլ ոչ
զլոյսն ճշմարիտ՝ որ լուսաւորէ զոգիս մարդ-
կան . արդ եթէ հաւանիք բանից իմոց , և
հաւատասցիք քարոզուեալե տարանին փա-
ռաց միածնի որդւոյն նոց , զոր ես ձեզ աւե-
տարանեմ , ընդունիցիք զկատարեւ թշկուի
հարուճածոցդ , զոր հայցէք ՚ի նոցն ՚ի ձեռն
իմոյ բարեխօսուե . և կեցցեն անձինք ձեր ,
և լինիցիք ժառանգորդք անստոճեր լուսոյն
և անանց կենացն յաւիտենից : Սթն ի ետուն
և ասեն . հաւատամք յնոց քո՝ յոր դու հա-
ւատացեւ պատմես մեզ . միայն կեցցեն ան-
ձինք մեր , և լուսաւորեսցես զմեզ :

Եւ առաքեալն՝ ուն յամ տեղիս , նոյնպէս և
անդ քարոզեաց զաւետարանն մատթէոսի ,
ը նմին և զմարգարէութին եսայեայ , մեկ-
նելով նոցա զճառս խորինս և զառակս գրոց
սթն , և յայտ առնելով թէ ՚ի ձեռն մկրտու-
թե լինի նոց փրկութի և թշկուութի հոգւոց

և մարմնոց : Եւ անդէն ստիպել սկսան զԾառաքեալն թիգրն և մեծամեծքն , և ասեն . փութա՛ կատարեա՛ 'ի մեզ զքարոզուի՛ աւետարանին աւետեաց , զորմէ ասացեր՝ մկրտտութի՛ չասանել թողութե՛ մեղաց , և երկնից արքայութե՛ . զի եղիցի բժշկուի՛ և հարու՛ածոցս հասելոց 'ի վր՛ մեր . արդ մի՛ դանդաղիր՝ զօգուտն որ վն՛ մերոյ փրկուե՛ տալ մեզ . զի գիտացաք այժմ՛ և ծանեաք , եթէ անձն քո նա է անձ , և չիք ոք բաց 'ի նմանէ . և մեք նմա ծառայեսցուք և հնազանդեսցուք :

Յայնժամ՝ Ծառաքեալն ած զնս՝ 'ի վտակն՝ որ իջանէր 'ի փոքր ձորակէ 'ի հարաւակողմ կուսէ . և իջուցեալ 'ի ջուրն՝ մկրտեաց զնս . և նց բացան աչք , և տեսին զհոգին՝ Ծառաք , զի շրջէր 'ի վր՛ ջուրցն քաղցր օդով և սլարզ լուսով , և լուսաւորեալ զնս՝ զգեցուցանէր նց զլոյսն իբրեւ զհանդերձ . և իսկևիսկ ուղղեաց սեղան , և կերակրեաց զնոսա յերկնաւոր հացէն և յարենէ որդւոյն ան : Եւ աղօթս արարեալ եդ ձեռն 'ի վր՛ նց , զի կացցեն հաստատուն 'ի հաւատսն՝ զոր ընկալան , և լուսաւորեցան 'ի լոյս հոգւոյն սբյ :

Եւ նք աղաչէին զԾառաքեալն լինել առնս , և հովուել զնոսա , զի անքակ լիցին 'ի նմանէ : Իսկ նա պիտենչ ասէ . և այլոց գաւառաց և քաղաքաց պարտ է ինձ աւետարանել . որպէս ասաց քս , գնացէ՛ք յամհեթաւ նոսա , մկրտեցէ՛ք զնս յանուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սբյ . արդ ինքն քս՝ յոր հաւատաւ
ցիք

ցիք , և լուսաւորեալ կնքեցայք հոգւովնր ,
նա եղիցի ընդ ձեզ . և մեք՝ զի յանձն արար
մեզ զհեթանոսս , մի ստունգանեացուք հրա-
մանի նր . և ունկնդիր եղեալ՝ թոյլ ետուն
նմա :

Եւ յետ թողլոյ բարթուղիմէի անդ երի-
ցունս փոխանակ իւր , դէմ եդեալ գնաց
յերկիրն պարթեւաց առ սահմանօք պարսից .
և ՚ի քարոզել նց զբանն կենաց՝ բազումք ՚ի
պարթեւաց դարձան ՚ի տիր զօրութեց՝ նշանօք
և պէսպէս բժշկութիւն , զոր ընկալան ՚ի Ծա-
առաքելոյն : Եւ լուսաւորեչ անդ զբազումս՝
եմուտ ՚ի պարսս յերկիրն մոգուց , քարոզե-
լով զսովորական վիշպուի մատթէոսեան առ-
ւետարանին . և որ ինչ վժ մոգուցն հանգա-
մանք ինն՝ եդ առաջի նց . իմա յայտ առնե-
լով զմոլար աղանդս և զդիւնական հնարս պա-
տիր մոգութե արեւապաշտից և կրակասպաշ-
տից , և ը հկռկն զուղիղ դիտողութիւն ընթա-
ցից երկնից՝ որով լուսաւորեցան ը գրեւոյ
աւետարանին մատթէոսի՝ երջանիկ մոգք
եկեալ յարեւելից առաջնորդութիւն աստեղն
յերկրպագութիւն քմի . որոյ եսն եմասէ ծա-
ռայ և առաքեալ : Վստահաւալ մինչև ՚ի
տեղի պաշտամանն կրակարանի՝ զոր պաշտե-
ին պարսիկք օրինօք մոգութե , արար անդ
Ծառաքեալն նշան երեւելի ը դէմ հրոյ և
արեւո՝ անուճամբ տն և զօրութիւն պատկերի
տիրամօրն . զորմէ գրէ սքն մովսէս խորենա-
ցի ՚ի թուղթն առ սահակ արծրունի , և գե-
ղեցիկ ընկուցանէ զբանս իւր ը առաջիկայս

Եւրդ՝ ասէ , բարձրողովնոս առաքել Մի յերկոտասանիցն ոչ գոյլ ընդ նոսա 'ի զուգահաւաքման նոցին 'ի փոխումն կուսին . վն զի կամք էին նոն այսմ այսպէս լինել , զի ընդ թովմայի 'ի հնդիկս էր երթել : Աւ եկեալ նա յետոյ յառաքեալսն՝ բռնազբօսեաց զնս՝ ցուցանել նմա զգանձն անծային զմարմին աւանորհնեալ կուսին յերրորդ աւուր թաղման նր 'ի գեթսեմանի : Աւ յօժարեալ նց ընդ զփափագ տենչանաց եղբօրն իւրեանց , բացեալ այնուհետեւ զնք գերեզմանն՝ գտին ունայն յանձակիր մարմնոյն . և հիացեալք իմացան , թէ 'ի դադարել օրհնութե հրեշտակացն և սաղմոսերգութեցն՝ զկնի երից աւուրց՝ 'ի նոցանէ փոխադրեցաւ մարմինն նք 'ի ձեռն նոցին հրեղինաց դասուցն :

Եւսայ յոյժ սգացեալ բարձրողովնոս , զի ոչ ժամանեաց նա տեսութե նք կուսին , և ոչ լուաւ զօրհնութիւն վերջին՝ ռմ զայլ առաքեալսն և զաշակերտսն նոն , և ոչ 'ի գերեզմանին եգիտ , տրտմէր առաւել քան զառաւել : () այն տեսել երանելի առաքեալքն , մխիթարել զեղբայրն իւրեանց կամեցեալ , ետուն նմա զպատկեր տիրամօրն՝ բնաւորել զօրութիւն . այն էր նկարաձեւեալ 'ի կիպարիս փայտի 'ի յովհաննէ աւետարանչէ , և եղեալ 'ի մօրէ նոն 'ի վր երեսաց իւրոց , և օրհնեալ և սրբեալ՝ 'ի մխիթարութի հաւատացելոց և 'ի բժշկութի հիւանդաց : () որ առեւ թարթողովնոսի՝ զուարճացաւ . և իբրեւ ընդ

ընդ կենդանւոյ համարեալ՝ այնպէս նայէր
ընդ նա :

Այս մեծաւ փութով ելլի հայս հրամանաւ
սք հոգւոյն . զի զթաղէոս առաքեալ սպա-
նեալ էր սանատրուկ արքայ յարտադ գաւա-
ռի հայոց : Իսկ նա եկեալ ի հայս . և հաս-
տատեալ զաշակերտեալսն ի թաղէոսէ՝ իբ-
րեւ ետես զխստասրտուի սանատրկոյ , եանց
գնաց ի ժամուն յերկիրն մոգուց և պար-
սից . և եհաս ի քաղաք թագաւորութեանո-
ցա՝ որ այժմասի խորասան բարբառովն իւր-
եանց : Աւարար ը մէջ կրակարանին սիւն
լուսոյ հրեղէն . և կալեալ զմբ պատկերն
ընդդէմ արեգակսնն՝ արգել զճառագայթս
նր . և խաւարեցոյց զվեց ժամն :

Այս բանք են խորենացւոյն՝ ոչինչ ըհատ ի
ճառընտրէն , որ ասէ . և համբարձել բար-
թութիւնեայ զձեռս իւր յարեւս ըդէմ արե-
գականն՝ զոր մոգքն պաշտէին , արգել զնա ,
և զզօրութի ճառագայթից նր պակասեցոյց
մինչև ցվեց ժամս աւուրն . և նշան յերկնից
սիւն հրոյ եկաց ը մէջ կրակարանին՝ յանդի-
մանել զմոլորութի նց արհաւրօք և սաստիկ
հիացմամբ . փոխանակ զի սպաս տանէին հե-
ղիու (ցմ արեգական) , և սեփայ (ցմ վիշապ
օձի) , և արեսի (ցմ հրատի) , և սլուենայ (ցմ
կրակի) :

Այլ և զոր համառօտէ խորենացին զկնի այս-
պէս , * Աւ ոչ հաւատացին՝ բայց միայն ութ
ի մոգուցն յայնցանէ , որք երկրպագեցին
փրկչին , և եկեալ մկրտեցան յառաքելոյն .

զորս հանեալ ը իւր 'ի միջոյ ամպարշտացն ,
և բերեալ 'ի հայս Վ , այն իսկ է՝ զոր աւան-

դէ ճառընտիրն մեր բանիւքս այսոքիւք :

Մ.Յ.Լ [Թէպէտև այնչափ մեծ սքանչելիք և
նշան զարմանալի ցուցան 'ի վերուստ , սա-
կայն ոչ զանգիտեցոյց զնս՝ դառնալ յերկր-
պագութի տարերցն , և յոր վրիպեալ էին
սնուտի առասպելաբանութիւն և բարձրայոն
պարծանօք . թայց միայն ոգիք ութ . զոր ա-
ռեալ լուսաւորեաց . և հանեալ զնս՝ 'ի միջոյ
կործանելոցն խուժագուժ ազգին , և ան-
ցեալ գնաց 'ի գողթն գաւառ հայոց . և փու-
թացաւ հասանել 'ի վիճակ Թադէոսի ըստ
հրամանի հոգւոյն սթյ . և քարոզեաց անդ
զբանն կենաց (այս է 'ի կողմանս գողթնեաց
և աղբակայ և նախջոճանայ՝ ոչինչ հեռի
յարտազ գաւառէ) . և նոքա ընկալեալ
խնդութիւն և մեծաւ յօժարութիւն՝ հաւանե-
ցան և հնազանդեցան , և լուսաւորեցան
մկրտութիւն աւազանին :

{ Յայնժամ եթող անդ նոցա առաքեալն երի-
ցունս 'ի մոգուց անտի , որ աշակերտեցան
նմա . և բազում զօրութիւնս կատարէր նմ
'ի ձեռն արանցն այնոցիկ յոմ տեղիս , ուր
և հասանէին ոտք նոց . և զբազումս դարձու-
ցին 'ի իմր 'ի սնուտի պաշտամանէն . և շնորհք
առաքելականք եղեն 'ի վր նոց :

'Ի քսանեիննեթի ամի սանատրկոյ Թագաւ
ւորին (ասէ ճառընտիրն , զոր և երկրորդեն
այլք 'ի պատմագրաց) եմուտ Ծբ առաքեալն
բարթողովոս ը հրամանի հոգւոյն Ծբյ 'ի
հայք

Հայք , որ ընտրեաց զնա յառաքելութի կոչմանն հեթանոսաց : Եւ թովմայի ը վերակացութե առաջնորդութեն իւրոյ գրեչ առաւ , զի մի զանց արասցէ զնոքօք՝ քարոզել զաւետարանն արքայութե , ոնք և յամ տեղիս , փոխանակ թադէոսի առաքելոյն՝ որ էր յեօթանասնից անտի : Եւ եկեալ ՝ Ծա առաքեալն՝ ի բլուրն արտաշու կմ արտաշատու , հանդիպեցաւ այլ ոմն յերկոտասանիցն յուդայական (այն է զէբեոս՝ որ անունեցաւ թադէոս) . և կանգնեցին ի տեղւոջն՝ ուր պատահեցան միմեանց , զնշան տրուեալն խաչին . և հրաժարեցին ի միմեանց մեծաւ ուրախութե :

Եւ գնացեալ յուդայի յիւր տեղիսն , բայց բարթողովէոս գնացեալ եմուտ ի հեր և ի զարեանդ գաւառ հայոց . և արար նշանս և արուեստս ի վր հիւանդաց , և դէս բազումս եհան . և լուսաւորեչ անդ զբազումս , և միսիթարեալ բանիւ վիպութե Ծա աւետարանին , և եդեալ նոց վկայութի , զի կացցեն հաստատուն ի հաւատոսն՝ զոր ընկալան , և հաւատարիմ եղեն , և եդեչ միոյ միոյ ձեռն՝ յանձն արար զնո շնորհացն ւն :

Եւ յայս միջոց ժամանակի հայի և մնացունծ բանից խորենացելոյն՝ որ վն դնելոյ առաքելոյն զպատկեր տիրամօրն ի հոգւոց վանս , ը որում ի հերայ և ի զարեանդայ խաղաց Ծա առաքելն ի կողմանս անձեացեաց . քան զի ասէ խորենացին այսպէս : Եւ եկեչ յն անձաւացեաց՝ ի համբաւ քարի միոջ . քան

զի դեք բազումք բնակեչէին անդ, և պատ-
րէին զմարդիկ տեղւոյն, տոճեալ յայնմ
տեղւոջէ դեղս ախտականս առ 'ի կատարել
զպղծութիս ախտից, կռանաձայնս դարբ-
նաց ահաւոր հրաշիւք արհաւիրս գործէին .
յորս մարդիկ Յին սովորեչք՝ անդ առ քրայ-
ին դեգերէին, առեչ 'ի չմծոցն ծրարս թա-
րախածորս 'ի պատիր ախտիցն՝ ոմ զծրարսն
կիւսրիանոսի առ 'ի պատիր յուստինեայ կու-
սի . և անոճանէին զանուն տեղւոյն այնորիկ
դարբնաց քար :

Հասեալ Ծբ. առաքեալն նոյ անդ՝ հալածեաց
զդարբինսն զգործօնեայս չարին, և զկուռան
փշրեաց՝ որ յանուն անահտայ էր : Յոր ժո-
ղովեալ բազմութի դիճացն 'ի վր լերինն բար-
ձու 'ի հիւսիսոյ կողմանէ՝ քարաձիգս առնե-
լով անթիւ բազմութի յոյժ, և ձայնս և ճիչս
և գոչիւնս սաստիկ արձակէին : Իսկ Ծբ. ա-
ռաքեալն իմագրեաց խաչ մի փոքրիկ, և
կանգնեաց 'ի վր քարի լերինն . և անդէն
դեքն չիք լինէին . զոր յետոյ Ծբ. հայրապետն
գրիգորիոս զխաչն առաքելական լիւր շրջ-
ջեցուցանէր՝ մինչև 'ի թողուլ նր զՍս . իսկ
յետ ժամանակի եդաւ 'ի վր գերեզմանին
տրդատայ արքային հայոց :

Եւ է տեղին այն՝ յորում դեքն էին, լեռնա-
մէջ վիմաց, 'ի վր գետոյն մեծի՝ որ կոչի տիգ-
րիս, հուպ 'ի բերդն ամուր՝ որ կոչի կանգ-
ոճար . և միւսոյն՝ ագռաւաց քար . ուստի
ջուրք բազումք հոսին 'ի լերանց ամրոցին ըս-
գարնանային մասանցն, գան անցանէն ընդ
հի .

Հիմունս տաճարի տիրուհւոյն , և խառնեալ
օժանդակեն զգետն մեծ տիգրիս : Անդ հիմ-
նարկեալ ծք առաքեալն զհիմն տաճարի սրբ-
բուհւոյն իւրովք իսկ ձեռօքն , շինեալ եկե-
ղեցի փոքրագոյն . և անոճանեաց զնա ծք
նծածին . և եդ 'ի նմա զպատկեր տիրուհ-
ւոյն :

Աւ տայ զնա ծք կանանց . և գլուխ կացու-
ցանէ անդ զքոյր յուսկանն , և զքոյր որմըզ-
գատայ և զմաքովորի . և զայլ կանայսն ընդ
ձեռամբ նց կացուցանէ , շինէ խրճիթս վա-
նիցն . և տեսուչ հրամայէ լինել հաւատա-
ցելոցն . և քահանայ կացուցանէ անդ յիւրոց
աշակերտացն . և անոճանէ զտեղին հոգեաց
վանս՝ յանուն տիրամօրն և ծք կուսին . զի
բազում սքանչելիս կատարէր նծ 'ի ձեռն ծք
կուսին յայնմ տեղւոջ : Աւ ինքն ծք առա-
քեալն ելեալ աւետարանել 'ի հայս ('ի վեր-
նակողմանս) . և կատարեցաւ յուրբանոս քա-
ղաքի , 'ի բարմ անոճանել տեղւոջն յանուն
առաքելոյն : Աւ ահա ճառընտիրն իսկ յետ
խօսելոյ զքարոզուէ բարթուղիմէոսի 'ի հեր
և 'ի զարեանդ՝ ըստ այսմ օրինակի անցանէ 'ի
պատմութի կատարման սքն :

Աւ ինքն առաքեալն գնացեալ (ասէ) եկն
յուրբանոս (որ և ուրբանոս կմ արեւբանոս
գրի) քաղաք հայոց . և գային առ նա նմ
նեղեալք 'ի պէսպէս ցաւս և 'ի տանջանս .
և բժշկեաց զամենեւեան . և լուսաւորեաց
մկրտութի ծք աւաղանին : Աւ աւ զնմանէ
ոգոհի քոյր թագաւորին սանատրկոյ , որ էր
որ .

որդի քեռ արգարու . և եկն առ նա 'ի ծա-
ծուկ . և լուսեշ 'ի նմանէ զբանն կենաց՝ հա-
ւատաց 'ի տր Ես քս ինքն և իւրքն ամ . և ըզ-
գեցեալ հանդերձ կուսուէ , 'ի բաց մերկաց-
եալ զփառս Յի , և աշակերտեալ առաքե-
լոյն՝ շրջեր զհետնն :

Եւ լուսեալ Թգրին զիրան՝ որ եղեն , և զայ-
րացեալ մեծաւ ցասմամբ իբրեւ զգազան կա-
տաղեշարիւնարբու , յղեաց զհաղարապետն
տէրտինոս (կմտերենտինոս) և որք լէ նմա .
Եւ իբրեւ եկն առ նա հաղարապետն լս հրա-
մանի Թգրին , տեսեալ զոքն այ՝ գթացաւ
'ի նա . և նա սկսաւ քարոզել նմա զաւետա-
րանն արքայուէ . և տր եբաց զմիտս նր՝ ան-
սալ բանից նր . և ինքն անկեալ էր յախտ
բորոտութե : Եւ առեալ զնա սբյ առաքե-
լոյն 'ի գիշերի մկրտեաց . և ահա տմալ լու-
սաւոր հովանի եղև 'ի վր տեղւոյն , և լոյս
հրոյ շուրջ փակեալ զաւազանն սրբարար . և
եղև լէ ելանել նր 'ի ջրոյն՝ անկաւ 'ի նմանէ
մորթն խստացեալ իբրեւ զկեղև ծառոյ , և
իբրեւ զտերև որթոյ , և լոյս զգեցաւ իբրեւ
զհանդերձ . և տեսեալ զսքանչելիսն՝ որ ե-
ղեն , բազումք հաւատացին 'ի տր :

Եւ եղև իբրեւ եհաս լուր սքանչելեացն առ
Թագաւորն , առաւել զայրացեալ անհան-
դուրժելի բարկուք՝ փութացաւ յղեաց զայլ
ոմն 'ի նախարարացն հանդերձ զօրականօք՝
բերել զնս , զի փութով զրաւ արասցէ նց .
և մի Թուլասջիք ասէ մնալ տեւել յունկըն-
դրութի բանից նց : Եւ նց առեւ զոք առա-
քեալն

քեզն հանդերձ կուսիւնն և հազարապետաւն
և այլովք աշակերտելովք ածին յատեանն :
Հրաման ետ թգրն , և տանջեցին զսբ առա-
քեալն քքօք իբրեւ ժամ մի արք վեց . ուր
այլք ասէն , մորթեզերծ արարին , և ապա
բրածեծ . և համարէին զնա մեռել . վոյ քար
շեցին ընկեցին զնա արտաքոյ քաղաքին . բայց
սբ առաքեալն կայր կենդանի՝ զօրութիւն և
ուժով տն իւրոյ , յոր յուսացեալն էր :

Եւ այսպէս անկեչ դնէր իբրեւ ժամս երիս .
և ժողովեալ էին զնովաւ բաղմութիւն յոյժ՝ ի
քաղաքէն և յամ սահմանաց նորա : Եւ յետ
անցանելոյ երկց ժամուցն՝ խլրտեաց ձե-
ռամբն . և ձգեալ բուռն հարին զնմանէն .
և յարեաւ նստաւ կանգուն . և համբարձել
զձեռս իւր յերկինս՝ ասէ . Տր տն հայր տն
մերոյ յի քի , մի թողուր ի ձեռանէ զվիճակս
զայս՝ խնդրունածովք թաղէոսի և թովմայի
և յուդայի և իմ բարթողոմէոսի , որ հոգա-
ցաք վս ձիս այսորիկ . և մի ոտնհար լիցի ի
թշնամւոյն . այլ տո՛ւր սոցա զշնորհս ողոր-
մութե , և դարձցին յերկրպագութիւն կռոցն
նոտեաց , որ զուր և տարապարտ մոլորեչ
են ի տգիտութիւն անհաւատութե . և տո՛ւր
սոցա հովիւ և առաջնորդ , զի ծանիցեն ըզ-
քեզ միայն ճշմարիտդ տն , և զոր առաքե-
ցեր զյս քս : Եւ զիս ընկալ տն իմ , և զհա-
ւատացեալքս ի քեզ պահեալ :

Օայս իբրեւ ասաց , շարժեցաւ տեղին . և
տն համար լուսեղէն եկեալ եկաց ի վր
սթյն . և նր հայեցեալ ի վեր յերկինս՝ ա-
ւան

ւանդեաց զհոգին . և բուրեաց հոտ անուշութի : Եւ նա առաքեալն թաղեոս՝ որ բազում ամօք յառաջ փոխեալ էր յերկինս , իբրեւ այն թէ մարմնաւոր տեսլեամբ գայր լեռաւաջ հոգւոյ նա առաքելոյն բարթուղիմէի . և դարձան լեռնոյն ճանապարհ երկնից՝ ուստի եկն նոյն թաղեոս : Եւ ահ կալաւ զամենեւեան . և հաւատացին յաւուր յայնմիկ ոգիք երկու հազարք . և ամենեքեան փառաւոր առնէին զնո՛ր զի վր եղելոցն . և եկաց լոյսն կամարաձեւ ՚ի վր մարմնոյն զաւուրս երկոտասան :

Իսկ զերանելին ոգոհի և զհազարապետն սպան սրով սանատրուկ արքայ , և զայլս բազումս լեռնո՛ր : Եւ ապա առեալ հաւատացելոց զմարմինն նա առաքելոյն՝ փոխեցին ՚ի հանգիստ ՚ի նմին տեղւոջ . նոյնպէս և զայլոց վկայիցն : Եւ անգի յերկարեաց շարժումն և որոտումն և արհաւիրք ահագին , մինչև ՚ի փախուստ աճապարեւ ոստիկանաց և դահճաց անհաւատից . և քրիստոնէից գտանել պարապ և ամփոփել զնո՛ր նշխարս : Իսկ իբրեւ եղև որոտումն , լուսն խուլքն և բժշկեցան . տեսին կոյրք զփայլատակունս և լուսաւորեցան . և համերքն խօսեցան . և ամենեքեան յիւրաքանչիւր ախտից բուժեցան . որք և հաւատացին ՚ի նոր մեր յն քն ՚ի ձեռն սբյ առաքելոյն բարթուղիմէոսի , որ ՚ի կենդանութե և ՚ի մահո՛ւն եղև պատճառք լուսաւորութե հոգւոց բազմաց :

Եւ համբարձեալ զձեռս իւրեանց միաբան հա

Հաւատացեալոցն 'ի մի բերան փառաւորէին
 զմոր մեր յս քն . ը որում հօր և հոգւոյն սք
 վայելէ փառք , իշխանութի և պատիւ այժմ
 և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :
 Յայս վայր հին վկայաբանն ճառընտրաց մե-
 րոց , որ երևի մին 'ի սք թարգմանչաց . ե-
 թէ ոչ խորենացին , ոմն յերիցադոյն աշակեր-
 տակցացնր , ստուգագէտ հնութիւն յօրինել
 զպատմութիս՝ կէս մի թարգմանութիւն ար-
 դեօք 'ի յունաց և յասորւոց , և կէս մի յա-
 րադրութիւն հաստատուն աւանդութեց հայ-
 աստան Յի :

Եւ զի կարգի վկայաբանութեա կատարումն
 սքն բարթուղիմէոսի առաքելոյ անկանի յե-
 րեսներորդ ամն սանատրկոյ արքայի , այն է
 ամն 67 . միով ամաւ զկնի կատարման սք
 առաքելոցն պետրոսի և պօղոսի 'ի հռովմ ,
 և իբր քսան ամաւ զկնի կատարման սքն
 թագէոսի և սանդխտոյ 'ի հայս : Եւ ահա
 յարտազ զաւառի կատարեցաւ , ուր էր յայն
 ժամ սանատրուկ մօտ 'ի մեծն աղբակ . իսկ
 բարթուղիմէոս յարեբանոս կամ յուրբանոս
 քաղաքին , որ ասի լինել յաղբակ փոքր մօտ
 'ի սալամաստ և յորմի 'ի մեծն հայս՝ ուր էր
 արդեօք սանատրուկ իբրև 'ի ձմերոց արքու-
 նի , և կմ 'ի ստորին հայս 'ի կողմանս միջա-
 գետաց , ը որում արքունիք սանատրկոյ էր
 յայնժամ 'ի նորաշէն քաղաք իւր մծբին :
 Եւ զի այլք զարեբանոսն կամ զաղբակն
 շփոթեալ ը ալբանայ , կմ ը աղունանս՝ յայն
 կողմանս համարեցան զտեղի կատարման սք
 ա,

առաքելոյն . այլ ամենեքին միաբան հաս-
տատեն՝ թէ՛ ի հայս կատարեցաւ :

Եւ ըստ այսմ իրաւամբք ճանաչի եկեղեցի
հայաստանեայց աշակերտ հարազատ երկո-
ցունց՝ Եր. առաքելոցս՝ բարձուղիմէոսի , որ
մին է յերկոտասանից , և թադէոսի՝ որ էր
յեօթանասնից . և հայրապետութի հայոց՝
կոչի և է աթոռակալութի , իմ յաջորդութի
աթոռոյ սբջն բարձուղիմէոսի և թադէո-
սի . զի թէպէտեւ Եր. լուսաւորիչն մեր ի կե-
սարիս ձեռնադրեցաւ , այլ նստաւ յաթոռ
Եր. առաքելոցս , իմ ի միճակ նց , որ է հայաս-
տան Ծ . ուր ոչ երբեք պակասեաց յաջոր-
դութի քրիստոնէութե , ոչ միայն յեդեօիս ,
որ յետ միանգամ լուսաւորուե՛ն՝ միշտ ունէր
զհօտ հաւատացելոց ի ծոցի իւրում , այլ և
ի մեծն հայս . ուր կային քրիստոնէայք սրիւ
ռեալք աստ և անդ հալածանօք հանդերձ .
յորոց և զբազումս նահատակեաց խտրով
արքայ հայոց՝ հայրն տրդատայ , ըստ գրեւոյ
խորենացւոյն . իսկ առ տրդատաւ յարոյց ուժ
լուսաւորիչ համօրէն տանս հայոց զերիցս ե-
րանելին զգրիգորիոս պարթև՝ ոնց պարդևա-
կան զաւակ կենդանի նշխարաց սբջն թա-
դէոսի և բարձուղիմէոսի , և առաքելական
հոգւով արժանաժառանգ աթոռոյ Եր. առա-
քելոցս :

Վիտա նշխարացն Բարևուղի մէոսի առաքելոյ՝ յա-
տուրս Լարգմանչաց մերոց , ըստ Ճառքնորին :

Յամս յազկերտի փոքու (քա առաջնոյ , և
ոչ երկրորդի՝ որ մեծ կոչի) պարսից արքայի ,
այր ոմն մարութայ անուն (այն է՝ Խրն մարութ
թա եմպս) , ազգաւ ասորի , քրիստոնեայ ճշ-
մարիտ բարեպաշտօն և վկայասէր՝ այր սքան
չելի , առաւել հմուտ և տեղեակ քժատուր
աւետեաց աւետարանին , նախանձաւոր վա-
րուց առաքինութե . որ և արժանի եղեալ
վերին շնորհացն՝ առնել նշանս և արճեատս
'ի վերայ հիւանդաց , և իւրաքանչիւր ցաւոց
շնորհել առողջուի : Սա խնդրեալ յարքայէ
շինեաց քաղաք մարտիրոսաց՝ նփրկերտ կո-
չեցեալ , ոնկ կայ՝ ի պատմութեն իւրում . և
ժողովել հաւաքեաց անդ զնշխարս մարտիւ-
րոսաց , զորս եգիտ 'ի պարսս և յասորիս՝ եր-
կերիւր և ութսուն հազար . (զորմէ տե՛ս 'ի
ն . հատ . երես . 605 . և 616 .) և եդ 'ի
ներքս 'ի քաղաքին յանուն վկայիցն :

Եւ եղև 'ի խնդիր վճ բարթողովոսի առա-
քելոյ հայոց մեծաց , և բազում ցանկութիւն
եւ 'ի հայք . և հասեալ անդ՝ արար աւուրս
երկոտասանս . և զի էին նշխարք սքն 'ի
պահեստի՝ ծածկել 'ի բեմքի անդ , որ յիւր
անուն շինեալ էր եկեղեցին , և ոչ կարէր
համարձակել յայտնի , և ընուլ զփափաքումն
տե՛նչմանն , ապա զաւուրս երկոտասանս ըզ-
ցայգ

ցայի և զցերեկ անսոճաղուք անցուցանէր ,
մեծաւ աշխատութիւն յաղօթս ապաւինեալ՝
երկու ևս ճգնաւոր արամբք որ ընդ իւր . և
ինդրէին 'ի քսէ , զի լոճիցէ աղօթից նոյն , և
յայտնեացէ , և ցուցցէ զտեղին՝ ուր կային
նշխարք սքիզոն , և լցցէ զբարեպաշտութիւն ցան-
կութեան նոյն՝ առանց խռովութեան Եւս Տայոց :
Եւ լոճաւ ինքն աղօթից նոյն . զի զկամս երկիւ
զածաց իւրոց առնէ ինքն , աղօթից նոյն լսէ , և
կեցուցանէ զնոյն :

Եւ զկնի երկոտասան աւուր յանկարծակի
եղև շարժումն 'ի մէջ գիշերի . և պատառե-
ցաւ տեղին՝ յորում կայր գանձ անսոճութեան
ծածկեալ . և լոյսն լի փապար պատառոճա-
ծին արտաքս ելանէր : Եւ երանելին մա-
րութայ մեծաւ երկիւղիւ և ցնծալից ուրա-
խութիւն տարածեալ զնափորտն , և ճգեալ
զձեռն իւր 'ի ներքս ընդ տեղին պատառեալ՝
ժողովեաց զնշխարսն 'ի կապերտն , թողեալ
'ի տեղւոյն մասն ինչ . և նոյն ժամայն ծած-
կեցաւ տեղին իբրև զառաջինն . և ոչ ոք գի-
տաց զիրսն՝ որ եղև՝ ըստ տեսչութեան նոյն :

Եւ ելեալ փութանակի 'ի քաղաքէն 'ի մէջ
գիշերի , և հրեշտակ նոյն առաջնորդեալ նմա
իբրև յանուրջս՝ 'ի նոյն ժամ միոյ գիշերոյն
եկն 'ի քաղաք իւր ('ի նփրկերտ) : Եւ իբ-
րև եմուտ ընդ դուռն քաղաքին , ծագեաց
լոյս , և բուրեաց հոտ անուշուր . և լի եղև
քաղաքն 'ի լուսոյն և յանուշահոտ բուրմա-
նէն . և ընտառեցեալ 'ի քնոյն բազմութիւն
քաղաքին՝ հասին վաղվաղակի ըստ հայեցման

լուսոյն յեկեղեցին . և ստուգեալ վա իրացն
եղելոց , և եթէ որպէս գործեցաւ առաջ-
նորդութի ճանսպարհին յերթալ և 'ի դառ-
նալ նորա , ամենեքեան իբրեւ 'ի մի բերան
փառս 'ի վեր առաքեցին քսի ը հօր և հոգ-
ւոյն՝ այնպիսի բարեաց պարգևողին , և բա-
զումք ընկալան զառողջութի ախտից . և լոյսն
առ փոքր փոքր նոճազեցաւ մինչև 'ի ծագել
արևուն :

Եւ ը դալ արեգականն փութանակի գոր-
ծեցին տապանակ յոսկւոյ , և եդին 'ի ներքս
զնշխարս սբ առաքելոյն . և զտապանակն ե-
դին 'ի մարմարիոն վիմի , զոր փորեցին ըստ
չափոյ պիտոյիցն . և զօրն զայն տօնախմբե-
ցին մեծաւ ցնծութե՝ 'ի դեկտեմբերի , որ
օր տասնևերկու էր ամսոյն (յամի տն իբր
415 , կմ 420), փառաւորելով զսբ երրորդու-
թին . որում փառք , իշխանութի և պատիւ ,
այծմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից .
ամէն :

Եւ որ որչափ և ստոյգ երեւի այս պատմութի
հին , թէ մասն ինչ նշխարաց սբն բարթու-
ղիմէոսի մնաց 'ի հայս 'ի թաքնուե իւրում ,
և մասն ինչ 'ի ձեռն սբն մարութայի հրա-
շապէս բերեչ ամփոփեցաւ 'ի նփրկերտ քա-
ղաքն մարտիրոսաց՝ որ յԹին ծոփաց , նոյն-
չափ և ստոյգ դատելի է՝ թէ այն , որ յետ
դարուց փոխադրեցաւ յարևմուտս , հան-
դերձ տապանակօք այլոց վկայից սքանչելա-
պէս , էր նոյն մասն՝ որ գտաւ 'ի նփրկերտ
առանձին տապանակաւ . և եթէ պատմիչք

յունաց և հռովմայեցւոյ յՅէն հայոց ասէն
լինել և զայս վերջին փոխադրութիւն , ոչ է
սուտ . զի և նսիրկերտ էր 'ի մասին Յին հայ-
ոց . ոնց և յայտ է : Եւ արդ լսել և ըզ-
պատմութիւն այսր փոխադրութեան յարեմուտս :

Փոխադրութիւն Նշխարաց ԲՅՆ Բարեկուշիմեոսի յանա-
պատւապօլիս , 'ի լեպարիս , և 'ի Բէնե-Էնոս , ևս և
'ի հոռվմ :

Իրէ թէոդորոս վերծանօղ յոյն մատենա-
գիր ժամանակակից 'ի վեցերորդ դարու , թէ
անաստաս կայր շինեաց զդարա քաղաք 'ի մի-
ջագետս . որ և յանուն նր անաստասօլիս
կոչեցաւ . * Եւ շինեալ (ասէ) ' տեսանէ 'ի
տեսլեան զբարթողովոս առաքեալ , զի ա-
սէր ' թէ որպէս ինքն յանձին կալու զպահ-
պանութիւն քաղաքին . վոյ առաքեաց , և անդ
եդ զնշխարս նր ॥ . և այս համարի լինել յա-
մի թիւ իւր 510 . զի շինութիւն քաղաքին դնի
յամի 507 . 'ի ժէ ամի թգրութեան անաստա-
սայ :

Եւ պրոկոսիոս գրէ յիւրում ժամանակի 'ի
նմին դարու (Բ . 12 . յղ . շին . յոսոս) , թէ
յուստինիանոս մեծն 'ի կարգի բազմապա-
տիկ շինութեց ' շինեաց 'ի դարա կմ յանաս-
տասօլիս եկեղեցի յանուն նր առաքելոյն
բարթողովոսի . և 'ի պաշարիլ քաղաքին
միանգամ և երկիցս 'ի պարսից ' ազատեցաւ :
Եւ ոնց յայտ է 'ի պատմագրաց զկնի եկե-

լոց 'ի նոյն դար , յետոյ ուրեմն առին պար-
սիկք զդարա 'ի տասներորդ ամի յուստինոսի
փոքու՝ յամի տն 574 . սոյն է ժամանակ կրկին
վրդովման Յին հայոց յաւուրս վարդանայ
մամիկոնէի երկրորդի . որ նշկահեաց զպար-
սիկս , և պատուէցաւ 'ի յունաց : Եւ ահա
յայն աւուրս բազում չարիս գործեցին պար-
սիկք լքէմ քրիստոնէից 'ի սահմանս միջա-
գետաց և հայաստանեայց . և աւերեալ զե-
կեղեցիս՝ ցրուեցին զնշխարս սբօց . և զորոց
ոչն կարացին բանալ զտապանս՝ ընկղմեցին
'ի ջուրս . ի որս և զտապանակ նշխարաց սբօյն
բարթուղիմէոսի և չորից այլ սբօց՝ ուր և դը-
տինն՝ գետրնկէց կոծովընկէց արարին . որք
և սքանչելեօք ելին յարեմուտս . ուպ միօրի-
նակ պատմեն յոյն և լատին մատենագիրք :
'Ի լատինացւոց ժամանակակից գրիչ է սբն
գրիգոր տուրովնեցի եպօս՝ նախ քան զվախ-
ճան վեցերորդ դարու , որ 'ի գիրսն յաղագս
փառաց վկայից (ա. 33) ունի այսպս . * Ետ
անցանելոյ ամաց բազմաց 'ի կատարմանէ
անտի բարթուղիմէոսի առաքելոյ՝ յորժամ
վերստին հալածումն 'ի վր հասանէր քրիս-
տոնէից , և տեսանէին հեթանոսք՝ զի ժողո-
վուրդն նմ խուռն ընթանայ 'ի գերեզման
նր՝ մատուցանելով նմին անդադար աղօթս
և խուռնկս , մոլեգնեալ նախանձու՝ բարձին
զմարմին նորա , որ էր եդեալ 'ի տապանակ
արձձեայ ('ի մէջ քարեղէն տապանի) , և
'ի ծով ընկեցին , ասելով . մի ևս այլ մոլո-
րեցուսցէ զժողովուրդս : Եւ 'ի ձեռն տես

չուած են ինչ ընդհանրեաց գործոց նր՝ կապա-
րեայ տապանն՝ ի տեղւոյն անտի ամբարձեւ
'ի վր ջրոց՝ բերեալ եղև ի կղզին, որ կոչի
լիպարիս, (ը մէջ սիկիլիոյ և նեապոլսոյ .)
և յայտնեցաւ քրիստոնէից՝ զի ժողովեացեն
զնա . և ժողովեալ թաղեցին, և շինեցին ի
վր եկեղեցի մեծ . յորում այժմ յօգնակա-
նութի կարդացեալ յայտնի առնէ զձեռն
տունութի իւր ժողովրդոց բազմապատիկ զօ-
րութիւնք և բարերարութիւնք ॥ :

Այլ ճոխագոյն և պանծագոյն պատմէ զայս
ամ՝ սքն թէոգորոս ըստուղիտ կմ սպուդե-
ցի միայնակեաց յունաց, փայլեալ յուրե-
րորդ դարու, և վախճանեալ ի սկիզբն ին-
ներորդին յամի 826 . ի կարգի ներբողենի
իւրոյ ի սքն բարութեանդիմէոս՝ բանիւքս այսու
քիւք . * Սեծն պետրոս ընդմանն քսի ի
վր ծովու ընթացաւ . և ինծայինն բարթողո-
մէոս նոյնօրինակ տայ զօրուի տապանակին՝
որ կրէր զմարմինն նր, գնալոյ ըդէմ կոհա-
կաց . ով մեծի սքանչելեացս, ով մեծագործ
հրաշիցս . Վանգի խաղաղեալ տապանակին
'ի կողմանցն հայոց՝ ընդ այլ չորից վկայիցն
արկեղաց, որք վն նոյնպէս հրաշագործ գո-
լոյն արկան ը նմա ի ծով, ուր չորեքին սք
ը այնչափ տարածութի ծովու շրջին և յա-
ռաջընթաց լինէին՝ ոնկ այն թէ սպասահար-
կու լինելով առաքելոյն, եկին ի վերջին
սահմանս սիկիլիոյ, ի կղզին լիպարիս ան-
ունեալ . և ի ձեռն յայտնութե ցուցեալ
եղեն սքն աղաթոնի եպիսի տեղւոյն : Ս
լուսաւ

լուսնա զայսպիսի մեծ նշան . սքանչելիք 'ի
սքանչելիս

Եւ յայտնի ամի վր' ոմ պաշտօնեայս գոգցես
զկնի թողոյր առաքելն զոմն 'ի վկայից աստ ,
և զոմն անդ . զպսապիանոս 'ի մեկաս քաղաքն
սիկիլիոյ , և զղուկիանոս 'ի մեսսինա . և զայլ
երկուսն 'ի կաղաքիոյ ցամաքն ուղղէ (հան-
դէպ սիկիլիոյ կմ մեսսինայ) 'ի նեապօլսոյ 'ի
վայր) . Կ' զգրիգոր 'ի քաղաքն գոլուփնա (ռե-
ճիա ասացեալ մօտ 'ի ռեճիօ , կամ 'ի հռե-
գիփն) , և զակակիոս 'ի քաղաքն որ կոչի
սկիլլակէ . (ռամկ . շիլլա կմ սկիլլա) . որպէս
զի մի մի 'ի նոցանէ յիւրաքանչիւր քաղաքի
հովանի լինիցի բնակչաց . որ և մինչև ցայ-
սօր փայլեն շնորհօք նոց :

Իսկ ինքն (բարթողոմէոս) ոմ թագաւոր և
տէր զիւր հանգստարան ընտրեալ՝ զնաց 'ի
քաղաքն (լիբարայ) , յո դէմ եդեալն էր .
որում լառաջ ելին ամենեքին մոմեղինօք և
խնկօք՝ հանդերձ երգովք և ցնծութի : Եւ
ոչ 'ի վեր ելանէր տապանակն . զի ոմանք
ձգէին , այլք լային , կէսք յաղօթս կային .
և նա կայր անշարժելի . բայց 'ի վր եկն
տրտմութե՝ ուրախութի . զի իբրև բազում
լալիւն եղև 'ի ժողովրդեան , ստացօղ եղեն
այնմ՝ զոր գտինն . զի մերձ է տէր ան ամե-
նեանն՝ որ կարդան առ նա :

Եւ որ պատուով բարձել անտի զտապանակն
հանդերձ սք. գանձիւն՝ որ 'ի ծոցնր , հան-
գուցին 'ի տեղւոյ անդ , ուր փութով շինե-
ցաւ սք տաճար նր : Եւ 'ի կատարմանն եղև

և այս նշան երևելի . քանզի լեառն բուռկա-
 նոս (որ և բառկանոս , կամ վուլկանոս) , որ
 գրեթէ կից էր կղզւոյս , և փնասակար լի-
 նէր մերձաքնակ եղելոց՝ (հրաձգութիւն) ,
 յայնժամ աներևոյթ շարժմամբ՝ ի բաց մեկ-
 նեցաւ , որպէս եօթն ասպարիզօք կախեալ ի
 մէջ ծովու . մինչքի՛ մինչև ցօրս ցայս իսկ
 երևի տեսողաց ոպ՝ ի ձև կերպարանաց հրոյ
 փախուցելոյ . (այն է փոքր հրաբուռի լեառն
 վուլկանիկ կոչեցեալ , և թերևս զկնի ան-
 յայտացեալ , որիչ ի մեծ կղզւոյն հերայ
 վուլկանոսի , որ կայր և յառաջնմէ) : Այլ
 թէ քանի՞ և որչափ այնուհետև ներգոր-
 ծեաց հրաշս ի վր՝ նեղելոցն յազգի ազգի
 ցաւոց և ի հիւանդութեց , որք հաւատով
 ի նա ապաւինին , ոչ է մեզ ասել առ երկա-
 րութե ճառիս , և ոչ լսելեաց անհաւատալի
 ունի երևիլ , ունեւով ի միոյ աստի առհա-
 լատչեայ հաւատարմութե և այլոց սքանչե-
 լեացն առհասարակ :

Արդ ուրախ լեր երանելիդ երանելեաց՝ ե-
 րիցս երանեալդ բարթուղիմէ ուրախ
 լեր բաղմօրինակ տենչալի գեղեցկութիւնդ
 հայաստանեայց . ուրախ լեր լիբարեայ ազա-
 տարար՝ և պարծանք պարծանաց երկրպագե-
 լի . ուրախ լեր՝ որ զծով սրբեցեր քաջընթաց
 հետովքդ . ուրախ լեր՝ որ զցամաք ծիրանա-
 զարդեցեր երանգօք անարատ արեանդ . ու-
 րախ լեր՝ որ զօդս լցեր ի հոտ անուշից բուր-
 մամբ սրբութե նմային բանից քոց . ուրախ
 լեր՝ որ յերկինս սլացար , և ի միջակին նմա

հոյլ

հոյլ ակմբիդ գեղեցիկ փայլես 'ի շող անմա,
տոյց փառացն լուսոյ , և յանյագ զոճարձու
թե անանց ցնծութե : Եւտի 'ի մեզ գթա-
սիրաբար նայեսցիս . անտի օրհնեսցես զայ-
նոսիկ՝ ոյք օրհնեն զքեզ ॥ :

() նոյն երկրորդէ պատմութի և յովսէփ ներ-
բողասաց յոյն 'ի նոյն դարս՝ ըստ ոմանց նք
յովսէփ երգաբանն կարծեցեալ , 'ի գովեստ
նք առաքելոյն բարթուղիմեայ արձակ բա-
նիւ . ուր և 'ի բերանոյ լիպարիս կղզւոյն այս-
պէս բարբառի առ առաքեալն մեր . * 'Եւ
որ բազում լուսով ես պայծառացեալ , և
ածայինն այն ելիցն արեւու ճշգրիտ բարե-
կամ , զի՞ եղև՝ զի այսքանդ և այսպիսիդ ի-
ջևանեսցիս յաղքատին իմ մոտս արեւու , 'ի
կողմանց արեւելից խաղացեալ , և լը ծովե-
ղերեայ ծոցս մեզ ցուցեալ : Եւհա արդ մե-
ծատուն եղէ . երբեմն աղքատս գանձ մեծ
այսօր գտի . ոչ ևս եմ այսուհետև ստորին
և քան զհռովմ քաղաք մեծապանծ , որ ունի
իւր բնակիչս զերանելի առաքեալսն զպետ-
րոս և զպօղոս . քանզի և ինձ բնակիչ ստա-
ցայ զբարթողովոս : Եւնդակից ինձ լերուք
կղզիք նմ . քաղաքք նմ՝ որ ընդ տիեզերս՝
ցնծայեք լը իս . 'ի ձեզ յոլովից 'ի սքց ամ-
բարեալ կան նշխարք . ինձ շատ է մինս այս
փոխանակ ամենեցուն : Եւյլ ո՛վ երիցս երա-
նելի և զուգահրեշտակդ առաքել , ո՞ պատ-
մեսցէ լը արժանւոյն զպանծալի պանծալի
գործս քո ॥ . և այլն՝ որ 'ի կարգի :

Եւդ այս սքանչելի փոխադրութի , զոր և այլ
վկայ-

վկայաբանք և մատենադիրք միաբան յիշատակեն , եղև յամի տն իբր 580 . և մնաց մարմին սք առաքելոյն անդ 'ի լիպարիս աւելի քան զերկերիւր ամ . և ապա փոխադրեցաւ 'ի բենեւենտ . զորմէ այսպէս գրէ ժամանակակիցն սք բերթարիոս աբբայ կա սինեան վանաց , կամ սնաստաս գրապետ հռովմայ՝ զկնի ճառին թէոդորոսի նախանշանակելոյ . *

() այսոսիկ յաղագս երանելոյն բարթուղիմէի գովութեց , և յաղագս հրաշալի գալստեան նր 'ի լիպարիս՝ հաւատարիմ պատմութե բացադրեաց թէոդորոս՝ նշանաւոր համբաւով սրբուն և քհնյական պատուով : Այլ թէ յինչ առթէ , կմ որով կարգաւ փոխադրեցաւ 'ի կղզւոյ անտի 'ի բենեւենտ , ոյր վասն կատարի տօնախմբութին՝ որ յաւուր յայսմիկ , ժամ է ասել աստանօր :

Արդ մինչդեռ 'ի լիպարիսեան կղզւոջ անդ հանգչէր մարմին նորին երանելի առաքելոյն բարթուղիմէոսի մինչև ցամն մարդեղուն տն 838 , յարձակեալ սարակինոսաց 'ի վերայ կղզւոյն՝ յաւարի առին զայն , և վեր 'ի վայր արարին . և խորտակեալ զգերեզման երանելոյն բարթուղիմէայ՝ ցրոճեցին զուկերս նր այսր անդր : Ասկ և իսկ յետ մեկնելոյ նց՝ երևեցաւ առաքեալն քմի 'ի տեւլեան ումեմն յոյն միայնակեցի , որ պահապան լեալ էր եկեղեցւոյն , և ասէ ցնա . արի և ժողովեա՛ զուսկերս իմ զցրոճեալս : Ասեա պիտնի . և առ 'ի մէ՞ իցէ զուսկերսդ ժողովել , կմ

կամ պատիւ ինչ քեզ առնել, ուր դու թողեր
զմեզ և զժողովուրդս զայս 'ի ձեռս հեթա-
նոսաց՝ ջնջել զմեզ, և ոչ հասեր մեզ 'ի թի-
կունս օգնականութե :

Իսկ նա ասէ . Ըյերկար ամաց ընթացս ա-
ղաչեցի զնձ վն ժողովրդեանս այսորիկ . և
իմովս աղօթիւք շնորհեաց դոցա նձ՝ զի ան-
երկեան կացին մնացին ցայդ վայր . այլ քզի
բազմացան չարիք նց, և յաճախեաց յոյժ աւ-
նօրէնութի, այնուհետե 'ի զուր եղեն աղա-
չանք իմ . և այնպէս 'ի վր եհաս կորուստ ա-
պականութե : Եւ զու արի և ժողովեա՛ զու-
կերս իմ, և ամփոփեա՛ ուր քեզ պատուի-
րեմ :

Եւ միայնակեացն . և զիարդ կարացից
գտանել զնձ, զի ոչ գիտեմ ո՛ւր ցրո՛ւնեալ ի-
ցեն : Եւ նա առաքեալն . գիշերի երթ 'ի
հաւաքել զնձ . և ո՛ւր ուրեք տեսանիցես ինչ
հրափայլ, բարձ զայն՝ զի յոսկերաց իմոց է :
Եւ նր յարուցեալ վաղվաղակի՝ գնաց 'ի տե-
ղին, և եգիտ զնոսին՝ ը ասելոյ առաքելոյն,
և ժողովեաց առանց երկո՛ւնաւոյ, և հա-
ւաքեալ յանօթ ինչ՝ թաքոյց . և թողեալ
անդ զընկեր իւր՝ գնաց :

Եւ եղև 'ի դալ անդր նաւուց լոնգորար-
տացւոց՝ որք զհետ էին սարակինոսաց, ա-
ռին զկրօնաւորն՝ որ անդ գտաւ, և զմարմին
սք առաքելոյն, և մեկնեցան անտի : Ի վր
հասին սարակինոսք, և 'ի մէջ առին զնաւն՝
որ բարձեչ տանէր զսք մարմին առաքելոյն,
մինչև չմնալոյ յուսոյ ազատութե : Եւ ասա
յան .

յանկարծակի խաւար թանձրամած պատէր
զնաւս սարակինոսաց, և ոչ գիտէին՝ թէ յո՛
երթիցեն. և այնպէս աղատեցաւ նաւն այն. և
այլ մինչդեռ եին՝ ի վր ծովու, զոմն՝ ի նաւ
ւալարաց անտի՝ որ վշտացել էր ի ծանր հիւ
ւանդութիւն, առողջացոյց նոր աղօթիւք առա
քելոյն: Եւ ելել է ի ցամաք՝ ածին նմ պատ
ռնով զսբ մարմին առաքելոյն նայ ի բենե
ւենտ, և հանգուցին ի խորանի՝ յամի ի մար
դեղութիւն անտի նոն ութ հարիւրորդի երես
ներորդի իններորդի, որ օր քսան և հինգ էր
ամսեանն հոկտեմբերի:

() նոյն պատմութիւն աւանդեն և այլ բազում
յիշատակագիրք բենեւենտացւոց, և այլք ի
մատենագրաց. և այս եղև ասեն սատարու
թք սիկարտոսի իշխանին բենեւենտու, և
ուռսոսի եպիսի տեղւոյն: () նոյն աւանդէ և
նիկետաս յոյն պաղպագոնացի: Եւ եդան
զառաջինն Նշխարք սբ առաքելոյն ի մայր
եկեղեցին սբ նծածնի. ուր շինեցաւ առան
ձին մատուռն յանուն սբյն բարթուղիմէոսի.
և յայնմ հետէ գրեցաւ առաքեալն պաշտ
պան բենեւենտու ը սբյն գենարիոսի վկայի՝
եպիսի այնր քաղաքի: Եւ ի յաջորդ դարու՝
յամի 969. յովհաննէս Ժգերորդ՝ հռովմայ
հայրապետ ի Ժողովի իւրում ամբարձ զեպան
բենեւենտու ի պատիւ արքեպիսուէ, ասե
լով ի կոնդակին. * վս զի սբ աթոռ է, ուր
հանգչի մարմին երանելոյն բարթուղիմէո
սի առաքելոյ: Եւ ի բենեւենտեան Ժա
մագիրս եդաւ այս բան պանծալի առ սբն
բար

բարձրագիշտի . * Հայաստանի քաղաքի
զփառս քո . լիպարիս զսքանչելիս . բենե-
ւենատ զգոյութիւնս քո՝ ո՛վ երանելիդ բար-
ձրագիշտ . և ամ արարածք զշնորհս քո ॥ . զի
յամ տեղիս ցուցուն զօրութիք սք առաքե-
լոյն :

Իսկ յամի 1338 . շինեցաւ հոյակապ եկեղե-
ցի յանուն բարձրագիշտայ 'ի բենեւենատ՝
առննթեր մայր եկեղեցւոյ . և անդր փոխա-
դրեցան նշխարք նր՝ կրկին տապանաւ , որ
ագուցել 'ի մէջ իրերաց՝ պղնձի և քարեղէն :
Եւ 'ի քայքայիլ տաճարին 'ի շարժմանէ յամի
1688 , վերստին շինեցաւ . և անդ 'ի նոր ե-
կեղեցին եղաւ մարմին սքյն յամի 1698 ,
հանդերձ քննուք ժողովոյ բազմունե եպսաց՝
աւելի քան զքսան և չորից . որոց գլուխ էր
ուրսինոս կարդինալ՝ արքեպս բենեւենատու .
որ և 'ի կոնդակի իւրում ընդարձակ պատմէ
զայս ամ : Եւ այլք 'ի Ժմկակից արանց գրեն ,
թէ նա ինքն ուրսինոս ետես զլոյս հրաշալի
'ի վր՝ նշխարաց սք առաքելոյն ը կամին բա-
նալ զտապանն , և թոճել զոսկերս նր . զորս
և որոշել ը մանր և ը խոշոր և ը փոշիացել
մասունս՝ հանդերձ ծովային աւազովք և թե
փովք կամ փշովք ձկանց , ամփոփեաց յայլե-
այլ անօթս . և զգլխաւոր մասունս զետե-
ղեաց 'ի տապանակին :

Եւ և աւանդութի ոմանց 'ի հառովմայեց-
ւոց ընդ բարոնիոսի , թէ յամի 1780 ,
կամ 1000 , ռթոն կայսր 'ի բենեւենատոյ 'ի
հառովմ փոխադրեալիցէ զմարմին սքյն բար-
ձր

Թուղիմէոսի . զոր բաղումք ջանացան ը ուր-
սինոսի 'ի գերեւ հանել . և արդարեւ կան կոն-
գակք հայրապետաց հռովմայ յետ այնորիկ
յամի 1048 , և 1058 , և 1337 , լիա , յորս տա-
կաւին յիշատակի մարմին առաքելոյն լինել
'ի բենեւենտ . վրայ և սբն անտոնիոս եմպ
փլորենտիոյ քաջ գիտակ այսմ անլուծանե-
լի խնդրոյ , այսեմպ ասէ (պատմ. հասն. Թ. Գր. 6.
42. 12) . * Հասարակօրէն մարմին նր հա-
մարեալ լինի գող 'ի բենեւենտ . Թէպէտեւ
հռովմայեցիք ասեն զայն առ իւրեանս ու-
նել ॥ :

() Ի՞նչ ապա պարտ է ասել զայլեայլ Նշխա-
րաց սբօն բարթուղիմեայ , որք կան ը վկայե-
լոյ և այլոց 'ի հայաստան , 'ի յունաստան , յի-
տալիա , 'ի գերմանիա , 'ի բեղգիոն , 'ի սալա-
նիա և յանգղիա . և այն զի՝ զաջն կամ զբա-
ղուն ասեն ունել ոչ սակաւք : Նայտ է Թէ
նախ զմանր մասունս իբրեւ սմբողջ Նշխարա
նշանակեն ամենեքին՝ ը որում են եղել յե-
րեւելի անօթս պատուականս 'ի ձեւ աջոյ լիա :
Եւ երկրորդ՝ շփոթեն բնմք զհամանուն սբն
բարթուղիմէոս անուանելս . յորս յետ սբն
բարթուղիմէոսի առաքելոյ հայոց՝ քաջա-
յայտ է և սբ բարթուղիմէոս աշակերտ՝ մի
յեօթանասնից . որ էր գործակից և չարչա-
րակից սբն փիլիպպոսի առաքելոյ 'ի յերա-
պօլիս . և զի սա ևս պարզապէս առաքեալ
կոչի ոմ զայլ աշակերտս , նմին իրի մեծ մասն
մատենագրաց շփոթէ ոչ միայն զնշխարա ,
այլև զվարս նր ը մեծին բարթուղիմէոսի .
ոմպ

ոնց տեսցի և 'ի ծանօթութիս :

Ինդ նշխարս սքն բարթութուղիմէոսի առաքելոյ համարել պարտ է և զօրինակն մատթէոսեան աւետարանի , զոր եթող նա 'ի հընդիկս . ուր և յետ ժամանակաց երթել (յամի տն իբր 185) պանտենոս իմաստասէր և քարոզ բանին՝ եգիտ անդ . ոնց պատմէ եւսեբի . (պարմ. էէեդ. Է. 10.) և այլք ը նմա : Եւ աստի առեալ արդեօք հին աղանդաւորաց՝ իշխեցին հանել սուտ աւետարան նաև յանուն բարթութեայ՝ ը յիշելոյ հերոնիմոսի ('ի յառաջաք . Ռէն . Տաթի) : Իսկ 'ի գիրս դիօնեսիոսի արիսպագացւոյ կայ նշան , թէ գոյին երբեմն և հարադատ գրուածք ինչ առաքելոյն . քզի գրէ 'ի խորհրդական անձաբանուն այսպէս . * Ի պաքէն այսպէս ասէ անձայինն բարթութեայ . և շատ գոլ զանձաբանունին , և նունազ . և զաւետարանն՝ ընդարձակ և մեծ , միանգամայն և հակիրճ ॥ : Եւր գրէ սքն մաքսիմոս , թէ * Իշանակեալ և աստուստ , թէ այսոքիկ են անկեղծութիւն անձային շարագրութիւն մեծին դիօնեսիոսի . զի որ յառաջին բանսն զմանց կենակից եղելոց ը առաքելս յիշատակ արար պիտոյից , այժմ նմանապէս զանձայնոյն բարթութեայոսի 'ի մէջ ածէ զպէտս . ոնց յայտ առնէ ասէդ . զի թէ անգիր էր ուսուցեալ , ասացեալ էր արդեօք , ասէր ॥ :

Սոյ և նիկեոս պափղագոնացի գրէ 'ի ներբողեանն իւր առ սքն բարթութեայոս . * Իեցցեն այրդ երանելի , մեծագործ և սքանչել .

չէլի, որ ուսուցեր մեծ և փոքր, լաւարձակ և
 անձուկ գող զփրկական աւետարանն : Ս'եծ,
 զի գեր 'ի վերոյ է քան զամ միտս և զհան-
 ճար բանաւորաց . և փոքր, զի բազմօք զի-
 ջեալ 'ի փառաց անտի իւրոց՝ որ ք զերկինս
 է բարձրագոյն, պատկանեցոյց զանձն 'ի խո-
 նորհուրի և 'ի նմանութի երկրածնաց : Այամ,
 մեծ վս մեծվայելչութեան, և փոքր վս
 յետին նուաաստութե մարդկայինս բնութե .
 որոց նոր խառնումն և զօգումն կացուցանէ
 զաւետարանին զբովանդակութի : Ս'իանգա-
 մայն և լաւարձակ, վս զի զարձակածաւալ և
 զանբաւ խորութի յինքն փակէ զհանձարոյ
 և զխմաստութե 'ի խորհուրդս գաղտնիս . իսկ
 անձուկ, զի զհամառօտն և զհակիրճն պա-
 րունակեալ աւանդէ քան զայ : Այնդա և ու-
 ընիս լեր գերապայծառք բարձրագիմէ, որ
 գիացեալից այ, և արքունի զարդարեչ պատ-
 ունով . քանզի աթոռ քեզ պատրաստեալ է
 յերկինս առ փառաց թգրին քսի, յորում
 նստցիս լ ծերս բանին՝ լ նախկին հետեօղս
 քսի, դատել զիմէլ, որսէս և ունի անձայինն
 խոստումն յաւիտենիցն ճշմարտութե ॥ :

XX

Ծ ԱՆ Օ Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք :

(1) **Ն**աստատուէ՞ ունիմք և ստուգուէ՞ 'ի ճառընտրի մերում զվկայաբանութի նք առաքելոյն մերոյ բարթուղիմէոսի՝ քան զայլ նմ վկայագիրս այլոց ազգաց . որք բազմօք անմիաբան են յինքեանս , այլ յերկուս գլխաւոր իրս միաբանին ը մեզ . նախ՝ թէ բարթուղիմէոս զառաջինն դնաց քարոզութի մինչև 'ի հնգիկս ը թովմայի . և երկրորդ՝ թէ յետ չըջելոյ յարևելս ը բազում տեղիս՝ եկն 'ի հայաստան Տ , և 'ի հայս կատարեցաւ և թաղեցաւ . այլ թէ որպէս , ոչինչ աւանդեն ստուգուութի , և կարօտին մերումս վկայաբանութի : Եւ զայս ասցուք իմանալ յընթացից քննութե բոլլանդեան առն յովհաննու ստիլտինգայ , որ բազմօք աշխատասիրեաց յայսմ մասին , զառաջին երեխայրիս վաստակոց իւրոց ընծայելով 'ի սրատիւ սբոյն բարթուղիմէոսի : Եւ այս կարգ է երկարապատումքննութեց նր :

Սկիզբն առնէ 'ի խնդրոյ անտի , թէ բարթուղիմէոս է մականունն նաթանայէլի , և նոյն ընդ նմա . և առ այս պնդէ նախ , թէ նաթանայէլ էր մի յերկոտասանից . զի թէպէտև օգոստինոս և մեծն գրիգոր չընդունին զայդ , բայց այլք 'ի հարց լինին ձայնակից . և երկդ՝ թէ ոչ այնչափ սիմոն կանանացին է նաթանայէլ , ում յոյնք հնրկօրէն կարծեն (դույաւէլ և զհայս) , որչափ բարթուղիմէոս . և զայս հաստատէ եթէ՛ բանաւոր պատճառօք , և եթէ վկայութի ասորւոց և քաղդէացւոց (ը որս խառնէ և զհայս) . 'ի նոյն միտս է և 'ի յունաց նիկեաա : Այսոքիկ մեզ ընդունելի . բայց ոչ ունիմք հաւաստիս 'ի գրոց մերոց :

Ապա մերժէ իրաւամբք զառասպելեալ կարծիս ոմանց յասորւոց՝ յանուն սուտ դամասկացւոյն , ում թէ բարթուղիմէոս իցէ ազգաւ ասորի և թգրապն . թերևս 'ի դիտոց առեալ , ստուգաբանելով զբարթողոմէոսն որդի պտղոմէոսեանց թգրաց եգիպտացւոց : Լո՛ւր զառասպելն զարդարեալ ևս քան զևս ը յառաջբերելոյ պէտ

պետրոսի նատաղեայ . * Գրի 'ի պատմութե իմիք , թէ
 ,, պէտե յանյայտից կարգի , թէ յորժամ պատանեակ էր
 ,, բարթողոմէոս՝ եղբօրորդի անորդի թգրին ասորւոց ,
 ,, լոճեալ վն վգպուէ և սքանչելեաց քնի՝ որ 'ի հրէաս
 ,, տան , առաքեաց առ նա ասել՝ թէ սիրով աշակերտ
 ,, տէի քեզ , եթէ շնորհ մի շնորհեսցես ինձ . քանզի
 ,, լոճաւ՝ թէ աշակերտք նր աղքատք էին և դձուճ հան
 ,, դերձիւք շրջէին . վնյ ասէր , եթէ թողուցուս ինձ
 ,, ծիրանազգեաց մնալ միշտ՝ 'ի պատիւ արքունի շքոյս ,
 ,, հետեօղ քո եղէց յամ՝ 'ի կեանս իմ : Եւ քն ներեաց
 ,, նմա զինդրելին . միայն ասաց՝ ասել պատգամաւորին
 ,, յիւրմէ կողմանէ ցբարթողոմէոս , թէ որ չառնու
 ,, յանձն 'ի բաց դնել զքղամիդն արտաքին , հանդեր
 ,, ձեալ է վն սիրոյ իմոյ՝ 'ի բաց հանել յանձնէ զբնաւո
 ,, րականն հանդերձ , քն զմորթ մարմնոյ իւրոյ : Եւ այս
 ,, պէս քն ընկալաւ զբարթողոմէոս յառաքելութի . և
 ,, նա միշտ պահեաց զծիրանազգեստ ձև յանձին || :
 Թող զյաւելոճածն այլոց , թէ 'ի պատճառս նր եղև
 հակառակուի յընթրիս , եթէ ո՞ր 'ի նոցանէ լինիցի մեծ :
 Արդ 'ի հերքել ստիլտինգայ զյայտնի առասպելք՝ ոչ
 'ի միտ առնու , թէ նաև հիմն առասպելացդ հաստա
 տեալ է յերկուս անստոյգ աւանդս . առաջինն է սովո
 րական առ յոյնս և առ լատինս յետինս , թէ քերթեալ
 իցէ մորթ սէյն բարթուղիմէոսի . զոր ոչ ճանաչէ ճա
 ւընտիրն մեր . և երևի առեալ կամ՝ 'ի հարոճածոց սէյն ,
 որով թերևս հերձոտեցաւ մարմինն , կամ՝ 'ի բժշկելոյ
 նր զհապարապետն՝ յորմէ անկաւ մորթն օղջոյն իբրև
 զկեղև ծառոյ : Եւ երկդն է աւանդն անբունելի՝ որ
 կայ յանհարազատ պատմութե արդիասայ , թէ բարթո
 ղոմէոս էր ծիրանազգեաց . ուն տեսցի զկնի . զոր և ոչ
 ստիլտինգ ընդունի :

Իրաւամբք յերկբայս թողու քննիչն և զայն բան հռու
 բերդոսի , զոր կարէր կոչել և մտացածին . քն թէ որով
 հետև բարթողոմէոս մարթի թարգմանիլ ասորերէն՝
 որդի ջրհանի , իսկ նաթանայէլ՝ է եբրայեցերէն պար
 դև ւոյ , գուցէ նաթանայէլն բարթողոմէոս կոչեցեալ
 իցէ՝ յորժամ տրն զջուրն 'ի գինի փոխարկեաց 'ի հար
 սանիս կանայ գալիլեացւոց : Առաւել հաւանական է
 քան զայս՝ կարծիք սէյն եպիփանու , զոր չկամի ընդ

գունել ստիլտինդ, թէ նախանայել էր մի յաշակերտաց գնացելոց յեմմաւուս՝ ցոյններ կոչուլայ :

Մատուցեալ այնուհետեւ քննիչն՝ ի բուն խնդրելին մեր վն վիճակի քարոզուէ բարթուղիմէի առաքելոյն՝ քաջ հաստատէ նախ միաբան ը գրելոցս առ մեզ, թէ գնաց մինչեւ ի բուն հնդիկս . և թէ սխալեն՝ ոյք գնեն, թէ միայն ի հնդիկս եթէովպիոյ կմ երջանիկ արաբիոյ երթեալ իցէ : Բայց անդէն և ինքն ստիլտինդ սխալէ ը նոսին, որք կարծեն՝ թէ առաքեալն բարթողոմէոս եկեալ իցէ ընդ փիլիպպոսի առաքելոյ իյերապօլիս, և անդ ի խաչ ելեալ, և թաղաւալ ի խաչէ . և արդարեւ յայս սխալանս են բազումք իյոյն և ի լատին մատենագրաց հնոց և նորոց . վն զի խառնեն զբարթուղիմէոս աշակերտ՝ զմի յեթեանասնից, ը բարթուղիմէոսի առաքելոյ՝ միոյն յերկոտասանից . վասն զի առ նախնիս երկոքին ևս առաքեալ կոչին անխտիր . ուր ճառքնտիրք մեր գեղեցիկ որոշեն զերկոսեան . որպս յայտ է ի վարուց փիլիպպոսի առաքելոյ, իսկ յայսմաւուրքն՝ է զի որոշէ զերկոսեան, և է՝ զի շփոթէ :

Գայ այնուհետեւ ստիլտինդ ի հաստատել զգալուստ և զկատարումն առաքելոյն բարթուղիմէոսի ի հայս . և իբրեւ ծարաւի յարձակեալ ի տեղեկուի պատմութեւ և աւանգուէ բնիկ ազգին հայոց՝ գտեալ է զերկուս ազգիւրս զարմանալիս, որք հաղիւ շլթ մի ունին ջրոյ յայսմ մասին, ցոյն են կղէմէս գալանոս, և յովսէփ սիմոն ասսեման : ի գալանոսէ իմանայ զայն ևեթ, թէ հայք առաքեալ իւրեանց ճանաչեն զբարթուղիմէոս . բայց թէ որպէս և որով հիմամբ, ոչ գալանոս ուսոյց, և ոչ ստիլտինդ ուսաւ : Իսկ յասսեմանայ լոճեալ, թէ ասորի և քաղդէացի և նեստորական գրիչք միաբան աւանդեն զշրջիլ առաքելոյն քարոզութիւն ի միջագետս, ի հայս, յասորեստան և ի պարսս, իսպտայ՝ ասելով, թէ ահա զխնդրելին մեր հաստատեն * հայ մատենագիրք, յառաջ բերեալք յասսեմանայ || . և կրկին սխալանօք երկրորդէ, թէ այսպէս գրէ և * ամրոս հայ || . որ ոչ է հայ, այլ նաստուռի . ուն և այլքն՝ ասորի, կամ քիլտանի :

Աստի իմանաս, թէ որչափ կարօտ էր քննիչն հարազատ պատմագրաց հայոց և ճառքնտիրին մերում . և զայս

կարօտութի իւր քաջ ևս յայտ առնէ այնու, զի 'ի վր
բերէ, թէ ոչ բարւոյք արարին ուսուցարդ, ագոյն,
փլորոս, որք համարեցան զբարթուղիմէոս 'ի հնգիկս
նահատակեալ. ուն և փլորենտինիոս՝ է՛ զի 'ի հնգիկս
ասաց, և է՛ զի 'ի պարսս. վասն զի ասէ, * Յոլովագոյն
,, հեղինակք զմեծն հայս ասեն պայծառացեալ մահ,
,, ուսմբ առաքելոյն. որոց ձայնակցին և վկայագիրն
,, և ժամագիրքն հռովմէական || : Եթէ շատանայր այ
սու, բարւոյք առնէր. բայց քանզի յառաւելն միտ յան
գէտս՝ զհետ երթալով անգիտագոյն առաջնորդի, սխա
լէ՛ գրելով այսպէս :

* Առ 'ի չերկարել զբանս՝ մի առ մի կոչելով զհեղի
,, նակս (վն կատարման բարթուղիմեայ 'ի հայս), Եգից
,, զբանս տիլլեմոնտի, որոյ կարծիքն ինձ հաճոյ թուի.
,, Ամ նոր մատենագիրք յունաց և լատինացւոց միա
,, ձայն ասեն, թէ մարտիրոսացաւ 'ի քաղաքն ալբանայ
,, կամ ալբանուպօլիս ասացեալ, և երբեմն վրիպակաւ
,, ուրբանուպօլիս գրեալ, զոր դնեն լինել 'ի մեծն կմ
,, 'ի հնգկային հայաստան, ը կոչելոյ իւրեանց : Կար
,, ծեմ, թէ գուցէ ալբանա քաղաքն իցէ՛ որ յալբանիա
,, (յն յաղոճանս), յեզր կասպից ծովու, որ սահմանա
,, կից է հայաստան Յի" : Հաճոյ է ինձ ասեմ այս կար
,, ծիք (զոր և սէսպէս մակաբերուիք յերկարէ
ստիլտինգ. և յարէ) . Բայց թէ ոք զլաւագոյնս նշա
,, նակեացէ, ուսանել մանաւանդ աստ կամիմ, քան ու
,, սուցանել : Իսկ զոր գրէ նիկեփորոս կալլիստոս .
,, Գիւր + Բ . Գլ . 10 . թէ նահատակեալ իցէ յուրբանու
,, պօլիս 'ի կիլիկիա, միոյ առն է բան . և չիք նք այն
,, չափ հեղինակութի, զի պարտ իցէ մեզ յամենալ 'ի
,, նմին || :

Արդ քանզի խոնարհուիք՝ զճմարտութե՛ն ուսանել քան
ուսուցանել կամեցաւ քաջն ստիլտինգ, այսպէս ուղ
ղագրելի են ասացեալքն 'ի նմանէ և 'ի տիլլեմոնտայ :
'Նախ՝ ոչ է սխալագրուի առ նն, որք ուրբանուպօլիս
գրեն, այլ առ նն՝ որք ալբանուպօլիս գրեցին, ուն և
Յն . բս . ալառնուպօլիս : Քանզի ուն տեսաք, խորե
նացին 'ի թղթ. առ սահակ արծր . գրեաց . * կատարե
,, ցաւ յուրբանոս քաղաքի, 'ի բարմ անուանեալ տեղ
,, ւոջն յանուն առաքելոյն || : Նոյնպէս պարտ է իմա

Նալ զընթերցողն ճառընտրի յուրեանոս , քոյրքա-
նոս . և զխորեն . 'ի պատմ . Բ . 34 . * Վ ի ճակեցաւ հայոց
, և բարդողիմէոս առաքեալ , որ և կատարեցաւ առ
, մեզ յուրքանոս (կմ յարեբոնոս կմ յարեբանոս) քա-
, զաքի || : Նոյնպէս և նիկեոսայոյն գրէ . * 'ի քաղա-
, քի միում հայոց մեծաց , զոր ուրբանուպօղիս կոչեն || :
Երկդ՝ ալքանն կամ ալքանուպօղիսն է վրիպակ , ոչ 'ի
տեղի անունն աղոճանք , այլ փոխանակ գրելոյ՝ աղ-
բակ . և զի կայ աղբակ մեծ , և աղբակ փոքր , բարեղք
դնի 'ի Հ . փոքրն աղբակ , որ առաւել մերձ է 'ի հոգւոց
վանս՝ ուր եկն առաքեալն ը խորենաղւոյն , և ը նմին
մերձենայ նաև 'ի միջագետս՝ կմ 'ի մծբին , ուր նստէր
սանատրուկ արքայ հայոց նահատակիչ սբէյն . ուստի ա-
ռեալ է և սխալանքն նիկեփորայ՝ որ դնէ 'ի կլկիկիա
զուրբանուպօղիս : Այսոցիկ նպաստէ և պատմութի
գիւտի նշխարաց առաքելոյն . զի սբն մարութոյ 'ի
նիքկերտոյ դիւրաւ կարէր անցանել 'ի մծբին , կմ ան-
տի նաև յաղբակ փոքր , քան թէ յաղոճանս . և անաս-
տաս կայսր դիւրաւ կարէր բերել տալ 'ի դարա կամ
յանաստասուպօղիս միջագետաց զնոյն նշխարս 'ի նիքր-

կերտոյ , կմ զայլ մասն 'ի հայաստանէ :

Եւ զի այսոքիկ այսպէս , ընդ վայր ճգնի այնուհետև
ստիլտինգ յերկարել զքննութիս իւր առանց տեղեկու-
թե պատմութի հայոց՝ թէ յումմէ և ո՞րպէս նահատա-
կեցաւ առաքեալն բարթողիմէոս . և որ մեծն է , բե-
րէ վկայութիս 'ի յոյն և 'ի լատին օրինակագրաց՝ ըու-
նելով զնս , և մերժէ ուն առասպել զաղբիւրն նոյ զաբ-
դիաս , ուն և է իսկ կամ մերժելի և կմ ուղղագրելի .
ուն և ըուների կարծեցեալ մատենագիրք՝ փոքր մի ո-
ղորկելով զաբդեան պատմութի՝ հետեին նմին . այլ
ժամ է տեսանել նախ զառաջնորդն , և ապա զհետևողս
նորս :

Արդ ծանիր , զի ստիլտինգ ոչ դտեալ ուրեք առ ու-
մեք զհարազատ վարս սբէյն բարթողիմէայ՝ հարկի 'ի
մէջ առնուլ զանհարազատն . այն է դործ ընծայեալ
կեղծ անունն արդիայ ումեմն սուաջին եմպին բաբե-
լոնի՝ յառաքելոց անտի ձեռնագրելոյ . զորոյ զգործն
յերբայականէ 'ի յոյն թարգմանեալ իցէ եւտրոպիոս
աշակերտ նր , կմ յուլիոս ափրիկանոս . և այն վն ժք

առաքելոց ուրոյն ուրոյն : Եւ ահա զգրեալսն վն բարձր
 թուղիմեայ տակ ստիլտինգ ամբողջ, եդեալ խորա-
 դիր այսպիսի . * Գործ առասպելայօդ՝ յանուն սուտ
 ,, աբգիայ բաբելոնացւոյ || . զոր և մեզ հարկ է քաղել
 աստանօր :

Քաղաւած անհարապ լարուց Բաբելոնիմեոսի :

* **Ն**դեաց Յ երրեակ ասի լինել 'ի պատմագրաց .
 ,, առաջինն՝ որ յեթեովպիա ձգի . երկրորդն՝ որ 'ի
 ,, մարս . երրորդն՝ որ եզր առնէ , 'ի միոյ կողմանէ ու
 ,, նելով զերկիրն խաւարի , և 'ի միւսմէ զովկիանոս
 ,, ծով . Արդ յայս Յ հնդեաց եկեալ առաքեալն բարձր
 ,, թողոմէոս՝ եմուտ 'ի մեհեանն , յորում էր կուռք աս
 ,, տարովթ անուն . և ուն օտարական անդ կալաւ զքնաւ
 ,, կուծի || : Եւ էր ասէ բունեալ 'ի բագնի անդ դէ
 որ հարկանէր զմարդիկ պէսպէս ցաւօք , և տայր պատ-
 դամս՝ զի եկեացեն 'ի զոհել , և ինքն խոստանայր բժշ-
 կել . այլ 'ի գալ բարթուղիմեայ՝ պապանձեցաւ դէն ,
 և ոչ կարէր տալ պիսնի , կամ բուժել զհարուածեալս
 յիւրմէ . վն չոքան մարդիկն յայլ քաղաք , և հարցին
 զկուռքն բերլթ կոչեցեալ , թէ ընդէր լռեաց աստա-
 րովթ . և նա ասէ . բարթուղիմէոս առաքեալն կա-
 պեաց զնա . զի ինքն է բարեկամ ւնյ ամենակալի , և ե-
 կեալ է այսր 'ի բառնալ զդիս : Ասեն . և ո՛ր գտցուք
 զայրն : Եւ նա ասէ . է սեահեր և գանգուր , սպիտակ
 մարմնով , մեծակն , ունչք ուղղաձիւք , երկայնամօրուս՝
 ալեխառն , միջահասակ , կողոբաւոր , ծիրանազգեաց ,
 սպիտակ կրկնոցաւ՝ ընդ ամ անկիւնս ունելով գոհարս
 ծիրանիս . որ 'ի ինչ ամաց հետէ զգեցեալ ունի զայն
 հանդերձս , և ոչ աղտեղանան և ոչ հնանան . նոյնպէս
 և սանդալք ոտիցն անհնանալի : Հարիւրիցս ծունր
 կրկնէ 'ի տունէ , և հարիւրիցս 'ի գիշերի յաղօթս կայ
 առ ձօն . և ձայն նր զօրաւոր իբրեւ զփողոյ : Հրեշտակք
 ւնյ են միշտ առ նմա , որ ոչ թողուն նմա քաղցնուլ կմ
 ծարաւիլ . ւնյ կանխապէտ է , և ւնյ լեզունաց գիտակ .
 և 'ի խնդրել ձեր զնա՝ եթէ կամի՝ ցուցանէ զանձն ,
 ապա թէ ոչ՝ գտանել զնա ոչ կարէք . այլ աղաչեմ զձեզ ,
 եթէ

եթէ գտնուի զնա՝ խնդրեալիք վն իմ, զի մի զնոյն անցս
անցուցեն ը իս հրեշտակք նր, զոր անցուցին ը աս-
տուծով թ :

Ապա խնդրեցին զնա զաւուրս երկու, և ոչ գտին .
մինչև յաղաղակել ստեւտիոսի աշխատի, այրեն զիս
աղօթք քո առաքեալդ ան բարթուղիմէոս, յայտնի եղև
ամենեցուն : Լուաւ թգր քաղաքին և գաւառին պո-
ղիւմիոս, որոյ դուստրն էր լուսնոտ . կոչեաց զբար-
թուղիմէոս, և նա բժշկեաց զաղջիկն . յայնժամ ետ
թգրն բառնալ յուղտս ոսկի և արծաթ, տկանս պատ-
ռեալանս և պատմութեանս, տանել 'ի բնակուածի սբյն .
և ոչ գտին զնա : Այլ 'ի գիշերի եկն եկաց առաքեալն
գրօքն փակելովք 'ի սենեակն արքունի . և ասէ . ոչ
խնդրեմ զմարմնաւոր գանձս, այլ ծանիր զճշմարտու-
թիւն . և սկսաւ քարոզել նմա՝ սկսեալ 'ի կուսական ծնն-
դենէ (որ գրի յերկար) . ը նմին և զփորձիլն յնի 'ի
սատանայէ (երկայնագոյն բանիւք . ուր և մամնայն
ձեանայ ոմ դև անձնաւոր փորձիչ . և այլ ձեք խօսից
կարօտք քննուե կրիտիսաց) . և ապա ծանոյց զպատ-
րանս կուոց, և զկապիլն դիւնին աստարովթայ յիւրմէ .
և եթէ կամիս ասէ, տաց նմա խոստովանել զտկարուի
և զչարութի իւր առաջիւք : Եւ թգրն ասէ . ը առա-
ւօտն եկից և ես 'ի ժամ զահին . և տեսից :

'ի վաղիւ անգր յառաջնում սրահու իբրև սկսան քուրմք
զոհել, աղաղակեաց դեն աստարովթայ . դադարեցէք,
զի ես կապեալ եմ հրեղէն շղթայիւք 'ի հրեշտակաց յնի
քնի խաչելոյն 'ի հրէից . որ պերեաց զմահ՝ որ է մեր
թագուհին, և զայրն մահու զիշխանն մեր կապեաց հրե-
ղէն շղթայիւք . և յերրորդ աւուր յարեաւ յաղթող մա-
հու և սատանայի . և ետ զնշան խաչին իւրոյ առաքե-
լոց իւրոց, և առաքեաց զնա յնմ, յորոց մի է և սա՝
որ կապեալ ունի զիս . արդ աղաչեցէք զնա թողուլ
զիս երթալ յայլ տեղի : Եւ 'ի բռնագատել առաքելոյն
զգլն՝ խոստովան եղև և զայն, թէ այդ ան ախտածէտք
են 'ի մէնջ 'ի դիւնաց հարուածեալ ը մարմնոյ, զի հար-
կեսցին զոհել մեզ առ 'ի խնդրել զբժշկուի . յայնժամ
մեք տիրեմք 'ի վր հոգւոց նց, և ազատ թողումք զմար-
մինս . իսկ մարդիկ կարծեն՝ թէ առողջուի տունաք նց :
Յայնժամ ասէ բարթուղիմէոս ցամբոխն . տեսիք զսնո-

տի պաշտամունս ձեր, զի են խաբէութիք սատանայի, և եթէ կամիք՝ զի ես բժշկեցից զձեզ անոճամբ ան խմոյ, կործանեցէք զկուռսդ, և հաւատացէք 'ի ճշմարիտ անձն՝ զոր քարոզեմ: Եւ յակնարկել թգրին՝ արկին պարանս՝ ձգել զկուռս 'ի վայր, և ոչ կարելին: Իսկ առաքեալն ասէ ցնս. թողէք զպարանսդ. և ցոյսն ասէ. եթէ կա միս չերթալ յանդունդս, ել 'ի բազնէ այտի, և խորտակեալ զդա, և երթ յանապատ տեղի ամայի: Եւ դեն նոյնժամայն փշրեաց զաստարովթ, և զայլ ամ փոքրիկ շնծս որ 'ի մեհենին, և անհետ արար զպատկերս կուոց: Եւ ժողովուրդն աղաղակեաց միաբան. մի է անձ ամե

նակալ, զոր բարթուղիմէոս քարոզէ:

Յետ այսորիկ 'ի կալ յաղօթս առաքելոյն յերկար՝ երկեցաւ հրեշտակ թեաւոր արփիափայլ. և թռուցել չորս անկիւնս տաճարին՝ դրոշմեաց մատամբ իւրով խաչ 'ի քառակուսի քարինս. և սրբեալ զտեղին 'ի տուն յոյ՝ բժշկեաց և զամ ախտաժէտս. և ուսոյց նց նոյնպս խաչակնքել 'ի ճակատս իւրեանց. եցոյց և զնմանութի դիւին զազիր տեսլեամբ՝ ձեռս յետս կապեալ. և իբրեւ անհետ եղև շարն, ասլս և հրեշտակն վերացաւ յերկինս: Յայնժամ հաւատաց և մկրտեցաւ թգրն առդիւ միոս ամ տամբ իւրով և զօրօք և ժողովրդովք. և 'ի բաց եդեալ զթագն և զծիրանիս՝ ոչ մեկնէր յառաքելոյն:

Յայնմ վայրի ժողովեալ քրմաց ամ մեհենից՝ գնացին առ աստիագէս կմ աժդահակ արքայ աւագ եղբայր նր, և ասեն. եղբայր քո տշակերտեցաւ կախարդի միոյ, որ զմեհեանս մեր յափշտակէ, և զճծս մեր խորտակէ: Եւ նա առաքեաց զօրականս հաղար մի, որք կալան զբարթուղիմէոս, և բերին յատեան նր կապանօք. և մինչդեռ խօսէր ընդ առաքելոյն սպառնալէօք, գուժկան եհաս առ աստիագէս՝ թէ անքո բաղդատ անկաւ և փշրեցաւ. վն ետ գանել զբարթուղիմէոս գաւազանօք. և ապա հրամայեաց դիխատել: Եւ եկեալ ժողովուրդք երկոտասան քաղաքաց՝ որք հաւատացեալ էին 'ի նա հանդերձ պողեմիւս արքայիւ, բարձին զնա, և շինեալ մատուռն մեծ՝ անդ հանդուցին:

Իսկ յաւուրն երեսներորդի յափշտակեալ 'ի դիւէ աստիագէս թգրն՝ եկն 'ի գերեզման սէյն. և ամ քրմապետք դիւահարեալք՝ յետ խոստովանելոյ զառաքելու

Թի նր՝ մեռան անդէն : Վնյ յահի եղեն անհաւատք , և բազումք ՚ի նոցանէ հաւատացին , և մկրտեցան յերիցանց կարգելոց ՚ի բարթոլղիմեայ : Եւ ը յայտնութե միաբան հաւանութի ամենեցունց եւս կարգեցաւ պոզիւմիոս թգրն , և սկսաւ յանուն ան նշանս գործել . և կացեալ յեւսուե ամս ի՝ նմ բարեկարգութի հանդերձ , փոխեցաւ առ նոր . որում պատիւ և փառք յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Արդ որչափ և կամի ստիլտինդ , ը վայր հարցէ զայս առասպելախառն պատմութի , մեզ չէ փոյթ . զի ուր մեք զհարազատն ունիմք ՚ի ձեռին , անհարազատն ինքնին հաշտական լինի առաջի նր : Բայց անաչառ խօսելով պարտ է և աստ ուսուցանել ստիլտինգայ ուսումնասիրի ինչ ինչ . նախ՝ թէ չէ մարթ նմա ուրանալ , զի այս անհարազատ վկայաբանութի սփռեալ է յարեմուտս , ը իմիք և առ յոյնս . նր ՚ի հռովմեական ժամագիրս ընթեռնուն լատինք ՚ի տօնի սբն բարթոլղիմէոսի այսպէս . * Եկն ՚ի մեծն հայս . անդ զթգրն պոզիւմիոս և զկին նր , ևս և զերկոտաւան քաղաքս էած ՚ի հաւատս քնի . Եւ որ ՚ի նախանձ բորբոքեալ յոյժ բըր մաց ազգին՝ այնչափ վառեցին ըդէմ առաքելոցն վաստիագէս զեղբայրն պոզիւմեայ , մինչ զի հրամայեաց , կենդանւոյն հանել զմորթ նր անողորմաբար , և ապա գլխատել . և այսպիսի վկայութե աւանդեաց նոյ զհոգին || : Սին նման գրեն և այլք ՚ի լատին վկայագրաց , զմի ևեթ պարագայ յաւելլով ՚ի վր պատմութե աբդիասայ՝ ուն տեսանես . զի փխկ գանից՝ մորթեղերծ լինել ասեն : Նոյնպէս խօսի և սբն թէոդորոս յոյն , բայց միանգամայն ասի ասելով . իսկ յովսէփ և նիկեոս զխաչիլն յաւելլուն՝ խառնելով ը չարչարանաց միւս բարթոլղիմեայ աշակերտի . զնոյն առնէ և Յն . բա : Վնյ ասելի է և ևս :

Երկդ՝ թէ չէ մարթ ստիլտինգայ և այլոց կրիստիսաց գտանել զեւս իրաց , եթէ ոչ խոստովան լիցին , թէ ուն սխալեն այս նմ պատմիչք լատինացւոց և յունաց՝ զհետերթալով պատմութեն աբդիայ պէսպէս օրինակաւ , նոյնպէս և ինքեանք քննիչք սխալին՝ ոչ գիտելով , թէ երկու են բարթոլղիմէոսք , մին ՚ի ժբից , և միւսն յեթ թանասնից . և աբդիաս և հեռեօղք նր՝ խառնելով զեր

կոսին՝ խառնակեցին և զվարս նց, ուն և զնշխարս նց • զոր այսպէս ունին որոշել, իբր զի բարթուղիմէոս աշակերտ՝ գործակից փիլիպպոսի առաքելոյ՝ յետ խառնակից լինելոյ նմա՝ ի յերասօլիս, ազատեցաւ իմ ճառընտրաց, և դնաց ի քեռ նր մարիամնեայ՝ ի լիկայոնիա • և զի աստեման պնդէ ի բաղմաց՝ թէ յեթովպեան հնդիկս կմ յերջանիկ արարիա գնաց մեծն բարթուղիմէոս, և ստիլտինգ՝ թէ ոչ անդ, այլ ի բուն արևելեան հնդիկս, ունի որ ասել, թէ ուն մեծն բարթուղիմէոս գնաց ի բուն հնդիկս ի թովմայի՝ իմ ճառընտրաց և իմ խորենացւոյն և իմ եւսեբի կեսարացւոյ, դուցէ և փոքրն բարթուղիմէոս ի միւս հնդիկս իցէ երթեալ • և անդ գլխատեալ, եթէ մորթեղերծ լեալ իցէ կմ ոչ՝ մին կմ միւսն • զի զայդ ոչ հարազատ և ոչ անհարազատ վկայաբանութիւնք աւանդեն • այլ երևի հոմաձայնութիւն հարունածոց գանից՝ որ քքով կմ գաւազանաւ, զայնպիսի միտս ընծայեցուցեալ ոմանց, և ինցէ յայլս տարածեալ :

Աւելի ինչ քան զայս ասել ոչ ունիմք :

Միայն դիցուք աստ և զքաղոճածս երից յունական ներբողենից ստէպ յիշատակելոց • յորս կան հետք հարազատ և անհարազատ վկայաբանութեան միանգամայն, կմ ինչք ինչք շփոթումն բարթուղիմէոսի առաքելոյ ի աշակերտի • իսկ զամբողջ ճառս նոցա ունին տեսանել բանասէրք առ ստիլտինգայ բողանդեան :

Թ. Սքն թէոգորոս ի յառաջաբան ներբողին իւրոյ մեծացուցանէ զփառս առաքելոց երկոտասանից • և զբարթուղիմէոս վեցերորդ կմ եօթներորդ թուէլ իմ գրոց՝ գովէ իբրև միջաձայն ի քնարս, և ուն բաղմախորհուրդ թիւ վեցեակ և եօթնեակ • ասլա ի պետրոսի և յովհաննուցուցեալ արժանի գովուէ, ասէ • * Պետրոս
 ,, ուսուցանէ զաղգս, և բարթուղիմէոս զուգապէս •
 ,, գեղեցիկ են ոտք պետրոսի աւետարանչի բարուէց,
 ,, և բարթուղիմէոյ նոյնպէս պանծալիք՝ որ բարձրա
 ,, գոյնս խօսի զայ • պետրոս գործէ նշանս մեծամեծս,
 ,, այլ և բարթուղիմէոս առնէ սքանչելիս զօրաւորս :
 ,, Պետրոս գլխ ի վայր խաչի • այլ և բարթուղիմէոս այլ
 ,, օրինակ տանջանաց ժուժկալեալ՝ յետ կենդանւոյն
 ,, մորթեղերծ լինելոյ գլխաւաի • • •

Արդ՝ ոմն յառաքելոց աստ, և ոմն անդ կտլաւ զմասն

,, տիւ

„ տիեզերաց 'ի քարոզողուն աւետարանին . . . զի կացուս,
 „ ցես զնս՝ ասէ գիր՝ իշխանս ը ամ երկիր : Եւ որում
 „ յարդիս գովի հռչակաւ, վիճակ և բաժին եղև հայ,
 „ աստան Ծ, ձգեալ յեւիլատայ մինչև ցգաբաւոն՝ 'ի
 „ բազում ազգս և 'ի քաղաքս բաժանեալ . . . Իսկ թէ
 „ որչափ ինչ արար անդանօր, և որչափ ինչ կրեաց,
 „ բանս նկարէ . յորոց ինչ ինչ լը աւանդուէ հին սրաւ,
 „ մուծէ գործեցեալք, և ինչ ինչ լը կարդի աւետա-
 „ րանական վիպուէ ներգործեալք գտանին : Զի եթէ
 „ լոյս է Ծի, ապաքէն զգործս լուսոյ եցոյց 'ի չև ևս
 „ լուսաւորեալս . եթէ աղ երկրի, լը նմին . . . և եթէ
 „ մշակ, նոյնպէս . . . զի որ զհասարակաց ասի, և ըստ
 „ միոյ միոյ 'ի նոցանէ է խմանալ . . .

„ Եւ ըհանուր բանիւ ասել, կուրացն աչաց եղև լու-
 „ սաւորիչ, բորոտաց սրբիչ, տենդից փարատիչ, կա-
 „ ղաց գնացուցիչ, խլից ունկն տոճօղ . . . Նոյն ինքն
 „ շինօղ և ճարտարապետ անձեռագործ շինոճածոյն,
 „ տաճարացն ասեմ այ՝ որ կազմին հոգւով և ճշմար-
 „ տութիւն, և կատարին 'ի ժողովուրդ սեպհական՝ նա-
 „ խանձաւոր գործոց բարութիւն : Տէս ինձ զքաղաքս և
 „ զբնակութիս՝ զերբեմն անհաւատութիւն սուստամբեցե-
 „ լոյ ժողովրդեան . . . այնուհետև դաշտս ծաղկաւէտս,
 „ այգիս տնկախիտս, գրախտս անուշաբուրիչս . . .

„ Այլ զոր արդեօք վարձս փոխարինաց հատուցին
 „ իւրեանց դարմանողի . . . փոխանակ պարգևաց պա-
 „ տուհաս, և փոխուն ը կենաց հանգստեան՝ մահ դառ-
 „ նութիւն : Այ՞ զի ասի զնմանէ, թէ յետ կրեւոյ զբազ-
 „ մապատիկ և զանհանդուրժելի տանջանս՝ մորթեղերծ
 „ լեալ իցէ յամպարչտաց ուղ զկեղև . (այլք թարգմա-
 „ նեն՝ ուղ փուք, կմ տիկ, կմ տերև .) և ապա գլխա-
 „ տեալ : Յետ այնորիկ 'ի հաւոտացելոց մարմին նորա
 „ գնի 'ի տապանի . որ և որոց 'ի կեանս իւր եղև խնա-
 „ մակալու, նաև յետ մահոճան գտաւ քարոզ մեծ այ . . .
 „ Եւ զի՞նչ զկնի գործեն (անհաւատք) . մուկեղնին ը
 „ դէմ սք մարմնոյն . . . և ընկենուն զհրաշագործ տա-
 „ պանն 'ի ծով համատարած, ուղ թէ ոչինչ բարեգոր-
 „ ծեալ իցէ 'ի նս այնպիսի առաքեալն . քանզի այս ախտ
 „ է յաչազկոտաց, զի 'ի կամաւոր կորստեան տնձանց՝
 „ և ոչ զայլոցն փրկուի հանդուրժեացեն տեսանել . . .

„ Մեծն

„ Մեծն պետրոս || այլովքն հանդերձ, զոր եղաք 'ի պատմութեն փոխադրութեն նշխարաց :

Թ. Յովսէփ ճառարան՝ կարծեցեալ սբ. յովսէփ երգաբանն յունաց, յետ յառաջաբանական պանծալի բանից՝ ասէ զսբ. առաքելոյն բարթուղիմեայ (շփոթեւով ընդ բարթուղիմէի աշակերտի), թէ գնաց ը փիլիպպոսի առաքելոյ 'ի յերապօլիս՝ որ երբեմն ոփիորիւմէ կոչիւր, և բնակիչք նորա օձապաշտք. անդ խաչեցին ասէ զփիլիպպոս. իսկ բարթուղիմէոս անցեալ գնաց քարոզել այլոց քաղաքաց. և 'ի քաղաքի ուրեք զնա ևս 'ի խաչ դատապարտեցին : Եւ խօսի 'ի բերանոյ նր զայնպիսի բանս՝ զորս խօսեցաւ անդրէաս 'ի տեստնել զխաչն պատրաստեալ վն իւր. և ապա աղաչեաց ասէ բարթուղիմէոս զդահիճան, զի գլխովայր խաչեսցեն զինքն (ոմ զպետրոս). և այնպէս քարոզելով 'ի խաչին՝ աւանդեաց զողին : Ապա գրէ զմտմնոյն փոխադրութեն 'ի լիպարիս՝ յետ ժամանակաց ծովընկէց լինելով, յար և նման բանից թէողորոսի՝ առաւել մեկն և պարզ. և զկնի յօրինէ ներքող գեղեցիկ յոյժ :

Թ. Նիկեոսա պափղադոնացի այսպէս կարգէ զճառ իւր վայելչական. * Տե՛նչ վառեալ, այլ հանճար տկար. „ սէր բորբոքեալ, այլ բան նոճաստ ('ի գովել զառաքելս քե՛լս քսի). . . . Քանզի այսօր մեծն զմեզ բարթուղիմէոս 'ի տարևոր յիշատակի իւրում համահաւաքեաց 'ի հռչակել գովուք զիւրոց շնորհաց զպայծառութի. „ առաջի առնելով և զսրբուէ իւրոյ զգերազանցուի, „ և զնշանս ազգի յազգի, ոմ և զչարչարանս և զխաչն՝ „ որում համբեր 'ի սէր խաչելոյն, զմերս վառէ յինքն „ զսէր

„ Սա 'ի մանկութեն բոլորովին ան նոճիրական, ձեռով „ բարեպաշտուէ, կրօնիցն պաշտամամբ, օրինացն խոկմամբ, պատուհիրանացն պահպանուք՝ 'ի կատարեալն „ հանգերձեցաւ անգիտուի . . . Արդ յորժամ սկիզբն „ և կատարումն հաւատոց երևեցաւ քս. . . և ժողովէր „ զոչխարսն իէլի զկորուսե՛լս, յայնժամ և զարդարե „ իէլացին կոչեաց զբարթուղիմէոս || : Եւ յետ երանելոյ բազմօք զառաքելուն վն լինելոյ աշակերտ և բարեկամ յսի, և զկնի գովելոյ բազմօրինակ զառաքելական վաստակս նր 'ի քարոզութեն՝ յիշէ զչարչարակիցն լինել

նր ը փիլիպպոսի 'իյերապօլիս . և ապա ասէ , թէ շրջ
 քեցաւ յերջանիկ կոչեցեալ տրաքայիս , յետ այնորիկ և
 'ի հնգիկս , և յարևելեան եթէովպացիս , հալածելով
 զգլս և փարատելով զամ ցաւս , յարուցանելով զմե-
 ռեալս , և դարձուցանելով և միրտելով զբազումս . և
 ապա 'ի ծերուէ դիմեաց անդր՝ ուր կատարելոցն էր :
 * Արդ որ այն իցէ (ասէ) առիթ կատարմանն . տեա-
 ,, ցուք , թէ որպէս և այն արժանի քնի . կայր 'ի քա-
 ,, ղաքի միում հայոց մեծաց՝ զոր ուրբանուպօլիս կոչ-
 ,, չեն , սրբազան ձեռքանն . և մեծտհրաշ և ձեռքեալ
 ,, օրինակաւ ը սովորութի իւրում . . . զամ քարոզէր
 ,, զճշմարիտ , զամ կատարեալ , զմիայն սքն . . . և զմարմ-
 ,, նացեալ 'ի սք և յանարատ կուսէն և մարգացեալ . . .
 ,, կէսք հաւատացին . . . և կէսք ընդդէմ դարձան , և
 ,, մասնեցին մեծամեծաց քաղաքին . . . և նոքա դա-
 ,, ւապանօք հարեալ զնա՝ 'ի խաչ հանեն , իրաւունք են
 ,, ասելով , զի քահանայն խաչեցելոյն՝ մահու խաչի մե-
 ,, ռանիցի :

,, Իսկ նա զոճարթ հոգւով երթայր 'ի փայտն , և ու-
 ,, թախուծք հեղուռեալ լինէր 'ի խաչի : Յայնմ վայրի
 ,, հրեշտակք յերկնից 'ի վր նր իջանէին և ելանէին ,
 ,, ելս նմա հանդերձելով օգոստափառ . . . և նա յետ
 ,, գոհուէ արձակեալ 'ի մարմնոյ . . . փոխի առ իմ փա-
 ,, ռօք . . . և գերագոյն և առաջին պատուոյ հասանէ
 ,, ը պետրոսի և պօղոսի առ ծայրագոյն թգրին ամե-
 ,, նեցունց : Այլ արդ առ քեզ դառնամ ո՞վ պատուա-
 ,, կանդ առ իմ և ամենամբ գլուխ || , ևն , ներբողական
 բան առ սքն բարթուղիմէոս :

Արդ ո՞ ոչ տեսանէ , թէ անմիաբանութի մատենագրաց
 վն եղանակի կատարման առաքելոյն յայտ առնէ , զի
 խառնելով նց զմեծն բարթուղիմէոս ը փղքու , զառա-
 քեալն ընդ աշակերտի՝ որ և առաքեալ կոչի 'ի հարց ,
 ոմն այսու և ոմն այնու մահուամբ դնեն զնա նահատա-
 կեալ . վնյ մնայ ամենեցուն ապաստան լինել 'ի մերս
 վկայաբանութի , որ հնագոյն է ք զամենեցուն , և ստու-
 գագոյն :

Իցէ՞ թէ և յայսմաւուրք մեր պահէր յամի զհետս ճա-
 ռնտրաց , և ոչ ընթանայր յերկուս հետս . զի յետ դնե-
 լոյ զստոյգ վկայաբանութի մեր 'ի դեկտ . 8 . ապա 'ի
 փետր .

փետր. 16. 'ի վարս յուդայ թագէոսի կամեցեալ է միաւ
բանել և զաւանդս այլոց՝ խառն բանիւքս այսոքիւք ,
որք իցէ՞ թէ ստուգեսցին . * Բարդողիմէոս գնաց յաղ-
,, բակ . ուր մորթին հանաւ տիկ , և ոչ մեռաւ . և յետ
,, այնորիկ 'ի խաչ հանին , և ոչ այնու կատարեցաւ սք
,, առաքեալն բարդողիմէոս . և ապա արք վեց քըքով
,, հարին զնա , և այնու կատարեցաւ սք առաքեալն 'ի
,, քս || : Ինչ մի միայն կարեմք ասել . եթէ ճշմարիտ
իցէ մորթեղերծ լինել առաքելոյն նախ քան զքըքով
հարկանիլն , ուն բազմաց են կարծիք , անկեալ է տող
մի 'ի ճառընտրէ մերմէ : Բայց խաչիլն է ոչ նր , այլ
բարթուղիմեայ աշակերտի՝ գործակցին փիլիպպոսի .
ուս ուղիղ գրէ նա ինքն Հ. 'ի նոյեմբ. 17 :

Իսկ վս փոխադրուէ նշխարաց առաքելոյն բարթուղի-
մեայ ը մասին յարեմուտս , ք 'ի լիպարիս կղլի սքան-
չելապէս , ուն և զկնի 'ի բենեւենտ , հարկ է անսալ
միաձայն վկայուէ յոյն և լատին մատենագրաց . որպէս
մեկն աւանդէ զնոյն և Յ . բս . և ժմ : Եւ եթէ տիլե-
մոնտ գծոնարահաւան հրաշից՝ կամիցի կրկտել և աստ
պէսսպէս սլատճառանս , 'ի դէմս ամէ նմս ստիլտինգ
զնորուն իսկ զասացոնաճն 'ի յառաջաբանի . հաք . ւ . է
բէ . 25 . ք թէ՝ * Խոստովան լինիմք , զի 'ի բովանդակ
,, յայս գործ առաւել զհետ գնացաք հեղինակութե՝
,, քան տրամաբանութե : Յաղթահարեալ եղաք 'ի բազ-
,, մութէ օրինակաց , թէ իրք՝ որ երեին մեծապէս տն-
,, հաւանական , սակայն է՝ զի ճշմարիտ գտանին || :

ՄԱՐԻ ԵՒ ՎԱԼՅՈՒԹԻՒՆ

Սբն Յուդայի առաքելոյ՝ Թադէոս կոչեցելոյ :

Ն . Ժեպր . 16 : Յ . յուհիս . 19 . և Տայ . 22 : Լ .
կոչար . 28 : Աստուծոյ . 'ի վարս Բարեկուղ :

ԵՒ ՎԱԼՅՈՒԹԻՒՆ
առաքելալ՝ մի յերկոտասանից ,
էր որդի կղէովսայ եղբօր յովսեփայ
նեփայ նծահօրն , վնյ և կոչի
եղբայր նոն կմ նծեղբայր՝ հանգոյն աւագ
եղբօր իւրում յակոբայ արդարոյ , և աղգա-
կան քնի՝ զոյգ Ը այլ եղբարց իւրոց սիմոնի
և յովսեայ . և առ որոշելոյ 'ի յուդայէ իս-
կարիովտացւոյ՝ կոչի յուդա ոչ իսկարիովտա-
ցի . կոչի և յուդա յակոբեան՝ յանուն եղբօր
իւրոյ երիցու , ոնյ և անձամբ զանձն պար-
ծանօք անունանէ 'ի կաթուղիկէի իւրում ,
* Յուդա յնի քնի ծառայ , և եղբայր յակո-
բայ ॥ : Կոչի և զեքէոս , որ անունեցաւ
Թադէոս . վնյ առ զանսղանելոյ 'ի Թադէոս
սէ առաքելոյ հայոց՝ որ մի էր յեօթանաս-
նից , սա՝ որ 'ի դասէ երկոտասանից՝ կոչի և
է յուդա Թադէոս , որ և կատարեցաւ 'ի սահ-
մանակցութե Յին հայոց և պարսից :

'Ի հոմաճայնութի աստի եղև բազմաց շփո-
 թել զպատմութի երկուց (թադէոսից, սկսեչ
 'ի հերոնիմոսէ՝ որ զեւսեբի զբանս յայտնիա
 երկդիմի իմացեչ, զայն թէ * յետ վերանա-
 լոյն յնի առաքեաց յուդայ (թովմա զթադէոս
 առաքեալ մի յետթանասնից (առ աբգար յե-
 դեսիա) ||, այսպէս դրեաց 'ի մեկնութե մատ-
 թէոսի . Գլ. Թ . * () (թադէոս առաքեալ՝ ե-
 կեղեցական պատմութիին աւանդէ առաքե-
 ցեալ յեդեսիա առ աբգար արքայ խորձենայ
 (կմբուհայոս 'ի միջագետս) . որ 'ի զուկայ
 աւետարանչէ յուդա յակոբեան կոչի . և այլ-
 ուր զեբէոս , որ (թարգմանի սրտիկ . արժան
 է հաւատալ՝ թէ եռանուն է || : || Եր ահա
 զմին յերկոտասանից խառնէ ընդ միոյն յեթ-
 թանասնից , զոր քաջ որոշէ եւսեբի յեկեղե-
 ցական պատմութե անդ 'ի բազում տեղիս . և
 պատճառ շփոթութեն է այն , զի (թովմաս
 առաքեալն ևս կոչիւր յուդա , մինչ զի ին-
 մանց բուն անունն էր յուդա , և մակոնունն
 (թովմաս կամ դիդիմոս , իմ երկունորեակ . և
 զի եղբայր սորա (թադէոս առաքեցաւ առ
 աբգար , կարծեչ է հերոնիմոս՝ որում զհետ
 չորան և յոլովք , թէ նոյն իցէ ի յուդայ (թա-
 դէոսի . այլ սակայն ճշմարտեչ է 'ի բազում
 գլխոց ի եւսեբի և ընդ խորենացւոյն , թէ
 որիչ են 'ի միմեանց (թադէոս եղբայր (թով-
 մայի՝ մի յետթանասնից , առաքեալ հայոց
 տիրապէս , և յուդա (թադէոս յակոբեան՝ որ
 և զեբէոս՝ մին յերկոտասանից . զորմէ ստու-
 գագոյն աւանդ ինչ ճառընտրաց և ինչ յայս-
 մաւ

մաւութեամբ մերոց՝ ունի օրինակ զայս :

Այս առաքելական քնի յուրա թաղէոս եղբայր
նոն և յակոբայ արդարոյ՝ վառելի զինու հոգ-
ւոյն սքեյ քարոզեաց զաւետարանն արքայուն
յերկրին եդովմայեցւոց, արաբացւոց, ասոր-
ւոց, հայոց, մարաց և պարսից . և առնէր
սքանչելիս՝ մեծամեծս՝ ի հիւանդս և ի նե-
ղեալս . դարձուցանէր զբազումս, և մկրտէր
զհաւատացեալս . շինէր եկեղեցիս . և կար-
գէր քահանայս և պաշտօնեայս :

Վրեաց զթուղթն կաթուղիկեայց առ հե-
թանոսս աշակերտեալս աւետարանին առ ի
զգուշացուցանել զնս՝ ի հայրենաւանդ զնա-
ցից և ի խառնակեցիկ գործոց հեթանոսու-
թե, և յանուղղայ մարդոց անզգամաց՝ որք
զանուն ունին հաւատացելոյ, և գործովք
քարոզեն զանհաւատուի կմհերձոճածս յա-
րուցանեն չարուն . կեղծաւորին արտաքուստ
սք և օրինաւահ, և ի ներքոյ լի են ան-
պղծութիւն . զորս և կոչէ շնչաւորս, և ոչ հո-
գւորս : Արկու իրք են նշանաւորք յառաքե-
լական թղթի անդ, զի ի վկայուի ածէ զան-
գիր կմ զծածկեալ մարգարէութիւն ենովքայ
նահապետի . և յայտնէ զաներևոյթ վիճումն
հրեշտակապետին միքայելի ը բելիարայ . և
այնպէս խորին՝ միանգամայն և յայտնի բա-
նիւք հաստատէր զաշակերտելն ի հաւատս
ճշմարտուն և ի վարս անպաշտուն :

Աւ մինչդեռ շրջէր սքն յուրա ի մեծն հայս,
պատահեցաւ առաքելոյն բարթուղիմէոսի ի
սահմանս աղբակայ՝ ի բլուրն արտաշու կմ
ար-

արտաշատու . և եղև ուրախուի յոյժ երկու
ցունց 'ի տեսանելն զմիմեանս . և 'ի տեղին
ուր զմիմեանս տեսին , խաչ կանգնեցին . և
զգիշերն անդէն աղօթեցին , և օթեցան 'ի
տեղին . ուստի եղև աւանդուին այն գրեալ
'ի յայսմաւուրս բանիւքս այսոքիւք . * Վ. Կ.
խաչն՝ օթեաց խաչ կոչեցաւ . զոր մատամբ
'ի վիմին դրոշմեցին . և օրհնեցին օծմամբ
իւղովն սրբուէ , զոր ունէին ը ինքեանս զա
ւանդեալն 'ի քոէ . զոր օրհնեաց տօրն մեր
զիւղն օծուծէ , և ետ յաւաքեալսն այնու
օծանել զհիւանդս , և բժշկել յանուն տօ
րուծեց ॥ : Եւ յայտ է թէ 'ի սպառիւ նո
րուն՝ ինքեանք առաքելք օրհնէին զիւղն , և
այնու օծանէին զհիւանդս յետ իջման հոգ
ւոյն սբ, և 'ի քարոզուէ :

Եւ եղև 'ի վաղիւ անդր որոշեցան սբ առա
քեալքն 'ի միմեանց . բարթուղիմէոս գնաց
յաղաակ , ուր և կատարեցաւ իսկ . իսկ ա
ռաքեալն յուդա գնաց 'ի պարսկահայս , և
անդ քարոզեաց զքս գործակցութիւնս ա
ռաքելոյ կանանսցւոյ . և բազում ճգանց և
նեղուէց համբերեալ՝ կատարեցաւ 'ի կող
մանս հերայ և զարեանդայ՝ 'ի քաղաքն որ
մի . և անդ թողեցաւ . ուր և ասի լինել աղ
բիւր բժշկուէց յեկեղեցին շինեալ զկնի յա
նուն նր . իսկ մարմին առաքելոյն յետ դա
րուց ասի բերեալ յարեմուտս :

ՎԿԸՅԸ ԲԸՆՈՒԹԻՒՒՆ

Սք և փառաւորեալ ճգնազգեաց վկայիցն՝
Լստաւատիոսի, Լսգինէոսի, Լսքսենտիո-
սի կմ ()գսենտիոսի, Սվրեստի կմ Սվրես-
տեսի. և Սարգարիոսի, որ և Սարգայր,
կմ մարտայր (ցմ այր արի):

Տ. Յ. Լ. դեկտ. 13: Ղաւ-ընդ. Լ. յժ = յհը :
Սեդադր. առ Լիպոմանոսի, և առ-բիոսի. հայր. Շ.
երես. 975 = 986. և այլ:

ՍԳԻՆԻՒՆ ՍՈՒՐԸ ՓԸ-
ռաւորե՛լ վկայք՝ պարծանք հայ-
աստանեայց, էին՝ ի սահմանաց
Յին՝ մեծ և փոքր կոչեցեալ
հայոց : Սարազլուի սոցա սքն Լստաւա-
տիոս՝ (որ յունարէն նշանակէ բարի զինա-
ւոր , կմ քաջ զօրական), հայրենական ան-
ոճամբ պատուոճոյն Տք յուսիկ կարդացեալ,
և ի հեղինացւոց և ի հռովմայեցւոց՝ առ-
ջկարելոյ ուղղախօսել՝ Սիւրիսիքոս, կմ չի-
ռիսիչէս վերաձայնեալ, էր հայրենեօք յա-
րաբրակ քաղաքէ մօտ յեկեղեաց գաւառ (որ
և արաւրակ, կմ արօրկայ), այր առաքինի և
քաջ, զինուորե՛լ ի գունդն կայսերական՝ որ
յարևելս, յաւուրս դիոկղետիանոսի և մաք-
ԼԼ. Hh սի.

սիմիանոսի , և հասեալ յաշտիճան իշխանա-
կան արուք քաջուէ . որ և իւրով օրինակաւ
ձգեաց զնահատակակիցս իւր 'ի հանդէս
վկայուէ վ'ս անո՛ւնն ինն մերոյյնի քսի : Այլ
ունի պատմութի սքանչելի կատարմանն նոյ՝
միաձայնութի ճառընտրաց հայոց , յունաց և
հռովմայեցւոց՝ օրինակ զայս :

'Ի թգրել ամպարշտին և անօրինին դիոկղե-
տիանոսի՝ ամհռովմայեցւոց իշխանունն լցել
լինէր ամհ հեթանոսական պաշտամամբքն՝
բազմատեսակ կռոցն մոլորութի . և ամ մարդ
բարեպաշտութի զամպարշտունն համարելով՝
անզգայապէս 'ի չար կրօնսն յորդորէին , մա-
նաւանդ ըս գրաւորական հրամանաց ինքնա-
կալացն՝ 'ի մեծութի բարեաց հասուցանել
զփութացեալսն 'ի զոհս և 'ի նո՛ւնէրս ուծոց .
իսկ զհեղգացեալսն յայնպիսի պաշտամանոց՝
օտարացուցանել 'ի տանց և 'ի ստացո՛ւածոց .
ոնք և բազումք հանդերձ բազում պատուհա-
սիւք վճիռ մահու ըունէին . քանզի այսպի-
սի հալածանք , և ամպրոպ խռովութե , և
սաստ պատուհասից տարածեալ լինէր ընդ
ամերկիր :

'Ի սոյն իսկ Ժմկի համբաւ իմն հասանէր 'ի
լսելիս անօրէն իշխանին , իբրու թէ ամ Յն
հայաստանեայց և կապադովկիա ընդդիմա-
մարտ եղեն թգրական հրամանին , և միա-
բանութի յապստամբութի իմն թեակոխեն ,
զկնի գնալով քոական հաւատոցն , և անփո-
փոխ ունելով զմիտս իւրեանց 'ի յ'ս ոմն , զոր
և ամ քարոզեն : () այսոսիկ լուծեալ կայսրն
դէոկ-

դէռկղիտիանոս՝ խռովեցաւ 'ի սրտի իւրում,
 և ցասամաք մեծաւ առլցեալ՝ վարանէր . և
 նոյնժամայն հրամայէր կոչել զաւագանին
 և զխորհրդականս յիմաստնոցն հելլենաց-
 ւոց . և զերիս աւուրս 'ի խորհուրդ մտեալ
 հաստատեցին փոխել զկողմնակալս կարգեչս
 'ի վր երկաքանչիւր Յացն այնոցիկ , վատ-
 շոճէրս և անարիս զնս կարդալով :

Եւ փոխանակ նց առաքեաց թգրն երկուս՝
 որք եկեալ էին 'ի հելլենացւոց գաւառէն
 վարժք և կիրթք յարտաքին ուսմունս հե-
 թանոսաց , և խորամանկք խորագիտութբ
 քան զամ գասս սինկղիտոսաց : Եւ նուն միոյն
 լիւսիաս , կարգեալ 'ի դքսութի համօրէն սահ-
 մանացն այնոցիկ իբրեւ մարզպան կուսակալ
 և զօրավար՝ որ 'ի հռովմայեցւոց կոչէր տուքս
 լիմիդանէուս , որպէս թէ սահմանապետ .
 և անուն երկրորդին ագրիկողայոս , որում
 տոճեալ էր դատուորական իշխանութի այն
 Յաց . պատոճէր ունելով՝ զի ձեռնտու լինի-
 ցի սոցա և զինոճորութի նմ' արքունի գնդիցն,
 որ 'ի միջերկրեայսն և 'ի մերձակայ գաւառսն
 բնակեալ էին , և կոչէին ձեռն լիմիտացի , ցմ
 սահմանագունդ :

Եւրդ 'ի հասանել սոցա անդր՝ ոչ ը պատշա-
 ճաւոր պատճառի ածել 'ի վր վկայիցն ից
 զօրհասական մահն խորհէին , այլ փոքր ինչ
 վնասու և դաւանութբ՝ որպէս և հանդիպէր ,
 կամ 'ի թշնամեայ մատնութի , կամ 'ի չարանա-
 խանձ արանց բանսարկութի 'ի կորուստ մատ-
 նեալ լինէին անթիւ բազմութի ժանեօք

արիւնարբու գազանացն : Ս յնուհետեւ լիւսիւս դուքսն զբնակուի իւր 'ի սատաղացւոց քաղաքին առնելով, զորս գտանէր 'ի գաւառին յայնմիկ սք արս կմ կանայս, յետ բնմ հարցափորձուէց և դառն տանջանաց՝ հաստատունս 'ի քս տեսեալ զնս, արձակէր կապանօք զդուշուն և առ ագրիկողայոս դատաւոր 'ի մայրաքաղաքն սեբաստացւոց՝ զվախճան սրոյ 'ի նմանէ ընունել : Ս յսպէս և ահօրէնն ագրիկողայոս զըմբռնեալսն 'ի սեբաստիոյ արձակէր 'ի սատաղացւոց քաղաքն առ դուքսն լիւսիւս՝ զպատուհաս մահու կրել 'ի նմանէ . զի մի լինիցի պատժաւորաց դարման ինչ գտանել յընտանեաց կմ յաղգականաց 'ի հայրենական գաւառն իւրեանց, նա՛ զի ոչ և ս մարմինք նց օրինաւոր թաղման հասանելով պատշաճաբար դիցին 'ի գերեզմանի :

Լւստուատիոս ոմն էր իշխան յամին յայնմիկ 'ի դասուց լիւսիւս բռնչիսն, այր նծապաշտ և երկիւղած յայ, և անպարսաւելի քաղաքաւարութ կացեալ զաւուրս ժամանակաց իւրոց : Սորա տեսեալ զդառնաշունչ մրրիկ անօրէն իշխանին՝ տխրէր օրնօրէ 'ի վր եղելոցն . զի տեսանէր հանապազ նորօրինակ իմն սաստ պատուհասից 'ի վր քրիստոնէից . և արտասունաբոց պաղատանօք և պահօք պնդուէ անդադար աղօթս մատուցանէր 'ի տունէ և 'ի գիշերի առ փրկիչն մեր քս, զի թերևս հաշտեսցի ընդ ծառայից իւրոց, և հայեսցի 'ի ժողովուրդ իւր՝ զոր գնեաց

արեամբն իւրով , և վրկեսցէ 'ի ձեռաց անօրինաց : Յանկայր և ինքն ըղձալի տենչմամբ զհաւասար սքցն դնել զջան նահատակուն , և արժանանալ ը նոսին մեծի վկայուն . այլ զդաւաճանութի խորամանկուն անօրէն իշխանին տեսանելով՝ փոքր ինչ զանգիտէր յառաջիկայ մրցմանէն , և սակայն այսպիսի իմն վիճակաւ զփորձ առնէր իրացն :

Ըռ ինքն կոչէ զմի ոմն 'ի հաւատարիմ ծառայից իւրոց , և զիշխանական գօտին տայ ցնա , զի տարցէ յեկեղեցի քաղաքին արօրկայ կամ արաւրակացւոց , ուստի էր ինքն եկեալ 'ի զինուորութի , պատուէր տուեալ զայս ինչ առնել նմա . մոլտ ասէ յեկեղեցին ծածուկ յամենեցուն , և դի՛ր զգօտի իմ 'ի վր սեղանոյ Խյ . և դու զանձն քո թաքուցես յեկեղեցւոջն : Եւ եթէ տեսանիցես , զի Լւքսենտիոս առ 'ի բազմաց վկայեալ և պատկառելի քահանայն Խյ բարձրելոյ՝ մտե՛լ յեկեղեցի Խյ զսովորական աղօթան մատուցանել՝ առցէ զգօտի իմ 'ի սեղանոյ անտի , թողցես առ նմա զանխլաբար , և առ իս դարձցիս . ապա եթէ այլ ոք առցէ 'ի ժառանգաւորացն , մի թողացուցես նոց :

() Եյս խորհեցաւ երանելին եւստռատիոս , զի եթէ երանելի երէցն աւքսենտիոս առցէ 'ի սք ձեռս իւր զգօտին , անօրէնութի իմն իցէ Խծային՝ աղդելով նմա զցանկալի վկայութին , և ինքն իշխեսցէ մտանել յառաջարկեալ նմ հանդէս մրցանացն . ապա եթէ այլապէս օրինակաւ հանդիպեսցի , գիտաս .

ցէ և ինքն լռել և դադարել զանխլաբար ,
 և ոչ համարձակիլ յանդգնաբար 'ի մարտ
 ճգնուէ մտանել յայնպիսում ժամանակի :
 Ըրդ յետ աւուրց ինչ անցսնելոյ դառնայր
 ծառայ երանելոյն եւստուատիոսի՝ կատարել
 զհրամայեալսն . և պատմէր , եթէ լը մտա
 նել իմում յեկեղեցի անդր , և 'ի դնել զիշ-
 խանական գօտին քո 'ի վր սեղանոյ՝ թաքու-
 ցեալ իմ յեկեղեցւոջն՝ տեսի , զի 'ի նմին ժա-
 մու եկն եմուտ սրբազան աւքսենտիոս քա-
 հանայն 'ի տաճար անդր , և ոմ առաքեալ
 յումեքէ՝ ինքնին մտեալ 'ի խորան անդր՝
 յինքն առնոյր զգօտին քո :

() Կայսոսիկ լռեալ 'ի ծառայէն իւրմէ երա-
 նելին եւստուատիոս , լի եղև անճառ խնդու-
 թք . նոյն ժամայն առեալ լը ինքեան յապա-
 րանից անտի իշխանին զիմ բարեկամս իւր՝
 'ի ժամու ճաշոյն եկն լը նմ 'ի տուն իւր ու-
 րախուք մեծաւ , զոճարթ և բերկրալի ըզ-
 դէմսն ցուցանելով . մինչև 'ի զարմացման լի-
 նել իմ ծանօթից նր լը անսովորական կեր-
 պարանին . զի ոչ երբէք տեսեալ էր նց զնա
 այնպիսի զոճարձալի երեսօք :

Յայնժամ մի ոմն 'ի բազմելոցն լը նմա , որ
 էր հասակակից նր՝ փոքր ինչ կրտսեր , և սի-
 րելի բարեկամ և քաղաքակից , անուն նորա
 Լազինէոս (ցո ազնունագլխի , կմ բարետոհ-
 միկ) , համարձակեալ հարցանէր զնա՝ ասե-
 լով . ով բարիօք վարդապետ մեր և պատուա-
 կան եւստուատիոս , միթէ վո հրամանի իշ-
 խանին մերոյ իցէ այդ քո զոճարձութի , զի
 հան

Եւստուատիոսեանց :

Հանդերձեչ է 'ի վաղիւն 'ի հանդէս հանել
զամ տանջանարանս պատրաստեալս լեզամ
քրիստոնէից . վս այդորիկ թերեւ լի ես ու
րախուք՝ ակնունելով շահիլ ինչ 'ի նոցանէ :
() այս ասէր , զի եւստուատիոս էր յամին
յայնմիկ ոստիկան կալանաւորաց , և գլուխ
զօրականին իբրեւ համարակալ և դպիր յիշա
տակաց՝ կոչեցեալ 'ի հռովմայեցւոց գօմմէն
դառիէնզիս : () յայնժամ սքն եւստուատիոս
պինսի ետ , և ասէ . բարիոք ասացեր զայդ
սիրելի՛ եղբայր . քանզի եթէ յառաջեցից տը
իմով 'ի բարինս յայնոսիկ , ակնունիմ և ես
մեծամեծ ինչ շահիլ յայնպիսի անապական
և անկողոպտելի գանձուցն :

Եւ այդանալ առաւօտուն 'ի միւսում աւ
ուրն , հրամայէր դուքսն լիւսիաս 'ի մէջ
քաղաքին բեմս բարձրագոյնս պատրաստել ,
և ամ բազմուէ քաղաքացեացն միահամուռ
անդր ժողովիլ . և ինքն եկեչ 'ի թէատրոնն՝
նստէր 'ի բեմին . և հրամայէր զայնոսիկ՝ որ
'ի բանտին արգելեալ քրիստոնէայքն էին՝
ածեչ 'ի հարցափորձուի տանջանաց . լե որս
էր և երանելին աւքսենտիոս քահանայ , զոր
'ի նոյն աւուրս զբռամբ ածեալ էր դուքսն ,
և յաղթեալ յիմաստուէնր՝ լե պատժաւորս
էր գրեալ :

Իսկ սքն եւստուատիոս փութանակի հասա-
նէր 'ի բանտն իբրեւ ոստիկան , և աղաչէր
զսք վկայսն՝ վս ինքեան աղօթս առնել . զի
և ես ասէ յաւուր յայսմիկ անձկալի տենչ-
մամբ բերիմ կցորդակից լինել չարչարանաց
ձե .

ձերոց : Եւ այնժամ ամենեցուն տարածեալ
զԹՔ ձեռս իւրեանց առ անձ՝ մեծաւ պաղա-
տանօք՝ ի վր՝ նր՝ աղօթս մատուցանէին . և
իբրեւ կատարեցին զաղօթս , և ասացին զա-
մէնն , վաղվաղակի գնացին ընկոյման դքսի
զկնի երանելոյն եւստռատիոսի՝ ըմբռնեալ
՝ ի զինուորացն , և մտեչ կային յատեան դա-
տաստանին առաջի իշխանին լիւսիայ . և նա
հրամայէր մի ըստ միոջէ մերձ կացուցանել
զսթսն առաջի բեմին իւրոյ , սկսեալ յաւք-
սենտիոսէ :

Սնմին ժամու յառաջ մատուցեալ եւստռա-
տիոս զօրական անյաղթ թգլորին քօի՝ ասէ
մեծաւ համարձակութից իշխանն լիւսիաս .
Ապաքէն գրաւորական հրաման ինքնակա ,
լին դարձեալ վերժանեցաւ ի յանցելում ա-
ւուրս ի դատաստանի աստ , այն՝ որ հրա-
մայեալ է զանձ քրիստոնեայս ի հարցափոր-
ձութիւն տանջանաց մատնել . և յայնժամ
աւքսենտիոս երևելի բախտիւ մեծութե և
ընտրեալ քաղաքավարութիւն՝ առաւել քան
զհանդիսացելս քաջ արիութիւն ի մարտ պա-
տերազմաց՝ անմահական ջանիւ նահատակե-
ցաւ առաջի քոյոյդ բեմի՝ որնպս քաջ զինուոր
թգլորին քօի , և զքոյդ վրդովել իշտամբեաց
զանանձութիդ բանիւք իմաստուն ընայ . և
համբերուն գործովք զքոյդ ի յետս նահան-
ջեաց զկարծեցեալ խոհեմութիդ : Այլ քանզի
յօրէ յայնմանէ մինչև ցայսմ ի հանդիսա-
կան բանտին գողով նր՝ հրամայեցեր այսօր
զարի և զմեծ նահատակն հանդերձ սրբովք
ժո.

Ժողովրդովքս ածել 'ի քննութի , արդ աւա-
սիկ կան ամենեքեան հանդերձ ինե առաջի
քոյոյ դատարանի . զի և ես զինունորեշ եմ
իմում անմահ և անվախճան թգւորին քսի ,
չարչարակից լինելով սց իմով կամայորդոր
յօժարուք 'ի շիջուցանել զքոյդ բաղմահը-
նար մեքենայս , զոր հայր քո սատանայ ար-
մատացոյց 'ի սրտի քում . և նով իմով յամօթ
առնեմ զբանսարկունին բռնութին :

Հայնժամ զարհուրեալ դուքսն լիւսիաս լը
անկարծելի բանս և լը համարձակութի առնն ,
և շառագունեշ երեսօք , և մահացու ահամբ
հայելով լը նա՝ որոտաց ձայնիւ՝ մեծաւ , և
ասէ թունալի ցասմամբ . 'Նա՛ռն , միանգա-
մայն և պայծա՛ռ և հռչակելի եղև ինձ այս-
օր դատարանս . իբրու զի՝ հայրենի հելլե-
նական իմաստութի լցեալս հանդիպեցայ չա-
րաբարոյ հռետորիս այսմիկ և դահճի . որ
շարժեաց զարժանասատ և զարդարադատ
իրաւունսն և զհրամանս թագաւորացն ո՛չ
միայն 'ի վր իւր , այլև յնմ ապստամբելոցն
'ի բարերարութի տծոցն , և ստունգանողացն
զպատունէր ինքնակալացն :

Նպա ամպարիշտն լիւսիաս հրաման ետ զի-
նունորացն մերկացուցսնել զեւստուատիոս ,
և ասէ , արդ նախ կողոպտեսցի՝ առաջի իմ
յիշխանական պատմութեանէն և 'ի քղամդէն
և յոսկեհուռ հանդերձիցն և 'ի պատունական
գօտւոյն . և այսպիսի օրինօք յայտնի լիցի
ամենեցուն օտարացեալ գող 'ի պատունոյ զի-
նունորութե . և ապա մերձ կացուցեալ մերկ
մարմ

մարմնով և լարիւք պարզեալ յօտից և 'ի ձեռաց պրկեսցի', և տարածեալ քառակուսի ձգմամբ յերկիր մածանիցի ըստ յանդգնագոյն հրապարակախօսութեան իւրոյ . և դահիճքն վաղվաղակի կատարէին դհրամայեալսն :

Յայնժամ ասէ ցնա դուքսն . ո՛վ եւստուատիոս , եթէ ոչ զղջացեալ դարձցիս 'ի չարակրօն յամառութեցդ , մի՛ ականկալցիս ապրիլ 'ի ձեռաց իմոց՝ յաղագս կորստեան խորհրդոցդ , զոր սկսարդ : Աքն եւստուատիոս ասաց . ո՛վ լիւսիկ , զղջանալ այնոցիկ պարտէ՝ որ 'ի բարեացն 'ի չարութիւս ընթանան , այլ ո՛չ որ զվատթարութիւնն արհամարհելով՝ զկնի ճշմարտութեն հետեին . ո՞նք և ես 'ի սկզբանէ զհետ երթեչ եմ արդար օրինացն ճշմարիտ նայ իմոյ :

Ղուքսն ասէ . նախ պատմեա՛ ինձ յառաջ քիցտանջանս իսկ՝ զբախտ և զանուն և զհայրենիս քո , և զգաւառն՝ յորում ծնեալ ես . և զնորոգումն կրօնիցդ՝ որ զանխլացեալ էր 'ի քեզ . զիմ ծանօ՛ մեզ սաուդութք : Աքն եւստուատիոս ասաց . յարաւրակացւոց քաղաքէն եմ ես՝ ալգաւ և տոհմիւն . և անուն իմ եւստուատիոս կոչի . և ըստ հայրենի բարբառոյ հայկազանցս՝ Տէր Յուսիկ ձայնեչ , զոր յոյնք Աիւ իւսիկ (կամ գիւ իսիգէս) կարդան : Այլ ծառայ եմ ես նոն իմոյ նայ՝ արաւրդին զերկինս և զերկիր , և խոստովանող որդւոյ նր յսի քոի և ամենասք հողւոյն՝ 'ի տղայական տիոց , և 'ի մայրական խանձարոց

բոց զպաշտօնս զայս ուսեալ եմ, և երկրպա
գեալ:

Իսկ դուքսն հարցանէր զձեռն գունդս զինուոր
րացն, թէ քանի՞ ևս ամ է կացեալ նր յիշխա
նութեն, և պարգևս ընկալեալ՝ ի թգրացն:
Յայնժամ որ ի սկզբանէ սեղեակք էին քա
ղաքավարութեն նր, ասէն ցդուքսն. քսան և
եօթն ամ լցեալ լինի ի մերձենալ տարւոյս
այսորիկ, որ ի գործ զինուորութեն մտեալ է
դորա. զի յառաջ քան զայն մանուկ տիօք
գոլով նր՝ զեքսկեփտորի պէտսն ընոյր: Եւ
է ըն հռովմայեցւոց էքսէկիդոս, որ է դպիր
կմնօտար ատենի՝ գրիչ բանից թելադրելոց
նմա ի զօրագլխէն կմ յատենակալէն:

Դուքսն ասէ ցսքն. արդ այժմիկ տեսանե
լով եւստուատիէ զհասեալդ ի վր քո վիշտս
տանջանաց, դարձի՛ր յամպարհաւաճ մտաց
քոց. քանզի և մեք ողջախոհութեն կամա՛ն ի
միտ արկաք վր քո, եթէ դու թօթափեսցես
զքեզ յապառուսմ և ի վայրենի բարուցդ,
և ի զգաստութի եկեալ՝ զբարեյադր լոծոցն
զմարդասիրապէս զօրութիսն կարդասցես,
և հրամանի ինքնակալաց մերոց հպատակ
գտցիս:

Այն եւստուատիոս ասաց. չարաբարոյ դի
ւաց և խուլ դրօշելոց ես ոչ զօհեմ, որ ի
մարդկանէ կազմեալ և արարեալ են. զի բե
րանք դոն նց, և ոչ խօսին. ականջք են, և
ոչ լսեն. աչք են, և ոչ տեսանեն. ձեռս
ունին, և ոչ շօշափեն. ոտս ունին, և ոչ
գնան. և ոչ գոյ բարբառ ի կոկորդս նոցա.
վրջ

վայ մարգարէն ասէ , նման նոյն եղիցին ամե-
նեքեան՝ ոյք արարին զնոս , և ոյք յուսացեալ
են 'ի նոս . զի Եւթք՝ որ զերկինս և զերկիր ոչ
արարին , կորիցեն 'ի ներքոյ երկնից :

Վառքսն ասէ . տեղի տալով իմով ներողութե-
քում շաղակրատ ճոռումաբանութիւն՝ զանրմ-
բունելիս մտաց և զանճահս բարբառեցար 'ի
դատարանիս իմում , զանմահ և զբարերար
Եւթսն մեր հայհոյելով և մահկանացուս զնոս
կարդալով . մինչև 'ի ցասումն զմեզ շարժել .
վայ պարտ է վրէժս պահանջել 'ի քէն ըստ
մարութեան քում , և ըստ այնմ օրինաց հռով-
մայեցւոց , թէ պարտ է յեմամարտից վրէժ-
խնդրող լինել : Վայց անէ ասա՛ դու ցիս .
մարդ՝ որ մտաց իշխան իցէ և իմաստուն խոր-
հրդով , զիարդ իշխէ՝ եմ անմահ կոչել զայն
պիսին՝ որ 'ի պոնտացւոյ պիղատոսէ խաչե-
ցաւ , և 'ի դասուց երրայեցւոցն անարգաբար
ձաղեցաւ . այն՝ որ ոչ կարաց զանճն իւր փրո-
կել , այլ իբրև զչարագործ՝ 'ի վր փայտի կա-
խեալ եղև . զոր դու անհանձար մտօք զնա
արարիչ եմ եղելոց անունանես :

Վինի ետ սքն եւստուատիոս , և ասէ . ով
լուսիսս , եթէ չէր ոգիդ քո հողանիւթեայ
զանգունածով ախտից խաւարեալ , և միտքդ
թմբեալ բանսարկուն խորհրդովք , ցու-
ցանէի թերևս քեզ զխաչելեալն՝ նոր և փրո-
կիչ եմ արարածոց , և յառաջ քան զյաւի-
տեանս որդի մշտնջենաւորին հօր , ճառա-
գայթ և կերպարան անսկզբանն՝ անապական
ծնողին իւրոյ . որ էջ անձառ խոնարհութե' ի
ծո.

Ժողոյ նր , և մարմին զգեցաւ մարդկայեւ
յանարատ և միշտ կուսէն մարիամայ . և
զնմ կիրս կարեաց մերոց կրեաց՝ բաց ՚ի մե-
ղաց . և չարչարանօքն իւրովք և նմահրաշ
թաղմամբն և սքանչելի յարութքն կանգ-
նեաց զանկեալ և զկործանեալ ազգս մարդ-
կան ՚ի չար բանսարկոճին խաբէութի : Որ
եթէ ՚ի ստայօդ և ՚ի յերազապատիր պաճու-
ճանացդ քոց և ՚ի սնոտի պաշտամանցդ հրա-
ժարէիր , և ՚ի միտ առնուիր զմեծամեծ սքան-
չելիսն նայ , և զինոճորէիր իմում թգլորին
քսի , իբրեւ զիս ժառանգորդ լինէիր անա-
պական և անվախճան կենացն յաւիտենից .
զոր ակն ոչ ետես և ունկն ոչ լոճաւ և ՚ի սիրտ
մարդոյ ոչ անկաւ . զոր պատրաստեաց նմ
սիրելեաց իւրոց :

Յայնժամ ՚ի ցասումն սրտմտուէ բորբոքել
յոյժ անօրէնն իւսիաս՝ ասէ ցդահիճան .
բարձրացեալ լիցի յերկրէ լարիւք արիա-
գոյնդ այդ և ճուռոմդ ՚ի պինատոճուի սնո-
տի բանիցդ . և հո՛ւր ՚իներքոյ տարածեսցի ,
և ՚ի վր թիկանց արբցէ գան սաստիկ . և աւ-
սացէք դմա՝ հնազանդ լինել հրամանաց ինք-
նակալին , և ոչ հայհոյել զզօրութի և զփառա-
ռոճոց մերոց : Եւ սպասաւորքն վաղվաղակի
կատարէին զհրամայեալն ՚ի բռնաւորէն .
քզի ՚ի բազում ժամս տարածանէին ՚իներ-
քոյ լանջաց և որովայնի նր զհրատ բոցոյն ,
և այրէին խորովէին զնմ մարմինս վկային
մինչև ՚իներքին անդամսն . և դժնդակ տան-
ջանօք զթիկունս նր չարչարէին՝ հարել փշաւ
լից

լից գաւազանօք . մինչև պատառ պատառ
մարմինք նր յերկիր անկանէին : Աւ յայսմ
ամի ոչ զձայն նորա լուան , և ոչ այլայլեալ
գտին զգոյն երեսաց նր . այլ էր տեսանել
և կարծել ամենեցուն , իբրև թէ օտար մարմ
նով կրիցէ զպատուհասն :

Հայնժամ զարհուրեալ բռնուորին ը համ-
բերուի սբոյ վկային , և զարմացեալ ը մնալ
ոգւոյ նր 'ի նմա , հազիւ ուրեմն հրամայէր
դաճացն դադարել 'ի տանջելոյ . և ծիծա-
ղելով ասէ ցոք վկայն . ասա՛ ինձ ով եւստուա-
տիէ , որպէս է խոհեմուի քո . ախորժե՞ս և
այլ ևս տանջանս կրել , զի հրճուեալ ուրա-
խասցիս . զոր և փառս անձին քում համա-
րիս : Աւստուատիոս ասաց . յոյժ ըղձամ և
փափագեմ այնմ ցանկալի փառացն , յոր հա-
սուցանել զիս խոստացար . զի գրեալ է , ոչ
են արժանի չարչարանք ժամանակիս հան-
դերձելոց փառացն՝ որ յայտնելոցն է 'ի մեզ :
Ասէ դուքսն ցմերձակայ զօրականսն իւր .
յիմ տանջանարանաց՝ զոր դա ախորժէ ,
պատշաճ վարկանիմ արկանել 'ի վր չարա-
բաստ մարմնոյ սորա աղ և բորակ խառնեալ
ը քացախոյ , զի մորմոքեսցին հրկիղել վերք
դորա . տարածեսցի և 'ի գետնի խեցի և տա-
տասկ փշոց , և այնպէս շրջ շրջեսցի 'ի վր նր
սաստկապէս , մինչև քանցիլ ջլաց և ոսկե-
րաց դորա . զի յագեցցի տարգւն օքն զոր խնդ-
րէ 'ի մէջ : Աւ սպասաւորք չարին յոյժ փու-
թային հասուցանել սբոյն զպատուհաս չար-
չարանացն . իսկ նահատակն քնի տակաւին
ևս

Եւս մեծաւ ուժով կայր եւ ժուժկալէր . եւ ոչ
հեծ ինչ՝ եւ կամ բարբառ լսելի լինէր . այլ
միայն՝ ի սրտի իւրում գոհանայր զմէնէ վասն
կրից տանջանացն :

Եւ իսկ ասէ . զարմացեալ եմ կարի՛ քաջ,
թէ որպէս իբրեւ զիսաղալիկ համարի զամե-
կեալսն՝ ի վր իւր զինունորդ նազովրեցւոյն, եւ
զմերովքս քամահէ զտանջանարանօք : Արդ
այժմիկ գոհնէ ասասցէ, թէ յայսմ հետէ ըզ-
գաստացան, եւ հաւանի՞ մեծաց լծոցն երկր-
պագութի մատուցանել ըստ հրամանի ինքնա-
կալաց . եւ ընկալցի պատիճ եւ մեծութի՛ ի
մէնջ եւ ի թգրաց :

Եւստոստոս ասէ . սակս լծոց ձերոց սնու-
տեաց՝ յորոց երկնչիս, զայս պատուհաս ա-
ծեր ի վր իմ, տգիտացեալ ո՛վ դատաւոր,
եթէ տանջելով զմարմինս՝ զհոգիս իմ զօրա-
ցուցեր, եւ անսպասում բարուէց երկնից ար-
ժանի զիս արարեր . եւ հորդեցեր ինձ ճանա-
պարհ փրկուէ՛ ելանել ի մարմնոյս ամբու-
թի, եւ մտանել առ որ անձկացեալն եմ, եւ
վայելել ի մշտնջենաւոր եւ յանձնց բարու-
թիսն ընդ կամարարս անունն իւրոյ : Արդ
զոր ինչ առնելոց ես՝ արա՛ վաղվաղակի . զի
զլծսն քո գարշելի եւ պիղծս համարիմ . եւ
զմմ զմեծութիս թի եւ զփառս իբրեւ զաղբ
անպիտան վարկանիմ . ասկանացու եւ խո-
տան երեւին ինձ այդոքիկ, զի զքն շահե-
ցայց . եւ զունարթերես կացից առաջի նր՝ ի
հանդերձեալ յաւիտենին :

Վուքսն ասէ, ո՛վ աղաջուր դու, եւ չարի
բախ-

բախտի հանդիպեալդ և թմբեալդ արբե-
ցու թիւ անմիտ խորհրդոց, լեկը կորուսանեա
խապառ զպատիւ և զմեծութիւնս զինուորուէդ,
և դառնուի զրկեալ ի քաղցր լուսոյ ճի՛ կա-
մառ իջանեա ի դժոխս . և կի՛մ զինչ իցեն փո-
խարէնք հատուցմանցդ՝ որոց ակնունիս :

Սինի նո երանելին եւստաատիոս . յոյս
հանդերձելոցն՝ զոր ունիմք, անճառ է, և
ոչ բերանով պատմի . և չիք նր օրինակ յե-
րեւելի և յապականացու արարածոցս . և ոնկ
զայն նմ անպատում բարիս խոստացաւ նձ
կամարարաց իւրոց սիրելեաց, այնպէս և ան
հաւատիցն՝ որ իբրեւ զքեզդ իցեն, և ուրա-
ցողացն զճշմարտութի, գանձեալ պահի հուր
գեհենին մշտնջենաւոր և անշէջ, կրճատումն
ատամանց, և լալ աչաց, և որդն անքուն, և
աղջամղջին խաւարն արտաքին . զի այս նմ
պատրաստեալ է սատանայի, և կատարողաց
զհաճոյս կամաց նորա : Վ. յԼ մեք յուսով բա-
րեաց աներկիւղ տանիմք զանազան և դառն
տանջանաց՝ որ ի ձենջ գան ի վր մեր . զի
փրկելէք յորոգայթից բանսարկուին՝ զու՛ար-

թերեա կացցուք առաջի բեմին քսի :

Վ իւսիաս ասէ . եթէ հնար գոյր նոյն քո՝ ոնկ
դու ասես, և կարէր վաղվաղակի անմահու
թեն իւրոյ կցորդ առնել զքեզ, փրկէր յա-
ռաջագոյն ի տանջանացն, զոր պատրաստել
է իմ քեզ . վայ լուր ինձ, և զսնավաստակ
կամս քո մերժեալ ի քէն, և եկ յուղղութի :

Վ կսաւ խօսել երանելին, և ասէ . ով խա-
ւարասէր, և չարին դործակից՝ հեռացեալ

’ի կենացն յաւիտենից . արդ հայեացիք և տես
զիս , զոր դու մեռեալ և կորուսե՞լ կարծէիր
այնչափ տանջանալ . և ահա ոչինչ անհնար
եղև այն իմոյ կրկին նորոգել զիս և կեցու-
ցանել , ողջացուցանելով զամբ վերս և զցաւս
մարմնոյ իմոյ :

Յայն բան սթշն՝ մինչդեռ ամբազմուի քա-
ղաքին պշուցե՞լ հայէին , իսկոյն յանկարծա-
կի իբրև կեղևանք ինչ ծառոյ ’ի բաց անկա-
նէին ’ի մարմնոյ անտի . և սթն ողջանդամ
երևէր ամբազմուեն . ոնք զի ոչ սպի ինչ կմ
վերք երևէին ’ի սթ մարմիննն . վոյ միաբան
յոքնախումբ ռամիկ քաղաքին փառաւոր առ-
նէին զոն՝ ’ի վր սքանչելեացն , զոր եցոյց առ
սթ վկայն իւր . և դուքսն ավիրեալն լինէր :
Յայնմ վայրի մի ոմն ’ի զօրականացն , այն է
Եւգինէոս քաղաքակից սթն եւստուատիոսի,
և իշխանական պատուով ’ի նորուն դասուցն,
տեսեալ զնր անշարժ համբերութիւն՝ որ վո
քսի , աղաղակեաց ’ի ձայն մեծ , և ասէ . լիւ-
սիանս լիւսիանս , և ես քրիստոնեայ եմ՝ ծա-
ռայ ոյ բարձրելոյ՝ արարողին զերկինս և
զերկիր . և զկրօնս քո նշովեմ , և զոծսն քո
արհամարհեմ . և լքո և լ ամպարիշտ թա-
գաւորացն կամս հակառակիմ իբրև զորս
իմ եւստուատիոս : Իսկ անօրէն իշխանն յամօ
թոյ նախատանաց իւրոց առաջի բազմամբոխ
հրապարակին իոնարհեցուցեալ զգլուխ իւր՝
լ երկիր պշուցեալ հայեր . ապա ետ քարոզ
կարդալ , և ասել . Ստորաբախտիս այսո-
րիկ և նորագոյն երևելոյս լերկար հարցա-

փորձուէց և քննուէց պէտք են . զի այժմիկ
ոչ ժամանեմք , այլ 'ի հանդիսական իրողու-
թիս զօրացն փութամք ը մերոց սովորուէց .
և զկախարդասարս զայսոսիկ՝ զեւտուատիոս
հանդերձ եւ գինեոսիւ համախոհիւ իւրով
'ի բանտ հրամայեմ արկանել , և անուր եր-
կաթի 'ի պարանոցս և յոտս նց դնել , և ըզ-
գուշութիւն պահել հանդերձ այլովք մահա-
պարտօքն . զի 'ի պարապորդ և 'ի պատշաճ
ժամու ը օրինին դատեցայց զնո . և զայս ա-
սացեսլ յարեալ յատենական աթոռոյն :
Արդ քարշեալ զինոճորաց զերանելիսն կա-
պանօք ը հրամանի իշխանին՝ եդին 'իներք-
նում 'ի խաւարչտին տեղւոջ բանտին : Իսկ ե-
անելիքն մեծաւ ցնծութիւն և ուրախութիւն օրհ-
րնէին զնո . և սաղմոսէին միաբան ձայնիւ .
ահա զի՞ բարի և զի՞ վայելուչ , զի բնակին
եղբարք 'ի միասին . և հանէին կալանաւորքն
նոմ ը նո զնոմ գիշերն 'ի գլուխ յաղօթան նոյ .
և ուսանէին 'ի սքն եւստուատիոսէ զհան-
դէս նահատակուէ մարտին , և զհամբերու-
թի ժուժկալութե , և զփոխարէն անձառ-
բարեացն՝ զոր պատրաստեաց նո սիրելեաց
իւրոց :

Իսկ ը առաւօտն 'ի ծագել արեգականն յա-
րուցեալ դուքսն փութայր գնալ 'ի քաղաքն
նիկոպօլսացւոց . և նախ գայր իւրովին 'ի
բանտն՝ յորում սք վկայքն էին . և միայն զե-
րանելին եւստուատիոս հրամայէր արտաքս
հանել . և յորժամ եկն , ծիծաղելով և խրն-
դալից դիմօք լրբութե ասէ ցոք վկայն . ողջ
լեր

Լեր սիրելի՛ եւստուատիէ : Սննի ետ սքն •
 Խոն ամենեցուն՝ զոր պաշտեմ՝ ի մանկութի
 իմմէ , նա ողջունեսցէ զքեզ արժանապէս
 ով լիւսիւս :

Վուրսն ասէ • յաղագս նոյն քո ինձ ոչինչ
 փոյթ է • այլ դու յառաջիկայ ժամս զտունչ
 քեզ հողաթափսդ արկցես յոտս քո • զի այ-
 դու դիւրընթացիկ լինիցիս զկնի մեր յու-
 ղեկցութիւն ճանապարհին : Եւ հողաթափքն
 այն էին տատասկեալք երկայն և ստոճարա-
 սուր բւեռօք , մինչև անցանել ը ներքանս
 ոտից : Եւրդ զինոճորացն բերեալ ագուցին
 զհողաթափսն յոտս երանելոյն զերկաթե-
 ղէնսն , և ի միասին խրացիւք սւեռեալ պըն-
 դեցին • և իշխանն կնքեաց մատանեաւ իւ-
 ըով • զի մի ոք գթացեալ ի վր սքն հանցէ
 զայն ի բաց ի գարշապարացնօրուն • և պատ-
 ոճիրեաց դահճացն հարկանելով և քարշե-
 լով ածել զնա զճանապարհայն՝ հանդերձ
 այլ ևս ընկերօքն , որ էին ի բանտին :

Եւ ինքն չոճեալ հանդերձ բազմուք զօրացն՝
 գայր հասանէր յետ երկուց աւուրց , և բա-
 նակէր մերձ առ դղեկին՝ որ է հուպ ի քա-
 ղաքն արաւրակացւոյ • և ի հասանել սքն
 անդր՝ Խոն բնակիւք քաղաքին այնորիկ եւա-
 նէին ի տեսանել զերանելիսն : Եւ այց ոչ ոք
 յազգականաց կմ՝ ի բարեկամաց սիրելեաց
 երանելոյն եւստուատիոսի իշխէր մերձենալ
 առ նա վր երկիւղի իշխանին • զի մի և նոքա
 ըմբռնեսցին :

Սարգարիոս ոմն , որ և մարդայր ասի , ռա-
 միկ

միկ գողով՝ լցեալ աւուրբք և քաղաքավարե՛լ
 արդարութ՛ք, յաւուրսն յայնոսիկ շինէր յարկա
 քնակուէ ինքեան . և ՚ի տանեաց անտի՝ մինչ
 դեռ ծածկէր զձեղունս տանն՝ հայեցե՛լ դի
 տէր և տեսանէր զԾԹ վկայսն նոյ, զի կապա
 նօք անցուցանէին լը պողոտայն, որ էր մերձ
 ՚ի գեօղն յայն : Ատես ՚ի մէջ սԷցն զերանե
 լին եւօտաւատիոս կապե՛լ ձեռս յետս, և ծա
 նեաւ վաղվաղակի . և փութացե՛լ էջ անտի .
 և ասէ ցկին իւր զըուցատրութ՛ք ՚ի բարբառ
 հայերէն . Ս՛վ կին տեսանե՞ս զԾԹն մեր եւ
 ստաւատիոս՝ անու՛նեալն նոր յուսիկ, կամ
 կիւրիւսիկ, զիշխանն նամ չըջաքնակուէս մե
 րոյ . զի ՚ի բաց լքեալ արհամարհեաց զգե
 րապատիւ՛ զայնքան և զայնպիսի մեծութի և
 զփառս Տիս, և զնմ երեւելի փարթամութի
 ընչից և ստացունձոց և ազգի և տան, և
 զքաջամարտիկ զինուորութի՛ն՝ զոր ոչ ոք ու
 նէր նման նմա ՚ի մէջերկրեայքս նմ . և ահա
 լը այլ կալանաւորսն երթայ ՚ի տեղի հան
 դիսի վկայական կատարման . զի զկնի ցան
 կալի կենցաղավարութե իւրոյ զյաւիտենա
 կանն ժառանգեացէ զարքայութի :

Եսկ սքանչելի և պարկեշտ կին նո՛ր ասէ ցնա .
 զի՞նչ խափան լինիցի և քեզ երթալ և ուղե
 կից լինել լը նմա, և հետեւիլ լը երկնաչու
 ճանապարհն, և հաղորդ լինել չարչարանաց
 նո՛ր . այն՝ որ զյաւիտենական զանապակա
 նութե՛ն վերաբուսուցանէ զբրաբիօնն . և
 պաշտպան փրկութե լինիցիս ինձ և երկուց
 մանկանցս, և բնաւին ազգատոհմին քո :

{այն

Յայնժամ ցանկալի այրն այն և բարենշան՝
 վառեալ հրով հոգւոյն փութայ խառնիլ ըղ-
 ձալի տենչմամբ՝ ի գունդս սբօց վկայիցն ւոյ .
 և առժամայն գիրկս արկեալ զպարսնոցաւ
 մանկանց իւրոց՝ համբուրեաց զնս , և ասէ .
 խաղաղութի լ՛ ձեզ սիրելի որդեակք իմ . և
 տարածեալ զձեռս իւր յաղօթս առ տր՝ ասէ
 արտասուհազոչ պաղատանօք . Տր ւնժ հայր
 ամենակալ երևելեաց և աներևութից , որ
 ի ձեռն սիրելի որդւոյ քո յժի քոյի և ամենա-
 ւառ հոգւոյդ նորոգեցեր զւնմ՝ արարածս , և
 ծանուցեր զւնծութիդ քո ւնմ որդւոյ մարդ-
 կան , և բացեր մեզ զձանապարհ փրկուէ՝ ի
 կեանսն յաւիտենից , ուր անապական բա-
 րուէցն պարգևք պահին յուսացելոց ի քեզ .
 վոյ աղաչեմ զամենագութ ողորմուի քո՝ հեղ
 յիս զշնորհ բարերարութե քո , և առաջնորդեա՛
 ինձ աներկեան սրտի՛ն և կատարեալ սիրով
 ընթանալ ի հանդէս մարտիրոսուէ .
 զի եղէց պատարադ լուսնելի ւնծուէդ քո :
 Եւ դու՝ որ հայրդ ես որբոց , և տր ւնմ յու-
 սացելոց , պահեա՛ զմանկունսն իմ խաղա-
 ղութի , և ամբիժ՝ ի հաւատս ճշմարտութե
 ամենաղօր աջով քո . նոյնպէս և զկենակից
 ամուսին իմ , որ եղև հանդիսադիր ինձ այսմ
 երանաւէտ կոչմանս , յոր հրաւիրեցայ ի քէն
 տր : Եւ առաքեա՛ զհրեշտակ խաղաղութե
 քո , զի առաջնորդեսցէ ինձ ի բարութի . և
 թողուի շնորհեա՛ իմոց յանցանաց , որ ի չա-
 րին պատրանաց մերձեալ է առ իս . զի քեզ
 ւնմ ինչ կարելի է . և օրհնեալ է անուն քո

Եւ զայս ասացեալ երթայր զկնի սքոյն զե-
րանաւէտ ճանապարհն . և հանդիպեալ ու-
մեմն մեծատան՝ որ էր այր երեւելի և երկիւ-
ղած ՚ի տնէ , ՚ի նմին գեղջ ունելով զքնա-
կուծի իւր , և անուն նր մուսատարիոս (կմ
մուսատոր կմ մուգարոր) , ասէ ցնա երանե-
լին մարդարիոս . Վ հաւասիկ գնամ ես առ
սիրելին քո և ազգակիցն նոր յուսիկ եւս-
տուատիոս , զի կամեւով նայն մերոյ՝ նահա-
տակակից եղէց նմա՝ վկայեալ վր ճշմարտու-
թէն . արդ յայսմ հետէ քեզ յանձն եղիցի
տուն իմ հանդերձ մանկամբք և ընտանեօք .
և ես խնդրեցից ՚ի տնէ՝ վարձահատոյց լի-
նել քեզ ՚ի հանդերձեալ յաւիտենին :

Վ Խնի ետ այրն և ասէ ցնա . երթ ՚ի խաղա-
ղուի զանձկալի և զգեղեցիկ ճանապարհդ .
և զընթացս քո կատարեալ ըս հաճոյից տն նայ
մերոյ . և վր որոյ պատուհիրեցերդ ինձ , ե-
ղիցի քեզ՝ ոնկ և կամիս : Նայնժամ երանե-
լին մարդարիոս ողջոյն տուեալ նմա՝ հասա-
նէր սքոյ վկայիցն նայ առ դղեկաւն . աղաղա-
կեաց ՚ի ձայն մեծ , և ասէ . Տէր իմ եւս-
տուատիէ , ոնկ անձկացեալ ոչխար հօտից՝ ըն-
թանայ առ հովիւն , այնպէս և ես ընթա-
ցեալ հասի առ քեզ մեծաւ փափաքմամբ՝
կամեւով ճանապարհակից լինել քեզ : Վ րդ
ընկալ զիս ՚ի թիւն սք ժողովոյդ՝ որ ը քեզդ
են հանդիսացեալք ՚ի վկայական ասպարէզ
նահատակութեցդ . զի թէպէտև անարժան
եմ , սակայն վկայ քնի լինելոց եմ :

Եւ

Եւ իբրեւ ասաց զայս, 'ի ձայն բարձր աղա-
ղակեաց և ասէ. քրիստոնեայ եմ իբրեւ ըղ-
պատոճական իմ Եւստռատիոս. լուճա-
րո՛ւք զայս՝ իմ պաշտօնեայք սատանայի :
{ Յայնժամ ըմբռնեալ զնա զինոճորացն՝ կա-
պեցին ինչ այլ ևս կալանաւորաց սքցն. և ար-
կին 'ի հանդիսական բանտ դղեկին այնորիկ.
և վաղվաղակի հասուցին զբանն յունկն իշ-
խանին լիւսիայ :

() այն իբրեւ լուճաւ դուքսն, իբրեւ զառիւծ
մըմռեալ՝ նստաւ յատենին. և բերեալ լի-
նէին երանելիքն առաջի նր կապեալ կրկին
կապանօք՝ ձեռս յետս, և անուր 'ի պարանո-
ցի, մերկացեալք յիմ հանդերձից իւրեանց.
և սքն աւքսենտիոս քահանայ կայր 'ի մէջ
սքցն զոճարթերեօ և պայծառ դիմօք, և ու-
րախ սրտիւ վառէր զընկերս իւր 'ի սէրն քնի :
Եւ սէ ցնա դուքսն. աւքսենտիէ, այժմ ծա-
նո՛ մեզ, եթէ յետ այնչափ չարչարանաց և
նեղուէց բանտի զգաստացա՛ր և 'ի բաց կա-
ցե՛ր արդեօք 'ի սնոտի պատրանաց կորստեան,
և մերձեցա՛ր առ բարերարուի տօնցն, եթէ
տակաւին 'ի նմին յամառուէ կաս :

Սխնի ետ սքն աւքսենտիոս. ո՛վ լիւսիաս,
երդոճեալ իմ քեզ 'ի վր տեսչուէ իրաւանց
ճշմարտին ինչ, զի անփոփոխելի են կամք
սրտի իմոյ 'ի հաւատոցն քնի. և իմ գիտեմ
զնա՝ ծնունդ անծնին հօր, և զամենակալ
հոգի նորա բղիսումն մշտնջենահոս. անճառ
անքննին յիմ մի իմ ծուռի. յոր հաւատացեալ
եմ, և պաշտեմ 'ի մանկուծի իմմէ. և եթէ

բիւրս ածիցես 'ի վր իմ տանջանս և գանս
պատուհասից առաւել քան զառաջինն , և
ը նմ տեսակս տանջանաց անցուցանես զիս ,
ոչ կարիցես զմիտս խոնարհեցուցանել յերկ-
նից բարձրուէն . արդ զոր ինչ խորհեալ ես՝
արա՛ վաղվաղակի :

Յայնժամ դուքսն վճիռ մահու հատանէր
այսպէս 'ի վր նր . () աւքսենտիոս՝ որ յետ
բազում տանջանաց ոչ եկն յուղղուի , և ոչ
հալատակ եղև ինքնակալին , 'ի ձեռն սրոյ
հրամայեմ գլխատել յանապատ տեղ ոջ . զի
յօրինաւոր թաղմանէ զրկեալ լինի չարա-
բաստ մարմին նր : Եւ զայսպիսի դատավը-
ճիռ ընկալեալ երանելոյն ուրախութիւն փու-
թանակի հասանէր 'ի տեղի կատարմանն . և
խոնարհեցուցեալ ծունր՝ կայր յաղօթս :

Ի՞՞՞՞ յաւիտենական , նոր և արարիչ նմի , ան-
ճա՛ն լոյս , բաց զդուռն ողորմութե քո առ ա-
նարժանութիս , որ կամ առաջի քո 'ի ժամուս
յայսմիկ , յորում զնմ կենցաղական պատաղ-
մունս զկնի իմ թողում , և ծարաւի ոգւով
ընթանամ 'ի կէտ կոչման՝ ը նմապատում
անսուտ հրամանի քո , որ յաւետարանական
քարոզութեն , թէ որ ոչ առնու զխաչ իւր և
գայ զկնի իմ , չէ՛ ինձ արժանի . և արդ առ
քեզ գամ . արա՛ զիս արժանի՝ աչալըջութե և
զո՛ւարթերես կալ առաջի քո բեմիդ : Եւ պա-
հեա՛ անարատ զդասս սբց վկայիցն՝ որ ը իս
կցորդ եղեն չարչարանօք վս քո , և արժանա-
ւորեա՛ հասանել մասին վիճակիս այսորիկ .
և շնորհեա՛ խաղաղուի եկեղեցւոյ քում սբյ .
և

և քեզ փառք յաւիտեանս . և ասացեալ զամենն՝ կատարեցաւ 'ի տեղւոջն :

Յետ այսորիկ անօրէնն լիւսիս խնդրէր յառաջ մատուցանել զսքն մարդարիոս , զի դատեսցի և զնա առաջի բազմամբոխ հրապարակին . և զինո՛ւորացն լուծե՛լ զնա 'ի շղթա յիցն որ 'ի պարանոցին՝ փութանակի բռնաբար ձգէին զնա 'ի թէատրոնն : Իսկ երանելին ասէ . տէր իմ եւստռատիէ՝ ազաչեմ ըզքեզ վո՛ւ իմ աղօթս առնել . և ուսո՛ ինձ , թէ զի՞նչ տաց պիտնի յատենի անդ ապականիչ և չար գազանին այնորիկ : Վիտնի ետ և ասէ սքն եւստռատիոս . եղբայր իմ մարդարիէ , բնաւ ամենեւին՝ զոր ինչ հարցանէ ցքեզ՝ այլ ինչ մի տացես նմա պիտնի . բայց միայն ասա՛ , թէ քրիստոնեայ եմ , և քնի ծառայ . և մի փոխեսցիս 'ի բանիցս յայսցանէ :

Երդ իբրեւ ածին կացուցին դահլիճք զերանելին առաջի իշխանին , սկսաւ խօսել դուքսն և ասէ ցնա , այ երիցս թշու՛ռաւկան և ատեցօղ բարեաց , և օտարացեալդ 'ի բարերարութե լոծոցն , ասա՛ վաղվադակի զանուն քո և զբախտ , և զաստիճան ազգատոհմին քո , թէ որպիսի պաշտօն ունիս : Վիտնի ետ սքն մարդարիոս , և ասէ ցիշխանն . զայդմ նմէ՝ զոր հարցանես , ինձ ոչինչ է փոյթ . քանզի ես քրիստոնեայ եմ , և քնի ծառայ : Եւ յառաջ մատուցե՛լ սպասաւորաց ատենին՝ ասէն ցնա . եղկելի՛ և թարմատար քան զնմ մարդիկ , ո՛չ դիտես զկարգ ատենիս . տուր պիտնի լո օրինակի հարցման նոն մերոյ : Վիտնի ետ
երաւ

Երանելին և ասէ . ասացի՝ և դարձե՛լ ասեմ .
քրիստոնեայ եմ , և քի ծառայ :

Հայնժամ տեսե՛լ դքսին զհաստատուի հա-
ւատոց նորա և զանփոփոխելի միտս , զայրա-
դին ցասմամբ ասէ ցդահիճսն . ծակեացին
սլճղունք ոտից դորա , և չո՛ւան 'ի ներքս ան-
ցեալ՝ կախեացի 'ի ձողոյ . և շամփուրս հրա-
ցե՛լս մերձեցուցի՛ք 'ի թիկնամէջս դորա . և
կիզեացին նամ անդամք մարմնոյն բոլորովին ,
թերեւ եկեացէ 'ի զգայութի , և զարժանն
տացէ պիսնի ը հարցո՛ւածոց մերոց . և վաղ-
վաղակի զնամ հրամայե՛լսն կատարէին սպա-
սաւորք անօրէն իշխանին :

Իսկ երանելին մարդարիոս ոչինչ տայր պիսնի
'ի տանջանսն . այլ միայն աղաղակէր և ասէր ,
քրիստոնեայ եմ և քի ծառայ . արդ 'ի բա-
ղում ժամս տանջե՛լ զնա 'ի կախաղանի անդ՝
կարմրագոյն շամփրօք , զոր ստէպ փոփո-
խէին , հրկիզուին զմարմին սբօյ վկային . և
նա 'ի ձայն բարձր կարգաց , և ասէ . ի՞նչ յի
քեզ յանձն առնեմ զհոգի իմ . ընկա՛լ զսա-
խաղաղութ . և արժանի՛ արա զիս հասանել
մասին ժառանգութե սբօն 'ի լոյս . զի քեզ
փառս վերառաքելից այժմ և միշտ և յաւի-
տեանս , ամէն : Աւ զայս ասացեալ՝ աւան-
դեաց զոգին . և իջուցեալ զերանելին 'ի կա-
խաղանէն՝ քարշէին արտաքս , զի կերակուր
լիցի շանց :

Ի՛յնուհետև ամպարիշտն լիւսիաս՝ որ հրճ-
ո՛ւեալ էր և ցնծայր ը չարչարանս վկայից ,
ասէ ցզինո՛ւորսն . քարշեա՛լ լիցի յատեանս
մերկ

մերկ մարմնով և որ 'ի սատաղացիսն էր եւ գիւ
նէոսն այն , որ ը եւստուատիոսին 'ի հարցաւ
փորձուէ կայր . և նոյնժամայն փութանա-
կի ածին կացուցին զերանելին մերկ կողո-
պուտ 'ի հանդերձիցն առաջի դքսին : Եւ
հայեցեչ 'ի նա դառնուք և զայրագին ցաս-
մամբ՝ ասէ . ո՛վ ամենապիղծ և չարագեւ այր
դու՝ զիա՛րդ իշխեցեր այդչափ յանդգնութիւն
դալ 'ի համարձակուի անդր , ոնց զի առ ոչ-
ինչ համարեցար զանյաղթ և զանպարտելի
ինքնակալին զհրաման . և 'ի վր իմի ժպրո-
հեցար անարգանս դնել մեծամեծաց տծոցն ,
զոր պաշտեն և պստուեն ինքնին թագա-
ւորքն մեր :

Աննի ետ սքն եւգինէոս , և ասէ ցլիւսիաս .
իմ՝ զոր պաշտեմ 'ի մանկուէ իմմէ , յոր
և յուսացեալն եմ , նա զօրացոյց զիս , և շնոր
հեաց ինձ համարձակուի , զի թքանիցեմ 'ի
կուռս քո , և արհամարհիցեմ զսուտ և զա-
պականիչ կրօնս քո : Եւ այնժամ բորբոքեցաւ
լիւսիաս անհնարին ցասմամբ , և ասէ ցդա-
հիճսն . նախ 'ի բաց հատցի անարգօղ և հայ-
հոյիչ լեզու դորա , և զրկեսցի յերկոցունց
ձեռացն . և բրօք դալարօք բարձաբեկ լիցի .
և ջախջախեսցին սրունք ոտից դորա . և փշաւ
լից գաւազանաւ հորցին թիկունք նր : () այս
իմ իբրեւ արարին դահիճք , ոսկր և մարմին
սքն կային մածեալ ը միմեանս , և այնպէս
'ի դառն տանջանս աւանդեաց քաղցրութիւն
զոգին :

Իսկ իշխանն անօրէնութե իբրեւ կատարեաց
զայս

զայս ամ, իջանէր ամ բանակաւն 'ի դաշտ
անդր, 'ի հանդիսի անցուցանել և համար
առնել զօրացն արքունի, և լինէր փորձ ընտ-
րութե իւրաքանչիւր կորովութե և արիական
ներհամտութե 'ի զինաշարժութիս : Յայնժամ
երևէր ոմն 'ի մէջ բազմութե զօրացն՝ գեղե-
ցիկ և հռչակելի տեսլեամբ զարդարեալ,
որում անուն էր Սլրեստես կմ առեստես .
այր քաջ և վայելուչ՝ պանծալի հասակաւ,
լցեալ ամ խոհեմական իմաստութե և հանձա-
րով, զօրաւոր բանիւք և արդեամբք, և կիրթ
առ 'ի մարտիցն յառաջադիմութի : Եւ 'ի կալ
նր 'ի հանդիսի զօրաց տուաջի իշխանին լիւ-
սիայ, հայեցեալ ընդ նա դքսին՝ տեսանէր
զգնաղ և զպարկեշտադեղ հասակի նր ըզ-
կերպարանսն . և հաճոյ թոճեցեալ յաչսնր՝
յառաջ կոչէր զնա մօտ առ ինքեան . հրա-
ման տայր ձգել զգեղարդն՝ զոր ունէր 'ի
ձեռնն, ըդէմ նպատակին :

Եւ նր հապ շտապ փութով արիանայ յառա-
ջեալ երիվարաւն, և թափ տոճեչ բազկացն՝
դիպեցուցանէր զգեղարդն ճահողակի առա-
ջի կացեչ նպատակին . և ահա ը քաջապինդ
արշաւանաց երիվարին՝ 'ի յանդուգն շարժ-
մանէ անձինն և բազկացն, արտաքս 'ի հան-
դերձիցն երևեցաւ իւաչ մի ոսկի, որ կայր
թաքուցեալ 'ի գրապանակ պատմութեանի նր
առ լանջօքն : Եւ իբրեւ յայտնի եղև ամենե-
ցուն, զի և նոյն ինքն ետես լիւսիաս, վաղ-
վաղակի առ ինքն կոչէր զքաջ նահատակն :
Եւ իբրեւ եկն եկաց առաջի նորա, առեալ
դքսին

դժբերան 'ի ձեռս իւր զնստնկալ նշանն՝ հարցա-
նէր , թէ զի՞նչ արդեօք իցէ այս . միթէ և
դու 'ի նահանգէ գալիլէացւոյն իցես՝ յազգէ
կախարդասար աղանդաւորացն : Իսկ երա-
նելին ովրէստէս բացեալ զշնորհալից բերան
իւր՝ ասէ մեծաձայն 'ի լուր նամ զօրացն .
() Եւ առայ եմ ես խաչելոյն յսի քսի՝ արարո-
ղին զերկինս և զերկիր և որ 'ի նստ արարածք
իցեն . և զնշանդ զայդ կրեմ՝ 'ի պահպանու-
թի անձին իմոյ՝ առ 'ի դրդումն հակառակա-
մարտ զօրուէց թշնամւոյն յարուցելոյ 'ի վր
իմ : () Եւ այնժամ հրամայէր դուքսն դահճաց
իւրոց՝ բերել անուր երկաթեղէն , և արկա-
նել 'ի գեղեցիկ պարանոց զինուորին քսի .
և ասէր . ուղեկից լիցի և դա 'ի ճանապար-
հիս մերում ը մահապարտին եւստուատիո-
սի , որ յայտ արարեալ՝ յորում հարցափոր-
ձուք դատապարտեսցէ զնս :

Եւ եղև 'ի հասանել դժբերան 'ի քաղաքն նիկո-
պօլիս մեծապայծառ հանդիսիւն , բազումք
'ի զօրականացն յայնմ գնդէ՝ որ 'ի քաղաքին
էին , մատեան առ իշխանն իւսիաս մեծաւ
համարձակութիւն . աղաղակեցին միով բերա-
նով , և ասեն . Ով իւսիաս՝ և մեք քրիստո-
նէսյք եմք , և զինուորիմք երկնաւոր թգւո-
րին յի քի . և 'ի նա եմք ապաւինեչ . և զնա
միայն պաշտեմք , և խոստովանիմք զանուն
նր յաւիտեան . և արհամարհեմք զնամ սնո-
տի և զգիւնաբնակ պաշտամունս տո՛ց քոց .
արդ զոր ինչ հանդերձեալ ես առնել՝ արա՛
վաղվաղակի . զի ճշմարտին նայ ունիւրեցաք
զան .

զանձինս մեր . և ոչինչ կարէ մեկնել զմեզ 'ի սիրոյ ւնյն մերոյ , որ յանգոյուէ 'ի լինելուի ած զերևելի և զաներևոյթ արարածս . ոչ հուր և ոչ սուր , և ոչ ժանիք գազանաց և ոչ տեսակք ամ տանջանարանաց՝ ոչ կարեն մեկնել զմեզ 'ի սիրոյ անտի յի քի : () այս և առաւելք զսոյն միաբան բազմութի զօրականացն նիկողօլսոյ աղաղակէին առաջի իշխանին :

Յայնժամ զարհուրեցաւ դուքսն , և գոյն երեսաց նր շրջեցաւ , և իբրև մթուք շաման դաղաց նո՛ւաղեցան տեսանօղ աչք նր . քանզի երկեաւ 'ի բազմութի քաղաքացեացն , զի մի 'ի յանդուգն յարձակմանէն չար ինչ հանգիպեսցի նմա . և իմացեալ ծանեաւ , թէ ո՞նչ խաշինք երկնաւոր հովուին կամաւ 'ի մահ մատնեցին զանձինս իւրեանց : Այստեղ սկսաւ լընս քաղցրութի հրապուրել 'ի կամս չարութի իւրոյ . այլ իբրև ետես զանփոփոխելի միտս նց 'ի հաւատսն՝ որ 'ի տր մեր յս քո , հրամայեաց լուծանել զգօտի նց , և կապանօք արկանել 'ի բանտ . և ինքն զմտաւ ածէր , թէ որպէս կորուսցէ զնս , և միանգամայն ասէ՝ ոչ լինիցի շփոթումն ինչ 'ի քաղաքացեացս և կմ յաղգականաց . մանաւանդ յեւստուատիոսէ , զի մեծ էր անունն նր : Աարձեալ խիթայր , գուցէ տանջանս հասուցանելով նմա՝ նոյնպէս հրաշք սքանչելեաց երևեսցին , ո՞նչ և յառաջնումն ո՛ւնադին . և ոչ միայն որ քրիստոնեայքն են՝ հաստատեսցին 'ի հաւատսն , այլև զհեղենացիս ապստամբն .

Բեցուսցէ յռոմոսն :

Եւ այսպիսի իմն խորհուրդ չարուէ հաւատաւելի՝ ի սրտի՝ արձակէ զսքն եւստուատիոս եւ զերանելին ուրեւատէս՝ ի քաղաքն սերաստացւոց առ գործակից իւր ագրիկողայոս դատաւոր , գրել առ նա հանդիսական նամակ՝ որ ունէր օրինակ զայս :

Տեառն իմոյ գերահռչակելոյ եւ վսեմախոհ դատաւորի ագրիկողայոսի՝ ի լիւսիայ դքսէ օգնականուք դիցն բազմասցի ողջոյն : () անբաղդատելի եւ զանհամեմատ եւ զպանծալի բնաւ իմաստիցն զծայրագոյն ողջախոհուէց զկատարելութիւն յարաբարդեալ ի տրամախոհական միտս քո վեհագոյն խոհեմութիւն , անդր եւս քան զընդհանրականացս մակընթացութիւն , զդիւցազանական արգաստեաց զանթառամելի առողջութիւն ի քեզ շառաւիղեալ , եւ յառաջելի գիտութիւն յօգնահանձար իմաստիցն իրողութիւն . ունի զի քան զբնաւս՝ որ լի արեգակամբ բերին , գեր ի վերոյ գտար . վստայ եւ յամենայնս՝ որ ի նոյն , եւ ոչ միում ումեք զիրոսն նախախնամուէ տիեզերաց հաստատեցին տնօրինել , ունի նախախնամուէ եւ հեղաշայեաց կամաց քոց զհասարակաց մակադրեցին զգիտութիւն . վստայ զի գիտեն հաւաստի հնար գող առ ի քեզ եւ գիշեր հանգոյն տուն ջեան ի հանդիսական իրողութիւն անցուցանել . զի քունք մանաւանդ հաւանեցուցանեն զանքուն աստեղսն ի ննջել , քան թէ զաչս քո ննջեցուցին : Վանզի առ տատամսագոյնսն առանց ձանձրանալոյ զներըզական տնտեսութեամբ :

սութեցն տարածանեա զանբաղդատելի բա-
նիցն ճահաւորուի . որով նամ ուրեք խռովու-
թեց դադարումն 'ի քէն գտաւ յառաջեալ .
և գերադրական անմահից ոյծոցն արտափայ-
լեալ հրաշափառագոյն բացատրեցաւ մակա-
ւասարագոյն վերերեւակացեալ պատիւ . զի
նախ քան զմակամտածուին առ 'ի քէն' դիցն
օղնականուի պարունակեալ տարածանէ ըզ-
բոլորն առաջի քոյոյդ իմաստագոյն խոհա-
կանութեդ . և պարզաբար ասել , թէ նամ
մասունք առաքինուէ յանձին քում ցուցեալ
արտայայտի :

Եւ արդ զի'նչ ունիմ զբնաւն բացայայտել .
համառօտագոյն դուզնաքեայ բանիւք նե-
րադրելով ծանուցանեմ քում վսեմագոյն
հանձարեղ իմաստութեդ՝ սակս առնդ այդո-
րիկ անունանեցելոյդ Եւստռատիոս : Վնա
զի յետ բազում քննութեց և չարաչար կրեւոց
տանջանաց՝ գտի զդա խորհրդակից գալի-
լեացւոց ազանդոյն , և դաւանօղ առասպե-
լական կրօնից խաչելոյն հրէի ումեմն , զոր
յս անունանեն . որ 'ի նմին իսկ հեբրայական
ազգէն իւրմէ զչարագործաց մահ մեռաւ :
Եւլ տեսի զայրդ զայդ՝ և ոչ անտեղեկա-
գոյն իմաստասիրական վարժարանաց արհես-
տից , և ստադիոնացն 'ի մարտակցուի յոյժ է
կրթեալ , և ծայրագոյն զինունորուէ գահա-
ւորուէ ժամանեալ : Եւ նմն արհամարհ ե-
րեւի յաչս դորա՝ վս չարասէր պաշտաման իւ-
րոյ , անհնազանդ գոլով հրամանի ինքնակա-
լին , և անարգօղ եղեչ մեծապայծառ դիցն ,
Եւ
միան

միանգամայն և մեհենակապուտ : Այժմ ծա-
նուցեալ իմ զաննմծուի դորա՝ բիւրանպատիկ
տանջանօք իբրեւ 'ի բովս հրոյ մաշեցի զեր-
կաթեղէն մարմին դորա , և ոչ ևս գտի 'ի
դմա հնար ուղղուն : Այլ յետ բժմ քննուեց
և հարցմանց անյոյս եղեալ 'ի դորին փրկու-
թէ՝ առաքեցի կապանօք առաջի քո տրու-
թեդ . զի դու զարժան վրիժուցն անարգուն
դիցն խնդրել մարթասցիս քո արդար դա-
տաստանօքն , քաջի արանցն անպարտելի
հրամանաց հետևելով . ողջ լեր :

Արդ առեալ այնուհետև զինուորացն ըզ-
թուղթն և զսքսն հանդերձ կապանօք՝ 'ի
ճանապարհ անկանէին . և նք անյադական
ձայնիւ հանապազորդեալ լինէին յաղօթսն
այ զճանապարհայն . և բանք նց՝ յաղագս ե-
րանելի ընկերաց իւրեանց կատարելոյ 'ի տրե-
ւպա հարցանէր երանելին եւստուատիոս
ցսքն ովրեստէս , և ասէր . եղբայր ովրեստէ
պատմեա՛ ինձ , թէ ո՞ր օրինակաւ կատարե-
ցաւ սքն աւքսենտիոս , և կմյորո՞ւմ տեղւոջ .
զի ես 'ի կալանս էի , և դու 'ի զօրուն : Այնի
ետ սքն ովրեստէս , և ասէ . յետ հատանե-
լոյ դքսին զվճիւ մահու 'ի վր սքյն՝ աղա-
չեաց երանելին զդահիճսն թողացուցանել
զնա , զի եկեալ տեսցէ զքոյդ առաքինութի
և ողջունեսցէ զքեզ . այլ ոչ ոք ներեաց լը-
սել նմա . քզի ժամէր ճաշոյ , և փութային
որովայնի ծառայքն կատարել զհրամայելսն
նց յիշխանէ անտի : Այլ վաղվաղակի տծին
զնա մերձ 'ի ձորակ անդր , զոր մեք լեռնոտն

անունէմք . և 'ի ճանապարհին սկսաւ սաղմոսել և ասել, երանեալ են ամբիօք 'ի ճանապարհի, և ոյք գնան յօրէնս իմն :

Եւ 'ի կատարել սաղմոսին՝ եհաս 'ի տեղին յայն . և անկեալ յերկիր 'ի վր' երեսաց իւրոց՝ արտասունագոչ պաղատանօք աղօթս մատուցանէր 'ի սրտի իւրում . ապա յոտն կացեալ, և զամէնն ասացել՝ իբրեւ շուրջ հայեցեալ ետես զիս՝ զի կայի մերձ առնա, կոչեաց զիս, և պատունիրեաց ինձ խորհրդաբար, և ասէ . եղբայր ովքեստէ ողջունեա՛ զերիցս երանեալ իմն իմ եւստուատիոս . և ասա՛ ցնա, զի աղօթս արասցէ փութանակի հասանել զկնի իմ . զի ես անձկացեալ սպասեմ նորա գալտեանն : Եւ ասացեալ նր' զայս՝ խոնարհեցոյց զպարանոցն, և վաղվաղակի հատին ըզգլուխ նր' 'ի նմին տեղւոջ . և ոչ ոք 'ի հաւատացելոց իշխէր մերձենալ 'ի նշխարս նր' վահի սպառնալեաց իշխանին :

Եւ այց երիցունք վեց յարաւրակացւոց քաղաքէն եկեալ 'ի գիշերի գողացան զնր' մարմին վկային . և զգլուխ նորա ոչ գտին, և սկսան լալ դառնապէս . յայնժամ ագռաւ մի 'ի վր' ծառոյ նստեալ՝ ճիչ բառնայր ուժ գնակի . և գնացեալ երիցունքն անդր՝ գտին զնր' գլուխ նր' 'ի մէջ լծորդուն ճղոյ ծառոյն . և անձառ խնդուք լցեալ՝ ամփոփելին առ այլ նշխարս երանելոյն :

() Եւ այս ամիբրեւ լուաւ երանելին եւստուատիոս, վտակք արտասունաց իջանէին յաչաց նր' . կարդաց առ իմր ամժ ուժգին պաղտտա, նօք

և աներկբայ յուսով, զի ըն մին օրինա,
 կի կատարեսցին և նոցին ընթացք նահատա-
 կուլթի. և ասէ ցորն ուրեւտէս. փուլթաս-
 ցոլք գնասցոլք եղբայր իմ, ոնի զի և մեք ար-
 ժանասցուք հասանել մասին ժառանգուլթի
 նի՞ ի լոյս մշտնջենաւոր:

Մեր գլխի տ հինգ աւուր ածել եղին քաղկայքն
'ի մայրաքաղաքն սեբաստացւոց . և իբրեւ ե-
տես զնս , և լուաւ զբանս հրովարտակի լիւ-
սիայ դքսին ագրիկողայոս հիգեմոնն , հրա-
ման ետ զինուորացն արկանել զվկայս առ-
օրին 'ի բանտ' պնդեալ զոտս նց 'ի կռճեղս .
և 'ի վաղուճեան աւուրն նստեալ 'ի վր բեմին
'ի Թէատրոնի քաղաքին' հրամայէր ածել
զսքան առաջի հրասպարակին . և քարոզն ա-
ղաղակէր 'ի լուր ամենեցուն հրամանաւ դա-
տաւորին , և ասէր . գրաւորական նամակքն'
որ առաքեցան 'ի պարհացւոց (ըստ սուրիոսի
'ի պայծառ) դքսէն լիւսիայ , ընթերցցի' դար-
ձել 'ի լուր նմատենիս . և յայտնի լիցին 'ի
նմանէ մակադրել' ամբաստանութիւն' որ ինչ
վս եւս տռատիոսի էին :

Եւ յորժամ ընթերցան , շարժեաց զգլուխ
իւր անօրէնն ագրիկողայոս , և սոսէ ցնքն .
ով եւս առատիւ , մի թռչեացին քեզ աստա-
նոր դատաստանք տանջանացն առ յինէն , զոր
օրինակ տեսեր անտանօր և կրեցեր 'ի ձեռն
մեծի դքսին լիւսիայ . այլ լ'ս դժնդակ և չար
անցս անցուցից ընդ քեզ . և 'ի մահ և ս մատ-
նեցից զանձն քո . արդ լ'ուր ինձ , և յառաջ
ք զտանջանսն խոնարհել էրկիրպագ . ուծոց

մերոց մեծաց, և հալասակ լեր հրամանաց
ինքնակալին. զի պարգևս և պատիւս ըն-
կալցիս :

Այնքամ ետ պիտի սքն եւստուատիոս, և
ասէ ցդատաւորն. ո՛վ իմաստունդ և խոհե-
մագոյնդ յիշխանս, իշխե՞ն օրէնք նաև թա-
գաւորաց, եթէ ոչ իշխեն : Ագրիկողայոս
ասաց. այո՛ իշխեն. քանզի և պահեչիսկ ըն-
նի՛ ի նոցանէ : Աքն եւստուատիոս ասաց.
նախ քան զամ պարտ է գիտել, թէ ե՞ն առ-
քեզ օրէնք և առ որս լը քեզ են, եթէ միայն
ի մատեանս են գրեչ : Ագրիկողայոս ասէ.
սակս որոյ իրի այդպս բարբառիս ո՛վ անմա-
քուր գլուխ. ո՛վ ոք կայ՝ հակառակ օրինացն
գործել գործս ժպիրհ յանդգնութիւն :

Արիցս երանելին եւստուատիոս ասաց. ո՛վ
դատաւոր՝ ապաքէն պարունակեալ լինի յօ-
րէնս կայսեր այսպէս. Նունուի ասէ ի բաց
լիցի յամիրէ և ի գործոց և ի բանից. բայց
հաւանուի լը իրաւանց յամի քաղաքավարեչ
լիցի. քզի պարտ է կամ հաւանեցուցանել
իշխանին, և կմհաւանել որ լը իշխանութիւն
լինիցի՝ զհրամայեալն նմա գործել : Աւ-
գարձեչ պարունակէ յետոյ, և ասէ այսպէս.
Այլ իշխանին ասէ հրամայեմք զերկիւղն լը
հեղուի խառնել ի դատելն իւրում. ո՞պ զի
մի լիցի ոմանց առ երկիւղին թշնամուի առ-
նել. և ոչ վա հեղուէն լիցի ոմանց հեղգու-
թի՛ ի կիր արկանել : Արդ այսպէս գրեալ է
ո՛վ դատաւոր, եթէ ոչ : Ագրիկողայոս ասաց.
այո՛ :

Աքն

Սքն եւատուատիոս ասէ . արդ աղաչեմ զքեզ ,
 զի այս սահմանեալ օրէնք կարգաւորուէ և
 առ իս պահեալ լիցի : Եւ գրիկողայոս ասէ .
 առ քեզ և առ ամենեսեսն հաստատունս պա-
 հել հարկ 'ի վերայ կայ մեծաւ երկիւղիւն :
 Լատուատիոս ասէ . ապաքէն աղաչեմ զքեզ
 զի իմաստունդ 'ի դատաւորս , հեզուի խառ-
 նեա՝ յերկիւղ քո ըն օրինացն . և ոնց հմտա-
 գոյն գոլով քո քան զբազումս 'ի մարդկանէ՝
 փոյթ յանձին կալ յառաջագոյն կամ հաւա-
 նել իրաւանց , կմ հաւանեցուցանել՝ ըն օրի-
 նացդ ասելոյ . ապա եթէ չունիցիս զայդ այդ-
 պէս տունել , ադէ առանց բանից և քննուէց
 և տարածգութեց օր յօրէ՝ պատուհասեա՝ ,
 սպան . արա՛ զոր ինչ և կամիս՝ վաղվաղակի :
 Եւ ագրիկողայոս . զոր ինչ և ախորժես՝
 ասա՛ համարձակուի՞ , քանզի և արդար դա-
 տարանս՝ ըն իրաւանց հաւանի քաղաքովարիւ-
 և դու իրաւանց սորա հաւանեսցիր ըն հրա-
 մանի ինքնակալաց : Լատուատիոս ասէ . ո՞ւմ
 հրամայես ինձ ո՞վ դատաւոր երկիր պագա-
 նել . աստու՛ածոց , եթէ աստուծոյն : Եւ գ-
 րիկողայոս ասէ . նայ և լուծոց : Լատուատիոս
 ասէ . մեծագունից , եթէ փոքունց : Եւ գրի-
 կողայոս ասէ . այո՛ , յառաջագոյն արամազ-
 դայ և ապողոնի , և ապա պոսիդոմնի : Սքն
 եւատուատիոս ասէ . որոց մարգարէից և քա-
 ռոզաց հաւանելով , և կմ յորոց իմաստնոց
 գտեալ էք զնո՛ երկրպագելիս գոլ : Եւ գրիկո-
 ղայոս ասաց . պղատոնի , արիստոտէլի , հեր-
 մեսի , հովերոսի , և այլոց իմաստնոց՝ որ միա-

բան ընծ գրեցին . որոց եթէ հմտացել էիր,
պաշտէիր և զյիշատակս նց՝ ով եւստաատիէ :
Սքն ասէ . ոչ եմ անտեղեակ միում ումեք՝ ի
նոցանէ , այլ ամենեցուն հմտացեալ եմ՝ ի
մանկուէ . ուսել եմ և զերաժշտականն ամ-
հմտ եմ թոճականուէ և աստեղաբաշխու-
թե արհեստիցն , և ոչ հեռի յերկրաչափա-
կան գծիցն . և վարժումն իմաստասիրութե
օրէն իսկ է մեր . և առաքինասէր հօր հան-
դիպել իմ՝ դաստիարակեցայ , մակացու գո-
լովնր արհեստագիւտ մասանց և գիտուեց .
և եթէ կամեսցիս , սկսցուք նախ ի պղատո-
նէ ը քումդ բանի :

Սգրիկողայոս ասէ . գիտեմք զպղատոն՝ առ-
տիմէի մատենին տրամախօսել , ի պիւռիոն
իջեալ՝ աղօթս առ ժողովն մատուցանելով .
արդ թոճեսցի՞ քեզ նա իմաստուն գոլ , եթէ
ոչ :

Սլստաատիոս ասէ . քանզի ի տիմէի գրոց
սկսար , անդանօր յոյժ բամբասէ պղատոն
զոյժն քո արամազդ . զի յերկրորդում մատե-
նին այսպէս գրէ . " Սկանզի անժ բարի է ,
գոգցես անբարեաց պատճառ . այլ բազմաց
անպատճառելի , այսինքն չարեաց . իսկ բար-
եաց զայլ և ոչ զմի ոք պատճառ գոլ ասեմք ,
քսն եթէ զանժ " . արդ ոչ է պարտ ըունել
ոչ զհովերոս և ոչ զայլ քերթողն , որք ասեն ,
թէ զևս (որ և արամազդ) բարեաց և չարեաց
պատճառ գոլ հանդիպի . ոչ սա է զևսն , ոնկ
քերթողն ասէ , երդմանց և դաշանց եղծիչ .
նոյն և ը աթենայ բնակուի շաղաշարեալ :

Սյլ

Այլ ոչ գովեսցուք և զմաքառումն լուծոցն և զդատաստանն , զոր նոյն քերթողն ասէ լինել 'ի ձեռն զԼսայ 'ի ձգել 'ի ցանկուի զնս , զորս դուք լուծս կարծես : Արդ պղատոն և ոչ զմի ոք կամի 'ի բնակչաց քաղաքին իւրոյ գիտակ լինել այսոցիկ . ոչ համբակի և ոչ ծերոյ ասել ինչ և կմլսել այսպիսի զարամազդայ : () Ի և ոչ է օրէն աստուածոյ ' հօր անարգօղ լինել և հայրասպան . ոմ զԼսն առ 'ի ձէնջ պաշտեցեալ ' զիւր հայրն զկռնոս յերկնից յերկիր ասի իջուցեալ , և խորտակեալ զնա , և ինքն 'ի կարապ փոխարկեալ , զի այնպիսի սնոտի ապիրատ խաբանօք ապականեսցէ զկինն . վնյ յիրաւի պղատոն հենգնէ և թշնամանէ զայդպիսի լուծն քո զԼս , որ և կանացի բարուք ողբայր անմխիթար ըզսարպեդոնայ մահն :

Վ դատաւոր ոչ իցէ այս այսպէս . և կամ եթէ ոչ են գրել յառասպելական մատեանս ձեր այդոքիկ . և ասա ինքն պղատոն շարագրօղ իմաստուածէ ձերոյ ' հրաժարելի եցոյց զԼս և զնմանիս նր , և ամ հիգուէ և դսրովելի վարուց և պղծուէ առիթ զնա գոլ ասէ . և զիարդ դուք անհանձար մտօք ստորանկել դնիք 'ի նոյն մուրրուիս . և զմեզ հարկէք այսօր ' ստայօդ ոչէիցն և ապականագործ ախտաւորացն և դիւանունէր անշունչ պատկերացն երկիրպագանել :

Առ այսոսիկ զամօթի հարել ագրիկողայոս դատաւորն ' ասէ . յաղագս մեծի մարդասիրութե իմոյ ներեմ քում յանդգնագոյն շա-

ղակրատա բարբառելոյդ . արդ ասա՛նք և դու ,
 ո՞րք է այն՝ զոր դու անձանեալ պաշ-
 տես , և զի՞նչ է յեղանակ նոր , և որո՞ւմ մարդ
 գոլ երևեցաւ ի կնոջէ . և ի դատաստան մա-
 հու եկեալ , և խաչեալ ի հրէական ազգէն՝
 անձեզ կարծեցաւ : Աստուատիոս ասէ . ե-
 թէ հրամայես և անձանձրուք լսես , ը կար-
 դի ասացից զոր ինչ խնդրեսդ՝ եթէ ներեցէ
 ժամանակն : Ա՛րդ իկողայոս ասէ . ասա՛նք զոր
 ինչ ախորժեսդ :

Եւ այնժամ գեղեցիկ ատենախօսուք ճոխա-
 բար հաւատարմացոյց Ծրն եւստուատիոս , թէ
 անձ ճշմարիտ պարտի գոլ անհասանելի և ան-
 քննելի , անայլայլելի , ամենազօր , արդար
 և բարի . և անձ ուրիշ մի և անբաժանելի և ան-
 բաղդատելի . վայ ո՛չ բազում ժամք լինին , և
 ո՛չ մեծ և փոքր ինք . ո՛չ ոմն արարիչ այս ինչ
 արարածոց , և ոմն այն ինչ իրաց . վայ և ի-
 մաստունքն ձեր ասէ յաներևոյթ զօրութի
 միոյն այ ականարկեալ՝ ասացին զնա արարիչ
 անմի գոլ , և գերակատար գութ , խնամօղ և
 տեսուչ անմի՝ մսկաւասար բնութի . և ահա
 այս ամ ոչ ի՛նչք ի դէպ գայ սուտ ժամոց ձե-
 րոց , այլ ճշմարտին այ հօր և որդւոյ նորա
 միածնի ընդ ամենամբ հոգւոյ իւրում , զոր
 մեքն պաշտեմք : Ա՛րդ ո՛վ դատաւոր , եթէ
 ժամ տացես և ևս , և հաւանեցիս լսել՝ որ
 ինչ յաղագս ճշմարտին այ իմոյ պատմութի է ,
 և կենսաբեր տնօրէնուէ բանին , որ անփո-
 փոխ մնալով յիւրում էուն՝ էառ զհոգեղէնա
 բնութի , և ը ամէնաց կիրս մարմնոյ կամաւո-
 լու-

ընդամենը վաղ ամերիկյան փրկուէ , զի մերձեցուցէ
զմարդիկ առ իմ , կարծեմ թէ իսկոյն վրէժ-
խնդիր լինիցիս ճշմարտութե նր , և առ ժա-
մայն խորտակեսցես փու թանակի զգիւնաճոյլ
պատկերս լոծոց քոց . և զերծեալ 'ի խաւա-
րային ժանեաց վիշապին՝ անկցիս յուռկան
կենսաբեր աւետարանին երկնից արքային :

Ու երբոյց այնուհետեւ զերանելին 'ի խօսելոյ
ազրիկողայոս դատաւորն , և թողեալ զիրա-
ւունս հեզուէ՝ զբռնութի և զերկիւղ 'ի կիր-
արկանէր : Ի՞նչ բանք բերանոյ քո ասէ՝ զոր
խօսեցար , առասպել համարեալ էն առաջի-
աջաց իմոց . արդ յայսմ հետէ ոչ ևս ներե-
քեզ ատեանս մեր և հրաման ինքնակալին՝
խօսել ինչ յաղագս նոյն քո . զի ոչ եմք բա-
ւական զմեծաց և զնմայնագոյն թիւրաց մե-
րոց զառաքինութիս բամբասել , այլ՝ յամի
հպատակ լինելն . վայ թողել քո զնմ բան ,
և 'ի բաց կացել յըդիմաբանութեցդ՝ անկել
երկիրսպազ և զոհեալ լոծոց ինքնակալին . ա-
պա եթէ ոչ՝ զփորձ առցես զևս սաստկագոյն
տանջանաց , զու և գործակից քո ուրեւատէս ,
զորս ոչ երբեք տեսեալ իցեք :

Մինի ետ սքն եւստուատիոս , և ասէ . զիւրդ
վայրապար և սնոտի աշխատութի հասուցանես
մեզ բանիւք , և ոչ յառաջագոյն 'ի գործ ար-
կանես՝ զոր ասեսդ : Յայնժամ անօրէնն ազ-
րիկողայոս խորհեցաւ նախ զուրեւատէս 'ի
տանջանա մատուցանել ահագինս , զի թեր-
ևս ահ արկցէ և եւստուատիոսի . հրամայեաց
բերել մահիճս երկաթիս , և տարածել 'ի
ներ-

ներքոյ հուր բնմ . և իբրեւ արտաշիկագոյն լինէին մահիճքն, և ճառագայթք փայլատա կանց հատանէին ի նմանէ, հրամայեաց զսքն ուրեստէս յառաջ մատուցանել, և յորսայս առնել ի վր մահճացն . և ասէ ցեւտուա տիոս . ո՛վ եւստուատիէ՝ զպատուհասն, որ կայ և մնայ քեզ, յայսմ ունիս տեսանել, և յառաջագոյն զմտաւ ածել զօգուտ անձին ք զփորձ տանջանաց :

Իբրեւ ածին դահիճքն զսքն ուրեստէս մերձ ի հրացեալ մահիճսն, սկսան այլագունիլ դէմք երեսաց սքն . քանզի զսրհուրեցաւ լէ տեսիլ տանջանարանացն . և հայեցել ի սքն եւստուատիոս՝ ասէ ցնա . աղօթս արա վս իմ տէր եւստուատիէ, զի տագնապին յիս միտք իմ : Իսկ նստ ասէ . մի վրդովիր և մի զանգիտեր եղբայր իմ ուրեստէ, զի տեսուին միայն ունի զերկիւղն, այլ զգայութի և ո՛չ մի ինչ լինիցի քեզ՝ եթէ հաւատով ընթասցիս ի նա հատակուի . վս զի լէ մեզ է օգնուի ի՞նչ նոյ մերոյ՝ ի փրկել զմեզ յառժամանակեայ նեղութէս . արդ մի երկնչիր, այլ յիշեա՛ զնա հատակուի աւքսենտիոսի և այլ սքցն, և մի երեւեսցիս վերջին և վատթարագոյն . զի երեւելիքս՝ ժամանակեայք են, իսկ հանդերձեալքն՝ յաւիտենականք . որ սլատրաստեալ կայ և մնայ գանձ անապական ի ի՞նչ յուսաւ ցելոց իւրոց :

Եւ ի խօսել զայսոսիկ սքն եւստուատիոսի լէ սքն ուրեստի՝ շուրջ կային զնոքօք բազմութի զինուորաց . այլ և արք քաղաքին սեւաւ .

բաւարիոյ հանդերձ կանաւաբք և որդւովք ժողովեալ էին 'ի տեսիլ սքեցն , և դիզէին կուտէին մի զմիով . և սպասաւորք սատանայի առաւել քան զառաւել բորբոքէին զհրատն 'ի ներքոյ մահճացն : Յայնժամ երանելի վկայն քնի ուրեստէս երթեալ մօտ առ հրացեալ մահիճսն՝ սկսաւ աղօթել այսպս . Վճյաւիտենական՝ հայր իմն մերոյ յօր քնի , ապաւեն և յոյս ամենեցուն՝ որ կարդան առքեզ 'ի նեղութե . գթա՛ յանարժանութիւն իմ , և հաստատուն պահեա 'ի հաւատոս ճշմարտութե՝ որ առ քեզ՝ իմր անժ իմ . տո՛ւր համբերութի տկարացել մարմնոյ իմոյ . զի ոչ արհամարհես զայնոսիկ՝ որ յուսացեալ են 'ի քեզ . զօրացո՛ զմիտա իմ , զի անուն քո փառաւորեացի յաւիտեանս :

Եւ ասացեալ զամէնն հանդերձ երանելի վկայիւն եւստուատիոսիւն , կնքեաց զինքն սքն ուրեստէս , և վաղվաղակի առանց զանգիտելոյ ել 'ի վր հրացեալ մահճացն . սլար զեցաւ բոլոր մարմնով 'ի վր հրահոսան մեքենայիցն . 'ի ձայն բարձր աղաղակեաց և ասէ . իմր յա՛ 'ի ձեռս քո աւանդեմ զոգի իմ .

և նոյնժամայն աւանդեաց զոգին :

Եւ ասոր անմի հրամայեաց դատաւորն տանել զսքն եւստուատիոս կապանօք 'ի բանտ . և անդ առանձինն լինելով նորա՝ կոչեաց առ ինքն զԺառայն , որ ոչ մեկնէր 'ի նմանէ , և ասէ . երթ որդեակ իմ , և փութանակի բերցես ինձ քարտէս , զի գրեցից զկտակ ելից հրաժարման իմոյ . քանզի հանդերձեալ եմ

և .

և ես վաղի՛ն կալ առաջի նայ : Եւ գրեաց ե-
րանելին զնմա՝ հանդէս նեղուեցն՝ որ հասին
'ի վր' նր' . և պատուիրեաց՝ զի զժբ. ոսկերս
նշխարաց ընկերացն իւրոց չորեցունց և զիւրն
տարցեն 'ի հայրենի բնակուին իւրեանց յա-
րաւրակացւոց քաղաքն , և դիցեն յառանձին
տեղւոջ՝ որ կոչի բոսոսա (ըն ճառքնտրին) և
կմ'անալիկոճոր (ըն մետափրաստեսի) . քզի
ժբ. վկայքն՝ որ ըն նմա կատարեցան՝ ուրեա-
տէս , մարդարիոս , աւքսենտիոս և եւգինէոս՝
երդմնեցուցեալ էին զսքն եւստռատիոս , զի
յետ վախճանի նց մերձ առ նմա դիցին մար-
մինք նց . վոյ և նա այնպէս գրեաց 'ի կտա-
կի իւրում : Իսկ զհայրենի ստացունձան՝ զոր
ունէր յարօրկա , հրամայէր տալ 'ի սպաս ալի-
տոյից վկայարանին իւրեանց . և զայլ նմ
պաճարեղէն անդեայս և զինչս յերկուս բա-
ժանել . զմինն բաշխել աղքատաց , և զմիւսն
չորհել քերցն իւրոց . և զճառայսն և զա-
ղախնեայսն աղատել հանդերձ թոշակօք . և
զայս այսպէս կտակ գրեալ՝ աւահեցաւ զօրն
զայն 'ի բանտին :

Իսկ եմպ քաղաքին սեբաստիոյ յայնմ ժամա-
նակի 'ի թաքստի էր , (այն ինքն է սքն վլա-
սիոս՝ որ զկնի կատարեցաւ ,) վո չարաշուկ
և դառն հալածանաց . սա էկն 'ի ծածուկ դի-
շերայն 'ի բանտ անդր . և տունէ ինչս պահա-
պանցն՝ աղաչեաց աղդ առնել սքն եւստռա-
տիոսի . քանզի լուեալ էր երանելի եմպին
վո իմաստուննր , և համբերատար ժուժ-
կալունն անտանելի չարչարանաց , և թէ որ
այէս

պէս յամօթ արար յատենի զիշխանն անօրէն
 նուրբն և զանոտի պաշտամունս նորա : Եւ
 մտեալ 'ի բանսն՝ ետես զԾԲ վկայն պնդեալ
 'ի կոճեղս . և անկեալ 'ի վր պարանոցի նր՝
 ելաց դառնապէս . և սկսաւ համբուրել
 զշղթայսն , որ յոտսն և 'ի ձեռս նր : Եւ ասէ
 ցնա ԾԲ եման . երանելի ես դու որդեանկ իմ
 եւստուատի , զի ընկալար այդպէս համբե-
 րուածի ժողովակալուն 'ի մարդասիրէն նայ . և
 ախոյեանս անպարտելի գտար լռիմամարտ
 զօրուն թշնամւոյն . և բարձրացուցեր զար-
 դիւնս արդարուն քո . միայն եթէ հասանի
 ցես անսխալանիս 'ի նպատակ վերին յաղթա-
 նակին 'ի կոչումն հօրն երկնաւորի՝ հաղորդ
 լինել քեզ ոմ չարչարանաց , նոյննիս և փա-
 ռաց միածնին . արդ աղաչեմ զքեզ որդեանկ
 իմ , յիշեան զիս առաջի աթոռոյ միածնին՝
 հանդիպիլն քում փառօք նմա . և մի մոռա-
 նար զանարժանութիս իմ , այլ հայցեան մասն
 ողորմունէ գտանել ինձ . միանգամայն և փա-
 րատել զմէք և զխաւար հալածանաց՝ որ ըն-
 մեօք շուրջ տարածեալ է . ծագել զլոյս նձ-
 գիտութե 'ի սիրտս յարուցելոց 'ի վր մեր
 շնորհելով զխաղաղութի Ծի . զի բարձրաց
 եղջիւր եկեղեցւոյ սթյ :

Ամենի ետ սթն եւստուատիոս , և ասէ ցեման .
 Տր իմ և հայր հոգւոր և վերատեսուչ հօ-
 տին քժի , մի այդպէս խորհեսցի սրբութի
 քո . զի և ես 'ի քէն ունիմ պէտս օգնակե-
 նութե՝ յուղարկաւոր լինել ինձ աղօթիւք . ոմ
 զի արժանաւոր գտայց հասանել մասին ժա-
 ռան

սութեցն տարածանեա զանբաղդատելի բա-
նիցն ճահաւորութի . որով նամ ուրեք խռովու-
թեց դադարումն 'ի քէն գտաւ յառաջեալ .
և գերադրական անմահից ոյծոցն արտափայ-
լեալ հրաշսփառագոյն բացատրեցաւ մակա-
ւասարագոյն վերերեւակացեալ սլատիւն . զի
նախ քան զմակամտածութիւն առ 'ի քէն՝ դիցն
օղնականութի պարունակեալ տարածանէ ըզ-
բոլորն առաջի քոյոյդ իմաստագոյն խոհա-
կանութեդ . և պարզաբար ասել , թէ նամ
մասունք առաքինութե յանձին քում ցուցեալ
արտայայտի :

Եւ արդ զի'նչ ունիմ զբնաւն բացայայտել .
համառօտագոյն դուզնաքեայ բանիւք նե-
րադրելով ծանուցանեմ քում վսեմագոյն
հանճարեղ իմաստութեդ՝ սակս առնդ այդո-
րիկ անունանեցելոյդ Եւստուատիոս : Վհան
զի յետ բազում քննութեց և չարաչար կրեւոց
տանջանաց՝ գտի զդա խորհրդակից գալի-
լեացւոց աղանդոյն , և դաւանօղ առասպե-
լական կրօնից խաչելոյն հրէի ումեմն , զոր
յս անունանեն . որ 'ի նմին իսկ հեբրայական
ազգէն իւրմէ զչարագործաց մահ մեռաւ :
Եւ յլ տեսի զայրդ զայդ՝ և ոչ անտեղեկա-
գոյն իմաստասիրական վարժարանաց արհես-
տից , և ստադիոնացն 'ի մարտակցութի յոյժ է
կրթեալ , և ծայրագոյն զինունորութե գահա-
ւորութե ժամանեալ : Եւ նմն արհամարհ ե-
րևի յաչս դորա՝ վս չարասէր պաշտաման իւ-
րոյ , անհնազանդ գոլով հրամանի ինքնակա-
լին , և անարգօղ եղել մեծապայծառ դիցն ,
Եւ
միան

միանգամայն և մեհենակապուտ : Սոյ ծա-
նուցեալ իմ զաննմծուի դորա՝ բիւրանպատիկ
տանջանօք իբրեւ 'ի բովս հրոյ մաշեցի զեր-
կաթեղէն մարմին դորա , և ոչ ևս գտի 'ի
դմա հնար ուղղուն : Եւ յետ բոլմ քննունց
և հարցմանց անյոյս եղեալ 'ի դորին փրկու-
թէ՝ առաքեցի կապանօք առաջի քո տիրու-
թեդ . զի դու զարժան վրիժուցն անարգուն
դիցն խնդրել մարթասցիս քո արդար դա-
տաստանօքն , քաջի արանցն անպարտելի
հրամանաց հետեւելով . ողջ լեր :

Եւրդ առեալ այնուհետեւ զինունորացն ըզ-
թուղթն և զսքսն հանդերձ կապանօք՝ 'ի
ճանապարհ անկանէին . և նք անյադական
ձայնիւ հանապազորդեալ լինէին յաղօթսն
այ զճանապարհայն . և բանք նց՝ յաղագս ե-
րանելի ընկերաց իւրեանց կատարելոյ 'ի տր :
Եւ պա հարցանէր երանելին եւստուատիոս
ցսքն ովրեւստէս , և ասէր . եղբայր ովրեւստէ
պատմեալ ինձ , թէ ո՞ր օրինակաւ կատարե-
ցաւ սքն աւքսենտիոս , և կմ'յորո՞ւմ տեղւոջ .
զի ես 'ի կալանս էի , և դու 'ի զօրուն : Սինի
ետ սքն ովրեւստէս , և ասէ . յետ հատանե-
լոյ դքսին զվճիռ մահու 'ի վր սքն՝ աղա-
շեաց երանելին զդահիճսն թողացուցանել
զնա , զի եկեալ տեսցէ զքոյդ առաքինութիւն
և ողջունեսցէ զքեզ . այլ ոչ ոք ներեաց լը-
սել նմա . քզի ժամէր ճաշոյ , և փութային
որովայնի ծառայքն կատարել զհրամայելսն
նց յիշխանէ անտի : Եւ վաղվաղակի ածին
զնա մերձ 'ի ձորակ անդր , զոր մեք լեռնոտն

անունանեմք . և 'ի ճանապարհին սկսաւ սաղմոսել և ասել , երանեալ են ամբիօք 'ի ճանապարհի , և ոյք գնան յօրէնս տն :

Եւ 'ի կատարել սաղմոսին՝ եհաւ 'ի տեղին յայն . և անկեալ յերկիր 'ի վի՛ր երեսաց իւրոց՝ արտասունագոչ պաղատանօք աղօթս մատուցանէր 'ի սրտի իւրում . ապա յոտն կացեալ , և զամէնն ասացեչ՝ իբրեւ շուրջ հայեցեալ ետես զիս՝ զի կայի մերձ առնա , կոչեաց զիս , և պատունիրեաց ինձ խորհրդաբար , և ասէ . եղբայր ովքեստէ ողջունեա՛ զերիցս երանեալ տն իմ եւստռատիոս . և ասա՛ ցնա , զի աղօթս արասցէ փութանակի հասանել զկնի իմ . զի ես անձկացեալ սպասեմ նորա գալստեանն : Եւ ասացեալնք զայս՝ խոնարհեցոյց զպարանոցն , և վաղվաղակի հատին ըզգլուխնք 'ի նմին տեղւոյ . և ոչ ոք 'ի հաւատացելոց իշխէր մերձենալ 'ի նշխարս նք վահ՛ի սպառնալեաց իշխանին :

Եւ այց երիցունք վեց յարաւրակացւոց քաղաքէն եկեալ 'ի գիշերի գողացան զմք մարմինս վկային . և զգլուխնորա ոչ գտին , և սկսան լալ դառնապէս . յայնժամ ագռաւ մի 'ի վի՛ր ծառոյ նստեալ՝ ճիչ բառնայր ուժգնակի . և գնացեալ երիցունքն անդր՝ գտին զմք գլուխնք 'ի մէջ լծորդուէ ճղոյ ծառոյն . և անձառ խնդուք լցեալ՝ ամփոփելին առ այլ նշխարս երանելոյն :

Այս նմ իբրեւ լուաւ երանելին եւստռատիոս , վտակք արտասունաց իջանէին յաչացնք . կարգաց առ տն նմ ուժգին պաղատա ,
նօք

նօք և աներկբայ յուսով , զի ընմին օրինա-
կի կատարեսցին և նոցին ընթացք նահատա-
կուծե . և ասէ ցոքն ուրեւտէս . փուծաս-
ցո՛ւք զնասցո՛ւք եղբայր իմ , ո՞նչ զի և մեք ար-
ժանասցուք հասանել մասին ժառանգուծե

նք 'ի լոյս մշտնջենաւոր :

Արդ յետ հինգ աւուր ածե՛լ եղեն քբ վկայքն
'ի մայրաքաղաքն սեբաստացւոց . և իբրեւ ե-
տեւս զն՝ , և լուճաւ զբանս հրովարտակի լիւ-
սիայ դքսին ագրիկողայոս հիգեմոնն , հրա-
ման ետ զինո՛ւորացն արկանել զվկայս առ-
օրին 'ի բանտ' պնդեալ զոտս նց 'ի կոճեղս -
և 'ի վաղոճեան աւուրն նստեալ 'ի վր բեմին
'ի թէատրոնի քաղաքին' հրամայէր ածել
զսքան առաջի հրապարակին . և քարոզն ա-
ղաղակէր 'ի լուր ամենեցուն հրամանաւ դաւ-
տաւորին , և ասէր . գրաւորական նամակքն
որ առաքեցան 'ի պարհացւոց (ըստ սուրիոսի
'ի պայծառ) դքսէն լիւսիայ , ընթերցցի' դար-
ձե՛լ 'ի լուր նմատենիս . և յայտնի լիցին 'ի
նմանէ մակադրե՛լ ամբաստանութիքն' որ ինչ
վժ եւստուատիոսի էին :

Եւ յորժամ ընթերցան , շարժեաց զգլուխ
իւր անօրէնն ագրիկողայոս , և սսէ ցոքն -
ով եւստուատիէ , մի թոճեացին քեզ աստա-
նոր դատաստանք տանջանացն առ յինէն , զոր
օրինակ տեսեր անտանօր և կրեցեր 'ի ձեռն
մեծի դքսին լիւսիայ . այլ ևս դժնդակ և չալ-
անցս անցուցից ընդ քեզ . և 'ի մահ ևս մատ-
նեցից զանձն քո . արդ լուր ինձ , և յառաջ
ք զտանջանսն խոնարհե՛լ երկիրպագ ուժոց

մերոց մեծաց , և հալածակ լեր հրամանաց
ինքնակալին . զի պարգևս և պատիւս ըն-
կալցիս :

Յայնժամ ետ պիտի սքն եւստուատիօս , և
ասէ ցդատաւորն . ո՞վ իմաստունդ և խոհե-
մագոյնդ յիշխանս , իշխե՞ն օրէնք նաւ թա-
գաւորաց , եթէ ոչ իշխեն : Ագրիկողայոս
ասաց . այո՛ իշխեն . քանզի և պահե՛լիսկ լի-
նի 'ի նոցանէ : Աքն եւստուատիօս ասաց .
նախ քան զամ պարտ է գիտել , թէ ե՞ն առ-
քեզ օրէնք և առ որս չ քեզ են , եթէ միայն
'ի մատեանս են գրե՛լ : Ագրիկողայոս ասէ .
սակս որոյ իրի այդպս բարբառիս ո՞վ անմա-
քուր գլուխ . ո՞վ ոք կայ՝ հսկառակ օրինացն
գործել գործս ժպիրհ յանդգնութիւն :

Արիցս երանելին եւստուատիօս ասաց . ո՞վ
դատաւոր՝ ապաքէն պարունակեալ լինի յօ-
րէնս կայսեր այսպէս . Նունուի ասէ 'ի բաց
լիցի յամ իրէ և 'ի գործոց և 'ի բանից . բայց
հաւանութի ըն իրաւանց յամի քաղաքավարե՛լ
լիցի . քզի պարտ է կամ հաւանեցուցանել
իշխանին , և կմհաւանել որ չ իշխանութիւն
լինիցի՝ զհրամայեալսն նմա գործել : Աւ-
դարձե՛լ պարունակէ յետոյ , և ասէ այսպէս .
Այլ իշխանին ասէ հրամայեմք զերկիւղն չ
հեզուի խառնել 'ի դատելն իւրում . ոնկ զի
մի լիցի ոմանց առ երկիւղին թշնամութի առ-
նել . և ոչ վր հեզուեն լիցի ոմանց հեզգու-
թի 'ի կիր արկանել : Արդ այսպէս գրեալ է
ո՞վ դատաւոր , եթէ ոչ : Ագրիկողայոս ասաց .
այո՛ :

Աքն

Սքն եւստուատիոս ասէ . արդ աղաչեմ զքեզ,
 զի այս սահմանեալ օրէնք կարգաւորուէ եւ
 առ իս պահեալ լիցի : Եւ գրիկողայոս ասէ .
 առ քեզ եւ առ ամենեսեան հաստատունս պա-
 հել հարկ 'ի վերայ կայ մեծաւ երկիւղիւն :
 Լատուաւորիոս ասէ . ապաքէն աղաչեմ զքեզ
 ո՞վ իմաստունդ 'ի դատաւորս , հեղուի խառ-
 նեան յերկիւղ քո ըն օրինացն . եւ ո՞նչ հմտա-
 գոյն գողով քո քան զբազումս 'ի մարդկանէ՝
 փոյթ յանձին կալ յառաջագոյն կամ հաւա-
 նել իրաւանց , կիմ հաւանեցուցանել ըն օրի-
 նացդ ասելոյ . ապա եթէ չունիցիս զայդ այդ-
 պէս առնել , ադէ առանց բանից եւ քննուէց
 եւ տարաձգութեց օր յօրէ՝ պատուհասեան
 ապան . արան զոր ինչ եւ կամիս՝ վաղվաղսկի
 Եւսէ ագրիկողայոս . զոր ինչ եւ ախորժեա
 ասան համարձակուի , քանզի եւ արդար դա-
 տարանս՝ ըն իրաւանց հաւանի քաղաքովարիւ
 եւ դու իրաւանց սորա հաւանեցիւր ըն հրա-
 մանի ինքնակալաց : Լատուաւորիոս ասէ . ո՞նչ
 հրամայեա ինձ ո՞վ դատաւոր երկիր պառա-
 նել . աստուճածոց , եթէ աստուծոյն : Եւ գ-
 րիկողայոս ասէ . նոյն եւ լծոց : Լատուաւորի-
 օս ասէ . մեծագունից , եթէ փոքունց : Եւ գրի-
 կողայոս ասէ . այո՛ , յառաջագոյն արամադ
 դայ եւ ապողոնի , եւ ապա պոսիդոնի : Սքն
 եւստուատիոս ասէ . որոց մարգարէից եւ քա-
 ռոզչաց հաւանելով , եւ կիմ յորոց իմաստնոց
 գտեալ էք զնո երկրպագելիս գող : Եւ գրիկո-
 ղայոս ասաց . պղատոնի , արիստոտելի , հե-
 մեսի , հովերոսի , եւ այլոց իմաստնոց՝ որ միա-

բան ընծ գրեցին . որոց եթէ հմտացել էիր,
պաշտէիր և զյիշատակս նց ով եւստաատիէ :
Սքն ասէ . ոչ եմ անտեղեակ միում ումեք 'ի
նոցանէ , այլ ամենեցուն հմտացեալ եմ 'ի
մանկուէ . ուսել եմ և զերաժշտականն նմ
հմուտ եմ թոճականուէ և աստեղաբաշխու
թե արհեստիցն , և ոչ հեռի յերկրաչափա
կան դժիցն . և վարժումն իմաստասիրութե
օրէն իսկ է մեր . և առաքինասէր հօր հան
դիպել իմ դաստիարակեցայ , մակացու գո
լովնր արհեստագիւտ մասանց և գիտուէց .
և եթէ կամեսցիս , սկսցուք նախ 'ի պղատո
նէ ը քումդ բանի :

Ս գրիկողայոս ասէ . գիտեմք զպղատոն՝ առ
տիմէի մատենին տրամախօսել , 'ի պիւռիոն
իջեալ՝ աղօթս առ ժողովն մատուցանելով .
արդ թոճեսցի՞ քեզ նա իմաստուն գոլ , եթէ
ոչ :

Ս եւստաատիոս ասէ . քանզի 'ի տիմէի գրոց
սկսար , անդանօր յոյժ բամբասէ պղատոն
զոյժն քո արամազդ . զի յերկրորդում մատե
նին այսպէս գրէ . " Սքնզի նմ բարի է ,
գոգցէս նմ բարեաց պատճառ . սյլ բազմաց
անպատճառելի , այսինքն չարեաց . իսկ բար
եաց զայլ և ոչ զմի ոք պատճառ գոլ ասեմք ,
քսն եթէ զնմ " . արդ ոչ է պարտ ըունել
ոչ զհոմերոս և ոչ զայլ քերթողն , որք ասեն ,
թէ զևս (որ և արամազդ) բարեաց և չարեաց
պատճառ գոլ հանդիպի . ոչ սա է զևսն , ոմ
քերթողն ասէ , երդմանց և դաշանց եղծիչ .
նոյն և ը աթենայ բնակուք շաղաշարեալ :

Ս յԼ

Այլ ոչ գովեսցուք և զմաքառուին լուծոցն և զդատաստանն , զոր նոյն քերթողն ասէ լինել 'ի ձեռն զԼսայ ' 'ի ձգել 'ի ցանկուի զնա , զորս դուդ լուծս կարծես : Արդ պղատոն և ոչ զմի ոք կամի 'ի բնակչաց քաղաքին իւրոյ գիտակ լինել այսոցիկ . ոչ համբակի և ոչ ծերոյ ասել ինչ և կո՛ւլսել այսպիսի զարամազդայ : () Ի և ոչ է օրէն աստու՛ածոյ ' հօր անարգօղ լինել և հայրասպան . ոնք զԼսն առ 'ի ձէնք պաշտեցեալ ' զիւր հայրն զկռնոտս յերկնից յերկիր ասի իջուցեալ , և խորտակեալ զնա , և ինքն 'ի կարապ փոխարկեալ , զի այնպիսի սնոտի ապիրատ խաբանօք ապաւանեացէ զկինն . վնայ յիրաւի պղատոն հենցնէ և թշնամանէ զայդպիսի լուծն քո զԼս , որ և կանացի բարուք ողբայր անմխիթար ըզսարպեդոնայ մահն :

Այլ դատաւոր ոչ իցէ այս այսպէս . և կամ եթէ ոչ են գրե՛լ յառասպելական մատեանս ձեր այդօքիկ . և ահա ինքն պղատոն շարագրօղ իմաստութե՛ն ձերոյ ' հրաժարելի եցոյ՞ զԼս և զնմանիս նր , և իմ հիգուէ և դսրօ վելի վարուց և պղծուէ առիթ զնա դու ասէ և զիա՛րդ դուք անհանձար մտօք ստորանկէ՛ղ դնիք 'ի նոյն մուրրուիս . և զմեզ հարկէք այսօր ' ստայօդ ոչէիցն և ապականագործ ախտաւորացն և դի՛ւանո՛ւէր անշունչ պատկերացն երկիրպագանել :

Առ այսոսիկ զամօթի հարե՛լ ագրիկողայտադատաւորն ' ասէ . յաղագս մեծի մարդասիրութե՛ն իմոյն երեմ քում յանդգնագոյն շա-

ղակրատա բարբառելոյդ . արդ ասանք և դու ,
 ո՞րք է այն՝ զոր դու անձանեալ պաշ-
 տես , և զի՞նչ է յեղանակ նր , և որո՞ւս մարդ
 գոլ երևեցաւ ՚ի կնոջ . և ՚ի դատաստան մա-
 հու եկեալ , և խաչեալ ՚ի հրէական ազգէն՝
 անձ ձեզ կարծեցաւ : Աստուատիոս ասէ . ե-
 թէ հրամայես և անձանձրուք լսես , ը կար-
 դի ասացից զոր ինչ խնդրեսդ՝ եթէ ներեցէ
 ժամանակն : Ագրիկողայոս ասէ . ասանք զոր
 ինչ ախորժեսդ :

Հայնժամ գեղեցիկ ատենախօսուք ճոխա-
 բար հաւատարմացոյց Ծքն եւստուատիոս , թէ
 անձ ճշմարիտ պարտի գոլ անհասանելի և ան-
 քրննելի , անայլայլելի , ամենազօր , սրգար
 և բարի . և անձուինք մի և անբաժանելի և ան-
 բաղդատելի . վայ ոչ բազում Եծք լինին , և
 ոչ մեծ և փոքր ՚ի նս . ոչ ոմն արարիչ այս ինչ
 արարածոց , և ոմն այն ինչ իրաց . վայ և ի-
 մաստունքն ձեր ասէ յաներևոյթ զօրութի
 միոյն այ ակնարկեալ՝ ասացին զնա արարիչ
 անմի գոլ , և գերակատար գութ , ինամօղ և
 տեսուչ անմի՝ մակաւասար բնութի . և ահա
 այս անմոչ ինչք ՚ի դէպ գայ սուտ Եծոց ձե-
 րոց , այլ ճշմարտին այ հօր և որդւոյ նորա
 միածնի ընդ ամենամբ հոգւոյ իւրում , զոր
 մեքն պաշտեմք : Արդ ով դատաւոր , եթէ
 ժամտացես և ևս , և հաւանեցիս լսել՝ որ
 ինչ յաղագս ճշմարտին այ իմոյ պատմութի է ,
 և կենսաբեր տնօրէնուէ բանին , որ անփո-
 փոխ մնալով յիւրում էուն՝ էառ զհոգեղէնս
 բնութի , և ը անմէանց կիրս մարմնոյ կամաւո-
 լու .

Երեսնամյա Երկուց : Վաղ մերոյ փրկուէ , զի մերձեցուցէ
 զմարդիկ առնա՞ծ , կարծեմ թէ իսկոյն վրէժ-
 խնդիր լինիցիս ճշմարտութե նր , և առ ժա-
 մայն խորտակեսցես փութանակի զդիւճաճոյլ
 պատկերս տոճոց քոց . և զերծեալ 'ի խաւա-
 րային ժանեաց վիշապին՝ անկցիս յուռկան
 կենսաբեր աւետարանին երկնից արքային :
 Առեցոյց այնուհետեւ զերանելին 'ի խօսելոյ
 ագրիկոդայոս դատաւորն , և թողեալ զիրա-
 ւունս հեզուէ՝ զբռնութի և զերկիւղ 'ի կիր
 արկանէր : Ամբ բանք բերանոյ քո ասէ՝ զոր
 խօսեցար , առասպել համարեալ են առաջի
 աչաց իմոց . արդ յայսմ հետէ ոչ ևս ներէ
 քեզ ատենանա՞մեր և հրաման ինքնակալին՝
 խօսել ինչ յաղագս նոյն քո . զի ոչ եմք բա-
 ւական զմեծաց և զնձայնագոյն թգրաց մե-
 ռոց զառաքինութիս բամբասել , այլ յամի
 հպատակ լինելնց . վայ թողել քո զամբան ,
 և 'ի բաց կացել յԵդիմաբանուէցդ՝ անկել
 երկիրպագ և զոհեա՞ տոճոց ինքնակալին . ա-
 պա եթէ ոչ՝ զփորձ առցես զևս սաստկագոյն
 տանջանաց , դու և գործակից քո սվրէստէս ,
 զորս ոչ երբեք տեսեալ իցեք :

Այնի ետ սքն եւստռատիոս , և ասէ . զիարդ
 վայրապար և սնոտի աշխատուի հասուցանես
 մեզ բանիւք , և ոչ յառաջագոյն 'ի գործ ար-
 կանես՝ զոր ասեսդ : Յայնժամ անօրէնն ագ-
 րիկոդայոս խորհեցաւ նախ զովրեստէս 'ի
 տանջանս մատուցանել ահագինս , զի թեր-
 ևս ահ արկցէ և եւստռատիոսի . հրամայեաց
 բերել մահիճս երկաթիս , և տարածել 'ի
 ներ .

ներքոյ հուր բռնմ . և իբրեւ արտաշիկագոյն
լինէին մահիճքն, և ճառագայթք փայլատա-
կանց հատանէին 'ի նմանէ, հրամայեաց զսքն
ովրեստէս յառաջ մատուցանել, և յորսայս
առնել 'ի վր' մահճացն . և ասէ ցեւատուա-
տիոս . ո՛վ եւստուատիէ՝ զպատուհասն, որ
կայ և մնայ քեզ, յայսմ ունիս տեսանել, և
յառաջագոյն զմտաւ ածել զօգուտ անձին ք
զփորձ տանջանայ :

Իբրեւ ածին դահիճքն զսքն ովրեստէս մերձ
'ի հրացեալ մահիճսն, սկսան այլագունիլ
դէմք երեսաց սքն . քանզի զարհուրեցաւ ը
տեսիլ տանջանարանացն . և հայեցել 'ի սքն
եւստուատիոս՝ ասէ ցնա . աղօթս արա վա իմ
տէր եւստուատիէ, զի տագնապին յիս միտք
իմ : Իսկ նստ ասէ . մի՛ վրդովիր և մի՛ զանգի-
տեր եղբայր իմ օվրեստէ, զի տեսուին միայն
ունի զերկիւղն, այլ զգայութի և ո՛չ մի ինչ
լինիցի քեզ՝ եթէ հաւատով ընթացցիս 'ի նա
հատակուի . վա զի ը մեզ է օգնուի՝ ի՞նչ
մերոյ՝ 'ի փրկել զմեզ յառժամանակեայ նե-
ղութիս . արդ մի՛ երկնչիր, այլ յիշեա՛ զնա
հատակուի աւքսենտիոսի և այլ սքն, և մի՛
երեւեսցիս վերջին և վատթարագոյն . զի ե.
րեւելիքս՝ ժամանակեայք են, իսկ հանդեր-
ձեալքն՝ յաւիտենականք . որ պատրաստեալ
կայ և մնայ գանձ անապական 'ի իմնէ յուսաւ
ցելոց իւրոց :

Իսկ 'ի խօսել զայսոսիկ սքն եւստուատիոսի
ը սքն օվրեստի՝ շուրջ կային զնոքօք բազ-
մութի զինուորաց . այլև արք քաղաքին սե-
բաւ .

բաստիոյ հանդերձ կանամբք և որդւովք ժողովեալ էին 'ի տեսիլ սքն , և դիզէին կուտէին մի զմիով . և սպասաւորք սատանայի առաւել քան զառաւել բորբոքէին զհրատն 'ի ներքոյ մահճացն : Յայնժամ երանելի վկայն քօի ովբեստէս երթեալ մօտ առ հրացեալ մահճիճսն՝ սկսաւ աղօթել այսպս . Վճյաւիտեանական՝ հայր ինն մերոյ յօի քնի , ապաւեն և յոյս ամենեցուն՝ որ կարդան առ քեզ 'ի նեղութե . գթա՛յ յանարժանութիւն իմ , և հաստատուն պահեա 'ի հաւատս ճշմարտութե՝ որ առ քեզ՝ ինքն իմ . տո՛ւր համբերութի տկարացե՛շ մարմնոյ իմոյ . զի ոչ արհամարհես զայնոսիկ՝ որ յուսացեալ են 'ի քեզ . զօրացո՛ զմիտս իմ , զի անուն քո փառաւորեսցի յաւիտեանս :

Եւ ասացեալ զամէնն հանդերձ երանելի վկայիճն եւստռատիոսիճ , կնքեաց զինքն սքն ովբեստէս , և վաղվաղակի առանց զանգիտելոյ ել 'ի վր հրացեալ մահճացն . պարզեցաւ բոլոր մարմնով 'ի վր հրահոսան մեքենայիցն . 'ի ձայն բարձր աղաղակեաց և ասէ . Խոր յօ 'ի ձեռս քո աւանդեմ զոգի իմ . և նոյնժամայն աւանդեաց զոգին :

Եւ աս այսր Խմի հրամայեաց դատաւորն տա նել զսքն եւստռատիոս կապանօք 'ի բանտ . և անդ առանձինն լինելով նորա՝ կոչեաց առ ինքն զԺառայն , որ ոչ մեկնէր 'ի նմանէ , և ասէ . երթ որդեակ իմ , և փութանակի բերցես ինձ քարտէս , զի գրեցից զկտակ ելից հրաժարման իմոյ . քանզի հանդերձեալ եմ և .

և ես վաղի՛ն կալ առաջի ան : Եւ գրեաց երանելին զամհանդէս նեղուէցն՝ որ հասին ՚ի վր նր . և պատուիրեաց՝ զի զսբ ոսկերս նշխարաց ընկերացն իւրոց չորեցունց և զիւրն տարցեն ՚ի հայրենի բնակուին իւրեանց յաւարակացւոց քաղաքն , և դիցին յառանձին տեղւոջ՝ որ կոչի բոսոսա (ը ճառքնտրին) և կմանալիկոճոր (ը մետափրաստեսի) . քզի սբ վկայքն՝ որ ը նմա կատարեցան՝ ովրեստէս , մարդարիոս , աւքսենտիոս և եւգինէոս՝ երդմնեցուցեալ էին զսքն եւստուատիոս , զի յետ վախճանի նց մերձ առ նմա դիցին մարմինք նց . վսյ և նա այնպէս գրեաց ՚ի կտակի իւրում : Իսկ զհայրենի ստացունձսն՝ զոր ունէր յարօրկա , հրամայէր տալ ՚ի սպասապետոյից վկայարանին իւրեանց . և զայլ ամ պաճարեղէն անդեայս և զինչս յերկուս բաւ ժանել . զմինն բաշխել աղքատաց , և զմիւսն շնորհել քերցն իւրոց . և զծառայսն և զաղախնեայսն աղատել հանդերձ [թողակօք . և զայս այսպէս կտակ գրեալ՝ պահեցաւ զօրն զայն ՚ի բանտին :

Իսկ եմս քաղաքին սեբաստիոյ յայնմ ժամաւ նակի ՚ի [թաքստի էր , (այն ինքն է սքն վկասիոս՝ որ զկնի կատարեցաւ ,) վս չարաշուկ և դառն հալածանաց . սա եկն ՚ի ծածուկ դիշերայն ՚ի բանտ անդր . և տունէ ինչս պահապանոցն՝ աղաչեաց ազդ առնել սքն եւստուատիոսի . քանզի լուեալ էր երանելի եմսին վս իմաստուն նր , և համբերատար ժուժկալունն անտանելի չարչարանաց , և [թէ որսպէս

պէս յամօթ արար յատենի զիշխանն անօրէն
 նութէ և զսնոտի պաշտամունս նորա : Լա
 մտեալ 'ի բանսն՝ ետես զԾԲ վկայն պնդեալ
 'ի կոճեղս . և սնկեալ 'ի վր պարանոցի նր՝
 ելաց դառնապէս . և սկսաւ համբուրել
 զշղթայսն , որ յոտսն և 'ի ձեռս նր : Լա ասէ
 ցնա ԾԲ եպիսկոպոս . երանելի ես դու որդեակ իմ
 եւստուատի , զի ընկալար այդպէս համբե-
 րութի ժողովաւուն 'ի մարդասիրէն ԽԲ . և
 ախոյեան անպարտելի գտար Շղթիմամարտ
 զօրութե թշնամւոյն . և բարձրացուցեր զար-
 դիւնս արդարութե քո . միայն եթէ հասանի
 ցես անսխալաճախ 'ի նպատակ վերին յաղթա-
 նակին 'ի կոչումն հօրն երկնաւորի՝ հաղորդ
 լինել քեզ ոմ չարչարանաց , նոյնպէս և փա-
 ւաց միածնին . արդ աղաչեմ զքեզ որդեակ
 իմ , յիշեալ զիս առաջի աթոռոյ միածնին 'ի
 հանդիպիլն քում փառօք նմա . և մի մոռա-
 նար զանարժանութիս իմ , այլ հայցեալ մասն
 ողորմութե դտանել ինձ . միանգամայն և փա-
 րատել զմէզ և զխաւար հալածանաց՝ որ ըզ-
 մեօք շուրջ տարածեալ է . ծագել զլոյս ԽԲ
 գիտութե 'ի սիրտս յարուցելոց 'ի վր մեր ,
 շնորհեւոյ զխաղաղութի ԾԲ . զի բարձրացի
 եղջիւր եկեղեցւոյ սբյ :

Մենի ետ սբն եւստուատիոս , և ասէ ցեպիսն .
 Տր իմ և հայր հոգեւոր և վերատեսուչ հօ-
 տին քո , մի այդպէս խորհեացի սրբութիդ
 քո . զի և ես 'ի քէն ունիմ պէտս օգնակա-
 նութե՝ յուղարկաւոր լինել ինձ աղօթիւք . ոմ
 զի արժանաւոր գտայց հասանել մասին ժա-
 ւան

աւանդուէ սքեցն 'ի լոյս : Եւ զայս ասացեալ՝
 նստոյց առ իւր 'ի մէջ բանտին զսբ եպօսն իւ-
 րովքն հանդերձ . և ասէ ցնա . Վնազի հան-
 դերձեւէմ վաղիւն յերրորդ ժամու ելանել
 'ի մարմնոյ աստի և մտանել առ ԿԺ՝ առ որ
 անձկացեալն եմ, ոպ ծանեայ զառաջիկայ
 ինձ ճանապարհն 'ի ձեռն հրեշտակին , որ
 երևեցաւ ինձ , արդ առեալ զկտակս իմ՝ զոր
 գրեցի աստ 'ի բանտի , ընթերցիր :

Եւ յորժամ ընթերցաւ և հաւանեցաւ , ա-
 զաչեաց երանելին զեպօսն՝ ստորագրել ըզ-
 թուղթն հանդերձ կղերիկոսօքն , որ ը նմայն
 էին . ոպ զի հաստատուն և անշարժ եղիցի .
 և երդմնեցոյց զեպօսն , ոպ զի ինքն աշխա-
 տեալ տարցէ զնշխարս նր և զսքն ուրեւտի
 'ի գաւառն իւրեանց , և գից : հանդերձ այլ
 ևս ընկերօքն 'ի նմին տեղւոջ՝ զոր յիշատակեւ
 է 'ի կտակի իւրում . և դու ասէ վարձս բա-
 րեաց ընկալցիս 'ի հասարակաց արարչէն 'ի
 հանդերձեալ յաւիտենին ը ԿԺ՝ սքս :

Եւ իբրե խոստացաւ եպօսն անյապաղ կտտա-
 րել զԿԺ՝ սրատունիւրեալսն 'ի նմանի , այլ ևս
 աղաչէր զնա երանելի վկայն , զի և զսբ հա-
 ղորդութի յետին թողակին աւցէ 'ի նմանէ .
 քանզի ասէր , եթէ յորմէ հետէ ըմբռնեցայ
 'ի կապանս , ոչ եմ հաղորդեալ 'ի կենարար
 մարմնոյ և յարենէ որդւոյն ԿԺ : Վրդ այնու-
 հետե 'ի ձեռն երկիւղածաց և պատշաճաւոր
 պաշտօնից բերեւ լինէր խորհուրդն սրբու-
 թե . և մատուցեալ սքն եւստուատիոս առ
 երանելի եպօսն՝ ընդունէր 'ի նմանէ զերկ .
 նային

Երաշխան մահանային : Յայնմ վայրի յանկարծա-
 կի ունի փայլատակումն ահեղ ծագեաց՝ ի բան-
 տի անդ . և անստոճեր լուսով լցեալ լինէր
 տունն . և հոտ անուշուէ բուրեաց . և երգք
 հրեշտակաց լսելի լինէին . և ահա գայր ձայն՝
 որ ասէր . Ս'վ եւստուատիէ քաջ զինուոր իմ,
 բարիոք աշխատեցար . այսուհետեւ ընկալ
 զպսակն՝ որ պատրաստեալ է քեզ յինն :
 Եւ իբրեւ լսէին զերանելի և զերկնաւոր բար-
 բառն , ամենեքեան անկեչք՝ ի վր երեսաց
 իւրեանց , և անձառ ինդուք լցեալ՝ երկիր
 պագանէին նոյ , փառք՝ ի բարձունս առաքե-
 լով փրկչին մերոյ յի քի , որ զօրացուցանել
 կամեցաւ զերանելի վկայն իւր : Եւ այնպէս
 զգիշերն նոմ հաննչորդէին յաղօթսն նոյ և
 ի վիշապուի սթյ վկային հանդերձ եպսիւն :
 Եւ իբրեւ այգն զառաւօտն մերկանայր , ան-
 կանէր առաջի սթ վկային եպսն , ողջունէր ըզ-
 սթ և զնաժակիր մարմինն նոյ . և ի գուճս անկեչ
 առաջի նոյ հանդերձ նովաւ՝ խնդրէր այցե-
 լութի առնել փրկեալ ժողովրդեան իւրոյ ,
 և դադարեցուցանել զխռովուի հալածանաց
 եկեղեցւոյ սթյ : Իսկ սթ վկայն բուռն հա-
 րեալ զձեռանէ եպսին և եդեալ ի վր աչաց
 իւրոց՝ համբուրէր և ասէր . աղօթս արա վո
 իմ կենդանի վկայ քոի և սթ հայրապետ . և
 մի մոռանալ զգրեալն ի կտակին իմում : Եւ
 յետ այսորիկ յարուցել եպսին , և նոնադրել
 զնա նշանաւ խաչիւն՝ ասէ . խաղաղուի նոն նոյ
 եղիցի ը ձեզ . և նոյնժամայն եւ արտաքս :
 Իսկ ագրիկողայոս դատաւորն ը առաւօտն
 նրս ,

նստեր 'ի վր քեմին , և հրամայեր ածել զառաջեալ զսքն եւստուատիոս . և իբրեւ եկն , առեալ զնա մեկուսի յամբոխէ անտի՝ ասէցնա . Ն'ւստուատիէ , երդունէ իմ 'ի փրկուի լուծոցն և 'ի վկայութի տեսչունէ նց , զի յոյժ տրտմեալ եմ վս քո , զի ոչ առեր յանձն հաւանել հրամանաց ինքնակալին . արդ վասն հանդիսական ատենիս՝ կերպարանօք միայն 'ի տեսիլ ռամկիս խոնարհեալ երկիր պագմածոցն . և 'ի սրտի քում զհաւատսն քո հաստատուն պահեա առ մծն քո , և նմա երկրպագեա . զի թէ մծ է նա , զծածուկ սրտիդ քո տեսանէ . և լեր երանելի յԵիս . և միայդպէս զգեղեցկուի հասակի քո կորուսաներ չարաչար . որ այդքան իմաստունի ունելով՝ գնաս իբրեւ զմի ոք 'ի մահապարտաց 'ի կորուստ : Նա եթէ էր ինչ հնար թեթեւացուցանել զատեան դատարանիս 'ի վր քո , և ոչ զայդ ևս խնդրէի 'ի քէն . բայց 'ի վր քո խանդաղատի սիրտ իմ , և ճմլին երկկամունք իմ , և յոյժ խնայեմ և գթամ 'ի քեզ . զի զմամ գիշերս ցաւագին տրտմեցայ , մինչև քուն հատաւ յաչաց իմոց :

Սքն եւստուատիոս ասէ . ով դատաւոր մի տրտմիր և մի տագնապիր վս իմ , և մի 'ի նա նիր խորհրդով վրդովեր զմիտս քո . զի ոչ երբեք խորհեալ եմ ունկն դնել կորստական խրատութիւն . այլ յմմի հաստատուն և անշարժ ունիմ զհաւատս իմ որ 'ի տիր մեր յս քս . և տան ջանարանք քո յուրախուի համարել են ինձ . և եթէ ոչ հաւատաս , դարձել միւսանդամ

սկիզբն արա չարչարանաց՝ որպէս և կամիս :
Եւ ագրիկողայոս ծածկեչ զերեսս իւր՝ ցու-
ցանէր ցաւակից լինել յոյժ սքն . մինչև ծա-
նուցեալ և ամբօխին զխանդաղատանս նորա
'ի վր' արդարոյն՝ մորմօքէին և լային միաբան
հելլենացիք հանդերձ քաղաքացեօքն ը կո-
րուստ այնպիսւոյ առն իմաստնոյ :

Հայնժամ ար վկայն մեծաբարբսու աղաղա-
կաւ սկսաւ խօսել առաջի ատենին , և ասէ .
ով ագրիկողայէ զի՞ յապաղես և ոչ կատարես
վաղվաղակի զհրամանս Թգրաց քոց , և զհա-
ճոյս հօրն քում սատանայի . քանզի նա է՝ որ
ածէ 'ի վր' իմք և զփորձուիս զայս , զի այդ-
պիսի մեքենայիւք պատրանաց խափանեացէ
զիս յառաջիկայ երանուէցն : Եւ յլ ես ծառայ
եմ այ բարձրելոյ՝ արարողի զերևելի և զանե-
րևոյթ արարածս . և հակառակիմ ը անմծ
հրաման ինքնակալի ձերոյ , և արհամարհեմ
և հրաժարեմ 'ի չարաչար պաշտամանց տծոց
ձերոց :

Եւ արդ այնուհետև տեսեալ դատաւորին ագ-
րիկողայոսի զանփոփոխելի և զհաստատուն
միտան անյաղթ վկային քսի՝ դատակնիք մա-
հու հատանէր 'ի վր' նր այսպիսի օրինակաւ .
() եւստուատիոս զայր իմաստուն և զերևելի
'ի զինուորական գնդիցն , իշխանական փա-
ռօք պատուէչ ինքնակալացն , քանզի անար-
գեոց զպաշտօն անմահից տծոց մերոց , և ար-
համարհեաց զհրաման և զկրօնս ինքնակա-
լացն , ընտրելով զմահ վս սնոտի յուսոյ խա-
լելոյն յսի հրէի ուրեմն՝ որ 'ի նազարեթէ գա-

լիւեացւոցն էր, վասնորդարադատ օրէնքս
հռովմայեցւոց հրամայեցին 'ի ձեռն հրոյ
կենդանակէզ առնել զչարաբաստ և զանբա-
րեսէր մարմինն նորա :

Եւ իբրեւ ընթերցան զայս առաջի բազմու-
թեն, առ ժամայն հնոցն պատրաստեալ լի-
նէր. և նմատեանն և արք քաղաքին ընթա-
նային զկնի սքնն տեսանել զհանդէս նահա-
տակուէ նր : Իսկ երանելին մերկանայր ըզ-
հանդերձն յիւրմէ. և առ իդաժաւն՝ զոր սփա-
ծեալն էր, մերձ կացեալ առ հնոցին, սկսաւ
աղօթել, և ասել սյսպէս .

Սեծացուցանելով մեծացուցանեմ զքեզ տր-
ամենակալ. և մեծացիր տր յո 'ի մարմնի ի-
մում և յողւոջս. զի հայեցար 'ի խոնարհու-
թիս իմ, և ոչ մատնեցեր զիս 'ի ձեռս նեղ-
չաց իմոց, և կեցուցեր զիս ողորմութե քով, և
ծածկեցեր զիս ը հովանեալ թւոյ քոց : Եւ
արդ եկեսցէ 'ի վր իմ գթութիւն քո տր, զի աղ-
քատացայ յոյժ. զի խռովեցաւ անձն իմ յե-
լանել ոգւոյ 'ի մարմնոյ աստի. մի երբէք խոր-
հուրդք չարք հակառակորդին տիրեսցեն 'ի
վր իմ, և արգելցեն զիս 'ի խաւարն արտա-
քին վստանցանաց իմոց 'ի կեանս յայսոսիկ .
ողորմեալ ինձ տր, և մի մատնեք զանձն իմ
դժոխոց. և մի տացես ինձ տեսանել զխաւա-
րային երեսս խարդաւանօղ բանսարկոճին .
այլ ընկալցին զիս հրեշտակք քո զոճարթունք
և լուսաւորք :

Տո՛ւր տր փառս անոճանդ քո սքն, և զօրութիւն
քո կեցո՛ զիս. և կայո՛ զիս ը աջմէ նաճային
քո

քո բեմիդ . 'ի դատելն զիս մի մերձեցի յիս
 ձեռն իշխանի Յիս այսորիկ՝ ձգել զիս 'ի խորս
 անդնդոց . այլ դու ինքն մերձ լեր առ իս , և կե
 ցուցիչ և օգնական և պաշտպան իմ լեր . քզի
 մարմնաւոր չարչարանքս՝ որ հասին 'ի վր իմ ,
 ուրախութի և ցնծութի եղև ծառայիս քո :
 Սղորմեա՛ ինձ ինքն , շաղախեալ մեղօք ան
 ձին , և մաքուր ընկալ զիս . զի կեանն ինձ
 քե է , և մեռանելն վա՛ն անունդ քո փառա
 ւորելոյ՝ ճոխութի անապական գանձուց և ան
 կողոպտելի մեծութի ստացունածոց :

Եւ ճշմարտութե և հայր ողորմութե , և հոգի
 բարութե և զօրութե և իմաստութե , գոհանամ
 զքէն , զի զանարժանութիս իմ արժանի համա
 րեցար անապական բարութեց քոց : Այաղա
 ղութե նաւահանգիստ , ընկալ զիս՝ որ ծփեալ
 եմ յանդնդապտոյտ յորձանս ծովու մեղաց
 կենցաղոյս՝ պատրանօք յաւիտենիս : Եւ քեզ
 կարդամ և ինդրեմ՝ ի քէն , տո՛ւր համբերութի
 'ի նեղութեա , զի յաղթեցից բանաարկուն . զի
 դու ես ինքն ճշմարիտ , որ զբանն կենաց տա
 րածեցեր յՅի , և հալածեցեր զմրրիկ անօ
 րէնութե , և զարդարութի քո ծագեցեր առ իս .
 որ միշտ ապրեցուցանես զյուսացելն 'ի քեզ .
 տո՛ւր ինձ արժանանայս նահատակելով առաջի
 քո՝ արժանանալ յաւիտենական կենացն : Եւ
 որք հաւատով կատարեն զյիշատակս մեր , և
 յիշեցեն զմեզ 'ի նեղութե՝ կարդալով առ
 քեզ ինքն մեր 'ի բարեխօսութի անձանց իւ
 րեանց , դու ոմ բարերար ինքն և մարդասէր ,
 լուսնիցես և փրկեցես զնոսա յամ վտանդից

հոգւոյ և մարմնոյ . և մի թողուր 'ի ձեռանէ
քումմէ զեկեղեցի քո՝ Թր . ընկալ և զոգի իմ
խաղաղութիւնն և մի սքեց քո . և քեզ փառք յա-
ւիտեանս :

Եւ յորժամ ասաց զամէնն , ձայն եղև յերկ-
նից . եղիցին խնդրոճածք քո . և նոյնժամայն
կնքեալ զինքն նշանաւ Թր խաչիճն՝ եմուտ 'ի
մէջ հնոցին : Եւ հուրն բորբոքեչ առագաւ
տաճև շուրջ պատէր զմարմնով երանելի վկայ-
ին , և բոցն բարձրացեչ 'ի բարձունս ելանէր .
և այնպէս կենդանախարուկեչ 'ի մէջ հրոյն
վկայն քո՝ հանդերձ օրհնութիւնն աւանդեաց
զհոգին : Եւ տեսին՝ զորս արժանիս արար Թր ,
զհոգի սքեց , զի իբրև զճառագայթ փայլա-
տականց լուսոյ փայլեչ՝ ելանէր 'ի բարձունս :
Եւ յայտ կատարման վկային՝ անօրէնն ագրիւ
կողայոս յարուցեալ գնաց յապարանս իւր . և
խրախութիւն մեծ արարեալ՝ ընթրիս տայր
բարեկամաց իւրոց , քաջութի մեծ համարե-
լով զգործն՝ զոր գործեաց . և մի ամբօխ քա-
ղաքին սփռեցան յիւրաքանչիւր տեղիս . և ոչ
ոք իշխէր մերձենալ , և ձեռն արկանել 'ի
նշխարս սքեց՝ յաղագս սպառնալեաց դատա-
ւորին :

Եւ ենկս քաղաքին , վլասիոս կամ պետ-
րոս , առեչ ը իւր արս երկիւղածս՝ ի ժառան-
գաւորաց եկեղեցւոյն , եկն 'ի գիշերի՝ ամ-
փոփեաց զնշխարս սքեց վկայիցն , զովրեստին
և զեւստռատիոսին . և եղեալ 'ի փայտեղէն
արկղագործ տապանին՝ պահէր ժամանակս
ինչ . և ապա ինքնին բարձեչ տանէր 'ի հայ-
րե .

րենի գաւառն իւրեանց՝ ի քաղաքն արաւրա-
կացւոց , փոխեալ ի հանգիստ՝ ի տեղւոջն ,
զոր սբյ վկային նշանակելէր ի կտակի անդ
իւրում : Իսկ յետ դադարման հալածանայն
շինեաց վկայարանս ի վերայ հանգստարանի
սբցն հնգեցունց անյաղթ վկայիցն քսի ,
աւգսենտիոսի , մարդարիոսի , եւգինիոսի ,
ովրեստի , և մեծին եւստուատիոսի . մեծա-
պայծառ ինդուք և փառաւորեչ հանդիսւն
ամ յամէ կատարելով զոր յիշատակի նց յե-
րեքտասաներորդի ամսեանն դեկտեմբերի ,
՝ ի փառս քսի նյ մերոյ՝ յորմէ ընկալան զա-
նեղծուէ և զանապականուէ պսակն . որում
լիցի և մեզ հաղորդս լինել՝ բարեխօսութբ
սբցս և նմ ընտրելոց , շնորհօք և մարդասի-
րութբ նոն մերոյ և փրկչին յի քի . որում վայե-
լէ փառք՝ իշխանուի և պատիւն ի հօր և հոգ-
ւոյն սբյ՝ յաւիտենից յաւիտեանս ամէն : (1)

XX

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք

(1) Ի եղեցիկ միաբանութբ՝ զոր ինչ ընթեռնումք ի
պատուական մեծ Ճառընտրի մերում Ա , յաղագս սբց
Եւստուատիոսեանցս , զնոյնս ծայրէ ի ծայր տեսանեմք
և ի ճառընտրի յունաց , զոր յանուն մետափրաստեսի
բերեն լիպոմանոս , սուրիոս , և այլք՝ լատին և եթ
թարգմանութբ : Մէք սովորաբար զմեր ընթերցունծ
պահեցաք՝ յակն արկանելով և զոր առ այլս՝ ի սատար
պարզութե ի խրթնութիս ինչ , կմ՝ ի սխալագրութիս
գրչի : Քաղաքն սբյն եւստուատիոսի , որ ի Ճ . կոչի ա-
րաւրակ (կամ արաբրակ) , և կամ արաւրակացւոց քա-
ղաք , և ի լտ . արաւկենաց , կմ արաբրակինաց , ի Հ .
ասի . արօրակայ , կմ արօրկացւոց քաղաք . որ է արզն-
ցեք :

ցիք, կի՞ որ արդ կոչին արզընցիք:

Պատուով իշխանուէ էր սքն եւստուատիոս՝ ը մետափր. կի՞ ը սուրիոսի, Գոմէնդաւ-իէնդիւ. որ ասի զյիշատակաց դարէ, զատենագարէ, զդահաւատէ, և զայլ երեւելի իշխանաց ատենի, կի՞ զհամարակալ հազարապետէ գնդի. վսյ 'ի Ճ. գնի պարզապէս՝ իշխան զօրաց. և Հ. եգեալ է, * պատուով 'ի դքսական կարգէն 'ի հարկաւորացն ||. և Թր իէլ. * պատուով սկենարոս 'ի դքսէ 'ի մեծ կարգէ ||. կի՞ ը Հ = Յ. * սկեռինալ ըրիոս պատուով 'ի դիքսական կարգէն 'ի հարկաւորացն ||. ուր կամ պարաի լինել սեկուդարիոս, քատենագարիւր. և կամ է աղաւաղումն պաշտաման նր 'ի պատանեկուէ, իբր զի էր էքսկեփտոր կի՞ էքսչէփդօռ. ք դպիր՝ որ դրէ զտուն տունեալն 'ի բերանոյ այլոյ. ապա եթէ յունարէն ստուգաբանեացուք, սգինարիոս մարթի լինել վրանապետ. այլ զայս ոչ ունիմք այլուստ ստուգել:

Սատաղիա կի՞ սատաղիա. 'ի Հ. = Յ. նոյնպէս ուղիղ գրի առ Թր իէլ ը Ճ. և մետափր. սատաղացւոց կի՞ սատաղացւոց քաղաք. ապա վրիպակ է եգեալն 'ի Հ. սատաղիա: Թողումք Յագրաց, թէ շատախ՝ որ 'ի զանազան տեղիս գնի, իցէ՞ նոյն ը հնչմանս սատաղիա: Որ յամենեցունց գրի մարգարէիս, Հ. = Յ. ունի միշտ Մարգար. և այս երևի բնիկ հնչումն հայերէն. զոր յոյնք հելլենացուցանելով գրեցին մարտարիոս. (որ և լինի մարտայր. իբր այր մարտի կամ արի). և 'ի մեզ անգրէն փոխանցեալ եղև մարգարիոս: Նոյնպէս և զովքեստէսն հայացուցեալ առաւել՝ գրէ Հ. = Յ. առեւատիոս, կի՞ առեւատէս:

Որ թաղեացն զսքս, էր վլասիոս. այլ զի պետրոս եմլս յիշի 'ի Ճ. սա լինի շինող վկայարանին:

Կամեաք նշանակել և զայլ տարբերութիւն ընթերցուածոց՝ որ ը Ճ. և ը մետափր: Այլ առ այժմ և այսչափ ինչ շատ համարի. սցի վկայասէր ընթերցասիրաց. զի որ այսքանեօք ոչ շատանայ, և ոչ առաւելեօքն յապէսցի: Այլ իցէ՞ թէ ոչ այնչափ նիւթական տեղեկուէք, որ չափ հոգեւոր արգասեօք պարարեացին հոգիք վերծանող զաց զվարս և զվկայարանութիւն սքց. զի լաւ է մերձեւ նալ առ սքս՝ վարուք, քան բանիւք:

Յ Լ Ն Կ

ՊԼՐՈՒՅ ՍՐԻՈՅ

որ 'ի հատորն . Թ . :

ա .	Պրիգորի սքանչելագործի	5
	(Լըկրորդումն տօնի սթյն նիկո ղայոսի)	38
բ .	Սիւռոնայ եմպի կրետացւոց	39
գ .	Յուլիանեայ կուսի , և որոց լէնմ	46
դ .	Սասիլուհայ , կամ վասիլիդեայ կուսի	82
ե .	Յակովբայ առաքելոյ ալփեան	89
զ .	Մաւռնի նախանձայուղի , որ և Սիմոն կանանացի	96
է .	Սղեմայ հռովմայ հայրապետին	102
	և կղեմայ՝ անկիւրիոյ հյրապետի	121
թ .	Բագարատայ տոռոմենոյ եմպի	130
թ .	Պրիգորի ակռականդացւոյ	144
ժ .	Լնդրէի առաքելոյն	168
ժա .	Վենարիոսի եմպի , և որոց լէնմ	175
ժբ .	Սերկեռիոսի զօրավարին	188
ժգ .	Յակովկայ բազմահատ վկայի	203
ժդ .	Իրաւափառայ հովոնի	228
ժե .	Հարց եգիպտացւոց . 237. Սողո սի . 239. Սողայ . 246. Սակա րայ՝ ա . բ . գ . 252 . Սարկո սի .	

	սի . 261 .	Լաւագրի . 263 .	Յովհ .
	գրեցւոյ . 268 .	Յովհ . կարճա	
	հասակի . 273 .	Եղոսի . 276 .	
	Լրսենի . 278 .	Սիսիանու և Սի	
	սոյի . 287 .	Վանիէլի . 290 .	
	Սրապիոնի . 292 .	Սիմենի . . .	295
ԺԶ .	Նիկողայոսի զմիւռնոյ հայրապե		
	տի		305
ԺԷ .	Սինասայ , Լորմոգինեայ , և Լա		
	գրափոսի		341
ԺԸ .	Յովհաննու կամաւոր աղքատին .		370
ԺԹ .	Լեքսիանոսի կամաւոր աղքա		
	տին		388
Ի .	Բարթոլոմէոսի առաքելոյ . . .		425
ԻԱ .	Յուդայի առաքելոյ՝ Թադէոս կռ		
	չեցելոյ		477
ԻԲ .	Լաստուատիոսի , Լեքսենտիոսի ,		
	Լագինէոսի , Սարդարիոսի ,		
	և Սքեստեսի		481

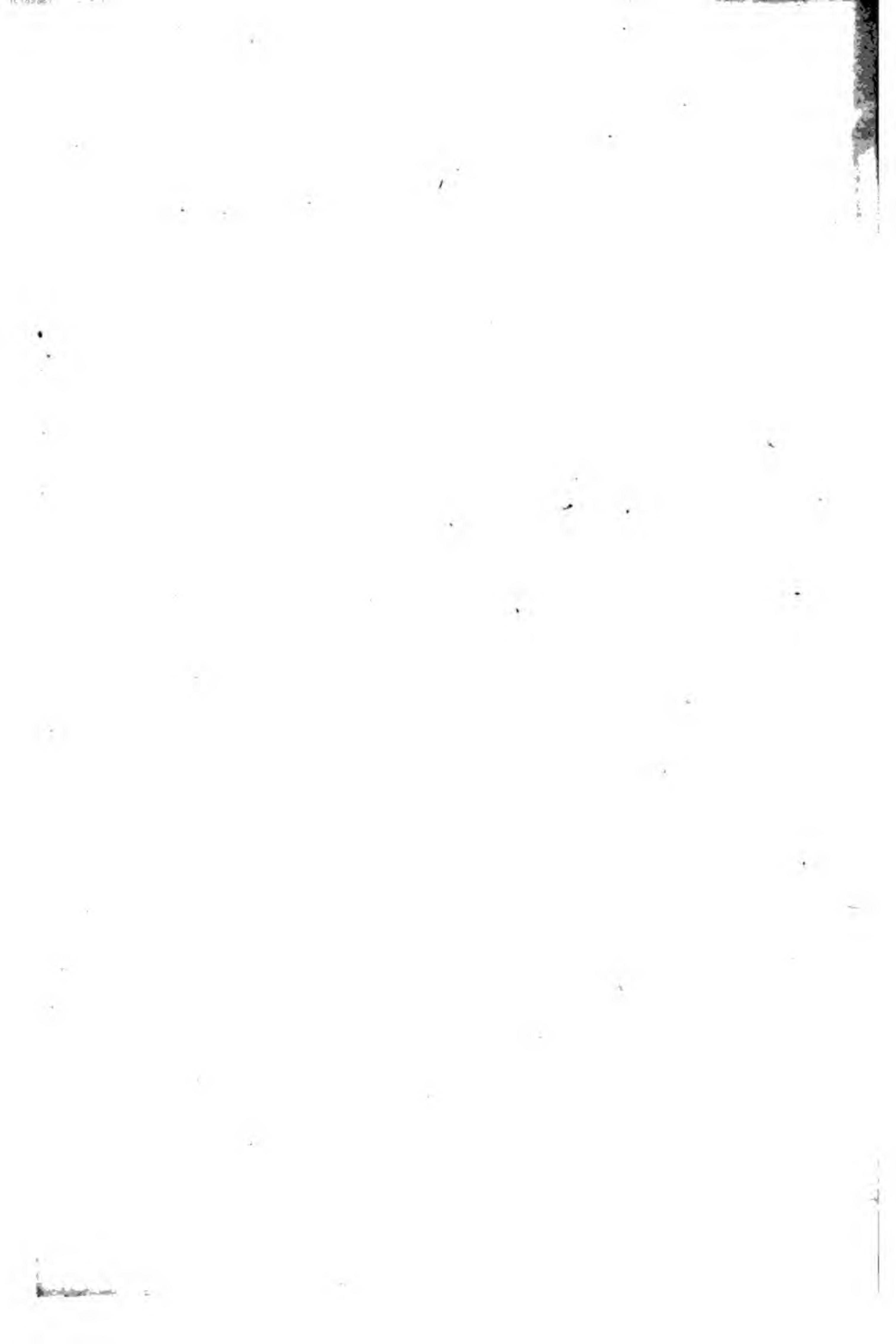
Վ.Լ.ԽՆԸՆ

Հատորիս :

19

XXXX (1-12) X-89

լիլեացւոցն էր, վճարաբարադատ օրէնքս
հռովմայեցւոց հրամայեցին 'ի ձեռն հրոյ
կենդանակէզ առնել զչարաբաստ և զանբա-
րեսէր մարմինն նորա :

Եւ իբրեւ ընթերցան զայս առաջի բազմու-
թեն, առ ժամայն հնոցն պատրաստեալ լի-
նէր. և նմատեանն և արք քաղաքին ընթա-
նային զկնի սքշն՝ տեսանել զհանդէս նահա-
տակուէն նր : Իսկ երանելին մերկանայր ըզ-
հանդերձն յիւրմէ. և առ իդաժաւն՝ զոր սփա-
ծեալն էր, մերձ կացեալ առ հնոցին, սկսաւ
աղօթել, և ասել սյսպէս .

|| Եծացուցանելով մեծացուցանեմ զքեզ տր-
ամենակալ. և մեծացիր տր յո 'ի մարմնի ի-
մում և յոգւոջս. զի հայեցար 'ի խոնարհու-
թիս իմ, և ոչ մատնեցեր զիս 'ի ձեռս նեղ-
չաց իմոց, և կեցուցեր զիս ողորմութե քով, և
ծածկեցեր զիս ը հովանեալ թւոց քոց : Եւ
արդ եկեսցէ 'ի վր իմ գթութիւն քո տր, զի աղ-
քատացայ յոյժ. զի խռովեցաւ անձն իմ յե-
լանել ոգւոյ 'ի մարմնոյ աստի. մի երբէք խոր-
հուրդք չարք հակառակորդին տիրեսցեն 'ի
վր իմ, և արգելցեն զիս 'ի խաւարն արտա-
քին վճյանցանաց իմոց 'ի կեանս յայսոսիկ .
ողորմեա՛ ինձ տր, և մի մատնեք զանձն իմ
դժոխոց. և մի տացես ինձ տեսանել զխաւա-
րային երեսս խարդաւանօղ բանսարկո՛ւին .
այլ ընկալցին զիս հրեշտակք քո զո՛ւարթունք
և լուսաւորք :

Տո՛ւր տր փառս անո՛ւանդ քո սքշ, և զօրութե-
քո կեցո՛ զիս. և կայո՛ զիս ը աջմէ նո՛ւային
քո

քո բեմիդ . 'ի դատելն զիս մի մերձեցի յիս
 ձեռն իշխանի Յիս այսորիկ՝ ձգել զիս 'ի խորս
 անդնդոց . այլ դու տր մե՛րձ լեր առ իս , և կե
 ցուցիչ և օգնական և պաշտպան իմ լեր . քզի
 մարմնաւոր չարչարանքս՝ որ հասին 'ի վր իմ ,
 ուրախութի և ցնծութի եղև ծառայիս քո :
 Ողորմեա՛ ինձ տր տօ՛ւ , շաղախեալ մեղօք ան
 ձին , և մաքուր ընկալ զիս . զի կեալն ինձ
 քե է , և մեռանելն վա՛ն անո՛ւնդ քո փառա
 ւորելոյ՝ ճոխութի անապական գանձուց և ան
 կողոպտելի մեծութի ստացունածոց :

Ե՛ւ ճշմարտութե և հայր ողորմութե , և հոգի
 բարութե և զօրութե և իմաստութե , դոհանամ
 զքէն , զի զսնարժանութիս իմ արժանի համա
 րեցար անապական բարութեց քոց : Եւ աղա
 ղութե նաւահանգիստ , ընկալ զիս՝ որ ծփեալ
 եմ յանդնդապտոյտ յորձանս ծովու մեղաց
 կենցաղոյս՝ պատրանօք յաւիտենիս : Եւ քեզ
 կարդամ և ինդրեմ՝ ի քէն , տո՛ւր համբերութի
 'ի նեղութես , զի յաղթեցից բանսարկուն՝ զի
 դու ես տօ՛ւ ճշմարիտ , որ զբանն կենաց տա
 րածեցեր յՅի , և հալածեցեր զմրրիկ անօ
 րէնութե , և զարդարութի քո ծագեցեր առ իս .
 որ միշտ ապրեցուցանես զյուսացելն 'ի քեզ .
 տո՛ւր ինձ արժանաւիս նահատակելով առաջի
 քո՝ արժանանալ յաւիտենական կենացն : Եւ
 որք հաւատով կատարեն զյիշատակս մեր , և
 յիշեցեն զմեզ 'ի նեղութե՝ կարդալով առ
 քեզ տր տօ՛ւ մեր 'ի բարեխօսութի անձանց իւ
 րեանց , դու ո՞նք բարերար տօ՛ւ և մարդասէր ,
 լուսնեց և փրկեցես զնոսա յամ վտանգից

հոգւոյ և մարմնոյ . և մի թողուր 'ի ձեռանէ
քումմէ զեկեղեցի քո՞ւր . ընկալ և զոգի իմ
խաղաղութիւնն և մի սքեց քո . և քեզ փառք յա-
ւիտեանս :

Եւ յորժամ ասաց զամէնն , ձայն եղև յերկ-
նից . եղիցին խնդրունածքքո . և նոյնժամայն
կնքեալ զինքն նշանաւ Խաչի՛ն՝ եմուտ 'ի
մէջ հնոցին : Եւ հուրն բորբոքել առագաւ
տաձև շուրջ պատէր զմարմնով երանելի վկայ-
ին , և բոցն բարձրացել 'ի բարձունս ելանէր .
և այնպէս կենդանախարուկել 'ի մէջ հրոյն
վկայն քո՞ի՝ հանդերձ օրհնութիւնն աւանդեաց
զհոգին : Եւ տեսին՝ զորս արժանիս արար տր ,
զհոգի սքեց , զի իբրև զճառագայթ փայլա-
տականց լուսոյ փայլել 'ի բարձունս :
Եւ այնպէս կատարման վկային՝ անօրէնն ագրի
կողայոս յարուցեալ գնաց յապարանս իւր . և
խրախութիւն մեծ արարեալ՝ ընթրիս տայր
բարեկամաց իւրոց , քաջութի մեծ համարե-
լով զգործն՝ զոր գործեաց . և մի ամբօրիս քա-
ղաքին սփռեցան յիւրաքանչիւր տեղիս . և ոչ
ոք իշխէր մերձենալ , և ձեռն արկանել 'ի
նշխարս սքեց՝ յաղագս սպառնալեաց դատա-
ւորին :

Եւ եպիս քաղաքին , վլասիոս կամ պետ-
րոս , առել ը իւր արս երկիւղածս՝ ի ժառան
գաւորաց եկեղեցւոյն , եկն 'ի գիշերի՝ ամ-
փոփեաց զնշխարս սքեց վկայիցն , զովրեստին
և զեւստռատիոսին . և եղեալ 'ի փայտեղէն
արկղագործ տապանին՝ պահէր ժամանակս
ինչ . և ապա ինքնին բարձել տանէր 'ի հայ-
րե .

ընդ զաւան իւրեանց՝ ի քաղաքն արաւրա-
կացւոց , փոխեալ ի հանգիստ՝ ի տեղւոջն ,
զոր սբյ վկային նշանակելէր ի կտակի անդ
իւրում : Իսկ յետ դադարման հալածանայն՝
շինեաց վկայարանս ի վերայ հանգստարանի
սբցն հնգեցունց անյաղթ վկայիցն քսի ,
աւգսենտիոսի , մարդարիոսի , եւգինիոսի ,
ովրեստի , և մեծին եւստուատիոսի . մեծա-
պայծառ ինդուք և փառաւորելի հանդիսիւ
ամ յամէ կատարելով զոր յիշատակի նցյե-
րեքտասաներորդի ամսեանն դեկտեմբերի ,
՝ ի փառս քսի նյ մերոյ՝ յորմէ ընկալան զա-
նեղծուէ և զանապականուէ պսակն . որում
լիցի և մեզ հաղորդս լինել՝ բարեխօսութիւն
սբցս և նմ ընտրելոց , շնորհօք և մարդասի-
րութիւն մերոյ և փրկչին յի քի . որում վայել
է փառք՝ իշխանուի և պատիւն ը հօր և հոգ-
ւոյն սբյ՝ յաւիտենից յաւիտեանս ամէն : (1)

XX

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք

(1) Ի եղեցիկ միաբանութիւն՝ զոր ինչ ընթեռնուաք ի
պատուական մեծ Ճառընտրի մերում Ա , յաղագս սբց
Եւստուատիոսեանցս , զնոյնս ծայրէ ի ծայր տեսանեմք
և ի ճառընտրի յունաց , զոր յանուն մետափրաստեսի
բերեն լիպոմանոս , սուրիոս , և այլք՝ լատին և եթ
թարգմանութիւն : Մեք սովորաբար զմեր ընթերցունած
պահեցաք՝ յսկն արկանելով և զոր առ այլս՝ ի սատար
պարզութե ի խրթնութիւն ինչ , կմ՝ ի սխալագրութիւն
գրչի : Քաղաքն սբյն եւստուատիոսի , որ ի Ճ . կոչի ա-
րաւրակ (կամ արաբրակ) , և կամ արաւրակացւոց քա-
ղաք , և ի լտ . արաւկենաց , կմ արաբրակինաց , ի Հ .
ասի . արօրակայ , կմ արօրկացւոց . քաղաք . որ է արզն-
ցնք :

ցեք, կի՞մ որ արդ. կոչին արզընցեք:

Պատուով իշխանուէ էր սքն եւստուատիոս՝ լը մետափր. կի՞մ լը սուրիոսի, Գոմէնդաւիէնդիս. որ ասի զյիշատակաց դպրէ, զատենադսրէ, զգահաւսեւտէ, և զայլ երևելի իշխանաց ատենի, կի՞մ զհամարակալ հաղարապետէ գնդի. վնյ 'ի Ճ. դնի պարզապէս՝ իշխան զօրաց. և Հ. եդեալ է, * պատուով 'ի դքսական կարգէն 'ի ,, հարկաւորացն ||. և ար իէլ. * պատուով սկենարոս ,, 'ի դքսէ 'ի մեծ կարգէ ||. կի՞մ լը Հ = Յ. * սկեռինաւ ,, ըիոս պատուով 'ի դիքսական կարգէն 'ի հարկաւորացն ||. ուր կամ պարաի լինել սեկուդարիոս, քատենադսր. և կամ է աղաւաղումն պաշտաման նր 'ի պատանեկուէ, իբր զի էր էքսկէփտոր կի՞մ էքսչէփդօռ. ք դպիր՝ որ դրէ զտուն տունեալն 'ի բերանոյ այլոյ. ապա եթէ յունարէն ստուգաբանեցուք, սգինարիոս մարթի լինել վրանապետ. այլ զայս ոչ ունիմք այլուստ ստուգել:

Սատաղիա կի՞մ սատաղիա. 'ի Հ. = Յ. նոյնպէս ուղիղ գրի առ ար իէլ լը Ճ. և մետափր. սատաղացւոց կի՞մ սատաղացւոց քաղաք. ապա վրիպակ է եդեալն 'ի Հ. սատաղիա: Թողումք Յագրաց, Թէ շատախ՝ որ 'ի զանազան տեղիս դնի, իցէ՞ նոյն լը հնչմանս սատաղիա: Որ յամենեցունց գրի ճարդարիոս, Հ. = Յ. ունի միշտ Մարդայր. և այս երևի բնիկ հնչումն հայերէն. զոր յոյնք հելլենացուցանելով գրեցին մարտարիոս. (որ և լինի մարտայր. իբր այր մարտի կամ արի). և 'ի մեզ անդրէն փոխանցեալ եղև մարդարիոս: Նոյնպէս և զովրէստէսն հայացուցեալ առաւել՝ գրէ Հ. = Յ. առեւտիոս, կի՞մ առեւտէս:

Որ Թաղեացն զսքս, էր վլասիոս. այլ զի պետրոս եմլս յիշի 'ի Ճ. սա լինի շինող վկայարանին: Կամէաք նշանակել և զայլ տարբերութիս ինչ ընթերցութեաց՝ որ լը Ճ. և լը մետափր: Այլ առ այժմ և այսչափ ինչ շատ համարեացի վկայասէր ընթերցասիրաց. զի որ այսքանեօք ոչ շատանայ, և ոչ առաւելեօքն յագեացի: Այլ իցէ՞ Թէ ոչ այնչափ նիւթական տեղեկութեք, որ չափ հոգեւոր արգասեօք պարարեացին հոգիք վերծանող զաց զվարս և զվկայաբանութիս սքց. զի լաւ է մերձեւալ առ սքս՝ վարուք, քան բանիւք:

Յ Լ Ն Կ

ՊԼՐՈՒՅ ՍՐԲՈՅ

որ 'ի հատորն . Թ . :

	Երես .
ա . Վրիգորի սքանչելագործի	5
(Լորկորդումն տօնի սթյն նիկո ղայոսի)	38
բ . Սիւռոնայ ենպի կրետացւոց	39
գ . Յուլիանեայ կուսի , և որոց լէնմ	46
դ . Սասիլուհայ , կամ վասիլիդեայ կուսի	82
ե . Յակովբայ առաքելոյ ալփեան	89
զ . Շմաւոնի նախանձայուղի , որ և Սիմոն կանանացի	96
է . Կղեմայ հռովմայ հայրապետին	102
և կղեմայ՝ անկիւրիոյ հյրապետի	121
թ . Բագարատայ տոռոմենոյ ենպի	130
թ . Վրիգորի ակռականդացւոյ	144
ժ . Լնդրէի առաքելոյն	168
ժա . Վենարիոսի ենպի , և որոց լէնմ	175
ժբ . Սերկեռիոսի զօրաւարին	188
ժգ . Յակովկայ բազմահատ վկայի	203
ժդ . Իրաւափառայ հովոնի	228
ժե . Հարց եգիպտացւոց . 237 . Պօղոսի . 239 . Պօղայ . 246 . Սակա րայ՝ ա . թ . գ . 252 . Սարկոսի .	

	սի . 261 . Լաւագրի . 263 . Հովհ .	
	գրեցւոյ . 268 . Հովհ . կարճա	
	հասակի . 273 . Լեղոսի . 276 .	
	Լրսենի . 278 . Սիսիանու և Սի	
	սոյի . 287 . Վանիէլի . 290 .	
	Սրապիոնի . 292 . Վիմենի . . 295	
ԺԶ .	Նիկողայոսի զմիւռնոյ հայրապե	
	տի	305
ԺԷ .	Սինասայ , Լորմոգինեայ , և Լա	
	գրափոսի	341
ԺԸ .	Հովհաննու կամաւոր աղքատին .	370
ԺԹ .	Լեքսիանոսի կամաւոր աղքա	
	տին	388
Դ .	Բարթոլոմէոսի առաքելոյ . . 425	
ԻԱ .	Հուդայի առաքելոյ՝ Թադէոս կռ	
	չեցելոյ	477
ԻԲ .	Լատուատիոսի , Լեքսենտիոսի ,	
	Լագինէոսի , Սարգարիոսի ,	
	և Ովքեստեսի	481

ՎԵՆԱՃԵՆ

Հատորիս :

XXXX (1-12) X:89

